

**РАТНИ ЗЛОЧИНИ НАД СРБИМА ОПШТИНЕ ВИСОКО
(1992-1995)**

СВЈЕДОЦИ ГОВОРЕ

ИЗДАВАЧ

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ
РЕПУБЛИЧКИ ЦЕНТАР ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ РАТНИХ ЗЛОЧИНА
БАЊА ЛУКА
www.rs-icty.org

ЗА ИЗДАВАЧА

Јанко Велимировић, директор

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Јанко Велимировић

ПРИРЕЂИВАЧ

Цвјетко Савић

САРАДНИК

Јово Блажановић

РЕЦЕНЗЕНТИ

Бошко Антић

Владо Симеуновић

Зоран Мидановић

ТЕХНИЧКА ОБРАДА И УНОС ПОДАТАКА

Сњежана Рачић

Дамир Тодић

Тијана Толомир

Синиша Синадиновић

ПРЕВОДИЛАЦ

Санда Вукојевић

ЛЕКТОР

Грујо Леро

ГРАФИЧКИ ПРЕЛОМ И ДИЗАЈН

Синиша Михајловић

ШТАМПА

ГрафоМарк д.о.о., Лакташи

ЗА ШТАМПARIЈУ

Светозар Ђеркета, директор

ТИРАЖ

1.000 комада

РАТНИ ЗЛОЧИНИ НАД СРБИМА ОПШТИНЕ

ВИСОКО

(1992-1995)

СВЈЕДОЦИ ГОВОРЕ

Октобар 2012. године

РЈЕЧНИК СКРАЋЕНИЦА (сџр. 7)**УВОД (сџр. 8-15)****МЕЂУНАЦИОНАЛНИ ОДНОСИ (сџр. 16-27)**

ТОЛЕРАНЦИЈА И УВАЖАВАЊЕ (сџр. 18)

АТМОСФЕРА НЕСИГУРНОСТИ (сџр. 22)

ПОСЉЕДИЦЕ ПРОГЛАШЕЊА НЕЗАВИСНОСТИ БиХ (сџр. 28-51)

ОДЛУКЕ И ДИРЕКТИВЕ (сџр. 30)

РЕОРГАНИЗАЦИЈА ШТАБА И ЈЕДИНИЦА ТО И МУП-а ВИСОКО (сџр. 31)

ОДЛАЗАК ЈНА (сџр. 34)

ПРЕГОВОРИ И ПРИЈЕТЊЕ (сџр. 41)

РАТНИ ЗЛОЧИНИ ПРОТИВ ЦИВИЛНОГ СТАНОВНИШТВА (сџр. 52-133)

ОРУЖАНИ НАПАДИ (сџр. 54)

ПРОГОН СТАНОВНИШТВА (сџр. 64)

а) Оперативне припреме за напад (сџр. 64)

б) Општи напад 20. јуна 1992. (сџр. 68)

в) Посљедице општег напада (сџр. 104)

г) Однос Хрвата према Србима (сџр. 108)

МАСОВНА УБИСТВА (сџр. 111)

ПОЈЕДИНАЧНА УБИСТВА (сџр. 123)

ЗЛОЧИНИ У ЛОГОРИМА (сџр. 134-199)

ОДВОЂЕЊЕ У ЛОГОРЕ И МУЧЕЊЕ (сџр. 136)

МУЧЕЊЕ И ЗЛОСТАВЉАЊЕ МУШКАРАЦА (сџр. 137)

ЗЛОСТАВЉАЊЕ ЖЕНА И МАЛОЉЕТНЕ ДЈЕЦЕ (сџр. 160)

СУЂЕЊА (сџр. 168)

ЛОГОРИ (сџр. 180)

КЊИГА МОМЧИЛА МИТРОВИЋА:

„МУСЛИМАНСКИ ЛОГОР ВИСОКО 1992-1993. ГОДИНА“ (сџр. 191)

ЗЛОЧИНИ У ГРАДУ ВИСОКО (сџр. 200-213)**СПИСАК ЦИВИЛНИХ ЖРТАВА (сџр. 214-249)**

А) СПИСАК СМРТНО СТРАДАЛИХ ЦИВИЛА (сџр. 216)

ИНДИРЕКТНЕ ЖРТВЕ (сџр. 237)

Б) СПИСАК НЕСТАЛИХ ЛИЦА (сџр. 241)

В) СПИСАК ЛОГОРАША (сџр. 242)

ЧЕКРЧИЋИ - БЕДЕМ НЕПРОБОЈНИ (сџр. 250-287)СПИСАК ПОГИНУЛИХ БОРАЦА 3. ПЈЕШАДИЈСКОГ БАТАЉОНА
ИЛИЈАШКЕ БРИГАДЕ ВРС (сџр. 270)

А) Смртно сџрадали: на првој линији одбране (сџр. 270)

Б) Смртно сџрадали: ван прве линије одбране (сџр. 285)

ЕКСХУМАЦИЈА НА ГРАДСКОМ ГРОБЉУ У ВИСОКОМ (*сџр. 288-293*)

ОДГОВОРНОСТ ЗА ИЗВРШЕНЕ РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ (*сџр. 294-311*)

ПОВРЕДА МЕЂУНАРОДНОГ ХУМАНИТАРНОГ ПРАВА (*сџр. 296*)

КРИВИЧНЕ ПРИЈАВЕ – ИЗВЈЕШТАЈИ О ИЗВРШЕНИМ

РАТНИМ ЗЛОЧИНИМА (*сџр. 300*)

ПРЕСУДА СУДА БиХ НИСЕТУ РАМИЋУ (*сџр. 302*)

АКТИВНОСТИ МУП-а ЗЕНИЦА И МУП-а ВИСОКО (*сџр. 307*)

СТАЊЕ ПОСЛИЈЕ РАТА (*сџр. 312-337*)

СТАНОВНИШТВО (*сџр. 314*)

НЕПОКРЕТНА И ПОКРЕТНА ИМОВИНА (*сџр. 317*)

ВЈЕРСКИ ОБЈЕКТИ (*сџр. 322*)

ЗАКЉУЧАК/CONCLUSION (*сџр. 338-349*)

РЕЦЕНЗИЈЕ (*сџр. 350-357*)

Бошко Антић (*сџр. 352*)

Владо Симеуновић (*сџр. 354*)

Зоран Мидановић (*сџр. 356*)

КАЛЕНДАР ДОГАЂАЈА (*сџр. 358-367*)

БИБЛИОГРАФИЈА (*сџр. 368-377*)

ИНДЕКС ИМЕНА (*сџр. 378-390*)

ЗАХВАЛА (*сџр. 391*)

1/3. пб	прва чета трећег пјешадијског батаљона	ОБА	Обавјештајно-безбједносна агенција БиХ
2/3. пб	друга чета трећег пјешадијског батаљона	ОГ	Оперативна група
3/3. пб	трећа чета трећег пјешадијског батаљона	ОпШТО	Општински Штаб Територијалне одбране
4/3. пб	четврта чета трећег пјешадијског батаљона	ПАМ	Противавионски митраљез
5/3. пб	пета чета трећег пјешадијског батаљона	пб	пјешадијски батаљон
6/3. пб	шеста чета трећег пјешадијског батаљона	ПЛ	Патриотска лига
АБиХ	Армија Босне и Херцеговине	ПМ	пушкомитраљез
АП	аутоматска пушка	прим.	примједба
БиХ	Босна и Херцеговина	прир.	приређивач: РЦИРЗ
бр.	број	ПС	Полицијска станица
ВО	Војна област	пч	пјешадијска чета
ВРС	Војска Републике Српске	РБиХ	Република Босна и Херцеговина
год.	година	РС	Република Српска
ЕЗ	Европска заједница	РЦИРЗ	Републички центар за истраживање ратних злочина, Бања Лука
ГШ	Генералштаб	с.	село
ЕУ	Европска унија	САО	Српска аутономна област или Српске аутономне области
ЗБ	Зелене беретке	СВ РС	Секретаријат Владе Републике Српске за сарадњу са Међународним судом за ратне злочине у бившој СФРЈ
зв.	звани	СДА	Странка демократске акције
Ибр	Илијашка бригада	СДБ	Служба државне безбједности
ИО	Истражни орган	СДС	Српска демократска странка
ИО ОС	Истражни орган основног суда	СЈБ	Станица јавне безбједности
ИО ЦЈБ	Истражни орган центра јавне безбједности	СНБ	Служба националне безбједности
ЈНА	Југословенска народна армија	СО	Скупштина општине
касарна-логор	логор у бившој касарни ЈНА „Ахмет Фетахагић“ у Високом	СПЦ	Српска Православна Црква
км	километар	СФРЈ	Социјалистичка Федеративна Република Југославија
КПД	Казнено-поправни дом	ТГ	Тактичка група
КПЗ	Казнено-поправни завод	ТО	Територијална одбрана
Кри.	Кривична (пријава)	тзв.	тако звани
лаб ПВО	Лака артиљеријска батерија противваздушне одбране	УН	Уједињене нације
МАД	Мјешовити артиљеријски дивизион	УНПРОФОР	Заштитне Снаге Уједињених нација
МБ	минобацач	ХВО	Хрватско вијеће одбране
МЗ	Мјесна заједница	ЦЈБ	Центар јавне безбједности
МКЦК	Међународни комитет Црвеног крста	ЦСБ	Центар служби безбједности
МОС	Муслиманске оружане снаге	ШТО	Штаб Територијалне одбране
МУП	Министарство унутрашњих послова		
мм	милиметри; милиметара		
МТС	Материјално-техничка средства		
НОБ	Народноослободилачка борба		

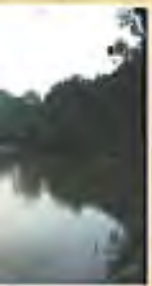

ПАНОРАМА ГРАДА ВИСОКО

УВОД

ВИСОКО 1992-1995

Високо је град и општина у БиХ. Налази се у средишњем дијелу БиХ, унутар Индустријске регије Сарајево - Зеница. Град Високо је удаљен од Сарајева око 30 километара. Развио се на ушћу ријеке Фојнице у ријеку Босну и на главној жељезничкој и друмској комуникацији Сарајево - Добој. Високо је увијек било важно политичко средиште, трговински и индустријски центар.

Високо окружују општине Бусовача, Кисељак, Илица, Илијаш, Бреза и Какањ. Општина Високо има површину од 231 км², па је средње величине у односу на околне општине. Најмању површину има општина Бреза: 83 км², а највећу општина Какањ: 462 км².

Према попису становништва из 1991. године, у општини Високо је било 46.130 житеља у 88 насеља. Од наведеног броја становника на подручју општине Високо живјело је: 34.373 (74,46%) Муслимана, 7.471 (16,18%) Србин, 1.872 (4,05%) Хрвата, 1.464 (3,17%) Југословена и 980 (2,12%) осталих.

Од седам општина височког окружења Срби су само у илијашкој општини имали релативну већину. Муслимани су чинили већину у четири општине, а у Брезе и Високом били су више него двотрећинска већина. Муслимани и Хрвати заједно у Илијашу су имали релативну, а у свим осталим општинама надмоћну, апсолутну већину.

Срби су у ових седам општина чинили 18% становништва, а у општини Високо 16,18% од укупног становништва општине. Око 80% српског становништва општине живјело је на простору града Високо и на подручју од града према Какању. На подручју општине Високо, од укупно 88 насеља, Срби су живјели у 67 насеља, укључујући и град Високо. У 18 насеља Срби су чинили већинско становништво, а у осталим насељима су били у мањини.

Старији људи са подручја Високог и данас памте догађаје из Другог свјетског рата, а посебно злочине усташа - одвођење у логоре, затварање и прогоне Срба са подручја општине. У послеријатном периоду догађаји из Другог свјетског рата су били потиснути у заборав у име заједничког живота свих народа и народности на подручју општине Високо.

Српско становништво било је увјерено да је достигнут потребан ниво међусобног уважавања и разумијевања међу припадницима свих народа. Живот се одвијао у „међусобној слози” - како је то народ говорио. Поштовали су се вјерски празници. Припадници различитих вјерских заједница међусобно су се уважавали, посјећивали и једни другима честитали вјерске празнике. Било је много мјешовитих бракова. У радним организацијама заједно су радили припадници свих народа, при чему је постојао висок степен међусобне толеранције. Уколико би се десио неки међунационални инцидент, одмах би га осудили званични органи и судови, али и народ. Може се констатовати да је у

овој вишенационалној средини био створен амбијент за миран и толерантан заједнички живот свих народа и народности.

Почетком 90-тих година прошлог вијека ови односи су се нагло почели погоршавати. Распад бивше СФРЈ по националним шавовима и национална реторика странака допринијели су захлађењу односа између народа на подручју општине Високо и нарастању међусобног неповјерења.

Од 1992. до 1995. године припадници ТО Високо, Армије БиХ и МУП-а Високо вршили су малтретирање, протјеривање, затварање у логоре, убиства и друге злочине над цивилним српским становништвом на подручју општине Високо. Оружаним и другим борбеним и неборбеним радњама чињени су ратни злочини против цивилног српског становништва општине Високо са крајњим циљем његовог прогона и уништења.

На југоисточном дијелу општине Високо - у рејону села Чекрчићи постојала је линија раздвајања између муслиманског и српског становништва. Једино на том простору одвијала су се борбена дејства између муслиманских и српских снага. На осталим дијеловима општине Високо контролу су вршиле искључиво муслиманске снаге, јер није било других војних формација. Због тога је евидентна одговорност муслиманских власти у Високом за почињене злочине на подручју ове општине.

Током и по завршетку одбрамбено-отаџбинског рата демографска слика општине Високо битно се измијенила. Срби су протјерани са својих огњишта или су на разне начине сами одлазили због немогућности опстанка. Власти у Високом нису створиле услове за њихов повратак.

Према доступним подацима, у августу 2012. године на подручју општине Високо живјело је 246 становника српске националности, што у односу на укупан број становника према попису из 1991. износи 0,5%.

Ова књига говори о страдањима Срба на подручју општине Високо од 1992. до 1995. године, а посебно истиче свједочења преживјелих страдалника.

Општина ВИСОКО: Национални састав становништва по насељеним мјестима (попис из 1991.)

Насељено мјесто	УКУПНО	Муслимани	Срби	Хрвати	Југославени	Остали
Арнаутовићи	487	479	5	-	2	1
Баре	97	30	-	67	-	-
Бешићи	14	14	-	-	-	-
Бискупићи	250	23	218	4	10	1
Брадве	1.026	832	114	3	8	69
Брезовик	62	62	-	-	-	-
Буци	333	293	34	-	5	1
Булчићи	365	16	-	344	1	4
Бузић Махала	1.163	1.118	26	11	-	8
Бузићи	369	367	-	-	1	1
Чакаловићи	86	86	-	-	-	-
Чекрчићи	309	5	299	4	1	-
Чифлук	171	102	68	-	-	1
Ћатићи	27	11	16	-	-	-
Дауговци	101	98	3	-	-	-
Добриње	546	157	161	166	37	25
Добро	84	66	18	-	-	-
Добро Село	409	351	-	57	-	1
Дол	192	173	6	11	1	1
Долипоље	259	37	219	-	6	-
Долови	280	196	-	49	10	25
Доња Вратница	298	183	113	-	2	-
Доња Зимча	656	32	422	142	32	28
Доње Моштре	614	612	-	-	1	1
Двор	295	235	59	-	-	1
Џиндићи	246	240	4	-	-	2
Гиње	457	455	-	-	1	1
Годуша	429	408	21	-	-	-
Горани	134	28	101	4	-	2
Горња Вратница	546	542	-	-	4	-
Горња Зимча	377	249	124	-	3	1
Горње Моштре	653	447	137	40	16	13
Град	275	182	73	12	-	8
Грајани	480	417	46	-	2	15
Грђевац	453	425	21	-	2	5
Хаџићи	159	145	8	6	-	-
Хлапчевићи	653	608	19	2	6	18
Јелашје	67	55	12	-	-	-
Калићи	404	391	10	1	-	2
Калотићи	122	8	109	-	5	-
Коложићи	478	309	169	-	-	-
Концило	41	-	22	14	5	-
Копачи	84	9	74	-	1	-
Кула Бањер	715	331	348	20	9	7
Лијешево	408	404	1	1	-	2

Апсолутна већина: Муслимани Срби Хрвати
 Релативна већина: Срби Хрвати

Општина ВИСОКО: Национални састав становништва по насељеним мјестима (попис из 1991.)

Насељено мјесто	УКУПНО	Муслимани	Срби	Хрвати	Југославени	Остали
Лисово	350	238	73	34	5	-
Лозник	439	438	-	-	-	1
Лужница	111	34	77	-	-	-
Мали Трновци	303	295	-	-	7	1
Мало Чајно	498	183	202	1	-	112
Мауровићи	570	346	203	4	12	5
Младош	-	-	-	-	-	-
Мухашиновићи	520	21	307	141	21	20
Мулићи	507	436	65	-	6	-
Околишће	271	271	-	-	-	-
Орашац	576	538	37	-	1	-
Озраковићи	366	278	54	13	19	2
Паљике	154	145	8	-	1	-
Подвињци	773	580	184	-	9	-
Подвиње	771	640	106	14	3	8
Поклечићи	75	75	-	-	-	-
Поријечани	243	242	-	1	-	-
Радиновићи	461	447	1	-	-	13
Рајчићи	563	561	1	-	-	1
Рамадановци	225	219	1	-	4	1
Ратковци	113	61	52	-	-	-
Сеоча	737	650	33	40	4	10
Смршница	271	260	11	-	-	-
Срхиње	1.364	1.016	280	8	31	29
Ступарићи	634	626	4	-	3	1
Свињарево	80	30	-	37	-	13
Шошње	280	222	-	45	3	10
Таукчићи	308	257	50	-	-	1
Топузово Поље	311	149	153	3	4	2
Трамашњик	355	350	-	-	1	4
Тујлићи	273	202	61	-	1	9
Тушњићи	555	377	123	33	13	9
Уповац	498	498	-	-	-	-
Уворићи	895	884	4	-	-	7
Велико Чајно	644	607	31	-	6	-
Веруша	115	90	-	25	-	-
Видовићи	93	88	4	-	-	1
Вилењак	157	93	56	2	3	3
Високо	13.663	10.056	1.641	395	1.115	456
Врела	367	47	305	8	2	5
Загорице	169	-	52	103	13	1
Загорница	396	265	109	7	4	11
Збиље	432	327	103	-	2	-
УКУПНО	46.160	34.373	7.471	1.872	1.464	980

Апсолутна већина: Муслимани Срби Хрвати
 Релативна већина: Срби Хрвати

ВИСОКО 1992-1995

ГРАД ВИСОКО (1932. год.)

-Старе фотографије-

МЕЂУНАЦИОНАЛНИ ОДНОСИ

Путниче намјерниче, кад долином Босне јутром стигнеш до ушћа бистре Фојнице, уздигни поглед ка сунцу, ако си пријатељ и дост, поздравн високи бријег вољом Створитеља уздигнут а руком градитеља бедемима отрун – Високи Град – древни град владара вишестољетне Босне.

Данас га неки зову „Височица“, а стари људи увијек су звали – Град. Попети се на Град била је мјера животне снаге. Момци би се хвалили цурама „Били смо на Граду“. Зрели људи би задиркивали један другог „Откад ниси био на Граду!“ Болесника би соколили „Још ћеш се ти попети на Град“, а остарјели и изнемогли би склапали очи – „Нема више Града“.

Нема га, а био је, стајао је некад усправан на Вису. Високи Град вијековима је стражарио над насељем Подвисоких што се низ Перутац и Ново Брдо спуштало у Варош, Чаршију, Краљевац, Махалу и Табхану. Ту, на саставцима ријека Фојнице и Босне и раскршћима путева људи су одавно нашли повољно мјесто за живот и рад, производњу и обрт, промет и сусрет. Још за првих босанских владара забиљежена је ова варош као трговачки центар, а још већи глас стекли су височки табаци прерађујући кожу. Погодне воде за погон и квашење, околне шуме богате штавним биљем, ситна и крупна стока по селима и планинама пружали су основне услове да се овдје још прије четири вијека приметне, а касније развије чувена височка табакхана - ТАБХАНА.

Заним Музаферија, ВИСОКИ ГРАД

ТОЛЕРАНЦИЈА И УВАЖАВАЊЕ

Братство и јединство - једна од тековина Народноослободилачког рата (1941-1945) била је окосница заједничког живота народа у БиХ од завршетка Другог свјетског рата, па све до почетка 90-тих година прошлог вијека. Ове ријечи су се често изговарале у контексту потребе да се не нарушава заједнички живот три већинска и равноправна народа у БиХ.

БиХ је називана „Југославија у малом” и истицана за примјер заједништва и међусобне толеранције народа који у њој живе. Међунационални односи Срба, Хрвата и Муслимана били су „на високом нивоу” - како су то често политичари истицали. Тако је било и у граду Високом и на подручју цијеле височке општине. Пронађена је формула заједничког живота три народа - међусобно поштовање. Углавном је поштован национални идентитет сваког грађанина, са уочљивом доминацијом муслиманског становништва у свим сферама живота и рада. С обзиром на процентуалну заступљеност Муслимана на подручју општине, ово је било и разумљиво. Међунационални испади су оштро осуђивани, а често и санкционисани са поуком да се слично не дешава у будућности.

Међутим, почетком 90-тих година прошлог вијека убрзано долази до погоршања међунационалних односа. Догађаји на територији бивше СФРЈ, а посебно у БиХ, одражавају се и на становнике општине Високо. Срби су постали мета провоцирања и малтретирања, чији се интензитет повећава, те прелази у отворене пријетње, а затим у убиства и протјеривање српског становништва са подручја општине Високо.

* * *

Познати и уважени професор височке гимназије и дугогодишњи друштвено-политички радник **Реља (Јован) Гаврић**, родом из села Добриње, о овим догађајима пише у својој књизи.¹

Реља (Јован) Гаврић, с. Добриње:

„Развој добросусједских и националних односа последице Другог свјетског рата - наставља се у мом селу на традиционалним основама. Срби нису потенцијално разјашњења убистава и других злочина. Напросто, опростили су се са жељом да се те страхоте никад више не понове. Настојали су да се настави заједнички живот, као да се није ништа *догодило*. Заједнички раде на поправљању старијих и изградњи нових путева, изводе заједнички електрификацију и друге радове.

Прва заједничка акција, а због које је дошло до извјесних неспоразума, била је на изградњи извора Студенац и корита (појила) за напајање стоке.

¹ **Реља Гаврић**: „ДОБРИЊЕ, незаборав постојања”, Социјална мисао, Београд, 2002

Мјештани су дали радну снагу која је помагала стручњацима у припремању извора и бетонирања корита. Они су припремили цемент, шљунак и камен. Све је проведено како је и планирано. На завршетку радова поставило се питање: како име дати извору, јер је било уобичајено да се заједничком производу да име неког од заслужних мјештана. Дуго се размишљало и након тога је предложено – да се извору да име *Цвјетко Бојић*.

Наиме, он је једини првоборац НОБ из Добриња, а дао је и живот за братство и јединство. Међутим, на посљедњем збору том приједлогу се супротставио **Салко Зилић**, објаснивши да је **Цвјетков** отац – **Милан** био четник и да због тога Муслимани не прихватају овај приједлог. Осим тога, извор Студенац је у муслиманском засеоку, па не би било добро – да носи српско име.

Како су се овом приједлогу приклонили и остали Муслимани, закључено је да извор носи име Студенац.

Међу Србима се сада поставило питање: шта ово треба да значи? Прешли су преко провокације, али је остао црв сумње.

Ничим не показују да су комшијски односи поремећени. Међутим, временом се ти односи погоршавају, а посебно национални. То се нарочито запажа осамдесетих година прошлог вијека. На то су имала утицаја и укупна друштвена кретања у земљи – а посљедица тога јесте појава различитих схватања и тенденција у међунационалним односима. Како се национализам почео осјећати у свим срединама, а органи власти и други надлежни субјекти нису предузимали потребне мјере – да се овом злу стане на пут, то се стање на том плану непрестано погоршавало. Чују се *објашњења* да код нас нема Срба – Срби су само у Србији, да Босна није српска, ни хрватска, ни муслиманска – већ је то њихова заједничка држава, да на овим просторима живе само Југословени, да смо сви ми Босанци и слично.

Што се тиче национализма, објашњавају да он долази *огозио*, а народ је чист и у тој средини нема национализма ни шовинизма. Таква схватања утичу да се брже врши поларизација према националној припадности – како на Муслимане, који су у међувремену добили статус нације, тако и код других нација (Срба и Хрвата). Све то рађа национализам, а овај осокољује свог вјерног пратиоца – шовинизам. Све те појаве нису испољене у уском кругу, већ се брзо шире од села до села, од краја до краја. Свака свађа или убиство – ако убијени припада другој нацији – квалификује се као национализам. А ако је убиство међу појединцима исте националности, онда се то тумачи – као подстрекавање од друге националности! Очито је да су одређене снаге смишљено распиривале националистичке и шовинистичке страсти. Све то води конфронтацији и разједињавању...

...Специјалне снаге су веома ангажоване на стварању националних странака, које ће бити разбијачи друге Југославије (СФРЈ) и носиоци формирања самосталне босанске државе. У том значајну улогу имају *зајадне државе*, посебно Њемачка, Америка и Ватикан. Оне су, да би оствариле своје циљеве и дефинитивно разбиле тренутно непожељну СФРЈ, подржали сепаратизам Босне и Херцеговине и што су брже могле признале је као самосталну државу. Тиме су занемарили интересе најбројнијег народа у претходној држави,

инспирисали и потом инсценирали све оно што се ускоро догодило. Од тада и од тога је све у овом рату почело.

Тако је још једном, на овом простору, испробана девиза *Divide et impera* (*завади, ња владај*). То је довело до несагледивих посљедица по социјални, економски, политички и културни развој људи. Не само у мом завичају, већ и шире у БиХ, што ће се осјећати веома дуго“.²

* * *

Како су промјене међунационалних односа доживљавали и преживљавали мјештани села и града Високо најбоље говоре њихова свједочења у изјавама датим надлежним органима.

Тодор (Милош) Шербић, Високо

„Рођен сам у Високом, гдје сам завршио школу и запослио се као шумар у *Шумарстиву Вареш* и радио све до пензије. Живио сам у својој породичној кући у насељу Дубраве, општина Високо, са супругом **Драгицом**.

Све до 1991. године на подручју Високог није било никаквих међу националних подјела и провокација, а већински дио становништва су били Муслимани, док је у знатно мањој мјери било Срба и Хрвата. Подјеле међу становништвом су почеле послје формирања националних странака, и то у виду провокација на националној бази од стране муслиманског становништва над Србима“.³

Новица (Бошко) Кисић, с. Горуша

„Прије почетка ратних сукоба у бившој БиХ нисмо имали никаквих сукоба са комшијама Муслиманима. Међутим, почетком рата Муслимани су почели да се наоружавају и организују, па смо и ми у селу организовали сеоске страже“.⁴

Рада (Васо) Малешевић, с. Годуша

„Прије почетка рата у бившој БиХ ми са комшијама Муслиманима нисмо имали никаквих неспоразума и били смо у добрим односима. Почетком рата Муслимани су у селу (с. Годуша, 1992. год. – прим. прир.⁵) формирали кризни штаб на челу са **Веџабом Халиловићем**, који је тада био запослен у ТАС-у у Вогошћи“.⁶

Васо (Остоја) Вановац, с. Мауровићи

„Село Мауровићи било је у саставу МЗ Радовље на чијем подручју је живјело 2.600 Муслимана, 420 Срба и око 130 Хрвата. Односи између муслиманског,

2 **Реља Гаврић**: „ДОБРИЊЕ, незаборав постојања“, стр. 166-168

3 Ш. М. Т., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-02/4- од 26. 6.2005.

4 К. Б. Н., записник о саслушању свједока бр. Кри. 122/96 од 13.12.1996.

5 Приређивач: Републички центар за истраживање ратних злочина, Бања Лука

6 М. В. Р., записник о саслушању свједока, бр. Кри. 125/96 од 14.12.1996.

српског и хрватског становништва прије почетка рата били су добри, међутим у току 1990. године осјетило се присуство нарушавања тих односа”⁷

Митра (Симо) Мићановић, с. Калотићи

„На подручју општине прије почетка рата односи између становништва српске националности и Муслимана били су солидни. Дружили смо се са Муслиманима, учествовали у њиховим породичним и другим слављима, а и они су долазили код нас. У другој половини 1991. и првој половини 1992. године појавом странака дошло је до нарушавања међунационалних односа”⁸

Васо (Јован) Ђурић, Високо

„Прије почетка овог рата у бившој БиХ ја сам живио нормално, без већих проблема, и у Високом сам уживао ауторитет. Направио сам двије куће. У једној сам живио са супругом (**Даницом** - *џрим. џрпир.*) и сином **Ненадом**, а у другој кући су живјели синови **Остоја** и **Милорад** са својим породицама.

Са комшијама и колегама Муслиманима живио сам добро, и колико сам могао помагао их, а као примјер могу навести да сам запослио више од 50 Муслимана у предузећу у коме сам радио и на другим мјестима”⁹

Урош (Васо) Вановац, с. Мауровићи

„Ја сам прије почетка овог рата живио у селу Мауровићи, општина Високо. У том селу живјело је око 90 породица српске националности, а сва села која су окруживала Мауровиће била су муслиманска.

Прије почетка рата односи између српског и муслиманског становништва били су добри. Међутим, крајем 1991. и почетком 1992. године ти односи су се нагло погоршали. Муслимани из околних села престали су да разговарају са Србима. Престали су да посјећују српске породице и да се друже са Србима.

У својим селима од мјесног становништва организовали су војне јединице, које су се наоружавале и припремале за неке будуће догађаје. Те јединице су поставиле барикаде око Мауровића, тако да су онемогућавале излазак становништва српске националности из села, а нису дозвољавале никоме ни улазак у село. Односи су се из дана у дан погоршавали, а од априла мјесеца 1992. године, па надаље упућиване су и пријетње становништву да ће сви Срби бити поубијани и да за њих нема живота у том селу”¹⁰

Радоја (Константин) Крсмановић, Високо

„До појаве политичких странака у бившој БиХ 1990. године живио сам нормално и нисам имао никаквих неспоразума са колегама и комшијама муслиманске и хрватске националности. Послије вишестраначких избора

7 В. О. В., записник о саслушању свједока бр. Кри. 222/98 од 10.12.1998.

8 М. С. М., записник о саслушању свједока бр. Кри. 14/97 од 9.3.1997.

9 Ђ. Ј. В., записник о саслушању свједока бр. Кри. 35/95 од 20.1.1995.

10 В. В. У., записник о саслушању свједока бр. Кри. 12/97 од 9.3.1997.

у бившој БиХ на власт у Високом дошла је странка СДА и одмах потом примијетио сам да моји познаници муслиманске националности мијењају однос према мени и другим Србима у Високом, тако што су нам отворено говорили да више не признају ЈНА, јер је то четничка војска, да је БиХ њихова држава која ће бити призната, а ако ми у њој не желимо да живимо да идемо преко Дрине, да Југославије више неће бити, јер никада није ни била добра држава и слично.

Муслимани су престали да шаљу своју дјецу у ЈНА, а истовремено су почели формирати такозвану територијалну одбрану и резервну милицију у чије редове су улазили претежно Муслимани и Хрвати, а истовремено су их и наоружавали. Почетком 1992. године примијетио сам да се Муслимани у Високом отворено и масовно наоружавају, то нису ни крили, већ су оружје дијелили на улицама, без посебних критеријума”.¹¹

Бобан (Благоје) Војновић, с. Мауровићи

„У селу Мауровићи било је 90 породица српске националности, а сва околна села насељена су Муслиманима. Прије почетка рата односи између муслиманског и српског становништва били су добри. Међутим, крајем 1991. и почетком 1992. године ти односи су се нагло погоршали. Муслимани су у својим селима од мјесног становништва формирали своје војне јединице, које су се наоружавале и обучавале за борбу против српског становништва”.¹²

Даваоци изјава, осим по националној припадности, веома су хетерогени. Међу њима су они који су живјели у граду, у селима и засеоцима са искључиво српским становништвом или у мјешовитим муслиманско-српским селима. Ријеч је о особама оба пола, животног доба од 23 до 70 и више година, различитог нивоа стручног образовања. Без обзира на разлике међу њима, даваоци изјава приближно на исти начин потврђују дешавања на подручју општине Високо. До пред крај 1990. године - истичу - међусобни и међунационални односи били су испуњени толеранцијом и међусобним уважавањем.

АТМОСФЕРА НЕСИГУРНОСТИ

Предизборна кампања за вишестраначке изборе у БиХ, почетком новембра 1990. године, била је повод да Муслимани наставе са вербалним и другим провокацијама према Србима. Услиједило је узнемиравање телефоном, обиљежавање станова припадника српске националности у Високом, отпуштање са посла, негативни јавни иступи појединаца према Србима, отворене пријетње и други притисци, који су представљали почетак прогона, тортуре и страдања српског народа. Узнемиравања, застрашивања и стварања опште несигурности постали су свакодневна појава. О томе говоре наредне изјаве свједока.

¹¹ К. К. Р., записник о саслушању свједока бр. Кри. 36/95 од 20.1.1994.

¹² В. Б. Б., записник о саслушању свједока бр. Кри. 13/97 од 9.3.1997.

Душан (Реља) Николић, Високо

„Почеци међунационалних сукоба између Срба и Муслимана у Високом нарочито су се испољавали прије избора и у вријеме избора. Мени је уочи избора био упућен један анонимни телефонски позив, с пријетњом: *Чешнице, шџа чекаш овдје, заклаћемо ње*. Како су то биле појединачне провокације, ја томе нисам придавао никакву важност и вјеровао сам да би могло доћи до сукоба, али сам мислио да смо достигли такав ниво цивилизованости да неће доћи до крвопролића. А десило се најгоре”.¹³

Бошко (Божо) Раковић, с. Паљике

„Када је почео рат у Хрватској 1991. године, у селу је настало узнемирење због искуства Срба на том подручју из времена Другог свјетског рата, па смо ми у селу почели да анализирамо могући даљи ток догађаја. У овим нашим разговорима преовладавало је мишљење да би се рат могао пренијети и на бившу БиХ и да би у том случају нама Србима на овом подручју највећа опасност пријетила од Хрвата у Кисељаку, Фојници, Бусовачи, Краљевој Сутјесци и др.

Истовремено на том подручју почела је мобилизација у већем обиму за резервну милицију, у чији састав су улазили у највећем броју Муслимани, а због чисте формалности позиван је понеки Србин или Хрват. Међу овим припадницима резервне милиције било је доста и мјештана из околних муслиманских села, а како су били наоружани, почели су све чешће да пуцају уз наводна нека њихова весеља, што је још више уносило узнемирење и страх у мом селу, као и у сусједним српским насељима.

У вези са укупном ситуацијом у то вријеме на овом подручју желим да објасним да се моје с. Паљике налази у оквиру мјесне заједнице муслиманског села Радовље, која је била подијељена на неколико подружница, а Паљике су биле у оквиру сусједног српског села Мауровићи. У овој подружници живјеле су само по једна муслиманска и хрватска породица. Моје с. Паљике бројало је од 100 до 150 домаћинстава.

Како се напријед наведена ситуација, на овом подручју, проузрокована ратом у Хрватској и понашањем Муслимана у сусједним селима, све више заштравала - ми смо у Паљикама почели предузимати мјере самоодбране и заштите од евентуалних изненадних напада на село, јер смо процијенили да би нам, у случају да се рат пренесе на подручје бивше БиХ, опасност могла пријетити и од стране Муслимана из сусједних села.

Почели смо да прикупљамо и нешто оружја, и то индивидуално и како се ко сналазио. Ја сам набавио једну војничку пушку М-48 и нешто муниције за њу. Истовремено смо процјењивали колико мушкараца у селу може пружити евентуални отпор и у том смислу смо сачињавали неке формацијске спискове, а све ради одбране села и својих кућних прагова. У овим разговорима моја улога, као и улога осталих старијих људи у селу, требало је да буде заштита жена, дјеце и болесних и изнемоглих”.¹⁴

13 Н. Р. Д., изјава, Приједор од 14.8.1994.

14 Р. Б. Б., записник о саслушању свједока, бр. Кри. 163/94 од 24.12.1994.

Славиша Раковић, с. Мауровићи

„Послије предизборне кампање почела је нетрпељивост између Срба и Муслимана. У кафићу гдје сам радио било је провокација и увреда на рачун Срба... Ја нисам могао више да издржим тај притисак и добровољно сам отишао у касарну *Ахмет Фетахагић*¹⁵. То је било у фебруару 1992. године“¹⁶

Миленко (Вељко) Вујадиновић, Високо

„... Током 1991. године, у вријеме припреме за вишестраначке изборе и након проведених тих избора, дошло је до погоршања међунационалних односа. Муслимани су као већинско становништво, наравно, сви били сврстани у странку СДА која је послвије проведених избора побиједила. Конституисали су власт и од тог момента однос према српском становништву постао је груб и некоректан. Муслимани су Србе почели да називају *чејницима*, а на подручју Високог формирали су своју полицију и своју војску, која је носила ознаке *Зелене берейке*“¹⁷

Вељко (Данило) Грујић, Високо

„Почетком 1992. године Срби су отпуштани са својих радних мјеста, а нарочито из виталних служби као што су полиција, правосуђе и са руководећих мјеста. Пријетње су се појављивале све учесталије, а Муслимани и Хрвати од мјесног становништва формирали су своје војне и полицијске јединице. Муслимани су носили ознаке *Зелене берейке* и *Пајриојска лиа*, а Хрвати су носили ознаке *Хрвајско вијеће обране*.

Послије формирања ових јединица пријетње српском становништву су се увећале, а Муслимани су отпочели са упадањем у српске станове (говори о Високом гдје је живио – прим. прир.), претресали их и односили све ствари које су им се допадале“¹⁸

Саво (Неђо) Глишић, с. Доња Зимча

„Почев од марта 1992. године у Доњој Зимчи, односно на Вилењаку, настањеним искључиво српским становништвом, почела су да се организују дежурства и страже, јер је постојала бојазан од напада Муслимана на наша насеља с обзиром да су се сличне појаве већ почеле дешавати на простору бивше БиХ.

Многи мјештани у српским насељима су због ових разлога одводили жене, дјецу, старе и болесне у Србију или друга безбједнија мјеста у бившој БиХ, а то сам и ја урадио 20. маја 1992. године, када сам у Љубовију код свог шурјака одвео супругу (**Борка** - прим. прир.), кћерку са њеним дјететом и снаху, такође са њеним дјететом. У селу смо остали мој син, ја и моја мајка (**Милица** - прим. прир.), стара 81 годину, која није хтјела да напусти своје огњиште.

15 **Ахмет Фетахагић** (1913-1944) учесник Шпанског грађанског рата и Народноослободилачке борбе и народни херој Југославије.

16 **Раковић Славиша**, цитат из изјаве забиљежен на 86. стр. књиге Момчила Митровића „Муслимански логор Високо“, треће, допуњено издање из 2007.

17 В. В. М., записник о саслушању свједока бр. Кри. 189/98-5 од 12.5.1998.

18 Г. Д. В., записник о саслушању свједока бр. Кри. 186/97 од 26.9.1997.

Своје радно мјесто морао сам напустити 10. јуна 1992. године због учесталих провокација мојих претпостављених и колега Муслимана”.¹⁹

Тодор (Милош) Шербић, Високо

„До самог избијања ратних сукоба у БиХ на подручју општине Високо већинско муслиманско становништво се почело јавно наоружавати – као, на примјер, иза Робне куће у току дана, у центру Високог, крајем 1991. године дијелили су пушке и остало наоружање активисти странке СДА само муслиманском становништву, а било је и случајева када су се правиле лажне свадбе да би се у *свајтовима* пребацивало наоружање до џамије, као што је било у селу Срхиње”.²⁰

Митра (Симо) Мићановић, с. Калотићи

„... Муслимани су нарочито у првој половини 1992. године у својим селима од мјесног становништва формирали своје војне јединице и наоружавале их. Муслимани су постављали барикаде око српских насеља и на тај начин онемогућавали кретање српском становништву. Такво стање трајало је све до 20. јуна 1992. године - када су муслиманске војне јединице на цијелом подручју општине Високо извршиле напад на српска насеља и упад (с. Калотићи – прим. прир.)”.²¹

Реља (Јован) Гаврић, с. Добриње

„...Већ 1992. године осјећа се напетост у свим сферама живота у Добрињу. Национална осјећања су јако изражена, поготово код досељених Муслимана. Муслимански живаљ масовно хрли у џамију, гдје се, осим вјерских обреда, разматра и настала ситуација. Заједничке игранке омладине се не одражавају више, а на игранкама у Бузић Махали главна музика су *илахије* и *касиде*, које се чују по цио дан са разгласа џамија.

Побједом СДА на општинским изборима у Високом расте муслимански национализам, долази до захлађења међунационалних односа и повећава се међунационална нетрпељивост. На сва водећа мјеста у општинској власти – и мјесним заједницама – долазе екстремни Муслимани. Срби се посљедњи, од три нације, организују у Српску демократску странку. Муслимани и Хрвати напуштају ЈНА и формирају своје паравојне формације (Патриотска лига, Зелене беретке, ХВО); а неколицина српских младића из Добриња, како је било и у већини српских насеља у Подвисоком, пријављују се у Гарнизон ЈНА у Високо као стражари и тада је у село донесено неколико пушака. Муслимани се масовно учлањују у ловачка друштва и траже дозволу за ношење оружја! Већина припадника резервног састава полиције су из редова Муслимана, који лично наоружање *држе* код куће. Малобројни Срби - припадници резервног састава полиције, због несигурности и разних притисака, напуштају овај састав. Све наоружање височке Територијалне одбране подијељено је Муслиманима, посредством екстремиста и криминалаца из Високог! Да су се Муслимани добро наоружали, видјело се то на Бајрам - 4. априла 1992. године. Пуцало се из свих врста наоружања. Тако се

19 Г. Н. С., записник о саслушању свједока бр. Кри. 31/95 од 22.1.1995.

20 Ш. М. Т., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-02/4- од 26.6. 2005.

21 М. С. М., записник о саслушању свједока бр. Кри. 14/97 од 9.3.1997.

нешто раније није догађало, па је изазвало неспокојство и страх код Срба. Шта треба да значи толика пуцњава?

Извођене су обуке у гађању у околним муслиманским селима: Бузић Махали, Бузићима, Сеочи и Уповцу.

На иницијативу Срба и Хрвата формиране су заједничке, ноћне не-наоружане патроле – које су патролирале кроз село. То је трајало све до повлачења Гарнизона ЈНА из Зенице 18. маја 1992. године. Паравојне формације наоружаних Муслимана из Бузић Махале и Сеоче биле су распоређене и спремне да нападну војну колону која се тога дана повлачила из Зенице. Српско становништво Добриња, повучено у горњи дио села, у Ботића куће, у близини шуме, имали су добар преглед аутопута којим се кретала колона. Јасно се видјело да је специјална јединица полиције из Високог, којом је командовао **Теуфик Буза**, ранији припадник специјалних јединица полиције Савезног СУП-а на Косову – поставила минске препреке на аутопуту и зауставила колону. Том приликом су Муслимани одузели знатне количине артиљеријског оруђа, пјешадијског наоружања, минско-експлозивних средстава и друге опреме.

Видјевши ово, српско становништво је било још више узнемирено и уплашено, те се доноси одлука да оно мало пушака, посредством **Реуфа Јамаковића** и **Новице Ђебе**, јавно предају у Зимчу. Даљи ток догађаја показао је да та одлука била мудра и спасоносна за Србе из Добриња²².

* * *

Свједочења изнесена у изјавама не говоре о посебним масовним и запаљивим политичким скуповима Муслимана на подручју Високог, као што су били они који су одржани у Фочи и неким мјестима Цазинске крајине. Вјероватно је политички утицај на локалном нивоу вршен преко мањих окупљања и мањих јавних скупова. Џамије су биле погодно мјесто за таква окупљања и разговоре. Што се тиче телефонског застрашивања и пријетњи, могуће је да су то дијелом чинили, самоиницијативно, појединци екстремисти, али се не може искључити могућност да је и то био дио организованог политичког дјеловања.

Нарушавањем међунационалних односа долази до масовног дистанцирања Муслимана од Срба и промјене односа према ЈНА, држави Југославији и Србима као народу.

Одмах после вишестраначких избора у БиХ (18. новембар 1990. године) почињу интензивније пријетње Муслимана упућене српском становништву. Осим тога, Муслимани су игнорисали Србе приликом сусрета, избјегавали су да им се директно обрате, а органи власти нису им упућивали позиве за мобилизацију полицијских јединица.

Крајем 1991. и почетком 1992. године односи између Муслимана и Срба прогресивно су се погоршавали, те долази до озбиљних инцидената.

22 **Реља Гаврић**: „ДОБРИЊЕ, незаборав постојања“, стр. 170-171.

KOMANDA 4. KORPUS

Sl. por. Br. X5-1
07-05-1992 19. god.

92

259

Na ličnost komandanta

Dogadjaji u Bosni i Hercegovini,
odnos i odraz ukupnog stanja
na JNA. -

KOMANDI _____

1. - Stanje u BiH je katastrofalno. Vlada apsolutno bezvlašće, haos i teror prema pripadnicima JNA i srpskom narodu. Nosilac takvog stanja je muslimansko-hrvatska sprega u vrhu republike kao i na nižim nivoima. O svemu tome, pripadnici armije su dobro upoznati.
2. - Na bazi procena od pre 3 meseca, da će stanje u BiH eskalirati u negativnom smeru, preduzeli smo niz mera, da bi udar na armiju izbegli ili sveli na najmanju moguću meru. Izmestili smo brojne jedinice, ubojna i druga MTS na sigurne prostore i lokacije. Preduzimali smo i niz drugih mera zaštite od napada i udara fašističke soldateske u BiH.
3. - Sa većim ili manjim intenzitetom, kasarne i drugi vojni objekti su stalno blokirani, ljudstvo provocirano i oružano napadano.
4. - Preko organa vlasti, stranačkih lidera i na druge načine komandanti jedinica su činili sve da se obezbedi korektan odnos prema pripadnicima JNA, i ako nam je poznato da su upravo organi vlasti nosioci fašističkih nasrtaja na nas.
5. - O svim tim dogadjajima, procenama i predviđanjima šta se može dogadjati, obavestavano je Predsedništvo SFRJ i SSNO.
6. - Nedavnim priznanjem Bosne i Hercegovine kao suverene i nezavisne države, te konstituisanje nove Savezne Države Republike Jugoslavije, doveli su pripadnika JNA na ovom prostoru u veoma tešku situaciju. Posebno je otpočeo nasrtaj na vojne objekte i ljude nakon proglašenja nove države Jugoslavije.
7. - O svim tim krupnim dogadjajima i odlukama te njihovim posledicama na 2. vojnu oblast, usledice dublje i kompleksnije analize, na raznim nivoima.
8. - Radi potpune istine o dogadjajima 2. i 3. maja 1992. godine, a u vezi sa izvlačenjem Komande oblasti na novu lokaciju i napada na njenu kolonu 03.05. oko 18.00 časova, dajemo detaljno objašnjenje, šta se u dva navedena dana zaista dogodilo, kao i mere koje smo preduzimali pre toga, u toku napada i kasnije:

žete i vi umno
kome je šta dato; Sumnjivo
žavanje, da nebi dokument došao u ruke

MK/SS

KOMANDANT
General-pukovnik
Milutin Kukanjac

ВНСОКО 1992-1995

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА (1992. год.)

ОДЛУКЕ И ДИРЕКТИВЕ

На плебисциту, одржаном 9. и 10. новембра 1991. године, српски народ у БиХ се определијелио за останак у Југославији, а против независности БиХ и њеног изласка из састава СФРЈ. За останак у Југославији изјаснило се 1.161.146 Срба и 48.845 припадника осталих народа у БиХ.

Без договора са српским народом, који је чинио једну трећину (31,4%) становништва БиХ, Муслимани и Хрвати су се определијелили за независну и суверену БиХ. У току два дана - 29. фебруара и 1. марта 1992. године - провели су референдум о издвајању БиХ из СФРЈ. На референдум Срби нису изашли. Муслимани и Хрвати су изашли и већински се, супротно исказаној вољи Срба, определијелили за независност и сувереност БиХ. На основу тог опредјељења муслиманско-хрватска власт БиХ је поставила захтјев за међународно признање БиХ.

Европска заједница (садашња Европска унија - прим. прир.) одлуку о признавању БиХ донијела је половином марта 1992. године, а објелоданила 6. априла 1992. године, двадесетак дана након доношења. Може се закључити да је одлагање саопштавања одлуке било намјерно - да би било проглашено на годишњицу напада фашистичке Њемачке и Тројног пакта на Краљевину Југославију (6. април 1941).

На основу тог и каснијег америчког признавања, а и признања других држава, муслиманско-хрватска коалиција је протумачила да има право на БиХ и да њоме управља, без обзира на опредјељење трећег конститутивног народа. Каснији догађаји су то и потврдили.

Када је ЕЗ признала сувереност БиХ, Предсједништво БиХ је донијело следеће значајне одлуке:

а) Уредба број 01-011-303/92 од 8. априла 1992. године о укидању до-тадашњег Републичког штаба Територијалне одбране Социјалистичке Републике БиХ и о формирању Штаба Територијалне одбране Републике БиХ. Овим актом за команданта Штаба ТО РБиХ именован је Муслиман **Хасан Ефендић**, а за начелника Штаба Хрват **Стјепан Шибер**. Иако су Срби други по бројности у БиХ, муслиманско-хрватска коалиција није осјетила потребу да бар, формалности ради, на неку од наведене двије кључне војне дужности именује Србина.

б) Одлука о проглашењу непосредне ратне опасности, донесена 8. априла 1992. године.

ц) Одлука број 01-011-306/92 од 9. априла 1992. године о обједињавању свих оружаних снага Републике БиХ (осим снага бивше ЈНА и МУП-а) у састав ТО. У првој тачки Одлуке се наводи:

„Сви наоружани састави и појединци, осим снага ЈНА и снага МУП-а, који дјелују на територији БиХ под разним ознакама и симболима дужни су да се пријаве општинском, окружном и градском штабу Територијалне одбране ради стављања под јединствену команду и добијања јединствених обиљежја”.

У тачки четири се каже: „Рок одзива и пријављивања је најкасније 15. април 1992. године”.

д) Директива за одбрану суверенитета и независности Републике Босне и Херцеговине, стр. пов. број 02/2-1 од 12. априла 1992. године у 8.00 часова, у чијој првој тачки се наводи:

„Непријатељске снаге (формације ТО, САО и ЈНА) досадашњим војно-политичким дјеловањем дјелимично су успјеле нарушити систем власти и извршити цијепање територије БиХ”.²³

Ова директива је јасно дефинисала непријатеља - тј. јединице ТО српских аутономних области (САО) и јединице ЈНА, у којима су због објективних околности већину чинили Срби.

е) Одлука пов. бр. 1170 од 27. маја 1992. године о формирању јединица Територијалне одбране. У Одлуци постоји низ непрецизности. Осим осталог, није наведено од којих састава су формиране јединице ТО, те можемо претпоставити постојање намјере да се паравојне јединице на овај начин легализују.

ф) Одлука о проглашењу ратног стања на територији БиХ, која је донесена 20. јуна 1992. године.

РЕОРГАНИЗАЦИЈА ШТАБА И ЈЕДИНИЦА ТО И МУП-а ВИСОКО

Чињеница да су Муслимани прихватили дискриминацију Срба показује да су предизборна реторика и политичка активност на подручју општине Високо оствариле ефекат националне мобилизације Муслимана.

Срби су у овом периоду (почетком 1992) постали свјесни да је у току припрема за неке будуће оружане сукобе. Објективне околности су утицале на то да је хомогенизација Срба у односу на хомогенизацију Муслимана знатно заостајала.

У времену након вишестраначких избора у новембру 1990. године, па до проглашавања независности БиХ (6. април 1992) доминирала су три процеса:

- Први је било формирање погодне политичке свијести Муслимана за очигледно већ планирану независност БиХ.
- Друго су били практични потези за остваривање политичких циљева, а посебно припрема услова да муслиманско руководство оптужи ЈНА да је просрпска и српска.
- Трећи процес је било стварање властитих муслиманских оружаних снага. Осим јединица Територијалне одбране (ТО), формирају се јединице „Патриотске лиге” и „Зелених беретки”.

23 Хасан Ефендић, „Ко је бранио Босну”, ОКО, Сарајево, 1998.

Паралелно са овим процесима одвијале су се политичке припреме муслиманског народа за догађаје који ће услиједити.

Муслимански извори такође говоре о догађајима на подручју општине Високо током 1991. и 1992. године. **Вахид Хећо**, један од учесника тих догађаја у Високом (био је командант Мјешовитог артиљеријског дивизиона и командант 316. брдске бригаде), износи чињенице у вези са овим догађајима у овом периоду, са аспекта муслиманске политике.

Вахид Хећо, Високо

„Година 1991. је на овом, као и на другим подручјима, година превирања и неспокојства насталог распадом Југославије, а нарочито друга половица године, када бјесни рат у Хрватској и када бивша ЈНА настоји мобилисати све снаге и са овог подручја и упутити их на ратишта у Хрватској. Тај покушај је осујећен тако што је комплетна документација војних обвезника измјештена како не би била доступна онима који су је хтјели злоупотребити, а прекида се и слање регрута на служење у Југословенску народну армију, те пружа заштита војницима који су напустили ЈНА...

Како је вријеме одмицало, а рат у Хрватској јењавао, невјерица али и слутња шта нам се може догодити покренули су одређене снаге да се крене у припрему за одбрану од нараслог великосрпског фашизма. Сви који нису били окренути Београду и Србији нашли су се у неповољној ситуацији, без оружја и било каквих средстава којима би се могли супротставити и одбранити од *го зуба* наоружаних присталица СДС-а и бивше ЈНА - који су се увелико припремали за отворени сукоб (рат) заузимањем доминантних објеката у околини Високог и вршећи обуку већ формираних паравојних јединица.

У том периоду формирају се кризни штабови по мјесним заједницама, а као маневарска јединица формиран је вод Патриотске лиге (ПЛ)²⁴

* * *

У чланку **Вахида Хеће** заборавља се чињеница да су јединице ЈНА биле попуњаване пропорционално националном саставу становништва на територији попуне, а познато је да су Високо и сусједне општине биле доминантно насељене муслиманским становништвом. Неодазивањем Муслимана на позиве за попуњу јединица ЈНА ове јединице су остајале са војницима претежно српске националности. Муслиманима је ово требало како би могли стварати причу о агресивности и агресији ЈНА према Муслиманима и БиХ у цјелини.

Евидентно је да су власти у Високом под утиском догађаја у Хрватској, током 1991. године, вршиле одређене припреме војног и полицијског карактера.

²⁴ **Вахид Хећо**: „Рат у општини Високо 1992-1995“, Привредно-културни информатор, април 1998. године, стр. 31-32.

Руководство општине Високо је, у циљу предузимања наредних активности, 6. априла 1991. године формирало Ратно предсједништво општине Високо. Чланови овог предсједништва су били **Кенан Јусуфбашић** (предсједник), **Нусрет Шахиновић**, **Рашид Калота**, **Мерсед Шахиновић**, **Невзад Сирчо**, **Абдулах Хоџић**, **Вехид Шахиновић**, **Халид Ченгић** и **Хилмо Неимарлија**.

Почетком априла 1991. године јединице МУП-а Високо врше опсежне припреме организационог карактера, а надлежни органи врше материјално опремање ових јединица. Дана 19. априла 1991. године за начелника полицијске управе Високо именован је **Мугдим Вранац**, касније начелник станице јавне безбједности Високо. Мобилизација резервног састава милиције, на подручју општине Високо, извршена је 19. септембра 1991. године. Мобилисано је 660 припадника полиције резервног састава, претежно Муслимана. Овај догађај је додатно узнемирио српско становништво и повећао њихов страх за сопствену сигурност. Многи Срби сматрају да је мобилизација резервног састава милиције била увод у касније отворене оружане сукобе.

Предсједништво РБиХ је 8. априла 1992. године донијело Уредбу о укидању дотадашњег Републичког штаба ТО БиХ и образовању Штаба ТО Републике Босне и Херцеговине. Слична рјешења су спроведена и у општинама. За првог команданта Штаба ТО Високо постављен је **Халим Авдагић**, али је врло брзо ову дужност од њега преузео **Кадир Јусић**, који је командовао јединицама ТО Високо и дана 20. јуна 1992. године. Начелник штаба у Штабу ТО Високо био је **Мустафа Буза**. Извршен је низ организационих промјена у функционисању овог Штаба. Формирани су Рејонски штабови ТО у селу Грачаница (19. април 1992. год.), граду Високо (20. април 1992. год.), Буци (23. април 1992. год.), као и у селу Доње Моштре (24. април 1992. год.). У наредним активностима, Штаб ТО Високо 25. априла 1992. године врши формирање 1. Одрета ТО и МАД-а, а 11. маја 1992. године формиран је и 2. Одред ТО. Формирање 3. Одрета ТО извршено је нешто касније. Поред Одрета, као маневарских снага, формиране су и друге пратеће јединице при Штабу ТО Високо.

Током марта 1992. године настављене су провокације и агресивнији наступ Муслимана према Србима. Општом политичком мобилизацијом и паравојним организовањем на простору општине Високо, априла 1992. године, Муслимани су обезбиједили предуслове за предузимање практичних потеза потпуне неутрализације српског присуства на том простору.

Уочљиво наоружавање Муслимана почетком 1992. године условило је потребу да и Срби почињу предузимати активности с циљем самоодбране, у амбијенту потпуног окружења неспским становништвом.

Услед погоршања међунационалних односа, неповјерења у обећања Муслимана да Срби неће бити нападани, током априла и маја 1992. године, један дио породица се одлучује да, на различите начине, жене и дјеца буду склоњени на територије које су сигурније за живот (родбина у другим мјестима и сл.).

Изградња заједничког живота свих народа у БиХ, послје Другог свјетског рата, код Срба је резултирала повјерењем према Хрватима и према Муслиманима. С обзиром на изграђени степен међусобног повјерења три народа на простору општине Високо, нису се очекивали радикални потези ни Муслимана нити Хрвата. Нажалост, то су ипак учинили Муслимани.

ОДЛАЗАК ЈНА

Присуство припадника ЈНА у касарни *Ахметџи Феџахаџић* у Високом, деценијама послје Другог свјетског рата, уливало је повјерење народима општине Високо. Међутим, током 1991. и почетком 1992. године у потпуности се мијења однос Муслимана према ЈНА. Без икаквог повода Муслимани општине Високо вербално су нападали припаднике ЈНА, те су је практично опструисали напуштањем и неодазивом на позиве јединица. Србима су упућиване пријетње у смислу: „*Зар си још ши, чеџиче, шџа чекаш?*“ Овакве и сличне поруке онежене су формирањем и наоружавањем чисто муслиманских паравојних и полицијских снага.

Наведене активности су чињене противно законима државе СФРЈ у чијем је саставу била БиХ, као и супротно законима БиХ. Муслимани и Хрвати су, у односу на Србе, заузели потпуно супротно гледиште према Југославији и Југословенској народној армији. Упркос уставној позицији, муслиманско-хрватска коалиција је игнорисала српске интересе иако су Срби били један од конститутивних (равноправних) народа.

Непосредно након признања самосталности БиХ муслиманским снагама у Високом није била приоритетна употреба силе према српском становништву. Чекали су да се јединица ЈНА повуче из височког гарнизона. Осим тога, било им је потребно и вријеме да изврше значајније наоружавање већ формираних јединица. Наоружање су добијали из војних фабрика које су се налазиле у БиХ, отимањем оружја од јединица ЈНА које су се повлачиле, куповином из разних извора и на друге начине. Осим пјешадијског наоружања, муслиманско руководство Високог је током априла 1992. године обезбиједило набавку потребних количина и артиљеријског наоружања.

Одмах по проглашењу суверености БиХ почињу пријетње ЈНА, те најава њене физичке изолације блокадама и испољавањем силе према њеним припад-

ницима и објектима. Истовремено, на цијелој територији БиХ настављени су организовани притисци на јединице ЈНА ради заузимања касарни, оружја и других материјално-техничких средстава.

Током априла 1992. године руководства СФРЈ и БиХ водила су преговоре о статусу ЈНА у БиХ. Било је више састанака и приједлога о рјешењу статуса ЈНА у БиХ.

Један од тих састанака одржан је у Скопљу 26. априла 1992. о коме, у својој изјави, свједочи генерал-пуковник **Благоје Ацић**, који је тада био вршилац дужности савезног секретара за народну одбрану.

Благоје (Миле) Ацић, Београд

„Да би се ријешио статус ЈНА у БиХ, био је заказан састанак у Скопљу који је одржан 26. априла 1992. године. На том састанку инсистирало је Предсједништво СФРЈ и **Алија Изетбеговићу** је предлагано да се тај састанак одржи у Београду, али он није прихватио да мјесто разговора буде Београд, већ је предложио да се сусретнемо у Сарајеву или Скопљу и ми смо прихватили Скопље као мјесто разговора. **Киро Глигоров** се понудио да буде домаћин, али он није присуствовао тим разговорима. Из Београда у Скопље на разговоре са мном је отишо и **Бранко Костић** - тадашњи вршилац дужности предсједника Предсједништва СФРЈ.

Из Сарајева на ове разговоре је дошао само **Алија Изетбеговић**. Ти разговори били су утроје и других лица, сем нас тројице, није било у току тих разговора. Ја и **Бранко Костић** смо предложили да ЈНА остане у БиХ све док се не постигне договор између три конститутивна народа у БиХ. **Алија Изетбеговић** је инсистирао да се ЈНА у БиХ потчини Предсједништву БиХ, на шта ми нисмо могли да пристанемо, јер је то било противно Уставу СФРЈ, која је тада постојала.

На разговорима у Скопљу **Алија Изетбеговић** је инсистирао да БиХ буде унитарна држава, а ми смо инсистирали на томе да се сва три конститутивна народа договоре о томе каква ће БиХ бити, а да се ми нећемо у то мијешати. Истицали смо да ће ЈНА прихватити сваки договор који три народа у БиХ буду постигли.

На крају смо постигли договор о прекиду ватре, посебно да престану напади на припаднике јединица и објеката ЈНА и да се о статусу ЈНА наставе разговори у складу са договором који ће три народа у БиХ међусобно постићи.

Писани споразум није сачињен, већ су о разговору дали изјаве **Алија Изетбеговић** и **Бранко Костић**. За мене је лично било најбитније што смо се договорили да се више не нападају припадници и објекти ЈНА у БиХ. Међутим, тога се муслиманска и хрватска страна нису држале и већ сутрадан - 27. априла 1992. године - када се вратио у Сарајево, **Алија Изетбеговић** је прогласио општу мобилизацију.

Предсједништво СФРЈ било је у потпуности упознато са тешком ситуацијом у којој се налазе јединице ЈНА у БиХ. На сједници одржаној 27. априла 1992. године Предсједништво истиче да *као орајан који обавља њослове ѡпредсједника Републике, након ѡројлашења Устава Савезне Републике Јујославије и Уставној закона за ѡровођење Устава СРЈ закључило је да се, уз ѡуно уважавање релевантних чињеница, насјаве разјовори ради дојоворној рјешавања сјорних ѡијшања која се ѡичу ѡоложаја и сјашуса ЈНА у БиХ*.²⁵

Општа клима, прожета агресивношћу Муслимана, испољавала се током априла 1992. године и према јединици ЈНА у касарни „Ахмет Фетахагић“ у Високом. Нашавши се у таквој ситуацији јединица ЈНА је 25. априла 1992. године дефинитивно и потпуно напустила ову касарну. Остао је један мањи дио војника и материјалних средстава у сусједној малој Касарни „Мајевица“ (техничка база - складиште наоружања и материјално-техничких средстава).

Муслиманско руководство је одмах сутрадан (26. априла 1992.) организовало и извршило напад на Касарну „Мајевица“. Том приликом, према муслиманским подацима заробљено је седам припадника ЈНА.

Мирослав Ковачевић, који је био војник по уговору, налазио се у касарни „Мајевица“ у тренутку њеног преузимања од стране Штаба ТО Високо. О овом догађају свједочи у својој изјави и наводи да је у касарни, у тренутку преузимања од стране ТО Високо, био један старјешина и три војника ЈНА.

Мирослав (Весна) Ковачевић, с. Добриње

Тог дана, не знам тачан датум, око Васкрса је било, дошли су војници из Сарајева са 3 ѡраје и неколико камиона - отприлике 10 до 15 камиона. Натоварено је све што је преостало у Касарни „Мајевица“ у Високом, осим 700 комада пушака Територијане одбране. Ријеч је о пушкама М48. Послије подне, око 3 или 4 сата, нисам баш сигуран у колико тачно, колона је напустила Касарну и отишла у правцу Сарајева. На зачељу колоне био је **Младен Вукичевић Циле**, резервиста по уговору, возач.

Тог тренутка у Касарну долази командант ТО Високо и још један човјек. Преговарају са заставником **Зијом Мулалићем**. У Касарни смо остали нас четворица - заставник **Зијад Мулалић** - командант касарне, ја - **Мирослав Ковачевић** - командир страже, **Добро Вукичевић** - ложач и **Вељко Грујић** - војник.

Када је колона напуштала касарну, **Буза** је са *Зеленим берейкама* био у каналу поред пруге - са пушкама окренутим према Касарни. Ми смо остали у Касарни до даљег, јер су ујутру требали доћи војници из Сарајева да попуне празна мјеста пошто су војници који су били у касарни отишли са колоном. Ја сам био на капији са пушком на рамену и опасачем са 3 бомбе када је до мене дошао **Добро** и рекао ми да позовем **Бузу** да дође у касарну - тражи га заставник. Када сам то урадио, из канала су устала 2 човјека - један који је имао око 50 година и други - који није имао више од 25 година. Старији човјек се окренуо и рекао: *Ако шјиа буге, сравишје све са земљом*.

25 Записник о саслушању сведока, **Благоје Аџић**, бр. Кри. 419/97 од 24.4.1997. год.

Када су дошли до капије, ја сам откључао капију и питао оног старијег: *“Јеси ли ти Буза?”* Кад је потврдио, рекао сам му да уђе - заставник га тражи. Док сам отварао капију, осјетио сам да ме нешто уболо у леђа. Тада сам чуо глас оног млађег: *“Руке увис, немој да правиш лудости.”* Узео ми је пушку. Ја сам подигао руке увис, а он ме гурао ка команди.

Буза је позвао остале, отворио велику капију. Утрчали су неки људи са црвеним береткама на глави, међу којима сам препознао и моје комшије и школске другове. **Буза** је рекао: *“Пазите на Дунџину (Дунџићеву) кућу. Ако шта буде сумњиво, сравните је прањима.”*

Увели су ме у канцеларију код **Зије**, гдје су били **Добро** и **Вељко** и заставник. Када је **Зија** видио како су ме довели, скочио је и рекао: *“Нисмо се иако договорили!”*

Буза је само рекао: *“Доста, овдје ја сад преузимам команду.”* Рекли су да сједнемо на једну клупу и увели 3 њихова војника да нас чувају с пушкама упереним у нас. Након неког времена речено нам је да ћемо ићи на Пале у размјену за неке Муслимане, али као да то **Буза** није дозволио.

Чули су се пуцњи око 11 увече и чула се галама и вриска. Нисмо видјели шта се дешава, али нам је лично **Буза** рекао да је дошао **Вамбо** да нас поубија, јер смо четници, и да то његова војска није дозволила.

Увече су нас пратили са пушкама упереним у нас и отвореним вратима док смо вршили нужду. Говорили су нам да смо ми четници и да нас треба *ио крајком постојуку*. То се све дешавало у одсуству **Бузе**. Када је он био ту, били су коректни и нису нам ништа ружно говорили, јер он то није дозвољавао.

Ујутру, кад је свануло, послао нас је **Буза** да донесемо све што имамо од оружја и муниције. Са мном је пошао један војник. Када сам извадио нож из касете (наравно, нож који се дужи уз аутоматску пушку), питао ме шта ми је то. Рекао сам да је нож. Он ми је рекао: *“Шта ће ти нож? Је л` да можеш да кољеш?”* И ударио ме кундаком у леђа и још једном ногом у стомак. *“Ако кажеш Бузи за ово, убићу те”* - рекао је.

Дошли смо у канцеларију - ја са болом и грчем на лицу. Пита ме **Буза**: *“Је ли те диро?”* Казао сам да није. *“Реци слободно, не смије Вам фалићи глака с лаве.”* Нисам смио рећи. Око пола осам пустио је **Добру** да иде кући, али да се послије подне јави у СУП. И **Добро** је отишао.

Мени је рекао да сам из поштене и часне породице - пошто је ишао у академију са мојим стрицем и познавао је нашу фамилију цијелу. Али каже да му није јасно шта ја тражим у војсци кад сам био у полицији. Рекао сам му да нема плате у полицији и да сам зато прешао у војску.

Пустио је мене и **Вељка** да идемо кући, али да се не смијемо нигдје удаљавати. Отишли смо у 8.30 часова возом за Какањ. Ја у Добриње, а **Вељко** у Поријечане. Ја сам се истог дана вратио возом у 11 часова у Илијаш и ту остао до краја рата, а **Вељка** су ухапсили и био је у логору.²⁶

26 Свједочење дато Републичком центру за истраживање ратних злочина, у електронској форми, 1.8.2012.

Након одласка ЈНА из Високог нагло се промијенио однос општинских власти према цивилном српском становништву. Јединице ТО и МУП-а у Високом су предузимале конкретне и практичне активности ради борбене контроле територије, хапшења и даљег застрашивања припадника српске националности.

Вербалне пријетње и застрашивања замјењују се практичним и конкретним дејствима јединица ТО Високо. Те јединице, под изговором извођења обуке, излазиле су на терен, а групе војника или најниже јединице упадале у мања српска села - с изговором тражења наоружања и средстава везе. Ове и сличне активности довеле су до стварања атмосфере опште несигурности Срба у општини Високо.

Наведене активности као и формирање јединица ТО Високо забиљежене су и у чланку **Вахида Хеће**.

Вахид Хећо, Високо:

„Почетком априла 1992. године ситуација на подручју општине Високо долазила је до усијања због све отворенијих иступа и пријетњи ратнички расположених чланова СДС-а.

Припреме за организован отпор из дана у дан јачају, а патриотски одређени се групишу, збијају редове, скромно наоружавају и формирају темеље одбране на овим подручјима под непосредним руководством легалних власти општине и континуираним дјеловањем Штаба ТО, којег су већина официра српске националности напустили и прешли на агресорску страну.

Дана 6. априла 1992. године – проглашено је ванредно стање на подручју општине. Истог дана формиран је и постројен Противдиверзантски вод ТО.

Дана 8. априла 1992. године – Предсједништво РБиХ доноси Уредбу о укидању дотадашњег Републичког штаба ТО и образовања новог Штаба ТО РБиХ. По тој наредби Штаб ТО РБиХ 15. априла 1992. године у цијелости преузима командовање постојећим јединицама формираних на политичкој платформи Патриотске лиге, а значај овога је утолико већи, јер су у цијелости одбачени политички темељи на којима је почивала ранија ТО и бивша ЈНА. Ова одлука је убрзала патриотску диференцијацију, јер су сви патриотски одређени грађани РБиХ прихватили нови Штаб ТО и тиме убрзано стварали свобосански фронт, док је један дио грађана, под утицајем фашистичке СДС, прешао на агресорску страну.

У овом периоду у граду су присутни и неки челници СДА и Републичког штаба ТО из Сарајева, који помажу на организовању одбране, не само овог краја него и читаве РБиХ и, захваљујући њима, у Високо је из складишта фабрике *Брајсџиво* – Нови Травник доведена већа количина артиљеријских оруђа која су била израђена и налазила се у складиштима *Брајсџива*. Тада су довучени топхаубица *Нора* 122 мм, минобацач МБ 120 мм, МБ 82 мм и МБ 60 мм, што је омогућило да јединице овог и других крајева буду наоружане и артиљеријским оружјем;

- 17. априла 1992. године почеле су припреме за формирање МАД-а;
- 19. априла 1992. формиран је Рејонски штаб Грачанице који са дијелом својих снага запосједа кључно брдо за одбрану ових подручја - Улуковац;
- 20. априла 1992. у саставу МУП-а формира се Маневарска чета за интервенцију на угроженим дијеловима општине, до тог периода МУП је ојачан са резервним саставом у септембру 1991. године; исти дан је формиран и Рејонски штаб Високо са задатком осигурања ужег градског подручја уличним стражама;
- 22. априла 1992. године организован је и упућен транспорт наоружања за браниоце Сарајева, шумским путем Високо - Кралупи - Чифлук - Раковица. Том приликом у рејону Чифлука гине пратилац транспорта у четничкој засједи, иначе припадник МУП-а Високо;
- 23. априла 1992. године формиран је Рејонски штаб Буци са задатком обезбјеђења становништва тог подручја мјесним стражама, а командни кадар МАД-а се окупља у Грачаници, гдје врши обуку на МБ 120 мм;
- 24. априла 1992. године формиран је Рејонски штаб Моштре са задатком осигурања становништва од наоружаних припадника СДС-а; паралелно са организовањем одбрамбеним снагама вршен је притисак, пријетња нападом на преостале припаднике бивше ЈНА и новопридошле четнике у касарнама *Ахметџи Феџахаџић* и *Мајевица* да предају наоружање, чији је власник Штаб ТО Високо и да напусте касарну. У ноћи тог дана, под изговором обиласка и прегледа наоружања ТО у Касарни *Мајевица*, припадник Штаба ТО извлачи два комада ракетних лансера *ОСА*, од којих се један одмах летјелицом *Змај* пребацује у узаврело Сарајево.
- 25. априла 1992. године у 10.00 сати на градском стадиону постројена је прва јача маневарска јединица ТО - МАД, а у 12.00 и 1. одред ТО Високо. Тог дана, у раним јутарњим сатима, преостали припадници и новопридошли четници напуштају Касарну *Ахметџи Феџахаџић*...
- 26. априла 1992. године у раним јутарњим сатима извршена је опсада и напад на Касарну *Мајевица*, којом приликом је заробљено седам четника, док су остали побјегли и прешли у с. Куте преко ријеке Босне. Том акцијом је враћено скоро комплетно наоружање Штаба ТО Високо (2.000 цијеви), велике количине МТС-а, везе, АБХО, инжињерије и других средстава бивше ЈНА.
- 27. априла 1992. године организован је транспорт наоружања за Сарајево. Обезбјеђење транспорта је вршио вод ПЛ-е, а кретао се путем Високо - Годуша - бела Црквица - Ахатовићи. Том приликом долази до првог оружаног окршаја са четничким снагама које су откриле транспорт. Тада гине командир вода ПЛ-е, а шест бораца је теже рањено, док су четницима нанесени губици у живој сили, а заплијењена је и одређена количина наоружања.
- 28. априла 1992. године Маневарска чета извела је прву акцију у рејону Добриње, с. Граб и Велике њиве, којом приликом су разоружани сви наоружани припадници СДС-а тог краја, а заплијењене веће количине пјешадијског наоружања.

И док су текле организационе припреме и наоружавање ослободилачких снага на подручју општине, у исто вријеме су паравојне јединице агресорских снага извукле тешко наоружање, заузимајући положаје по околним брдима на већ раније добро утврђеним мјестима.

Насељена мјеста са већинским српским становништвом тако су распоређена да су Високо довела у полуокружење.

Напетост је све више расла, а ратна атмосфера је све више притискала комплетну општину”.²⁷

---

27 Вахид Хећо, „Високо у рату 1991-1995“, Привредно-културни информатор, април 1998, стр. 32-36.

ПРЕГОВОРИ И ПРИЈЕТЊЕ

Признањем независности БиХ и одласком јединице ЈНА из Високог долази до радикалнијих активности јединица ТО Високо у селима и другим насељима општине.

Српско становништво је постало свјесно свог положаја у потпуном окружењу и предузимало је мјере за самоодбрану тражећи начин да избјегне уништење.

Заједнички разговори и преговори између представника српске и муслиманске стране трајали су од средине априла до 19. јуна 1992. год. Представници Срба **Живорад Дабић**, **Новица Ђебо**, **Ненад Вановац**, **Славко Перић**, **Драгомир Капур**, **Јован Кувач** - а повремено и други - водили су преговоре са представницима ТО Високо: **Кадиром Јусићем** - командантом Штаба ТО Високо, **Мустафом Бузом** - начелником Штаба ТО Високо, **Хасаном Хаџиосмановићем** - командантом Рејонског штаба ТО Доње Моштре, **Кеком Длакићем** - директором Основне школе у Доњем Моштру, а разговорима су присуствовали **Дине Фрљак** и **Хасиб Мушинбеговић**.

Предмет разговора су били нарушени међунационални односи, као и укупна ситуација у којој се налази српско и муслиманско становништво. Циљ разговора је био да се договоре и предузму активности ради смањења међусобних тензија, смиривања ситуације и изналагања рјешења за даљи заједнички живот. Почетком разговора представници ТО Високо су захтијевали да Срби и Муслимани формирају заједничке јединице и да тако на терену функционишу. У појединим селима (Калотићи, Радовље и друга) формиране су заједничке страже. У већем дијелу села, због неповјерења у муслиманска обећања, Срби на овакво рјешење нису пристали. Током даљих разговора од Срба је тражено да предају лично наоружање које посједују или да пређу у састав ТО Високо. Осим тога, од српске стране је захтијевано да ничим не провоцира или омета нападе јединица ТО у њиховим акцијама, а посебно током напада на с. Чекрчићи и друга мјеста у правцу Сарајева. Овај захтјев - да Срби не нападају - у потпуности је испоштован. Јединице ТО Високо Срби нису ничим провоцирали, нити су Срби извели било какву оружану акцију против јединица ТО Високо. Наоружање које су посједовали било је само у функцији личне одбране и одбране свог села, што су каснији догађаји и потврдили. Договор о међусобном ненападању Срби су у потпуности испоштовали, а јединице ТО Високо су га врло често кршиле, а 20. јуна 1992. године извеле су отворени и масовни оружани напад.

Муслимани су увјеравали Србе да нема мјеста страху за њихове породице, те да не морају да их селе, јер ће им они гарантовати безбједност. Неповјерење Срба у обећање Муслимана било је реално, што се и показало у пракси.

О току преговора са представницима ТО Високо, као и другим активностима на организовању заштите српског народа, поред осталих, говоре и **Живорад Дабић** и **Новица Ђебо** у својим свједочењима.

Живорад (Благоје) Дабић, с. Бискупићи

„У фебруару и марту 1992. године увидјели смо потребу да створимо какву-такву организацију за одбрану српског становништва...

Прије тога Градски одбор СДС Високо тражио је од нас да направимо, у случају потребе, план евакуације становништва. Са двојицом повјерљивих људи (**Рајко Михољчић** и **Ненад Вановац**) направљен је такав план. План је направљен на начин да извлачење становништва буде извршено правцем Горња Зимча – Бискупићи – јужни дио села Срхиње – Бањаруша – Збиље – Љубнићи – Илијаш. Овакав план смо направили уз сугестију Градског одбора СДС Високо и доставили смо им га.

Знали смо да тајност овог плана није загарантована, а ни ми нисмо били сигурни у безбједно извођење овог плана, што се касније и показало, јер је на дан напада – 20. јуна у рејону града у засједи чекала већа јединица Муслимана. Не знам тачно кад смо урадили овај план.

У марту и априлу 1992. године увидјели смо да се нећемо моћи одбранити на широком простору уколико до напада дође. Зато смо смањили основицу за одбрану – пресељавањем становништва из појединих села у друга села. Тако смо један дио становништва преселили из Радовља на Пучиште, из Добриња и Порјечана у Горњу и Доњу Зимчу, из Топузовог Поља у Бискупиће. Исто тако, прије напада из Горње Зимче људи су ишли на Местовце, а из Горњег Моштра по ноћи су долазили у Зимчу. Са Дубрава су преселили у Бискупиће. Напад на породицу **Голубовић** на Равнама почетком маја 1992. године био је доказ шта нам се спрема.

На терену смо успоставили линије контроле, и то према Високом на линији Бијеле Воде – Бискупићи и на Колошићима према Брадвама и Лијешеви. Постављене су барикаде, положаји на овим линијама и спречаван је долазак непозваних лица. Од октобра 1991. до марта 1992. године патроле су вршиле контролу овог подручја, а од марта 1992. године држале су се линије на начин да се не зна тачно мјесто људи на линијама.

Прије напада, који се догодио 20. јуна, било је инцидентата, а посебно када су ухапсили **Радана Попића** и одвели га са линије. Није било гађања артиљеријом и других борбених активности. Било је позива Муслимана да се преда наоружање, а у противном су пријетили. Становници села Порјечани су предали оружје, али смо ипак успјели да то оружје вратимо.

Нисмо знали када ће нас напасти и протјерати, али смо то очекивали. На седам дана прије напада заробили су **Ненада Вановца** из Радовља и њега смо успјели да преотмемо, јер смо запријетили да ћемо и ми њихове заробљавати, па су га пустили.

Прије напада тражио сам одобрење од Илијашке бригаде да преговарамо са Хрватима о могућности извлачења према Кисељаку, што су многи ока-

рактерисали као самоубилачки чин. Команда Илијашке бригаде је забранила да преговарамо, јер, наводно, она ће то разријешити.

Нисам био сигуран у то, те сам отишао код **Мате Брадаре**, Хрвата у селу Мухашиновићи, да разговарамо о том циљу. Он је рекао да ме може повезати са четом ХВО у селу Хаљинићи код Ћатића. Са њима се нисам повезао, јер тај пут према Ћатићима и Какњу изгледао ми је немогућ.

Мато је, ипак, успоставио везу са Кисељаком и отуда ми је јављено да што прије дођемо тамо. Договорено је било да се на Шикуљама (с. Бискупићи) у 5 сати 20. јуна 1992. године састанемо са делегацијом ХВО из Кисељака. Напад је омео тај састанак. На ову идеју да разговарам са представницима ХВО-а дошао сам у очају, јер немамо бољег рјешења, а у рјешење команде Илијашке бригаде нисам могао бити сигуран²⁸.

Новица (Ранко) Чебо, с. Доња Зимча

Рођен сам 1950. године у селу Доња Зимча, општина Високо, гдје сам и живио до 20. јуна 1992. године.

Годинама пред посљедњи рат Срби и Муслимани су у мом селу и сусједним насељима живјели без проблема, у атмосфери толеранције и међусобне помоћи. Крајем 1991. и почетком 1992. године до тада добри односи између различитих нација постепено се погоршавају. Почињу одвајања по националној основи, међусобне провокације на разне начине, наоружавају се и Срби и Муслимани, ствара се атмосфера несигурности, а почињу и отворене пријетње Србима да напусте своја села.

У оваквим условима, испред мог села, заједно са другим Србима, активно сам се укључио у преговоре са муслиманском страном да бисмо смањили тензије и пронашли ваљан договор за будући заједнички живот. Током маја и јуна 1992. године више пута смо разговарали са Муслиманима. Са мном је разговорима присуствовао **Славко Перих**, а са муслиманске стране били су присутни најчешће **Кадир Јусић** - командант Штаба ТО Високо, **Хасан Хаџиосмановић** - командант Рејонског штаба ТО Доње Моштре (професор социологије), **Џевад Длакић**, **Кеко Длакић** - директор Основне школе у Доњем Моштру, **Дине Фрљак** и **Хасиб Мушинбеговић**.

Преговоре смо обављали у мом кафићу (кафић и кућа у близини Радиостанице) или у Доњем Моштру. Предмет наших разговора је, прије свега, била контрола личног наоружања. Сагласили смо се да наоружање не употребљавамо једни против других и да се не врше било какве провокације. Њихов захтјев је био да формирамо заједничке јединице за одбрану или - ако то не желимо - да Срби предају наоружање или да пређу у ТО Високо. Ми смо се обавезали да никога нећемо провоцирати, а што се тиче осталих захтјева - да се сачека даљи ток догађаја.

На разговоре је долазио понекад и **Теуфик Буза** - један од команданата јединица ТО Високо. Он је такође био сагласан да се ситуација не заоштрава.

Тражећи рјешења за Србе у височкој општини, током априла и маја 1992. год. (не знам тачан датум) био сам код предсједника **Радована Караџића**

и замјеника ГШ ВРС **Манојла Миловановића**. Код **Карацића** сам био са **Младеном Ђебом** у априлу 1992. године. Упознали смо га са ситуацијом у којој се налазимо у окружењу са муслиманима и тражили инструкције за даље поступање.

Предсједник нам није обећао никакву помоћ него је тражио од нас да се организујемо за одбрану србства. Користи од овог састанка нисмо имали а како изаћи из окружења и даље остаје непознаница.

У мају мјесецу 1992. године тражили смо разговор са генералом **Младићем**, али нас је примио генерал **Манојло Миловановић**. Осим мене, разговору су присуствовали **Ненад Вановац** из Радовља и **Младен Ђебо** из Високог. Генерала **Миловановића** смо упознали са нашом ситуацијом, а он је захтијевао да на његовој радној карти нацртамо мјесто гдје се налазе Срби, а гдје Муслимани. Није могао да вјерује да ми још ту опстајемо у таквом окружењу и надмоћи Муслимана. На његово питање шта намјеравамо радити - одговорили смо да нам је циљ напуштање територије, са чиме се и генерал сагласио. Није нам могао понудити никакву помоћ, а прича о хеликоптерима којима бисмо се пребацили такође је била немогућа због оружаног дејства Муслимана.

Остали смо сами, без помоћи, да смишљамо начин на који да се спашавамо. У међувремену Срби из Добриња и из Мулића муслиманима су предали наоружање, у чему сам активно посредовао са **Реуфом Јамаковићем** - командантом њихове Интервентне јединице.

Путем Радио-Високог и ја сам, осим Муслимана, упућивао апеле Србима да се суздрже од било какве употребе наоружања, што је и поштовано.

До наглог погоршања ситуације долази послвије 18. јуна 1992. године - када су Муслимани у рејону Мачух код Доње Папратнице пресрели колону ЈНА која је ишла из Зенице и том приликом одузели доста наоружања и муниције. Увјеравања Муслимана су и даље била да нам се ништа лоше неће догодити. То су поновили и на нашем посљедњем састанку у мојој кући - у кафићу 19. јуна 1992. године увече. И тада смо имали састанак, коме су присуствовали **Кадир Јусић**, **Хасан Хаџиосмановић**, **Џевад Длакић**, **Кеко Длакић** и **Дине Фрљак** - а са наше стране, осим мене, били су **Ненад Вановац** из Радовља, **Драгомир Капур** из Горње Зимче и **Јован Кувач** из Топузовог Поља. Састанак је завршен око 17.00 часова и договорили смо се, као и раније, да не пуцамо једни у друге и да се поштујемо. Послије састанка попили смо пиће и заједнички запјевали уз хармонику. Атмосфера те вечери ничим није мирисала на сутрашњи дан. Ипак, **Хасан Хаџиосмановић** - командант Рејонског штаба ТО Доње Моштре - рекао ми је да се нама Србима спрема нешто што није добро, не прецизирајући о чему је ријеч. Послије састанка и краћег сједења разишли смо се и свако се упутио својој кући.

Око 20.00 часова добио сам обавјештење да су Муслимани ухапсили **Ненада Вановца** и одвели га у логор у касарни Високо. Одмах сам радио везом назвао **Кадир Јусића**, подсетио га на наш договор да се међусобно не хапсимо, јер - ако **Ненада** одмах не пунте - и ми ћемо почети са хапшењем Муслимана. **Кадир** је заиста одмах пустио **Ненада** из логора у касарни Високо. **Ненада** су из Високог довели **Џевад Длакић** и **Хасан Хаџиосмановић**.

Ненад ми је причао да је за то кратко вријеме - колико је боравио у логору - видио доста Срба испребијаних и мучених и - да га за десет минута нису пустили - био би и он испребијан, а можда и убијен. Сва ова ујдурма око **Ненада** трајала је до 23.00 часа 19. јуна 1992. године.²⁹

Вукан (Богдан) Купрешак, с. Калотићи

„Почетком 1992. године Муслимани из околних села, који су формирали своје војне јединице, поставили су барикаде око Калотића и онемогућавали улазак у село и излазак из њега. Упућивали су пријетње да ће сви Срби бити поубијани и да за њих нема живота на том подручју.

Из дана у дан пријетње су се увећавале, а Муслимани су са барикада повремено и отварали ватру по српским кућама у селу. Такво стање трајало је до 20. јуна 1992. године, када су Муслимани са свих страна по кућама у селу отворили снажну пјешадијску и артиљеријску ватру, а потом упали у село“.³⁰

Јеленко (Илија) Панић, с. Лијешева

„Одмах иза Нове 1992. године осјетиле су се неке промјене у понашању Муслимана у нашем селу (с. Лијешево – прим. прир.) и почело је њихово наоружавање. Ја сам био директни свједок овог наоружавања, јер је око 3. маја 1992. године у село дошао теретни камион (пет тона) са неким непознатим возачем, који очигледно није знао да су на почетку села српске куће, па ме возач позвао да са камиона узмем пушку. Када је церада дигнута видио сам да је камион пун наоружања које је послуже тога подијељено по селу. Том приликом ја нисам хтио да узмем никакво оружје“.³¹

Сретко (Милош) Масал, с. Хлапчевићи

„Крајем априла и почетком маја 1992. године у Бузић Махалу је стигла на обуку јединица муслиманске војске од око 200 до 300 војника. Смјестили су се у Друштвеном дому. Тада сам одлучио да жену (**Славица** - прим. прир.) и дјецу пребацим у Илијаш. Након што сам то и урадио, посјетили су ме предсједник Кризног штаба из Хлапчевића **Џевад Длакић**, те чланови Штаба **Заим Кечић** и **Незир Мушинбеговић**. Приликом ове посјете поменути су ме увјеравали да нема мјеста страху, те да не треба нигдје да идем, јер ће ме они штитити...

Ја сам заједно са **Жељком Ристићем** и **Зораном Дамјановићем** давао заједничке страже са комшијама Муслиманима у нашем селу Хлапчевићи. Међутим, негдје 16. или 17. јуна 1992. године, Муслимани су нас престали позивати на стражу. Питао сам их зашто не зову и нас тројицу, а они су ми одговарали да немају повјерења у мене, јер сам ја евакуисао жену и дјецу. Тада сам схватио да је ситуација веома лоша, али нисам се надао ничему страшном“.³²

29 Ч. Р. Н., изјава дата Републичком центру за истраживање ратних злочина 4.8.2012. године.

30 К. Б. В., записник о саслушању свједока бр. Кри. 15/97 од 9.3.1997.

31 П. И. Ј., изјава дата пред адвокатом **Драганом Васиљевићем** и новинаром **Бранкицом Јовановић** у Делиблату 2.8.1995.

32 М. М. С., изјава дата 4.11.1992.

* * *

Догађања на простору општине Високо априла и почетком маја 1992. године, у суштини, представљају хронологију догађања на нивоу БиХ. Слично томе, Срби су и у општини Високо у потпуности били игнорисани као фактор који има право на учешће у одлучивању.

Дотадашња демонстрација силе муслиманских јединица прерасла је у отворену употребу оружја, усмјерену против српског становништва. Од средине јуна 1992. године више нису постојале заједничке страже Срба и Муслимана у селима, а Србима су Муслимани све учесталије и радикалније почели пријетити.

Преговори о смањивању тензија вођени су, прије свега, са циљем да Срби предају лично наоружање, јер друга рјешења нису одговарала Муслиманима без обзира на њихова обећања. Срби нису пристали на овакав приједлог јер су били увјерени да им безбједност неће бити гарантована. Исход разговора вођених у височким селима показује да су муслиманске власти намјерно одуговлачиле преговоре - да би добиле на времену за извршење војно-полицијских припрема у циљу извођења општег напада на српско становништво. Каснији догађаји су потврдили да је основни циљ муслиманске политике на подручју општине Високо био да се протјера српско становништво, а да преостали дио прихвати муслиманску доминацију.

SLUŽBENI LIST

REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

Godina I - Broj 1

Četvrtak, 9. aprila 1992.
SARAJEVOAkontacija pretplate
za 1992. godinu 3.900 dinara
Cijena ovog broja 13 dinara
Žiro-račun 10100-603-1396

1

Na osnovu tačke III Odluke o proglašenju neposredne ratne opasnosti (broj 01-011-301/92 od 5. aprila 1992. godine), Predsjedništvo Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj 5. aprila 1992. godine, donijelo je

UREDBU

O IZMJENI NAZIVA SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

Član 1.

Mijenja se naziv Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine i glasi «REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA».

Član 2.

Ova uredba stupa na snagu odmah i objaviće se u «Službenom listu RBiH».

Broj 01-011-302/92
8. aprila 1992. godine
Sarajevo

Predsjednik
Predsjedništva RBiH,
Alija Izetbegović, s.r.

Član 3.

Zvanični privremeni znak svih pripadnika TO BiH biće stari bosanski grb štitastog oblika plave boje presječen bijelom dijagonalom sa po tri zlatnožuta ljljana u svakom polju.

Član 4.

Razrješava se dužnosti dosadašnji komandant Republičkog štaba TO BiH general-potpukovnik Drago Vukosavljević i načelnik Republičkog štaba TO BiH general-potpukovnik Fikret Jakić.

Za komandanta Štaba TO Republike BiH imenuje se pukovnik Hasan Efendić, a za načelnika Štaba Republike TO BiH pukovnik Stjepan Šiber.

Član 5.

«Ova uredba stupa na snagu odmah i objaviće se u «Službenom listu RBiH».

Broj 01-011-303/92
8. aprila 1992. godine
Sarajevo

Predsjednik
Predsjedništva RBiH,
Alija Izetbegović, s.r.

2

Na osnovu tačke III Odluke o proglašenju neposredne ratne opasnosti, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj 8. aprila 1992. godine, donijelo je

UREDBU

O UKIDANJU DOSADAŠNJEG REPUBLIČKOG ŠTABA TERITORIJALNE ODBRANE I OBRAZOVANJU ŠTABA TERITORIJALNE ODBRANE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

Član 1.

Ukida se dosadašnji Republički štab Teritorijalne odbrane BiH i obrazuje Štab teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine.

Član 2.

Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine donosiće odluke o upotrebi jedinica teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine.

Ministarstvo za narodnu odbranu Republike Bosne i Hercegovine preko Štaba teritorijalne odbrane Bosne i Hercegovine rukovodi i komanduje sastavima teritorijalne odbrane.

3

U skladu sa odredbama amandmana LI i LXXII na Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine, a na prijedlog Skupštine SR Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine na sjednici od 8. aprila 1992. godine, donijelo je

ODLUKU

O PROGLAŠENJU NEPOSREDNE RATNE OPASNOSTI

Progllašava se da je na teritoriji Bosne i Hercegovine nastupila neposredna ratna opasnost.

II

Za vrijeme neposredne ratne opasnosti sastav Predsjedništva RBiH proširuje se sa predsjednikom Skupštine RBiH, predsjednikom Vlade RBiH i komandantom Teritorijalne odbrane Republike.

III

Predsjedništvo RBiH će za vrijeme neposredne ratne opasnosti donositi uredbu sa zakonskom snagom i odluke o izboru ili imenovanju i razrješavanju, koje će podnijeti na potvrdu Skupštini RBiH čim ona bude u mogućnosti da se sazove.

Strana 2 - Broj 1

SLUŽBENI LIST RBiH

Četvrtak, 9. aprila 1992.

IV

Ova odluka stupa na snagu odmah i objaviće se u narednom broju «Službenog lista RBiH».

Broj 01-011-301/92
3. aprila 1992. godine
Sarajevo

Predsjednik
Predsjedništva RBiH,
Alija Izetbegović, s.r.

• 100 kopija predstavljenih su 100
• 100 kopija predstavljenih su 100
• 100 kopija predstavljenih su 100
• 100 kopija predstavljenih su 100

100 100

100 100

Uredništvo u stani 3, podzemlje st. i p. izmjenjuju se i glase

117-8100

117-8100

• 100 kopija predstavljenih su 100
• 100 kopija predstavljenih su 100

117-8100

SLUŽBENI LIST
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ
РЕПУБЛИКЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Godina I - Broj 7

Subota, 20. juna 1992.
SARAJEVO

Akontacija pretplate
za 1992. godinu 3.900 dinara
Žiro-račun 10100-603-1396

156

Na osnovu Amandmana LI tačka 5. stav 3. na Ustav Republike Bosne i Hercegovine, na prijedlog Vlade Republike Bosne i Hercegovine, Prijedsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, donosi

UREDBU SA ZAKONSKOM SNAGOM

O DOPUNI UREDBE SA ZAKONSKOM SNAGOM O ORUŽANIM SNAGAMA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

Član 1.

U Uredbi sa zakonskom snagom o oružanim snagama Republike Bosne i Hercegovine («Službeni list RBiH», broj 4/92), u članu 4. iza stava dva dodaje se stav tri, koji glasi:

»Profesionalni rad kadrova u Armiji uređuje se posebnom uredbom sa zakonskom snagom o službi u Armiji«.

Stav 3. postaje stav 4.

Član 2.

Ova odluka stupa na snagu danom objavljivanja u »Službenom listu RBiH«.

PR. broj 01-011-1163/92
17. juna 1992. godine
Sarajevo

Predsjednik
Predsjedništva RBiH,
Alija Izetbegović, s.r.

157

Na osnovu Amandmana LI tačka 5. stav 3. na Ustav Republike Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj 17. juna 1992. godine, donijelo je

ODLUKU

O OBRAZOVANJU DRŽAVNE KOMISIJE ZA KONTROLU ZAKONITOSTI POSTUPANJA PRIPADNIKA TERITORIJALNE ODBRANE I POLICIJE

I

Obrazuje se Državna komisija za kontrolu zakonitosti postupanja pripadnika teritorijalne odbrane i policije u postupku:

- pozivanja, ispitivanja i lišavanja slobode građana,
- ličnog pretresa građana, stanova, poslovnih i drugih prostorija,
- privremenog oduzimanja sredstava i opreme građana i pravnih lica.

U komisiju se imenuju:

1. Simović Miodrag, potpredsjednik Vlade Republike BiH
2. Nikolić Ranko, ministar za pravosuđe i upravu
3. Džihanović Šahbaz, sekretar Vlade Republike BiH
4. Daubišić Sead, sekretar Sekretarijata za zakonodavstvo Vlade Republike BiH
5. Raguž Martin, predsjednik Vrhovnog suda BiH
6. Knežević Zdravko, republički javni tužilac
7. Pušina Jusuf, ministar unutrašnjih poslova Republike BiH
8. Bulić Žarko, predsjednik Advokatske komore Bosne i Hercegovine
9. Galijatović Ekrem, predsjednik Upravnog odbora Advokatske komore Bosne i Hercegovine.

Predsjednik komisije je dr Miodrag Simović.

Komisija imenuje sekretara Komisije.

Komisija će donijeti pravila o svome radu.

Komisija počinje sa radom odmah.

Sjedište Komisije je u Sarajevu.

Sredstva za rad Komisije obezbijediće se u Budžetu Republike Bosne i Hercegovine.

II

Komisija je dužna da samoinicijativno, ili na prijedlog građana, odnosno pravnih lica, ispita svaki slučaj predstavke odnosno zahtjeva iz tačke I ove odluke i da o tome redovno obavještava nadležne organe čija su lica povrijedila zakonitost

Broj 7 - Strana 234

SLUŽBENI LIST RBiH

Subota, 20. juna 1992.

u radu kao i da Predsjedništvu Republike Bosne i Hercegovine podnosi informaciju odnosno izvještaje o svom radu.

III

Državni i drugi organi i institucije kao i građani dužni su da na zahtjev Komisije stave na uvid sve tražene podatke i informacije od značaja za rad Komisije i da Komisiji pružaju punu pomoć u njenom radu.

IV

Ova uredba stupa na snagu danom objavljivanja u »Službenom listu RBiH«.

PR. broj 02-011-417/92
17. juna 1992. godine
Sarajevo

Predsjednik
Predsjedništva RBiH,
Alija Izetbegović, s.r.

158

Polazeći od činjenice da je na Republiku Bosnu i Hercegovinu izvršena agresija od strane Republike Srbije, Republike Crne Gore, Jugoslovenske armije i terorista Srpske demokratske stranke,

- da je činjenica agresije utvrđena od strane Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija, Rezolucijom broj 752 od 18. maja 1992. godine,

- da se ta agresija nastavlja i nakon usvajanja pomenute Rezolucije Savjeta bezbjednosti,

- da je agresija praćena brutalnim genocidom nad narodom Bosne i Hercegovine, kao posljedica čega je do sada ubijeno preko 40 hiljada ljudi, prisilno raseljeno oko milion i 400 hiljada stanovnika, a njih preko 60 hiljada odvedeno u koncentracione logore,

- da agresor organizovano nastavlja da razara civilne, privredne, vjerske i druge objekte,

- da je agresor okupirao oko 70% teritorije države Bosne i Hercegovine i da odbija da obustavi agresiju,

- i polazeći od prava na odbranu koje je priznato po međunarodnim zakonima.

Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, na osnovu amandmana LI tačka 5. stav 3. na Ustav Republike Bosne i Hercegovine, na sjednici održanoj 20. juna 1992. godine, donijelo je

ODLUKU

O PROGLAŠENJU RATNOG STANJA

1. Na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine proglašava se ratno stanje,

2. Proglašavanje ratnog stanja ima za cilj da se, na osnovi prava građana na individualnu i kolektivnu samoodbranu, omogući efikasnije angažovanje svih ljudskih i materijalnih potencijala u domovini i inostranstvu radi njihovog stavljanja u funkciju oslobađanja Republike Bosne i Hercegovine od agresora, kao i radi uspostavljanja narušenog pravnog poretka i stvaranja uslova za povratak svih prognanih stanovnika Bosne i Hercegovine na njihova ognjišta.

3. Ovlašćuju se oružane snage Bosne i Hercegovine da preuzmu odgovarajuće

održavanja međunarodnog mira i sigurnosti. Republika Bosna i Hercegovina će zajedno sa Savjetom bezbjednosti UN, Evropskom zajednicom i drugim međunarodnim institucijama nastaviti da traga za mirnim rješenjem sukoba u Bosni i Hercegovini putem pregovora koje će biti u skladu sa njenim dostojanstvom, nezavisnošću, integritetom i cjelovitošću. U tom pogledu ona ostaje otvorena svim relevantnim inicijativama.

5. O ovoj odluci Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine će obavijestiti Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija.

6. Ova odluka stupa na snagu danom objavljivanja u »Službenom listu RBiH«.

PR. broj 1201/92
20. juna 1992. godine
Sarajevo

Predsjednik
Predsjedništva RBiH,
Alija Izetbegović, s.r.

159

Na osnovu člana 8. Uredbe sa zakonskom snagom o odbrani, (»Službeni list RBiH«, broj 4/92), na prijedlog Glavnog štaba oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine na sjednici od 20. juna 1992. godine, donijelo je

NAREDBU

O PROGLAŠENJU OPŠTE JAVNE MOBILIZACIJE NA TERITORIJI REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE

I

Naređuje se opšta javna mobilizacija svih vojnih obveznika na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine, starosti od 18 do 55 godina, koji su dužni da se sa vojnom opremom i ličnim naoružanjem odmah jave u najbližu jedinicu Teritorijalne odbrane.

II

Naređuje se opšta javna mobilizacija svih ostalih radno sposobnih građana Republike Bosne i Hercegovine, starosti od 18 do 65 (muškarci), odnosno 18 do 55 (žene) da se bez odlaganja jave u jedinice civilne zaštite, koje će u skladu sa odredbama Uredbe sa zakonskom snagom o odbrani otpočeti sa izvršavanjem zadataka.

III

Naređuje se svim imalcima materijalnih sredstava koja podliježu popisu za potrebe odbrane, da sva sredstva bez odlaganja stave na raspolaganje najbližoj jedinici Teritorijalne odbrane, koja će se koristiti za potrebe izvršavanja borbenih zadataka.

IV

Naređuje se svim javnim preduzećima zavodjenje neprekidne radne obaveze, u cilju obezbjeđenja funkcionisanja života.

V

Naređuje se uvodjenje radne obaveze u preduzećima, samostalnim zanatskim i drugim radnjama, koji su dužni da obezbijede neprekidan rad i funkcionisanje i radno vrijeme od najmanje osam sati dnevno u skladu sa vlastitom odlukom u situacijom koju nalaže ratno stanje.

Broj 7 - Strana 235

SLUŽBENI LIST RBiH

Subota, 20. juna 1992.

VIII

Ova naredba stupa na snagu danom objavljivanja u »Službenom listu RBiH«.

PR. broj 1200/92
20. juna 1992. godine
Sarajevo

Predsjednik
Predsjedništva RBiH,
Alija Izetbegović, s.r.

juna 1992. godine zateknu na radu u ovim sudovima izvršice se u skladu sa članom 4. Zakona o prestanku važenja Zakona o sudovima udruženog rada (u daljem tekstu: Zakon).

Predsjednici sudova koji preuzimaju radnike izvršice privremeni raspored radnika iz stava 1. ove tačke. Nakon donošenja akta o unutrašnjoj organizaciji suda izvršice se konačan raspored radnika.

Radnici koji ne budu raspoređeni na poslove i zadatke

MUP R. BiH
br. 10-70
29.04.92.g.

VERY URGENT

CSB - svima - načelniku
SJB r. svima - načelniku
SUP Sarajevo - sekretaru

Potrebno je da svi centri službi bezbjednosti, stanice javne bezbjednosti i SUP Sarajevo produzmu sve potrebne mjere i radnje iz svoje nadležnosti za obezbjeđenje izvršenja naredbe komandanta štaba teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine, broj 02/145-1 od 29.04.1992.godine, koju vam prosledjujemo u izvornom tekstu.

Naredjenje o sprovođenju
Odluka Predsjedništva RE-
publike BiH, broj 02-11-
327/92.

Na osnovu odluke Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine broj 02-11-327/92, od 27.04.1992.godine o povlačenju jedinica JNA sa teritorije R. BiH, a zbog narušavanja ove odluke Predsjedništva i otpočetog otudjivanja imovine Republike Bosne i Hercegovine od strane bivše JNA,

K A R E D J U J E K :

1. Izvršiti potpuno i masovno zaprečavanje na svim putnim pravcima na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine, na kojima jedinice bivše JNA otpočinju izvlačenje tehničkih, materijalnih sredstava, u neposrednoj koordinaciji sa MUP-om.
2. Izvršiti blokadu šireg regiona vojnih objekata iz kojih se nastoji iznijeti tehnička i materijalna sredstva, raznim vrstama formacijskih i prirodnih prepreka, koje obezbjedjediti jedinicama teritorijalne odbrane Republike BiH i MUP-a.
3. Kenajavljenim kolonama jedinicama bivše JNA i bez pratnje MUP-a, spriječiti izlaske iz kasarne i komuniciranje na teritoriji Republike BiH.
4. Ubrzano planirati i otpočeti borbena dejstva na celokupnoj teritoriji Republike BiH i iste koordinirati sa štabom teritorijalne odbrane regije, okruga i Republike BiH. U okviru planiranja borbenih dejstava planirati opsežnu i masovnu zaštitu stanovništva i materijalnih dobara građana Republike BiH.

OZ/MI

M I N I S T A R
ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
Alije Delimustrović

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
 MINISTARSTVO ZA NARODNU OBRANU
 STAB TERITORIJALNE OBRANE
 S A R A J E V O
 BROJ 02/143-1
 SARAJEVO, 20.04.1992. GODINE

VRLO HITNO

NAREĐENJE O SPROVEDENJU
 ODLUKE PREDsjedništVA REPUBLIKE
 BiH BROJ 02-11-327/92.

NA OBNOVU ODLUKE PREDsjedništVA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE BROJ
 02-11-327/92. OD 27.04.1992. GODINE O POVLACENJU JEDINICA JNA SA
 TERITORIJE LR BiH, A ZBOS NARUŠAVANJA OVE ODLUKE PREDsjedništVA I
 OTPOCETOG OTUDJIVANJA I PLJACKE IMOVINE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
 OD STRANE DIVSE JNA,

N A R E Đ U J E M :

1. IZVRBITI POTPUNO I MEROVNO ZAPRECAVANJE NA SVIM PUTNIM PRAVCIMA
 TERITORIJE BOSNE I HERCEGOVINE NA KOJIMA JEDINICE DIVSE JNA OTPOCI-
 NJU IZVLACENJE TEHNICKIH MATERIJALNIH SREĐSTAVA U NEPOSREDNOJ
 KORDINACIJI SA MUP-OM,

2. IZVRBITI BLOKADU BIREG REZJONA VOJNIH OBJEKATA IZ KOJIM SE NAST-
 OSI IZNIJETI TEHNICKA MATERIJALNA SREĐSTVA, RAZNIH VRSTAMA FORMAC-
 IJSKIH I PRIRODNIH PREPREKA KOJE OBŠIJEĐJETI JEDINICAMA TERITORIJALNE
 OBRANE REPUBLIKE BiH I MUP-A.

3. NEHAJAVLJENIM KOLONAMA JEDINICA DIVSE JNA I BEI PRATNJI MUP-A
 RPRIJECITI IZLASKE IZ KABARNE I KOMUNICIRANJE NA TERITORIJI
 REPUBLIKE BiH.

4. UBRZANO PLANIRATI I OTPOCETI BORBENA DEJSTVA NA CJELOKUPNOJ
 TERITORIJI REPUBLIKE BiH I IBTE KORDINIRATI SA STABOM TERITORIJ-
 OBRANE REGIJE, OKRUGA I REPUBLIKE BiH.

U OKVIRU PLANIRANJA BORBENIH DEJSTAVA PLANIRATI OPREZNE MJERE
 ZABTITE BYANOVNIŠTVA I MATERIJALNIH DOBARA GRAĐJANA REPUBLIKE BiH.

DJ/MS

X O M A N D A N I
 PUKOVNIK
 HARAN EFENDIC

ВИСОКО 1992-1995

Породица ВУКОВИЋ

† 20. јун 1992. године

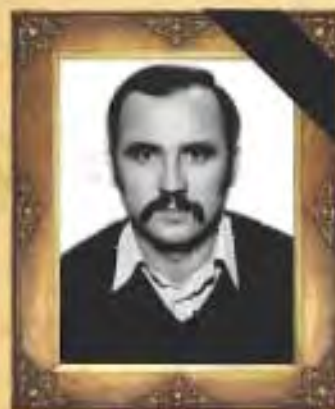
ДРАГИЊА
1924-1992

БОШКО
1927-1992

ЗДРАВКО
1946-1992

РАЈКО
1948-1992

ЈЕЛЕНКО
1962-1992

МИОДРАГ
1970-1992

РАТНИ ЗЛОЧИНИ ПРОТИВ ЦИВИЛНОГ СТАНОВНИШТВА

Заједничка гробница породице Вуковић на гробљу Пучиле, Бијељина

ВИСОКО 1992-1995

ОРУЖАНИ НАПАДИ

Током маја 1992. године, јединице ТО Високо и паравојне јединице, интензивирале су своја борбена дејства против српског становништва. Напади и упади у мања српска села на периферији општине Високо постали су све учесталији, интензивнији и бруталнији. Дешавали су се на цијелом подручју општине Високо. Јединице ТО Високо, у току једног дана, нападале су једно или два српска села. Почели су са хапшењем цивилног српског становништва, претежно мушкараца. Ухапшене цивиле су притварали и малтретирали. У појединим случајевима малтретирање се завршавало са смртним посљедицама.

Јединице ТО Високо вршиле су припреме за извођење већих акција по броју учесника, употреби наоружања и муниције. Дана 3. маја 1992. године јединице ТО Високо извршиле су комбиновани артиљеријско-пјешадијски напад на села Годуша, Чекрчићи, Љубнићи и град Илијаш. Истог дана су почели са хапшењем Срба на подручју општине Високо, које су одводили у касарну "Ахмет Фетахагић" у Високом, која ће постати будући логор за Србе. Истовремено су блокирали и с. Збиље, а с. Подвинци сутрадан, 4. маја 1992. године. Србима у селу Подвинци су поставили захтјев да предају оружје, што су они и урадили. Наставили су нападе на периферна српска села и Србе у граду Високо.

Може се примијетити да су се горе поменута догађања на простору Високог одвијала истовремено са нападом на колону Команде 2. војне области ЈНА у Добровољачкој улици у Сарајеву 3. маја 1992. Оружане акције јединица ТО Високо на подручју општине настављене су упадима у српска села и друга насеља, вршена су хапшења и одвођења у логор у бившој Касарни "Ахмет Фетахагић" и мање логоре по околним селима. Малтретирање и физичко злостављање, које је вршено приликом хапшења, настављено је у логорима.

* * *

О догађајима на почетку рата, на простору Илијаша и Високог, говори **Велимир Ацић**.

Велимир (Грујо) Ацић, Илијаш

„Јасно је било уочљиво да Муслимани и Хрвати врше организовање и припреме за напад на српска подручја. Упркос сталним контактима предсједника општине Илијаш **Ратка Ацића**, уједно и предсједника СДС Илијаш, са предсједницима других политичких странака из Илијаша - **Фехимом Мешетовићем** (СДА) и **Јозом Видовићем** (ХДЗ), те директног контакта путем Радио-Илијаша, Радио-Брезе и Радио-Високог са предсједницима општина - **Кенаном Јусуфбашићем** (Високо) и **Салком Опачином** (Бреза), те увјеравања и обећања сваког од њих да неће нико никога нападати, ипак

су 3. маја 1992. године Муслиманске формације напале подручје општине Илијаш и тај дан се означава као почетак рата за општину Илијаш. Тога дана муслиманска артиљерија из правца Високог и Брезе дејствовала је по граду Илијашу, селима Мраково, Соврле, а посебно по Љубнићима и Чекрчићима... Након артиљеријске припреме услиједио је пјешадијски напад на Чекрчиће, Љубниће и Оџак. Најтежи напад био је на линији изнад Љубнића, гдје је погинуло девет српских бораца...

У том сукобу забиљежен је већи број мртвих и рањених муслиманских војника. На иницијативу муслиманске стране, истог дана око 18.00 часова постигнут је споразум да се сва непријатељства зауставе. Међутим, без обзира на постигнути споразум, Муслимани су и наредних дана наставили са оружаним провокацијама³³.

* * *

Догађаје са почетка и средине мјесеца маја 1992. године у Високом забиљежио је и **Вахид Хећо**.

Вахид Хећо, Високо

„На први већи окршај се није дуго чекало.... Наиме, у јутарњим сатима 3. маја 1992. године припадници јединица са ових простора извршили су први комбиновани артиљеријско-пјешадијски напад на непријатељска упоришта и положаје у Илијашу, Соврлама, Љубинићима и Чекрчићима, што је изазвало шок и општу пометњу међу илијашким четницима, који су хитно морали своје снаге са правца према главном граду да врате на позиције према нашој опћини.

У исто вријеме дио јединица је вршио разоружавање припадника СДС-а на подручју с. Годуша, с. Кула Бањер и с. Равне, којом приликом су одузете значајне количине пјешадијског наоружања. Тог дана, 3. маја 1992. године, добијена је и прва битка за Високо, а агресору нанесени велики губици...

Паравојне јединице злочиначког СДС-а јачине пјешадијског одреда на подручју Зимче одмах блокирају оба пута Високо - Какањ и увезују се са осталим дијеловима, што Високо доводи у врло неповољан положај.

Након 3. маја интензивира се устројавање формираних јединица, а врши се формирање нових, све са циљем да се укупна одбрамбена моћ подигне на виши борбени ниво. У том периоду Мјешовити артиљеријски дивизион је ојачан са још 6 МБ-120 мм и са 2 ТХ 152 мм – *норе* које су одмах извучене на изабране ватрене положаје.

Дана 11. маја 1992. године формиран је и 2. Одред ТО Високог, који врши интензивну обуку старјешинског и војничког састава;

Дана 18. маја 1992. године након најаве проласка конвоја са наоружањем бивше ЈНА из зеничке касарне у правцу Илијаша, упркос свим мјерама осигурања, донесена је одлука да се организује засједа и заустави конвој,

33 Велимир Аџић, „Илијашки Немањићи“, ПП „Контакт М“, Бијељина, 1998, стр. 18

те да се одузме одређена количина товара. Тај задатак обавила је маневарска чета МУП-а заустављајући конвој у кањону између с. Д. Папратница и с. Добриње.

Из конвоја је узета велика количина МТС-а заједно са возилима.

Најзначајније што треба споменути су заплијењене двије хаубице 105 мм, око 1.000 ком. граната 105 мм, пет комада ПА топова 20/3 и још другог наоружања и муниције³⁴.

* * *

Бројна су свједочења Срба о догађајима са почетка рата на подручју општине Високо.

Новица (Бошко) Кисић, с. Горуша

„Дана 3. маја 1992. године, око 11.00 часова, Муслимани су извршили оружани напад на моје село (Горуша – прим. прир.), а ми смо, бранећи се, покушали да пружимо отпор. Приликом овог напада Муслимани су убили **Миленка Кокоруша**, сина оца **Новице** и мајке **Цвије**, рођен 1962. године, по занимању алатничар, ожењен, отац двоје малољетне дјеце. Рањен је његов брат **Недељко Кокоруш**, није ми познато гдје се сада налази.

Напад на село извршили су припадници муслиманских оружаних снага из околних села, припадници *Зелених берейки*. Познато ми је да је овим јединицама у Грачаници, које су такође учествовале у нападу, командовао **Хамдо Имамовић** из Грачанице, по занимању возач. Један од главних у овим јединицама био је и **Суљо Хусић** - учитељ у Грачаници³⁵.

Бранислав (Саво) Кисић, с. Горуша

„На дан српског вјерског празника Мали Васкрс, мислим 3. маја 1992. године, ујутро око 07.00 сати, одједном су са свих страна са околних брда Муслимани почели да пуцају из ватреног оружја по српским кућама (у с. Горуши – прим. прир.), што је трајало око пола сата. За то вријеме моја мајка (**Новка** - прим. прир.), ја, **Далиборка** и **Томислав** и већи број наших комшија - Срба сакрили смо се у подрум наше нове куће.

У једном моменту код нас у подрум су дотрчали **Недељко Кокоруш** и **Зоран** и испричали нам да су, бјежећи од своје куће, заједно са Недељковим братом **Миленком**, наишли у шуми на муслиманску засједу, која је пуцала и бацила на њих бомбу, да су и њих тројица из аутоматских пушака пуцали на Муслимане, при чему је **Миленко** тешко рањен и остао ту да лежи, рекавши њима да од њега нема ништа и да њих двојица бјеже.

При томе је **Недељко** био рањен у главу и тијело са више ситних гелера бомбе. **Недељко** је од нас тражио да идемо са њим на мјесто гдје је остао рањен

34 **Вахид Хећо**: „Високо у рату 1992-1995“, Привредно-културни информатор, април 1998, стр. 36-38.
35 К. Б. Н., записник о саслушању свједока, бр. Кри. 122/96 од 13.12.1996.

Миленко да га одатле извучемо, па су из нашег подрума са **Недељком** и **Зораном** отишли **Борислав Дунцић**, **Ристо Кокоруш** и **Милорад Кокоруш**.

Међутим, одмах су се сви вратили код нас у подрум, рекавши да нису могли да приђу мјесту гдје је остао рањен **Миленко**, због тога што Муслимани пуцају са свих страна³⁶.

Ђоко (Душан) Мирковић, с. Подвињци

„До 4. маја 1992. године у Подвињцима је било углавном мирно, мада је ситуација била јако напета. Онда смо изненада добили ултиматум да предамо оружје које смо илегално посједовали.

Ултиматум је дао **Ибро Фишек**, који је тада заузимао једну од главних функција у Кризном штабу муслиманске ТО у Грачаници, Високо. Након предаје оружја, па до мог заробљавања 9. јуна 1992. године живјели смо у некој врсти кућног притвора и нисмо се смјели нигдје кретати³⁷.”

Бошко (Божо) Раковић, с. Паљике

„Током маја 1992. године поједини мјештани у селу слали су жене и дјецу на безбједнија мјеста код родбине и пријатеља. Ја сам остао у селу са својом породицом.

У међувремену између представника Срба из Паљика и Мауровића, као и представника Срба из других насеља на том подручју и представника Муслимана из напријед наведених муслиманских села, вођено је више преговора о томе да се међусобно не нападамо, да се заједнички организујемо од евентуалних ексцеса и напада екстремиста, па и да организујемо заједничке страже. Ја сам учествовао у преговорима у селу Моштре, а заједно са мном представници из Паљика били су: **Влајко Топаловић** и **Трифко Глишић**.

Сјећам се да су тада у преговорима са муслиманске стране, осим осталих, учествовали **Џевад Длакић** и **Фаик Длакић** - директор школе у Доњем Моштру. Ја сам у овим преговорима учествовао три пута, а ни једном са муслиманске стране нису учествовали представници из наше мјесне заједнице Радовље.

Колико се сјећам - 15. или 16. јуна 1992. године Муслимани су позвали све мушкарце из села да дођу на фудбалски стадион у Паљикама на разговор са њима. На стадиону се окупило око 120 Срба из Паљика и Мауровића.

Муслимане је предводио **Мушинбеговић (Јусуф** - прим. прир.) из Лијешева, тада је имао неку функцију у тзв. Територијалној одбрани у Високом, напријед поменути **Фаик Длакић** из Моштра и командант одбране града Високо коме име и презиме не знам, а знам да је родом из Добоја - како се представио. Муслимани су на овом скупу тражили да заједнички узмемо учешћа у евентуалној одбрани, да предамо оружје којим располажемо, а које би се касније распоредило за заједничку одбрану и слично.

36 К. С. Б., записник о саслушању свједока бр. Кри. 12/96 од 27.8.1996.

37 М. Д. Ђ., изјава од 8.2.1993.

Такође су тражили од нас да ступимо у њихову тзв. Територијалну одбрану, чији се штаб налазио у Високом, а једна њихова испостава у Моштру, као и то да приступимо њиховој формацији - тзв. *Паџриојској лиги*, о којој ја не знам ништа ближе у смислу какве су то формације, ко их је основао, гдје им је сједиште, ко им је командовао и слично.

Ми на ове њихове захтјеве нисмо реаговали, а напријед поменути командант одбране града Високо отворено је изјавио да о овоме размислимо неколико дана и да нам је свака минута дугачка, што сам ја схватио као индиректну пријетњу”.³⁸

* * *

Извођење оружаних напада јединица ТО Високо је посљедица раније донесених одлука муслиманског руководства у Сарајеву и локалних власти у Високом.

Почетком маја 1992. године муслиманско руководство у Сарајеву је одустало од даљих преговора о останку БиХ у СРЈ, а потом је **Алија Изетбеговић** захтијевао да Предсједништво СРЈ одлучи о статусу ЈНА у БиХ.

Предсједништво СРЈ је донијело одлуку да јединице ЈНА напусте територију БиХ до 20. маја 1992. године, што је и учињено. У току повлачења ЈНА, јединице ТО БиХ и МУП-а БиХ нису поштовале договорено примирје, те су у напади-ма на припаднике ЈНА починили злочине. Напад са најтежим посљедицама извршен је на колону Команде 2. војне области ЈНА у Добровољачкој улици у Сарајеву (3. мај 1992. год.) и напад на колону ЈНА у Тузли (15. мај 1992. год.).

Маневарска чета МУП-а Високо је 18. маја 1992. напала колону ЈНА која се извлачила из касарне у Зеници правцем Зеница – Високо - Сарајево. Напад је извршен у рејону Мачух, између села Доња Папратница и Добриње. Том приликом, према чланку **Вахида Хеће**, заплијењене су двије хаубице 105 мм, око 1.000 граната 105 мм, 5 комада противавионских топова 20/3 и другог наоружања и муниције.³⁹

Непосредно прије и послије повлачења ЈНА из БиХ у ТО БиХ су се десиле двије значајне кадровске промјене, које ће имати велики утицај на дешавања на простору општине Високо.

Актом број 02/217-1 од 12. маја 1992, који је потписао тадашњи командант ТО РБиХ **Хасан Ефендић**, овлашћује се потпуковник **Расим Делић** да организује ТО БиХ и руководи оружаном борбом у зони одговорности Тактичке групе Високо, у којој је било и подручје општине Високо. У том акту пажњу заслужују изузетно велика овлашћења дата **Расиму Делићу**, што у својој књизи потврђује **Хасан Ефендић**.

38 Р. Б. Б., записник о саслушању свједока бр. Кри. 163/94 од 24.12.1994.

39 **Вахид Хеће**: „Високо у рату 1992-1995“, Привредно-културни информатор, април 1998, стр. 37-38.

Хасан Ефендић, Сарајево:

„У име команданта ТО Републике БиХ потпуковник **Расим Делић** се овлашћује да смјењује и поставља команданте штабова ТО општина, команданте и командире јединица ТО и да предузима Законом све предвиђене мјере у случају одбијања наређења и било какве опструкције командовања руковођења“.⁴⁰

Друго кадровско рјешење у ТО РБиХ, значајно и за подручје општине Високо, јесте постављење бившег официра ЈНА **Сефера Халиловића** на дужност команданта ТО РБиХ, коју је преузео 25. маја 1992. године.

Почетком јуна 1992, непосредно након ових кадровских промјена, ситуација на простору општине Високо се нагло погоршала - страдање српског становништва добило је драматичан и трагичан ток и расплет, што илуструју сљедећа казивања.

Васо (Марко) Дабић, с. Град

„... Муслиманске војне снаге су нападе на с. Град дана 2. јуна 1992. године.

Село је било опкољено са свих страна припадницима муслиманских војних формација, од којих сам ја познавао око 30% припадника тих јединица, који су били са подручја височке општине, као и из Семизовца и околине...

Наведене војне формације одвеле су нас до куће **Јована Ђурића**, која се налазила у селу. Ту су нас све идентификовали и евидентирали, при чему су нам наредили да свакодневно у 18.00 часова долазимо у ту кућу ради ноћења, а ујутро смо поново пуштани својим кућама с тим да су у селу остале страже муслиманске војске.

Овакав начин живота трајао је око 20 дана, када су нам издали наређење да напустимо село у три комбија која су у село дошла по нас - наводно због сигурности, јер имају сазнања да би наредних дана могло доћи до гранатирања села. Сви становници села су пребачени у Високо у касарну бивше ЈНА... која је, у ствари, била претворена у логор. Видио сам **Зију Кадрића** који је био управник логора и којег сам познавао, прије рата био је наставник математике у школи *Ахмеџи Фехаџаџић* у Високом“.⁴¹

Невенка (Војно) Радосављевић, с. Подвињци

„Не сјећам се тачно датума (вјероватно 9. јуна 1992. на с. Подвињци – прим. прир.), а мислим да је то било почетком јуна 1992. године, када је у вечерњим часовима, пред мрак, извршен оружани напад, са свих страна се пуцало на село у којем сам ја живјела у својој породичној кући сама.

И тог дана сам радила на њиви, заједно са мном су биле комшинице **Госпа Мирковић** и **Петра Радосављевић**, гдје смо спремале себи ручак да једемо.

⁴⁰ **Хасан Ефендић**: Ко је бранио Босну, прилог: ОВЛАШЋЕЊЕ за Расима Делића.

⁴¹ Д. М. В., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-1-9/02-230-34/05 од 26.1.2005.

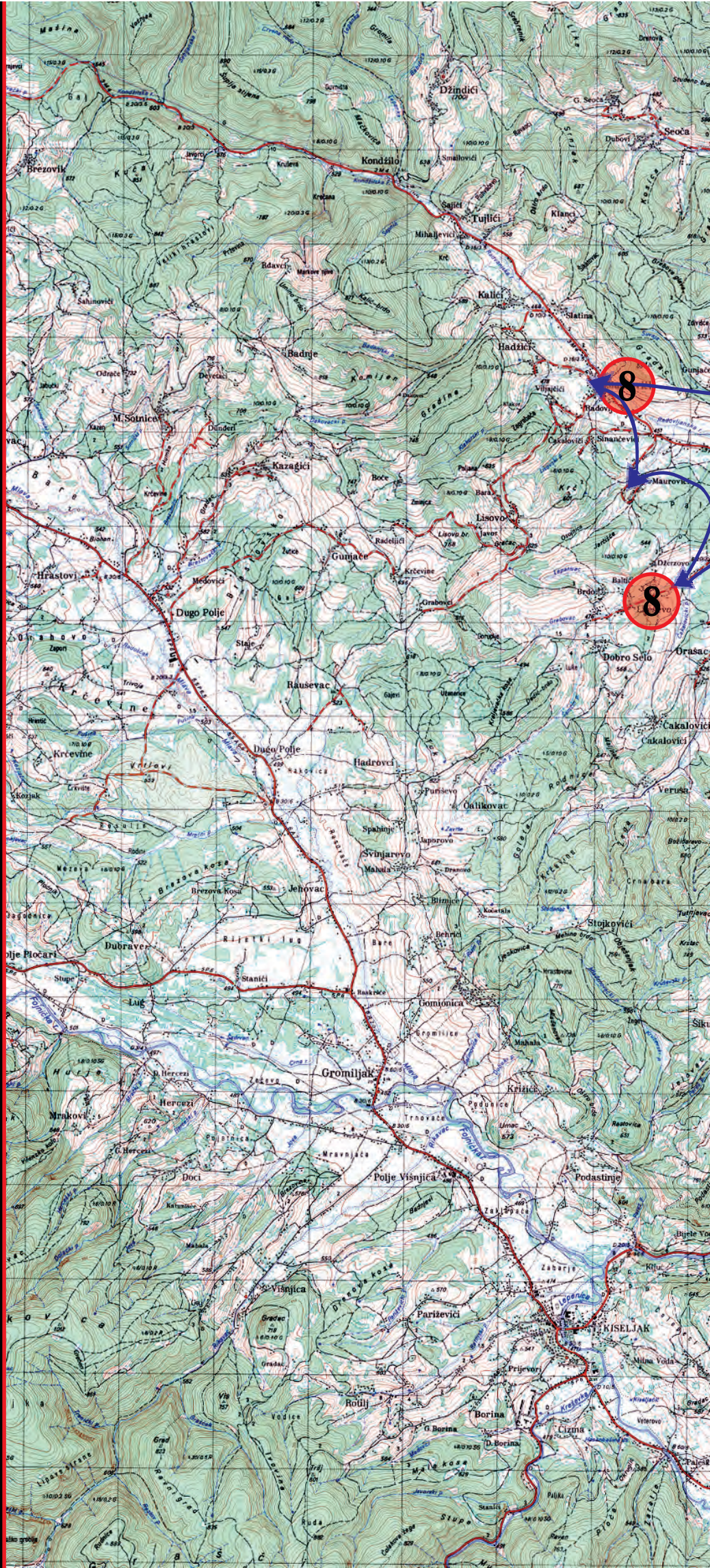

ОРУЖАНИ НАПАДИ ТО ВИСОКО И ТО ЗЕНИЦА 1992. ГОДИНЕ

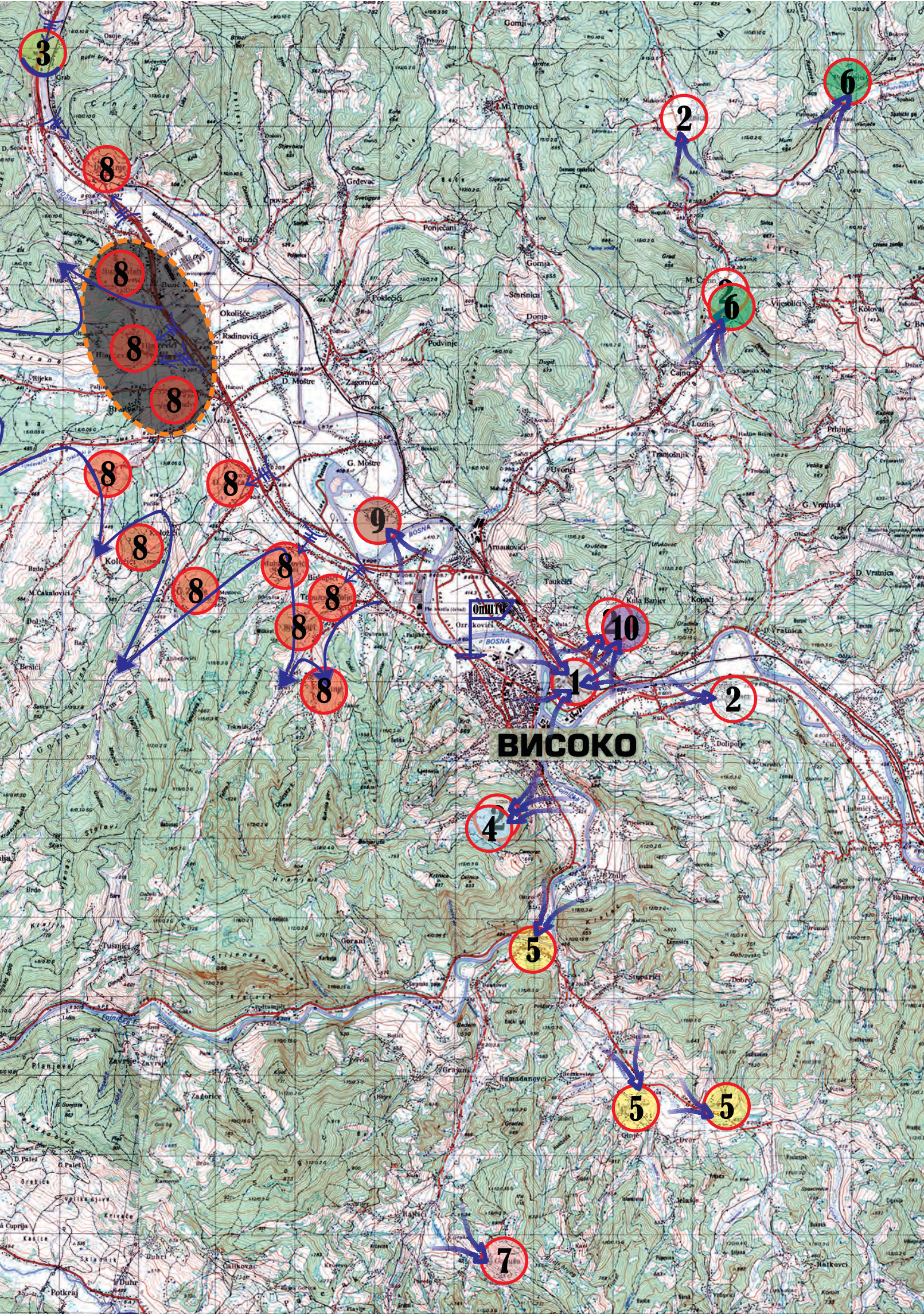
- 1 26. април 1992.
- 2 3. мај 1992.
- 3 18. мај 1992.
- 4 2. јун 1992.
- 5 8. јун 1992.
- 6 9. јун 1992.
- 7 13. јун 1992.
- 8 20. јун 1992.
- 9 30. јун 1992.
- 10 2. јул 1992.

ЛЕГЕНДА:

- Мјеста са српским живљем
- Хронолошки повезана мјеста
- Јединице МОС-а
- Локација засједе
- Правац напада МОС-а
- Правци продора МОС-а по дубини
- Мјеста која су се предала МОС-у

VISOKO

Послије ручка ја одлазим у шталу да намирим стоку и по повратку из штале испред куће су ме сачекала четворица наоружаних лица која су била у војним униформама, са зеленим береткама на глави. Пришли су ми и један од њих ме ошамарио, а друга двојица су отишла у кућу. Ја сам пала и изгубила свијест од посљедица ударца у главу. Када сам дошла себи, истог момента сам побјегла у кокошињац и сакрила се. У том моменту сам чула кукњаву по селу и јако пуцање.

Кад се смирила пуцњава, након извјесног времена чула сам да из правца куће **Мирковића** чује се вриска. Послије сам сазнала да је то била **Веселка**, да је вриштала. Послије тога ја сам кренула у правцу њене куће да видим шта се дешава.

Када сам ушла у њену кућу, видјела сам да лежи у локви крви и да је била у несвијести. Она је највјероватније, по мојој процјени, клата, јер сам видјела на врату рез и видјела сам још цјепанице од дрвета у њеној близини које су кржаве, јер је имала повреде по глави и врату, а то је било највјероватније од тих цјепаница...

У селу су се почеле окупљати - жене које су преживјеле напад - у кући **Саве Радосављевића**, чија кућа је била мало повише од села, и ту смо сазнали да је већину жена тукла муслиманска војска која је извршила напад на село и тад смо видјеле да су сви мушкарци из села заробљени и одведени у логор у Високо.

...Када сам се вратила послје рата у село да живим, **Рифет Селимовић** и **Сабахудин Спахић** звани *Чазо* - псовали су ми четничку мајку и хтјели ме удавити⁴².

* * *

Наведени догађаји су наговјестили још гора и тежа збивања на простору општине Високо. Средином јуна Муслимани из села Хлапчевићи су престали да зову Србе да заједно држе страже у селу, како је раније било договорено. Иста ситуација се дешавала и у другим селима на подручју општине Високо. Настављене су блокаде села, хапшења појединаца, одвођење у логоре и слично.

Очигледно је била намјера јединица ТО Високо да са појединачним упадима и нападима неутрализују Србе периферних села општине Високо. Муслиманске власти су обмањивали Србе преговорима о заједничким стражама, чекајући повољан тренутак за свеобухватни напад.

Показује то и чињеница да у материјалу **Вахида Хеће** нема ни ријечи о низу упада и напада на српска села, о којима су говорили даваоци изјава. Напади јединица ТО Високо вршени су под изговором разоружања Срба, или, како су говорили „разоружања СДС-а“. Међутим, начини на који су то радили, а посебно посљедице напада, говоре да су то били класични оружани напади на све Србе и са сасвим другим циљевима.

42 Р. В. Н., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-02/4-89/08 од 11.3.2008.

Представници Рејонског ШТО Доње Моштре (**Хасан Хаџиосмановић**, **Фарук Длакић Кеко** и **Хасиб Мушимбеговић**) и **Исмет Мемагић** из ШТО Високо 15. јуна 1992. године, испред Задружног дома у селу Паљке одржали су састанак са Србима села Калотићи, Мауровићи и Вилењак. Тема састанка је био договор о формирању једне војне јединице величине вода састављене од Срба која би била у саставу јединица ТО Високо са главним задатком одбране наведених села. Срби су пристали на овакво рјешење, али до његове реализације није дошло јер овај договор није био предмет наредних контаката.

Према изјавама свједока и другим расположивим подацима, до 18. јуна 1992. регистровано је 14 напада и упада у српска села и 5 упада на подручје града Високо, од стране јединица ТО и МУП-а Високо.

Припадници ТО Високо, 1992. године

ПРОГОН СТАНОВНИШТВА

а) Оперативне пријеме за напад

Војска Републике Српске је готово цијело вријеме рата држала у блокади јединице ТО БиХ (АБиХ) у Сарајеву, због чега је била прекинута физичка веза између Сарајева и сусједних градова.

Политичко и војно руководство у Сарајеву је непрекидно настојало да се изврши деблокада Сарајева. Због тога је један од задатака јединица ТО БиХ, а касније АБиХ, био извођење борбених дејстава с циљем деблокаде Сарајева као и снабдијевање јединица наоружањем и војном опремом у Сарајеву.

За извршење наведеног задатка на подручју општине Високо и сусједних општина Штаб ТО БиХ је својим наређењем од 11. јуна 1992. године формирао 3. ОГ ТО у чији састав је ушао округ ТО Зеница, ојачан са штабовима ТО Вареш, Бреза, Илијаш, Високо, Кисељак, Крешево, Фојница и Прозор.

У оквиру 3. ОГ формирана је ТГ-1, у чији састав су ушли штабови и јединице ТО Зеница, Какањ, Бусовача, Фојница, Кисељак, Крешево, Високо, Илијаш, Бреза и Вареш. За команданта ТГ-1 одређен је **Расим Делић**, а командно мјесто ТГ-1 било је у Високом. Задатак ТГ-1 био је да „настави са извођењем борбених дејстава у духу већ добијеног задатка главним снагама на правцу Високо - Сарајево, а помоћним снагама на правцу Кисељак - Сарајево, с циљем извршења деблокаде Сарајева у рејонима Бутиле, Осижек, Блажуј и Раковица”.

На основу овог и других аката, основни задатак јединица ТО Високо био је извођење напада на јединице Одред “Чекрчићи”, касније 3. батаљон Илијашке бригаде (3/1. Ибр)⁴³ у правцу Илијаша и у правцу Илиће - како би на тај начин створиле услове за деблокаду Сарајева. Осим тога, стални задатак је био и дотурање наоружања и опреме јединицама у Сарајеву.

Муслимански извори из Високог истичу да је током маја и јуна 1992. године Општинском штабу ТО Високо највећи проблем био постојање „агресорског батаљона Зимче” - како се наводи у њиховим документима. Штаб је, наводно, процијенио да овај „батаљон” у сваком тренутку може извршити напад у леђа јединица ТО Високо, па и у тренутку када оне крену на извршење деблокаде Сарајева. Посједовање наоружања од стране Срба, а у циљу личне заштите као и заштите својих домова, поистовјећује се са постојањем наоружане формације величине пјешадијског батаљона, што не одговара стварном стању на терену.

43 **Велимир Ацић**, „Илијашки Немањићи”, стр. 50-51:

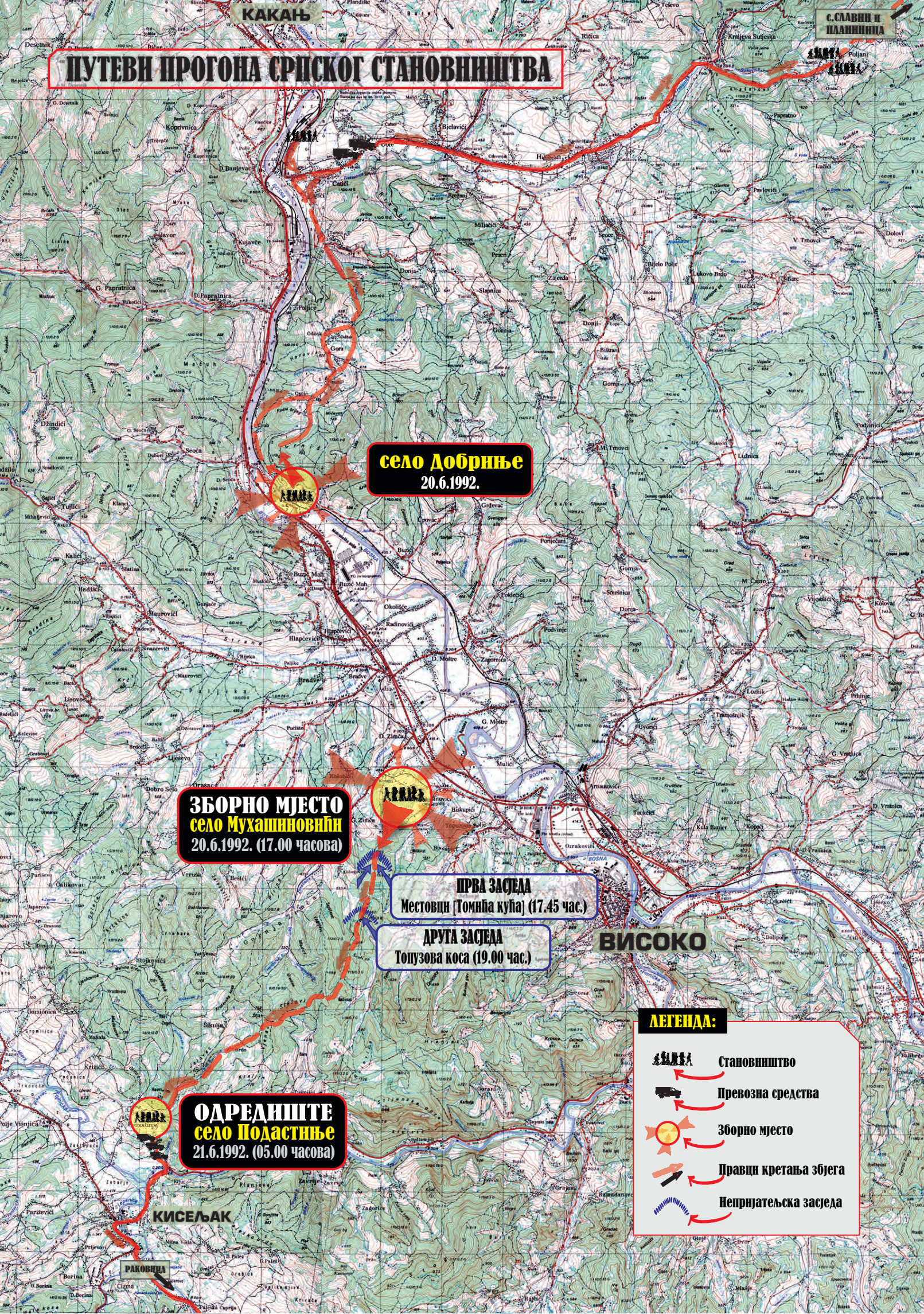
У децембру 1991. године, формиран је Кризни штаб Мјесне заједнице Чекрчићи.

У јануару 1992. године у селу Чекрчићи је формирано пет водова са око 150 људи.

У фебруару 1992. године формиран је Одред „Чекрчићи” и успостављена линија одбране према Високом. Одред дјелује самостално до 1. септембра 1992. године, када улази у састав 1. Илијашке лаке пјешадијске бригаде.

ПУТЕВИ ПРОГОНА СРПСКОГ СТАНОВНИШТВА

село Добринье
20.6.1992.

ЗБОРНО МЈЕСТО
село Мухашновичи
20.6.1992. (17.00 часова)

ПРВА ЗАСЈЕДА
Местовци (Томића кућа) (17.45 час.)

ДРУГА ЗАСЈЕДА
Топузова коса (19.00 час.)

ВИСОКО

ОДРЕДИШТЕ
село Подастинье
21.6.1992. (05.00 часова)

КИСЕЉАК

РАКОВИЦА

ЛЕГЕНДА:

- Становништво
- Превозна средства
- Зборно мјесто
- Правци кретања збјега
- Непријатељска засједа

Поред тога, муслиманске власти су се противиле постављању барикада на путу Моштре - Високо које су онемогућавале саобраћај путем Високо - Какањ и тражиле да се уклоне. Сматрали су да су Срби *омеђили своју земљу* на подручју општине, те да легитимни органи власти општине Високо нису могли вршити контролу на дијелу од с. Бијеле Воде до с. Доње Моштре. Према њиховим изворима, Срби су то подручје сматрали дијелом „српске општине Илијаш“. Провјером података евидентно је да Скупштина општине Илијаш никада није донијела одлуку о припајању овог дијела општине Високо општини Илијаш.

С циљем *елиминисања* наведених околности Општински штаб ТО Високо се одлучује за извођење офанзивних акција путем оружаних напада на браниоце села Чекрчићи и српско становништво на осталом дијелу општине Високо. О припремама за извођење напада на становништво у српским селима свједоче и наређења Општинског штаба ТО Високо.

Први командант Општинског штаба ТО Високо **Халим Авдагић**, наређењем строго пов. бр: 01/57-1-10 од 6. априла 1992, тражи да се изврши мобилизација и формирање противдиверзантског вода Високо, а да ће МУП СЈБ Високо извршити наоружавање вода.⁴⁴

У наређењу команданта Штаба ТО општине Високо бр.02/1-3 од 22. априла 1992. год, које је упућено свим рејонским штабовима ТО, наводи се:

„На општину Високо непријатељ врши концентрацију снага и средстава у рејону: с. Љубинићи – с. Чекрчићи – с. Град, у рејону села Крчевине, села Долипоље, Челин (тт556) и у рејону села Доња Зимча и села Пучиште. Циљ дејстава непријатеља је да у садејству са дијелом мјесног становништва у ближем задатку овлада подручјем општине Високо на десној обали ријеке Фојнице и ријеке Босне, а у слиједећем задатку окупира цјелокупно подручје и преузме контролу у граду Високо. Непријатељ располаже са значајним снагама за извршење постављеног циља и рачуна на моменат изненађења, слабу припремљеност и наоружаност као и недовољну организованост снага одбране“.⁴⁵

Командант Општинског штаба ТО Високо, у вријеме извођења напада на цивилно становништво (20. јуни 1992. године) био је **Кадир Јусић**.

У пресуди Суда БиХ против **Нисета Рамића**, од 17. јула 2007. године, о активностима Општинског штаба ТО Високо почетком јуна 1992. године истиче се:

„Свједок одбране **Кадир Јусић** у критично вријеме (20. јуни 1992. године, прим. прир.) обављао је функцију команданта општинског штаба ТО Високо.

⁴⁴ Суд БиХ, Пресуда **Нисету Рамићу** бр. X-KR-06/197, од 17. јула 2007.

⁴⁵ Ibid.

Он наводи да је 3. и 4. маја 1992. године Високо гранатирано, а град је био блокиран. Опћински штаб ТО Високо донио је одлуку да се изврши разоружавање становништва које је имало *нелегално оружје*.

Циљ је био деблокирати град и у тој акцији су учествовале јединице ТО Високо и батаљон из Зенице.

Такођер, један од свједока одбране - **Захид Кечић** рекао је да је командант ТО Високо **Кадир Јусић** наредио да се припадницима ТО подијели летак са обавезама које током оружаних сукоба произилазе из Женевских конвенција⁴⁶.

Наведени, као и други слични акти упућују на закључак да је ОпШТО Високо још у априлу и почетком маја 1992. године планирао радикалне војне активности ради спречавања „непријатеља“ да „окупира цјелокупно подручје и преузме контролу у граду Високо“.

Оперативне припреме ОпШТО Високо и његових јединица одвијале су се паралелно са преговорима. У преговорима са представницима Срба средином јуна 1992. године командант ОпШТО Високо **Кадир Јусић** и даље је захтијевао да Срби предају наоружање и постану „лојални грађани општине Високо или, пак, да са наоружањем пређу у јединице ТО и буду под командом ОпШТО Високо“. Забринуте за сопствену безбједност, у недостатку повјерења у обећање Муслимана, Срби нису пристали на понуђена рјешења. Међутим, током преговора Муслимани су Србе увјеравали да им се ништа лоше неће десити и да немају разлога да буду забринути за своју будућност. Ова увјеравања су поновљена и на преговорима 19. јуна 1992. године у поподневним часовима, о чему свједочи **Новица Ђебо**. Током ових преговора командант Рејонског штаба ТО Доње Моштре **Хасан Хаџиосмановић** је повјерио податак **Новици Ђеби** да се Србима „*сирема нешто тешко – да није добро*“. Ова чињеница указује на закључак да је командант Рејонског штаба ТО Доње Моштре, а такође и командант Општинског штаба ТО, био упознат са оружаним нападом који ће следећег дана (20. јуна) бити изведен против српског становништва.

46 Ibid.

б) Ойшџи наџаг 20. јуна 1992.

Кулминација муслиманске политике према Србима отворено и злочиначки се манифестовала оружаним нападом 20. јуна 1992. године. Тог дана, око 06.00 часова, јединице ТО Високо и ТО Зеница нападе су с. Паљике, с. Мауровиће и с. Вилењак, а нешто касније с. Пучишће, с. Колошиће, с. Горњу Зимчу, с. Доњу Зимчу, с. Мухашиновиће и с. Бискупиће; те извршиле припрему за напад на с. Добриње и друга околна села.

Новица Ђебо, један од организатора одбране Срба, у 08.00 часова овог дана у селу Доња Зимча примио је писану поруку од команданта Штаба ТО Високо **Кадира Јусића**. Порука је у виду ултиматума у коме се „Срби посљедњи пут позивају да у року од сат времена дођу код школе у Доњем Моштру и предају наоружање. У противном ће бити гранатирани и уништени“. Срби нису били у могућности да пошаљу било какав одговор, а на ултиматум нису могли пристати. Било је потпуно јасно да су Муслимани прекршили све дотадашње договоре и обећања, а посебно договор о међусобном ненападању. Срби ничим нису провоцирали Муслимане да би изазвали њихову оружану реакцију.

Према муслиманским изворима, јединице јачине два пјешадијска батаљона - јединица Штаба ТО Високо (420 бораца) и Штаба ТО Зеница (600 бораца) - подржане артиљеријским дејствима, извршиле су напад са тежиштем дуж пута и пруге Какањ - Високо, захватајући села десно и лијево од тих комуникација.

Главне снаге ТО Високо и ТО Зеница су биле ангажоване на правцу с. Добриње - с. Доње Моштре - с. Горња Зимча, а помоћне снаге на правцу с. Доње Моштре - с. Паљике - с. Мауровићи, и на правцу Високо - с. Срхиње - с. Бискупићи - с. Мухашиновићи - с. Горња Зимча. Основни циљ напада јединица ТО Високо и ТО Зеница био је да се изврши прогон највећег дијела српског становништва са простора општине Високо, а да преостало српско становништво буде ухапшено и одведено у логоре, те мањи дио да буде побијен.

Послије напада јединица ТО Високо и ТО Зеница на с. Паљике, с. Мауровиће, с. Вилењак и околна села у којима су живили Срби, браниоци ових села су организовали одбрану и пружили оружани отпор. Отпор је трајао до 09.30 часова када су браниоци, усљед велике надмоћи непријатеља у живој сили и ватреним средствима, одлучили да се предају. Готово цјелокупно становништво ових села је ухапшено, осим мањег дијела изнемоглих и старијих особа. Мушкарци старији од 14 година транспортовани су у логор у касарни Високо,

а жене и дјеца до 14 година затворени су у Друштвени дом у с. Хлапчевићи и Дом културе у с. Бузић Махала. Јединицама ТО Високо и ТО Зеница, на овом дијелу височке територије, командовао је **Ибрахим Пурић Тара**.

Вијест о овом нападу брзо се проширила међу српским становништвом села Колошићи, Горња и Доња Зимча, Мухашиновићи, Бискупићи и околних села. Браниоци ових села су организовали покретну одбрану, и током дана, готово цјелокупно становништво ових села постепено се повлачило према шуми и увалама између с. Козарци и с. Мухашиновићи. Формирао се збјег од око 3.000 мушкараца, жена и дјеце. Поподне око 17.00 часова, по престанку дејстава муслиманске артиљерије, започет је пробој и извлачење српског становништва правцем с. Мухашиновићи - с. Местовци - Топузова Коса - с. Подастиње (Кисељак). Одмах на почетку пробоја колона је неутралисала муслиманску засједу у рејону с. Местовци, а нешто касније и на Топузовој Коси. У јутарњим сатима 21. јуна 1992. године колона прогнаног српског становништва пристигла је у с. Подастиње. Српско становништво је прихваћено од стране Хрвата овог села, а команда ХВО-а у Кисељаку је обезбједила превоз са два теретна камиона до с. Раковица. Одатле су у организацији команде Ибр и општине Илијаш превезени аутобусима и другим превозним средствима до Илијаша.

Српско становништво с. Добриње и околних мјеста, на вријеме је сазнало да се на њих припрема напад муслиманских снага. Уз помоћ Хрвата из с. Гора, склоњени су у ово село и ту су провели ноћ 20/21. јуна 1992. године. Команда ХВО-а у Какњу, 21. јуна 1992. године, обезбједила је превозна средства како би се прогнани Срби из с. Добриње превезли до с. Пољина, а одатле у с. Славин и с. Планиницу. Даље их је пут водио до Вареша, а затим преко с. Бргуле и с. Округлица, па све до с. Нишићи. Претпоставља се да је овој колони било око 400 прогнаних лица.

ЗБОРНО МЈЕСТО
село Мухашиновићи
20.6.1992. (17.00 часова)

ОДРЕДИШТЕ
село Подастиње
21.6.1992. (05.00 часова)

ЛЕГЕНДА:

- Становништво
- Превозна средства
- Зборно мјесто
- Правци кретања збјега
- Непријатељска заседа

РАКОВИЦА

КИСЕЉАК

3.000

ПРВА ЗАСЈЕДА
Местовци [Томића кућа] (17.45 час.)

ДРУГА ЗАСЈЕДА
Топузова коса (19.00 час.)

ВИСОКО

ПУТ ПРОГОНА СРПСКОГ СТАНОВНИШТВА
с. Мухашновићи - с. Местовци - Топузова Коса - с. Подастиње (Кисељак) - с. Раковица - Илијаш

* * *

Свједочења о прогону Срба 20. јуна 1992. године болна су и тешка.

Живорад (Благоје) Дабић, с. Бискупићи

„...Дан 20. јуна 1992. године освануо је у великој тишини. Нема уобичајених звукова од фабрика, нема покрета камиона, не чују се возови на жељезници, завладала је апсолутна тишина. Налазио сам се у једној викендици на Шикуљама (с. Бискупићи).

За напад сам сазнао од људи из Радовља преко радио-уређаја. Нападнути су око 05.00 сати. Са њима сам одржавао везу до 10.00 часова и послје тога везе није било. И други су ми јављали о нападу јединица муслиманске ТО. Напад се изводио из правца Какња и правца Високог. Спорадичне борбе водиле су наше чете и постепено је народ напуштао куће. Радовље и околна села су врло брзо пали, јер нису имали ефикасне страже и Муслимани су им дошли на врата. Примјера појединачне одбране у Радовљу има - као што је **Бранко Цвијетић** који је бранио своју кућу и село и на крају се убио бомбом. Артиљерија и минобацачи су почели да туку.

Прве гранате пале су по Козарцима, те је том приликом запаљена пилана у том мјесту. Људи су почели да бјеже од својих кућа према селу Мухашиновићи (Тимиња Бара) и селу Местовци. До 17 сати је наређено да се скупимо у два збјега, у којима је било око 3.000 људи.

Људи су од кућа са собом понијели само мало гардеробе и нешто хране. У збјеговима је било новорођенчади од 40-ак дана (прим. прир.), па до људи старих 89 година (**Душан Дабић**). На један од ових збјегова пала је граната и срећом, усљед меког терена, није експлодирала. Друга граната је експлодирала и ранила једну жену у плећку. Оба збјега прикупили смо око 17.00 часова испод Местоваца у близини гробља. Организовао сам начин кретања. Претходно сам одлучио да ипак идемо према Кисељаку. На челу ове колоне одредио сам претходницу од 30-ак одважних момака са пушкомитраљезима и задатком да неутралишу муслиманске војнике уколико се нађу на путу. Иза њих на око 100 метара ишле су двије чете, а са народом једна чета, затим један дио народа и опет на крају двије чете са народом.

Позади се кретало зачелно осигурање. Због услова на терену није се могла обезбиједити ширина маршевања у више колона, него је то само била једна колона на једном путу.

Са Местоваца смо гледали како горе наше куће у селима Бискупићи и Горња Зимча и слушали узвике муслиманских војника. Одлучио сам да идем правцем: гробље у селу Местовци – Томића куће – Топузова коса – Столови – долина потока Пареш – с. Подастиње (општина Кисељак).

Село Мухашиновићи, мјесто окупљања збјега (снимљено 4. новембра 2011. год.)

Кренули смо око 17.00 часова и врло брзо наша претходница се сукобила са муслиманима код **Томића** кућа, на 500 метара од нас. Енергично смо Муслимане потиснули према Топузовој коси и наставили пут. Други сусрет је био на Топузовој коси, гдје смо такође енергично реаговали и ватром одбацили Муслимане.

Муслимани су побјегли и на мјесту сусрета оставили један РУП-15, један пушкомитраљез и два радио-уређаја РУП-33. На заробљеном радио-уређају сам прислушкивао њихов разговор. Чуо сам да су се они организовали за кружну одбрану. Наводно ми их нападамо. Наставили смо и током даљег путовања нису нас нападали.

На граници са Кисељаком, негдје око 3 сата ујутру, наишли смо на натпис *Мине*. Претпоставили смо да је минирање, те сам наредио да колона застане на путу док не сване. Кад се разданило, кренуо сам да испитам наводно минирани терен. Нисам примијетио да има мина. Врло брзо сам угледао једну кућу и пред њом воду - корито. Пришао сам кући и нашао човјека који се јако изненадио кад нас је видио. Од њега сам сазнао да је он због страха написао таблу *Мине*. То је већ било с. Подастиње, општина Кисељак. Људи из колоне пили су воду, јер су били јако жедни, а становници села су врло брзо се организовали да угосте колону, посебно храном.

Ујутро у 5.00 часова успоставио сам везу са Командом бригаде у Илијашу, одакле ми је јављено да оружје предамо војницима ХВО и да ће нас камионима пребацити до Раковице. Убрзо сам успоставио везу са два војника ХВО који су ме путничким возилом *аскона* одвезли у касарну у Кисељаку. Тамо сам разговарао са неким од њихових команданата који је саслушао укратко моју причу о изласку колоне из Зимче и околних села. Честитао ми је за успјешно обављен излазак и тражио да предамо оружје, па онда ће нас пребацити камионима до Раковице.

Нисам имао пуно повјерење што се тиче предаје оружја, али уз присутну дозу несигурности као и поруку из Илијаша пристао сам да предамо наоружање и онда смо се договорили о детаљима превозења до Раковице.

Превозење је вршено у турама са два камиона са спуштаним церадама да становништво Кисељака не би видјело кога превозе. Превозење је вршено од 08.00 до 17.00 часова 21 јуна 1992. године.

У Раковици су нас чекали аутобуси и камиони за превоз до Илијаша. Превозење од села Подастине, па све до Илијаша протекло је без проблема. У Илијашу је један дио војно способних људи ступио у Илијашку бригаду или на неке друге дужности у околним мјестима. Остали су се распоредили у граду или су отишли код познаника - ако су их имали. Касније сам сазнао да су велике снаге Муслимана биле спремне да нас дочекају у рејону височког села које се зове Град, на путу ка селу Збиље, куда је то било предвиђено првобитним планом извлачења.

У току вођења борби на дан 20 јуна 1992. год. не могу тачно одредити ко је погинуо од цивилног становништва, али знам да је рањен **Неђо Војновић** на Колошићима. **Лазо Хрвачевић** из Радовља погинуо је на Пучишћу, а рањени **Драган Кокотовић** и **Недељко Гаврић** умрли су у току превозења санитарским возилом од Доње Зимче ка Какњу⁴⁷.

Новица (Ранко) Чебо, с. Доња Зимча

Ујутро 20 јуна 1992. године око 06.00 часова радио-везом јавио ми се **Ненад Вановац** из Паљика и обавијестио ме да су нападнути. Касније није било веза. Око 08.00 часова код мене у кућу долази **Дражен Станковић**, Хрват из Доње Зимче са писмом од **Кадире Јусића** - команданта Штаба ТО Високо. То је био ултиматум у коме нас посљедњи пут опомиње да у року од сат времена сви Срби из Доње Зимче дођу код школе у Доњем Моштру и предају наоружање. У противном ће нас гранатирати и уништити. Нисам му ништа одговорио, јер је било јасно да су прекршили све наше договоре о ненападању и да се морамо спашавати.

Раније сам контактирао са **Живорадом Дабихем** и другим о нашим активностима на спашавању српског народа. Организовали смо обавјештавање становништва, напуштање кућа и имања, формирали смо три групе становништва које су биле смјештене у увалама између села Козарци и села Мухашиновићи. Тек око 17.00 часова у пробој смо кренули преко Местоваца и Топузове косе према селу Подастине код Кисељака. Практично, кренули смо онда када су Муслимани престали да нас гранатирају хаубицама МБ и тенком. У колони избјеглих било је око 3.200 људи - од беба до старца од 90 година. Ноћ изласка је била тешка и неизвјесна. Вода и храна се тражила. Ујутро смо стигли у с. Подастине и, након договора са Командом

47 Д. Б. Ж., изјава дата Републичком центру за истраживање ратних злочина, 5.3.2010.

ХВО у Кисељаку, пребачени смо у Раковицу, а одатле у Илијаш. Хрвати села Подастиње пружили су нам помоћ у храни и санитарском збрињавању, а Команда ХВО ставила нам је на располагање два теретна возила - за превоз на српску територију.

Муслимани од наших договора нису испоштовали ништа, а они људи који су им вјеровали завршили су у логорима или су убијени. Ми - Срби из села Доња Зимча и околних мјеста - нашу ријеч у потпуности смо одржали и ником ни шамар нисмо *ојалили* а камоли нешто више. Посебно наглашавам да никаквих оружаних провокација са наше стране према Муслиманима није било. Сматрам да су Муслимани показали своје право лице, нама познато кроз историју БиХ.⁴⁸

Радивоје (Ристо) Шљивић, с. Миршевићи, Кисељак

“На дан 20. јуна 1992. године у јутарњим часовима муслиманске паравојне јединице са свих страна почеле су нападе на српска села око Високог, пуцајући из пјешадијског наоружања и минобацача, окружујући српско становништво. Путем шифроване поруке коју је послала везиста **Оливера Дабих** са подручја села Колошићи и Пучишће, Кризни штаб у Чекрчићима обавијештен је о офанзиви муслиманске војске.

Пошто сам претходних дана формирао станицу полиције у Зимчи, као начелник те станице налазио сам се у Чекрчићима ради лакшег комуницирања са МУП-ом РС, а и ради снабдијевања становништва Зимче и осталих села испод Високог.

Пошто сам уживао одређени ауторитет у Кисељаку, а у ранијим контактима са појединцима блиским из спортских дана, договорио сам се са одређеним људима да се у случају напада Муслимана помогне Србима на начин да им Хрвати из Кисељака омогуће прелазак из Високог преко брда и шума у Кисељак.

Тог дана (20. јуна 1992. год. - прим. прир.) кренуо сам у Кисељак, а **Маринко Максимовић** и **Драган Шурбат** звани *Шурбо* одвезли су ме до села Кобиљача. Када сам прешао на подручје Кисељака, дошао сам до њиховог граничног прелаза. Препознала ме већина припадника хрватске војске, па су ми обезбиједили возило до Кисељака.

Отишао сам право у *Војарну*, гдје сам затекао **Ивицу Рајића** и **Тихомира Блашкића**, који је био главни стожерник њихове војске за средњу Босну. **Рајић** ме крајње љубазно примио и угостио, а пошто је већ имао информацију са подручја Високог, схватио је разлог мог доласка, говорећи ми да ће он са својим колегама пружити помоћ у смислу да се народ упуту преко брда и шума за Кисељак. Одржавао сам везу телефоном са штабом у Чекрчићима, а одатле смо слали шифроване поруке у Зимчу. У овој ситу-

48 Ч. Р. Н., изјава дата Републичком центру за истраживање ратних злочина, 4.8.2012.

ацији, у јутарњим часовима 20. јуна 1992. године, послали смо поруку која је гласила: *Извршићу пробој преко Горње Зимче, Колимбара и Колошића према Кисељаку*. Тако је и учињено, па је тим правцем српско становништво Зимче, Колошића и сусједних села успјело стићи на подручје Кисељака.

Посебно треба нагласити да је **Рајић** издвојио једну десетину момака наоружаних да идемо у најудаљеније село према Високом, а то је Подластиње, те да сигналим мецима дајемо правац кретања колони избјеглог становништва, а што сам раније пренио у поруци телефоном. Углавном, 21. јуна 1992. године, у зору, почела је да пристиже колона у групама, прво у Подластиње, а затим у с. Крижиће и дијелом у Подластињско брдо. Требало је имати и срца и снаге, па видјети прљаво, исцрпљено, а дијелом и у поцијепаној одјећи избјегло српско становништво. Готово цјелокупно становништво поменутих хрватских села, иако је била рана зора, пружио им је прво храну и пиће, а за малу дјецу жене су музле краве и давале им млијеко. У тој колони било је дјеце и од два мјесеца старости. Лekar Јозо Вујица, нажалост који данас није међу живима, пружио је лекарску помоћ свакоме коме је била потребна, а посебно рањеним које су донијели на носилима.

Тог јутра (21. јуни 1992. год. - прим. прир.) у Кисељак је стигло око 2.000 избјеглих из села испод Високог, а они који нису успјели прикључити се колони и они који нису имали намјеру да се покрену од својих кућа доживјели су нељудска понашања. Неки од њих су били убијени, као што је раније споменуто, а већина их је одведена у приватне логоре и у главни логор у Високом (*Касарна Ахмед Феџахаић*).

Становништво из села која гравитирају Концилу - као што су Виљајчићи, Кланци, Михаљевићи, Смаиловићи и Џиндићи - изашли су у с. Мирошевиће, до кућа **Шљивића**, гдје их је примио **Душко Шљивић**, те уз помоћ ХВО-а из сусједног села Брестовско превезао их до Кисељака, одакле су наставили путовање до Раковице.

Из села Боце, Лисово и Даковци становништво је избјегло у село у Гуњаче, које је на подручју Кисељака, гдје су их примили комшије **Јозо**, **Мато** и **Анто Радељић**, као и **Јозо Вујица** и други мјештани из тог села. Послије су о томе обавијестили команду ХВО-а у касарни у Кисељаку, гдје сам се и ја у то вријеме налазио. Присутно је било друго исељаваље овог становништва, те сам око двадесетак Срба превозио војним возилом ХВО-а до Кисељака и даље до Раковице.

Посебно треба истаћи да су становници хрватске националности, као и поједини Муслимани, морали напустити своје домове због пријетњи екстремиста да ће их напасти због пружања уточишта Србима. Тако су се **Радељићи** морали преселити код **Вујића** у Гуњаче, чије су куће дубље на подручју општине Кисељак. Такође су породице Илије и Јозе Марића морале избјећи из свог села Колимбаре у Кисељак код пријатеља само због тога што су пропустили Србе из Зимче, а нису их оружјем спријечили да се крећу

према Кисељаку. Слично се догодило са Хрватима из Мирошевића - дан након што су пребацили Србе у Кисељак око педесет до зуба наоружаних *зелених берейки*, под командом извјесног **Фрка** из села Срхиње код Високог, опколивши с. Мирошевиће, почели су претрес и српских и хрватских кућа, пљачкајући их и односећи ствари и гонећи стоку према Високом.

Тог дана (22. јуни 1992. год. - прим. прир.) демолирали су кућу мога оца у цијелости, а моју мајку **Танкосу** су имали намјеру убити, пошто су је претходно прислонили уз зид куће, питајући је гдје су јој синови четници - **Душко** и **Раде**. У томе их је спријечила комшиница **Адела Кујунџић**, јер је брзо зграбила **Танкосу** за руку и одвела је према својој кући у том селу, запријетивши береткама да ће истог тренутка звати полицију из Кисељака и обавијестити је да су из Високог стигли разбојници и да руше и пљачкају село. Што је рекла **Адела** је и учинила. Након неколико сати истог дана стигла је интервентна јединица ХВО-а, али су **Фрка** и његови разбојници умакли у с. Брезовик, које је на височкој општини. Тако су припадници те јединице само затекли демолиране српске куће, а и понеку хрватску, те су се увјерили да су куће дијелом демолиране и опљачкане, а стока отјерана.

Јединица *Зелених берейки* којом је командовао тај **Фрка** након тог дана је неколико седмица заредом палила, рушила и пљачкала српске куће у селима од Високог до села Младош, које је крајње височко село на граници са општином Бусовача.

Због дивљачког понашања њега и његових разбојника, **Фрка** је тада унапријеђен у официрски чин **Алијине** војске, а након рата је добио и стално запослење у општини Високо, стан у граду, а никада га нико није ни позвао, а камоли да га је процесуирао за недјела која је учинио према Србима и њиховој имовини на подручју општине Високо.

Исто тако, никада и нико није одговарао што је без знања и питања било кога - ни становништва ни српског свештенства са тог подручја - *преселили* више од стотину гробова са гробља *Паљике* на гробље *Голо брдо*, тако да се за више од пола надгробних споменика не зна гдје су иако је то гробље било на српској земљи.

У цјелокупним збивањима у вези са српским становништвом које је протјерано тог јунског дана 1992. године, мора се нагласити јуначки подвиг команданта збјега **Живорада Дабића**, а уз њега истакли су се још: **Драгић Крсмановић**, **Мишо Радановић** и његов брат **Раде**, њихов рођак **Трифко**, затим **Мике Ђулум**, **Драгомир Капур**, **Новица Чебо**, **Љубиша Нестеровић** (који је у том пробоју био тешко рањен), те **Споменко Пртвар** звани *Ћоје*, **Миленко Савић**, **Шпиро Попић**, **Јово Војновић** и други хероји. Да нису збјегом правилно руководили ови људи, ко зна шта би се све догодило са толиким бројем људи и жена, стараца и старица, мајки са малом дјецом, јер су целати били спремили своје дарове за њихове главе.⁴⁹

49 Ш. Р. Р., свједочење дато Републичком центру за истраживање ратних злочина 24. априла 2012.

Даворин (Слободан) Бајић, с. Паљике

До последњег рата живјео сам у селу Паљике, дијелу мјесне заједнице Мауровићи, које се налази на територији општине Високо. Живио сам са родитељима, оцем **Слободаном** и мајком **Драгицом**, сестрама **Оливером** и **Вишњом**, те бакама **Милком** и **Душанком**. Миран и идиличан живот сеоски живот прекинут је несретног 20. јуна 1992. године, када моја породица, као и већина српског становништва са подручја општине Високо бива погођена ратним страхотама. Поменути дан је дан када ми је као петнаестогодишњаку одузето дјетињство уз неописив бол на души, који и данас осјећам, изазван погибијом сестре, претрпљеним страхотама у логору, као и осталим ратним страхотама кроз које је моја породица прошла.

Као свједок догађаја од 20. јуна, упркос емоцијама које навиру, покушаћу изнијети неке чињенице којих се и данас јасно сјећам као да су се јуче десиле. Неко вријеме прије 20. јуна, и напада муслиманске војске у селу се осјећао страх и стрепња изазван цјелокупним дешавањима у БиХ у то вријеме. Чувши за злочине које су Муслимани починили у осталим крајевима БиХ, а свјесни наше (српске) малобројности и спознаје да су око нашег села веома насељена муслиманска села, страх је овладао све од дјетета до старца. Под утицајем страха ноћу би се окупљали и груписали жене и дјеца у пар кућа, ваљда смо тако осјећали неку нереалну сигурност. Једна од кућа гдје смо се окупљали била је и кућа мога оца **Слободана**. Кућа је била велика и имала је сигуран подрум, како смо тада мислили. Дана 20. јуни 1992. године рано ујутро пробудили су нас пуцњи, схватили смо да су Муслимани кренули у поход на наше село. У близини наше куће (око 200 метара) живио је један Хрват, **Иво Стојчић**, ожењен српкињом **Душанком**. Несретног јутра у нашем дворишту се појавио поменути комшија, и сам у невјерици шта се дешава. Схвативши страх жена и дјеце окупљених у нашој кући **Иво** је рекао да идемо у његову кућу да ћемо ту бити безбједни. Обзиром да је био Хрват тако смо и мислили. Група жена и дјеце, моја мајка, сестре, ја и мислим још њих седам, упутили смо се ка Ивиној кући гдје су била његова два сина (**Игор** и **Горан**) и супруга **Душанка**.

Иначе, с. Паљике се налази у долини ријеке Радовљанке, са чије лијеве стране се налази брдо Стране. Неколико дана прије похода Муслимана, видели смо да су ископали ровове на једном од узвишења на брду Стране, одакле су имали изузетан преглед цијелог села. Растојање од уочених ровова до наших кућа и пута који иде кроз село није ни 700 метара, тако да су могли и „голим оком“ све видјети, сигуран сам и распознати особе. **Ивичина** кућа, кућа мога оца и пут од једне до друге куће поготово су били прегледни са поменутих положаја, јер су били на чистини. Опис положаја муслиманских ровова, пута и кућа је јако битан због догађаја који су услиједили. Наиме, убрзо након окупљања жена и дјеце у Ивиној кући почеле су падати гранате око куће. Забуне није могло бити, у току њихове „акције“ немогуће је да нису осматрали село са поменутих положаја. Немогуће је да нису видјели да се у **Ивиној** кући окупио већи број жена и дјеце. Чак шта више, број и начин

на који су падале гранате, неоспорна је чињеница да су кућу са женама и дјецом плански гађали. Човјек се само пита који монструм је могао издати такву наредбу?

Прва граната је погодила тзв. Гај, мали шумарак поред **Ивине** куће, што смо јасно видјели са прозора. Помислили смо да гађају Гај јер је у њему био неки напуштени објекат ЈНА. Међутим, убрзо смо схватили да се гранате „примичу“ кући, свака сљедећа падала је све ближе. Када смо схватили да нас гађају а не Гај настала је паника, пошто **Ивина** кућа није имала подрум. У тој паници дошло се до идеје да претрчимо до наше куће јер је близу и има сигуран подрум. Одлучили смо да идемо у групама. У првој групи претрчало је, мислим, нас четири дјечкића. Ни овдје не може бити забуне, јер онај који је наводио гранате, сигурно је видио да из куће бјеже дјеца. У другој групи кренуо је **Игор** (**Ивин** син) и моје сестре **Оливера** и **Вишња**. У тренутку када су изашли из куће испред њих је пала минобацачка граната (82 мм). Граната је пала максимално 2 метра од улаза у кућу и тада се десио злочин. Убијени су дијете од десет година - моја сестра **Вишња**, и младић од 22-23 године - **Ивин** син **Игор**. Старија сестра **Оливера** је имала среће и ми сви заједно са њом јер су јој гелери потргали одјећу, а она је остала неокрзнута. Ово је била последња граната која је пала. Сигуран сам да су Муслимани са својих положаја видјели да су погодили „циљ“ и да су због тога обуставили гранатирање. Видили су сигурно, због прегледности са описаног положаја, исто као што су видели да се у кући окупљају жене и дјеца, као што су видели и да из куће бјеже дјеца.

Десетогодишња **Вишња Бајић**, најмлађа жртва ратног злочина

Гранате које су падале недвосмислено су навођене на кућу испред које се десио злочин. За четири гранате за које сам сигуран да су пале, мада мислим да је могла бити још једна или евентуално двије, на основу распореда њиховог падања недвосмислено могу тврдити да су навођене да убију жене и дјецу. Своју тврдњу заснивам на распореду падања граната, што су сви могли уочити на основу димног трага који остаје послје експлозије гранате. Као прилог мојој тврдњи иде и чињеница да су то једине гранате које су тог несретног дана испале на с. Паљике. Човјек не може да се не запита коју су ту војну мету могли имати да гранатирају баш тај дио села, осим мотива да изврше злочин који би им помогао да лакше „очисте“ село од „влаха“. Вјероватно им је требао један такав злочин без ножа и метка да се могу одбрани тврдњом да је погибија дјеце колатерална штета, а да при томе остваре циљ.

Од посљедица експлозије гранате на мјесту је погинуо **Стојичић Игор** син **Ивин**. Моја сестра **Вишња** је рањена у стомак. У том тренутку (експлозија

18°53'0"E

18°53'8"E

18°54'5"E

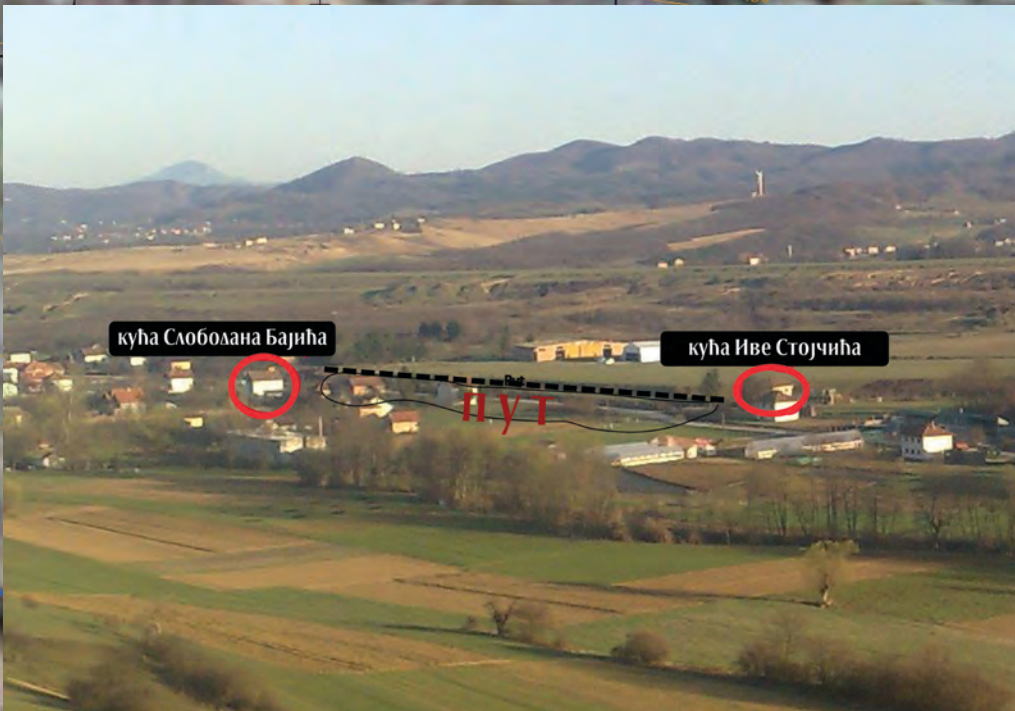
44°153'N

44°145'N

44°137'N

510

Положај муслиманске в

кућа Слободана Бајића

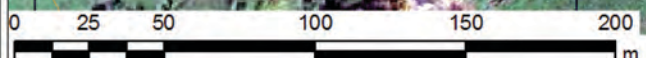
кућа Иве Стојчића

пут

Радовље

Прва граната

Реконструкцију урадио Даворин Бајић

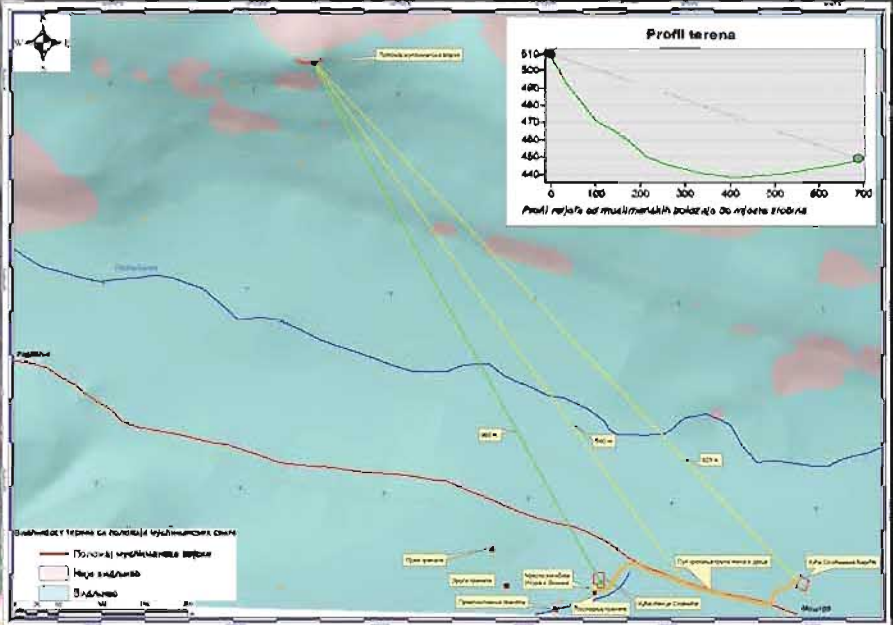
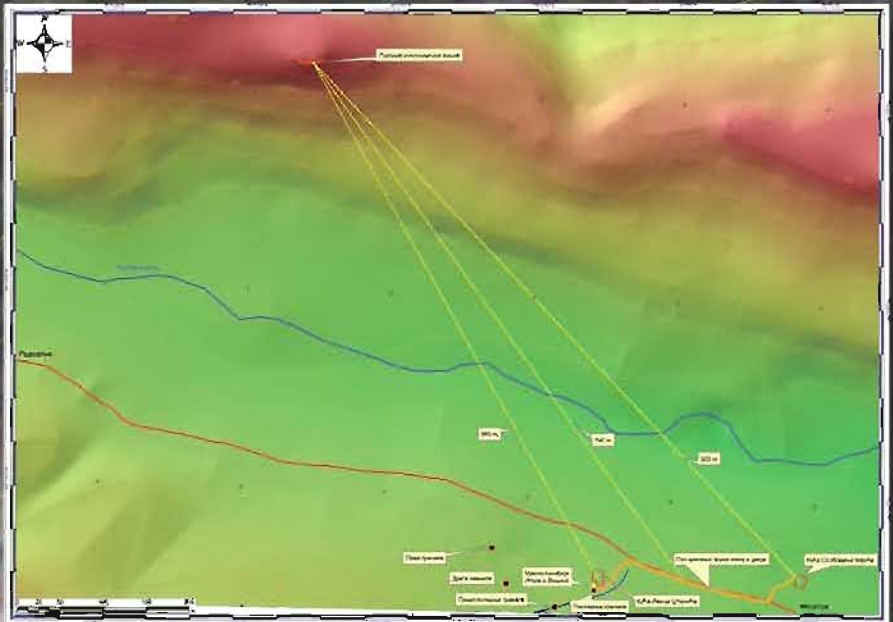
18°53'0"E

18°53'8"E

18°54'5"E

ojcke

последње гранате) ја сам се налазио у подруму наше куће гдје је био отац **Слободан**. Недуго након последње експлозије чули смо мајку како иде путем, јаукала је и говорила да је **Игор** погинуо а да је **Вишња** рањена, запомагала је да неко помогне. У том тренутку отац је истрчао из подрума и отишао ка Ивиној кући. Према причању оца, **Иво** је оставио мртвог сина поред куће, убацио моју сестру и оца у ауто и кренули су да траже помоћ. Кренули су ка Моштру гдје је била нека амбуланта. На путу до Моштра био је неки муслимански војни пункт на коме су пуцали у ауто у коме се налазила рањена сестра (видио сам избушена и разбијена стакла на ауто када се **Иво** вратио. У амбуланти у Моштру нису могли пружити никакву помоћ па је возилом хитне помоћи рањена сестра са оцем одвезена у болницу у Зеници. Према причању оца, у зеничкој болници, док је отац сестру држао на рукама, рекли су му да „не лијече четничку дјецу“ тако да је сестра умрла оцу на рукама. Са овиме се нису завршила сва дешавања у Зеници. Након што је сестра подлегла оца су покупили припадници муслиманске војске, одвели га у неки каменолом, ту су га испребијали и кренули да га стрељају... У том моменту један од егзекутора је рекао: „*йуцај му у ноје, нека осїане боїаљ до краја живоїа, їо ће му биїи їоре...*“. То су и учинили, добио је три метка у ноге. Након тога завршио је у зеничком логору.

Ово је био један дио злочина, патње и страдања кобног 20. јуна. Остала дешавања којима сам свједок су сљедећа:

- Муслиманска војска је ишла од куће до куће и купили су све редом. Тако су дошли и до наше куће, гдје смо се поново били окупили сви који смо преживјели гранатирање. Истјерали су нас из куће са упереним пушкама и уз повике једног од њих „*баџи бомбу ко им ј... мајку*“. Ту је била оружана формација у величини од једног одјељења (њих око седам), наоружани аутоматским пушкама и бомбама. Када су нас истјерали из куће водили су нас до Моштра, у колони један по један са рукама подигнутим у вис и упереним пушкама, уз ударање и вријећање. У Моштру, мислим у објекту старе поште, одвајали су жене и дјецу и мушкарце. Тада сам имао непуних 15 година, али растом висок, одвојили су ме са мушкарцима и завршио сам у височком логору (касарна ЈНА).

- У логору сам провео нешто мање од мјесец дана, гдје сам више пута тучен и пребијан. Пребијање је било када изведу из спаваоне да се нешто ради. Имена тих пребијача не знам, али мислим да се радило о обичним војницима који су такође обитавали у касарни. Такође, пребијања је било и у спаваоницама, када се врате са ратишта улазили су нам у собе и пребијали нас. Једино име за кога знам да ме је тукао је **Асим Хамзић**, мислим да је био неки ислѣдник. Једном приликом су ме одвели код њега на испитивање, питао ме је имам ли пушку (ја као петнаестогодишњак), када сам рекао да немам пребио ме је, углавном ногама.

- Поред пребијања, стављања ножева под врат, недостатка хране а често и воде, вршења нужде у неку канту која се налазила у спаваоници гдје смо били нагурани као стока и лежали на поду, знатан страх смо преживљавали и од сталног пуцања. Наиме, логор-касарна се налазила у близини борбених линија према Чекрчићима тако да је константно било различитих експлозија и детонација око ње. Могли смо да закључимо да су из круга касарне Муслимани отварали ватру ка нашим положајима

у Чекрчићима, да ли да испровоцирају одговор или што су мислили да наши неће одговарати јер се ми тамо налазимо. Овдје ћу поменути Видовдан 1992. године када је била велика муслиманска акција на Чекрчиће. Од силних експлозија и сасипања стакла толики је страх био у мени да сам се онесвијестио. Тада сам мислио да сам преспавао тај догађај, а у ствари изгубио сам свијест.

- Послије непуних мјесец дана, поменути комшија **Иво**, пошто је био Хрват, а још тада су ХВО и Муслимани били савезници, успио ме је ослободити из логора и одвести кући. Код куће сам затекао мајку и старију сестру, које су претходно биле неколико дана у логору за жене и дјецу у Хлапчевићима. Тек тада сам сазнао да је моја млађа сестра **Вишња** подлегла ранама, а да је отац завршио у зеничком логору.

- Послије чишћења села (мушкарци одведени у касарну у Високом, а жене и дјеца у Друштвени дом у Хлапчевићима), Муслимани комшије су *очистили* и све остало што се могло *очистили* (ауте, стоку, куће испразнили...).

- Још пар мјесеци послје ових дешавања у селу су били само жене и дјеца. У том периоду свакодневно су ходале њихове интервентне екипе по селу, на челу са тзв. **Мрчом**. Када видимо да се појаве у селу знали смо да ће неко бити пребијен и измалтретиран. Шта су мјесецима послје тражили у селу иако су остали само старци, жене и дјеца? Нису могли ништа тражити осим да сију страх и да у потпуности етнички очисте вјековима српска огњишта.

- Негдје у јесен 1992. године комшија **Иво** ме је преко Кисељака пребацио до Раковице на нашу територију, тада сам се осјећао као поново рођен. Тада сам са својих петнаест година схватио и осјетио шта значи слобода у правом смислу ријечи, ако се слобода може ријечима описати. Тада још отац је био у зеничком логору (касније је пребачен у височки логор) а мајка није смјела отићи због њега. Негдје у зиму или крајем зиме отац је размјењен када се и мајка успјела извући преко Кисељака, уз претходно пар дана проведених затворена у касарни-логору.

И данас, двадесет година након описаних догађаја, осјећам велику патњу и бол у души и питам се да ли ће крвници изаћи пред суд правде, пред Божи сигурно хоће.⁵⁰

Радомир (Миливој) Глишић, с. Паљике

„Дана 20 јуна 1992. године муслиманске оружане снаге око 06.30 часова из правца околних муслиманских села Доње Моштре, Лијешева, Радовље, Хлапчевићи и Бузића Махале извршиле су напад на наше с. Паљике и друга српска села - Калотиће, Вилењак и Мауровиће, тако да смо се сви скупа нашли у обручу муслиманских оружаних снага. Напад се састојао у томе да су муслиманске снаге одмах на почетку убиле **Влатка Милановића** из села Калотићи, која села су затим етнички очистили, а избјегло становништво се слило у наше с. Паљике. Након тога је отпочео минобачачки напад и гранатирање нашег села, које је трајало око сат времена”⁵¹

50 Б. С. Д., изјава дата Републичком центру за истраживање ратних злочина, 2.8.2012.

51 Г. М. Р., записник о узимању изјаве од свједока ЦЈБ Бања Лука, бр. 10-02/2-149/08 од 13. 3. 2008.

Јеленко (Илија) Панић, с. Лијешева

„Дана 20. јуна 1992. године започела је пуцњава (с. Лијешева – прим. прир.), па ме комшија **Мустафа Халиловић** упозорио да се скупимо и да одемо до предсједника МЗ **Зуфера Охрана** да бисмо сазнали шта се дешава. **Орхана** смо затекли наоружаног и он нам је рекао да сачекамо док се не врати из Штаба који се налазио у Моштрима, а да у међувремену наше жене и дјеца остану у мојој кући, а ми мушкарци да идемо у кућу **Шефика Халиловића**... Када се **Зуфер Охран** вратио, обавијестио нас је да се проводи акција разоружавања Срба на овом терену. Он нам је тада рекао да не треба ничега да се бојимо и да смо под њиховом заштитом и контролом, те да останемо на досадашњем мјесту.

У међувремену, док смо чекали, мој отац, а послије тога и ја и мој рођак **Душан Вуковић** кренули смо из куће Халиловића у моју кућу да доручкујемо - да би то касније могли да учине и мој брат **Миле** и комшија **Ђорђо Вуковић** ... Тада смо угледали колону од око 30 војника, Муслимана, који су ишли према нама. Иако нисмо давали никаквог повода, ови војници су нам наредили да станемо, а затим да легнемо на земљу, поскидали су нам јакне и почели претрес, пријетећи да ће нас убити.

Овом групом војника командовао је **Мурис Шабић** из села Б. Махала. Ови војници су тражили да из куће **Халиловића** изађу сви четници, те су нас све одвели пред моју кућу. Након тога морао сам да изведем и мог оца **Илију**, који је био у подруму са женама и дјецом, па како Муслимани нису били сигурни да их неко неће напасти, уперили су у мене три пушке и рекли да ћу ја први погинути уколико неко из куће пружи отпор.

Том приликом у подруму један војник умало није убио моју кћерку од 3,5 године, која је стала уз мене и није хтјела да ме пусти да изађем. Он ју је зграбио за косу и бацио на гомилу угља у ћошку подрума, па је подигао пушку и почео да нишани. У посљедњем моменту ја сам одгурнуо цијев пушке, тако да је испаљени метак завршио у гомили угља”.⁵²

Симо (Ранко) Шљивић, с. Паљике

„Дана 20 јуна 1992. године у раним јутарњим часовима моје с. Паљике напала је муслиманска војска, тачније 3. Зенички корпус, те смо били у окружењу све до 14.00 часова, када су ови војници ушли у село и том приликом заробили око 100 мјештана села Паљике, Калотићи, Језеро и Вилењак.

Приликом наведеног напада муслиманске војске убијени су: **Владимир Милановић**; **Славко Дамјановић** и његова супруга **Дана** (**Даница** - прим. прир.) (а тешко је рањен његов син **Зоран**); **Бошко Вуковић**, његова супруга **Драгиња**, син **Рајко** и Рајков син **Миле**; затим дјеца **Вишња Бајић** и **Игор Стојчић**; од одраслих још **Здравко Вуковић**, **Јеленко Вуковић**, **Драган Кокотовић**, **Рајко Глишић**, **Неђо Војновић**, **Драган Цвијетић**, један **Радуловић** звани **Звижђо**, који је био ментално заостала особа, **Жељко Ристић** и његова мајка (**Душанка** - прим. прир.), те **Рајко Раковић** - који је убијен два дана након напада на село. Они су убијени пред својим кућама.

52 П. И. Ј., изјава дата пред адвокатом **Драганом Васиљевићем** и новинаром **Бранкицом Јовановић** у Делиблату 2. 8. 1995.

Након заробљавања камионима смо превезени у логор у Високо, бившу касарну ЈНА... Напомињем да су жене и дјецу муслимански војници након заробљавања одвели у Дом омладине и у зграду Основне школе у с. Хлапчевићи, општина Високо. Управник логора у Високом био је **Зијад Кадрић** из Топузовог Поља, по занимању наставник математике, а његов замјеник био је **Кемал Смајловић**, а стражари који су се највише истицали у физичком малтретирању затвореника били су **Зијад** брат **Сеад Кадрић** звани *Шицко*, **Бесим Куловић** звани *Кула*, **Шаћир Бурко** и **Суљо Бурко**, **Елмедин Ахмић** звани *Алме*, **Самир Селимовић** звани *Домац* и многи други, чијих имена се не сјећам⁵³.

Стеван (Војислав) Гаврић, с. Бузић Махала

„Нас четворо је одмах изашло (из бараке у Бузић Махали, око које се 20. јуна 1992. године чуло неко комешање – прим. прир.) и по изласку видјели смо људе који су држали пушке уперене у нас. Одмах је услиједила команда да легнемо на земљу, а потом су нас натјерали да пузимо.

Све наредбе је издавао момак који се звао **Нисвет Рамић**, а био је из Сеоче, а послије сам чуо да има надимак **Минђуша**. Од осталих нападача из групе препознао сам **Енвера Хиндију** из Бузић Махале, те сина **Расима Хиндије** - такође из Бузић Махале. Са поменутих је било још 10-15 људи. Док смо ми пузали, један од војника је отишао по мајку **Стојке Крсмановића** - **Ану**, а остали су улетјели у стан гдје смо пили кафу, а и у наше станове (јер станујемо у истој бараци) и одмах су почели да пљачкају све вредније ствари које су нашли.

Када је доведена **Ана Крсмановић**, поведени смо до мјеста званог Бријест у Бузић Махали, гдје је испред чесме стајало неколико сељака. Кад смо стигли, **Енвер Хиндија** је рекао сељацима да иду и да слободно купе све из кућа, осим свињског меса.

Поново су нас натјерали да пузимо по цести, а сељаци су отишли да купе ствари из кућа. Затим су мушкарци поведени у затвор у касарни у Високом, а жене остављене у дому у Бузић Махали...⁵⁴

Драгомир (Душан) Вановац, с. Мауровићи

„Дана 20. јуна 1992. године муслиманске оружане снаге извршиле су оружани напад и прогон Срба у српским насељима на подручју општине Високо. Том приликом је ухапшен велики број Срба. Међу ухапшеним Србима био сам и ја и заједно с њима спроведен у логор за Србе, који се налазио у бившој касарни ЈНА *Ахмеј Фејтахалић* у Високом. Моја супруга **Десанка Вановац** је, са наше двоје малољетне дјеце и осталим женама и дјецом у селу, спроведена у с. Хлапчевићи и затворена у друштвеном дому. Ту су сви остали шест дана, а затим пуштени кућама⁵⁵.

53 Ш. Р. С., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-02/4 од 30. 1. 2006.

54 Г. В. С., изјава бр. 131/92 од 10.11.1992.

55 В. Д. Д., записник о саслушању свједока бр. Кри. 123/96 од 13.12.1996.

Остоја (Војно) Војновић, с. Пучишће

„Приликом напада муслиманских оружаних снага на српска насеља општине Високо, 20. маја 1992. године, као и на моје с. Пучишће, ја сам се затекао у мојој кући. На село су падале гранате, па сам се сакрио испод степеништа у мојој кући. Док сам ја био испод степеништа, муслимански војници су ушли у село и вршили претрес кућа. Видио сам да су у три маха долазили у моју кућу, али ме нису нашли.

Када су трећи пут долазили у моју кућу, они су запалили моју стару кућу, која се налазила у близини. Тог дана су запалили девет кућа у селу и једну шталу, а напомињем да је у Пучишћу било 36 српских домаћинстава... У хрватске куће склонили су се још неки Срби, односно 76 мушкараца и жена. У овим кућама остали смо скривени око 20 дана...

Не сјећам се тачно датума када сам отишао у Пучишће да нахраним свиње. Наишао је, са једном муслиманском јединицом, **Халиловић (Хајрудин - прим. прир.)**, коме име не знам, звани **Мрчо**. Он ме затекао и почео испитивати гдје ми је оружје и захтијевао да му пронађем тону и по муниције, за коју сам наводно знао гдје се налази. Том приликом он и његови војници су ме претукли кундацима пушака, чизмама и ногама... И ту ме оставили.

Након два дана поново сам отишао у Пучишће да нахраним свиње. Наишла је друга група муслиманских војника и знам да је међу њима био један крупан из Братунца, али му не знам име. Он ме је такође почео испитивати као и **Халиловић**, при чему су ме он и његови војници тукли кундацима и неким даскама од иверице. Приликом овог малтретирања једно ми је ребро напрсло, а био сам модар по цијелом тијелу”.⁵⁶

Лука (Јово) Милановић, с. Калотићи

„...Погледао сам у кућу **Гојка Дувњака** (у Калотићима 20. јуни 1992. год. - прим. прир.), врата су била отворена и видио сам тијело младића. Помислио сам да је син **Гојка Дувњака**, али касније сам сазнао да је **Владимир Милановић** убијен.

Није ми познато ко је био присутан приликом убиства, али ми је познато ко је био послѣ наведеног убиства, а то су: **Саво Милановић** (и данас живи у Калотићима), **Вељко Милановић** (преминуо), **Ристо Ђурић** (данас живи у Новом насељу *Јања*) и **Даница Дувњак, рођена Ђурић** (преминула 2008. године), а остале околности нису ми познате”.⁵⁷

Јован (Вељко) Милановић, с. Калотићи

„...**Владимир Милановић** је код куће **Гојка Дувњака** тешко рањен и остао је да лежи на лицу мјеста (говори о нападу 20. јуна 1992. – прим. прир.).

Први који су пришли **Владимиру** били су **Ристо Ђурић** и **Даница Дувњак** и одмах су га прихватили и унијели у гаражу куће **Гојка Дувњака**. У том мо-

56 В. В. О., записник о саслушању свједока број Кри. 138/ 95 од 14.10.1995.

57 М. Ј. Л., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 10-02/1-6/08 од 14.7.2008.

менту и ја сам пришао и угледао **Владимира Милановића** како лежи мртав. **Даница** је отишла у кућу, узела деку и покрила га. Убрзо послије тога пуцњава је престала и муслиманске снаге су пришле кућама, гдје су нас све заробили са подигнутим рукама увис, стјерали у средину села...⁵⁸

* * *

У ноћи између 20. и 21. јуна 1992. год. колона прогнаних споро се кретала од села Горња Зимча до села Подастиње. Сви у колони су тешко преживљавали одлазак из родног краја, а мајке са дјецом су имале највише проблема. **Јасна Попић** је у свом наручју носила кћерку **Дуњу**, која је имала само 45 дана, што наводи у својој изјави.

Јасна Попић, с. Мухашиновићи

„Рођена сам 14. јула 1956. год. и до 20. јуна 1992. год. са мужем **Радославом** и кћеркама **Наталијом** (1979) и **Дуњом** (1992) живјела сам у селу Мухашиновићи, општина Високо. До тог дана већи дио људи из сусједног села Топузово Поље долазили су у наше куће у селу и ту су спавали - да би бар ноћу били сигурнији у погоршаној општој ситуацији у нашим селима. Тако је било и у ноћи између 19. и 20. јуна 1992. године. Мој муж је био на дежурству и ујутро је дошао кући. Ништа ми није посебно рекао о ситуацији, мислећи да се ништа значајно не дешава. Он није имао никаквих информација о томе шта нам се припрема, а ја сам предосјећала да се нешто лоше дешава.

Око 09.00 часова 20. јуна 1992. године у нашу кућу је дошао наш рођак и комшија **Шпиро Попић** који нас је обавијестио да се вјероватно припрема напад, па да жене и дјеца треба да оду од кућа и да се склоне у с. Козарци.

Одмах смо пошли према том селу, али нисмо могли због граната отићи тамо, него смо ишли у дубину села Мухашиновићи и почели се окупљати у једној шумици испод гробља *Грабић*. Ту су дошле и друге жене са дјецом са Козараца и тај збјег је постепено постајао све бројнији. У међувремену видјели смо ауто који је пролазио аутопутем и из њега су Муслимани мегафоном позивали Србе да се предају и да им се у том случају неће ништа догодити.

Сједила сам са дјецом у том збјегу (увала окружена шумом). У неко доба дана поред нас је пала граната, али није експлодирала. Збјег се постепено почео пунити женама и дјецом из удаљенијих села (Горња Зимча, Колошићи, Топузово Поље и др.). Мушкарци су већим дијелом остали код кућа. Надали смо се да ће напад проћи и да ћемо се вратити кући. Због тога и нисмо понијели готово никаквих ствари, тако да тада са двоје дјеце нисам имала ни основних ствари да их пресвучем и нахраним. Кћерка **Дуња** је у том тренутку имала тачно 45 дана, а познато ми је да је било укупно петоро дјеце у добу до пола године. Дјеца су врло брзо тражила да једу и пију воду. Иако то нисмо имали, међу њима је владао мир и готово да се нису јављали плачем.

58 М. В. Ј., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 10-01-5/02-230-609/08 од 14.7.2008.

Јасна Попић са ћеркама
Наталијом и Дуњом, рођ. 7. маја 1992.
год, стара 45. дана
(августа 1992. у Илијашу)

Гранате су повремено падале око нас и још више је растао страх у нама. Неки од наших комшија (**Бодо Шавија**) своју жену и дјецу је вратио кући, јер наводно нам нико не гарантује да ће нас Хрвати на својој територији примити. Већ се помињала могућност да се због напада не можемо вратити кући него да ћемо највјероватније продужити пут преко села Местовци према Кисељаку. Врло брзо, код **Томића** кућа, наши мушкарци који су имали оружје сукобили су се са Муслиманима који су били на путу. Муслимане су брзо растјерали. Учинило нам се да је било доста Муслимана, али су наши одлучно дјеловали из оружја и ми смо прошли.

Послије тога није било сусрета са Муслиманима и пуцњаве. Идући кроз с. Местовце гледали смо како горе куће у селима Бискупићи, Горња Зимча и Козарци. Тада нам је постало потпуно јасно да смо напустили своја имања и да сада треба да сачувамо своје животе и животе наше дјеце. Претежно смо ишли у колони један иза другог. Понекад је било мало застанака и одмора. Иако **Дуњу** нисам превијала готово 12 сати, није се ни јављала. Дјеци нисмо ништа могли дати да једу, јер нисмо ни имали.

Ујутро 21 јуна 1992. год. око 5.00 часова стигли смо у с. Подастиње, у близини Кисељака. Хрватски народ овог села нас је добро примио. Одмах су жене са малом дјецом распоредили по кућама, дјецу смо нахранили и повили, а осталом народу такође је дато да једе и пије воду. Хрвати су нам понудили довољно хране и за дјецу и за одрасле.

Неки од мушкараца су отишли у Кисељак и успоставили везу са ХВО, те је убрзо почело пребацивање избјеглог становништва са два возила преко Кисељака до Раковице.

Дуња Попић
(априла 2012. год. у
Бијељини)

За вријеме напада рањен је **Љубиша Несторовић** из Топузовог Поља, кога су мушкарци носили. Кад смо дошли у Подастиње, однијели су га у Дом здравља у Кисељаку да му се укаже помоћ, али су га вратили, јер лекар Муслиман није хтио то да уради. Потражили су доктора **Вујицу (Јозо Вујица - прим. прир.)** из Кисељака и он му је указао помоћ.

У тој првој тури са два возила ишле су жене и дјеца и поменути рањеник. Ја нисам хтјела да идем без мужа, јер сам се плашила и мислила сам да ће нас негдје истоварити из камиона, затворити и побити. Страх је био присутан, а порастао је оног тренутка кад су нам спустили цераде на камионима и забранили да разговарамо.

Ипак смо видјели да не идемо главним путем према Раковици, али смо ускоро ипак били у том мјесту. У поподневним часовима аутобусима и

камионима су нас пребацили у Илијаш. У Илијашу смо били око три седмице, а онда се пребацили у Козлук, а касније у Бијељину.

Ноћ путовања према Кисељаку никада нећу заборавити, јер је то било спашавање голих живота. Тада нисам ни размишљала о томе шта губи моја породица, али врло брзо смо постали свјесни да немамо ништа и да живот морамо почети испочетка. Пред нама је била неизвјесна будућност, а дјеци прекинуто дјетињство и потребан миран живот.

Дуго сам живјела у увјерењу да је могућ повратак у нашу кућу у Мухашиновићима, али је потпуно јасно да је то немогуће⁵⁹.

* * *

Током маја и јуна 1992. године основни задатак Црвеног крста Илијаш је био прихват избјеглица из Високог и других градова средње Босне. У сарадњи са општинским властима Илијаша, Црвени крст се максимално ангажовао у извршетку овог задатка. Само у једном дану (21. јуни 1992. год.), у поподневним сатима, прихваћено је 1.180 лица избјеглих са подручја општине Високо, а тих дана се Црвеном крсту пријавило око 3.200 избјеглих. Избјегли су смјештени по приватним кућама или у колективне смјештаје, док је храна за избјегле обезбјеђивана кувањем на одређеним мјестима. Војноспособни мушкарци су регрутовани у јединице Илијашке бригаде. Старци, жене и дјеца су једно вријеме били у Илијашу, а касније су свој смјештај рјешавали на различите начине.

Митар Вељко Мијавела, предсједник Црвеног крста општине Илијаш, говори о напорима Црвеног крста и свих становника Илијаша око смјештаја и збрињавања избјеглих лица. Поред осталог, наводи и једну од бројних тешких судбина избјеглих.

Митар Вељко Мијавела, Илијаш

Крајем јуна мјесеца, прве, ратне 1992. године, ненајављена, уђе у моју канцеларију **Зорана**. Каже да је Височанка. Ако има шта, она би радила. Не тражи ни плату, ни стаж. Само да комуницира са народом.

- Када смо долазили, Ви сте били тако љубазни и гостопримљиви. Гранате су падале. Ми смо бјежали у заклон, а Ви сте ишли од једних до других, без и мало страха. И ја бих хтјела да другима помогнем, као што сте и Ви нама.

- Ако хоћеш да радиш на пунктовима, - рекао сам - увијек има мјеста. Само замолио бих те, пошто си изашла у овој, великој групи, да нам испричаш, што сте морали побјећи и какво је стање у српским селима у општини Високо.

- Дуга је то прича, - каже **Зорана**. Ако могу, ја ћу код куће написати како смо се растали са "другим" комшијама.

59 П.Ј., изјава дата Републичком центру за истраживање ратних злочина 12.2.2011.

Већ сутрадан на мом столу стајао је папир слиједеће садржине:

- У више наврата покушавам описати догађаје који су пратили мој излазак из Високог, али већ трећи папир цијепам. Тешко је изразити осјећаје који су у мени. Тешко, јер просто не вјерујеш да се то теби догађа. Не знаш да ли је то сан, или јава. Не вјерујеш да први комшија пуца у тебе и твоју породицу. Не вјерујеш да све своје стечено остављаш и бјежиш главом без обзира.

Трећег маја 1992. године. Недјеља. Лијепо, сунчано јутро. Поред мојих ногу прозвижда метак. Прекидам прање тротоара. Шта се то догађа? Сви смо у паници. Моји родитељи, брат, комшије. Пуцњи се све више чују. Пронеси се вијест: припадници Патриотске лиге, сада под називом *Зелене берейке* (ваљда је то више муслимански) нападају српска села око Високог и одводе мушкарце у касарне *Ахмед Феџахаић* и *Мајевицу*. Кажу да су из села Равне одведени сви мушкарци и по нека жена; из Куле Бањер сви мушкарци. *Зелене берейке* то раде у сарадњи са домаћим становништвом, с онима који су нам се до јуче заклињали у братство и јединство.

Чују се и детонације. То Муслимани нападају Чекрчиће, Љубњиће и Илијаш.

Онда поново привидан мир у Високом. Идем на посао. Кажу, ако три дана не дођем на посао добићу отказ. На улицама ходају наоружани припадници *Зелених берейки*. Барикаде на сваком кораку. Свугдје рове ташне, препипавају нас од главе до пете. Враћам се кући. Питам се: - Шта радити? И сама одговарам: - Па, ваљда ће се смирити.

Али, зло је кренуло. 17. јуна 1992. год. бјезим из своје куће у Мухашиновиће. Рано ујутру, 20. Јуна 1992 год. већ у 5 сати **Зелене беретке**, на челу са **Кемом**, званим *Ролейна*, тројицом браће **Вранића**, те **Хасибом Пуришевићем**, **Нихадом Алибеговићем**, **Мустафом Провалићем** и **Суљом Софтићем** нападају на преостало српско становништво.

Бјезимо према Местовцима, према шуми. Паника. Споро се крећемо због великог броја старца и дјече. Има и болесника. Имамо и три бебе. Притишћу нас очај и страх. Неизвјесност. А опет нада! Само да се дочепамо шуме! Муслимани знају куда се крећемо и упорно гранатирају, срећом, непрецизно.

Најзад смо у шуми. Гледамо: горе српска села. Гори Зимча, Бискуппићи... гори црква на Голом Брду.

Са доласком мрака, страх се повећава. Мама је уз мене. Али нема тате, нема брата. У збјегу смо се разишли. Прикључују нам се и колоне из Зимче, Топузова поља и Бискуппића.

У ходу сазнајемо да је убијен **Живко Гаврић** (**Недељко Гаврић** - прим. прир.). Ушли у кућу и убили га. Његова мајка је са нама, у колони. **Љубишу Несторовића** проносе на носилима. Кажу да је рањен у главу. Чини ми се да ми страх узме и оно мало снаге што сам имала. Дјеца гладна. Плачу. А, ми у шуми. Куда и како изаћи?

У зору стиже вијест: Крећемо према Кисељаку. Уранак смо дочекали на некаквом пропланку. Кажу да је шума минирана. Хрвати разминирају само

колико се може проћи. Почиње мало и кишити. Мокри смо, али опет пијемо воде из некаквог поточића. Сазнајемо да нам се нису успјели придружити становници Калотића, Паљика и Радовља. Кажу да су их окружили и похватали.

У шест сати преузима нас ХВО. Дочекују нас жене са храном у корпама. Кажу да можемо ући и у куће, да се умијемо, ко хоће и бебу да окупа. Дају нам и млијека и цигарета. Да не вјерујеш: комшије те изгоне, а ови, непознати људи примају те и госте. Је ли то могуће?!

Камионима нас пребацују у Раковицу. Први пут видим српског војника. Плач и сузе радоснице. Спашени смо!

Затим нас преузимају илијашки аутобуси. У Илијашу организован дочек. Али, киша граната из Високог и Брезе. Значи, то је стварност. Прави рат. Илијаш без воде и струје. Смјештају нас у напуштене куће. Организовали су и јавну кухињу, али од силних граната не може се доћи до хране.

Када сам дошла у Илијаш схватила сам да повратка у Високо више нема. У Илијашу нам пружају што могу. Избјеглица пуно, а хране мало. Ипак, хвала Црвеном крсту и **Митру Вељку**, који је био главни за наш смјештај. Хвала и ако ме не прими да радим. Али, жељела бих да сви схвате у каквој сам ситуацији. Јуче сам имала посао, кућу, комшије, а данас немам ништа. Имам неизвјесност, туђу кућу, празан сто, пуно метака и мржњу. А шта ме још чека?⁶⁰

* * *

Срби села Добриње и околних мјеста доживјели су сличну судбину о којој свједочи професор **Реља Гаврић**.

Реља (Јован) Гаврић, с. Добриње

„Тога дана (20. јуна 1992. год.) **Марко (Јозе) Јуришић** доводи тројицу припадника ХВО из Хаљинића, предвођених **Павом Шљивићем**, тадашњим заповједником ХВО Какња, који нуде своју помоћ приликом пребацивања српског живља из Добриња до српског подручја у Илијашу. У исто вријеме једна муслиманка обавјештава своју комшиницу **Милену Јешић** (супругу **Петрову**), а ова остале комшије Србе да се припрема напад на Добриње. Све то убрзава доношење одлуке о напуштању села.

Непримјетно, у малим групама, српско становништво се пребацује код Хрвата у с. Гора, гдје - размјештено по хрватским кућама - проводи наредну ноћ. Предвече, истог дана (20. јуна 1992. год.), долазе **Енвер Јусић** и **Јозо Јуришић** и наговарају Србе да се врате у село, а то понове и сљедећег дана (21. јуна 1992. год.). Међутим, нико није пристао да се врати. Повјереник ХВО-а за с. Гора - **Мијо (Блашке) Андрић**, по наређењу **Паве Шљивића**, обезбјеђује два возила и оружану пратњу за пребацивање избјеглих Срба на српско подручје. Док се чекало да се колони прикључе младићи и дјевојке, претходно евакуисани из Добриња у Какањ, хрватско становништво је при-

60 **Вељко Митар Мијавела**, Зашто не рећи истину о рату у Сарајеву, стр. 89-92

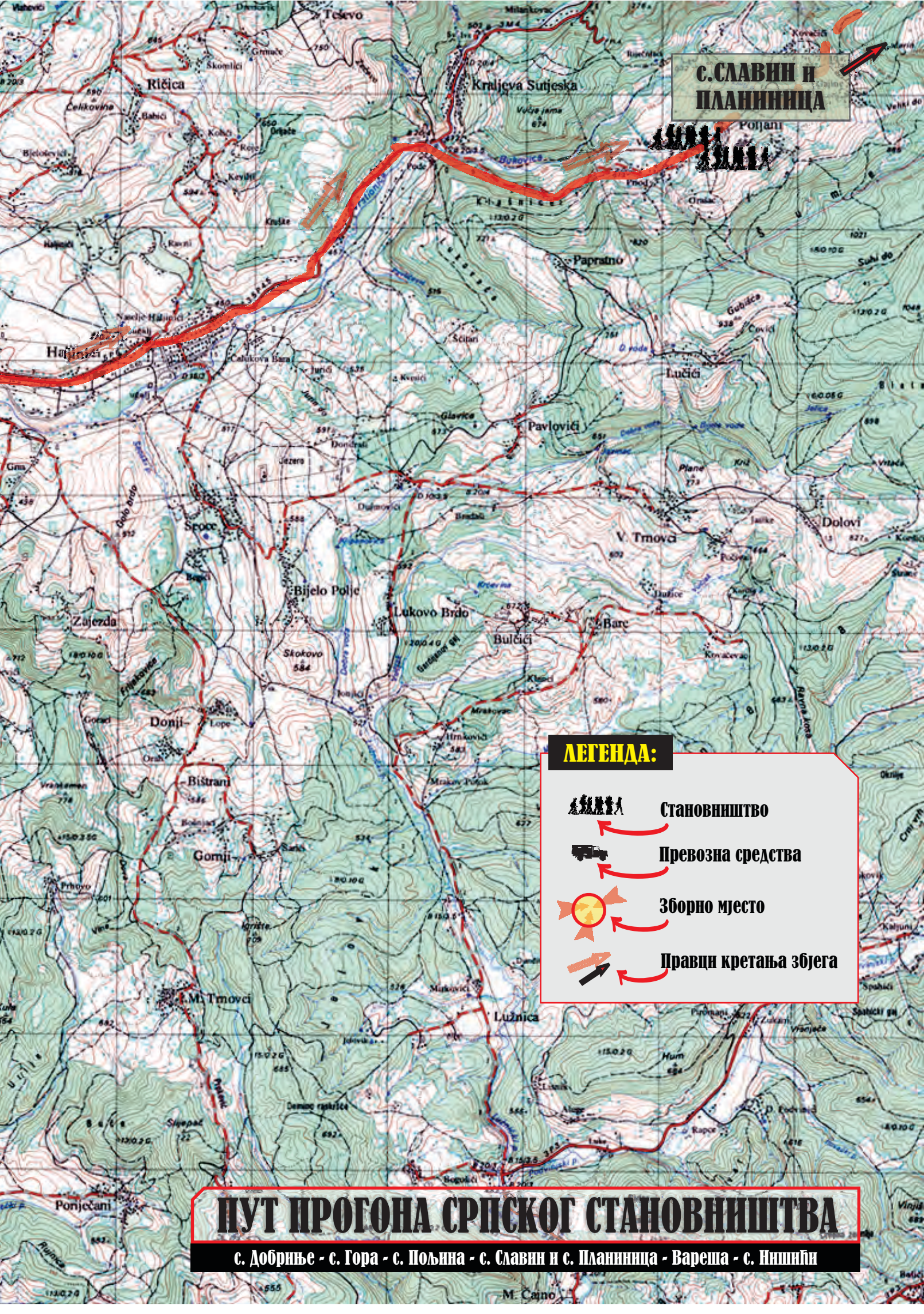
КАКАЊ

село Добриње
20.6.1992.

С. СЛАВИН И ПЛАНИНИЦА

ЛЕГЕНДА:

- Становништво
- Превозна средства
- Зборно мјесто
- Правци кретања збјега

ПУТ ПРОГОНА СРПСКОГ СТАНОВНИШТВА

с. Добриње - с. Гора - с. Пољина - с. Славин и с. Планиница - Вареша - с. Нишићи

премило храну и освјежење. Возилима ХВО-а пребачени су до Пољина, а одатле пјешке, уз оружану пратњу ХВО, у Славин и на Планиницу (21. јуна 1992. год.). Становници ових села су љубазно дочекали колону, обезбиједили јој преноћиште и храну. У томе су се посебно истакли **Недељко Лазаревић** из Славина и супружници **Милан** и **Аника Јовић** са Планинице. Другог дана (21. јуна 1992. год.) избјегличка колона аутобусом је превезена до Вареша, а затим, у пратњи припадника ХВО-а до муслиманске барикаде на Даштанском, прелази на српско подручје и одлази даље преко Бргула и Окрулице до Нишића. Ту остају: **Стефан Панић**, **Видоја Попић**, **Мишо Павловић**, **Јадранко Љепић** и **Радомир Маркановић**, а остали одлазе у Илијаш и у Вогошћу. Одатле су, током рата и касније, ови бјегунци кренули - без повратка - на разне стране свијета“.⁶¹

* * *

Дан послије прогона српског становништва, 21. јуна 1992. године, јединице ТО Високо и ТО Зеница под командом **Хасиба Мушинбеговића** извршиле су претрес и чишћење терена од аутопута на дијелу Бијеле Воде - Доње Моштре према Горњој Зимчи и, даље, до границе са општином Кисељак. О томе свједочи **Зоран Кретија**, који је био водич приликом ове акције.

Зоран (Вељко) Кретија, с. Доња Зимча

„Живио сам до избијања ратних дејстава у селу Д. Зимча, општина Високо, те - како се сјећам - дана 20 јуна 1992. године (субота) извршен је напад на Зимчу и сва српска села око Зимче. Напале су нас јединице муслиманске ТО, које су претходно почеле да нас гранатирају са Порјечана између 9.00 и 10.00 часова, што је трајало цијелог дана. Становништво Зимче и околних села почело је да бјежи преко брда у правцу Кисељака, а ја сам се склонио код комшије Хрвата са још 10 до 20 мушкараца и жена. Ту сам био сакривен два дана, а онда је дошао командир једне муслиманске јединице, који је имао надимак **Кеко (Длакић** - прим. прир.) (био директор основне школе у Доњем Моштру), намјеравао је да нас води у логор Високо. Томе су се противили комшије Хрвати, који су почели да протестују: *Ако ћеш да њих водиш, водиш и нас*. Након дуже дискусије са Хрватима они су одустали, посједали у камионе и отишли у правцу Моштра...

Послије тога до Хрвата је дошао **Мушинбеговић (Хасиб** - прим. прир.), који је родом са Колошића, а иначе је предратни официр ЈНА. Са њим је дошао и **Бућук** са Порјечана. С њима је било 2000 до 3000 војника, који су дошли камионима ради претреса терена. Тада је поменути **Мушинбеговић** разговарао са Хрватима око 20 минута, након чега су дошли и тражили мене да им покажем пут куда је побјегао српски народ који је живио у Зимчи и околним селима - према мојој претпоставци, око 5000 људи. Ја сам изашао и кренуо са њима.

Војска се распоредила у *сирелце*, били су удаљени један од другог 5-10 метара. Колона се пружала од Топузовог Поља, па до Моштра, а та је

61 **Реља Гаврић**, „ДОБРИЊЕ, незаборав постојања“, стр.171-172. Социјална мисао, Београд, 2002.

дужина око 3 километра. Ишли су у правцу збјега колоне, односно гдје су била српска села. Ја сам ишао са официром **Мушинбеговићем**, а цијело вријеме пратила су ме двојица војника. Војска која је ишла да претреса терен говорила је официру да ме убију, да сам и ја четник, али официр је то спријечио и није дозвољавао да ме војска убије. Приликом претреса терена војници су нашли један неисправан митраљез, док су остали улазили у српске куће у Доњој Зимчи, гдје су запалили кућу **Виде Ђулума и Рајка Крсмановића**.

Послије тога, како је ишло *чешљање* терена, дошли смо до Горње Зимче, гдје смо ишли пјешнице, а војска у *сџријелце*. Када смо дошли у Горњу Зимчу, гдје сам ја прије живио и познајем тај терен, затекли смо све српске куће попаљене, као и пратеће објекте. Чуо сам да је **Рифет Суљић**, син **Нашидов** из Горње Зимче, водио војску која је палила све те српске куће, побио стоку која се затекла у дворишту и оборима.

Кад смо дошли на Местовце, јављено је официру да је пронађена жена мртва, те сам ја заједно с њим дошао до лица мјеста и затекао мртву **Мару Вановац**, коју сам иначе лично познавао. Ријеч је о слијепој особи, старој око 60 година, која је испред штале на боку лежала у локви крви. Све сам посматрао са удаљености око 10 метара, а у близини ње су била отворена врата од штале, гдје је у унутрашњости такође побијена стока.

Након тога официр је преко војне везе звао некога да се јави погребном друштву да однесу леш. Након тога поново је колона кренула на даље чишћење терена у правцу брда, односно Кисељака, а ја сам цијело вријеме ишао са официром. Дошли смо на један километар границе општина Високо и Кисељак, а послије тога смо се вратили пјешке до Горње Зимче, гдје су камиони чекали и војска се укрцала у њих. Ја сам са официром сјео у кабину и колона је кренула у правцу Високог. Официр **Мушинбеговић** мене је довезао до хрватских кућа, вратио ме Хрватима, одакле сам ја и пошао са њим.

Познато ми је да постоји видео-касета - коју је снимиио Хрват **Шкоро (Винко** - прим. прир.) када су Срби избјегли на подручје општине Кисељак - коју имам лично".⁶²

62 К. В. З., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-01/4-1 /04 од 29.12.2004.

Село Подестиње, Кисељак, мјесто пристизања колоне,
снимљено 21. јуна 1992. год. (сниматељ **Винко Шкоро**)

Баковић Илија и Крајишник
Живко (Топ.Поље -
Мухашиновићи)

Божић Витомир
(Бискупићи)

Вујадиновић Мирко
(Дубраве)

Дабих Оливера и Томић Игор
(Мухашиновићи - Г. Моштре)

Јовашевић Драгиња и син
Јеленко (Мухашиновићи)

Јовашевић Митар и
Јовашевић Стана (*Самојкова
сүйруја*) (Г.Зимча)

Мичановић Перо и Стана
(Козарци)

Петровић Јадранка
(Пучишће)

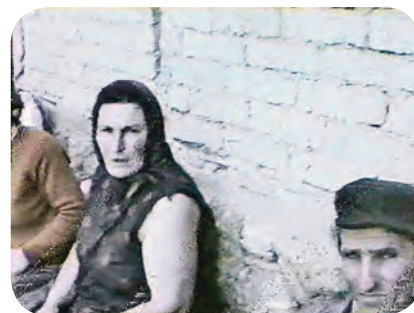
Радуловић Милофинка
(Радовље)

Столић Глигорије Чико,
Ђурић Новица
(Бискупићи - Град)

Тодоровић Драгана и
Крсмановић Данијела
(Бискупићи)

Томић Спаса и Крајишник
Мирован (Местовци - Г.Зимча)

Село Подестиње, Кисељак, мјесто пристизања колоне,
снимљено 21. јуна 1992. год. (сниматељ **Винко Шкоро**)

Глишић Ранко
(Пучишће)

Дабић Душан
(Бискупићи)

Крајишник Саша (лијево)

Кретија Милојка (на камиону),
Кретија Раде
(Горња Зимча)

Крсмановић Бранислав и
Радановић Раде
(Бискупићи - Дубраве)

Крсмановић Драго и син
Предраг (Топ.Поље)

Крсмановић Јеленко и
Бранислав
(Мухашиновићи - Бискупићи)

Леро Рада и Перић Љепосава
(Топ.Поље)

Савић Милан (у средини) и
Павловић Славиша
(Бискупићи - Мухашиновићи)

Станковић Богдан и Јошић Стана
(Мухашиновићи)

Ћулум Илија
(Г.Моштре)

Шушњевић Анђа
са ћерком Горданом
(Козарци)

Село Подастиње, Кисељак, мјесто пристизања колоне,
снимљено 21. јуна 1992. год. (сниматељ **Винко Шкоро**)

Војновић Милутин
(Пучишће)

Гаврић Мара и учитељ
Дринчић Бранко
(Бискупићи - Д. Зимча)

Крајишник Рада
(Г.Зимча)

Крсмановић Костадин
(Мухашиновићи)

Кувач Славко
(Г.Зимча)

Малешевић Млађо
(Бискупићи)

Перић Раде и Војновић Јово
(Топ.Поље - Бискупићи)

Попић Ристо
(Мухашиновићи)

Попић Софија и унук Срђан
(Бискупићи)

Савић Милосава и Боро,
Братић Неђо и Рава
(Бискупићи - Топ. Поље)

Столић Бранко,
Крсмановић Страхиња Цајка
(Бискупићи)

Тодоровић Драган
(Мухашиновићи)

Село Подестиње, Кисељак, мјесто пристизања колоне,
снимљено 21. јуна 1992. год. (сниматељ **Винко Шкоро**)

Будеша Станимир
(Бискупићи)

Јовашевић Драгиња
(Мухашиновићи)

Јошић Недељко и супруга Стана
(Мухашиновићи)

Крајишник Божица, Крајишник
Рада и Крајишник Милосава
(Г.Зимча)

Крсмановић Драго и супруга
Савка (Топ.Поље) и Шавија
Остоја (у средини)

Пејић Новица и Крајишник
Мило (Д.Зимча -
Мухашиновићи)

Зелен Благоја и Попић Ђорђо
(Бискупићи)

Савић Боро са супругом
Милосавом и сином
Драгославом (Бискупићи)

Савић Ранко, Савић Нико
Никица и Савић Младен
(Козарци)

Тодоровић Баја
(Мухашиновићи)

Тодоровић Ратка
(Бијеле Воде)

Шавија Стојко и сестра
Вуковић Госпава
(Д.Зимча)

Село Подастиње, Кисељак, мјесто пристизања колоне,
снимљено 21. јуна 1992. год. (сниматељ **Винко Шкоро**)

Војновић Драган
(Мухашиновићи)

Ћулум Рада рођ. Војновић,
супруга Илије са унуком
Борисом (Г. Моштре)

Крајишник Миливоје
и Глишић Вито
(Мухашиновићи - Пучишће)

Крајишник Миливоје
(Мухашиновићи)

Кретија Митар и Кретија Вито
(Г.Зимча)

Крсмановић Милан и Савић
Рајко (Бискупићи)

Попић Ацо
(Бискупићи)

Попић Перо и супруга Божана
(Мухашиновићи)

Попић Стана и ћерка Сања
(Бискупићи)

Радовановић Мићо
(Бискупићи)

Савић Бобан
(Мухашиновићи)

Шавија Зоран
(Топ.Поље)

Село Подастиње, Кисељак, мјесто пристизања колоне,
снимљено 21. јуна 1992. год. (сниматељ **Винко Шкоро**)

Видаковић Радојка и
Видаковић Беба
(Козарци)

Вуковић Илија
(Колошићи)

Вуковић Коса
(Колошићи)

Вуковић Миливоје и
Рашковић Јото
(Колошићи)

Дабић Свјетлана
(Бискупићи)

Јошић Анђелко и Глишић Лала
(Бискупићи)

Крајишник Милосава и
Томић Спаса
(Г.Зимча)

Крајишник Перо
са супругом Драгицом
(Д.Зимча)

Крајишник Рајко
(Мухашиновићи)

Кувач Нада (у средини)
(Топ.Поље)

Савић Милан, припадник
ХВО-а и Пољчић Милорад
(Мухашиновићи - Кисељак -
Бискупићи)

Ѓулум Драго и Шавија Зоран
(Топ.Поље - Д.Зимча)

Село Подастиње, Кисељак, мјесто пристизања колоне,
снимљено 21. јуна 1992. год. (сниматељ **Винко Шкоро**)

Глишић Саво
(Д.Зимча)

Зелен Благоја и Николић
Славојка (Бискупићи)

Јошић Спаса
(Д.Бискупићи)

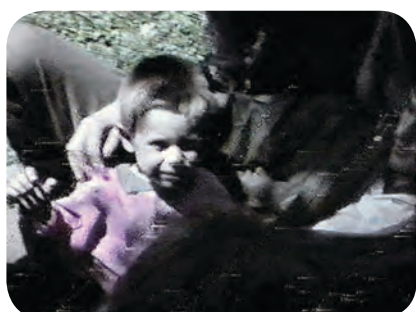
Крајишник Раде и Кретија
Младен (Г.Зимча)

Крсмановић Анђелко
(Бискупићи)

Павловић Славиша
(Мухашиновићи)

Попић Љубинко и син Небојша
(Бискупићи)

Попић Роса
(Мухашиновићи)

Радовановић Радивоје и Сениша
(Бискупићи)

Спречо Добро са сином
Драганом и супругом Госпавом
(Г.Зимча)

Ђулум Коса
(Д.Зимча)

Хрвачевић Радован
(Радовље)

Село Подастиње, Кисељак, мјесто пристизања колоне,
снимљено 21. јуна 1992. год. (сниматељ **Винко Шкоро**)

Ћерка Божић Борке
(Мухашиновићи)

Дамјановић Војка,
Јокић Љупко и Невенка
(Д.Зимча)

Крајишник Војислав и Влајко
(Г.Зимча) и Спречо Боро
(Козарци)

Крсмановић Загорка
(Мухашиновићи)

Попић Војо
(Мухашиновићи)

Попић Милка
(Мухашиновићи)

Радовановић Синиша и Невенка
(Бискупићи)

Столић Глигорије и Томић Вељко
(Бискупићи - Г.Моштре)

Томић Новка и Тодоровић Боро
(Мухашиновићи)

Хрвачевић Милорад
(Д.Зимча)

Чакар Слободан
(Мухашиновићи)

Шавија Далибор
(Топ. Поље)

в) Посљедице ојшћеї наїага

Свједоци прогона српског становништва 20. јуна 1992. године говоре о бруталним поступцима припадника јединица ТО Високо и ТО Зеница према српском становништву. Није било милости ни према старцима, женама, нити према дјечи. То говори о кулминацији дотадашњег укупног односа муслиманских власти општине Високо према Србима.

Истраживањем ових догађаја, из доступних података, видљиво је да је ријеч о великој снази јединица ТО Високо и ТО Зеница, ангажованих 20. јуна 1992. год. за напад на српске цивиле у селима општине Високо. Нема никаквих података, ни наговјештаја, да су Срби општине Високо, у вријеме јунских догађања 1992. год. или прије, предузели било какву појединачну или групну организовану оружану активност, па ни провокацију према Муслиманима. Због тога, употреба силе, а посебно прекомјерна употреба силе јединица ТО Високо и ТО Зеница против цивилног српског становништва, нема никакво оправдање, јер су то била, према међународним конвенцијама, заштићена лица.

Наведене изјаве недвосмислено говоре да је ријеч о нападу на цивилно становништво. Захтјев за *разоружавање СДС-а* унапријед је планирана обмана, јер су изведеним нападом били изложени сви Срби подручја општине Високо, а не само чланови СДС-а.

Тачно је да су Срби посједовали нешто личног наоружања са којим су организовали сеоске страже ради чувања села. За то наоружање знали су комшије Муслимани. Исто тако, Срби су знали за организацију стража и наоружање које су имали Муслимани. У цитатима је наведено да је то био договор Срба и Муслимана да заједнички организују сеоске страже.

На подручју општине Високо у почетном и каснијем периоду рата није било војног организовања Срба, осим у селу Чекрчићи.

Посљедице напада на дан 20. јуна 1992. по Србе су биле катастрофалне. Овог дана јединице ТО Високо и ТО Зеница убиле су 20 лица српске националности, а још једно је преминуло сутрадан од посљедица рањавања.

Истог дана у логоре је одведено више од 200 мјештана, претежно мушкараца. Жене и дјеца свих узраста су затварани у друштвене домове и школе (Бузић Махала, Хлапчевићи и др.).

Протјерано је око 3.000 припадника српске националности који су избјегли путем Горња Зимча (Местовци) - с. Подастиње - Кисељак и, даље, према с. Раковица и граду Илијашу. Колона прогнаних је кренула у поподневним сатима 20. маја 1992. године. У колони је било беба и стараца до 90 година.

Убијени у нападу 20. јуна 1992. године

РБ	Име и презиме	Мјесто страдања	Вријеме страдања
1.	Бајић (Слободан) Вишња	<i>Мауровићи</i>	20.06.1992.
2.	Вановац (Лазар) Мара	<i>Месџовци</i>	-- II --
3.	Војновић (Ђорђо) Неђо	<i>Колошићи</i>	-- II --
4.	Вуковић (Коста) Бошко	<i>Колошићи</i>	-- II --
5.	Вуковић (Илија) Драгиња	<i>Колошићи</i>	-- II --
6.	Вуковић (Бошко) Рајко	<i>Колошићи</i>	-- II --
7.	Вуковић (Рајко) Миодраг	<i>Колошићи</i>	-- II --
8.	Вуковић (Душан) Јеленко	<i>Колошићи</i>	-- II --
9.	Вуковић (Момчило) Здравко	<i>Колошићи</i>	-- II --
10.	Гаврић (Лазар) Недељко	<i>Зеница-болница</i>	-- II --
11.	Глишић (Богдан) Рајко	<i>Пучишће</i>	-- II --
12.	Дамјановић (Јеремија) Славко	<i>Хлајчевићи</i>	-- II --
13.	Дамјановић (Обрен) Даница	<i>Хлајчевићи</i>	-- II --
14.	Крајишник (Јово) Остоја	<i>Бискупићи</i>	-- II --
15.	Милановић (Радован) Владимир	<i>Калопићи</i>	-- II --
16.	Ристић (Неђо) Жељко	<i>Хлајчевићи</i>	-- II --
17.	Ристић (Милош) Душанка	<i>Хлајчевићи</i>	-- II --
18.	Стојчић (Иво) Игор	<i>Мауровићи</i>	-- II --
19.	Хрвачевић (Радован) Лазар	<i>Пучишће</i>	-- II --
20.	Цвијетић (Душан) Драган	<i>Калопићи</i>	-- II --
21.	Кокотовић (Рајко) Драган*	<i>Зеница-болница</i>	20/21.06.1992.

*Тешко рањен 20. јуна 1992, а преминуо је 21. јуна 1992. године

Најмлађи учесници колоне су били: **Борис Чулум**, од оца **Раденка** и мајке **Андријане**, рођен 9. маја 1992. године (стар 43 дана), и **Дуња Попић**, од оца **Радослава** и мајке **Јасне**, рођена 7. маја 1992. године (стара 45 дана).

Најстарији учесник колоне је био **Душан Дабић**⁶³, из села Бискупића, стар 89 година. У колони се налазио и **Вукашин Капур**, из Горње Зимче, рођен 1921. године, инвалид без ноге који је на коњу прешао пут од села Горња Зимча до села Подастиње, код Кисељака. Тешко рањеног **Љубишу Несторовића**, из Топузовог Поља, мушкарци су носили на носилима, а љекарска помоћ му је указана тек сутрадан по доласку у Кисељак.

Срби су оставили своја имања (покретна и непокретна имовина) и тужно гледали у одласку како им куће горе у селима Бискупићи, Мухашиновићи, Горња Зимча, Доња Зимча, Црква на Голем брду и на многим другим мјестима.

63 **Душан (Ђорђе) Дабић**, с.Бискупићи, рођен 1903. год, преминуо фебруара 1996. год. у Матарушкој Бањи, сахрањен на градском гробљу у Краљеву

Тешко је рећи да ли је била већа *колона шјује* или *шјуа колоне*. Истог дана групе муслиманских војника почеле су да пљачкају имовину Срба, што је настављено и у каснијем периоду.

Колона прогнаних Срба је у раним јутарњим сатима 21. јуна 1992. године стигла у с. Подастиње (око девет километара од с. Мухашиновићи) и размјестила се у првим хрватским кућама на које је наишла. Становници овог села (Хрвати) помогли су Србима да се одморе, нахранили су их и тако припремили за даље неизвјесно путовање. Јединица ХВО-а у Кисељаку обезбиједила је два теретна возила, којима су избјегли Срби током дана превезени у с. Раковица, а одатле аутобусима у Илијаш.

Прихват избјеглих Срба и њихов боравак у селу Подастиње камером је снимео **Винко Шкоро** (рођен 1930), из овог села. Приликом снимања он је оба-вио и краћи разговор са избјеглим Србима. Овај снимак и данас постоји и чува се у Архиви МУП-а РС и Републичког центра за истраживање ратних злочина.

На другом дијелу општине Високо, у рејону села Добриње са околним селима и засеоцима, одиграла се слична драма прогона српског становништва. Истог дана када су јединице ТО Високо и јединице ТО Зеница напале Србе у Зимчи - напале су и Србе у селу Добриње. Становништво овог села било је благовремено обавијештено о нападу, па је напустило ово насеље и побјегло у с. Гора. Ту су прогнане Србе сакрили и чували Хрвати. Сутрадан су јединице ХВО Какањ организовале и започеле превозење Срба до села Пољина и, даље, пјешке пребацивање у варешку општину - у села Славин и Планиница. Одатле су Срби наставили пут преко Вареша до села Округлица и Нишићи.

Напад јединица ТО Високо и јединица ТО Зеница 20. јуна 1992. године представља класични напад против цивилног становништва. У том нападу вишеструко су чињена убиства, истребљења, одвођења у логоре, затварања, мучења, прогони становништва, пљачке и паљење покретне и непокретне имовине и друге нељудске радње⁶⁴. Злочини који су се десили на овај дан сматрају се тешким **ратним злочином против човјечности и ратним злочином против цивилног становништва**.⁶⁵

64 Допунски протоколи уз Женевску конвенцију од 12. августа 1949. године:

Члан 3: „Борац означава припадника оружаних снага стране у сукобу осим медицинског и вјерског особља, који учествују у непосредним борбеним активностима, отворено носе оружје и стални знак распознавања и налази се под непосредном заповједном одговорношћу.”

Члан 4: „Цивилно лице означава свако лице које не припада оружаним снагама и не учествује у борбеним активностима, односно свако лице које није борац. И борци кад не учествују у борбеним активностима имају статус цивила. У случају сумње да ли је особа цивил или не та ће се особа сматрати цивилом”.

Члан 50 став 2: „Цивилно становништво обухвата сва цивилна лица на одређеном простору”.

65 Римски статут Међународног кривичног суда од 17. јула 1998, „Службени гласник БиХ бр. 2, 6. март 2002. „Напад против цивилног становништва означава понашање које се догодило у контексту међународног оружаног сукоба, а укључује вишеструко чињење радњи убиства, истребљење, одвођење у ропство, депортације и присилно протјеривање становништва, затварање, мучење, силовање, прогон, присилно нестајање особа и друге нељудске радње сличног значаја којима се намјерно узрокује велика патња и озбиљна тјелесна повреда или повреда психичког и физичког здравља против било којег цивилног становништва на темељу или с циљем државне политике или политике неке организације да се такав напад почини.”

Борис Чулум стар 43 дана,
са баком **Радом**
(21. јуна 1992. год.)

Борис Чулум
(априла 2011. год.)

Душан Дабић,
стар 89. година
(21. јуна 1992. год.)

Срби општине Високо напад поменутог дана памтиће за сва времена. Тог дана се дефинитивно срушио сан о заједничком животу Срба и Муслимана на овом простору. За српски народ наступио је период неизвјесности и тешког живота, јер све оно што су годинама стварали нестало је у једном дану, а живот се морао наставити.

Након овог напада наступило је ново стање на подручју општине Високо, у коме су доминирали насиље, убиства и протјеривање преосталих Срба. Многи Срби су на различите начине напуштали своја родна огњишта и тражили уточиште на сигурнијим територијама.

Догађаји су показали да је од 16,18% (попис 1991. год.) становника српске националности на подручју општине Високо остало 0,5% (августа 2012. год.).

и) Однос Хрвата према Србима

Положај Хрвата на подручју општине Високо знатно се разликовао од положаја Срба. Хрвати нису били изложени тортурама и хапшењима као Срби, јер их је штитила политика бошњачко-хрватске коалиције. Ипак, цијело вријеме рата ни Хрвати се нису осјећали безбједно, без обзира на политику и обећања општинских власти да их нико неће узнемиравати.

У оваквом амбијенту ипак су се дешавала појединачна хапшења Хрвата, а забиљежен је и случај злочина над Хрватима у с. Мухашиновићи. Према расположивим подацима, у вечерњим сатима 13. новембра 1993. године припадници Армије БиХ провалили су у кућу **Нике Блажевића** у с. Мухашиновићи, у којој су боравили **Јуре Блажевић** (1935), његова жена **Фрида** (1943) и **Ана Гргић** (1919). Након њиховог мучења, сви су убијени. Обдукцијом је констатовано је да су убијени класичним клањем. Кољачи су потпуно опљачкали кућу **Нике Блажевића**. Злочинци су идентификовани и против њих је поднесена кривична пријава надлежном Тужилаштву.

Овај догађај, као и други мање драстични догађаји, код Хрвата су створили несигурност и забринутост за властиту будућност. Не располажемо подацима колико је Хрвата од 1.872 (по попису из 1991. године) иселило са подручја општине Високо, али се претпоставља да тај број није занемарљив.

Цијело вријеме рата, Хрвати са подручја општине Високо имали су позитиван однос према Србима. Захваљујући коалиционом односу Хрвата и Муслимана, Хрвати су били привидно заштићени од напада Муслимана. Овакав однос им је омогућавао да пружају помоћ Србима у невољи. Ризикујући животе, у својим кућама су чували српско становништво и омогућавали му да се сакрије од напада Муслимана. Осим тога, Хрвати су превозили многе српске породице на хрватско подручје Кисељака и Вареша и тако им спасили животе.

Срби села Мауровићи и околних мјеста заувјек ће памтити храбар поступак комшије Хрвата **Иве Стојчића** који је, током напада 20. јуна 1992. године, оставио погинулог сина **Игора** поред своје куће да би пружио помоћ рањеној дјевојчици **Вишњи Бајић**.

Мјештани хрватског села Подастиње су у раним јутарњим часовима 21. јуна 1992. године дочекали колону прогнаних Срба из Зимче и околних села. Том приликом Србима су дали храну, а за малу дјецу омогућили да их мајке окупају и пресвуку. Више хрватских породица се укључило у пружање помоћи избјеглим Србима, а у томе се посебно истакла породица **Нике Вујице**. Помоћ команде ХВО у Кисељаку такође није изостала, а манифестовала се у превозењу српског становништва од села Подастиње до Раковице (српско подручје).

Село Подастиње, Кисељак, 6. октобра 2011. године

Вујица Нико (*голе лијево*) испред своје куће која је била прихватиште, и **Шкоро Винко** (*голе десно*) сниматељ колоне избјеглих Срба у с. Подастиње, 21. јуна 1992. године

Сличну помоћ пружило је и хрватско становништво Какња избјеглом српском становништву из села Добриње и околних мјеста. Срби села Добриње су возилима ХВО-а пребачени из Какња до села Пољине, а одатле су наставили пјешке, уз оружану пратњу ХВО-а, до села Славин и Планиница. Становници ових села пријатељски су дочекали избјегле Србе, обезбиједили им преноћиште и храну, а следећег дана омогућили превозење до Вареша и, даље, до Округлице и Нишића. У томе су се, као домаћини, посебно истакли **Недељко Лазаревић** из Славина и супружници **Милан** и **Аника Јовић** са Планинице.

Оваква помоћ једног броја Хрвата у спасавању Срба заслужује свако поштовање и признање. Сви даваоци изјава, који су говоре о овим околностима, са великом захвалношћу спомињу поједине Хрвате и њихов однос према Србима. У историјском контексту догађаја ове чињенице потврђују јачање међусобног повјерења и уважавања Срба и Хрвата.

Католичка црква у Доњој Зимчи (снимљено 2010. године)

МАСОВНА УБИСТВА

Посебно тешки случајеви ратног злочина против цивилног становништва су масовна убиства. У току напада 20. јуна 1992. припадници јединица ТО Високо и јединица ТО Зеница убили су шест чланова породице **Вуковић** у селу Колошићи, два члана породице **Ристић** и два члана породице **Дамјановић** у селу Хлапчевићи.

О страдању породице **Вуковић** свједочи **Неђо Вуковић**, преживјели свједок.

Неђо (Бошко) Вуковић, с. Колошићи

Вуковић Неђо, свједок
(Бијељина, маја 2012. год.)

„Рођен сам 8. фебруара 1954. године у селу Колошићи. По завршетку школовања запослио сам се у предузећу *Виџекс* - Високо, а посљедње радно мјесто било ми је руководиоца возног парка у овом предузећу. Нисам ожењен и живио сам у домаћинству са родитељима у селу - оцем **Бошком**, рођеним 1927. године, и мајком **Драгињом**, рођеном 1924. године у селу Колошићи.

Моја браћа су: **Гојко** - рођен 1946. године, **Рајко** - рођен 1948. године, **Урош** - рођен 1952. године и **Ненад** - рођен 1958. године. Сестре немам. Сви су ожењени, осим мене, и формирали своје породице, изградили своје куће на нашем имању и живјели у селу. У непосредној близини наше куће живио је и мој брат од стрица **Здравко** - рођен 1946. године, као и **Јеленко** - рођен 1962. године.

У предузећу сам радио до 1. јуна 1992. године, када сам отишао на годишњи одмор и више се нисам вратио на посао. Желим да напоменем да је пред рат у бившој БиХ, у Високом, један број Срба, који се налазио на руководећим мјестима, био смијењиван са тих позиција, па сам очекивао да ће се то десити и мени.

Моје с. Колошићи било је настањено већином Муслиманима, али су ту живиле српске породице: моја фамилија **Вуковићи**, са шест домаћинстава, затим породица мог кума **Жарка Горанчића**, као и **Радована Ђулума**, **Станоја Тодоровића** и **Станоја Главана** - укупно десет српских породица. Прије рата наши односи са комшијама били су добри и никада међу нама није било никаквих проблема.

Најближа муслиманска фамилија до **Вуковића** кућа били су **Мушинбеговићи**, који су били и најбројнији у цијелој МЗ Колошићи. Из фамилије **Мушинбеговића** најпознатији су били браћа **Хасиб** и **Јусуф**, који су били активни официри ЈНА, а мој брат **Урош** био је нераздвојни друг и пријатељ са њима. Ми, **Вуковићи** и комшије **Мушинбеговићи** међусобно смо се по-

Кућа Вуковића, с. Колошићи (снимљено 2011. године)

сјећивали свакодневно и били смо у врло блиски. Наше куће биле су једне према другим.

Пред почетак рата **Јусуф** је, као пјешадијски мајор ЈНА, био са службом у Славонском Броду, а **Хасиб** је, као потпуковник ЈНА, био у Лукавици код Сарајева. Послије ратних дејстава у Хрватској **Јусуф** је дошао у Високо и са својом породицом настанио се у својој викендици у непосредној близини наших кућа. Понуђено му је да прими дужност команданта ТО у општини Високо, што је он одбио, али је исту дужност прихватио у општини Какањ. **Хасибова** породица дошла је из Сарајева у село марта 1992. године, а **Хасиб**, који је иначе био признати артиљеријски стручњак, дошао је у своју кућу у селу почетком априла 1992. године. Није прихватио никакву дужност у Високом.

Дана 19. јуна 1992. године по **Хасиба** у село дошао је курир из МЗ Моштре, са неким позивом. Тог дана, око 23.00 часа, ја сам дежурао у селу, заједно са рођаком **Здравком Вуковићем**, **Изетом Мушинбеговићем** и **Расимом** (напомињем да су Срби и Муслимани све вријеме у селу имали заједничка дежурства). По добијању позива **Хасиб** је дошао код нас и рекао да мора да иде у Моштре, јер је дошао курир по њега. Није рекао због чега иде, па смо га ми отпустили до раскршћа Лијешева - Колошићи - Пучишће. Те ноћи у кући мог брата **Уроша**, која се налази у истом дворишту гдје је родитељска кућа у којој сам ја живио, преноћили су **Хасибова** супруга **Нисвета** и њихова три сина **Мирза**, **Един** и **Есмер**.

Сутрадан, 20. јуна 1992. године, око 05,30 часова, на сва српска насеља на подручју Високог, почео је изненадни напад јаких муслиманских оружаних

снага, и то из правца Какња и Зенице. Јединицама из Какња, како сам касније сазнао, командовао је **Јусуф Мушинбеговић**.

Овај напад мене је затекао у кући, гдје сам спавао после дежурства које је трајало до 24.00 часа и на коме су ме замијенили мој брат **Гојко** и **Мустафа Мушинбеговић** звани *Лујко*. Пробудила ме пуцњава и детонације граната. У тренутку напада у мојој кући су, осим мојих родитеља, били мој брат **Гојко** са супругом и двоје деце, брат **Рајко** са сином **Миодрагом**, а убрзо су дошли и кум **Жарко Горанчић** са супругом **Радојком**, те двоје дјеце мог рођака **Здравка Вуковића**.

Главни напад био је усмјерен на села Зимча и Пучишће, удаљена од мог села око два километра. Између 07.00 и 08.00 часова отишао сам до брата **Рајка** да се договоримо шта да радимо. Наишао је наш комшија **Осман Мушинбеговић** - хаџија, који нам је рекао да је био пошао на пијацу у Високо, али да га је војска вратила од куће **Станоја Главана**. Навратио је у наше двориште и попио кафу са мојим оцем и мајком, а затим отишао својој кући.

У нашем селу се ништа није дешавало до 14.00 часова, док се из правца осталих српских насеља и даље чула пуцњава и детонација. Након ручка изашли смо у двориште и договарали се шта даље да радимо. Предложио сам да ми, мушкарци из породице **Вуковића**, кренемо према центру села, али је отац тражио да претходно нахранимо стоку. Ја сам се попео на шталу да набацам сијена за краве, а отац је био у штали и распоређивао сијено које сам ја набацивао. У међувремену чуо сам да је у двориште ушла наоружана група муслиманских војника. Одмах по доласку нашли су оца у штали и чуо сам када су га питали: *Чије су ово куће?* Када је он одговорио да су то куће **Вуковића**, они су га питали гдје се налазе *чеџници* и њихови положаји. Отац је одговорио да овдје нема четника и рекао им да то провјере и код **Хасиба Мушинбеговића**, али су они рекли да не познају никаквог **Хасиба** и извели мог оца у двориште, поред стола који је био ваздушном линијом удаљен од мене око десет метара. Даљи развој догађаја пратио сам са штале, гдје сам се притајио. Са тога мјеста могао сам да чујем скоро сваку ријеч изговорену у дворишту. Видио сам да се у дворишту налази око 20 муслиманских војника, са шљемовима на глави и лицима маскираним разним бојама.

Имање Вуковића (кућа и штала), с. Колошићи (снимљено 2011. године)

У међувремену војници су видјели мог брата **Рајка**, који је излазио из своје штале, и позвали га да дође код њих.

Како је **Рајко** посљедњих десет година његовао браду, они су га назвали *окорјелим чејником* и рекли да њега и траже. Из куће је изашао и **Рајков** син **Миодраг**, па су и њега позвали да приђе. Моја мајка се такође појавила на прагу куће, а када је видјела шта се у дворишту дешава, почела је да кука. Чуо сам када је војницима рекла: *Нећеће нас ваљда побићи?* А један војник је одговорио: *Зашто смо и дошли.*

Нешто даље од наших кућа муслимански војници су угледали моје рођаке **Јеленка** и **Здравка** званог *Цицо*, који су били са комшијом **Фикретом Шишићем**. Наредили су **Миодрагу** да их позове да дођу и они, па су **Јеленко** и **Здравко** ушли у двориште, а **Фикрет** је остао код **Јеленкове** куће. По њиховом доласку војници су их питали зашто није дошао и трећи, па је **Јеленко** позвао своју мајку и рекао јој да каже **Фикрету** да и он дође, али се он није појавио.

Пошто су се тако окупили у дворишту, чуо сам када је мој отац рекао војницима: *Ево вам све моје имање и бојањство, само нас оставиће живе.* А један од војника је одговорио: *Ми смо дошли са задатком да вас побијемо, а не ради бојањства.* Одмах затим почели су да пуцају из аутоматских пушака.

Прво су убили моју мајку, која се налазила на кућном прагу, а затим су пуцали у мог оца, онда у **Здравка**, **Рајка**, **Јеленка** и **Миодрага**, који су пали покошени рафалима.

Цијели овај приказ гледао сам са штале, гдје сам се притајио. Послије ове пуцњаве чуо сам једног од војника који је рекао да је видио некога и у великој кући (кућа мог брата **Уроша**), али је други одговорио: *Ми смо свој задатак извршили, ја командујем, нема више пуцњаве.* Затим се огласио ручном радио-станицом *мошорола* и чуо сам када је рекао: *Ево нас код велике куће, убили смо ону сјару жену и њеј мушкараца, шта ћемо даље?.* Не знам с ким је разговарао, а чуо сам када је послјије тога рекао *Идемо даље.* Тог тренутка муслимански војници напустили су двориште и отишли пјешке низ пут. Нисам препознао ни једног од њих.

Шокиран приказом који сам гледао остао сам и даље сакривен на штали и завукао се још дубље у сијено. Послије извјесног времена у двориште су ушли неки људи. Слушао сам њихове коментаре, али по гласу никога нисам препознао.

Нисам имао никакву оријентацију о времену, а претпостављам да је било око 19.00 часова када се у дворишту појавила група жена. По гласу сам препознао моју комшиницу **Рамизу Мушинбеговић** - супругу покојног **Алије**, њену снаху **Селвету** и **Хајру Мушинбеговић**. Ушле су у шталу и хтјеле да помозу краве. Чуо сам **Рамизин** глас: *Мајку им влашку, нису научиле на димије, ња се не дају помусти.* На то јој је **Хајра** одговорила: *Срам ће било, Рамиза. Теби и твојим синовима највише су ваљали Драиња и Бошко и помоли ти да одгојиш синове, а ти тако радиш.* А **Рамиза** је рекла: *Ајд', шта је жалиш, видиш како се искесила, није никада ни ваљала.* **Рамиза** и њена снаха су затим претресле шталу и помоћне објекте, послјије чега су напустиле двориште.

ДРАГИЊА
1924-1992

БОШКО
1927-1992

ЗДРАВКО
1946-1992

РАЗКО
1948-1992

ЗЕЛЕНКО
1962-1992

МИОДРАГ
1970-1992

НА МОЈЕ ИХ ОЧИ ПОБИШЕ
УЗ МОЈЕ ТАКНЕ ЗЕЦАЈЕ НАТОВАРИШЕ
НИЗ ПУТ БЕЗ ПОВРАТКА ОДВЕЗОШЕ
НА МЈЕСТО МЕНИ НЕПОЗНАТО САХРАНИШЕ
БОЈИ ТУГУ У СРЦУ МОЈ ВЈЕЧНО ОСТАВИШЕ
НЕБО

Након што су жене отишле чуо сам глас и плач мог стрица **Милана**, који је изашао из склоништа, а убрзо затим је отишао. Након њега чуо сам и глас стрица **Душана**, који је такође плакао и кукао. Нисам знао које је доба дана или ноћи, а у даљини сам и даље чуо пуцњаву и детонације. Гласова више нисам чуо, изузев завијања наших паса.

По сванућу чуо сам пролазнике поред куће, а једног момента препознао сам глас комшије **Мустафе Мушинбеговића** званог *Лујко*, који је ушао у шталу да нахрани стоку, а затим је изашао до амбара да узме жито и нахрани кокошке. Чуо сам да комшија **Мустафа Суша** поздравља **Мустафу Лујку** са *мерхаба*, а овај му је одговорио: *Мерхаба и шеби, ахбабу. Ево и ја доживјех да будем најбољашњи човек у селу.* По њиховом одласку у дворишту се појавио и **Енес Мушинбеговић**, који је плакао и говорио: *Зашто их љубише ни криве ни дужне.* Задржао се десетак минута и вратио се својој кући, плачући. За њим је отишао и **Мустафа Лујко**.

Нисам имао оријентацију које је доба дана када сам чуо звук мотора возила, које је ушло у двориште. Чуо сам када је неко рекао: *Пази да нема коља, добро разлегајте, ја ћемо даље да радимо.* У двориште је ушао камион и неколико људи, које сам познавао: **Рамиз Фрљак**, **Мехо Порча**, **Адем Омербеговић** - сви из Доњег Моштре, затим **Салем Каралић** и **Незир Хеља** из насеља Бравде и **Енес Бирно** из села Моштре. Дошли су да одвезу убијене.

Почели су да их утоварају, а у међувремену се појавио **Фикрет Шишић** и чуо сам када је рекао: *Немојте их њако бацајте, ја ћу их утовариши.*

Док су утоваривали убијене мушкарце у камион, чуо сам када је **Адем Омербеговић** рекао: *Требамо и ону сџару чеџникињу најтовариши, ено је на вратицама убијена.* Претпостављам да је он знао да се тијело моје мајке налази на прагу куће, па на основу тога закључујем да је он вјероватно био у групи која је извршила убиство.

Пошто су напријед наведени утоварили лешеве у камион, ушли су у куће и друге објекте и почели да претресају и лупају ствари. Када су хтјели да одвезу нашу стоку из штале и воде је са собом, успротивио се **Фикрет Шишић**, који је рекао: *Мене је задужио Кризни шиџаб да водим брију и храним сџоку и ви је не смијете љуџајте.* Након овога они су камионом и натовареним стварима отишли путем у правцу Моштра.

По њиховом одласку у дворишту су се појавили **Мустафа Мушинбеговић Лујко** и **Азем Пуришевић**, кога сам препознао по гласу и одлучио да му се јавим, јер је он био наш кућни пријатељ. Успио сам да **Азему** дам знак да сам ту, а он се послѣ десетак минута попео на шталу код мене. Убрзо је и **Мустафа** видио гдје сам, као и дванаестогодишњи **Мирнес Мушинбеговић**.

Замолио сам **Азема** да ме спаси. Одговорио је да ништа сам не може, већ мора позвати **Изета Мушинбеговића** - пекара из мог села, у кога се одраније сумњало да је екстремни националиста и да је наоружавао Муслимане у селу. Предочио сам то **Азему**, али је он одговорио да другог избора нема, јер у селу има доста војске. Убрзо је дошао и **Изет**, па сам заједно са њима изашао из штале у двориште, гдје сам видио локве крви. На улазу у кућу, гдје ми је мајка убијена, прекорачио сам локву њене крви и ушао у собу, узео веш, а затим са **Аземом** и **Изетом** изашао из дворишта.

Од њих сам сазнао гдје се налазе остали моји рођаци који су преживјели. Рекли су ми да се мој брат **Гојко**, са супругом и дјецом, налази код **Шефика Мушинбеговића**, као и кум **Жарко Горанчић** са супругом **Радојком**. Остали су били смјештени код **Шефка Бегвића**, и то стриц **Душан**, његова супруга, снаха **Биљана** са дјецом и снаха **Новка** са дјецом.

Око 20.00 часова **Изет** ме својим аутомобилом, заједно са **Аземом**, пребацио у **Аземову** кућу, која се налази на периферији села. По **Изетовом** одласку **Азем** ми је испричао шта се све дешавало за вријеме муслиманског напада на моје село и друга српска насеља. Од њега сам сазнао о масовном заробљавању жена, дјеце и мушкараца, убиствима и другом. Код њега сам провео пет дана, послје чега сам отишао да потражим рођаке, сакривене у кућама напријед наведених Муслимана, наставивши да се кријем. Осмог дана дошао је код нас **Фикрет Шишић** и рекао да преживјели **Вуковићи** могу да се врате у куће **Здравка**, **Јеленка** и **Душана Вуковића**, али да није дозвољено да се вратимо у куће мојих родитеља и кућу мог брата **Уроша**. Ја сам отишао у кућу **Здравка Вуковића**. Кретање нам је било ограничено и били смо често узнемиравани доласцима муслиманских војника и полицајаца, као и ноћним пуцањем око кућа.

Дана 4. јула 1992. године код нас је навратио **Хасиб Мушинбеговић**, који нам је рекао да није знао шта ће се десити, односно да ће чланови моје породице бити поубијани, а када сам га питао зашто су убили моју мајку, стару 70 година, одговорио је да су морали јер би она дигла галаму и узбунила село. **Хасиб** је испричао да је убиства починила група коју је предводио неки **Тарик**, из **Какња**, коју су они звали *Шаркановци* (као што и ми Срби имамо аркановце, како се он изразио). У тој групи је наводно био један Србин - по имену **Драган**, из **Зенице**, који је ожењен кћерком неког **Шавије** са **Порјечана**, општина **Високо**. Рекао је да је у групи био и **Нисет Рамић** звани *Минђуша* из села **Сеоча**, општина **Високо**, кога сам лично познавао, а који је, наводно, због више убистава био у затвору у **Зеници**.

За овог **Драгана**, о коме не знам друге податке, чуо сам 1993. године, да је изашао из **Зенице**, да је отишао на **Илицу**, гдје је испитиван у МУП-у, а не знам шта се даље са њим дешавало. Наводно да се и данас налази на **Илици**.

Хасиб ми је, приликом овог разговора, савјетовао да - уколико ме полиција позове на испитивање - будем искрен и признам све - гдје се налази оружје, које су наводно Срби посједовали код себе, и друго - о чему ја, у ствари, нисам имао појма.

Сутрадан, 5. јула 1992. године, око 11.00 часова, дошао је муслимански полицајац **Едхем Омановић**, из села **Околишћа**, кога сам одраније добро познавао, заједно са још двојицом и привео ме у станицу полиције у **Моштре**. Испитивао ме **Хајрудин Фрљак**, прије рата радник СУП-а **Високо**, а били су присутни **Хасан Хациосмановић** из **Радовља**, прије рата био професор у Средњошколском центру у **Високом**. Испитивање је трајало пет сати и они су цио ток усмјеравали тако да се прикаже да је неко од мојих први пуцао, а на крају су рекли да је то била моја мајка - која је, наводно, прва запуцала из пушкомитраљеза са прага куће, послје чега су она и остали били побијени. Нисам смио да кажем истину - да сам био очевидац догађаја. Они су упорно настојали да овај догађај лажно прикажу. Нисам потписао никакав записник. Напомињем да сам у овој верзији убиства

мојих родитеља и осталих чуо и од неких других Муслимана из села, с којим сам разговарао.

Једном приликом у село је дошао и **Јусуф Мушинбеговић** са својим пратиоцима из Какња. Задржао се кратко, посетио свог рођака **Рефика**, али није показивао жељу да види било кога од нас **Вуковића**, иако смо, као што сам напријед навео, прије рата били веома блиски.

Осим са осталим, у селу сам разговарао и са **Мустафом Мушинбеговићем**, **Хамдиним** (није то напријед наведени *Лујко*), који ми је рекао да је знао да ће се нешто десити мојој породици, а да није смио ништа да прича, јер му је запријеђено да ће бити убијен. Тврдио је да о свему најбоље знају браћа **Јусуф** и **Хасиб Мушинбеговић**, као и **Изет Мушинбеговић**, који ме, заједно са **Аземом**, извео из штале, о чему сам напријед говорио.

Асим Херцеглија са Колошића такође ми је рекао да иза убистава чланова моје породице стоје браћа **Хасиб** и **Јусуф**, нагласивши да је **Јусуф** био главни организатор напада на Србе на Колошићима 20. јуна 1992. године.

Драгана, рођена **Бошковић**, лекар, која је радила у фирми *Вишексу* Високом, гдје сам и ја радио, рекла ми је, приликом нашег сусрета у Илијашу, да је од **Јусуфове** супруге **Фате**, последице убиства чланова моје породице, чула да се **Јусуф** уплашио када је сазнао да сам ја преживио, јер сам ја наводно био први на списку за ликвидацију, па се сада боји освете. **Драгана** се сада са мужем **Мишом Вучковићем** налази у Црној Гори, а прије рата **Мишо** је радио у цивилној заштити у Високом.

На подручје Републике Српске прешао сам илегално 7. јула 1992. године, уз помоћ неких Хрвата из села Лијешево.

По преласку на подручје Републике Српске сазнао сам да су убијени чланови моје породице сахрањени на српском гробљу у Високом. Том приликом није било дозвољено да било ко од **Вуковића** присуствује њиховој сахрани.

Сада на Колошићима нема никога од моје родбине, ни по очевој, ни по мајчиној линији, јер смо сви, који смо преживјели, прешли на подручје Републике Српске. У селу је остало имање велике вриједности, које сада вјероватно користе Муслимани. Ја сам био припремио цјелокупан грађевински материјал за изградњу нове куће, који је опљачкан и растурен. Такође је остао и мој аутомобил марке *ојел кагеџи*. Вриједност наше имовине сада не бих могао да процијеним, али напомињем да смо били једна од најбогатијих породица у том крају. Одштетни захтјев бих, као и остали чланови породице, поднио уколико се створе услови за то.

Захтијевам да се пронађу извршиоци напријед наведених злочина, да се против њих поведе кривични поступак и да им се изрекне одговарајућа казна“.⁶⁶

Надлежни правосудни органи у БиХ нису пронашли извршиоце масовног убиства породице **Вуковић**. Очекује се да се у потпуности разјасне мотиви и околности овог злочина.

66 В. Б. Н., записник о саслушању свједока бр. Кри. 138/95 од 17.10.1995.

* * *

Друго масовно убиство - ратни злочин, извршен је 20. јуна 1992. године у с. Хлапчевићи, а о томе свједочи **Зоран Дамјановић**, једини преживјели свједок.

Зоран (Славко) Дамјановић, с. Хлапчевићи

Дамјановић Зоран, свједок
(Градишка, маја 2012.год.)

„У селу Хлапчевићи било је већинско муслиманско становништво, а у истом селу била су само три домаћинства српске националности. Почетком 1992. године Муслимани су отпочели са формирањем војних јединица са ознакама *зелених беретки*. Постављали су барикаде и контролисали покрет српског становништва које је било мањинско у том селу. Почеле су кружити приче да Срби морају да напусте своје куће, јер ће супротном бити сви побијени. Те пријетње повећавале су се из дана у дан, па су тако 20 јуна 1992. године, око 6.00 часова, дошли муслимански војници и сакупили нас шесторо из те три српске куће. Ухапсили су мене, мога оца **Славка Дамјановића** рођеног 11.

октобра 1935. године на подручју општине Кисељак, у селу Мирошевићи од оца **Јеремије** и мајке **Гордане**, моју мајку **Даницу**, рођену 15. новембра 1940. године у селу Хлапчевићи, општина Високо, од оца **Обрена** и мајке **Љепосаве**, затим из сусједне куће **Срету Масала**, од оца **Милоша** и мајке **Софије**, старог око 45 година, онда из друге куће **Душанку Ристић** (чије остале податке не знам) и њеног сина **Жељка**, рођеног 13. марта 1966. године (**Жељков** отац је **Неђо**). Све нас окупила је група муслиманских војника међу којима је био **Нисет Рамић** из села Сеоча и **Мухамед Узналић**, од оца **Химзе**, рођен 1966. године у селу Околишће. Остале податке не знам, нити имена осталих војника.

Та група муслиманских војника истјерала нас је испред куће **Душанке Ристић** и ту нас повезала једним конопцем, тако што су нам руке биле на леђима. Саопштили су нам да ћемо сви бити побијени... Када смо дошли у центар села, **Нисвет Рамић** је наредио да станемо поред зида куће **Суада Капе**. Након овога извео је из групе **Жељка Ристића** и пред нама свима питао га гдје се налазе минска поља према селу Калотићи, које је српско. **Жељко** на то питање није ни стигао да одговори, а **Нисвет** му је испалио рафал у груди.

Непосредно послије овога окренуо је цијев од аутоматске пушке према нама, који смо стајали уза зид, и са удаљености од 3 до 4 метра пуцао у нас. Послије испаленог рафала ми смо сви пали, али ја сам имао утисак да ме није ни једно зрно погодило. **Рамић** је тада промијенио оквир и поново испалио рафал по нама док смо ми лежали на земљи.

SUDBINE 92

Preživeo streljanje i sedam rana

Što je u detinjstvu čitao, u literaturi Ivana Gorana Kovačića i Branka Ćopića, Zoranu Damjanoviću (28) iz Visokog, dogodilo se u životu!

Baš kao u «Jami» ili u «Prolomu»: došli su dželiti, poznata im lica, obavili svoje krvavo (ne)delo, a onda jedna žrtva ustaje – poluslepa, izrešetana, ali – živa. Sudbina ili Božje providenje da zločin nikada ne ostaje bez svedoka tek, mladi veterinarski tehničar jedini je preživeo streljanje svoje porodice i prijatelja. Njih sedmoro Srba, na gubilištu su izvele najbliže komšije iz Visokog, muslimani.

Bila je subota, 20 jun 1992. godine, a vreme jutarnje, kad radni narod ustaje i sprema se za posao. Rat je već bio počeo, ali se pucalo i ginulo negde drugde – daleko od Visokog u kojem je živeo još nešto malo Srba, onih koji su naivo verovali da ih komšije muslimani (budu li lojalni) neće dirati. Kobnog jutra, međutim, potvrdilo se da srpskom narodu ratne prognoze nisu jača strana.

Jutarnji mir i Zoranovo spremanje za dežurstvo na lokalnoj farmi za tov svinja, prekinuli su snažno lupanje na vrata i grubi, zapovednički glasovi. Ubrzo je grupa ljudi nahrupila u kuću i razbudila ostale Damjanoviće, Zoranove roditelje: oca Slavka, koji se bližio sedzdeset, i nešto mlađu majku Danicu. Sve su ih isterali napolje, gde su već bili sakupljeni ostali susedi, Srbi – Sreto Masalo, Dušanka i Željko Ristić, te Nedo Damjanović, Zoranov rođak, čiji je otac (pokazalo se, srećom) prethodnu noć radio u trećoj smeni, pa još nije bio stigao kući, spavši tako glavu.

Poznati dželiti

– Odmah su počeli da nas tuku i psuju nam majku «četničku» – priseća se Zoran Damjanović. – Tražeći skriveno oružje, mog oca i komšiju Masala udarali su kundacima pušaka u leđa, a neočekivanog batiranja nisu bile pošteđene ni žene. Da budem iskren, svi smo mi bili naoružani jer nam je SDS na vreme podelio nešto pušaka, ali u Visokom zaista nije postojala nikakva vojna organizacija. I, siguran sam da to nije bio razlog zašto su nas maltretirali i kasnije, streljali. Pobali bi nas oni u svakom slučaju, a oružje, izgled, nisu našli ni tada, ni posle podmuklog krvoprolića. Najteže mi je što smo svi bili zatečeni potezom muslimana, sa kojima dotad nismo imali sukoba, i što dopustismo da nas tek nekolicina Srba ostane u gradu. Mnogi su, naime, izbegli već na početku rata, ali moji nisu hteli...

– Uz batine i galamu, odveli su nas do neke kuće i odmah, svih sedmoro, prislonili uz zid – nastavlja Damjanović. – Tek poneko se usudio da prozbori: «Komšije, što nam to radite?», ali smo, uglavnom, bili nemli i zaprepašćeni. Tih petnaestak minuta, koliko im je trebalo da nas sakupe i postroje za streljanje, ponašali smo se kao ovce koje smemo prilvalaju da idu na klanje.

S mukom vraćajući krvavi «film», Zoran veli da je prepoznao većinu dželata, ali se zbog prevelikog šoka seća samo svog nekadašnjeg školskog druga, Mehmeda Uzvalića, i jednog od komšija, Nisvela Ramića. U pamćenje su mu se urezali i likovi ostalih suseda, muslimana,

Izveden na gubilište sa roditeljima i četvoro suseda Srba, Zoran Damjanović iz Visokog, ostao živ uprkos ponovljenim rafalima komšija muslimana

*

Prostreljenog vrata, polomljenog kuka i izrešetanih nogu, izdržao i četvoromesečno tamnovanje u zeničkom logoru, a posle godinu dana lečenja u Banjaluci, sreo se sa sestrom koja ga je već bila oplakala

PIŠE RADMILA ŽIGIĆ

koji su se u povećem broju iskupili oko gubilišta – nemo posmatrajući poslednje trenutke dojučerašnjih sugradana.

Lečenje batinama

– Kada su prvi put zapucali, izgleda da sam mahinalno pao, iako nisam bio pogođen – slušamo nadalje Damjanovićevo svedočenje. – Na tako malom prostoru, jasno sam čuo krljanje iz ljudskih grta, a tik do mene je pala moja majka. Njen poslednji trzaj mogao sam čak i da osetim. Valjda što nikada pre nisam prisustvovao kad čovek umire, a i zbog toga što se radilo o mojoj rođenoj majci, probudio mi se neki nejasni revolt, gnev, pa sam ustao. Kao da prkosim. Onda me je pokosio rafal i ponovo sam se našao na zemlji.

Osećao sam kako mi se telo koči, postaje nepokretno, a krv neumoljivo otiče iz rana. Ruku i nogu nisam mogao da pokrenem, ali sam bio pri svesti i jasno čuo krvnike kako odlaze.

Tek tada su se pomenute komšije, posmatrači, osmelile da pridu pobijenima. Od sedmoro stradalnika, samo su Zoran i njegov otac Slavko davali znake života, pa su ih pokupili i odvezli u bolnicu u Visokom.

– Tamošnje medicinsko osoblje nije ni pokušalo da nam pomogne – tvrdi naš sagovornik. – Samo su dolazili i buljili u nas. Jedan, drugi, treći... Onda je, srećom, naišla neka žena koju smo otac i ja poznavali iz videnja, dovela je jednog lekara koji je odmah rekao da smo teški

slučajevi i odlučio da nas prebace u Zenicu. Ponadao sam se. Ni tamo, međutim, niko nije pokušao da nas «zakrpi» i leči. Jedino su muslimanski ranjenici redovno dolazili u našu sobu, gde je bilo još Srba, da nas – tuku! Ja sam imao sedam prostrelnih rana (jedna čak i kroz vrat), kuk mi je bio polomljen, a noge izrešetane. Odmah po dolasku u Zenicu, razdvojili su me od oca i kasnije su mi samo saopštili da je podlegao ranama te da su ga sahranili na groblju u Visokom. Isto kao i moju majku Danicu.

Da ne beše nekog lekara Madara, Zoran Damjanović smatra da ni on ne bi ostao živ: toliko je, naime, krvario da je muslimansko odbijanje da mu daju transfuziju lako moglo da postane – kobno. Sudbina je, međutim, htela drugačije, pa je počeo da se oporavlja, posle čega je prebačen u čuveni zenički Kazmeno-popravni dom. Tamo ga, začudo, niko nije maltretirao, a onaj doktor Madar redovno ga je obilazio i lečio. Ruka i noga su mu i dalje bile nepokretne, ali je bar, posle mnogo vremena, progovorio! Ni danas ne može da objasni kako je, u surovim uslovima ratnog zarobljenštva, uspeo da se oporavi.

Senka od čoveka

Iz zarobljeničkog logora u zeničkom KPD, u konjentu sa još 57 Srba, Zoran Damjanović je izašao 31. oktobra 1992. godine. Posle svih strahota, preživljenog streljanja i četvoromesečnog tamnovanja, obreo se u Banjaluci. Bio je, kažu, senka od čoveka: izgledneo, mršav, nepokretnih udova. Na prostreljenu nogu, na primer, prvi put je stao posle sedam meseci lečenja. Mnogo više vremena, međutim, trebalo je da mu iz očiju nestane unezveren pogled, karakterističan samo za čoveka koji se vratio sa druge strane. Iz smrti. Sudbonosna je, isto tako, bila i njegova prva izjava lokalnoj televiziji: prepoznala ga je sestra koja je, sa porodicom i na vreme, iz Visokog izbegla u lili-jaš. Jedino što je dotad bila čula o roditeljima i bratu, bilo je da su streljani, pa ih je sve oplakala. Do prvog susreta sa braćom, ipak, došlo je tek krajem naredne, 1993. godine. Zoran Damjanović je, naime, tek tada prizdravio i bio sposoban za put.

Trajno nesposoban za vojsku, ali zaposlen kao veterinarski tehničar na stočnoj farmi u obližnjoj Topoli, čovek koji je volšebno preživeo sopstveno streljanje, danas živi u Banjaluci. Uz sestrinu pomoć, jedva je uspeo da tela stradalnih roditelja prebaci iz Visokog i sahrani ih na srpskoj zemlji, kako dolikuje.

– Od kako sam počeo da radim, nešto mi je lakše, ali me još ponekad progone slike užasa kroz koji sam prošao – kaže na kraju Zoran Damjanović. – Dešava se, tako, da dok ljudi oko mene pričaju o nekim drugim, sasvim običnim stvarima, u mislima odlutam do one krvave kuće, «vidim» kako majka pada pod rafalima, čujem kako krlja i izdiše, a ja lebdim negde okolo. Sav u krvi, ali svestan – više mrtav nego živ. Na momente, poželim (drugima je to teško da razumeju) da sam i ja stradao. Kažu da će vreme učiniti svoje, ko zna. Za sada ne želim ni da pričam o tome... ■

Zoran Damjanović

Мене су том приликом погодила четири метка, и то један у врат, изнад рамене кости, са десне стране, други метак у кук лијеве ноге, трећи метак у наткољеницу десне ноге, а четврти такође у наткољени дио десне ноге, али само у предно мишића.

Послије овога група муслиманских војника на челу са **Нисетом Рамићем** удаљила се, а ми смо остали лежећи. Осјећао сам да сам само рањен. Када сам подигао поглед, видео сам да је **Срето Масал** устао и отишао, јер је - како сам касније сазнао - имао само прострелну рану у надлактином дијелу лијеве руке. Примијетио сам такође да је мој отац **Славко** тешко рањен, али да је још жив, јер је тражио помоћ. Појавили су се **Осман Капо** и његов син **Абид**,

Дамјановић Славко и Даница

па су мене и мог оца ставили у неки комби, односно путничко возило и превезли у Дом здравља у Високо. У Дому здравља у Високом превили су нас и одмах упутили у Зеницу у болницу. У градској болници у Зеници, чији је назив *Црквице*, задржани смо на лијечењу, с тим што смо ја и отац распоређени тако да ја нисам знао гдје је он смјештен и у које одјељење. Смјештени смо у једно одјељење у којем је било још неколико Срба, а у другим одјељењима те болнице налазили су се муслимански рањеници. Указана нам је медицинска помоћ. Међутим, рањеници Муслимани долазили су у ту собу и тукли су нас, говорећи да смо четници. Ударали су нас штакама које су имали и другим приручним средствима. У тој болници задржан сам шест дана, а послије тога пребачен у логор који се налазио у оквиру просторија КП Дома у Зеници. Био сам непокретан и смјештен у једну просторију у којој се налазило око 400 ухапшених Срба из околине Зенице. Ја сам остао у логору КП Дома Зеница од 26 јуна 1992. године до 31. октобра 1992. године.

Гробница Славка и Данице
Дамјановић у Сокоцу

Саопштено ми је да је мој отац **Славко** подлегао задобијеним повредама приликом превозења од Високог према Зеници. Не знам гдје је сахрањен, али се причало у Високом да су сви који су убијени или подлегли повредама сахрањени на градском гробљу у Високом. Сазнао сам такође да је и тијело моје мајке, која је убијена у центру села, сахрањено на градском гробљу у Високом, али ја не знам ни мјесто, нити вријеме сахране. Размијењен сам у мјесту

Љубин Хан, код Турбета, и након овога дошао сам у Бању Луку, гдје се и данас налазимо, на напријед наведеној адреси”⁶⁷

67 Д. С. З., записник о саслушању свједока бр. 69/95 од 3.3.1995.

* * *

Пред Судом БиХ за убиство Жељка Ристића, Душанке Ристић, Данице Дамјановић и Славка Дамјановића, као и за наношење тешке тјелесне повреде Зорану Дамјановићу и Сретку Масалу у селу Хлапчевићи 20. јуна 1992. године, Нисету Рамићу изречена је казна затвора у трајању од 30 година. Првостепена пресуда изречена му је 17. јула 2007. године, а Апелационо одјељење Суда БиХ потврдило је ту казну 21. новембра 2007. године. Нисет Рамић се тренутно налази на издржавању казне дуготрајног затвора у КПД у Зеници.

RAZGOVOR S DŽELATOM

Niset Ramić, zatvorenik

Šokantna ispovijest ratnog zločinca Niseta Ramića, zatvorenika u KPZ Zenica, prikazana na Federalnoj televiziji, izazvala je burne reakcije osoba koje je doveo u vezu sa zločinima koje je počinio u Visokom; nekoliko dana kasnije Ramić u razgovoru s našom novinarkom potvrđuje sve što je rekao i iznosi nove činjenice

Ubijao sam i klaao za potrebe Čengićevog aerodroma!

Hasan Čengić ne govori istinu kada tvrdi da nikad nije planirao akcije, te da me ne poznaje - nakon što sam pobio srpske civile nagradio me sa hiljadom maraka • Iranski instruktori i dobrovoljci me nisu voljeli, ali su me poštovali • Kako je isprovociran sukob sa HVO-om u Kraljevoj Sutjesci

Razgovarala
Suzana Anđelić

Niset Ramić rođen je 1970. godine u selu Gornja Seoča u opštini Visoko. Prije deset godina osuđen je na 20-godišnju zatvorsku kaznu za ubistva i oružanu pljačku i kaznu izdržava u Kazneno-popravnom zavodu u Zenici. Za njegovo ime javnost je saznala prošle nedjelje kada je pred kamerama Federalne televizije priznao ratne zločine koje je počinio 1992. nad srpskim civilima u Visokom, a kao naredbodavca svojih zločina imenovao je visokog funkcionera SDA Hasana Čengića. Čengić je već narednog dana sazvao konferenciju za štampu na kojoj je odbacio Ramićeve navode i uputio oštre kritike na rad Federalne televizije koja je emitovala ovaj prilog. Niset Ramić u razgovoru za Slobodnu Bosnu odgovara Hasanu Čengiću i otvoreno govori o zločinima koje je izvršio i ljudima koji su ga podstakli na to.

■ **Zbog čega ste odlučili priznati ratne zločine koje ste počinili 1992., s obzirom da ste u zatvoru zbog drugih krivičnih djela i kako je došlo do Vašeg priznanja?**

Zločine koje sam počinio priznao sam prije dva mjeseca haškim istražiteljima jer sam želio sa sebe skinuti psihološki pritisak da bih mogao nastaviti normalan život. Zatražio sam da mi se sudi u Haagu ili u Bosni i Hercegovini i spreman sam odgovarati za ono što sam učinio.

■ **Šta ste ispričali haškim istražiteljima?**
Ispričao sam im o ratnim zločinima koje sam počinio u julu 1992. u naselju Lapčevići u Visokom kada sam ubio 5-6 srpskih civila. Po završetku ove akcije

Hasan Čengić mi je osobno čestitao što je on negirao nakon mog iskaza. Negirao je i da me uopće poznaje.

■ **O kakvoj akciji govorite i šta su bila Vaša zaduženja?**

Bio sam pripadnik Trećeg odreda i zapovjednik jedinice za specijalnu namjenu TO Visoko i imao sam čin kapetana. Moji naredbodavci za izvršenje ratnih zločina bili su komandant TO u Visokom Kadir Jusić, načelnik TO Sulejman Vranj, Vehid Hečo, Hidajet Alić, Asim Hamzić, Muhidin Vranac, Sejo Lisak, Mithat Zubača i Hasan Čengić. Oni su mi noć prije akcije u komandi TO u Visokom kazali da ne biram sredstva niti način za

izvršenje akcije u kojoj sam sutradan oslobodio 4-5 naselja, pobio nekoliko civila i veliki broj zarobljenika predao policiji. Tvrdim da je Čengić bio prisutan prilikom planiranja akcije i zajedno sa ostalima objasnio mi da spomenuti teren treba očistiti po svaku cijenu jer im je ta lokacija potrebna. Ja sam svoj posao odradio, a ovi ljudi su sve vrijeme prikrivali moje zločine.

HASANOVA "TAUZENKA"

■ **Zbog čega je od Vas zatraženo da izvedete napad na ova naselja?**

Prisutni su mi te večeri objasnili da ih lokacija Paljike zanima jer tu treba praviti

Nastavak na sljedećoj stranici

24. oktobar 2002. SLOBODNA BOSNA 39

ПОЈЕДИНАЧНА УБИСТВА

Након напада на српска села 20. јуна 1992. године настављен је прогон и истребљење српског становништва општине Високо. Интензитет активности јединица ТО Високо и МУП-а Високо је смањен по броју ангажованих јединица, а њихов садржај прилагођен насталим околностима. Оружане акције, које су резултирале појединачним убиствима, извршиле су мање групе припадника ТО и МУП-а Високо.

О догађајима послје општег напада свједоче наредне изјаве.

Радомир (Јово) Шаренац, с. Мулићи

„Послије оружаног напада Муслимана на српска насеља (ријеч је о општем нападу 20. јуна 1992. године – прим. прир.) на подручју општине Високо у Мулиће је ушла група наоружаних Муслимана и са собом одвела шест мушкараца Срба, у логор који се налазио у касарни бивше ЈНА у Високом. Тада су ухапшени **Ново Шаренац, Ратко Шаренац, Здравко Шаренац, Југослав Шаренац, Станко Шаренац и Душан Шаренац**. Мене и остале Србе, послје овога, нису узнемиравали Муслимани све до 8. јула 1992. године, када су дошли припадници муслиманске војне полиције, коју је предводио брат **Сефера Халиловића**, тада команданта тзв. Армије БиХ. Ми смо се у том тренутку налазили испред куће мог оца, гдје смо пили кафу у кругу породице. **Хајрудин Халиловић** звани *Мрчо* пришао је, позвао мене и мог брата (**Тихомир** - прим. прир.) да пођемо мојој кући. Кад смо дошли пред кућу, наредио је својим полицајцима да нам ставе лисице на руке, а затим нас одвезао у логор у бившој касарни ЈНА у Високом. Сутрадан је ухапшен и мој отац и доведен у логор. Иначе, мој отац је био тежак болесник, јер је имао мождани удар априла 1992, а рођен је 1934. године. Смјестили су нас на другом спрату касарне у собу број четири. У овој соби било је и других заробљених Срба са подручја Високог и просјечно је у њој боравило око 50 заробљеника”⁶⁸

Драгић (Благоја) Чулум, с. Доња Зимча

„Догађај који се збио са мојим оцем, који је остао у Зимчи јер је покушао да се прикључи збјегу (20. јун 1992. год. - прим. прир.), али није успио, био је стравичан. Ја сам о њему сазнао од рођака **Бошка Чулума**...

Првих неколико ноћи отац је преноћио код комшије Хрвата, а послје два три-дана дошао је кући, у којој није био нико од нас, јер смо са збијегом изашли ја, мој брат и мајка, а братова породица и моја су већ биле већ прије на српском подручју. Да би поправили материјално стање својих породица, појединци из муслиманске војске су долазили до наше куће са циљем да опљачкају ствари из ње, а - према казивању комшије **Миленка Томића** – мој отац је једном приликом тим плачкашима рекао: *Оставиће нешто*,

68 Ш. Ј. Р., записник о саслушању свједока бр. Кри. 66/94 од 6.11.1995.

немојте све да однесете, враиће се они вјеровано. Тада су га та лица тукла кундацима.

Дана 18. августа 1992. године (с. Зимча) догодила се трагедија у раним јутарњим сатима када су дошла тројица младића - муслиманских екстремиста. Сазнао сам податке за двојицу. Једном је надимак **Рамче** (**Рефик** - прим. прир.), он је из села Сеоча - које је смјештено на граници Високог и Какња. Други је син **Сеје Провалића** (**Асим Провалић Брњо**) из села Срхиње, општина Високо. Име трећег ми није познато сада.

Они су од мог оца тражили новац, за који су мислили да је сакривен у кући. Направили су му 15 убода у кичму и ноге, увртали нож у тијелу, гурнули су му цијелу кошуљу у уста. Иживљавали су се и - према неким казивањима - стављали су му брњице на уста, што је требало да га понизи као Србина, као људско биће. На крају су га заклали и бацили 500 метара од наше куће пред млина на рјечици званој Зимашница".⁶⁹

Јанко (Илија) Дабић, с. Кула Бањер

„Дана 2. јула 1992. године ТО града Високог под командом **Миралема Ченгића** упала је у с. Кула Бањер. Као разлог за претрес кућа наведена је потрага за скривеним оружјем. Са сином и супругом извели су ме из куће и постројили нас пред наше нове куће заједно са још шест Срба, које су ту били довели, а то су биле наше комшије **Влајко Чорина** и његов син **Јово**, који је настањен у Мулићима, затим **Љубо Дабић** и његов син **Љубиша** - настањени у Милићима, и **Неђо** и **Срето Дабић**.

Том приликом су почели да пуцају по мојим кућама и по земљи испред наших ногу, псујући нам мајку четничку и пријетећи да ће бацити бомбу међу нас ако им не кажемо гдје је оружје - које ми нисмо ни посједовали.

Оптуживали су нас да дајемо сигнале четницима у Чекрчићима палећи сијалицу на улазним вратима и тако наводимо њихове гранате на град. **Миралем Ченгић** је уперео цијев пушке у главу **Љубише Дабића**, на шта је његов отац реаговао тако што је ухватио за цијев пушке и спустио је према земљи. Због тога је услиједила још жешћа пуцњава испред наших ногу и наредба да се прислонимо уз зид моје нове куће. Затим нам је наређено да сви присутни мушкарци (нас осам) кренемо са њима да дамо изјаву у височком СУП-у. Умјесто у СУП одвели су нас у бившу касарну ЈНА **Ахмеи Феџахаић**".⁷⁰

Бранислав (Саво) Кисић, с. Горуша

„Након тога (напада на с. Горушу - кад су Срби предали наоружање 3. маја 1992. године - прим. прир.), не сјећам се датума, у јулу или августу 1992. године, одједном су у село дошла 2-3 камиона и један комби, из којих је изашао већи број муслиманских војника са АП. Они су се растрчали по селу и по српским кућама - купили све мушкарце старости од 15 година, па нада-

69 Ч. Б. Д., записник о саслушању свједока бр. Кри. 76/95 од 11.3.1995.

70 Д. И. Ј., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-1-8/02-230-265/06 од 27.7.2006.

ље и све нас, укупно око 50, ставили у те камионе и комби са објашњењем да се ништа не плашимо и да нас воде да дамо само неке изјаве... Одвезли су нас у Грачаницу у канцеларије мјесног уреда, гдје је **Узуналић (Хамдо Шицер)** једног по једног прозивао и појединачно одводио преко пута у једну просторију биоскопа, иза биоскопског платна, у којој је за столом сједило 6-7 Муслимана, сви цивили, изузев једног у униформи, од којих су ми позната само двојица: **Суљо Хусић** - учитељ из Грачанице и **Едхем Семић** - милиционер из Грачанице.

У току мог испитивања у просторију је ушао један човјек у маскирној униформи коме су се видјеле само очи. Имао је АП. Погледао у оног што је мене испитивао и дао му некакав знак главом, па је тај маскирани изашао - на основу чега сам закључио да му је овај што је мене испитивао дао знак главом да мене не треба тући⁷¹.

Рајка (Рајко) Дабић, с. Кула Бањер

„...Становали смо у приградском насељу Кула Бањер, које је удаљено око 200 метара од жељезничке станице у Високом. Имали смо кућу. Дана 2. јула 1992. године ја и мој супруг налазили смо се на свекровом имању, купили смо сијено и негдје око 16.00 часова појавио се комби наспрам наше њиве преко потока код куће стрица **Љубе** и **Јанка Дабића**. Тада је стриц **Љубо** дозволио мог покојног мужа да дође, рекавши да га треба неко. Мој муж је отишао у правцу **Љубине** куће. Тамо сам чула лавез пса, неку галаму, грају. Чула сам да стриц **Љубо** каже: *Нећеће ја ваљда убиџи*? Послије сам чула да су **Љубиши Дабићу** стављали цијев од пушке на спљоочницу и говорили су да ће га убити, а затим су га одвели. Када је мој супруг отишао према **Љубиној** кући, тада су на њиву код куће гдје сам ја била дошла двојица униформисаних момака, старости око 30 година, у шареним униформама. Једног од њих сам познавала - **Миралема Ченгића**. Знао да је био трговац, а радио је у Чекрчићима, у продавници преко пута поште...

Тада ми је **Ченгић** рекао да су они ХВО и да ја никоме не причам да су они из АБиХ, а они су по националности били Муслимани, а представљали су се као припадници ХВО, а, у ствари, била је то тзв. Армија БиХ. Претресли су кућу мог свекра **Данила**. Том приликом нису ништа нашли, јер ми нисмо ни имали било каквог оружја или било какве опреме... То је трајало око сат времена и ја мужа више нисам ни видјела ни чула, а послије сам сазнала од стрине **Савете** и **Милке** да су тада одвели у непознатом правцу мог мужа **Сретомира Дабића** и његове стричеве **Јанка**, **Неђу**, **Љубу**, рођаке **Љубишу** и **Миру** и комшије **Влајку** и **Јову Чорда** - одвели су укупно осам људи тог дана. Послије смо од комшија Муслимана сазнали да се мој муж и остали налазе у логору у Високом⁷².

Радивоје (Бошко) Суботић, с. Порјечани

„Дана 17. јула 1993. године око 21.00 час налазио сам се у кући (у Порјечанима - прим. прир.) заједно са супругом, док је ташта отишла својој родбини

71 К. С. Б., записник о саслушању свједока бр. 12/96 од 27.8.1996.

72 Д. Р. Р., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-1-9/02-230-144/05 од 30.3.2005.

у с. Моштре. Док сам сједио са супругом (**Душанка** - прим. прир.) испред куће, дошла су четири наоружана лица, припадници јединице тзв. *муџахедини*, поријеклом из арапских земаља.

Један од њих имао је браду, а на једној ногавици носио је велики нож. Касније сам чуо да је он студирао у Сарајеву. Наредили су нам да уђемо у кућу, а мени су канапом везали руке на леђа...Након тога извели су ме из куће и са упереним оружјем у мене, повели асфалтним путем у правцу Моштра. Путем су ме тукли кундацима и песницама, по глави и осталим дијеловима тијела. Конопац ми је стекао руке, па сам имао страховите болове. На контролном пункту у Моштрима такође су ме тукли по глави и тијелу шпичем жутих чизама. На овом мјесту смо се задржали извјесно вријеме, када се наведени **Мухамед** удаљио, а остала тројица су ме спровела даље. Ишли смо пјешке око четири сата. Стигли смо у једно мени непознато мјесто.

Затворили су ме у сеоску мртвачницу и закључали врата. Ова просторија није имала прозора, па нисам скоро имао ваздуха да дишем. У њој сам провео шест дана...У међувремену напријед наведени муџахедин **Мухамед** уселио је у кућу мог сина **Драгана**, у којој сам ја живио, пошто се оженио једном муслиманком, мојом комшиницом - кћерком **Беге Шабановића**. У Високом је са мном разговарао и начелник полиције **Заим Хаџић**. Он се правдао да су муџахедини припадници паравојних јединица, да су се измакли њиховој контроли и да им не могу ништа.

Био сам принуђен да 5. августа 1993. године илегално пређем заједно са супругом на подручје Републике Српске, и то у аутомобилу за превоз мртвих, преко Кисељака⁷³.

Душко (Јован) Шаренац, с. Мухашиновићи

„До 1992. године живио сам са породицом у Мухашиновићима, и то са оцем **Јованом**, мајком **Јованком**, супругом **Драгицом** и двоје дјеце. Мухашиновиће сам са породицом напустио 20. јуна 1992. године, док је отац остао у нашој кући да живи.

Село сам напустио не само ја, већ сви из њега, као и Срби који су дошли неколико дана прије тога у наше село из околних села гдје је било мјешовито становништво. Срби, бјежећи из других села, ту су се скупили.

Пошто је село било гранатирано цијели дан 20. јун 1992. године, ми смо одлучили да село напустимо. Село је било од муслиманске војске скоро окружено и она је већ била на рубу села. Мјештани овог и околних села, међу којима сам био и ја, одлучили смо да извршимо пробој - што смо учинили 20. јуна 1992. године око 18.00 часова. Нас Срба је било између 2.500 и 3.000 када смо кренули.

Пјешке смо се пребацивали цијелу ноћ и преко хрватског села Подастиње стигли у Кисељак, а преко ове општине на српско подручје - на Илићу. Наш долазак и превоз из Кисељака у Раковицу обавили су Хрвати из Кисељака камионима. Том приликом су нам одузели оружје које смо носили. Све

73 С. Б. Р., записник о саслушању свједока бр. Кри. 120/96 од 28.8.1996.

ово је неко од Хрвата камером снимао. У наведеном пробоју један човјек је рањен, а док је село гранатирано било је 3 или 4 погинула. Одласком из села у нашој кући у селу је остао мој отац **Јован**. Док сам боравио у Илијашу, од неких Хрвата из Кисељака сазнао сам да је мој отац убијен половином августа 1992. године. Такође смо сазнали да је убијен и **Благоја Гулум** из Доње Зимче (старац), а **Вељко Савић** из Мухашиновића се објесио, јер је био малтретиран.

Прије него је рат стао, ја сам у Илијашу упознао **Синишу Дубочанина** из Високог, који је већи дио рата боравио у Високом, па ми је он испричао о страдању мог оца. Мислим да је Дубочанин - како ми је рекао - био и ангажован као фотограф, па је тако био и на увиђају након што су Муслимани убили мог оца. Оца је затекао у подруму куће са повредама ножем и другим предметима, а у кући су били разбацани предмети, тј. све је било испретурано. Било је говора да је мог оца убио **Асим Провалић** звани *Брњо* из Срхиња, али су га испитивали и пустили у СУП-у Високо⁷⁴.

Милена (Милош) Савић, с. Мухашиновићи

„Рат 1992. године мене и мог супруга **Вељка** затекао је у нашој породичној кући у селу Мухашиновићи. По избијању рата један број мушкараца Срба одведен је у касарну у Високо. Мањи број мушкараца и нас жена остали смо у кућама. Наша дјеца са нама нису живјела у заједници.

Пошто смо остали сами у кући, а имали смо поприлично непокретне имовине и лијепо смо живјели, већ од првих дана избијања рата у нашу кућу долазили су наоружани униформисани муслимански војници, на челу са **Хајрудином Халиловоћем** званим *Мрчо*, који су стално малтретирали мене и мог покојног супруга **Вељка**. Вршили су нам претресање куће и помоћних објеката под изговором да траже оружје, које наводно **Вељко** крије у нашој кући.

Халиловић нас је свакодневно малтретирао тако што је наређивао неким од својих војника да аутомат држи уперен у стомак супругу **Вељку**, а ја сам ту морала да стојим све вријеме и гледам. Онда је пријетио да ће нас поклати, убити или нам учинити било шта друго уколико му не предамо оружје које кријемо у кући. Вељко и ја смо упорно покушавали да га убијемо да ми оружја немамо и да немамо шта да предамо. **Вељко** је имао лични пиштољ са дозволом који је раније давао Хајрудину, али га он није узео, рекавши да неће да носи и да тај пиштољ остави за себе да њиме прекрати своје муке. Дана 19. августа 1992. године поново су упали у нашу породичну кућу и на описани начин нас малтретирали Хајрудин и војници, те су изашли из наше куће и кренули према улици, а при том су тражили да се преврне ђубре у нашем дворишту - да се утврди да ли се ту налази оружје.

Ја сам рекла **Вељку**: *Иди, Вељко, види међу нашим шћо су остали у селу да ли има какав аућо и љребаци се до Кисељака и бјежи даље, ово се више не може издржати.*

Вељко је изашао из куће и кренуо према улици, а ја сам била на дворишту и, колико се сјећам, није ни изашао до улице - **Хајрудин** и његови су га спа-

Опроштајно писмо
Савић Вељка

Zbog ovakve teške situacije i moje
meizdanživosti napisao sam da izvršim
samoubistvo iz svoga vlastitog pištolja
kojega imam uz dozvolu.

Drugo je što me žena moje
poslijeva da odem u Crjenu dok
se ova situacija smiri.

Poslednji put pozdravljam
djecu i unučad. da mi oprostite ako
sam nekada pogriješio prema njima.
zahvaljujem se komšijama
kretima na dobro namjeranim
ustupcima ovih dana.

Nemojte me voziti doktoru-
za bilo kakve spremanje nekakvih
jer sam tako i stao.

Sahranite me prema mogućosti
mjestu gdje bilo ili na mojoj
vlastitoj zemlji više koampire i pod
jedne javike. pa kad se situacija
smiri premijeti na gora bilo.

Bro pisamo meka meko zadržati
kod sebe pa kad se mogne dati
mome od moje djeca.

Veljko

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
ZENICA
POLICIJSKA UPRAVA VISOKO
Odjel krim policije

Broj: 08-02/5-2-04-2-187/04
Datum: 15.01.2004.godina.

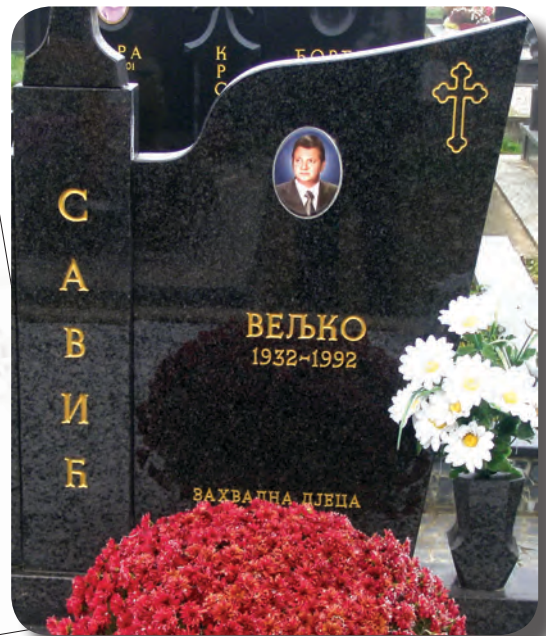
GENERALŠTAB VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE
General – Polpukovnik
Cvijetko Savić
BANJA LUKA

PREDMET: - Savić Veljko, oproštajno pismo dostavljamo.
VEZA: - Vaš zahtjev od 15.01.2004.godine.

U vezi vašeg zahtjeva broj i datum veze dostavljamo vam oproštajno pismo koje je
napisao Savić Veljko sin Ostoje, rođen 18.07.1932.godine u selu Biskupici općina Visoko, a
koji je izvršio samoubistvo pucanjem iz pištolja dana 19.08.1992.godine u mjestu
Muhašinovići br.18, općina Visoko, a koje je pronađeno pregledom odjeće sradolog.

PRILOG: kao u tekstu.-

ŠPZ/

зили и вратили се према нашој кући, а **Вељко** је утрчао у кућу и закључао се изнутра. **Хајрудин** је упао у двориште и кренуо према вратима наше куће, а ја сам стала испред њега. Наредио ми је да отворим врата, што ја нисам могла да урадим. А онда ме упитао ко још, осим **Вељка**, има у кући и колико четника кријем од њих. Ја сам одговорила да нема нико, а он је рекао има и у том моменту се зачуо пуцањ из наше куће. На то је **Хајрудин** дрекнуо: *Како нема, видиш да Срби љуцају из куће*. Ја сам само могла да наслутим да је мој **Вељко** узео свој пиштољ који је раније давао **Хајрудину** да га носи и да се из тог пиштоља убио...

Пошто су врата била закључана, **Хајрудинови** војници су видјели да је у приземљу отворен прозор и наредили су мени да уђем кроз тај прозор и да им отворим улазна врата. Ја то нисам могла да урадим, јер се за то здравствено нисам осјећала способна. Он је наредио својим војницима да упере аутомате у мене, што су они и учинили и онда су, по његовој наредби ме буквално убацили кроз прозор у приземље просторије. Ја сам тако убачена пала на сто који се налазио под прозором и са стола на под и више нисам могла устати. За мном је, по **Хајрудиновој** наредби, кроз прозор ушао један његов војник, скочио на сто, а онда и на мене и, прегазивши ме, ушао у собу. Тај војник је откључао врата на кући и у кућу је ушао **Хајрудин** и остали наоружани и одмах су се распоредили да претресу кућу. **Вељка** су нашли у соби у сједећем положају на тросједу обливеном крвљу, са крви по тросједу и поду, а поред њега је био пиштољ са раном на челу главе.

Војници су мене из приземља довели у ту просторију да видим приказ у којем је **Вељко**, што је мене јако тешко погодило. Онда су **Вељково** тијело ставили у чаршаф и хтјели да изнесу напоље, чему сам се ја успротивила. Инсистирала сам да дође **Асмир Хоџић**, кога смо ми познавали и прије рата, који је нама био добар комшија и који се бринуо о тијелима умрлих у нашем селу. Убрзо је дошао **Асмир** и ја сам тражила да тијело мог **Вељка** буде сахрањено како то налажу наши обичаји и да буде закопано на гробљу у Голом брду. Осим тога, тражила сам од **Асмира** да на лице мјеста изађу и судије и да се забиљежи како је мој **Вељко** смртно настрадао и у каквим околностима. Убрзо су на лице мјеста дошле наводне судије, један младић и дјевојка који су мене саслушали и требали су да су записали све оно што сам ја њима говорила и да је мој **Вељко** тај дан извршио самоубиство...

У кући сам остала још нешто више од пола године, а онда сам изашла преко Кисељака. До мог изласка из села **Хајрудин** је готово свакодневно долазио кући под изговором да и даље тражи оружје, па су ме једном приликом чак и физички претукли пред сушаром у мом дворишту, наносећи ми повреде по тијелу у виду крвних подлива, због чега ми је комшиница **Јањка** морала да ставља облоге...

Желим да нагласим да су у логору Високом били затворени моја сестра **Славојка Шаренац**, њен муж **Славко Шаренац** и њихов син **Станко Шаренац**, који су тамо били психички и физички злостављани. Ја сам до мог изласка из села имала прилику да им повремено носим храну у логору у Високом и тада ми се сестра повјерила да су их тукли и психички злостављали, те да су се тамо патили под тортуром Муслимана који су их држали затворене у тој војној касарни. Тијело мога мужа **Вељка** ископано је 27. септембра 2009. године из гробља на Голом брду, идентификовано и пренесено на градско гробље Пучиле у Бијељини...

Оног дана када се све ово десило сахрањен је наш комшија **Благоје Ђулум**, кога су муслимански војници заклали недалеко од његове куће у шипражју, надамак потока^{.75}

Овом догађају присуствовао је комшија **Радоја Крсмановић**, доведен из логора Касарне Високо, који је, такође, од **Вељка** тражио да преда наоружање (минобацач и сл.).

Вељко Савић је неколико дана прије овог догађаја написао опроштајно писмо у коме, поред осталог, истиче: „...Због овакве ситуације и моје неиздржљивости ријешио сам да извршим самоубиство из свој властитој иницијативи, које ја имам уз дозволу...”

Опроштајно писмо пронашли су судски органи у његовој одјећи приликом претреса, а депоновано је у његов досије, који се чува у полицијској управи Високо (Одјељење крим. полиције). На захтјев родбине дана 15. јануара 2004. године копија овог писма уступљена је породици.

* * *

Послије 20. јуна 1992. године јединице ТО и МУП-а Високо, најчешће у групама од 8-15 војника, наставиле су са упадима у села, вршиле малтретирања и хапшења српског становништва, његово одвођење у логоре и појединачна убиства. О томе говоре и сљедеће изјаве.

Саво (Неђо) Глишић, с. Доња Зимча

„Муслимани су наставили (послије 20. јуна 1992. године – прим. прир.) са упадима у српске засеоке и мања насеља, која нису била у могућности да организују јачу самозаштиту, при чему су нас малтретирали на разне начине, пуцали су на наше куће и слично. Знам да се то дешавало у засеоцима Браве, Добриње, Равне и другим. Приликом ових провокација знам да су у засеоку Равне Муслимани убили **Јову Голубовића**”^{.76}

Бранислав (Милутин) Лукић, с. Збиље

„Село Збиље није било чисто српско село. Што се тиче мене и моје породице, све до рата односи са сусједима су били одлични.

Истина, моја два стрица који су вољели попиту, били су нешто бучнији, бојали су се за себе, па су у априлу због добијених муслиманских пријетњи напустили село и отишли на подручје Илијаша са породицама...

Војници *Пајриотске лиге* (јуна 1992. године) мене, мајку (**Божица** - прим. прир.), оца (**Милутин** - прим. прир.) и мога брата (**Жељко** - прим. прир.) су

75 С. М. М., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 10-02/1-92/10 од 17.9.2010

76 Г. Н. С., записник о саслушању свједока. бр. Кри. 31/95 од 22.1.1995.

спровели у викендицу на Збиљу, на обали Босне. Не знам чија је викендица, знам да је власник Височанин... Ту смо провели двије ноћи и дан... Након тога пребачени смо у Збиље, у кућу Наде Марић, гдје је било још Срба са Збиља које је довела *Паџриојска лија*. Ту смо ја и брат били до октобра 1992. године... У овој кући су била честа испитивања, мучења, ударања.

Вођени смо и у друге сусједне викендице на испитивање. Све се то догађало ноћу. Испитивање је вршила војска – *Паџриојска лија* и уз сарадњу височке СЈБ, односно иследника **Хамзића (Асим Хамзић** - прим. прир.). **Хамзић** је прије рата је био инспектор у МУП-а Високо. Из војске *Паџриојске лије* је у испитивању био неки **Шљиво**, а мој брат му зна име...

Отац је одведен (13 септембар 1992. год.) из куће **Наде Марић**. Одведен је у непознатом правцу. То вече смо чули да је убијен... У 4.00 часа ујутру, док смо испитивани, **Шљиво** нам је рекао да је наш отац убијен и изразио нам је саучешће⁷⁷.

Жељко (Милутин) Лукић, с. Збиље

„Почетком мјесеца маја 1992. године, на захтјев ТО Високо, предао сам аутоматску пушку и 150 метака. Пошто смо у селу давали понекад и заједничке страже са Муслиманима, припадници ТО Високо су знали да сам посједовао ту пушку... У селу смо наставили несметано живјети све до 8. августа 1992. године, када смо, наводно због личне безбједности, смјештени у кућу **Суада Бечића**. Дана 24. августа 1992. године пребачени смо у кућу **Бошка Марића**. У тој кући је било притворено нас десеторо Срба, а у кући **Миленка Ферзановића** било је притворено још 18 Срба из нашег села...

Дана 13. септембра 1992. године око 09.00 часова на поновно испитивање одведен је мој отац, затим **Вељко Марић, Илија Какућа и Младен Марић**. По повратку са испитивања **Илија** и **Младен**, који су том приликом много претучени, казали су да је мој отац убијен. **Младену** су, при саслушању, говорили да ће га убити као **Милутина** ако не буде сарађивао..

Објашњење које смо за убиство оца добили од муслиманске војске јесте да су га, наводно, убили четници при бијегу према њиховим положајима.

Јединица која нас је држала затворене и испитивала јесте Војна полиција тзв. *Паџриојске лије*, из Зенице. Та јединица је бројала око 40-50 људи. Командир је био **Амир Бечић**, тридесетпетогодишњи боксер из Зенице. Његов замјеник и највећи мучитељ, који нас је све, приликом затварања, и опљачкао јесте **Ферид Шљиво**; највјероватније је из Сарајева, а рат га је затекао у КПД Зеница⁷⁸.

Лазар (Остоја) Чулум, с. Доња Зимча

„У вријеме боравка у Зимчи и приликом првог напада Високог на Илијаш, од стране муслиманских екстремиста, долазило је до честих напада и

77 Л. М. Б., изјава бр. 486/00 од 2.8.2000.

78 Л. М. Ж., изјава од 11.6.1993.

малтретирања српског становништва (Избјегао из Зимче пред нападом муслиманских екстремиста дана 4. мај 1992. год. - прим. прир.). Поуздано знам да је моју комшиницу **Ану Марковић**⁷⁹ заклао **Идриз Зукан** и група муслиманских екстремиста. Они су довели и **Новицу Марковића** да преко ноћи преведе *Куран* и водили су га од прага до прага, гдје су га хтјели заклати. Исто су чинили и са **Славком Радосављевићем** са намјером да га испред икона у српским кућама закољу... Да не би био заклан, **Славка** су спасили **Шукрија Зукан** и **Хилмо**, који су иначе помагали српском живљу на нашем подручју”.⁸⁰

Милена (Милан) Глишић, с. Вилењак

„Не сјећам се тачно датума када сам септембра мјесеца 1992. године отишла у посјету мужу (у логору Високо – прим. прир.). Био је петак. Тог дана примијетила сам да је у Високом владала веома напета атмосфера. А у логору у касарни неки стражари, међу којим **Суљо Бурко**, кога сам одраније познавала. Били су изненађени мојом посјетом и имала сам осјећај да су очекивали да ће се нешто догодити... Док сам очекивала да ми дозволе посјету мужу, почело је гранатирање, а гранате су падале око касарне... Заједно са мном у посјети су били својим мужевима и синовима: **Слободанка Стојанчевић**, **Стефанка Вановац** и **Рада Суботић**. **Суљо** нас је одвео у подрум да се склонимо од граната.

У просторији у којој смо се склониле затекле смо **Хајрудина Халиловића** званог *Мрчо*, **Зијада Кадрића** и **Салиха Хаџиалића** - новинара Радиотелевизије Високо, чију сам породицу раније познавала. Имала сам утисак да су и они претходно знали да ће доћи до гранатирања, па су се склонили у ту просторију... И данас сам чврсто убијеђена да су Муслимани гранатирани логор у Високом. Том приликом је убијен мој супруг **Трифко Глишић** и да су то лажно приказали као гранатирање извршено од стране српске војске”.⁸¹

Сретен (Милош) Баковић, с. Чекрчићи

„У току рата, односно на самом почетку рата погинула је моја супруга (**Милојка** - прим. прир.) од снајпера, погођена је у десну руку и у стомак. Од снајпера су погинуле и **Драгица Живковић** (супруга **Ненада** који је сад адвокат у Зворнику и тамо живи); **Винка Лалић** (супруга **Срете** који живи у Новим Дворовима, пензионер је); **Добрица Мирић (Јанков)** који је био стар око 30 година; **Ранко Вукичевић** (син **Мићин**) који је био стар око 50 година; **Власто Кокоруш** (син **Лазаров**) - стар око 40 година (*Мићо* је живио у Брчком и ту умро); **Живко Аврамовић** (мислим да му се мајка зове **Ковиљка**) - стар око 45 година; **Војо Кокоруш** (син **Рајков**) - стар око 30 година... Сва горе поменута лица су погинула као цивили, сви од снајпера”.⁸²

79 Идентитет лица није утврђен

80 Ч. О. Л., изјава од 9.9.1992.

81 Г. М. М., записник о саслушању свједока бр. Кри. 138/95 од 18.10.1995.

82 Б. М. С., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-02/4 од 19.8.2005.

* * *

Према расположивим подацима, јединице ТО Високо су током маја, јуна и јула 1992. године извршиле 38 акција блокада, упада и напада на појединачна српска села и напада на поједина насеља у граду Високо. Од тога 24 акције су изведене прије, а 14 акција после 20. јуна 1992, што - уз извршени општи напад на српска села општине Високо - чини укупно 39 предузетих оружаних акција против српског становништва. Број акција је вјероватно и већи пошто објективно нису могле бити регистроване све акције у граду Високом, па ни све посебне акције према српском становништву у селима.

Највећи број давалаца изјава наводи **Нисета Рамића** и **Хајрудина Халиловића** као предводнике група које су чиниле тешке злочине против српског становништва. Познато је да су њих двојица били припадници јединице ТО Високо, због чега је тешко претпоставити да су бројне злочине чинили по свом нахођењу. Сигурно је да су њихови претпостављени били упознати са злочинима које су њих двојица чинили, али да ништа нису предузимали да их у томе спријече.

ВИСОКО 1992-1995

ЛОГОРИ ЗА СРБЕ У БиХ (1992-1995)

ЗЛОЧИНИ У ЛОГОРИМА

ЛОГОРИ ЗА СРБЕ У ВИСОКОМ (1992-1995)

Шта је то што у мозговима појединаца буди нељудске жеље и појављује се и што их нагони да без видљива смисла и разлога изазивају око себе сузаре и несреће и тешка страдања која обично погађају невинне, а њима не доносе ни мирани задовољства ни неке видљиве користи?

Иво Андрић, „Знакови порез пута“

ОДВОЂЕЊЕ У ЛОГОРЕ И МУЧЕЊЕ

Припадници српске националности, без обзира на старост и пол, без посебних разлога су на различите начине хапшени и одвођени у логоре, затворе и притворе. Послије хапшења су били саслушавани, батинани и одвођени у одређене просторије. Били су смјештени у пренатрпаним просторијама, спавали су на бетону, без неопходног минимума здравствено-хигијенских услова. Исхрана у логорима није задовољавала најосновније људске потребе, а жеђ је била саставни дио тортуре. Насиље је било обавезан пратилац живота у логору, а јављало се у најразличитијим облицима (физичко, психичко и сексуално насиље).

Неспорно је да одвођење у логоре представља лишавање слободе.⁸⁴ Многи логораши су изгубили живот у логорима, а велики број и данас осјећа физичке и психичке посљедице.

Српски цивили су хапшени у својим кућама, на радном мјесту, на улици и на другим мјестима. Након тога су одвођени у затворе и логоре, који су били у граду, али и у насељима и селима општине Високо. Мучење цивила је почињало одмах приликом хапшења и било је интензивно настављено одмах по довођењу у логор. Приликом прихвата у логору најчешће су пропуштани кроз шпалире стражара и других муслиманских војника који су их тукли разним средствима, што је настављено и током њиховог боравка у логору. Стражари и друго особље логора су се, приликом малтретирања и туче, користили шакама, ногама, чизмама - којима су Србе ударили у разне дијелове тијела - затим хладним оружјем у виду дрвених мотки, држалима разних алатки, жељезним шипкама, електричним кабловима, полицијским палицама, руковатима и цијевима пиштоља, кундацима пушака и другог ватреног оружја у функцији хладног оружја.

Жртве су најчешће мучене до онесвјешћивања, а затим су биле поливане хладном водом да дођу себи, те је слиједио наставак мучења. Давање воде и хране у минималним количинама, или никако, такође је било у функцији мучења, што је код логораша изазивало слабост и исцрпљеност. Многи логораши су смршали и до 50 килограма.

Психички притисци су били саставни дио мучења, а испољавали су се на начин да су стражари и друго особље логора тражили од жртве „да бира“ којим средствима ће бити тучена; тражили су од жртве да бира ко ће је тући од присутних и сл. Логораши су одвођени на размјену, а управа логора је унапријед

⁸⁴ Према документима УН: „Борац означава припадника оружаних снага стране у сукобу, осим медицинског и вјерског особља, који учествује у непосредним борбеним активностима, јавно носи оружје и стални знак распознавања и налази се под непосредном заповједном одговорношћу.“ Према истим документима, лишавање слободе је ускраћивање права кретања и других природних и уобичајених права. Лишавање слободе може бити законито и незаконито.

знала да размјена неће бити извршена. Вршено је премлаћивање малољетног сина у присуству оца, као и туча жртве у присуству супружника. Родитељима је било изузетно тешко када су стражари пријетили да ће им убити дијете. Стражари су сличан однос имали према цијелим групама логораша, говорили су им да ће бити побијени, одведени на стријељање. Однос управе логора, стражара и другог особља био је усмјерен на максимално понижавање и срозавање људског достојанства, те су логораше затварали у штале и сеоске мртвачнице. Веома често стражари су просипали храну намијењену логорашима.

Туча је вршена у логорским просторијама и на свим другим мјестима на којима су се логораша налазили (стаза за одлазак на оброк, приликом довођења у логор, копања ровова, сјече шуме, у амбуланти и на другим мјестима).

Логораше су тукла чак и лица која су се случајно затекла на лицу мјеста. Стражари, који су били задужени за безбједност логораша при разним изласцима из логора, редовно су тукли логораше или су дозвољавали другима да их туку.

МУЧЕЊЕ И ЗЛОСТАВЉАЊЕ МУШКАРАЦА

Разне врсте мучења и злостављања у логорима описали су бројни логораша:

Бранислав (Миле) Чебо, с. Доња Зимча

„Приликом избијања ратних дејстава на простору БиХ живио сам са породицом у селу Доња Зимча, општина Високо. Између 3. и 4. јуна 1992. године сломио сам ногу на аутопуту Високо – Зеница, те су ме због указивања лекарске помоћи пријатељи одвезли у Дом здравља у Високо. У Дому здравља су ми ногу ставили у гипс и лангету и тада се појавио дежурни електричар - звани **Кизе**, те ми је пријетио да ће ме убити и већ је био узео аутоматску пушку. Међутим, њега је у томе спријечио хирург **Асим**, чијег се презимена не сјећам ... Тада су ми саопштили да ће ме на носилима пребацити у СУП у Високом, с обзиром да ме нису могли одвести кући, јер је на снази био полицијски час. Рекли су ми да ће ме сутрадан одвести кући... Приликом доласка у СУП смјестили су ме у подрумске, односно затворске просторије зграде. Ту сам затекао **Јована Билала** - службеника СУП-а Високо. Те исте вечери у нашу хелију је доведен **Светомир Вујисић Светио** из Високог, а послије њега у хелију су доведени **Душко Николић** - из насеља *Луке* (Високо) и **Маријан** из села Свињарево, чијег се презимена не могу сјетити. Сутрадан смо око 13.00 часова сви заједно пребачени у војну Касарну *Ахмет Фешахаић* у Високом, која је послије 20. јуна 1992. године претворена у логор... Након нашег доласка почели су нас тући и малтретирати војници који су боравили у касарни, као и они који су долазили са линије...

Тукли су нас везане песницама, ногама, кундацима, шлемовима, кабловима, дрвеним палицама и слично, наносећи нам тешке тјелесне пов-

реде од којих је након неколико дана преминуо **Светомир Вујисић**. Често су нам везивали очи, највјероватније да не видимо ко је све улазио у спаваоницу да нас туче...“⁸⁵

Јован (Тодор) Капикул, с. Годуша

„Дана 13. јуна 1992. године, у јутарњим сатима, десетак наоружаних лица опколило ми је кућу. Изводе мене, жену (**Недељка** – прим. прир.) и дјецу (син **Јордан**, ћерке **Даворка** и **Ерна** – прим. прир.) и постројавају нас уз зид. Улазе ми у кућу, претресају, разваљују. Угоне нас у теретни ауто у којем је било девет чланова породице **Малешевић** – од стараца, па до дјетета од двије и по године. Возе нас у с. Кралупе, а успутно су *йокуйили* **Јову Вуковића** – рођеног 1914. године. Укупно нас 15 затварају у једну шталу у поменутом селу (Кралупи – прим. прир.). Привео нас је један **Ахмић** – уличар, и **Рожајац** – син **Рашида** из Ступарића.

Око 14.00 часова изводе прво жене и дјецу, једно по једно, из штале (у с. Кралупе, јуна 1992. год. – прим. прир.) у један подрум зграде у близини гдје им је смјештена команда. Потом изводе и мушкарце, једног по једног. Мене је саслушавао некакав замјеник њиховог команданта из Високог. Питао ме за кога сам гласао, гдје ми је родбина и слично. Послије саслушања опет смо сви у подруму, заједно са женама и дјецом, и ту смо преноћили. Сутрадан су нас истим аутом, све заједно, одвезли у касарну у Високо...Мушкарце затварају у подрум у коме се већ налазило тридесетак затвореника, а за два дана у исту просторију доводе још тридесетак.

Сутрадан (14. јуни 1992. године) су нас истим аутом све заједно одвезли у касарну у Високо. Одмах у ходнику раздвојили су жене и дјецу на једну, а мушкарце на другу страну. Мушкарце затварају у подрум у коме се већ налазило тридесетак затвореника а за два дана доводе у исте просторије још тридесетак. Ту сам препознао **Билала Јову**, **Вукичевић Зорана**, **Скопљак Живка** и **Ђурић Васу** – старог 70 година – који је био сав поцрнио од батинања, само су му дланови били без трагова злостављања. Ту су од батинања умрли **Гогих Слободан** и неки **Свето**, који је радио у *Аирокоју* у Високом.

Сваког дана нас је тукао **Халиловић Хајрудин**, рођени брат **Сефера Халиловића**, команданта муслиманске војске БиХ. Ако један дан не дође, то је за нас био празник, славље. **Кувача Милорада** је тукао седам дана узастопно све док га није скршио да не може више устати на ноге. **Шаренца Николу** је водио да да изјаву за њихову телевизију, али како није казао све како му је наређено – на размјену је ношен на носилима. **Јована Ђурића** – портира у Кожарско-текстилном комбинату у Високом везивао је ланцима и спуштао га у бунар дубок десет метара да тражи пушке... 95% нас је падало у несвијест од глади. Ја сам за три мјесеца ослабио 50 килограма... Главни **Халиловићев** помоћник у клању и убијању Срба био је **Минђуша**...

Снајпером су кроз прозор у мојој соби убили **Бајића Мику**. Његов брат **Жељко** је био покрај њега, а нису му дозволили ни да присуствује сахрани”⁸⁶

85 Ч. М. Б., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-02/4-550/07 од 26.11.2007.

86 К. Т. Ј., изјава од 10.3.1993.

Миленко (Милан) Кувач, Високо

„До мог заробљавања је дошло негдје половином јуна 1992. године, када су припадници ТО ишли од куће до куће и наређивали припадницима српске националности да се окупе у кући **Јована Ђурића**, односно да свакодневно ту долазе на ноћење. То је трајало седам дана, када су комбијем дошли такође припадници ТО и повезли нас до касарне у Високом, а све под изговором да би могло доћи до оружаног напада и ради наше сигурности с тим у вези. Било је више од двадесет мјештана српске националности - како мушкараца тако и жена, и то свих узраста.

Поименично ту су били мој отац **Милан**, мајка **Радојка**, дјед **Велимир**, баба **Видосава**, стриц **Милорад**, стрина **Жељка**, затим комшије **Дабић - Васо**, **Раденко**, **Пава**, онда **Раденко Тубин** са мајком **Даницом**, **Јован Ђурић**, **Митар Шаренац**, **Никола Шаренац** и други, чијих имена се тренутно не могу сјетити. По доласку у касарну ту се налазило још око 580 грађана српске националности који су одраније били лишени слободе и ту доведени”.⁸⁷

Радован (Милован) Марић, с. Буци

„Дана 6. јуна 1992. године око 16.00 часова припадници Армије БиХ код моје куће (у с. Буци – прим. прир.) заробили су мене, моју мајку (**Добрила** – прим. прир.) и брата - по имену **Јован**, рођен 1964. године. Заробљавање мене, мајке и брата извршено је од стране седам униформисаних војника АБиХ, а од тога броја ја сам познавао пет војника ... У новој кући гдје сам иначе живио узели су ми личне исправе, а затим нас тј. мене и брата одвели у с. Гиње, а мајка је остала код куће. У Гињу су нас везали у једном воћњаку за стабла шљива. Ту смо били брат и ја везани за шљиве, а биле су нам везане и очи. Тукли су нас везане и на други начин малтретирали... Иначе у воћњаку је било везано више људи, око седам.

Познавао сам везане **Трифка Цвјетковића** из мог села, а дан-два након мене су довезени још неки Срби из других српских села. Из баште гдје смо били везани одвели су нас у кућу под плочу, а након дан-два из ове куће одведени смо у војну касарну у Високо”.⁸⁸

Милорад (Станоје) Јовичић, Високо

„...Ја лично сам имао кума Муслимана који ми је помагао да ме не убију и одмах не стрпају у логор, већ само у кућни притвор. Како сам већ рекао - свакодневно сам се пријављивао и том приликом су ме једном из чиста мира двојица припадника муслиманске војске утрпали у ауто и одвезли у логор Високо (логор у бившој касарни ЈНА, 7. август 1992. год. – прим. прир.). Ту су почела испитивања са свакодневним физичким малтретирањем.

Готово свакодневно су ме тукли, ударали чиме стигну и тјерали да признам нешто што нисам знао. Храна је била никаква, само парче хљеба. Био сам у лошем здравственом стању, почео сам мокрити крв од огромних удараца и слабог организма...

87 К. М. М., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-1-9/02 -230-156/05 од 11.4.2005.

88 М. М. Р., изјава бр. 437/00 од 17.7.2000.

Ослабио сам око 35 килограма, а многи моји пријатељи су подлегли ударцима и повредама - и то дванаест мушкараца и једна жена, а једног су убили бацивши га кроз прозор. А 25. септембра 1992. године су нам бацили гранату у затвор. Том приликом су погинула двојица, а 26 је рањено - што теже што лакше. Ја сам такође том приликом рањен у лијеву ногу ситним гелерима. Тада су нам први пут пружили неку прву помоћ у логору...

Послије тога су дошли њихови новинари и инсистирали су да дамо изјаву да су нас *чеџници* напали. Ми, нормално, никако то нисмо хтјели изјавити, јер је то била чиста лаж и пропаганда”.⁸⁹

Славиша (Бошко) Раковић, с. Мауровићи

„Ми нисмо могли да се бранимо (с. Мауровићи нападнуто 20. јуна 1992. год. – прим. прир.). Они су гранатирани. Од тог гранатирања су погинули **Вишња Бајић, Игор Стојчић, Влатко Милановић и Драган Цвијетић**. Ми смо се предали и они су након тога претресли куће. Утоварили су у камионе нас 100 мушкараца и одвезли нас у Високо у касарну *Ахмеј Феџахић*. Жене и дјецу одвезли су у с. Хлапчевиће у мјесну заједницу. Држали су их седам дана и пустили кућама, које су биле опљачкане”.⁹⁰

Вукан (Богдан) Купрешак, с. Калотићи

„Дана 20. јуна 1992. године снаге ТО БиХ извршиле су напад на наше село (с. Калотићи – прим. прир.) у 06.40 сати. Том приликом је погинуо **Милановић (Радована) Владимир**, а рањени су **Мићановић Дејан** (у обје руке) и **Дувњак Гојко** (у десно раме)... Послије низа провокација и туче пребачен сам у логор Високо, гдје нас је било 152 у просторији 17x7. Храна нам је била никаква и нису нам дали да пијемо воде. То је било за неиздржати. Сваки дан је неко од нас добијао батине и атмосфера је била ужасна”.⁹¹

Рајко (Стојан) Цвјетковић, с. Буци

„Дана 8. јуна 1992. године у раним јутарњим сатима муслиманско-хрватске оружане снаге су опколиле моје село (с. Буци – прим. прир.) и у тренутку када сам ја изашао да храним стоку ухапсили су ме, везали ми руке на леђа жицом и довели пред стару кућу у двориште. Такође су ухапсили и сина Радомира, везали га и довели га код мене, а супругу нису везали, већ су је само извели у двориште и морала је да држи руке на леђима. Извршили су детаљан претрес куће и нове и старе, тражећи оружје, муницију и радиостаницу. Пошто ја то нисам посједовао, они су и даље инсистирали да кажем гдје се то налази и том приликом су ме шутирала ногама... Пошто нису нашли оружје у кући, повели су нас из дворишта на цесту у селу, гдје су довели такође везане мог рођака **Цветковића Ристу, Цветковића Ратка**

89 **Јовичић Милорад**, цитат из изјаве забиљежен на 88. страни књиге: “Муслимански логор Високо”, треће, допуњено издање из 2007. године, аутора **Момчила Митровића**.

90 **Раковић Славиша**, цитат из изјаве забиљежен на 87. страни књиге: “Муслимански логор Високо”, треће, допуњено издање из 2007. године, аутора **Момчила Митровића**.

91 **Купрешак Вукан**, цитат из изјаве забиљежен на 70. и 71. страни књиге: “Муслимански логор Високо”, треће, допуњено издање из 2007. године, аутора **Момчила Митровића**.

- његовог сина, и **Радета** - такође његовог сина, његову кћерку **Јованку**, супругу **Миру** и мајку **Милену**, затим једну старију жену - **Стану Лазих**. Потоварили су нас у један војни камион и одвезли у сусједно муслиманско с. Гиње, гдје су нас смјестили у шталу Суџуке Сакиба, званог *Поштар*. У ту шталу била је смјештена једна јединица - тзв. *Пајриојска лија*.

Истог дана у ову шталу су довели **Цвјетковића Трифка**, његову жену **Миру**, рођаку **Добрилу** и **Добрилине** синове - **Марић Раде** и **Марић Јово**, сви из села Резаковина, затим **Здравка Бујака**, његову супругу којој не знам име, **Јошић Илију** и његову супругу и његовог сина **Мила**, као још неке које нисам познавао - укупно осам... Сутрадан су из наше групе издвојили моју супругу **Милену**, јер је била тежак срчани болесник, старицу **Милену** - која је имала 81 годину и дјечака **Радована** - који је имао 14 година и смјестили их у притвор у кућу **Цафића Џеме** у селу Буци, а остале су, међу којима сам био и ја, смјестили у аутобус. У овај аутобус довели су и друге заробљене цивиле из сусједних српских села који су били затворени у другим шталама у селу Гиње. Аутобусом су нас одвезли у војну касарну у Високом".⁹²

Радомир (Миливој) Глишић, с. Паљике

„На челу тих муслиманских формација којим смо се предали (ријеч је о предаји након општег напада 20. јуна 1992. године, на с. Паљике – прим. прир.) био је један човјек који се представио као капетан бивше ЈНА и поријеклом из Козарца. Муслимански војници су нас разоружали код ветеринарске станице у мјесту Моштре, гдје смо дошли на преговоре с њима. Након тога нас 60 -70 мушкараца су камионом превезли у касарну у Високо. За то вријеме жене и дјецу су одвезли у раднички дом у Хлапчевиће, гдје су провели наредних 15 дана спавајући на бетону, након чега су пуштени да иду кућама”.⁹³

Јеленко (Илија) Панић, с. Лијешева

„Дана 20. јуна 1992. год. започела је пуцњава, па ме мој комшија **Мустафа Халиловић** упозорио да се скупимо и да одемо до предсједника МЗ **Зуфера Охрана** да бисмо видјели о чему се ради. **Охрана** смо затекли наоружаног и он нам је рекао да сачекамо док се не врати из штаба који се налазио у Моштру, а да у међувремену наше жене и дјеца остану у мојој кући, а ми мушкарци да идемо у кућу **Шефика Халиловића**. Тако смо и поступили. У међувремену се на улици окупила маса сусједа Муслимана. Једни су тражили да нас убију, па су два војника подигли пушке у правцу мога брата (**Миле** – прим. прир.), али је у задњем тренутку дошао наш сусјед **Халиловић Шефик**, код кога смо и били смјештени по наређењу, те је он спријечио да нас ту побију...

Из подрума **Шефика Халиловића** одведени смо у Доње Моштре у штаб. Том приликом Зуфер Охран питао је војнике који су нас спроводили гдје нас воде, па је и он тражио да иде са нама. Тада смо доведени у мјесни уред, гдје смо затекли већи број затворених Срба које су након евидентирања

92 Ц. С. Р., записник о саслушању свједока бр. 138/95, од 12.11.1995.

93 Г. М. Р., записник о узимању изјаве од свједока бр. 10-02/2-149/08 од 13.3.2008.

товарили на камионе и одвозили у непознатом правцу. Све су то биле наше комшије и другови из сусједних села. Тада је доведено још четворо Срба из Зимче (**Глувић Љубомир**, **Шавија Богдан**, **Перић Бранко** и **Кретија Микајло** - 1912. годиште). Ту су нас задржали до сутрадан ујутро (21. јун 1992. год.). Тада су дошле неке комшије, и то албанске националности: **Гаши Ђезаир** и његова два сина - **Хамза** и **Мухамед** - и **Доксо Алмир**, донијели су нам млијеко, мед и хљеб, тражећи од власти да нас ослободе као честите људе и комшије. Није им удовољено и ми смо одведени у касарну *Ахмет Фейтахалић* у Високом...

Прва малтретирања почела су већ други дан након нашег доласка у касарну (22. јун 1992. године). У собу је ушао **Рамић Нисет** и **Јусић** звани *Швабо*. **Рамић Нисет** се обратио мени, тражећи да се нас двојица потучемо. Како сам ја ћутао на ову провокацију, **Јусић** је скинуо опасач са прса и ударио ме опасачем по глави, металном копчом три пута. Њих двојица су затим заредали по соби, ударајући све затворенике по реду и при томе нису штетјели ни сасвим старе људе".⁹⁴

Саво (Бошко) Копривица, с. Тушњићи

„Дана 23. јуна 1992. године био сам ухапшен пред својом кућом (у с. Тушњићи – прим. прир.) од муслиманске полиције, а истовремено је извршила и претрес куће. Истог дана био је ухапшен и мој рођак **Копривица Ранко**. Сем нас двојице, ни један други Србин из овог села није био ухапшен.

По хапшењу спроведен сам у МУП Високо, гдје сам био испитиван и задржан 24 сата, а сутрадан сам пребачен у логор који се налазио у бившој касарни ЈНА. У овом логору сам остао до 26. јула 1992. године. У овом логору сам био испитиван углавном о околностима како су - на који начин Срби са подручја Високог избјегли на подручје Републике Српске и ко је био организатор. Приликом овог испитивања био сам и тучен, али нисам задобио теже повреде".⁹⁵

Софрен (Богдан) Савић, с. Бискупићи

„Дана 20. јуна 1992. године јаке муслиманске снаге из Високог и Сарајева напале су моје с. Бискупиће. Том приликом су у селу запалили 16 кућа - колико их је и било - и из села протјерали становништво српске националности. Село је било етнички чисто српско село. У нападу на село пред својом кућом као цивил убијен је **Гаврић Стојан**...

Мене су ударили наоружани војници из Високог, а било их је у нападу на с. Бискупиће око 500 униформисаних. Држали су ме у заробљеништву око 6 мјесеци... До мога села је с. Бијеле Воде и у њему је био камп... Из кампа су ме пустили, али сам се њима морао јављати и ја сам спавао по шталама, а храну сам сам себи сабирао тако што сам вадио кромпир у њивама да бих преживио".⁹⁶

94 П. И. Ј., изјава дата пред адвокатом **Драганом Васиљевићем** и новинарком **Бранкицом Јовановић** у Делиблату од 2.8.1995.

95 К. Б. С., записник о саслушању свједока бр. 128/96 од 14.12.1996.

96 С. Б. С., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-1/02-2-230-218/07 од 19.2.2007.

Младен (Момчило) Радивојевић, насеље Подвисоки

„Ја сам до ратних збивања 1992. године живио у Високом, насеље Подвисоки. Ту сам имао своју породичну кућу. Осим мене, у том насељу је живјела и моја шира родбина. Када је почео рат, ја и моја сва родбина смо се затекли у Високом. Сада се не могу сјетити тачног датума када се догодило да смо одведени у касарну. Сјећам се да су дошли војници у маскирним униформама и наоружани аутоматским пушкама. Кренули су редом по кућама, гдје су наређивали мушкарцима да изађу и оду до камиона који је имао црвену цераду. Када сам дошао до камиона, видио сам да су у њему начињене клупе и у камиону сам видио већ доста Срба, којих се сада не могу сјетити, и било је доста моје родбине. Приликом доласка војника, којих је било десетак, међу њима сам препознао нашег комшију **Нецада Граху**, који је био обичан војник.

Приликом мог кретања неко ме кундаком пушке ударио у леђа, а нисам видио да су тукли неког другог. Такође, чуо сам рафалну пуцњаву из куће мог брата **Душана Радивојевића**, али не знам шта се унутра збивало. Када су нас покупили у камион, одвезли су нас у бившу касарну ЈНА у Високом. У касарни су нас задржали пет дана. Приликом нашег боравка у касарни војска нам је давала два пута дневно да једемо. Било нас је неколико стотина. Воду су нам доносили у војничкој мјешини, нужду смо вршили у једном тоалету, а спавали смо на поду, гдје смо имали по једно војничко ћебе.

Приликом мог боравка у касарни држали су нас све заједно у једној великој просторији и нису нам дали никуда излазити из ње, тако да ја не знам шта се вани догађало. Нас су само држали унутра и нико никог ништа није дирао. Након пет дана вратили су нас кућама. Кад сам дошао кући, затекао сам супругу (**Танкосава** – прим. прир.) код куће и видио сам да су све вредније ствари и намјештај одвучени. Тада ми је супруга испричала да је убијен мој братић **Радивојевић Драган** (убијен 19. јуна 1992. год. – прим. прир.) док је она чувала његову дјецу на спрату њихове куће са његовом супругом **Бранком**. Такође ми је испричала да је убијен пред његовим родитељима, који су послије рата умрли и сахрањени у Теслићу”.⁹⁷

Жељко (Вељко) Милановић, с. Калотићи

„Мушкарце из села Калотићи, Мауровићи и Брадве заробљавају и вежу их жицом, товаре у камионе и вуку у логор који је био у касарни *Ахмеј Феџахајић* у Високом, а жене и дјецу у дом у селу Хлапчевићи (20. јун 1992. године – прим. прир.). Мене су заробили у муслиманском селу Хлапчевићи и са мном заједно су заробили **Милановић Радована**, и то када смо ми пошли у Какањ. У селу Хлапчевићи смо видјели војску како улази у камионе. Када смо то примијетили, ја сам покушао да се са **Радованом** вратим у село како би рекао становништву да се спрема напад. Но ја то нисам успио, јер ме из групе војника препознао **Хајдиновић Нијаз**, кога сам добро познавао. Био је у цивилном одијелу. Када је пришао, рекао је: *Ойкуда ти овдје, Жељко?* Њему је пришло мени непознато лице, за кога сам ту чуо да је по чину мајор, и он је само рекао: *Убийи ња!* То је **Нијаз** одбио, тако да су

мене и **Радована** затворили у неку шупу, гдје су нас чували шест војника у с. Хлапчевићи.

У шупи смо били затворени од 6.00 часова 20. јуна 1992. године, па до 14.00 часова, а онда су нас одвели до Поште у Моштру и ту нас држали уза зид са пушкама упереним у нас. Пред Поштом нас је истукао **Нисет Рамић** који је побио породицу **Вуковић**. Тукао нас је чизмама, кундаком пушке и моторолом. Тукли су нас и остали војници, који су се затекли код Поште.

Око 18.00 часова одвели су мене и стрица **Радована** у логор у Касарни *Ахмет Феџахаић* у Високом. У касарни је било затворених Срба 450, а ја сам био у соби са 150 војно способних. Ту сам био четири мјесеца и за то вријеме је била туча. Нису нам давали хране, тако да смо гладовали⁹⁸.

Тодор (Милош) Шербић, Високо

„Дана 20. јуна 1992. године на с. Бискупиће извршен је оружани напад од стране организованих група Муслимана и већ формиране Армије БиХ, са свих страна у вечерњим часовима и трајао је читаву ноћ. Већина српског становништва, а отприлике било га је негдје око 4.500, успјело се пробити према Кисељаку. То је било већински хрватско мјесто и ту су нашли помоћ. Мањи број становништва које је остало у селу Бискупићи страдало је приликом тог напада.

Послије свих ових дешавања на подручју Високог ја сам остао у Високом заједно са мојом супругом (**Драгица** - прим. прир.), шуром **Вујадиновић Борканом**, његовом невјестом **Љепосавом** и њезиним сином **Миленком**. Послије изласка већине Срба из Високог услиједило је пљачкање њихове имовине, коју су Муслимани звали *чишћење*, и отпочела су претресања, притварања, хапшења и истјеривања из кућа Срба који су остали у Високом. Сви притварани Срби одвођени су у затворе у војној касарни, гдје су били изложени физичким малтретирањима и мучењима, а знам да су била и три случаја убистава - од којих знам за **Гаврић Стојана** који је умро од батина у касарни. Одатле су одвођени у затвор у Зеници. Мени су најмање 15 пута долазили у кућу да претресају и нисам имао неких већих проблема са полицијом и Армијом БиХ, али сам имао проблема са комшијама који су ме психички малтретирани. Од њих се највише истицала **Јавораш Есма**, која ми је највише псовала српску и четничку мајку и да ће бити извршено етничко чишћење.

Негдје половином марта мјесеца 1993. године у с. Срхиње, општина Високо, долазе и стационирају се у кући **Софтић Суље** - хаџије, који је био на челу Кризног штаба за ово подручје, снаге МОС-а (муслиманске оружане снаге) њих негдје око 40 добро наоружаних. Од тога времена **Софтић Суље** је почео да лично доводи муслиманске породице са подручја општине Високо у српске куће и при томе би дијелове кућа насељавао њима. Тако нешто се и мени десило. Када сам му се због таквог поступања супротставио, тада ми је он лично у мојој кући рекао: ***Тогопе**, не итрај се са мном, ја сам војно анижован и моју ће истијерају из куће.*

98 М. В. Ж., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 10-01-5/02-230-617/08 од 15.7.2008.

Послије тога, тачније сутрадан 24. марта 1993, требао сам се заједно са **Софтић Суљом** наћи у згради оштине ради договора о усељавању у моју кућу. Пошто га није било, а претходно сам срео службеника који нам је све то требао да среди око усељавања. Он ми је написао поруку за **Софтић Суљу** и рекао ми је да му је однесем лично његовој кући. Када сам стигао код његове куће, био сам изненађен тиме што сам испред куће затекао 4-5 теренских возила *џипова* и неку војску добро наоружану. А на њиховим маскирним униформама истицали су се бијели опасачи, каишеви и бијеле нараменице са ознакама МОС-а. Међу њима је било 5-6 војника у тамноплавим униформама, а на глави су имали мараме са зеленим тракама око главе и на њима је писало нешто на арапском језику. Када сам им пришао и питао за **Суљу** и рекао ко сам, тако што сам се представио именом, онда је један од њих дигао руке према небесима са забаченом главом и рекао: *Алаху граи, шџа смо дочекали - да нам чеџник долази на Бајрам*. Један од њих ми је узео цедуљу коју сам добио у општини и рекао ми: *Губи се одавде!* Ја сам се кренуо кући пречицом и у једној ували код неког потока су ме стигли двојица наоружаних припадника МОС-а и почели су ми пуцати из аутоматске пушке око главе - један с једне стране, а други с друге. Затим су ме вратили у њихов штаб, гдје су ме претресли и испитивали зашто сам долазио. Послије тога су ме пустили. Чим сам кренуо кући, видио сам **Суљу** пред његовом кућом.

Након три дана од овог збивања код **Софтићеве** куће долазе 4 наоружана припадника МОС-а у моју кућу и, под изговором да ме требају негдје саслушати, одводе ме у подрум куће која је у непосредној близини **Софтићеве** куће, и ту ме затварају. Тек сутрадан почели су са испитивањем. Главни ислеђник био је тзв. *начелник*. Док ме он испитивао, повремено су ме неки од припадника МОС-а ударили. Док сам био у подруму, доведени су у исту просторију у којој сам и ја био следеће моје комшије: браћа **Вујадиновић - Драго** и **Боркан**, њихов рођак Вујадиновић Брано, браћа **Дамјановић - Стјепан** и **Станко**, њихов рођак **Дамјановић Славко**. У другу просторију подрума довели су супругу **Дамјановића Станка - Вила** и супругу **Вујадиновић Бране - Наду**. Након сат времена почели су их испитивати, а касније су их почели једно по једно ударати кундацима од пушке, ногама, палицама, дрвеним летвама по свим дијеловима тијела, док су они при томе били свезани. Посљедице тог мучења су биле тешке за гледати. Највише су страдали **Дамјановић Станко**, **Вујадиновић Брано** и **Вујадиновић Драго** - били су скроз модри и крвави по тијелу и без свијести.

У понедељак, 29. марта 1993. године, око 24.00 часова дошли су по мене, **Вујадиновић Боркана** - који је био на штакама - и **Дамјановић Славка**. Одвели су нас својим кућама, а остале притворене су одвели у Зеницу. За све вријеме проведено у притвору у мојој кући стално су била 4-5 припадника МОС-а. Главни им је био један од муџахедина, који је слабо причао нашим језиком. Вршили су преметачину куће, а мојој жени нису давали мира, јер су је стално испитивали.

Остао сам у Високом да живим све до 26. маја 1993. године, када сам избјегао за Илијаш ради моје личне и женине безбједности”.⁹⁹

99 Ш. М. Т., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-02/4- од 26.6.2005.

Добрица (Веселько) Перичић, с. Збиље

Рођен сам у селу Збиље, општина Високо, МЗ Буци. Моје село је удаљено од Високог око 1,5 км, а настањено је мешовитим становништвом, са већинским муслиманским живљем. Имало је око 70 домаћинстава, од чега српских око 20. Био сам запослен у Кожарско-текстилној комбинату у Високом, а живио сам у породичној кући, у домаћинству заједно са родитељима, супругом и двоје малолетне деце.

Када су почели оружани сукоби у Сарајеву, априла и маја 1992. године, ми смо се са Муслиманима комшијама договарали да се међусобно штитимо и не сукобљавамо. Колико се сећам, почев од маја 1992. године, недалеко од мог села, на месту званом Чекрчићи, успостављене су линије раздвајања између српске и муслиманско-хрватске војске, па су на тим положајима били чести оружани сукоби.

Дана 8. августа 1992. године наше комшије Муслимани посетили су све српске породице у селу, и то **Енвер Баберовић**, **Бехад Баберовић** и **Касим Баберовић** - сви припадници оружаних јединица тзв. Територијалне одбране. Саопштили су нам да нас морају склонити - целокупно српско становништво у селу - и груписати нас у подруме, у три српске куће у селу. Објаснили су да у село треба да дође једна јединица Патриотске лиге из Зенице, која би могла да нас малтретира, а у наведеним подрумима бићемо сигурнији и под наводном њиховом заштитом. Ја сам, заједно са породицом, био смештен у подруму куће **Миленка Ферзановића**, са још неким комшијама, тако да нас је укупно било осамнаест.

Пошто су нас разместили по подрумима, истог дана у село је дошла једна јединица Патриотске лиге из Зенице, којом је командовао **Ибро Пурић**. Он нас је посетио у подрумима и рекао нам да смо овде изоловани ради „наше безбедности“, јер ће током дана покушати напад на српске положаје на Чекрчићима и извршити пробој линије, што ће трајати око 24 сата, а затим ће нас пустити кућама.

Међутим, ми смо у овим подрумима остали затворени све до 18. новембра 1992. године...

Дана 28. августа 1992. године ова јединица је поново покушала напад на српске положаје, али без успеха. Око 13.00 часова извели су нас из подрума и постројили. Називали су нас „четницима“ и претили да ће нас поубијати. Све скупа повели су постројене, али су интервенисали комшије Муслимани, захтевајући да пусте жене и децу, након чега су у подрум враћени жене, деца и старији, а одвојили су нас девет мушкараца. Повели су нас преко чистине, видљиве са српских положаја, до раскрснице у селу. Краће време ту су нас задржали, а затим одвели до викендицу у којој је био смештен штаб **Ибре Пурића**. Одатле су нас постројили и са упереним пушкама у нас повели испред себе, као живе штитове према српским положајима. Поделили су нас у три групе и дали нам флаше са бензином. Наредили су нам да приђемо шуми, која се налазила непосредно пред српским положајима, и да запалимо ту шуму бензином који се налазио у флашама. Ако то не урадимо, побијаће нас пратиоци који су нас тјерали испред себе. Били смо приморани да извршимо њихово наређење, односно полијемо

бензином шуму и да је запалимо. Након тога вратили су нас у подруме, где смо стигли око 21.00 час.

Не сећам се тачно наредног датума, а верујем да је било око месец дана после овог догађаја, дошла су три полицајца из јединице Патриотске лиге и из подрума извели мене, **Вељка Мирића** и **Владимира Ферзановића**. Одвели су нас у викендицу височанина **Ћамила Шахинића**, која се налазила у селу. У приземљу ове викендице затекли смо **Младена Марића**, **Бошка Марића**, **Брану Лукића** и **Илију Какућу**, који су овде претходно доведени из других подрума.

Позвали су ме и увели у једну просторију на спрату у којој су се налазили **Шљиво Џевад** и **Исмић Авдо**, припадници наведене јединице Патриотске лиге. Њих двојица су одмах почели да ме туку каблом за електричну струју и кундаком пушке по глави и леђима. Тражили су да им кажем гдје сам сакрио оружје, псујући ме и вређајући. Напомињем да ја нисам имао никакво оружје, а убеђен сам да ни други Срби у мом селу нису посједовали. Туча је трајала око пола сата.

Пребацили су ме у другу просторију на спрат, из које су у том тренутку извели **Лукић Милутина** који је био претучен и измрцварен. Одвели су га према његовој кући пошто је обећао да ће им предати оружје које је наводно посједовао.

У просторију, у којој сам претходно био, доведен је **Младен Марић** и чуо сам како га туку. Мене су наставили да туку два муслиманска војника која нисам познавао, све док нисам почео губити свест. Када су ме извели и повели према приземљу, на степеницама сам видео како столицом ударају **Илију Какућу**, који је од удараца пао.

Вратили су ме у подрум, наредивши да никоме не говорим где сам био и шта се са мном дешавало. Те ноћи, око 24.00 часа, у исту викендицу одведен је **Вељко Мирић**. Када су њега након пола сата вратили, позвали су мене и одвели на исто место. Нисам затекао никога од Срба, а у приземљу викендице одмах су почели да ме туку чизмама и кундацима, а у тучи су учествовали напред наведени – **Џевад Шљиво**, **Авдо Исмић**, **Муниб Буљубашић** и неки **Амир**, чије ми презиме није познато, њихов командир. Непрекидно су ме тукли око сат времена. Дали су ми воде да пијем - да бих дошао себи. Пустили су касетофон који су претходно опљачкали из моје куће, заједно са осталим вреднијим стварима и намирницама. Иживљавали су се пуштајући траке са гусларским песмама, које су пронашли уз магнетофон, а након тога наставили да ме туку до 03.30 часова ујутро. Наставили су такође да се иживљавају, наређујући да скинем одећу са себе, претећи да ће ме сунетити, затим да ће довести моју супругу и силовати је у мом присуству и слично.

За то време на спрату је био закључан **Жељко Лукић**, син напред наведеног **Милутина**, кога су те ноћи такође претукли.

Пред зору одвели су ме у викендицу **Менсура Шахиновића** из Високог, заједно са **Жељком Лукићем**, који је био тешко претучен, па је једва стајао на ногама. Краће време нас двојица смо остављени сами. **Жељко** ми је рекао да су припадници Патриотске лиге убили његовог оца **Милутина**, после извођења из викендице, како сам напред описао. Нешто касније

Жељка су позвали и рекли да ће га водити код командира **Амира**, а затим су га вратили у подрум, где је био смештен...

Моја породица и ја пуштени смо из затвора у подруму 18. новембра 1992. године и вратили смо се својој кући. Од тада смо били под сталном присмотром и контролом, све до 28. фебруара 1995. године, када сам заједно са породицом преко Кисељака илегално прешао на територију Републике Српске. У међувремену из села су изашли и сви остали Срби, изузев породице **Миленка Ферзановића**, која се и сада налази тамо.¹⁰⁰

Драган (Милорад) Марковић, насеље Моштре

„Дана 20. јуна 1992. године насеље је опкољено јаким муслиманским снагама, било је гранатирање насеља Пучишће изнад наших кућа. Оружани напад је трајао до 15.00 часова, када су упали у наше насеље и почели одводити све српско становништво у Ветеринарску станицу.

Ту су раздвајали мушко становништво од жена и дјеце, тако да су жене одводили у Дом културе у Хлапчевиће, а мушкарце у касарну – логор у Високо. Ту је било провокација, псовање и понеки ударац. Нас мушкарце, око десетак, товаре у камион и одвозе у касарну **Ахмет Фейтахалић** у Високо. У логору нас дочекују и одводе у подрумске просторије, гдје врше претрес и одузимају накит, паре, лична документа итд.

Одатле нас воде у просторије на спрату. Мене затварају у просторију у којој је била већ затворена већа група Срба из околине Високог. Било је ту и рањених Срба, мислим претучених. Лежали смо поредани по паркету, без покривача. Нужду смо вршили у канту која је била у углу просторије.

Храна се састојала од неке назови-чорбе и хљеба, која се смањивала временом тако да је глад почела да утиче на људе. Два-три пута су нас стражари тукли, али у односу на премлаћивања других ја сам још добро прошао. Највише су тукли **Сашу Крсмановића**, **Ненада Вановца**, **Вукана Купрешака** и **Милоша Милановића** - професора који је од последица логора послије умро.

Касније су нас десетак одвојили и затворили у просторију заједно са њиховим дезертерима. Нису нас провоцирали. Сусједну просторију су гранатирани и том приликом је било погинулих и рањених.

Дана, мислим око 15. фебруара 1993. године, нас већу групу возе у Зеницу у КПД. У Зеници је био огроман број Срба затворен. Ту није било присилног рада, ни значајнијег малтретирања. Имао сам 21. јуна 1993. године суђење којим је предсједавао неки судија Муслиман и добио сам пресуду - 13 мјесеци затвора. Послије истека казне нисмо могли напуштати затвор док се не организује размјена. Размјена је организована 8. августа 1993. године у Целиловцу на Влашићу“.¹⁰¹

100 П. В. Д., записник о саслушању свједока број Кри. 120/96 од 29.8.1996.

101 М. М. Д., изјава од 6.3.2007.

Ратко (Млађен) Попић, с. Бискупићи

„Ја сам до 1992. године живио у селу Бискупићи, општина Високо. Радио сам као КВ радник текстилац у *Витексу* у Високом. Негдје у прољеће 1992. године све је мирисало да ће доћи до рата. Ми смо се самоорганизовали у својој МЗ да *држимо* сеоске страже да нас Муслимани не би напали, јер је примијећено да се они увелико припремају за рат. Копају ровове и илегално се наоружавају. Ја сам у јуну мјесецу био на стражи код нашег базена за воду, са једне стране ми - Срби, а са друге стране они - Муслимани.

Дана 9. јуна 1992. године на том стражарском мјесту долази муслиманска војна полиција и мене заробљава. Када су пришли мени с леђа, ударили су ме неким чврстим предметом и онесвијестили. Одатле су ме онесвијешћеног одвели у касарну у Високо, коју је напустила ЈНА. Ту сам дошао к свијести и видио шта је са мном било.

Ту, нас Срба, било је заробљено око 150. У тој касарни било је доста муслиманске војске, а и цивила који су долазили да нас *чејнике* малтретирају. Након извјесног времена, као и остале, и мене су подвргли испитивању и тучи. Тукли су ме свим и свачим, неким пендрецима, шлауфима и другим тврдим предметима, цокулама, боксерима и сл. Често су ме онесвјешћивали. Не знам лица која су ме ту тукла, јер су они то мудро радили да их не бих ја препознао. Само знам њиховог командира, јер је он одатле из Високог и знам да се презивао **Хамзић**, а имена му не знам.

У касарни у Високом био сам око 70 дана, тј. до 18. августа 1992. године, а онда ме у Високом одводе у неку стамбену зграду на саслушање и наводно суђење, гдје ме саслушава предратна судиница **Чабаравдићка**, а онда ме прекомандују у затвор у Зеницу. Мени не уручују никаквих папира нити рјешења“.¹⁰²

Славко (Обрен) Масал, с. Калотићи

„Ја сам заробљен 20. јуна 1992. године у селу Калотићи, општина Високо, гдје сам се налазио у синовљевој кући. Наведено село било је опкољено рано ујутру, тачније у 06.20 часова, када су са свих страна војници у разним униформама извршили оружани напад. Више мјештана је погинуло у наведеном нападу, и то углавном цивила, док сам ја са још око 20 цивила из села био заробљен и камионима превезен до логора у Високом. У логору смо затворени у једну просторију; било нас је укупно 154 лица српске националности. У просторији у којој смо били смјештени није било никаквог намјештаја, тако да смо сједили и спавали на паркету. Од стране Међународног црвеног крста ја сам регистрован 28. јула 1992. године. Управник логора у Високом био је **Зијо Кадрић**. Након што смо регистровани, не сјећам се тачно којег датума, али у једној просторији сједио је **Зијо Кадрић**. Ја сам питао моју супругу **Даницу**, која ми је дошла у посјету, зна ли гдје се налази зет **Славко Дамњановић** и сестра **Дана**, што је изиритирало присутне стражаре да би након што је моја супруга завршила посјету и отишла кући један од три стражара почео ме тући дрвеним маљем, који је и био специјално направљен за физичко злостављање затвореника,

као и ногама. То није трајало дуго, али сам задобио модрице у предјелу кука. Послије наведеног нисам био физички злостављан. Размијењен сам дана 25. октобра 1992. године у мјесту Жупча, општина Бреза. Напомињем да је моју сестру **Дану Дамњановић**, зета **Славка Дамњановића**, **Жељка Ристића** и његову мајку **Душанку** убио извјесни **Рамић**, родом из Горње Сеоче, општина Високо¹⁰³.

Самојко (Никола) Босиљчић, с. Подвињци

„У јулу мјесецу 1992. године у моју кућу су упали припадници Територијалне одбране и полиције (све су биле комшије) **Семих Едхем**, **Хоџић (Хамдин син)**, **Гачан (син Ђамилов)** и **Хајловац (син Рагибов)**. Тражили су наоружање које нисам имао, јер сам већ раније предао свој пиштољ са дозволом **Захировићу Махмуту** - полицајцу, уз потврду. Одвели су ме у оближњу шуму да покажем оружје за које нисам знао. Оборили су ме и **Хоџић** ме ножем почео клати уз одобравање осталих. То је трајало око један сат и ожиљци су били видљиви. Одатле су ме одвели у кућу **Новице Мирковића**, а онда су ме пустили кући. Морао сам се јављати сваки дан у ОШ, гдје је била нека полицијска станица.

Дана 7. септембра 1992. године око 15.00 часова дошла су тројица полицајаца аутом на ливаду гдје сам ја чувао овце и тражили да им продам овце. Видио сам по реаговању да нису дошли ради тога.

Око 19.30 часова дошла су друга двојица на врата куће (љетње кухиње) и рекли да пођем до аута на цести да дам само неку изјаву. Када сам пошао, тражио сам да се обучем, а они су рекли да не треба, јер се одмах враћам. Пошао сам бос, а комшија **Зукан Идриз**, син **Вехбијин**, изашао је из куће и он ме претресао. Када смо дошли до аутомобила, одвезли су ме у Подвињце до школе и ту су ме држали у аутомобилу око 2 сата док се моја судбина унутар рјешавала.

Идриз и други полицајац су изашли и рекли да идемо за Високо. Довели су ме на капију касарне и рекли **Зукану**: *Води ја куд хоћеш, али немој нас нијде сјомињаџи*. Он је знао изгледа добро о затвору, јер се добро сналазио и изгледа нисам био први кога је он лично довео у логор. Са капије ме **Зукан** одвео на спрат и стражар је отворио врата и претресао ме. Одвели су ме у собу бр. 4 гдје је било више од стотину Срба затворено. Ту сам преноћио, а ујутро ме изводе и воде код **Хамзић Асима** (бивши полицајац СЈБ Високо). Он ме напао да ја пребацујем Србе на српску територију. Узео је велику гумену палицу и почео ме тући. Ту је сједио један официр, ћелав, млађи и он је скочио и ногама ме почео тући по глави и ребрима уз псовање српске мајке. То је трајало око један сат.

Одводе ме поново у исту просторију. У тој соби је била сестра **Новице Кисића** – **Мара** и била је једина жена у просторији. Увече су извели **Мару** и њеног мужа, а онда су дошли по мене. Одводе ме у подрум, гдје су била тројица војника и **Халиловић Хајрудин** звани *Мрчо* и одмах је почела туча. Тукли су ме сва тројица, а *Мрчо* наређује, јер је он имао сломљену руку. Тукли су ме дрвеним палицама. Када сам пао, чини ми се да је **Хамзић** рекао: *Немојте више, остиаће без бубреја*. Ту сам пао у несвијест. Када сам дошао себи,

био сам у просторији сав мокар, јер су ме пољивали водом остали логораши. Нисам се могао помјерити неколико дана. Болови су били ужасни. Послије су ме водили на рад (убацивање угља). Након 15 дана су три гранате пале на зграду. Ја сам рањен у ногу, око, уво и на више мјеста по тијелу. Рањени су још и Јово и Митар Шаренац, Раде Шаренац, Јовица Ђукић, Рајко Дабић, Војислав Љепић, Жељко Шаренац, Јово Милановић. Погинули су Триво Глишић и Мило Крунић¹⁰⁴.

Рајко (Стојан) Цвјетковић, с. Буци

„Када смо доведени у ову просторију (логор у касарни *Ахметџи Феџахаџић* Високо, 8. јуни 1992. године – прим.прир.) на бетонском поду био је кредом нацртан овећи круг и у њему знак са четири слова С (Само слога Србина спасава – прим. прир.). Одмах су позвали млађе међу нама, појединачно, и наредили да бришу. Како би се ко сагнуо да изврши наређење, они су га почели тући ногама, шакама, електричним кабловима, дрвеним маљевима и другим предметима. Тукли су све, па и мене, али нас старије мање него ове млађе...

Током те ноћи чуо сам да у сусједној просторији стражари туку и друге затворенике, који су кукали од батина и болова. Сутрадан смо сазнали да су то били Ристо Цвијетић, Јован Билал и Живко Скопљак из Високог...

У овим подрумским просторијама смо остали девет дана и свакодневно били тучени и малтретирани. Тукли су нас стражари и војници у групама по четворица. Сјећам се да су у првој групи били Халиловић звани *Мрчо* из Пријепоља, Ченгић Миралем из Високог, Пурко Мехмед из Високог и један - звани *Жуџи*, чијег се имена и презимена не сјећам, из Каљине код Сокоца. У другој групи су били Рамче Рефик, из Високог, Нурија Кријешталица и још двојица чијих се имена не сјећам. Трећег дана су Сивац Сафет - бивши начелник СУП-а у Илијашу и неки Неро - чије презиме не знам, такође из Илијаша, тукли мог сина Радомира до те мјере да је остао на ивици живота.

Ова соба била је величине 9x14 метара, али су они и поред тога оцијенили да је мало људи у њој стало, па су из подрумске просторије у којој сам ја био довели и све преостале, тако да се у њој нашло укупно 119 заробљеника. Морали смо се сабити тако да практично нисмо имали ни мало слободног простора.

На трећи спрат у собу број један довели су из подрума заробљене жене, а колико сам могао да процијеним - било их је око 50...

Од посљедица ових тортура у мојој соби је преминуо Слободан Гогић (с. Грајани код Високог), а ја сам лично видео када је он преминуо и то у кругу касарне када су га стражари тукли¹⁰⁵.

Радомир (Миливој) Глишић, с. Паљике

„У том логору (логор у касарни бивше ЈНА у Високом, одведен у логор после напада на с. Паљике 20. јуна 1992. године – прим. прир.) остао сам на-

104 Б. Н. С., изјава од 5.4.2006.

105 Ц. С. Р., записник о саслушању свједока бр. 138/95 од 12.11.1995.

редна три и по мјесеца и лично нисам доживио нека већа физичка злостављања, можда због чињенице да је моја сестра удата за Муслимана у Високом. Међутим, видио сам у многим случајевима како затворски чувари изводе затворенике, а након тога их враћају премлаћене, обливане крвљу и полумртве. Тако су једне прилике затворски чувари, на челу са **Халиловић Хајрудином**, на моје очи из просторије извели **Ненада Вановца** (отац му је **Јово**) из мог мјеста, потом га одвели у просторију испод нас након чега су из те просторије почели долазити његови јауци, као посљедица велике физичке тортуре. То злостављање је трајало наредна два до три сата након чега су стражари отворили врата и **Ненада** само убацили у просторију. Човјек је био полумртав, лежао је на стомаку испред нас, а када смо му почели указивати помоћ и скинули мајицу, видјели смо да му је задњи дио тијела, од затылка главе, преко леђа и ногу сав у крвавим подливима. Послије тог малтретирања нико му од службеника у затвору није пружио помоћ, већ смо га ми мало умили послије чега је дошао себи.

Осим **Ненада** највећу физичку тортуру доживјели су мој покојни стриц **Трифко Глишић**, **Купрешак Вукан**, **Крсмановић Саша**, **Топаловић Ненад**, **Милановић Милош** и други којих се сада не могу сјетити¹⁰⁶.

Јово (Владимир) Чорина, с. Кула Бањер

„Ја сам до избијања рата на просторима бивше БиХ живио у мјесту Кула Бањер, општина Високо, у породичној кући скупа са мајком **Босиљком** и оцем **Владимиром**. Рат нас је затекао код наше куће, а у мјесту гдје смо живјели било је мјешовито становништво, са већинским муслиманским живљем. Једног поподнева око 17.00 часова мјесеца маја (3. маја - прим. прир.) 1992. године, када сам са својим родитељима пошао у комшилук да би тамо преноћили, јер је наша кућа била на осами, зауставила су нас на сеоском путу група наоружаних лица која су била одјевена у маскирне војне униформе и наоружани аутоматским оружјем.

Ту су нас троје ставили у један ауто и довели до кућа фамилије **Дабић**, гдје сам видио већу групу муслиманских војника који су све житеље Србе истјерали из кућа на једну ливаду. Тада су од моје мајке узели сав новац који је имала код себе... Ту на том мјесту су пустили жене да иду кућама, а нас мушке - то јест мене, мог оца **Владимира**, **Дабић Љубишу** и његовог оца **Љубу**, **Дабић Миру** и оца му **Јанка**, **Дабић Срету** и **Дабић Неђу** су одвели у затвор у Високо...

Након три дана (по довођењу у логор у касарни, 6. маја 1992. год. - прим. прир.) почели су нас изводити на саслушање. Првог су извели **Дабић Срету** и тако све редом док смо на ред дошли ја и мој отац **Владимир**. Нас је на први спрат водио стражар извјесни **Суљо (Бурко** - прим. прир.) у једну канцеларију, гдје нас је саслушавао *Мрчо*, коме не знам име, али сам касније сазнао да је брат **Сефера Халиловића**. На столу се налазио нож, пиштољ и гумена палица. Тај ми је рекао да се не бојим ако будем говорио истину.

Касније ме извео у ходник, гдје ме је тукао гуменом палицом по леђима, која су била потпуно црна од удараца. Док су ме тукли, тјерали су мога оца

106 Г. М. Р, записник о узимању изјаве од свједока бр. 10-02/2-149/08 од 13.3.2008.

да све то гледа... Док смо одлазили на ручак, тјерали су нас кроз колону постројених стражара који су нас ударили свим и свачим. Ту у логору Високо сам провео девет мјесеци, гдје сам физички много смршао, а и здравље ми је било нарушено. У логору Високо сам саслушаван и давао сам изјаве, а затим сам добио позив за суђење у Зеници, гдје сам осуђен на казну затвора у трајању 12 мјесеци. Мени је суђено за кривична дјела учествовања у непријатељској војсци, затим за нелегално посједовање оружја. Наведено је да сам имао два аутоматска оружја иако га никад нисам имао, и да сам починио кривично дјело силовања".¹⁰⁷

Љубомир (Илија) Дабић, с. Кула Бањер

„Почетком 1992. године становници муслиманске националности почели су се наоружавати и формирати војне јединице које су носиле ознаке - зелене беретке. Комшије Муслимани и њихова војска почели су да пријете становницима српске националности, тврдећи да ће сви Срби бити протјерани или поубијани и да им нема мјеста за заједнички живот... Ситуација се погоршавала из дана у дан, тако да су муслимански војници почетком јула 1992. године почели и са хапшењем становника српске националности. Мене и мог сина **Љубишу** - рођеног 4. маја 1961. године - ухапсили су 2. јула 1992. године. Том приликом ухапсили су и моју браћу **Недељка** и **Јанка Дабића** и све ухапшене одвели су у логор који се налазио у Високом у Касарни *Ахмеј Фејтахалић*. Ту касарну *држали* су муслимански војници, јер су је војници ЈНА напустили.

Смјестили су нас у једну просторију у којој је било још 80 ухапшених Срба из Високог и околних села. Одмах после хапшења изводили су нас на некаква саслушања. Питали су нас гдје нам је оружје, гдје се налази радиостаница и др. Приликом сваког испитивања псовали су нам мајку четничку и називали нас четницима, пријетећи нам да ћемо бити сви протјерани или поубијани...

Изводили су нас на саслушања обично у ноћним часовима и приликом саслушања ударили су нас песницама, ногама - на којима су биле чизме - и палицама. Тукли су нас док се не онесвијестимо, а после тога враћали у просторију. Враћали смо се са саслушања модри, отечени и кржави.

Млађе ухапшене Србе изводили су по дану на копање ровова у оближња мјеста. Тјерали су их да копају ровове за вријеме обављања борбених дејстава, а приликом копања ударили су их до бесвијести. Приликом извођења на саслушање муслимански војници су тукли ухапшене Србе најчешће до онесвјешћења, а када би се онесвијестио неко, они би га пољивали водом и настављали да ударају... Сјећам се такође да је седам ухапшених Срба у току августа мјесеца 1992. године умрло од задобијених повреда... Задржан сам у том логору све до 24. октобра 1992. године, када сам одведен на размјену у Илијаш и изашао на слободну територију".¹⁰⁸

107 Ч. В. Ј., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-1-8/02-230-156/05 од 4.5.2005.

108 Д. И. Љ., записник о саслушању свједока бр. Кри. 32/95 од 22.3.1995.

Пава (Томо) Дабић, с. Град

„Рођена сам на подручју општине Високо, гдје сам се удала и живјела са мужем **Васом** и ту смо изродили троје дјеце. Живјели смо у селу Град, гдје смо имали породичну кућу на удаљености 1.700 м од Високог. По избијању рата (19. јуна 1992. год.) мене, мог мужа, сина **Раденка** и све комшије у нашем селу наоружана војска муслиманска одвела нас је и стрпала у комби и затворила у кућу **Јована Ђурића**, која се налази у нашем селу. И ту су нас *држали* седам дана. Сваке вечери око 21.00 час су нас затварали у ту кућу, а пуштали нас око 06.00 часова. Ту нас је било око 17 Срба из нашег села. Дана 26. јуна 1992. године све нас су одвели у логор-касарну у Високо, преко пруге. Ту је било војске, а нас су одвели униформисани војници. Ја нисам никог лично познавала од тих људи што су нас одвели. Нас 19, колико је тада било затворено, држали су све заједно у једној просторији у којој су биле канте у које смо обављали нужду. Храна није била никаква. Добијали смо неку чорбу у војничком поклопцу, а услови су били никакви.

Након седам дана проведених у том логору рекли су да је дошла топла вода и да идемо да се окупамо. Прво су рекли да иде мушкиње и они су сви отишли на купање, али послије смо сазнали да уопште нису били на купању, већ да су их око три сата тукли и мрцварили. Након проведених три сата од момента када су их одвели на купање једног по једног су доводили у просторију. Сви су били тучени, пребијени, са траговима крви. Мог мужа је један од тих војника ударио штосом у предјелу главе и ногом у предјелу прса, гдје се осликала чизма. Сви су били испребијани. Нас жене су, не сјећам се тачно времена, одвели у једну просторију ради испитивања, сјећам се да је био неки **Хамзић** коме не могу да се сјетим имена, а знам да је прије рата радио у полицији. Углавном је он испитивао жене. Када је мене питао како се зovem, ја сам рекла *знайе* јер смо се лично познавали, а он је рекао: *Што не одговориш каг те њишам* и ногом, тј. ципелом ме ударио у крста. Ја сам пала од удара, а иначе сам била болесна од женских болести, тако да сам била лошег здравственог стања. Мјесец дана смо провели у логору, односно 26. јула 1992. године нас жене су пустили из логора, а мушки су остали ... Мој муж и син су изашли заједно у септембру-октобру 1993. године, а ја сам изашла у прољеће 1993. године у Илијаш”.¹⁰⁹

Младен (Драгутин) Марић, с. Збиље

„Након напада на Илијаш из правца Високог, 3. маја 1992. год, те некаквог примирја и затишја и поновног напада 3. јуна 1992. год, српско становништво са Збиља није могло слободно да се креће, нити да напушта своје куће. Били смо у тоталном окружењу муслиманских снага. Нудили су нам улазак у тадашњу ТО (послије Армија БиХ), што су 3-4 Србина и прихватила.

Негдје почетком августа (1992. год. - прим.прир.) и званично је све српско становништво било затворено у тзв. *кућни њишвор* у три веће српске куће (једна од њих је била моја), са стражом која је даноноћно дежурала. У селу је тада била нека муслиманска бригада из Зенице, чији су чланови почели да посјеђују српске куће уз образложење да траже скривено наоружање и опрему, а главни посао им је био пљачкање девиза, техничке робе и хране, одјеће и обуће.

109 Д. Т. П., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-1-9/02-230-151/05 од 4.4.2005.

Негдје око 10-15. септембра су нас почели одводити на саслушања у њихов штаб који се налазио у једној викендици у селу. То је било све више него исљеђивање. Тукли су нас данима, пребијали ребра и руке, а нашег комшију **Милутина Лукића** су стрељали. **Илију Какућу**, човјека са пуне 63 године, толико су испребијали да није могао устати више од 3 мјесеца, нити су дали да му се пружи љекарска помоћ.

Та малтретирања су трајала све до 12. октобра 1992. год, када нас осморицу, код којих су нађене аутоматске пушке, одводе у тзв. *изолациони логор* у Високо, гдје смо затекли мноштво Срба заробљених, највише у јуну мјесецу, у селима у околини Високог.

Што се тиче *исљеђивања* у Збиљу, кориштене су разне методе и реквизити. Тукли су нас дебљим кабловима за струју, чекићима, тољагама, кундацима, држалицама за крампове, сјекирама и лопатама, а наравно и ногама - по глави, стомаку, бубрезима. Стављане су нам бомбе у уста, вођени смо на *стријељање* и враћани, а - као што сам већ навео - једног од комшија су и стријељали.

Доласком у логор Високо смо поново вођени на исљеђивање код **Хамзића Асима**. У ходнику пред **Хамзићевом** канцеларијом нас је мало *обрађивао Халиловић Хајрудин Мрчо* (за кога тврде да је брат **Сефера Халиловића**), који нам је обећао да ћемо доћи код њега на *разговор*. Срећом, због неких неспоразума са властима у Високом, **Мрчо** је негдје отишао, тако да смо тај *разговор* избјегли.

У логору Високо смо свакодневно вођени на копање ровова у близини српских положаја, на утовар дрва за муслиманске војнике и радили друге физичке послове. Приликом копања ровова имали смо и двојицу рањених - **Вановца Драгу** и **Вученовића Синишу**. На те радове смо вођени без обзира на временске услове и ситуацију на ратишту.

По причању тих зеничких војника, командант бригаде им је био **Ибрахим Пурић Тара**, а командир чете која је била у нашем селу и вршила тзв. *исљеђивање* био је **Амир Бечић**. Најекстремнији и најкрволочнији међу војницима је био **Шљиво Ферид**.

Осмог марта 1993. сам пребачен, заједно са мојим комшијама из Збиља, у логор у Зеницу, гдје је наш положај био много бољи, с тим што је у неколико наврата било проблема с храном. Тако је у три наврата храна била потпуно обустављена. У првом случају три дана, у другом девет, а у трећем дванаест дана уопште нисмо добијали храну, осим што нам је доносила родбина приликом посјета. Морам напоменути да је зенички православни поп отац **Мирослав Дринчић** - сваког петка доносио одређену количину хране коју смо ми логораши дијелили и тако се бар за неко вријеме спашавали од глади.

Најсрећнији дан био нам је 9. октобар 1993. год., када смо размјеном са муслиманском страном пребачени на нашу територију, на дуго чекану слободу".¹¹⁰

Жељко (Милутин) Лукић, с. Збиље

„Дана 12. октобра 1992. године у логор Високо смо одведени - **Марић Младен, Марић Бошко, Какућа Јован, Марић Здравко, Марић Ђоко** и ја. Након двадесет дана у логор су доведени мој брат **Бранислав** и **Марић Вељко**. Изјаве смо дали **Хамзић Асиму** уз малтретирање **Хајрудина Халиловића**. Дана 15. или 16. октобра 1992. године, након посјете моје мајке, извјесни **Цикота** ме одвео код **Хајрудина Халиловића**. Том приликом ми је **Халиловић** рекао да изаберем чиме ћу да будем тучен. На столу су стајали сљедећи предмети: палица, држалица крампа, маљ, дебели кабал и ногара од столице. Када сам изабрао палицу, рекао је да погледам кроз прозор позовем ко ће ме тући. Позвао сам **Ченгић Миралема, Фејзић Фехима**, извјесног **Даицу** и извјесног **Зеку**. Они су ме тукли око пола сата, односно док нисам изгубио свијест”.¹¹¹

Стеван (Војислав) Гаврић, с. Бузић Махала

„Након што смо доведени у затвор у логор у касарни, 20. јуна 1992. год. одмах сам подвргнут испитивању, а потом сам смјештен у ћелију. Наредних дана сам поново привођен на испитивање, тражили су оружје, а највише ме тукао **Халиловић Хајрудин** звани *Мрчо*. Тај је тукао свију свим и свачим. Тукли су шакама, даскама, маљевима, палицама и другим сличним предметима.

Осим **Халиловића**, што сам ја видио, затворенике су највише тукли чувари затвора, и то **Гењац**, име непознато звани *Пинч* са Порјечана; **Диздар**, непознато име - из Радиновића; **Ахмић**, непознато име - из Порјечана и тзв. **Смајо**, те жена - звана **Нура** и други чувари, али су мени непознати”.¹¹²

Миленко (Милан) Кувач, Високо

„Нас су смјестили у једну просторију гдје смо остали 7 дана (логор у бившој касарни ЈНА у Високом, јуна 1992. год.). Првих 5-6 дана нисмо имали никаквих проблема да би послје тога почела испитивања и физичка злостављања. Како сам већ истакао, након седам дана раздвојили су мушкарце и жене и нас су смјестили у другу просторију, гдје је било око 120 заробљеника. Ту смо наредна два мјесеца били изложени разним видовима тортуре физичког злостављања и малтретирања. Дневно смо добијали само по једну мању кришку хљеба, затим су нас испитивали на околности да ли смо имали наоружање и гдје се оно налази, а уз све то су примјењивали невиђене мјере батинања. Наша соба, гдје смо боравили, била је на трећем спрату, а испитивање је било у посебној соби на другом спрату. Први пут кад су ме одвели на, наводно, испитивање - иако сам био малољетан - тукли су ме толико да сам се три пута онесвијестио. Знам да је и зид био сав крвав од батинања, како мене тако и осталих заробљеника и ту се ништа није налазило осим једне столице, стола и предмета за ношење удараца. Међу тим предметима су били полицијске палице, ногаре од столица и други разноврсни предмети. Често су мене тукли док је мој отац **Милан**,

111 Л. М. Ж., изјава од 11.6.1993.

112 Г. В. С., изјава бр 131/92 од 10.11.1992.

који је такође био заробљеник, све то посматрао. Штавише, неколико пута су ме пред њим обарали подносећи ми нож испод врата, као да желе да ме закољу, а исто тако њега су тукли док сам ја то посматрао”.¹¹³

Драгомир (Душан) Вановац, с. Мауровићи

„У логору у Високом провео сам од 20. јуна 1992. до 30. јануара 1993. године. За то вријеме био сам, као и велика већина осталих ухапшених Срба у овом логору, подвргнут тешким физичким и душевним злостављањима и патњама. Од задобијених повреда нисам 15 дана могао да се крећем. Лично ми је познат **Каравелић Есмо**, **Асмир** звани *Домац*, који су учествовали и вршили ова злостављања према мени и другим Србима у логору. Остали починиоци ових злочина наведени су у књизи *Муслимански лојор Високо* и потврђујем све наводе и чињенице наведене у овој књизи, па сматрам да није потребно све што је описано у њој да понављам. Претпостављам да се ова књига налази у документацији одговарајућих органа.

Ја сам са групом Срба у логору, поред осталог извођен и на копање ровова на првим борбеним линијама. Сада се не сјећам тачно датума када сам био изведен на ове радове, а мислим да је било децембра 1992. године и те радове морали смо изводити у вријеме борбених дејстава. Том приликом ја сам био рањен у предјелу браде, односно вилице, због чега сам био пребачен у Дом здравља у Високом, гдје сам лијечен.

Био сам непосредно присутан у логорској соби бр. 2 када је ту убијен **Бајић Миливоје**, и то од снајперског метка. Али ја не могу са сигурношћу тврдити ко је и одакле је испалио овај метак. У соби бр. 2 у којој сам боравио са осталим затвореницима налазио се и **Раковић Војно** и лично сам видио да се налазио у веома тешком стању од тортура којима је био подвргнут, а од којих је подлегао у стационару, у кругу логора. У овој соби од нанијетих повреда приликом злостављања подлегао је **Гаврић Стојан**, стар око 60 година, а лично сам био присутан када је он издахнуо”.¹¹⁴

Ђоко (Душан) Мирковић, с. Подвињци

„Приликом изласка из камиона Муслимани су нас гурали онако завезаних очију и руку из камиона, те смо падали на главу и на леђа, како је ко успио да се дочека. Заробљавање мушкараца (9. јун 1992. године, с. Подвињци – прим. прир.) вјероватно је наредио кризни штаб у Грачаници, а један од главних егзекутора је био **Зукан Идриз**, који је био командант војне полиције у Грачаници. Тог дана у Подвињцима је на звјерски начин силована кћер од [REDACTED]¹¹⁵, [REDACTED]¹¹⁶ је и силована и избодена ножем.

Истог дана је у својој кући, након што је премлаћен, убијен **Тодоровић Љубо**. Њега су убиле избјеглице из Братунца, а по изричитој наредби **Зукана Идриза**... Међу највећим мучитељима истицао се **Хајрудин Халиловић**

113 К. М. М., записник о прикупљању изјаве од лица бр. 12-1-9/02-230-156/05 од 11.4.2005.

114 В. Д. Д., записник о саслушању свједока бр. Кри. 123/96 од 13.12.1996.

115 Идентитет лица је познат РЦИРЗ-у

116 Ibid

звани *Мрчо*, а раме уз раме с њим је био **Хамзић Асим** - бивши истраженик из Високог. Осим ове двојице у затвору (логор у касарни) било је још мучитеља, који су били у саставу војне полиције, задужене за чување и малтретирање затвореника.

Од поменутих лично су ми познати **Селимовић Самир** звани *Домац*, затим **Сафет Сивац** и **Бурко Шаћир** са Бука. Сви су тукли све затворенике свим и свачим. У затвору смо мучени и глађу. Знали смо по два дана ништа да не једемо... Знали су да донесу храну за ручак и да је просипају на земљу пред нама и да гледају ко ће од нас поћи да са земље узме да једе. Ко би се на то одлучио, добио би такве батине да два-три дана не би могао стати на ноге. У затвору је од мучења подлегао већи број људи..."¹¹⁷

Вукан (Богдан) Купрешак, с. Калотићи

„Приликом упада у село (с. Калотићи, 20. јун 1992. године – прим. прир.) муслимански војници су наредили да сви изађу из својих кућа, а потом су одвојили све мушкарце од 14 година на једну страну, а на другу страну жене са дјецом. Нас мушкарце одвели су у Високо и смјестили у подрумске просторије бивше касарне ЈНА *Ахмети Феџахаџић*. Жене и дјецу су одвели у с. Хлапчевиће и тамо затворили у Дом.

Приликом привођења мушкараца из Калотића муслимански војници су нам псовали мајку српску и мајку четничку. Немилосрдно су нас ударили кундацима, ногама, цијевима наоружања. Називали су нас четницима и пријетили да ћемо сви бити поубијани. У групи мушкараца из села Калотића било је око 30-40 ухапшених мушкараца, а у логору у касарни било је око 500 ухапшених.

Након довођења и смјештаја у подрумску просторију нас је било у једној просторији 154. Били смо сложени као сардине, тако да се није могло ни лећи ни сјести"^{118 119}

Нада (Душан) Вујадиновић, Високо

„Негдје у марту, мислим да је било 28. марта 1993. године, код куће сам се налазила са супругом **Бранком** када су дошли припадници МОС-а, муслиманских оружаних снага, њих око 5 или 6, комбијем непознате марке и изгледа, обучени у маскирне униформе, а на опасачу су имали металне копче са натписом МОС (било је то у Високом – прим. прир.). Било је око 20.00 часова када су ушли у кућу, рекавши да су дошли да ми мужа воде на један разговор. Муж се спремио и отишао са њима. Након сат или два времена дошли су поново и извршили претрес куће у мом присуству, без икаквог налога, а са собом су однели мужеву личну карту, потврду

117 М. Д. Ђ., изјава од 08.2.1993.

118 К. Б. В.: записник о саслушању свједока бр. Кри. 15/97 од 9.3.1997.

119 Резолуција СБ УН од 1984. године, тачком 1(1), мучење дефинише као: “Сваки поступак којим се некој особи намјерно наноси бол, физички или душевни, с циљем да се од те особе или трећег лица изнуди информација или признање, да се та особа или треће лице казне за нешто што су починили или се сумња да су починили, или с циљем да се та особа или треће лице застраше или на нешто приморају, или због разлога заснованих на неком облику дискриминације, у случају кад такав бол или патњу наноси, подстиче или својим пристанком допушта службено лице или друго лице које поступа у званичном својству. То не укључује бол или патњу који проистичу из законских казни или су њихов саставни дио”.

о одузетом ловачком оружју које нам је одузето још 1992. године и потом су отишли.

Мене су приликом претресања испитивали, али ме нису физички малтретирали. Ја нисам знала гдје ми се муж налази, а сутрадан око 12.00 часова поново су дошли припадници МОС-а и од мене тражили радио-станицу, извршили претрес куће. Међутим, радио-станицу нису нашли, али су мене одвели у једну приватну кућу у с. Срхиње.

Улазећи у ту кућу и пролазећи ходницима видјела сам у једној просторији супруга **Бранка**, мог брата **Бору**, **Стјепана**, **Славка** и **Станка Дамјановића**, моје рођаке. Мене су затворили у једну собу, гдје су ме испитивали о радио-станици, о сину који је био у српској војсци, а приликом испитивања један од њих ми је ударио шамар...

По избијању ратних сукоба између Хрвата и Муслимана у средњој Босни сазнала сам да је мој супруг пребачен у КПД у Зеници, гдје га је потом регистровао МКЦК. Тамо је боравио све до 13. јула 1993. године, када је пуштен кући на интервенцију адвоката коме се не могу сјетити имена, због недостатка доказа да је супруг имао скривену радио-станицу. По повратку супруг **Бранко** ми је причао да је за вријеме боравка у Музичкој школи у Зеници доживљавао разна малтретирања од припадника МОС-а. Међутим, о томе више може рећи мој муж Бранко лично".¹²⁰

* * *

Постоји велики број изјава свједока-логораша и релевантних докумената који говоре о разним начинима мучења мушкараца у височким логорима, а посебно у логору у касарни "Ахмет Фетахагић". У овом логору је било заточено **526 мушкараца**. Током њиховог заточења, услед малтретирања и физичког злостављања, у логору је убијено или на други начин смртно страдало **укупно 14 логораша**, од чега је у логору страдало **девет**, а од пољедица мучења - по изласку из логора - преминуло је **пет** логораша.

Заточеништво у логору код многих логораша оставило је трајне психичке посљедице, а у већем броју код истих је битно нарушено и здравље. Логораша у себи носе још већи бол јер су тортуре и мучења у логорима доживили од својих дојучерашњих комшија, колега и познаника.

Од **Зијада Кадрића** (до рата просвјетни радник), управника логора у касарни "Ахмет Фетахагић", очекивало се да заштити логораше од екстремиста и мучења, али он то није чинио иако је познавао већину логораша. Логораша очекују да одговорни за злочине у логорима на територији општине Високо буду процесуирани.¹²¹

120 В. Д. Н., записник о узимању изјаве од свједока бр. 372/05 од 06.07.2005.

121 Женевска конвенција од 12. августа 1949, члан 3: Мучење означава намјерно наношење тешке тјелесне или психичке боли или патње особи у заточеништву као и у сврху попут добијања информације или признања, казне понижења или присиле, или због било ког разлога заснованог на дискриминацији било које врсте.

ЗЛОСТАВЉАЊЕ ЖЕНА И МАЛОЉЕТНЕ ДЈЕЦЕ

Злостављање жена није било ништа блаже и по обиму мање од мучења мушкараца. Методе мучења биле су готово исте, а посљедице веома тешке. Малтретирање, уцјењивање, туча, скидање до гола и пропуштање кроз шпалир стражара, присиљавање да једу убуђали хљеб, силовање и наносење повреда ножем приликом силовања - манифестације су нечовјечног и крајње нехуманог поступања. За вријеме боравка жена у логорима прекршене су све норме међународног хуманитарног права о заштити цивила.

Многе изјаве мушкараца потврђују ове констатације, као и изјаве жена које су биле заточене и мучене у логорима на подручју општине Високо.

Чињеница да су у логорима била заточена и малољетна дјеца упућује на злочине муслиманских власти према овој угроженој категорији становништва.

О злостављањима и мучењима жена и малољетне дјеце у логору у касарни „Ахмет Фетахагић“ и другим логорима, говоре наредне изјаве.

Мира (Остоја) Малешевић, с. Годуша

Рођена сам 13. марта 1962. године у Високом, гдје сам 1982. године завршила економску школу и одмах почела радити у Занатској задрузи све до априла 1992. године. Удала сам се 1985. године за **Здравка Малешевића** и с њим сам родила кћерку **Жељану** (1988). У селу Годуша (општина Високо) саградили смо кућу, у којој смо живјели само двије године. У овом селу било је укупно шест српских кућа, а остале су биле муслиманске. Односи са комшијама муслиманима били су коректни, може се рећи и пријатељски, све до априла 1992. године - када су „Зелене беретке“ покушале пробој преко села Вела у Раковицу - да превуку седам трактора оружја, највјероватније у Сарајево. Нису успјели, било је рањених, можда и погинулих, и од тада за Србе постаје пакао од живота у Годуши. Нико од комшија није нас поздрављао, сви су заобилазили наше куће да се са нама не сретну, а из Кризног штаба дошао је **Вахид Халиловић** и рекао да се не удаљавамо од кућа. Ако негдје пођемо, да се пријавимо. Колико нас је отишло - толико треба и да се врати.

Тринаестог јуна 1992. године (субота ујутро) била сам у кући са кћерком **Жељаном** (1988). Дјевојчица је пила млијеко када су у нашу кућу упала два наоружана војника у црним одијелима и рукавицама и рекли ми: „Марш напоље!“ Ја сам узела дијете у наручје и истрчала. Напољу су већ били поредани за стријељање већ ухапшени остали **Малешевићи**: свекар **Драгутин**, свекрва **Даница**, дјевер **Зоран**, дјевер **Сладо**, јетрва **Рада**, дјеца **Александра** и **Дајана** и мој муж **Здравко**, који је био изашао из куће да запали цигарету. Мој свекар је плакао и молио да не убију дјецу, а један војник му је одговорио: „Све редом!“ Тако смо стајали скамењени, комшије Муслимани су посматрали шта се дешава пред нашом кућом, али нико није ни покушао да нам помогне. Претресли су куће, све испревртали,

мог мужа су оптуживали да има радио-станицу, што наравно није истина. Имао је пиштољ са регуларном дозволом, који су му одмах одузели када су претресали кућу.

Касније је један војник рекао: „Нећемо вас убити, нисмо ми као ваши четници који убијају“. Убрзо је, недалеко од наших кућа, стигао камион са церадом, и ту су нас укрцали. Наравно, нисмо знали гдје нас возе, јер је церада била спуштена. Када се камион зауставио, рекли су нам да изађемо. Видјела сам да смо у Кралупима, заселак Гиње. Утјерали су нас у једну шталу (не знам тачно чија је).

Брзо су почели изводити једно по једно - прво мушкарце. Нико се није враћао, па сам помислила да нас стријељају. Крв ми се следила у венама док сам у наручју држала кћеркицу, која није имала ни пуне четири године. Када сам ја дошла на ред, испитивали су ме гдје су ми родитељи. Сва моја родбина била је у Илијашу, што је био већи повод за малтретирање. Када су завршили испитивање, одвели су ме у подрум једне куће (не знам тачно чија је), гдје су били и остали. Срећом, живи. Ту смо преноћили и сутрадан (14. јун 1992. год.) су нас око 14.00 часова превезли у касарну „Ахмет Фетахагић“ Високо.

Муслимани који су нас возили предлагали су мени и јетрви (**Рада Малешевић**) да нас врате у Годушу, без свекрве. Због страха да будемо саме, приједлог нисмо прихватиле. Када смо дошли у касарну, испред улаза су одвојили жене са дјецом и мушкарце и увели су нас у спаваоницу. Ту се нису могла затворити врата, па је стално неко улазио, испитивао нас, вријеђао. Одвели су нас код **Асима Хамзића**, вјероватно иследника, на испитивање, што је било мучно. Свашта је причао о Србима - да убијају, кољу, силују. А како су они добри? Вратили су нас у спаваоницу, а када је дошао управник логора (не знам му име), такође нас је малтретирао. Говорио је да Срби наложе ватру, па пале муслиманску дјецу. Зато треба да ми мало размислимо.

И тако је долазио свака два сата, скоро цијелу ноћ. Дјеца су била гладна, жедна... Питала су кад ћемо кући, гдје је тата... Мужа сам видјела када су нас раздвојили и тек у јануару 1993. године. Рекли су нам да ће нас смјестити код неких Срба што су остали у граду - који су добри, за разлику од нас.

Касније је управник дошао и рекао нам да нас ни Срби неће да приме. Извели су нас око 16.00 часова (15. јун 1992. год.) и одвезли у Спортску дворану у Високом и смјестили у тоалет. У овом логору, у времену од 15. до 21. јуна 1992. године налазило се нас десеторо ухапшених и то: **Малешевић Даница**, моја свекрва, ја и моја кћерка **Жељана** (четири године), **Малешевић Рада**, моја јетрва, са кћеркама **Александром** (шест година) и **Дајаном** (три године) и **Капикул Недељка** са кћеркама **Даворком** (шеснаест година), **Ерном** (петнаест година) и сином **Јорданом** (осам година).

Дворана је била пуна избјеглица из Вишеграда, Братунца и других мјеста. Донијели су нам хладног чаја и старог хљеба. Дјеца неће да једу, а гладна. Срце ми пуца - не могу ни да плачем од грча и бола. И страха шта ће даље бити. Четврту ноћ лупали су неки мушкарци на врата и говорили: „Овдје

крију четнике, ноћас морамо провалити и све их поклати“. Млађа кћерка моје јетрве није имала ни три године. Почела је плакати, а моја јетрва ставила јој је пелену у уста да нас не ода. Послије су ти мушкарци отишли.

Ујутро је дошао **Ферид Авдагић**, представник Црвеног крста Високо - да нас посјети. Препознали смо **Ремзију Букву**, који нас је откључавао и закључавао у тоалету (радни колега мога мужа, а и мене је познавао) и **Сирајет** (звали су га **Сирач**), радио на централи у „Велепромету“. Молили смо их ја и јетрва да нас убију, ми ћемо потписати смртну казну - само да престану муке. У једној просторији смо боравили, јели ако има шта, ту вршили нужду - и то све без прозора и дневне свјетлости.

Суботу, 20. јун 1992. године - дан када је српско становништво из околних села протјерано према Кисељаку - Муслимани су славили. Палили су српске заставе, клали српску стоку и пљачакли све што је остало иза њих.

Недјеља, 21. јун 1992. год. у ту просторију случајно је ушао **Драган Летић**, који је иначе радио у Спортској дворани. Звали су га да очисти просторију. Кад нас је угледао (а познавали смо се) био је шокиран од призора. Узео је метлу, канту и отишао.

Касније је дошао **Сеад Дураковић** - директор здруге у којој сам радила. Наредио је да се отворе врата, да се просторија провјетри, донио нам је кафу и цигарете. Размишљао је гдје би нас могао смјестити, а **Драган** је одмах понудио стан свог пунца **Шербић Петра**, у коме су боравили жена и он, а пунац, пуница и њихова кћерка избјегли су у Србију. Изашли смо напоље, било је јако сунце, а ми до тада били у мраку, па нисмо могли гледати. Стан је био иза робне куће „Вема“. Ту смо се окупали, дали су нам неку одјећу да се пресвучемо. **Сеад** је донио неку шерпу макарона и потврду да смо ту смјештени.

Ту смо се патили, ни одјеће ни обуће, ни хране, неизвјесност, не знамо да ли су мушкарци живи, а не дају прићи касарни. У том стану смо провели више од 20 дана. Отац моје јетрве послао је код нас неког Хрвата, који је радио за самостан, па је сваког дана путовао на релацији с. Загорице - Високо, јер је тамо живио. Првог дана је тај Хрват одвезао мене и моју кћеркицу, преноћиле смо у Загорицама код родбине, која још није била још напустила куће. Други дан је довезао моју јетрву, њену дјецу и нашу свекрву.

Стигли смо на Кобиљачу, на српску територију. Нисмо могле вјеровати да смо на слободи. Али у Високом су остали наши мужеви, ништа о њима нисмо знали. Дошли смо ту, тако рећи, голи и боси, све се на нама скоро распало. А на подручју височке општине остале су три наше куће, сви смо имали своје посебно, скућили се млади. Свекра имала пуну шталу стоке, дјевер ауто.

Била сам свједок муслиманске пропаганде. Када они нападају нас и пуцају на Илијаш, Радио-Високо јавља да управо четници нападају њихов град. Жртвовали су властити народ, гурали га у ватру, на Чекрчиће. Чула сам лично неког војника, кад сам боравила у оном стану иза „Веме“ у Високом, да говори: „Нек` ме убију, нећу више на Чекрчиће“.

Дана 13. јуна 1992. године у селу Годуша код Високог ухапшени су **Драгутин Малешевић** (1939), **Даница Малешевић** (1936), **Здравко Малешевић**

(1959), **Зоран Малешевић** (1967), **Мира Малешевић** (1962), **Сладо Малешевић** (1962), **Рада Малешевић** (1966), **Александра Малешевић** (1986), **Жељана Малешевић** (1988), **Дајана Малешевић** (1989). А од других породица ухапшени су: **Јован Капикул**, **Недељка Капикул**, **Даворка Капикул**, **Ерна Капикул**, **Јордан Капикул**. **Јово Вуковић** (заселак Даутовци) ухапшен је поподне истог дана.¹²²

Рада (Васо) Малешевић, с. Годуша

„Дана 13. јуна 1992. год. у с. Годуша су били сви похапшени, и то шест одраслих мушкараца, четири жене и шесторо малољетне дјеце. Тог дана смо били заточени у једну шталу у засеоку Гиње. Сутрадан 14. јуна 1992. год. су нас пребацили у логору у касарни. Ту смо затекли пуно ухапшених жена, међу којима су биле и старице, а од дјеце била су само наша из Годуше. У касарни смо преноћили, а сутрадан смо ми жене и дјеца из Годуше пребачени у спортску дворану у Високом и затворени, односно закључани у један тоалет димензија 3 x 2,6 м, који је био без прозора и освјетљења као и без текуће воде, а у њему се налазио чучавац. У овој просторији остали смо закључани десет дана. Муслимани су убацили неколико помоћних лежајева за дјецу које смо и ми уз дјецу користиле. Добијали смо једном или два пута дневно храну, која се састојала од чаја и по једно парче хлеба који је био буђав и зелен, па се није могао ни јести. Воду смо добијали, зависно од воље стражара, а углавном смо оскудијевали. Нисмо били физички малтретирани, али су нас непозната лица узнемиравала тако што су лупала на врата, пријетила нам, псовала и вријеђала нас. Сем нас нисам примијетила да су у овој дворани биле затворене друге Српкиње.

Након десет дана изведени смо из ове просторије и одређено нам је да се смјестимо у кући једног Србина из Високог, чијег имена се сада не могу сјетити. Овдје смо провели око месец дана. Из ове куће нисмо смјели нигде да се крећемо. Оскудијевали смо у храни”.¹²³

Недељка (Секула) Капикул, с. Годуша

Послије извршеног напада јединица ТО Високо на с. Годушу 13. јуна 1992. године ухапшена сам заједно с мужем **Јованом**, сином **Јорданом** (осам), кћеркама **Даворком** (16) и **Ерном** (15). Истог дана ухапшени су и **Даница Малешевић**, **Здравко Малешевић**, **Зоран Малешевић**, **Мира Малешевић**, **Сладо Малешевић**, **Рада Малешевић** и њихова дјеца - **Александра**, **Жељана** и **Дајана Малешевић**. Одвели су нас и затворили у подрум једне куће у селу Гиње. Послије успутних малтретирања сутрадан нас довозе камионом у логор у касарни у Високо. Стрпали су нас у једну малу просторију заједно са дјецом, на првом спрату, гдје нас је укупно било десет жена и дјеце. Одрасле мушкарце су одмах одвојили од нас. У просторију у којој смо се налазили често је улазио један младић из Кисељака, често пијан - а изгледало је и да се дрогира - и стално нас малтретирао. Мене је питао „Би ли дала кћерку за балију?“ Доводио је двије дјевојке, кажу да су фризерке, и оне су нас тукле.

122 М. О. М., изјава дата Републичком центру за истраживање ратних злочина, 19.8.2012.

123 М. В. Р., записник о саслушању свједока бр. Кри. 125/96 од 14.12.1996.

Сутрадан нас пребацују у дворану Спортског центра у Високом и затварају у мушки WC са три писоара и шест чуваца. Све је запуштено и очајно смрди, а воде нема. Спавали смо у том смраду - на некаквим лежајима, који личе на носила хитне помоћи. Нас десеторо **Малешевића - Даница, Мира** са кћерком **Жељаном** (четири), **Рада** са кћеркама **Александром** (шест) и **Дајаном** (три) и ја са кћеркама **Даворком** (16), **Ерном** (15) и сином **Јорданом** (осам) у том WC - данима нигдје не можемо изаћи. Закључавају нас. Ту нам дају и да једемо мало сува хљеба и некаквих отпадака.

Дана 21. јуна 1992. године у овај WC дошао је некакав црн, висок педесетогодишњак, просиједи косе, наводно из Црвеног крста. Убрзо нас је посетио и **Сејо Дураковић** - директор Занатског центра у Високом. Препознао је **Миру Малешевић** и обећао нам да ће учинити нешто да нас избави из овог муслиманског клозет-апартмана за недужне српске жене и дјецу. Након неколико дана успио је да нас изведе у кућни притвор, у један породични стан код неког **Драгана**, у близини Робне куће „Вема“.

Покушала сам да посјетим мужа у затвору. Нису дозволили. Ишла сам у село до куће. Кућа усељена, уселио некакав **Санџаклија** - запослен раније у Фабрици аутомобила у Сарајеву.

Прихватио ме с дјецом комшија **Џемаил Дедић**, смјестио нас је и хранио у својој кући. Али, комшије су и њему и нама пријетиле. Говориле су да ће ми кћерке поништити.

У општинској служби добила сам папире да са дјецом могу преселити у Кисељак. У Кисељаку сам се склонила код једног пријатеља Хрвата, који ми је помогао да 2. марта 1993. године с дјецом пређем на српску територију.¹²⁴

■■■■■¹²⁵, с. Кралупи

„Изведена сам из подрума у двориште које је било освијетљено електричном сијалицом (подрум приватне куће у селу Гиње, гдје су припадници ТО Високо затворили ухапшене Србе - 13. јуна 1992. год. - прим. прир.). Недалеко од подрумских врата стајао је мој муж везаних руку и очију, на коме сам видјела трагове мучења. У дворишту је стајао већи број муслиманских војника, међу којима сам препознала комшије **Ахмић Османа, Халиловић Хилму, Зердо Авду**, а друге нисам познавала. Пошто су скинули повез преко очију мога мужа, младић који ме извео из подрума наредио ми је да свлачим одјећу са себе. Пружила сам отпор томе, али ме он почео свлачити на силу, потргавши ми дугмад на блузи. Вриштала сам, кукала и запомагала отимајући се, али сам коначно била беспомоћна и савладана, а наведени младић ме силовао у присуству мужа и осталих војника који нису ни покушали да га спријече у том гнусном чину“.¹²⁶

124 К. С. Н., изјава дата Документационом центру за истраживање ратних злочина, Српско Сарајево, 10.3.1993.

125 Идентитет лица је познат РЦИРЗ-у

126 ■■■■■, записник о саслушању свједока бр. Кри. 26/98 од 22.2.1998.

Љубица (Богдан) Марковић, Високо

„Дана 6. јула 1992. године око 07.30 часова у мој стан је дошао **Халиловић** звани *Мрчо*, један од припадника муслиманске јединице у Високом, родом из Вишеграда, а био је заједно са својим возачем... **Халиловић** ми је рекао да пођем са њим на једно кратко испитивање и да ће ме он и вратити. Са **Халиловићем** сам сјела у аутомобил и он ми је одмах прислонио цијев пушке под грло рекавши: *Говори, иџицо, или ћу те убиџи. Гдје се налази џвој муж Гавро*. Одвезао ме право у логор у касарни бивше ЈНА и одмах су ме увели у једну просторију у приземљу. Одмах по увођењу у ову просторију почели су ме тући гвозденим цијевима и дрвеним моткама, највише по ногама, кољенима и другим најосјетљивијим мјестима на тијелу. Пријетили су ми и ножем *скакавцем* да ће ме заклати, вадити ми очи, чупати нокте и сл.

Око 13.00 часова извели су ме из ове просторије и водили кроз шпалир муслиманских стражара, који су ме том приликом тукли разним предметима тако да сам од болова једва успјела у њиховој пратњи да дођем до једне собе у коју су ме убацили. У тој соби било је још 26 заробљених жена, у којој сам једва могла да станем, јер је просторија за толики број особа била сувише мала...

Мене и **Пашију** (Муслиманка која је прије рата била таксиста и слободније се кретала по Високом и околини, одлазила је у Илијаш, Вогошћу и др. мјеста због чега је изазвала сумњу, па су је заробили) изводили су свакодневно у наведену просторију за мучење, гдје су нас тукли и малтретирали на непријед описан начин. Тукли су нас и при сваком проласку кроз ходник поред стражара. Том приликом нас је сваки шамарао и ударао песницама. Од ових удараца мени су очи биле потпуно затворене, тако да скоро нисам могла ни да гледам”.¹²⁷

Зоран (Васо) Вукичевић, Високо

„Чуо сам колико јаучу жене у затвору (логор у касарни, мјесец јуни 1992. год. – прим. прир.) кад их туку и малтретирају... Не знам шта су им све радили, али сам чуо њихове стравичне крикове”.¹²⁸

Ђоко (Душан) Мирковић, с. Подвињци

„У логору касарне *Ахметџ Фехаџаџић* у Високом током 1992. године било је затворено и жена, а неке су од њих биле силоване. Ја то нисам лично видио, али сам у неколико случајева чуо пријетње чувара, као *џи си вечера на реду* и сл. да би се ноћу чула женска вриска и плач...“¹²⁹

127 М. Б. Љ., записник о саслушању свједока бр. Кри. 138/95 од 16.10.1995.

128 В. В. З., изјава; логораш у бившој касарни ЈНА “Ахмет Фетахагић” Високо

129 М. Д. Ђ., изјава од 8.2.1993.

Марица (Дамљан) Парађин, с. Грачаница

„Почетком рата у бившој БиХ, не сјећам се тачно датума, код нас је у с. Грачаница дошла муслиманска полиција и наредила нам да напустимо стан који се налазио у бараци поред школе у којој сам радила.

Због тога сам била приморана да заједно са мужем (**Рајко Парађин** - прим. прир.) пређем у кућу мојих родитеља у селу Годуша.

Дана 8. септембра 1992. године муж и ја били смо ухапшени од стране муслиманске полиције, а мени није познато из којих разлога смо ухапшени.

Спроведени смо у логор који се налазио у касарни бивше ЈНА у Високом и одмах смо били подвргнути испитивањима. Испитивао нас је један човјек са надимком **Мрчо**, чије име и презиме ми није познато, а заједно са њим била су још два полицајца. Приликом испитивања они су нас страховито тукли, односно тукли су нас ова два полицајца по наређењу и у присуству наведеног **Мрче**. Тукли су нас полицијским палицама и држалима од сјекире и другог пољопривредног алата. Највеће повреде мој муж је добио од удараца по глави, јер је био сав крвав. Ја сам такође добила тешке повреде тако да сам о цијелом телу била потпуно црна од модрица и крвних подлива. Тјерали су нас да признамо неке ствари о којима ништа нисмо знали. Током овог мучења изводили су ме у купатило, поливали ме водом и поново враћали у исту просторију гдје су наставили да ме туку. Мој муж је био у бесвјесном стању када су га однијели у једну просторију гдје су били и други затвореници, а мене су наставили да туку. Не сјећам се колико је ово трајало када су и мене одвели у просторију у којој се налазио и мој муж. Од нанесених повреда мој муж је сутрадан (9. септембар 1992. год. - прим. прир.) преминуо у мом присуству, као и у присуству других затвореника.¹³⁰

130 П. Д. М., записник о саслушању свједока бр. Кри. 127/96 од 14.12.1996.

* * *

У логору у касарни „Ахмет Фетахагић“ у Високом укупно је било заточено 43 жене, од којих **42 Српкиње и једна Муслиманка**. Мучење жена, према обиму и начину, није се много разликовало од мучења мушкараца. Употребљаване су разне методе да се женама нанесе физички и душевни бол, те да се понизе као људска бића. На основу изјава непосредних свједока, **осам** српских жена је било силовано, од којих су **једној** нанесене повреде ножем, усљед чега је преминула. Посредно се може закључити да су још **три** жене биле жртве силовања.

Реално је претпоставити да је број силованих жена већи, јер жене, због разумљивих разлога, избјегавају да о томе говоре. Сазнање о чину силовања код жртве и њене породице изазива, прије свега, велику бол и трауму. Оне избјегавају да о томе говоре, јер се излажу додатним непријатностима.

О разноврсности метода мучења говоре све жене које су дале изјаве надлежним органима и мушкарци који су били свједоци злостављања и мучења жена. Свједоци говоре и о понављању злочина силовања над истом особом и од истог извршиоца - **Хајрудина Халиловића Мрче**. Даваоци изјава свједоче о јауцима жена заточених у логору у касарни „Ахмет Фетахагић“ у Високом, пријетњама „ти си вечерас на реду“, а забиљежен је и случај Српкиње која је присиљена да гола хода испред стражара логора итд.

Осумњичени за силовање су познати и надлежни органи су покренули поступак за њихово процесуирање. То су: **Мујо Џафић, Хајрудин Халиловић, Асим Кадић** и други.

Према расположивим подацима евидентирано је деветеро малољетне дјеце која су са родитељима била заточена и мучена у логору у Касарни „Ахмет Фетахагић“ у Високом, у тоалету спортске дворане у Високом, у подруму куће и штали **Сакиба Суцукe** у селу Гиње и кући **Џеме Џафића** у селу Буци. На основу изјава свједока жене и малољетна дјеца су била заточена и у Дому културе у селу Бузић Махала, као и у Друштвеном дому у селу Хлапчевићи, али до сада није утврђен њихов тачан број. Претпоставља се да је и на другим локацијама било затварања и мучења жена и малољетне дјеце.

Изјаве **Раде Малешевић, Мире Малешевић** и **Недељке Капикул** из села Годуша, говоре о њиховим, као и о мукама њихове малољетне дјеце. Психичке посљедице код заточених жена и малољетне дјеце су и данас присутне.

Тада, петнаестогодишњи **Даворин Бајић**, у својој изјави описује тортуре кроз које је прошао у логору у касарни „Ахмет Фетахагић“ у Високом. Исти, с правом поставља питање процесуирања одговорних за учињене злочине над Србима, а посебно малољетном дјецом у логорима на подручју општине Високо.

СУЂЕЊА

Општински суд у Високом, у сарадњи са Управом логора у касарни „Ахмет Фетахагић“, организовао је суђења многим логорашима. Оптужбе против Срба биле су произвољне, без доказа и без поступака заснованих на правним нормама (без адвоката, вјештака и других). Најчешће оптужбе су гласиле: „неовлаштено држање наоружања и експлозивних средстава“, „држање радиостанице“, „сарадња са непријатељем“, „служење у непријатељској војсци“, „подривање државе БиХ“, „напад на уставно уређење“ и слично. Временске казне су биле различите, од пар мјесеци до неколико година. Оптужени нису били у могућности да доказују своју невиност, а пресуде им нису уручиване. Жалба није могла да се подноси надлежном суду.

Према непотпуним подацима, Општински суд у Високом је осудио 32 лица српске националности на затворску казну од 6 мјесеци до 3 године и 6 мјесеци. Укупна затворска казна за ова лица износи 53 године и 3 мјесеца. По изреченим затворским казнама упућени су на издржавање казне у Казнено-поправни дом у Зеници.

Управа логора у касарни „Ахмет Фетахагић“ у Високом већи дио ухапшених лица српске националности, а на основу наређења ОпШТО Високо предала је у надлежност Окружном војном тужилаштву у Зеници. Тужилаштво у Зеници је водило поступак, а Окружни суд у Зеници је изрицао пресуде. Према доступним подацима, суд у Зеници је изрекао пресуде за 58 лица српске националности. Висина затворских казни се кретала од 10 мјесеци до 3 године и 6 мјесеци.

Издржавање ових казни вршено је у Казнено-поправном дому у Зеници.

Већи број осуђених лица су у потпуности издржала затворску казну, а мањем броју осуђених издржавање казне је прекинуто с обзиром на вријеме договорене размјене и број лица за размјену.

Republika Bosna i Hercegovina
OPŠTINSKI ŠTAB ODBRANE VISOKO
Izolacioni loger Visoko

Broj: 1-12 /93.

Datum: 27.01.1993.

P O T V R D A

Uprava Izolacionog logora potvrđuje da je MIRO DABIĆ (JANKO)
(ime i prezime, ime oca,
23.03.1964. u vremenu od 02.07.1992. do 23.12.1992.
datum i god. rođenja)
boravio u Izolacionom logoru.

Boravak u Izolacionom logoru je bio radi zaštite od izvodjenja
horbenih dejstava i uticaja ekstremista iz redova SDS.

Protiv imenovanog nije vodjen krivični i prekršajni postupak jer
se u njegovim radnjama nisu stekli elementi krivične odgovornosti.

Potvrda se izdaje na zahtjev imenovanog i služi u svrhu regulisanja
prava iz radnog odnosa, te se u druge svrhe ne može upotrijebiti.

Dostavljeni:

-Imenovanom,
-Arhivi Logora.-

UPRAVNIK
Izolacionog logora

Zijad Kadrić
/Zijad Kadrić/

Republika Bosna i Hercegovina

Opština Visoko

Logor TO Visoko

Broj: 10 / 92

Visoko, 07.07.1992

Na osnovu Odluke Predsjedništva opštine Visoko broj 01/1-012-28-80/92 i 01/1-012-28-81/92 o privremenoj izolaciji lica i obaveznom javljanju te na osnovu prijedloga komisije za otpust i saglasnosti K-danta Opštine Visoko, d o n o s i m

R J E Š E N J E

UKIDA SE ZAŠTIPNA MJERA PRIVREMENE IZOLACIJE
prema Antunović Džordžo sin Lazara

koji je priveden od strane ~~XXXXX~~ komandira jedinice TO Visoko na dan 08.06.1992 kao sumnjiv za saradnju sa terorističkom neprijateljskom organizacijom.

Imenovani ima pravo na ograničeno-neograničeno kretanje na području opštine Visoko u rejonu / / uz obavezno svakodnevno javljanje stanici ratne milicije na području mjesta stanovanja.

Razmijena sa opštinom Ilijaš

Dostavljeno

-SJB Visoko

-Opština Visoko

-Imenovanom

-Arhiv: Logor

K-dant logor TO

Visoko

[Handwritten signature]

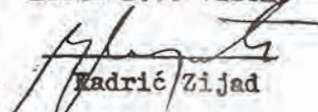
REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
 Op.ŠTO VISOKO
 LOGOR T.O. VISOKO

SPISAK LICA KOJA SU SE VRATILA SA RAZMJENE
 SA OPŠTINOM ILIJAŠ DANA 09.07.1992.

1. ✓ Miholjčić Vlajko	Ozrakovići
2. ✓ Govedarica Momčilo	Luke Al
3. ✓ Udovčić Zdravko	Visoko
4. ✓ Tomić Ostoja	G. Moštre
5. ✓ " " Dobroslav (Boro)	" "
6. ✓ Krajišnik Jovan	" "
7. ✓ " " Tomislav	" "
8. ✓ Milanović Savo	Kalotići
9. ✓ " " Miloš	" "
10. ✓ Golubović Zdravko	Visoko
11. ✓ " " Ljeposava	" "
12. ✓ " " Gospava	" "
13. ✓ Bilal Jovan	" "
14. ✓ Šarenac Srećko	Melići
15. ✓ Kokoraš Gojko	M. Čajno
16. ✓ Radosavljević Savo	Podvinci
17. ✓ Ljepić Slobodan	M. Čajno
18. ✓ Milanović Dušan	Zbilje
19. ✓ Subotić Radovan	Grčevac
20. ✓ Trifković Momčilo	Porječani
21. ✓ Dandžić Srško	M. Čajno
22. ✓ Ljepić Miladin	" "
23. ✓ Ljepić Slobodan	" "
24. ✓ Tanasić Danilo	" "
25. ✓ Kisić Kostadin	" "

Navedena lica nisu otišla u razmjenu
 samoinicijativno.

LOGOR T.O. VISOKO

 Zdravko Zdravko

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA

Op.ŠTO VISOKO

LOGOR TO VISOKO

09.07. 1992.

SPISAK LICA ZA RAZMJERU SA OPŠTINOM ILIJAŠ

1. ✓ Dundić Radoslav (Danjen)	3	59. ✓ Radosavljević Savo (Dušan)	78
2. ✓ " " Veljko " "	4	39. Tanasić Danilo (Jovo)	80
3. ✓ Kokoruš Milo (Gojko)	5	40. ✓ Mijatović Miloš (Spasoja)	83
4. ✓ " " Risto (Jovo)	11	41. ✓ Dandžić Srpko (Dragutin)	84
5. ✓ Čuluz Uroš (Ostoja)	13	42. ✓ Todorović Novica (Šavo)	85
6. ✓ Bilal Jovan (Risto)	14	43. ✓ Marić Radovan (Milovan)	86
7. ✓ Golubović Zdravko (Jovo)	21	44. ✓ Cvjetković Radomir (Rajko)	87
8. ✓ Miholjčić Vlajko (Tomo)	22	45. ✓ Radosavljević Vlajko (Dušan)	88
9. ✓ Govedarica Momčilo (Radovan)	30	46. ✓ Cvjetković Trifko (Zdravko)	89
10. ✓ Milunović Dušan (Milan)	31	47. ✓ Cvjetković Rajko (Stojan)	90
11. ✓ Udovičić Zdravko (Simo)	39	48. ✓ " " Risto (Milenko)	92.
12. ✓ Cvjetković Mira	40	49. ✓ " " Ratko (Risto)	93
13. ✓ " " Jovanka	41	50. ✓ Mirković Jovan (Boko)	97
14. ✓ Jošilo Milena	42	51. ✓ Jošilo Ilija (Kosta)	101
15. ✓ Cvjetković Dobrila	43	52. ✓ Bujak Zdravko (Vlado)	102
16. ✓ " " Mira	44	53. ✓ Čadić Dragata (Vlado)	126
17. ✓ Golubović Ljeposava	45	54. ✓ Šarenac Srećko (Slavko)	138
18. ✓ " " Gojka	46	~~55. ✓ Mirković Miroslav (Miroslav)~~	
19. ✓ Bujak Milena	47	55. ✓ Milanović Miloš (Boško)	163
20. ✓ " " Duša	48	56. ✓ " " Savo (Boško)	178
21. ✓ Čakar Ljeposava	49	57. ✓ Radulović Radoslav (Nedo)	180
22. ✓ Petrić Daša	50	58. ✓ Subotić Radovan (Zdravko)	248
23. ✓ Blagojević Danica	51	59. ✓ Perović Borčan (Boško)	249
24. ✓ Spasojević Kosa	52	60. ✓ Trifković Momčilo (Marojo)	250
25. ✓ Udovičić Tankosa	53	61. ✓ Vanovac Slobodan (Zdravko)	254
26. ✓ Miholjčić Milka	54	62. ✓ Trifković Duško (Ostoja)	255
27. ✓ Ljepić Slobodan (Nedo)	55 61	63. ✓ " " Rajko (Nikola)	258
28. ✓ Mirković Boko (Dušan)	62	64. ✓ Vuković Borča (Vlado)	298
29. ✓ Kokoruš Gojko (Panto)	63	65. ✓ Krajišnik Jovan (Niko)	323
30. ✓ Čadić Menad (Vlado)	64	66. ✓ " " Tomislav (Jovan)	325
31. ✓ Mijatović Spasoja (Miloš)	68	67. ✓ Tomić Ostoja (Lazar)	333
32. ✓ Kisić Miladin (Miladin)	69	68. ✓ Tomić Dobroslav (Gojko)	335
33. ✓ Mirković Vojko (Dušan)	70.	69. ✓ Vojinović Dušan (Milutin)	341
34. ✓ Dandžić Drago (Novica)	71	70. ✓ Nestorović Dušanka (Zdravko)	342
35. ✓ Ljepić Miladin (Simo)	72	71. ✓ Kešelj Maksim (Jovo)	346
36. ✓ Kisić Kostadin (Jovo)	73	72. ✓ Steljić Marko (Mirko)	354
37. ✓ Dinić Veljko (Perc)	76		

Gore navedena lica razmjenjena 09.07.1992.godine.

LOGOR TO VISOKO

UPRAVNIK

Kadrić Zijad

INTERNATIONAL COMMITTEE OF THE RED CROSS

Zagreb, 08.05.2000

BAZ-231540

P O T V R D A
C E R T I F I C A T E

Kojom se potvrđuje da je :
Which confirms that : BOSILJCIC SAMOJKO

Ime oca :
Father's name : NIKOLA

Rodjen dana : u mjestu :
Born on : 07.01.1938 in : PODVINCI

Registriran od delegata MKCK dana :
Was registered by ICRC delegate on : 18.11.1992

U mjestu zatocjenja :
In detention place : VISOKO

I kasnije vidjen u :
And later on visited at :

1 - VISOKO, (PR) PRISON/PENITENTIARY : 09.12.1992

A oslobodjen dana :
And released on : 16.12.1992

Prema izjavi : ZATVORSKIH VLASTI
According to the : DETAINING AUTHORITY

Materijalno
70
Odgovorni delegat službe traženja
Tracing responsible

OSNOVNI SUD U VISOKOM

Broj Ki: 69/92.

Visoko, 10.8.1992. godine

Istražni sudija Osnovnog suda u Visokom, Buljušmić Sabina sa zapisničarom Frana Anđelkom u krivičnom predmetu osumnjičenog Topalović Siniše sina Vlačke iz Paljika, zbog krivičnog djela službe u neprijateljskoj vojsci iz čl. 119 stav 1. preuzetog KZa SFRJ kao Zakona RBiH, na osnovu čl. 191 stav 2 tačka 1. ZKPa dana 10.8.1992. godine donio je

R J E Š E N J E

Prema okrivljenom TOPALOVIĆ SINIŠI iz Paljika, protiv koga se sprovodi istrage zbog kriv.djela službe u neprijateljskoj vojsci iz čl. 119 stav 1. preuzetog KZa SFRJ kao Zakona RBiH po rješenju istražnog sudije ovoga suda br. Ki: 69/92 od 10.8.1992.g. ODREĐUJE SE PRITVOR U TRAJANJU OD MJESEC DANA, na osnovu čl. 191 stav 2 tačka 1. ZKPa koji se ima računati od 10.8.1992. od 11,30 h.

O b r a z l o ž e n j e

Protiv okrivljenog Topalović Siniše sina Vlačke i majke Korse r. Posevlja, rođen 26.6.1973. g. u Visokom, stalno nastanjen u Paljikama br. 41., elektromehaničar, podnjet je prijedlog za podizanje optužnice bez sprovođenja istrage zbog osnovane sumnje da je počinio krivično djelo službe u neprijateljskoj vojsci iz čl. 119-stav 1. preuzetog KZa SFRJ kao Zakona RBiH.

Nakon izvršenog saslušanja okrivljenog te procjene cjelokupnog dokaznog postupka data je saglasnost od strane suda za podizanje optužnice bez sprovođenja istrage. Zamjenik OJT Visoko Pinjo Vida je predložila da se prema okrivljenom odredi pritvor a na osnovu odredaba iz čl. 191 stav 2. tačka 1. ZKPa te postojanja osnovane sumnje da okrivljeni može pobjeći i onemogućiti vođenje daljeg postupka.

Razmatrajući prijedlog OJT Visoko u toku cjelokupnog postupka sud je cijenio da je prijedlog osnovan pa je shodno tome i odlučio kao u izreci ovog rješenja.

Zapisničar,
Frana Anđelka

Istražni sudija
Buljušmić Sabina

Pravna pouka:

Protiv ovog rješenja stranka ima pravo žalbe
Krivičnom vijeću ovog suda u roku od 24 časa od
prijema ovog rješenja.

Žalba ne zadržava izvršenje

VIŠE JAVNO TUŽILAŠTVO
Kt. 353/92.
Zenica, 2.9.1992.g.

VIŠI SUD
U ZENICI
3. 9. 92

K 123 / 19 92
VIŠEM SUDU
ZENICA

Na osnovu odredbe člana 45. stav 2. tačka 3. ZKP-a kao preuzetog Zakona podižem

O p t u ž n i c u

PROTIV:

Topalović Siniša, sin Vlačka i majke Korze, rođene Posavljak, rođen 26.6.1973. godine u Visokom nastanjen u mjestu Paljike br. 41, po nacionalnosti Srbin državljanin Republike BiH, ne oče jen, pismen, vojnu obavezu nije re gulisao vodi se u vojnoj evidenciji SO Visoko nalazi se u pritvoru od 10.8.1992. godine.

Što je

za vrijeme ratnog stanja u Republici BiH kao njen gradjanin na području Opštine Visoko služio u neprijateljs im oružanim formacijama kao vojnik u prvom vođu prvog odjeljena čete "Paljike" tzv. srpske vojske TO Visoko.

Čime je izvršio krivično djelo službe u neprijateljskoj vojsci iz člana 119. stav 1. preuzetog Krivičnog zakona SFRJ, kao Zakona Republike BiH.

Stoga predlažem:

1. da se pred tim sudom kao stvarno i mjesto nadležnim zakaze glavni pretres na koju da se pozovu javni tužilac i optuženi.
2. Da se na glavnom pretresu izvrši uvid u spisak lica čete "Paljike".

O b r a z l o ž e n j e

Osnovni javni tužilac u Visokom, istražnom sudiji osnovnog suda Visoko dana 4.8.1992.godine stavio jeprijedlog za podizanje optužnice bez provođenja istrage protiv optuženog Topalović Siniše, zbog osnovane sumnje da jepočinio krivično djelo iz čl. 119. stav 1. KZ-a SFRJ, kao Zakonom Republike BiH. Priklipljeni dokazi objektivno ukazuju da je optužen i počinio krivično djelo koje mu se stavlja na teret.

Imajući u vidu sve radnjama optuženog stiču sva stvarna i krivičnog djela za koje se optužuje radi čega se ukazuje optužba opravdana i osnovana.

Zamjenik višeg javnog tužioca
Marinko Jurčević

OKRUŽNI VOJNI SUD
U ZENICI
BROJ: IK: 92/93
Zenica, 22.3.1993.g.

Okružni vojni sud u Zenici, sudija pojedinac Strika Mirsad, sa zapisničarem Rasmom Softić, u krivičnom predmetu protiv okrivljenih LJEPIĆ VOJISLAVA i KISIĆ NOVICE, oba iz Visokog, zbog krivičnog djela nedozvoljenog držanja oružja ili eksplozivnih materija iz čl. 213. st. 1. KZ R BIH, rješavajući o pritvoru po izricanju presude, na osnovu čl. 353. st. 2. donosi

R J E Š E N J E

PRODUŽAVA SE PRITVOR protiv okrivljenih LJEPIĆ VOJISLAVA, sin Jove i KISIĆ NOVICE, sina Boška, oba iz Visokog, određeno rješenjem istražnog sudije ovog suda Ki.br. 12/92 od 24.2.1993.g., za okrivljenog Ljepić Vojislava, i Kiv. br. 56/93 od 2.3.1993.g., za okrivljenog Kisić Novicu.

Pritvor po ovom rješenju može trajati do pravosnažnosti presude, a najdalje do visine trajanja izrečene kazne.

O b r a z l o ž e n j e

Presudom ovog suda IK:92/93 od 22.3.1993.g. oglašeni su krivim Ljepić Vojislav i Kisić Novica, oba iz s. Malo Čajno eksplozivnih materija iz čl. 213. st. 1. KZ R BIH i osudjeni na kaznu zatvora u trajanju od po godinu dana.

Sud nazivi da zbog ratnog stanja u zemlji i činjenice da se protiv optuženih vodi krivični postupak postoje okolnosti koje upozoravaju na opasnost od bjekstva okrivljenih ukoliko bi bili pušteni na slobodu.

Stoga jina osnovu čl. 353. st.2. u vezi sa čl.433. st. 1. tač. 1. ZKP-a dlučeno kao u izreci.

Zapisničar,

Rasma Softić

Podpis:

Sudija,

Strika Mirsad

Protiv ovog rješenja može se izjaviti žalba Višem sudu u Zenici u roku od dana od dana prijema istog. Za sadržavae izvršenje rješenja.

REPUBLIKA SRPSKA
SRPSKA OPŠTINA ILIJAS
Opštinska Komisija za razmjenu
Ilijas, 01.02.1994.god.

S P I S A K

Osoblje iz Visokog koji su razmjenjeni
31.01.1994.godine

1. Kukulija Trifko	1914.
2. Kukulija Jufinija	1918.
3. Krstanović Stojanka	
4. Krtolica Ranka i 2 djece	1946.
5. Golubović Mladjen	1934.
6. Golubović Divna	1934.
7. Jovičić Gospava	1940.
8. Dovanjak Draica	1937.
9. Marol Danica	1937.
10. Šijević Djuro	1935.
11. Šijević Ranka	1936.
12. Lazić Zagorka	1911.
13. Vanovan Božica	1937.
14. Kirić Veljko	1932.
15. Kirić Biljana	1936.
16. Karičić Veseljko	1931.
17. Šarpanac Stana	1935.
18. Točarović Jela	1925.
19. Kukulija Velinka	1931.
20. Vujađinović Ranko	1920.
21. Vujađinović Divna	1925.
22. Djukić Ranko	1925.
23. Djukić Kosa	1920.
24. Milanović Dušan	1930.
25. Milanović Zagorka	1928.
26. Subotić Slobodan	1920.
27. Subotić Ljiljospava	1930.
28. Samardžić Jovica	1940.
29. Trifković Risto	1934.
30. Trifković Rava	1937.
31. Čarić Zagorka	1926.
32. Čikanović Zoravka	1936.
33. Topalović Milosava	1934.
34. Topalović Ljiljospava	1920.
35. Pavlović Zagorka	1917.
36. Šarpanac Snvo	1919.
37. Šarpanac Kovičjka	1923.
38. Čučjo Petar	1920.
39. Čučjo Stana	1920.
40. Holan Kovičjka	1927.
41. Hrvabović Miloli	1930.
42. Hrvabović Jovanka	1932.
43. Vanovan Nedeljko	1924.
44. Vanovan Anđelka	1926.
45. Trifković Redjo	1926.
46. Trifković Ranko	1915.

OPŠTINSKI ŠTAB OS VIŠOKO
IZOLACIONI LOGOR I BEZBJEDNOST OS
VIŠOKO

Broj: 20/92.
Datum: 10.10.1992.

KOMANDI OS VIŠOKO

FREDMET: Prijedlog za otpust ili razmjenu.

Predlažemo za otpust ili razmjenu sljedeća lica iz izolacionog logora a na osnovu uvida u ~~stanje~~ *stanje* i to za sljedeće:

1. Bodiroga Simo /Mihajlo/ 1923. Luke D/3 br. 3.
2. Čorina Vladimir /Jovo/ 1932. Kula Banjer
3. Dabić Ljubomir /Ilija/ 1928. Kula Banjer
4. Duvnjak Gojko /Vaso/ 1932. Kalotići bb.
5. Koprivica Nedo /Mirko/ 1931. Kalotići bb.
6. Masal Slavko /Obren/ 1932. ~~Kalotići~~ bb.
7. Stojanović Božo /Lazar/ 1924. Lužnica
8. Sakota Ostoja /Blagoja/ 1924. Gorani 18.
9. Šarenac Slavko /Niko/ 1930. Kulići
10. Vojvodić Blagoja/Radoja/ 1931. Hadžići 39.
- ~~11. Ribar Komčilo /Vojin/ 1935. Arnautovići~~ *PUŠTEN 23.10.92*

Prijedlog za otpust ili razmjenu lica zbog boleti i ranjavanja.

1. Gavrić Stevan /Vojislav/1948. Farma
2. Krsmanović Milenko/Simo/ 1961. Vilenjak
3. Dabić Rajko /Boško/ 1946. Kula Banjer
4. Šarenac Nikola /Svetozar/1963. Grad 3.

Prijedlog za otpust ili razmjenu lica zbog utvrđenog činjeničnog stanja i prikupljenih operativnih saznanja da su lojalni građani a da će se sa velikom vjerovatnoćom vratiti svojim kućama i porodicama, te da neće pristupiti redovima agresora.

1. Bajić Slobodan /Božidar/1946. Maurovići
- ~~2. Bajić Željko /Lazar/ 1961. Maurovići~~ *PUŠTEN 23.10.92*
3. ⁿ rvačević Milan /Petar/ 1938. Kalotići 26.
- ~~4. Kvačević Đorđe /Zdravko/1955. M.Čajno~~ *KRSMANIĆ ŽERGAN*
5. Krsmanović Simo /Aleksa/ 1934. Vilenjak
6. Lero Slobodan /Drago/ 1966. T.Polje
7. Malešević Zdravko/Drago/ 1959. Goduša 27.
8. Malešević Zoran /Drago/ 1968. Goduša 27.
9. Marković Dejan /Milorad/1974. M.Čajno

10. Panić Mile /Ilija/ 1961. Liješeva lo a
11. Šarenac Ninoslav/Rajko/ 1973. Malići
12. Živanoviž Mladen/Obren/ 1933. B. Mahala 7.
13. Živanović Novica/Momčilo/ 1936. B. Mahala 11.
14. Kuvač Milenko /Milan/ 1974. S. Grad 17.
15. Panić Jelenko /Ilija/ 1962. Liješeva
16. Cvijetić Drago /Spasoja/ 1933. Kalotići
17. Vanovac Jovo /Obren/ 1939. Maurovići
18. Kuvač Mirko /Dušan/ 1941. Maurovići
19. Vujić Nikola /Bogdan/ 1941. Visoko
20. Šarenac Jugoslav/Rajko/ 1970. Malići lo.
21. KRSTOVIĆ DRAGAN

Navedeni broj od 35/tridesetpet/ lica isdvojeni su iz ukupnog broja lica u logoru od 155/stopedesetpet/ lica.

ZA BEZBJEDNOST OS

Asim Kasić
Asim Kasić/

ZA IZOL. LOGOR

Žijo Kadrić
Žijo Kadrić/

*Spisak je saobrazan sa reolom bazin ispred
loca koja mogu biti raznim 25.X.92 godine
primio u logoru Visoko 1 26.X.92 od Žije Kadrić
u 1992.*

Klić

ЛОГОРИ НА ПОДРУЧЈУ ОПШТИНЕ ВИСОКО 1992-1995

- ① Високо, бивша касарна ЈНА Ахмет Фетахагић
- ② Високо, бивша касарна ЈНА Мајевица
- ③ Гиње, подрум куће и штала Сакиба Суџуке (поштар)
- ④ Буџи, кућа Џеме Џафића
- ⑤ Високо, тоалет спортске дворане
- ⑥ Буџић Махала, Дом културе
- ⑦ Хлапчевићи, Друштвени дом
- ⑧ Збиље, подруми кућа М. Ферзановића, М. Марића, Б. Марића и Ћ. Шахиновића
- ⑨ Срхиње, подрум куће Енвера Башића

ЛОГОРИ

Трећа Женевска конвенција од 12. августа 1949. године дефинише **ЛОГОР** као „ограњено подручје које укључује барем једну зграду у којој је интенирирано (запљочено) једно или више цивилних лица, без суђења, а која се налазе под контролом и управом одређене власти”.

Истом конвенцијом **ПРИТВОР** се дефинише као „превентивна мјера ограничења слободе крећања према одређеном цивилном лицу, којем се, слиједећи законску, судску или административну процедуру, према важећим прописима, одређује принудни боравак под присмотром на одређеном, за што припремљеном и организованом мјесту, у току унапријед одређеног временског периода”, а **ЗАТВОР** се дефинише као „локација на којој је запљорено ухапшено лице (лице лишено слободе) ради издржавања казне под присуди, односно што је сваки оградени простор који укључује барем једну просторију у којој је запљочено једно или више лица, а која се налазе под контролом и управом војних или цивилних власти”.

Полазећи од ових дефиниција, најмање девет објеката на подручју општине Високо, у којима су били затворени припадници српске националности, могу се назвати логорима. Цивили су били затварани без суђења, а логори су били под контролом припадника ТО Високо (касније Армије БиХ) и МУП-а Високо.

1. ВИСОКО, БИВША КАСАРНА ЈНА „АХМЕТ ФЕТАХАГИЋ”

Број логораша: **578** (526 мушкараца, 43 жене и деветеро малољетне дјеце).

Ратно предсједништво општине Високо наредбом бр. 01/169-1 од 15. јуна 1992. године формирало је логор у бившој касарни ЈНА „Ахмет Фетахагић” у Високом под називом *Изолациони логор за Србе*.

Логор се налазио на раскршћу улица *Ослободилачких бригада* и *Владимира Назора*, а преко пута аутобуске станице. Поред логора била је зграда католичког самостана. За затварање и мучење логораша служила је једна зграда у овој касарни.

Осим назива *Изолациони логор* у документима се најчешће говори о логору *ТО Високо*. Привођење Срба и „њихов боравак у *Изолационом логору* био је ради заштите од извођења борбених дејстава и утицаја екстремиста из редова СДС-а” - наводи се у потврдама управе *Изолационог логора* које су издаване логорашима.

За управника логора постављен је **Зијад Кадрић**, наставник математике из Високог, који је за укупни рад у логору био одговоран Штабу ТО Високо – команданту Општинског штаба ТО **Кадиру Јусићу**.

Поглед на касарну у Високом (снимак из 1990. године)

Замјеник управника логора био је **Кемал Смајловић**, а командири смјене стража били су **Шаћир Бурко**, **Суљо Бурко**, **Бесим Куловић** и **Сеад Кадрић** (**Зијадов** брат). Иследници у логору и истовремено мучитељи логораша били су **Хајрудин Халиловић**, **Асим Хамзић**, **Амир Муртић**, **Миралем Ченгић**, **Самир Селимовић** и **Еснаф Пулић**.

Стражари у логору су такође вршили злостављање и малтретирање логораша. Међу њима су се посебно истицали **Фехим Фејзић**, **Хасан Чизмић**, **Мухамед Дедић**, **Един Дедић**, **Есо Гењац**, **Сенад Дедић**, **Назиф Биоградлија**, **Ћамил Халиловић**, **Мухамед Зукић**, **Мухамед Планинчић**, **Мехмед Пурко**, **Јасмин Сејдић** и други.

Логораша су били смјештени у шест спаваоница и подруму зграде, која је била удаљена око 400 метара од линије фронта према селу Чекрчићи и на тај начин у домету свих врста пјешадијског и артиљеријског наоружања. Прозори просторија, у којима су били смјештени логораша, били су окренути према линији фронта, те се често дешавало да меци или гелери гранате долете у спаваонице. У оваквим приликама било је погинулих и рањених логораша.

Избор ове касарне за логор сам по себи је злочин, јер се налазила на неодговарајућем и несигурном мјесту.

Логорашима је положај касарне представљао додатно психичко оптерећење јер су врло лако могли постати жртве, имајући у виду близину линије раздвајања.

Управа логора је омогућавала да се испод прозора зграде у којој су били затворени логораша поставе артиљеријска оруђа и дејствују према српској

страни у рејону села Чекрчићи. На тај начин су врло често провоцирали српску страну да узврати на таква дејства, што је резултирало дејствима и по згради у којој су били логораши, те је било погинулих и рањених логораша.

Први логораши доведени су у логор априла 1992. године, када су затварани и исљеђивани Срби из Високог и с. Кула Бањер.

Почетком маја 1992. године, послје напада јединица ТО Високо на с. Кула Бањер, похапшени Срби доведени су у логор и након четири дана размијењени са лицима из општине Илијаш.

Знатније привођење Срба у логор почиње 4. јуна 1992. године. У времену до 20. јуна 1992. године ухапшено и доведено је у логор 137 лица српске националности. У овом периоду, усљед батинања и малтретирања, умире **Светомир (Бориша) Вујисић** (06. јун 1992. год.) и **Слободан (Видоја) Гогих** (14/15. јун 1992. год.) као прве жртве мучења у логору.

Дана 20. јуна 1992. године у логор је приведено још око 200 лица српске националности из села Калотићи, Радовље, Горња Зимча, Доња Зимча, Мухашиновићи и из околних мјеста.

У спаваоницама у којима су били затворени логораши били су неподношљиви услови за живот. Тако је у једној спаваоници од 119 м² било 154 логораша.

С обзиром на близину линије разграничења са селом Чекрчићи, зграда у којој су били затворени логораши врло често је била изложена пушчаној и артиљеријској ватри, послје оружаног провоцирања које су чинили муслимани. У оваквим околностима погинули су **Миљивој (Лазар) Бајић** (24. септембар 1992. год.) и **Миљија (Дамјан) Крунић** (25. септембар 1992. год.), а више логораша је рањено.

Осим наведена **четири** логораша, која су смртно страдала, у логору су још убијени или погинули **Стојан (Илија) Гаврић** (23. јул 1992. год.), **Трифко (Душан) Глишић** (25. септембар 1992. год.), **Светомир (Данило) Дабић** (22. мај 1993. год.), **Војно (Божо) Раковић** (1. септембар 1992. год.), **Владимир (Василије) Самарцић** (17. септембар 1992. год.). Укупно **девет** логораша смртно је страдало.

Од директних посљедица мучења у логору или послје изласка из логора преминули су: **Јован (Ристо) Билал** (9. јул 1996. год.), **Светозар (Данило) Крсмановић** (23. јул 1993. год.), **Ђорђо (Саво) Топаловић** (21. мај 1993. год.), **Раде (Милан) Шаренац** (април 1993. год.), **Новица (Ранко) Шљивић** (19. новембар 1992. год.), **Милановић (Бошко) Милош** (13. март 1999. год.). Укупно **шест** логораша преминуло је од посљедица мучења у Логору.

Укупан број смртно страдалих логораша је **петнаест**.

Делегација МКЦК први пут је посјетила овај логор 6. августа 1992. године и том приликом је извршила регистрацију српских логораша. Касније је делегација МКЦК повремено посјећивала логор, и то 11. августа 1992. год, 10. октобра 1992. год, 15. децембра 1992. год. и 14. јануара 1993. год.. Приликом посјета логораша су добијали хигијенске пакете у виду сапуна за купање и прање веша, прављени су спискови на дан посјете, а МКЦК је и посредовао током размјене логораша. Логораша нису смјели да се жале на услове живота и рада у логору, јер би их тада, према правилу, тукли и малтретирали стражари и ислѣдници.

Комисија за размјену ратних заробљеника и угроженог становништва општине Илијаш и Комисија за размјену ратних заробљеника и угроженог становништва општине Високо, формиране 7. маја 1992. године, стално су предузимале мјере ради размјене логораша, прикупљања и ношења пакета и писаних пошиљки, добављање и испорука хуманитарне помоћи, размјена становништва и остало.

Стари и болесни логораша (њих око 15) први су пуштени из логора 21. септембра 1992. године, а затим 25. октобра 1992. године још 20 логораша је размијењено са општином Илијаш.

Један дио логораша (њих 69) је 15. децембра 1992. године размијењен и упућен у Црну Гору, а истог дана је 18 логораша пуштено кући, са обавезом јављања МУП-у Високо. На Божић, 7. јануара 1993. године, у Логору је било 42 логораша, а 30. јануара 1993. године шест логораша је размијењено у мјесту Жупча (између Илијаша и Брезе).

Логор је постојао до краја 1994. године, када су посљедњи логораша пребачени у Казнено-поправни дом (КПД) у Зеницу, гдје им је суђено. Наставили су са издржавањем казне и током 1995. године су били размијењени.

Општински суд у Високом и Зеници једном броју логораша судили су због наводне службе у непријатељској војсци, због неовлашћеног посједовања наоружања и експлозивних материја, због напада на уставно уређење и за сличне квалификације.

Општински суд у Високом осудио је 32 лица на казну затвора од 6 мјесеци до 3 године и 6 мјесеци. Укупна казна изречена овим лицима је 53 године и 3 мјесеца, послије чега су најчешће упућивани у КПД у Зеницу ради издржавања казне, да би најкасније до краја 1995. године били размијењени.

Штаб ТО Високо и Управа Логора су 58 логораша предали у надлежност Општинског суда Зеница, којима је суђено, а изречене затворске казне су од 10 мјесеци до 3 године и 6 мјесеци.

Даваоци изјава (логораша) изнијели су различите податке о броју затвореника у овом логору. Најчешће говоре да је у Логору било између 400-500

логораша, а неки спомињу и број од 700 логораша. Објективно, полазећи од њихових изјава, не може се установити тачан број, јер су свједочења о броју дата у различито вријеме.

Момчило Митровић у књизи „Муслимански логор *Високо* 1992-1993“¹³¹ наводи списак од 449 логораша мушкараца и 28 логораша жена, што је укупно 477 логораша.

Републички центар за истраживање ратних злочина је на основу сопствених података и провјере на терену, те података из књиге **Момчила Митровића** „Муслимански логор *Високо* 1992–1993“, као и података Савеза логораша Републике Српске, МУП-а Републике Српске и података из књиге **Митра Вељка Мијавеле** „Зашто не рећи истину о рату Сарајеву“, утврдио да је у логору у Касарни „Ахмет Фетахагић“ у Високом, у периоду од 1992. године до краја рата, било заточено **укупно 578 лојораша** (526 мушкараца, 43 жене и деветеро малољетне дјеце).

Овај број није коначан јер један дио логораша, због објективних разлога, није пријавио своје заточеништво у Логору, те због тога није ни регистрован.

Према подацима РЦИРЗ-а, МУП-а РС, великог броја изјава логораша заточених у логору у Касарни „Ахмет Фетахагић“ у Високом, и других бројних докумената и публикација.

2. ВИСОКО, БИВША КАСАРНА ЈНА „МАЈЕВИЦА“

Касарна је била у близини касарне „Ахмет Фетахагић“, а у предратно вријеме је била складиште наоружања, муниције и опреме. Служила је и као техничка база. Са неколико објеката била је погодно мјесто да се претвори у логор, а логораша су одатле најчешће пребацивани у касарну „Ахмет Фетахагић“. Свједочења **Петра Кисића** и **Тодора Шербића** говоре о затварању Срба у овај логор. Није утврђен тачан број лица која су била заточена овом логору.

Према службеној забиљешци СЈБ Илијаш број 15-5/02-Стр.пов.-6/93 од 28. 07. 1993. године, на основу обављеног разговора са **Петром Кисићем** на дан 04. 05. 1992. године у овај логор је затворено око 40 Срба из села Кула Бањер, међу којима је био и **Петар**.

Из Записника о прикупљању изјава од лица-свједока - **Шербић (Милош) Тодор**, бр. 12-02/4- од 26. јуна 2005. године - дана 02. маја 1992. године припадници ТО Високо су напали и опколили куће браће **Голубовића - Јове, Срете и Рајка**. Тада су **Срету Голубовића**, његову супругу **Раду** и супругу **Рајка Голубовића - Наду** одвели у логор који се налазио у касарни „Мајевица“ и ту их „држали“ неколико дана.

131 **Момчило Митровић**, „Муслимански логор *Високо* 1992 – 1993“, Дневник и казивања логораша, Беокњига, Београд, 2007.

3. ГИЊЕ, ПОДРУМ КУЋЕ И ШТАЛА САКИБА СУЏУКЕ („ПОШТАРА“)

На овој локацији затварани су ухапшени Срби (мушкарци, жене и дјеца) настањени у селима Буци, Кралупи и Годуша.

Јединице ТО Високо су 8. јуна 1992. године напале с. Буци и с. Кралупи. Том приликом ухапшене Србе одвели су у с. Гиње и затворили у подрум куће и у шталу Сакиба Суџуке. Неке од ухапшених су, са повезима преко очију, у стојећем ставу везали за дрво које се налазило испред куће и у том положају Срби су провели цијелу ноћ. Припадници ТО села Гиње су цијелу ноћ наизмјенично тукли везане Србе, у чему се посебно истицао Самир Селимовић.

Послије овог напада јединица ТО Високо, према свједочењу **Рајка Цвјетковића**, у овом логору су један дан провели **Ристо Цвјетковић**, **Ратка Цвјетковић**, **Раде Цвјетковић**, **Јованка Цвјетковић**, **Милена Цвјетковић** и старија жена - **Стана Лазић**. Осим њих, у штали је затворен и **Трифко Цвјетковић**, његова жена **Мира**, рођака **Добрила** и **Добрилини** синови - **Раде Марић** и **Јово Марић**, затим **Здравко Бујак** и његова супруга, те **Илија Јошић** са супругом и сином.

Наредног дана, 9. јуна 1992. године, затворене Србе су пребацили у логор у касарни у Високом.

Јединице ТО Високо су 13. јуна 1992. године извршиле напад на с. Годушу и том приликом су ухапшени **Драгутин Малешевић** (1939), **Даница Малешевић** (1936), **Здравко Малешевић** (1959), **Зоран Малешевић** (1967), **Мира Малешевић** (1962), **Сладо Малешевић** (1962), **Рада Малешевић** (1966), **Александра Малешевић** (1986), **Жељана Малешевић** (1988), **Дајана Малешевић** (1989), **Јован Капикул** (1950), **Недељка Капикул** (1952), **Даворка Капикул** (1975), **Ерна Капикул** (1977), **Јордан Капикул** (1983) и **Јово Вуковић** (из засека Даутовци) - ухапшен поподне истог дана.

У логору су провели један дан, а сутрадан - 14. јуна 1992. год. - депортовани су у Логор у касарни у Високом.

О злостављању и мучењу мушкараца, жена и дјеце у овом логору свједоче **Јован Капикул**, **Мира Малешевић**, **Рада Малешевић** и **Рајко Цвјетковић**.

Према подацима из изјаве **Јована Капикула** од 10. 03. 1993. године, изјаве **Мире Малешевић** од 19. 08. 2012. године, изјаве **Раде Малешевић** од 14. 12. 1996. године, изјаве **Рајка Цвјетковића** од 12. 11. 1995. године; подацима МУП-а ЦСБ Сарајево, кривична пријава бр. КУ-25/93 од 05. 04. 1993. године.

4. БУЦИ, КУЋА ЦЕМЕ ЦАФИЋА

Након напада јединица ТО Високо 8. јуна 1992. године на с. Буци и с. Кра-лупе похапшени Срби су одведени у с. Гиње и затворени у подрум куће и шталу **Сакиба Суџуке**. Један дио ухапшених сутрадан је издвојен и одведен у кућу **Цеме Цафића** у селу Буци. Међу њима су били **Милена Цвјетковић** - супруга **Рајка Цвјетковића**, која је била тежак срчани болесник, затим старица **Милена** (81) и дјечак **Радован** (14). Није познато колико су ухапшени остали у овом логору.

Према подацима из Записника о саслушању свједока **Рајка (Стојан) Цвјетковића**, бр. Кри 138/95 од 12. новембра 1995. године.

5. ВИСОКО, ТОАЛЕТ СПОРТСКЕ ДВОРАНЕ

Јединице ТО Високо су 13. јуна 1992. године извршиле напад на с. Год-ушу и том приликом су ухапсиле **Драгутина Малешевића** (1939), **Даницу Малешевић** (1936), **Здравка Малешевића** (1959), **Зорана Малешевића** (1967), **Миру Малешевић** (1962), **Слада Малешевића** (1962), **Раду Малешевић** (1966), **Александру Малешевић** (1986), **Жељану Малешевић** (1988), **Дајану Малешевић** (1989), **Јована Капикула** (1950), **Недељку Капикул** (1952), **Даворку Капикул** (1975), **Ерну Капикул** (1977), **Јордана Капикула** (1983) и **Јову Вуковић** (засеок Даутовци) ухапшен поподне истог дана.

Ухапшене су затворили у шталу **Сакиба Суџуке** у селу Гиње и, сутрадан, 14. јуна 1992. године, депортовани су у логор у касарни у Високом. По доласку у логор раздвојени су мушкарци од жена и дјеце. Жене и дјеца су у логору у касарни остали један дан, а затим су око 16.00 часова 15. јуна 1992. године депортовани у тоалет спортске дворане у Високом. Директор спорстке дворане био је **Митхат Ахић**.

У овом логору, у времену од 15. до 21. јуна 1992. године налазило се десето-ро ухапшених и то: **Даница Малешевић**, **Мира Малешевић** и њена кћерка **Жељана** (четири), **Рада Малешевић** са кћеркама **Александром** (шест) и **Дајаном** (три) и **Недељка Капикул** са кћеркама **Даворком** (16), **Ерном** (15) и сином **Јорданом** (осам).

Тоалет није имао ни воде ни струје, био је потпуно мрачан, а ваздух је до-лазио кроз једну цијев испод плафона пречника око 10 цм. Мрак је био и дању и ноћу. Спавали су на исхабаним војничким лежајевима на бетону, а храну и воду су добијали у минималним количинама. Тоалет је био закључан и само су одређена лица - која су радила у спортској дворани могла ући у ову просторију. Храну, која се састојала од чаја и једног парчета хљеба (буђав и зелен) добијали су једном до два пута дневно. Вода је добијана у зависности од воље стражара.

Из овог тоалета, уз помоћ **Драгана Летића** радника који је радио у спортској дворани као и **Сеада Дураковића** (директор Занатске задруге у Високом) и **Ферида Авдагића** (представник Црвеног крста Високо) дана 21. јуна 1992. године ухапшени су пребачени у стан **Шербић Петра** (таст **Драгана Летића**), који се налазио у близини робне куће „Вема“ у Високом. У овом стану су били у кућном притвору те послје нешто више од двадесет дана ухапшени су се пребацивали на територију општине Кисељак и даље према Раковици.

Због дуготрајног боравка у просторијама без освјетљења, код **Јордана Капикула** су наступили проблеми са видом, због чега је морао да се лијечи.

Муке заточеништва у логору у спортској дворани у својим свједочењима посебно описују **Малешевић Рада**, **Малешевић Мира** и **Капикул Недељка**.

Према подацима из Записника о саслушању, које је дала свједок **Рада (Васо) Малешевић**, изјава бр. 125/96 од 14. децембра 1996. године, Изјава **Капикул (Секула) Недељка**, од 10.03.1993. године, усмено допуњена током јула 2012. године и свједочење **Малешевић (Остоја) Мире**, 19.08.2012. године.

6. БУЗИЋ МАХАЛА, ДОМ КУЛТУРЕ

Дана 20. јуна 1992. године јединице ТО Високо и ТО Зеница напале су с. Калотиће, с. Мауровиће, с. Вилењак, с. Паљике, с. Брадве и околна села. Том приликом ухапшено је готово сво српско становништво ових села, међу којима је било жена и дјеце. Током хапшења цивили су малтретирани, вријеђани и ударани ногама, кундацима, палицама и цијевима од пушака. Послије хапшења мушкарци старији од четрнаест година су одвојени од жена и дјеце и спроведени у с. Моштре (код Ветеринарске станице) одакле су теретним камионима пребачени у логор у касарни у Високом.

Приближно 110 жена и 17 малољетне дјеце¹³² затворено је у Дом културе у Бузић Махали, а око 120 жена и 23 малољетне дјеце у Друштвени дом у Хлапчевићима.

Затворене жене и дјеца у Дому културе у Бузић Махали, су били без хране и воде. Поједине жене су повремено, на сат-два, пуштане кућама да нахране стоку. Послије седам дана проведених у логору жене и дјеца су пуштени кућама са обавезом свакодневног јављања представницима муслиманске власти. По повратку кућама видјели су да су исте у потпуности опљачкане.

Према подацима ЦЈБ И. Сарајево од 27.02.2006. године и подацима из Записника о саслушању свједока **Васе (Остоја) Вановац**, бр. Кри 222/98 од 10. децембра 1998. године.

¹³² Идентитет заточених жена и малољетне дјеце није утврђен јер исти нису били регистровани.

7. ХЛАПЧЕВИЋИ, ДРУШТВЕНИ ДОМ

Дана 20. јуна 1992. године јединице ТО Високо и ТО Зеница напале су с. Калотиће, с. Мауровиће, с. Вилењак, с. Паљике, с. Брадве и друга околна села и похапсиле готово сво српско становништво. Одвојили су све мушкарце старије од 14 година, одвели их у Високо и затворили у логор у бившој Касарни „Ахмет Фетахагић“.

Приближно 120 жена и 23 малољетне дјеце¹³³ затворено је у Друштвени дом у Хлапчевићима, међу којима је била и беба од четири мјесеца, као и жена до 90 година. Било је и болесних који су се тешко кретали, али су сви морали поштовати наредбе јединица ТО. Поједине жене су повремено, на сат-два, пуштане кућама да нахране стоку. У логору су били затворени седам дана. Након пуштања из овог логора, логораши су своје куће затекли потпуно опљачкане.

Из Записника о саслушању свједока: изјаву дала **Митра (Симо) Мићановић**, бр. Кри 14/97 од 09. марта 1997. године; према подацима ЦЈБ И. Сарајево од 27.02.2006. године.

133 Ibid

Друштвени дом, с. Хлапчевићи (снимљено 2011. године)

8. ЗБИЉЕ, ПОДРУМИ КУЋА МИЛЕНКА ФЕРЗАНОВИЋА, МЛАДЕНА МАРИЋА, БОШКА МАРИЋА И ЋАМИЛА ШАХИНОВИЋА

Мало с. Збиље почетком јуна 1992. године имало је 36 становника – Срба. Било је потпуно окружено муслиманским становништвом и јединицама ТО Високо. Почетком августа 1992. године јединице ТО Високо су почеле са хапшењем Срба овог села и затварали су их у подруме наведених кућа. У овом логору били су затворени и мучени готово сви Срби из с. Збиље. Према свједочењу **Добрице Перичића**, он лично и његова породица са другим мјештанима (укупно 18) били су затворени у подруму куће **Миленка Ферзановића**. Живјели су у веома лошим животним условима. Ноћу су их изводили из подрума и водили у викендице **Младена Марић**, **Бошка Марића** и **Ћамила Шахиновића** у с. Збиље, те их тамо тукли и злостављали. У овом логору су били затворени од 8. августа до 18. новембра 1992. године, када су депортовани у логор у касарни Високо.

Према подацима из Записника о саслушању свједока **Добрице Перичића**, бр. Кри 120/96 од 29. августа 1996. године, и изјава **Јована Капикула** од 10. марта 1993. године.

9. СРХИЊЕ, ПОДРУМ КУЋЕ ЕНВЕРА БАШИЋА

Половином марта мјесеца 1993. године у с. Срхиње, припадници АБиХ, су ухапсили и затворили Србе у подрум куће **Енвера Башића**, хоџиног сина. Затворене су породице **Вујадиновић**, **Дамјановић** и друге. **Бранко Вујадиновић** и још тројица Срба из Високог били су затворени у подруму поменуте куће. Приликом испитивања свезани затвореници су ударани кундацима од пушке, ногама; палицама по кољенима, леђима; дрвеним летвама по свим дијеловима тијела. **Тодор Шербић**, **Боркан Вујадиновић** и **Славко Дамјановић** пуштени су кућама, а остали логораши су одведени у подрум Музичке школе у Зеници. Овај логор је постојао око три мјесеца.

Према Записнику о прикупљању изјаве од лица-свједока **Тодора (Милош) Шербића**, бр. 12-02/4- од 26. јуна 2005. год. и Записнику о саслушању свједока **Бранка (Новица) Вујадиновића**, бр. Кри 69/95 од 08. марта 1995. године.

* * *

На основу изјава свједока и расположиве документације, постоје индиције и о другим локацијама и објектима који су служили за заточење и мучење српског становништва (у Мауровићима, Поријечанима, неидентификована сеоска мртвачница, приватне куће у Високом и сл.). Будућа истраживања ће вјероватно дати одговор на ове претпоставке.

КЊИГА МОМЧИЛА МИТРОВИЋА: „МУСЛИМАНСКИ ЛОГОР ВИСОКО 1992–1993. ГОДИНА”¹³⁴

Миленко Милановић из с. Калотићи био је заточен у логору у касарни „Ахмет Фетахагић“ у Високом од 20. јуна 1992 до 30.1.1993. године. За вријеме заточеништва свакодневно је водио дневник са веома кратким подацима о најважнијим догађајима за тај дан. Дневник је писао на комадићима папира, које је скривао у подстави своје јакне. Након изласка из логора његови записи су објављени у виду дневника у књизи **Момчила Митровића**.

Издвајамо неке дијелове из дневника Миленка Милановића:

20. јун 1992. Субота

Дан хапшења, напад¹³⁵ у 06.40. Одлазак до *млина*¹³⁶. **Јела Мићановић**¹³⁷ отишла у Калотиће. Одлазак на преговор – ја¹³⁸, **Бобан**¹³⁹ и **Мике**¹⁴⁰.

Предаја пушака. Одвођење у логор¹⁴¹. Погибија **Влатка**¹⁴², **Бранка**¹⁴³, **Бра-**

134 **Момчило Митровић**, „Муслимански логор Високо 1992 – 1993“, Дневник и казивања логораша, Беокњига, Београд, 2007.

135 Напад је извршен из правца Д. Моштра – Лијешеве – Радовља – Хлапчевића и Бузић Махале (муслиманска села) на села Калотиће – Вилењак и Мауровиће II (српска села), која су била у тоталном окружењу и била су етнички чиста.

136 Између села Католити и Мауровићи II се налазио поточни млин за мљевање жита који је био и складиште једног дијела наоружања и муниције. Одатле смо ми из Мауровића II требали пружити подршку Србима из Калотића који су први нападнути из правца Хлапчевића.

137 Код млина ми се придружила и **Јела Мићановић** чији су син **Васо** и зет **Купрешак Вукан** били заробљени у Калотићима и није знала јесу ли живи.

138 Обзиром да се Калотићи нису успјели одбранити и предали су се око 8,45 послје око 2 сата борбе, у којој је погинуо **Милановић (Радована) Владимир** рођен 1971, сви су похватани и одведени у логор Високо. По наређењу муслиманске команде два војника воде као таоца **Мићановић (Михајла) Васу** путем према нашим линијама у Мауровићима II с циљем да нас наговори Васо да се предамо. Доласком до куће **Токић Слободана, Вановац (Јове) Мило** отвара паљбу и том приликом убија једног од Муслимана. **Васо**, по наређењу другог војника тзв. ТО, узима мртвог и носи га према њиховим положајима. Видјевши да не могу ништа, Муслимани отварају паљбу по нашим линијама и кућама, том приликом гине **Бајић (Слободана) Вишња** и **Стојчић (Ивице) Игор** рођ. 1969, а рањен је био **Ћулум (Благоје) Горан** звани **Брацо** и **Мићановић (Ратка) Дејан**. Послије тога слиједи позив упућен нама путем мегафона да се предамо. Видјевши да смо далеко слабији и бројчано и по техници јер је у нападу учествовала пешадијска бригада из Зенице и Високог, а располагали су топом који је био на брду „Градац“, затим два минобацача 120 мм на брду „Вилењак“, три ПАМ-а на возилима и то из правца Лијешеве, Моштра и Брадава, нас неколицина савјетује командире чете **Стојанчев Милораду** званом **Шоја** да извршимо предају пушака (јер друго нисмо ни имали), да не би дошло до тога да гину дјеца, жене, стари. Код неких бораца то наилази на отпор и послје око 2-3 сата убјеђивања команда попушта и дозвољава да се оде до линија противника и преговара. Проблем је био и то што нико није смио да оде и ризикује живот. Потом полазимо ја, **Милановић (Остоја) Богдан** и **Цвијетић (Драго) Милорад** без наоружања и долазимо до војника ТО са рукама у вис. Ту нам саопштавају да се морамо предати и бити одведени на саслушање у Високо. Предаја је извршена у 15.30 часова. Не слажући се са предајом **Цвијетић (Душан) Драган** звани **Бранко** извршава самоубиство активирајући двије бомбе у предјелу стомака. У мјесту Брадве нас товаре у камион (власника **Купрешак Вукана**) и одводе у логор Високо. Тамо је већ боравило око 60 људи из других српских мјеста Грачанице, Кралупи и града Високо, још од априла мјесеца 1992. када је оформљен логор у Високом.

139 **Милановић (Остоја) Богдан**.

140 **Цвијетић (Драго) Милорад**.

141 Мисли се на логор у Високом.

142 **Милановић (Радован) Владимир**, 1971. год.

143 **Цвијетић (Душан) Драган** звани **Бранко**.

цо¹⁴⁴ рањен. **Игор (Ивицин)**¹⁴⁵ погинуо и **Бобана Бајића** кћи **Вишња**¹⁴⁶. Долазак у логор. Управник **Зијад Кадрић**. Ту је још **Лопо Незир** – редар. У спаваони нас 154, просторија 17 x 17 м = 119 м², без јела цио дан. **Дејан**¹⁴⁷ рањен. И тата са мнош у соби.

21. јун 1992. *Недјеља*

Прављење спискова свих логораша. Неизвјесност, страх, малтретирање. Стражари: **Бурко Суљо** и **Шаћир, Кадрић Сеад Шицко, Куловић Бесим** = вође смјена.

22. јун 1992. *Понедељак*

Прве батине и то баш стрико¹⁴⁸. Разбијен и модар. Облоге, плач, јауци. Руке и ноге се плаве од батина. Не може да спава.

23. јун 1992. *Уторак*

Поново тукли стрику. Нашли му индекс и видјели да су му предавали **Биљана Плавшић** и др **Кољевић Никола**. Тукли га **Диздар, Ахмић Елмедин Алме, Чизмић Хасан**. Пребацивали му да је снајпериста, он који не види ТВ на 7-8 м и није служио војску због вида.

26. јун 1992. *Петак*

У спаваони хаос. Топло, тијесно, дају нам храну по три пута дневно, али посоле, не дају воде. Напољу врућина. Уби нас жеђ. И оно воде што имам стављам стрики за облоге. Он има грозницу, бунца. Свима нам је жао. **Дејан** ишао доктору за руке.

27. јун 1992. *Субоја*

Дали су нам воду након два дана, али сада не дају у WC. Никад саставити два добра. На ходнику туку да нам се и не иде у WC. У спаваони младићи и старци, здрави и болесни, луди и паметни. Нас **Милановића** највише – 21, па онда **Вановаца** – 18, **Цвијетића** – 11, **Крсмановића** – 9. Ту су дјед, син, унук, по тројица из исте лозе. Као, на примјер, **Крсмановић Сreto, Бошко, Саша; Милановић Остоја, Ђорђо, Синиша; Марковић Митар, Милорад, Дејан** и **Драган** итд. Ту су болесни старци – **Славко**

144 Ђулум (Благоје) Гордан звани *Брацо*.

145 Стојичић (Ивица) Игор рођен 1969. год.

146 Бајић (Слободан) Вишња.

147 Мићановић (Ратко) Дејан.

148 Са мнош у логору је био и мој рођени стриц – **Милановић (Бошко) Милош** – професор руског, српског и француског језика, који никада није служио војску због вида, а приписивали му да је снајпериста.

Копривица - шећераш, **Радуловић**¹⁴⁹ - ТБЦ, **Топаловић Славко**¹⁵⁰ - карцином, **Кучар Милан** - шизофренија и други мање опасни по околину.

28. јун 1992. Видовдан – недјеља

Долазак височкој *целаџи* у собу - **Халиловића Хајрудина**, звани *Мрчо* - **Санџаклија**, брат **Сефера Халиловића** - команданта војске, балија. 06.30 почетак напада на Илијаш...Цио дан туче артиљерија и пјешадија. Све ври као у лонцу. Неизвјесност да ли ће наши издржати.¹⁵¹

2. јул 1992. Четвртак

Улази група *хосоваца*¹⁵² у собу. Батине, **Жељац**¹⁵³ и **Вукан**¹⁵⁴ палицом по глави. **Топаловић Зоран** *Дрко* пада у несвијест (од батина).

6. јул 1992. Понедјељак

Кошење траве и прве батине. Ја, **Васе**, **Стаме**¹⁵⁵, **Аксић**, **Живановић**¹⁵⁶. Тукли нас жељезном шипком по леђима **Домац**, **Есно** конобар¹⁵⁷, **Аксић**¹⁵⁸ пао у несвијест и ја га однио у спаваону. Каже **Стаме** да су мене највише тукли, и то око 30-так пута по леђима, што ја у страху нисам ни осјетио, сем бола. Питали ме за жену¹⁵⁹ – гдје је, гдје је радила, што није у ТО. Болови а нема ручка. Иза поднева ме позивају на саслушање.¹⁶⁰ Иследник из Вишеграда. Открива ми да зна све за станице и да не покушавам слагати.¹⁶¹ Показао ми записник **Раковића Бранка** званог *Бајер*.

7. јул 1992. Ушорак

Поново батине на каналу, туку држалицама, летвама, палицама и ногама. Узимају све од пара па до прстенова, сатова. Послије подне

149 **Радуловић Бранивој Зане** – младић који је у ЈНА оболио од ТБЦ

150 **Топаловић Славко** је умро од рака након изласка из логора, у Дервенти, гдје је и сахрањен.

151 Прва линија српске одбране у Чекрчићима била је удаљена од центра града Високо око 500 м, док су просторије логора гдје смо ми били затворени удаљене ваздушном линијом свега 300-400 м. У 1992. години Муслимани су посебно вршили нападе на сваки српски празник, тако што су вршили гранатирање сат-два, затим давали звучну узбуну и на радију обавјештавали да „четници нападају Високо“.

152 Да бисмо ми у логору стекли утисак да се у редовима војске ТО БиХ налазе и припадници ХОС-а (Хрватске оружане снаге), Муслимани су облачили униформе ХОС-а и тукли нас.

153 **Милановић (Вељко) Жељко** звани *Жељац*

154 **Купрешак (Богдан) Вукан**

155 **Крсмановић (Симо) Стаменко**

156 **Живановић Драган** из Бузић Махале

157 **Пулић Еснаф** звани *Есно*

158 **Аксић Рајко**

159 Моја супруга **Изабела** радила је у лабораторији при бившој ЈНА у Високом, а затим у војној болници у Сарајеву. Избјегла је с дјецом прије рата на Пале. Распитивали су се што није прешла да ради у болници у Високом за њихову војску.

160 У њиховом исљеђивању је била пракса да прво човјека истуку, па онда да питају за податке. За иследника се причало да је из Вишеграда.

161 Иследник ми је показао изјаву **Раковић Бранка** званог *Бајер*, у којој је он признао да сам ја набавио радио-станице.

изводе из спаваоне **Васета**, **Мирка Јошића**, **Бајера**, **Аксића** и **Дуцијев-ог пунца**.¹⁶² Благо њима.¹⁶³

12. јул 1992. Петровдан – неђеља

Сваки српски светац велики напад на Илијаш. Цио дан све грми. Навече свијетлећи меци, цио дан свира сирена. Топови испод наших прозора.¹⁶⁴ Из Илијаша одговарају, све се тресе. Гелери од граната улијећу у собу. Нема срећом рањених.

13, 14, 15 и 18. јул 1992.

Сваки дан исто - копање ровова и канала, батине, сирена за опасност и топови испод прозора, гранате, само по један оброк. Људи падају у несвијест. Врућина, а нема воде. Страх и батине од **Мрчине** екипе, **Нен-ад В**, **Саша К**.¹⁶⁵

3. август 1992.

Ништа од размјене за сада. Радио сам на дворишту. Послије прозвали **Вукана** и тукли га маљем, држалицама и летвама. Болестан је и сав презнојен. Блијед као крпа. Стављамо му облоге. **Раденко В**, **Зока Ћ** и **Јово Благојевић** у затвору.¹⁶⁶

6. август 1992.

Изненадна посјета Међународног Црвеног крста из Женеве. Све су нас регистровали, испитали о условима живота. Жалили смо се на храну и батине. Послије одласка одмах су почеле батине због тога што смо се жалили. **Глишић Триво**, **Крунић Мило**, **Скопљак Живко**, **Радосавље-вић Јово** и још неки су добили грдне батине. *Гија, четник*¹⁶⁷ су биле ријечи кад су их тјерали. **Диздар**, **Чизмић**, **Ахмић**, **Гењац** и **Даица** су их тукли.

162 **Цигановић Здравко**

163 Тада је била прва размјена.

164 Код њихове војске била је свакодневна пракса да извлаче „БСТ“ топове испод наших прозора и пуцају према Илијашу, јер су знали да ови одозго неће узвратити, јер би угрозили наше животе. Тог дана је вјероватно и нашим досадило, па су узвратили и нама су гелери улијетали у собу.

165 **Крсмановић (Бошко) Саша**

166 Како је саслушавање привођено крају, тако смо ми постепено одвођени у подрумске просторије, гдје је био затвор, а из затвора на 30 дана су људи одвођени у Казнено-поправни дом Зеница, а и на суђење.

167 Приликом батинања логораша вршена су разна иживљавања уз општу забаву мучитеља. Често је логораш морао вући другог у сједећем положају. Онај што је сједио ударао је оног који вуче уз повике „Гија, четник“, слично као кад се тјера коњ. Ако се стражарима није допала снага ударца, онда су они тукли оног што сједи.

22. август 1992. Субоџа

Мрчо саслушавао **Бранета Кокоруша**. Сав модар и крвари на нос и аркаду. Сирена свира ваздушни напад и онда гранатирају из круга касарне на наше положаје и Илијаш. Наши узвраћају у 08.30 и тако цио дан. Снајпер пуцао кроз прозор и метак ми прошао пола метра изнад главе. Пробушио ми јакну и одбио се од зида, а онда **Драги Вановцу** у леђа рикошет, али нема ране – само убој.

29. август 1992. Субоџа

Кобни дан. **Диздар** ме води низ степенице пред **Хамзићеву** канцеларију. Изгледа да су батине на помолу. Улазим унутра гдје су **Мрчо** и **Хамзић**. Ништа не говоре, само се смјешкају. **Хамзић** узима држалицу од крампа. Па неће ме ваљда и тиме тући? Наређују ми да станем раменом уз зид. Замахује и удара ме. Осјећам страشان бол у леђима. И онда наизмјенице шаком у браду и држалицом по леђима. Боже, да ли ће престати? Махиално подмећем руку иза леђа и осјетим да ми је пукла послије ударца. Онда ударац ногом у браду и онда крв ми поспе мајицу. Након тога престаје. **Диздар** ме води да се умијем и у собу. Управник послије сазнаје и пита ме шта је било. Причам му све. **Лука**¹⁶⁸ и **Здравко**¹⁶⁹ ми стављају облоге. Све ме боли.

30. август 1992. Негјеља

Поново ме **Диздар** позива у 10.15 и опет низ степенице. Поново **Хамзићу**. Изводи ме на ходник гдје је осам војника ТО. Показује им моја леђа и стражњицу - како је модро и каже да се тако туче. Облачим се, а **Мрчо** ми стаје једном ногом на прсте ноге, а другом удара у гениталије. Послије тога наваљују сви на мене. Туче ме ко чиме стигне - ногама, рукама, каишем, један рањеник штаком. У једном моменту ме **Есно** хвата око појаса и баца на бетон. Ударам главом и више се ничега не сјећам. Тукли су ме **Есно**, **Муртић Амир**, **Цикота**, **Самир Домац**, **Миралем**, **Ченгић** и још неки.¹⁷⁰ Када сам дошао себи, видио сам да ме води **Грахо Нецад** у собу. Уносе ме и лијежем на под. Поново **Лука** и **Здравко** ми стављају морке крпе од подставе шињела. На тренутке губим свијест. Све ме боли, а највише лијева рука, која је отекла.

8. септембар 1992. Ушорак

Ништа посебно. Притворен један ХВО-вац из Сеоца код Какња – **Јуре**. Наводно да је покушао пребацити Србе из Грачанице према Варешу и Илијашу. Затворени, и то 2 старца од по 70 година. Дјед¹⁷¹ претучен, а бака¹⁷² га његује у поткровљу.

---

168 **Милановић Лука**

169 **Милановић Здравко**

170 Неки рањени муслимански војници који су били ту на опоравку.

171 **Рајко Парађин**

172 **Марица Парађин**

9. септембар 1992. *Сриједа*

Умро од батина тај дјед¹⁷³ из Грачанице, а баку¹⁷⁴ великодушно пустили да га сахрани.

14. септембар 1992. *Понедељак*

Управник ме води до **Хамзића** и **Мрче** - ни он не зна зашто. Долазимо доље и **Мрчо** узима палицу и туче ме. Не могу се ни бранити, јер ми је гипс на руци. Управник не може да гледа, покушава изаћи из собе, али му **Хамзић** не да. **Мрчо** ме туче по глави палицом и ногама у стомак, у гениталије, цјеванице. Туче ме због експлозије у ТА пећи¹⁷⁵, код мене у кући. Од болова покушавам искочити кроз прозор, али ме хвата за мајицу и поново туче. Престаје након 20-так минута на молбу управника, који ме одводи и умива. Тражим од њега пиштољ да се убијем, јер више не могу издржати. Поново ме лијече **Лука**, **Здравко**. **Зијо**¹⁷⁶ ми дао таблете против болова.

12. октобар 1992. *Понедељак*

Играмо карте ја, **Вело**, **Лав**, **Раде Шаренац**. Прозивају ме на ходник. Тамо чека **Цикота**. Прозивају још **Зоку Крсмановића** и **Банета Кокоруша**. Силазимо у приземље. Прво уводе **Бранета** (у *Мрчину* канцеларију), ја и **Зока** на ходнику, а у канцеларији *Мрче* тутњи. Туку га. Након 15-так минута излази **Бране** сав црвен у лицу. Улази **Зока** рањен. Исто га туку, али краће. Ваљда што је рањен. Излази он, улазим ја. Унутра **Мрчо**, **Хамзић**, **Цикота**, **Ченга** и још један нови. **Мрчо** сједи. Устаје **Хамзић** и пита: *Ко се њо овдје дроира?* Удара ме шаком у браду. Онда сви, чим стигну и гдје стигну. Не знам како, али ме по соби бацају као лопту. Од врата до прозора, под кревет, сто. Онда сам на леђима на поду. **Ченгић** ме удара у прса ногом. Осјетим да су пукла ребра. Немам даха. **Мрчо** их зауставља да ме не туку. Излазим напоље и води нас **Цикота** у WC да се умијемо. Онда нас шаље назад у собу, а **Цикота** ме за *џоздрав* удара шаком у бубрег. Поново болови, страх и модрило, а питања другова – *зашио?* **Саво Мрдић** ми ставља облоге. Ту је и **Млађо**. Навече је **Дедић** играо карте са нама и рекао да ће стари ићи кући за 2-3 дана.

26. новембар 1992 – 3. децембар 1992.

Свакодневно рад и глад, ровови и сјеча дрва. Отимамо се ко ће ићи у дрва, јер има више да се једе. Чуо да је стрико погинуо од граната.¹⁷⁷

173 **Рајко Парађин**

174 **Марица Парађин**

175 Приликом хапшења ја сам код куће у ТА пећ сакрио двије бомбе, муницију и пиштољ. Човјек који је уселио у кућу укључио је ТА пећ, након чега је дошло до експлозије.

176 **Кадрић Зијад**

177 Стриц је прије тога био пуштен и био је код куће. Тог дана је било гранатирање, па сам чуо да је он настрадао од гранате.

29. јануар 1993. Пеџак_____

Посјете. Имамо хране ја и **Вело** заједно. Прозивали на саслушање *Лава* и још неке – као иду кући. Никома није драго када треба да иде кући. Сви би вољели да иду у размјену. Свима је јасно да више нема повратка тамо гдје смо живјели.

30. јануар 1993. Субоџа_____

Радимо цио дан у подруму – прашина, гладни смо. Прозвали нас шест за размјену – ја, **Јово Марић**, **Крсмановић Радоја**, **Лукић Брано**, **Вановац Драгомир** и **Николић Душан**. Нисмо могли да вјерујемо. Напокон слобода.

СВЈЕДОЧЕЊА

СВЈЕДОЧЕЊЕ ТОМИСЛАВЕ ВУЈИСИЋ ИЗ ВИСОКОГ

Крвави печати

"Тијело мог мужа извадили смо из пластичне вреће. Глава му је била јако увећана и изобличена од великих отекина. Једно уво је било готово потпуно одрезано, а иза уха проваљена лобања. По читавом тијелу видјеле су се модрице и отекине"

Томислава Вујисић са кћерком Дијаном

Почетком маја мјесеца 92. године бивша касарна ЈНА, "Ахмет Фетахагић" у Високом, претворена је у прави концентрациони логор у коме су затварани и мучени припадници српске националности из Високог и околних села. Неки од њих су посредством размијене прешли на српску територију, неки одведени у КПД у Зеници, а неки попут Светомира Вујисића су испустили душу након стравичних мучења и малтретирања.

Смрт након исљеђивања

О њиховим судбинама причају они који су имали срећу да буду размијењени. Сви они помињу Светомира као прву жртву распомањених затворских целата. Кажу да је издахнуо после три тродневног непрекидног мучења. Испустио је душу а да пред својим мучитељима није показао ни страх ни понизност. Томислава Вујисић већ мјесецима прикупља податке, исказе очевидаца и свих оних који било шта знају о том убиству, вјерујући да ће злочинци једног дана бити приведени и кажњени. Све податке до којих је до сада дошла, предала је комисији за испитивање

ратних злочина против српског народа.

"Мој муж је био миран и поштен човјек", прича Тонка. "Није имао непријатеља у Високом, барем смо мислили да их није имао, а и кум нам је био муслиман. У браку смо стекли велику имовину, а после четрнаест година брака родила нам се и кћерка Дијана. Пред почетак рата имали смо неких непријатности углавном због тога што сам ја из Чекрчића и што у том чисто српском селу живе мој отац и браћа. Они су и данас тамо и боре се. Једна уважена докторица, муслиманка, говорила ми је да су у мом селу "четници". На моју примједбу да је тамо и мој отац и да је он један од ослободилаца Високог у прошлом рату одговорила ми је: "Од кога нас је он то ослобађао, нису требали да нас ослобађају."

Непријатности и пријетње су постајале све учесталије па сам одлучила да са дјететом, коме је било само три и по године, напустим Високо.

"Са мужем сам се последњи пут чула 3. 6. 92. године. 7. јуна из Какња ми се јавио Мијатовић Ђуро и рекао да ми је муж убијен и дао ми је број телефона Бодирог Душана који је потврдио ту информацију и рекао да се његово тијело налази у мртвачници. Упозорили су ме да се његово убиство жели прикрити и да се шире приче да је попио боју за копирање и тако извршио самоубиство. Назвала сам директора РО 'Градска гробља' у Високом, Асмира Хоџића и замолила да се тијело преда у Чекрчиће. Предаја посмртних остатака извршена је 9. јуна.

Тијело мог мужа извадили смо из пластичне вреће. На тијелу су биле стравичне повреде којима је мој муж, иначе крупан, снажан и здрав човјек, подлегао. Глава му је била јако увећана и изобличена од великих отекина и убоја и црна од великих крвних подлива. Једно уво му је било готово потпуно одрезано, а иза уха

проваљена лобања. У ту дубоку рану натрпана је вата да би се то прикрило. Испод врата и низ прса кожа је била распарана а оба рамена и леђа црна од великих крвних подлива. По читавом тијелу видјеле су се модрице и отекине. Све ово могу потврдити људи који су видјели тијело мог мужа: моја два брата Вукичевић Добрислав и Славко, Мирић Драган, Вукичевић Небојша, медицински радник и други. Уз његово тијело добила сам само двије потврде - дозволу за сахрану и потврду о примопредаји леша. Никакав записник о узроку смрти потписан од стручног лица није постојао."

Злочинци познати

Први свједоци овог свирепог злочина јавили су се у јулу 92. године, након прве размијене заробљеника, то су: Бјелош Лове Здравко из Високог, Билал Јован, те бивши затвореници висококог логора: Цвјетковић Трифко, Дабић Рајко, Скопљак Живко, Цвијетић Ристо и Глишић Милорад који је из Високог изашао у марту 93. године. Он је био присутан у моменту хапшења мог мужа и рекао ми је да је Светомира тукао један Ром, звани Сани, који је раније радио у "Витексу".

Изјаве свједока говоре да је Светомир зверски убијен тако што је у времену од 3. до 6. јуна стално саслушаван уз батинање и мучење. Пред зору између 5. и 6. јуна, је након саслушавања убачен полумртав у ћелију са осталим затвореницима гдје је без икакве помоћи лежао два часа, а затим издахнуо. Лица која су најодговорнија за овај злочин су: Зијо Кадрић, управник логора, Асим Хамзић, истражник, Халиловић звани Мрчо - истражник, затим чувар Селимовић Самир, те човјек са надимком Домац.

Тонка и Дијана Вујисић недавно су смјештене у скромном стану у Илијашу. Пријатеља имају доста, али када остану саме, њихово друштво чини пар фотографија - породична кућа у Високом и Дијана у загрљају својих родитеља на њен први рођендан. То су једине успомене које су остале иза супруга и оца и њиховог некад сретног дома. □

Љиљана ИКОНИЋ

СВЈЕДОЧЕЊА

У ТАМНИЦАМА ВИСОЧКОГ ЛОГОРА

Живот пун горчине

Тридесетшестогодишња М. Ц. из села Слатина код Високог преживјела је пакао височког логора. О свему ономе што јој се дешавало и што је поднијела у овом, по злу чувеном, муслиманском казамату М. Ц. нам је испричала слиједеће:

- Крајем маја мјесеца у наше село дошла је страна војска из Братунца. Комшије су нам рекле да ће бити гранатирање и да се морамо склонити код старих кућа. У ствари, тројица наших комшија повели су нас да нас ухапсе. Били су то Енвер Ахмић, Зијо Ахмић и Зијо Џафић. Одвели су нас у Гиње, у штаб. Везали су нам руке и убацили су нас у некакав подрум. Подносили су ми под врат пиштољ и нож, тјерали ме да признам да мој муж има оружје. Нисам могла признати, пошто га није имао. Долазили су и говорили "Дај мени да је кољем, дај да је водим у поток", а онда је један рекао "Хајде да видиш гдје ти је муж, ено га везаног у башти". Извео ме је напоље. Рекао је да нема користи од мог запомагања, и да ће ми муж све да чује. Радио је од мене шта је хтио. Силовало ме је.

Поново ме вратио у подрум - плакала сам. Сутрадан су довели Џвјетковиће из Подгорја. Након неколико дана потрпали су нас у аутобус и повели су нас према Високом. Ускоро смо дошли пред височку касарну. На улазу је стајао натпис "ВИСОЧКИ ЛОГОР". Муж ми је тада рекао: "Одавде нема изласка". Нас двадесет осам жена убацили су у једну просторију, а мушкарце у другу. Одузели су нам све вредније ствари, што смо имали код себе: новац, накит, сатове... Одмах су почеле тортуре и иживљавање. Мушкарце су тукли, а врата од наше ћелије би држали отворена како би то гледале. Изводили су их везане ланцима на ходник, а затим их тукли гвозденим шипкама. У затвору је било око 400 Срба. У соби, у којој је био мој муж, било је 105 мушкараца, а у малој просторији било је 28 жена.

Увече би се наслањале једна на другу. Од страха нисмо спавале. Долазили су у свако доба. Најгори је био Халиловић, ислједник. Носио је црвену капу. Дошао би на врата и

само рекао "Ти треба да изађеш". Затим би донио ланце и гвоздену шипку. Везивао би нас за столицу, а затим оним ланцима и шипком тукао по цјеваницама. Четири жене је на посебан начин тукао, њих је скидао голе, затим их нагињао преко стола и тукао до изнемоглости, док не пунте крв и док не изврше нужду. Замјеник управника логора био је Зијо Кадиф из Топузова Поља. Он је мојој кћерки предавао математику и мом сину био разредник...

Видно узнемирена, са дубоким психичким и физичким ожиљцима, наша саговорница се још једном враћа у неизбрисиво вријеме у њеном сјећању, вријеме патњи, бола и незнања:

- Против мене и мог мужа није било оптужнице. Били смо у логору, а да

нисмо знали зашто. Мучили су нас глађу, батинама и страхом. Изјутра су нам доносили хљеб и испуштали га на патос. Храну су доносили у војничким порцијама, али нам кашике нису давали. Храна је била врела. После пет минута долазили би по порције тако да смо остајале гладне. Жене су изводили из соба, силовали, а затим претучене враћали. Сваку вече смо чекале и питале се која је слиједећа. Споља је, често, допирала вриска жена и мушкараца које су тек доводили и скидали са камиона. Глад, изнемоглост и прљавштина, поред свих тортуре, још више су нам отежавали оно што се не би могло назвати животом. Воде нисмо имали за пиће по три дана. Они би отварали врата и пили воду из флаше, ми смо то жедне гледале. Говорили су нам да су "четници" бацили гранату на резервоар, и да зато нема воде.

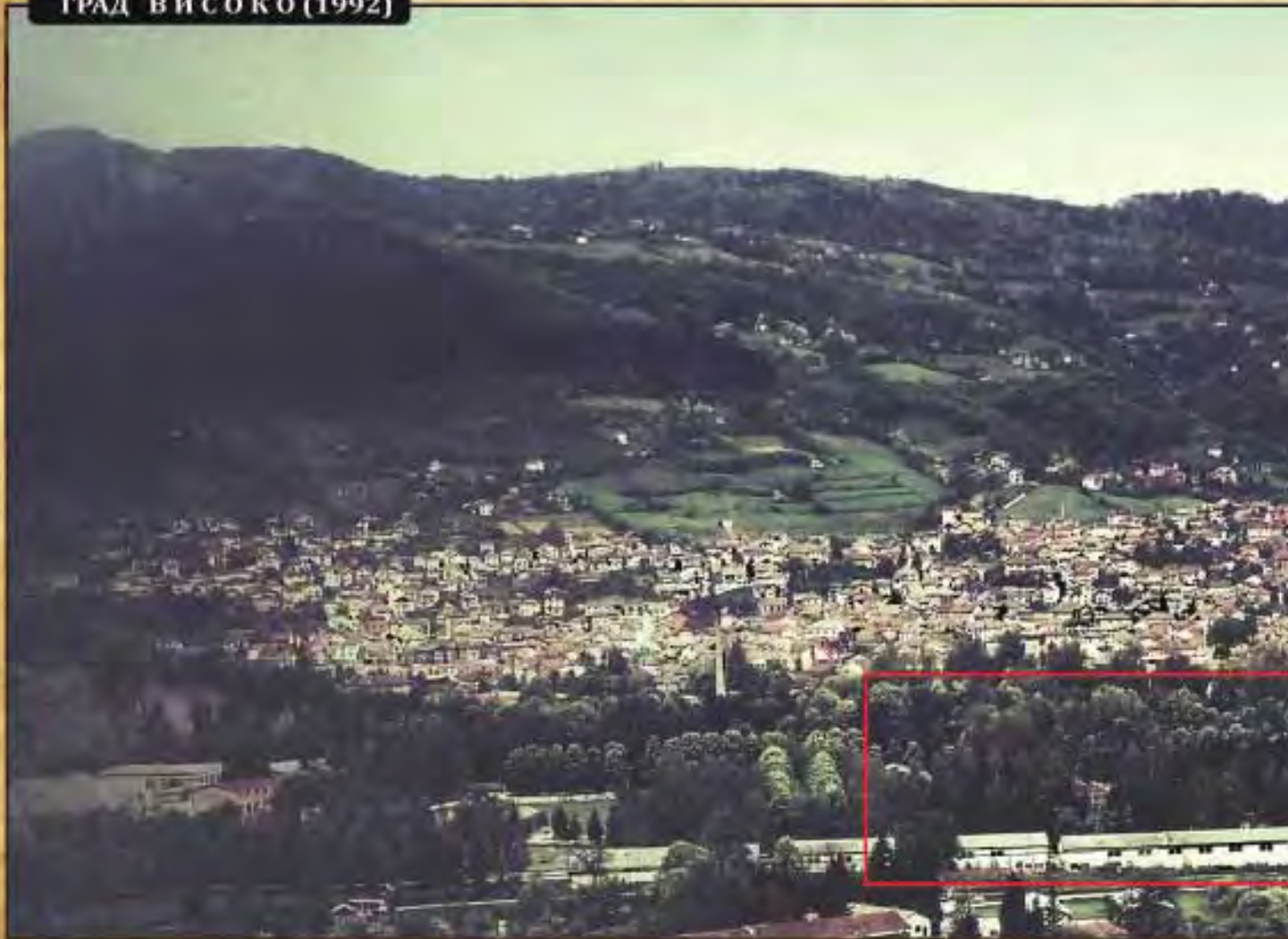
М. Ц. је размјеном дошла на слободну илијашку територију. Са мужем и четворо дјеце, она сада живи нови живот, али сјећање на оно што се догодило ипак се не може тако лако избрисати. У име њене и наше дјеце, не поновило се. □

Љиљана ИКОНИЋ

ВИСОКО 1992-1995

ГРАД ВИСОКО (1992)

ЗАОЧНИИ У ГРАДУ ВИСОКО

Поглед на касарну у Високом

ВИСОКО 1992-1995

Према попису становништва из 1991. године, у граду Високо живило је укупно 13.663 становника, од чега Муслимана 10.056, Срба 1.641, Хрвата 395, Југословена 1.115 и 456 осталих.

Расположиви подаци из августа 2012. године показују да се у граду Високом налазило 129 припадника српске националности.

Изјаве свједока, становника Високог, говоре о атмосфери која је владала у овом граду за вријеме рата. Посебно се говори о потреби напуштања града услед погоршања међунационалних односа. Ово је нарочито било изражено током априла и маја 1992. године, али и касније, када су Срби били изложени узнемиравању, малтретирању, пријетњама и слично од стране својих комшија и дотадашњих познаника. Због тога и долази до појединачног и групног напуштања града од стране Срба. Пут одласка из Високог најчешће је водио преко

Високо, храм Светог Великомученика Прокопија*.

Кисељака и даље према селу Раковица и Илици. Забиљежени су бројни примјери помоћи Хрвата из Високог и Кисељака у пребацивању Срба на поменути територију. Муслиманске власти у Високом направиле су списак Срба који нису смјели напуштати град Високо.

Срби који су остали у граду свакодневно су преживљавали прави пакао живота. Живјели су под великим психичким притиском, под пријетњама, про-

* Оштећен и демолиран 1992. год; изнутра потпуно уништен и прекопан у олтарском дијелу 1995. год; парохијски дом је насилно усељен 1995. год; Храм је обновљен 1998. год, али је после тога неколико пута скрнављен и пљачкан.

вокацијама, уцјенама, а врло често су били изложени и физичким нападима. Њихова имовина је била свакодневно пљачкана, а нису имали могућности да се неке појале на ове околности. Нису имали довољно хране и услова за обављање основних животних потреба. Муслиманима и Хрватима је стизала помоћ путем њихових хуманитарних организација, а Срби нису били обухваћени за додјелу помоћи. Практично, били су без права гласа и у свакодневном страху. Свако ко би се нечем успротивио завршавао би пребијен или убијен, а најчешће би био одвођен у један од логора у Високом. Онај Србин који није одговарао муслиманским властима био би убијен - као што се то десило замјенику јавног тужиоца **Драгану Радивојевићу**. Људи су једноставно нестајали.

Познати новинар **Драгутин Радан**, који је до почетка септембра 1994. године био у Високом, у листу „Српско Ослобођење“ од 13. новембра 1994. године описује прилике у граду Високо у чланку под називом „Мала Медина, велико мучилиште“. Овај чланак доносимо у цијелини.

Драгутин Радан, Високо

“Као вид етничког чишћења у Високом, по методу санцак-бегова и ортодоксних лидера СДА – први на удару су били успјешнији Срби. Мали привредници или трговци, који нису успјели на вријеме да се склоне, подвргнути су разноразним тортурама из којих су изашли са трајним посљедицама. Капитал и све што се могло одузети - одузето је под изговором да је власник припадао четничкој формацији. Вриједна опрема, аутомобили, камиони, аутобуси, пољопривредне машине и алатке, опрема из производних радионица и све што је припадало Србима – одузимање. Свако питање о разлозима одузимања добијало је одговор: *Јер је четничко*. И само су ријетки имали срећу да на вријеме побјегну или да их неко бар привремено заштити. Сваки наоружани Муслиман, а били су и остали наоружани - чак и ментално ретардирани, слободно је могао ући у српску кућу и из ње узети оно што му се свидјело. Пријава таквог пљачкаша је значила навлачења на себе још већег гњева и излагање опасности.

Перфидна је игра неких који су знали ући комшији Србину у стан и, као забринути, питати га гдје спава. Када би овај показао мјесто у својој соби (конкретан примјер из улице Огњена Прице), већ идуће ноћи су *Срби Шукли баш у њу собу у којој је шребало човјек да спава*. У ствари, тукло се са врло прикладне муслиманске коте. Циљ је био убити Србина, а наслиједити раскошно намјештен стан. Срећом није им то успјело.

Муслиманска вјерска пропаганда је радила тако да је код својих сљедбеника створила фаму да им је највећи непријатељ све што је српско и што Србима припада. Једино их није убиједила да не треба узимати српска материјална добра – покретну и непокретну имовину. На примјер, највећи продавачи свињске масти (у вријеме несташице масноће за исхрану) били су Мус-

лимани. Нису они гајили и клали свиње, већ све то плачкали из српских кућа, које су послуже пустошења у највећем броју случајева спаљивали.

Напуштени српски стамбени и пословни простори одмах су проглашавани за снајперска гнијезда из којих се пуца на људе у граду. То је био разлог да се ти објекти *нападну* и *освоје*, што је, у ствари, била форма плачкања свега што се ту затекне. Све се то правдало борбом против четника, агресора и - како све нису звали Србе - без обзира гдје су били.

Истини за вољу, било је и остало Муслимана који се нису тако понашали. Али, ни њима не цвјетају руже ако се са Србима често друже. Свако заузимање за заштиту Срба значи изазивање фронта против себе. Па ипак, појединци су у томе успјели и пружали су Србима помоћ.

„Жртве“ снајпера

Да би увјерљивије дјеловали о постојању снајперских гнијезда у граду – измишљене су жртве. Проструји градом *вијести* да је од снајпера погинуо неки грађанин. Обично се бирало име и презиме оних којих у граду има двојица, тројица или више грађана. Тако за необавијештене, када и сретну неког од тих људи – редовно је *убијен* онај други његов имењак и презимењак. Такви ефекти вриједу неколико дана док не падне нова *жртва*. *Фазон* упали – кућа се демолира, роба и све што се затекне опљачка, *ослободиоци* - пошто не нађу Србе - пуцају у фотографије и тако убијају Србе.

Методи притисака на Србе су многобројни и тешко је повјеровати да ће се икада моћи сачинити њихова потпуна номенклатура. Подрумске приче, препричавање муслиманских вијести са радија и телевизије, њихово прилагођавање поимању интерпретатора, додавање и властито богаћење иде до невиђених висина. Свако има своје виђење, своју истину како му одговара, али само да што више благи српски народ. Не устручава се изговорити и најружнија ријеч уз име Србина, мада ту сједе Срби.

Псовке су посебна посланица којима се уче дјеца по кућама, а то обилато испољавају на улици приликом проласка неког Србина.

Врхунац затупљености се показао на почетку рата када је компонована нека пјесма којом се тобоже апелује на заједнички живот *вјековних њријашеља* Срба, Хрвата и Муслимана. Ту је пјесму пјевало неколико познатих интерпретатора, онако наизмјенице да је дјеловала јединствено, складно. Међу тим интерпретаторима је својим гласом доминирао познати пјевач и шеф спикера Радио-Сарајева, који једном отпјева за Босну и Херцеговину *нека њочива у миру Божијем*. Баш лијепо, нека буде тако, *умјетничке*. А, свако иоле образован добро зна шта та синтагма значи код српско-православног народа. Након неколико мјесеци тог хита изгледа да је неко дојавио *умјетницима* шта значи та синтагма, па је хит брзо скинут са програма и поправљен неким новим текстом.

Забрана њродаје робе

У Високом су почетком 1994. године донијели одлуку о забрани продаје техничке робе, намјештаја, производа од коже и многе друге робе јавно на

пијаци. Зна се да су то продавали само Срби који намјеравају да напусте територију општине. Тако су стицали некакав капитал којим би у новој средини могли започети живот, али и можда платити излазак из града. Сва та роба је давана у бесцијење, а послије поменуте забране цијене су још више пале, јер се *исџод руке* продавало, па су шверцери који се продају под добротворе, још више у прилици да зарађују. Све се то уклапа у ону паролу *Не куџујте од Срба – све ће вам њо осџаџи бесџлајно*. Како је рат одмицао, мијењали су се методи притисака. У ствари, само су се проширивали. Тако су на многим мјестима избјеглице постале најекстремнији прогонитељи српског народа. Чак се супротстављају муслиманима мјештанима који би, због својих разлога, да заштите Србе. Све почиње провоцирањем и питањима у виду: *џџа чекаџе овдје, вама је мјестџо међу чеџницима, заџџо не идеџе, када селиџе* итд. Тада људи напуштају све што су имали или до тог момента успјели сачувати и одлазе. Избјеглице убрзо самоиницијативно запосједају имање, а ако и дођу званични органи да направе увиђај, обично буде касно, јер је имовина опљачкана и на сигурно мјесто склоњена.

Чак су и званични органи насјели на трик једног *џроџнаника* из источне Босне који је уселио у српску кућу – инсценирао је да је у ТЕА пећи била бомба (која је наводно експлодирала када је укључио да ради). Пошто је то све показано на телевизији и приписано Србину (који се тада налазио у височком затвору), убрзо је *џроџнаник* нестао пошто је претходно све из куће распродао. Откривено је да му је то био трећи трик, али није сигурно да је и он откривен и да можда није исто насанкао званичнике и у неком другом мјесту, гдје је побјегао. Све се може и могло учинити само када се терет сваљивао на српска леђа.

Сасвим је уобичајено да избјеглице дођу на српска имања и са њих убиру плодове. Ако им се упуту примједба, знају озбиљно да запријете чак и оружјем. Тако Србин мора да засије и окопа, а избјеглица дође и однесе плодове.

Радна обавеза

Радна обавеза је прича за себе. Радно способни Срби имају радну обавезу коју испуњавају копањем ровова, сјечом дрва и др. Од тога нису поштеђени ни Муслимани, нарочито они који нису антисрпски расположени. Дешавало се да су неки Срби животом платили ту своју радну обавезу. Све се то онда приписивало да су четници пуцали и убили Србина док је копао ров.

Најприје се Срби могу отјерати са подручја општине када им се упуту позив за службу у **Алијиној** војсци. Само је мали број Срба који су пристали на тај заиста понижавајући чин. Нажалост, неки су се од почетка рата придружили муслиманским јединицама и још у њима дјелују. Истина, има и оних који су на службу у **Алијиној** војсци приморани различитим присилама и уцјенама.

Колико је **Алијина** држава спремна за заједнички живот види се и по томе што Србин не може добити дозволу за пословни простор, па макар колико раније да га је имао у посједу на коришћењу. Тако ће Србин који се због разних разлога (најчешће породичних - мјешовити бракови) од-

лучи за живот под муслиманским режимом моћи добити само крајње понижавајући посао којим би обезбиједио себи какву-такву егзистенцију. О неком друштвеном, политичком, културном или јавном раду не може бити ни говора. Сада су на радним мјестима задржани само просвјетни радници којих нема довољно за покривање наставе. Чак се не дозвољава одлазак у пензију оним просвјетарима који су то радом заслужили.

Гдје несјагоше Срби?

Када је почетком 1994. године основан *Доброћвор*, на височкој општини је било 1.056 српских душа. У међувремену је тај број спао на око 200 до 300 (ако их сада има и толико право је чудо). Треба знати да је у структури становништва, према попису из 1991. године, српски живаљ заузимао око 15 одсто од укупно 46.000 становника. Па треба се упитати – гдје се дједоше Срби? И није ли то класично етничко чишћење? Јесте, и те како, само се прећуткује и за исељавање једино окривљују Срби. Треба упитати **Алијине** сљедбенике да наведу само један једини разлог који би Србина везао да остане живјети међу екстремним Муслиманима. Јер, сигурно је да би и многи Муслимани врло радо све то напустили и отишли да се никада тамо не врате. И њима је дозлогрдило све јаче фундаменталистичко *заживљавање* државе и власти. Сигурно је да нису пријатно дјеловале на Муслимане вјежбе припадника МОС-а које су јавно извођене у граду. На Србе је то дјеловало застрашујуће. Углавном је то изгледало овако: строј од шест до десет колона дугих за двадесетак људи ступа улицама града. Све се то одиграва под неразумљивим командама неке врсте арапског језика, да би преморени МОС-овци хорски одговарали неким неартикулисаним гласовима као звијери. Често су лијегали (боље рећи падали) на улицу, устајали и тако увјежбавали неке вјештине за борбу против Срба. Та демонстрација *силе* – да није трагична, заиста би била смијешна – када погледате како ти *војници* јадно и биједно изгледају, како су одјевени и како им *инструктори* изгледају. Дјелују заиста крајње поражавајуће за људски род. Очито се види да представљају шљам, најнижи слој становника који су жељни афирмације, макар се она стицала и бестијалним радњама над српским живљем. Једино застрашујуће дјелује мумлање из кога се понекад може назријети ријеч *алах* и тако нешто у складу са исламском идеологијом.

Причи о методама етничког чишћења које проводи муслиманска власт и њени сљедбеници у оквиру СДА не може бити краја. Јер, сигурно је да се то у свим мјестима чини на њима специфичан начин, све наочиглед мировњака, посматрача, новинара свјетских јавних гласила, који пред свим тим затварају очи.¹⁷⁸

Бранко (Новица) Вујадиновић, Високо

„Ја сам прије почетка овог рата живио у Високом. Високо је имало око 50.000 становника, али већинско становништво је муслиманске националности. Муслимана је било око 78%, Срба 15%, а Хрвата 7%. Радио сам на Циглани и у првој половини 1992. године Муслимани су формирали војне јединице које су имале ознаке *зелене берџике* и друге, које су имале ознаке МОС.

178 Драгутин Радан, чланак „Мала Медина, велико мучилиште“, Лист српско „Ослобођење“ од 13.11.1994.

Почели су пријетити српском становништву да ће сви бити протјерани или поубијани и да им нема мјеста за живот у Високом. Сви Срби на својим радним мјестима добили су отказ, а почела су и хапшења појединих виђенијих Срба у априлу мјесецу 1992. године. Свим Србима било је забрањено да се удаљавају из кућа и станова, да излазе на улице и сл. Телефони су свим Србима били искључени, тако да их нису могли користити. Већина становника српске националности, која је имала могућности, напустила је Високо, а Муслимани су по групама протјеривали становнике српске националности из Високог¹⁷⁹.

Бранка (Влајко) Радивојевић, Високо

„Дана 19. јуна 1992. године била сам присутна у својој кући (у Високом – прим. истр.) заједно са супругом **Драганом**, који је био замјеник јавног тужиоца у Високом, и двоје малољетне дјеце... Видјела сам како су муслимански војници прво стрпали у камион **Радивојевића Младена**, сина стрица мога супруга и тада су стриц и стрина завриштали, те су у том моменту и моја дјеца почела плакати.

Пошто је у том моменту мој супруг стрчао у приземље код својих родитеља, ја сам дјецу оставила код стрине и сишла сам да видим шта је са **Драганом**, с намјером да му кажем да су дошли војници и да воде све. У том моменту сам видјела мог свекра како излази вани, па се сјећам да сам му у узбуђењу говорила да је боље да он иде у камион него **Драган** и он је то и потврдио. Дјеца су се на горњем спрату шћућурила од страха, те су почела вриштати и плакати, а са њима и ја, чучећи поред њих и тјешећи их.

Чула сам изненада некакав тресак, и то два пута, и **Драганов** крик, те сам чула његове ријечи: *Јој, мајко, шћа ми урадисће?* Након тога сам потрчала да видим шта је с њим. У том моменту нисам ни помислити могла да би неко могао пуцати на њега, јер сам знала да није ништа крив и нисам уопште озбиљно схватила ситуацију да је рат фактички већ почео.

Ушла сам у спаваћу собу у приземљу куће и видјела мог супруга **Драгана** како лежи сав у крви, а више њега стоје тројица војника, а четврти се сагнуо, те је нешто тражио око њега, као, наводно, да му жели пружити помоћ. Ја сам почела неконтролисано вриштати, а Драган је био још жив, те се сјећам да ми је кроз зубе само прошаптао, вјероватно због страха за мој живот: *Шући, жено.*

Ја сам му почела давати воде и нисам знала од страха како да му помогнем. Мислила сам да је све то случајност, те сам присутне упитала: *Шћа сће му ово урадили?* А један од војника ми је рекао: *А нож, шћо је йошао ножем на мене.* Ја сам одмах знала да се ради о лажи и провокацији, јер нисам имала честитог ножа у кући. Након тога стигло је неко возило и одвезли су мог мужа у болницу и ја сам касније сазнала да је до болнице умро¹⁸⁰.

179 В. Н. Б., записник о саслушању свједока бр. Кри. 69/95 од 8.3.1995.

180 Р. В. Б., записник о саслушању свједока бр. Кри. 13/95 од 7.9.1995.

Митар Вељко Мијавела, Илијаш

Случај Вишомира Вуковића или "брижни" комшија Газибара

Почетком мјесеца јуна 1992. године подоста Срба је већ напустило Високо. **Витомир Вуковић** је испратио мајку **Душанку** и дјецу: **Марину** и **Срђана**. Није им дао ништа да понесу. Вјеровао је да ће ове узбуркане страсти брзо да прођу, а и са комшијама је био тако добар да им је вјеровао као најрођенијима. Међутим, сваким даном у Србе се уносио све већи страх. Скоро да су сви престали ићи на посао. И кретања су постала ограничена. Зелене беретке су преплавиле Високо. Много је контрола и пунктова. Срби су били у некој врсти кућног притвора. Нити су се смјели удаљавати, нити напуштати територију. Живјели су у сталном страху да им неко не закуца на врата. Прича се да неке одводе у милицију на информативне разговоре, а неке и у Касарну, у затвор.

Витомир је становао у Лукама. Ноћу, 8/9. јуна 1992. год. у два сата, неко је лупао на врата. **Витомир** приђе и отвори. Четворица зеленобереткаша брзином су прегледали стан. Ништа нису нашли. Онако босог, у пиџами, повели су низ степенице. Није ни стан закључао. Вођа је био комшија **Газибара**. Познао је још и **Дедића**. Осталу двојицу није смио ни да загледа. На изласку из стана хтједе нешто упитати, а **Газибара** га удари кундаком по устима, тако да ни ријечи није проговорио.

- Идемо у милицију! - говорили су гласно, силазећи низ степенице, ваљда да комшијама дају до знања, да се не "узбуђују". Док су га свели до гараже, дебелим конопцем су му везали руке и кренули: **Газибара** напријед, **Дедић** позади, а она двојица са двије стране. Хтио је нешто да упита, а **Газибара** се окрену и рече: *Ако још једном проговориш сручићу у шебе цијели рафал!*

Непријатна шетња по помрачини иза гараже. Нису ишли према милицији већ према ријеци Босни. Само се чула понека псовка српске и четничке мајке.

Дошли су до мјеста које је **Витомир** добро познавао. Стајали су уз тополу на обали ријеке Босне. Гласно су се сашаптавали који да га убије. Тог момента, као да га сами Бог послао, на њих се сручи велики кишни облак. **Витомир** искористи тај моменат и баци се у набујалу ријеку. Ни сам не зна како, али у скоку му је са руку спао конопац. Вода је страшно хучала, нашла од посљедњих киша. Док га је матица носила видјела се свјетлост муслиманске батерије. Мислили су да је још везан и да не може далеко побјећи. Зато су га упорно тражили. Чак су, за сваки случај, запуцали у воду.

Међутим, срећа је била на **Витиној** страни. Ношен матицом препливао је у Озраковиће, а онда, криомице, пожурио уз Босну, да прије сванућа стигне до Куле Бањер и тетка **Владимира Видичевића**. Ушао је у шталу, зграбио жељезне виле, као одбрамбени штит и ту преданио.

Имао је доста времена да размисли о својим комшијама и њиховој вјери и повјерењу које је било лажно. Колико је само пута, тај дан, у мислима прелиставао свој однос са њима. Колико им је вјеровао! Са **Газибаром** је био и јуче по дану. У ноћ је ушао са увјерењем да ће га он, ако затреба, у све-

му заштити од других. Па уосталом, да није тако мислио, не би ни остајао у Високом. Зар је могуће да се неко може толико претварати? Зар човјек човјеку, из чиста мира, може нанијети такво зло? И више: злочин!

Размишљао је: *Ако се не домоћем Чекрчића и Илијаша никада се неће сазнаћи колико је комшија комшији зла нанио. Никада се неће знаћи ко је Газибара. Зашто ли му толико вјероваш? Е, Вишо, Вишо! Само да ми се дочекати Чекрчића и српске шеријорије! Ако то успијем никада више, у живоју, нећу полегати своје "добре" комшије!*

Слиједеће ноћи опет се дружио са набујалом Босном. Док су Муслимани мислили да је нестао у ријечи према Какњу он је плићакком, узводно, газио према Чекрчићима.

Истога дана Илијашем и Српским Сарајевом кружила је прича о **Витином** бијегу од муслиманских целата. Нашао је своје комшије и пријатеље и одмах отишао у ров у Чекрчиће.

Мајка, супруга и дјеца су се 1993. године вратили из Беле Паланке у Илијаш, да испраћају свога јунака на линију. **Ранка** прича: *Био је изузетан суруи и ошац. Свима је волио да ујаћа. У рату, сишницама нам је правео уогне шренушке. Девети јуни почео је да слави као друи рођендан. Направео је џем и вино од шипурака. И то је донио са линије.*

У јуну мјесецу 1994. године, са првом групом дјеце, у Атину, у Грчку, спремио је кћерку **Марину**. Тешко му је било да се цијели мјесец од ње раздвоји, али исто тако желио је да је, бар мало, склони од свакодневних гранатирања.

Марина се често јављала. Осмога августа је сањала тату и никако јој није било драго. Назвала је кућу да са њима поразговара, али је мама, плачним гласом, рекла да није ту. Нешто јој је збрзила. Тада јој је још више постало сумњиво. Слутила је да нешто није у реду. Зна она да би њу њен "тајо" назвао. Нашао би начина.

А управо те ноћи, када га је сањала, залутали гелер смртно је ранио **Витомира**. Дошао је баш са оне стране одакле је прије двије године побјегао од крвника. Мајка **Ранка** није имала храбрости да то каже кћерки телефоном. Чекала је да дође кући.

Било је то тек 23. августа 1994. године. Сјећам се, прије мог одласка пред дјецу, у Београд, **Ранка** уплакана, у црнини, прича ми, тражи савјет, како да каже кћерки, а да је што мање заболи. Каже да јој ја, ако осјетим згодан моменат кажем... или тако некако.

Ја то нисам могао. Стигла су дјеца у Илијаш. Ма не дјеца, већ прави момци и дјевојке: шести и седми разред. Сви се радују, љубе, причају утиске. А **Ранка**, стала као окамењена. Чини ми се да је због тога сусрета и црнину скинула, да не би **Марина** још из аутобуса што примјетила. Прилазиле су једна другој.

Ја нисам више имао храбрости да посматрам њихову бол.¹⁸¹

181 **Вељко Митар** *Мијавела*, Зашто не рећи истину о рату у Сарајеву, стр. 42-46

* * *

На иницијативу Црвеног крста Илијаш и Високо, 7. маја 1992. године, формиране су Комисије за размјену заробљеника и угроженог становништва. Чланови Комисије Црвеног крста из Илијаша били су: **Митар Вељко Мијавела**, предсједник Црвеног крста Илијаша, **Биљана Чулум** и **Гордана Црногорац**. Чланови Комисије Црвеног крста из Високог били су: **Кемо Нефић**, **Салих Лемеш** и **Срећко Китић**.

О активностима ових Комисија говори наредно свједочење.

Митар Вељко Мијавела, Илијаш

Комшијски договори о ненападањима

Дана 7. маја 1992. год. у Илијашу и Високом, формиране су Комисије за размјену заробљеника и угроженог становништва. Заробљеници су били цивили: Срби у муслиманским квартовима, а Муслимани у српским квартовима. Комисија је истога дана била присутна и у Илијашу и у Високом. Циљ нам је био да обиђемо мјеста у којима смо чули да се дешавају насиља, као и да обиђемо заробљенике, којих је било на обје стране.

Посјетили смо три породице, у градском насељу, у Високом. Не сјећам се које су то три породице биле, али знам да су била насеља Хаџијине воде и Луке. Сви са којима смо причали дјеловали су уплашено. Нико се није на нешто конкретно жалио, али сви су били уплашени и нису имали сигурности у дане који им долазе. Кажу да их обилазе Зелене беретке и траже, ако имају оружје, да га предају. Неке комшије одводе и на саслушавање. Неке, ако сумњају да су повезани са СДС-ом, остављају у притвору. Узнемиравања су чешћа од 3. маја 1992. год, од када се пронијела лажна вијест да су Срби из Илијаша, на линији, заробили неколико Муслимана.

У затвору, у Касарни, у разговору са затвореницима, сазнао сам да нисмо посјетили *осјећљива* мјеста. Затвореници су у ствари из мјеста која су највише узнемиравана (Кула Бањер, Равне, Луке, Паљике, Мулићи, Бискупићи и Мухашиновићи)...

Истог дана смо обишли и неколико породица (муслиманских - прим. прим.) у Илијашу и Љешеву. У Илијашу нису имали наквих примједби на власти, а у Љешеву су рекли да им смета што *џраја* два пута дневно наилази цестом...

Дана 9. маја 1992. год. у Брези је одржан састанак предсједника општина (Бреза, Илијаш и Високо). На састанку су били **Салко Опачин** и **Ратко Аџић**, док се **Кенан Јусуфбашић** није појавио. Сљедећих дана ће се примијетити да се на састанке ове врсте никада неће ни појавити. Он је, кажу, заговорник санџачке струје, по чијем је мишљењу Илијаш требало одмах "сравнити са земљом" и завршити ратовање у овом дијелу Босне. На састанку је договорено да се и у Брези формира Комисија за обилазак затвореника и угрожених подручја. У њихову Комисију постављени су **Златко Дијаковић** и **Душанка Чавка**.

Договорили смо се да Црвени крстови, у све три општине, помажу при пролазу становништва и роба. Посебно смо сви били заинтересовани да се омогући прилаз болници Кошево и породилишту. Муслимани су превозили болеснике, а Срби из болнице преузимали затечене болеснике. Имали смо неколико успјешних интервенција. Међутим, проблем нам је правила муслиманска барикада на Кошеву, гдје није било шансе да прође возач српске националности. И за то смо имали одговор. За све потребе пропуштали смо височка возила и возаче.

Дана 10. маја 1992. год. одржан је састанак у Високом. Опет је декларативно договорено да се сваком грађанину омогући слободно и безбједно кретање. (Ово је требало више пута да се објављује на локалним радио-станицама, како би се потиснуо страх који се увукао у народ). Ником се не препоручује да напушта своју имовину...

Дана 16. маја 1992. год. одржан је састанак у Илијашу. На састанку опет је наглашена потреба за слободним кретањем унутар општина. Радници у предузећима постају једнонационални. Много је пунктова и унутар самих насеља, тако да одлазак на посао постаје велики ризик да неко, умјесто на посао не оде у затвор. Замјена станова између становника Илијаша и Високог, која је била кренула у прошлом мјесецу, потпуно је обустављена. Свако ко крене у другу општину ризикује да буде ухапшен...

Дана 20. маја 1992. год. одржан је састанак у Високом (био је и посљедњи). Овоме састанку су присуствовали и сви важнији директори предузећа. Височани су обећали да ће у току данашњег дана спојити телефоне за Чекрчиће. Договорено је да се укину све барикаде, осим оних на границама општина: Доња Вратница, Чекрчићи и ИНА. Сљедеће седмице је договорено да се пусти у промет и Аутопут, али он до доласка УНПРОФОР-а никада није прорадио. Обећано печачење станова још није почело, мада су присутни тврдили да се у њих нико не смије уселити.

Кружна аутобуска линија је опет договорена. Исто тако, скренута је пажња новинарима да извјештавају о позитивним закључцима, како би народ имао више повјерења у своје странке. Договорено је и издвајање Тргопромета из Велепромета, само да се озваничи који објекти којој фирми припадају.

На мене су, на овом састанку, посебан, искрен утисак, оставили привредници и директори **Муло Хоџић** и **Велимир Бајић**. Дјеловали су право југословенски. Критиковали су национализме и затварања предузећа. **Муло** је тврдио да у Витексу ради преко 40% радника српске националности, претежно из Зимче. Многи на посао не долазе због страха и малтретирања у путу. Неки су и затворени. *А коме што треба?* - пита се он и одговара: *Само онима који не мисле на добросусједске односе. Високо може имати стабилност само ако у њему има мира и ако сви раде. Докле ће нас ово одвести?*

Касније ћу сазнати да је за неколико мјесеци и умро. Нервирало га што је у његовом Високом надјачала ратно-хушкачка, санџачка опција, коју је предводио Кенан Јусуфбашић и СДА. Док су привредници засједали, он је разрађивао како ће изгледати слиједећи, десет пута надмоћнији напад на Илијаш...¹⁸²

СВЕДОЧЕЊА

Од почетка рата из Високог, Брезе, Какња, Зенице и Вареша побегло је на десетине хиљада Срба. У овим градовима још увек има припадника српске националности. Услови у којима они живе последњих месеци су изузетно тешки, због тога се број Срба на списковима за размену повећава свакодневно.

Људи су нестајали

Крајем јануара месеца у Илијаш је из Високог стигла трочлана породица Ђаковић. "Ја сам радила у суду, а муж у Електро-Високом", каже Новка Ђаковић. "Живели смо од онога што је он примао. У прошлој години добили смо 20 кг брашна, пола кг соли, пола кг детерџента, око килограм граха, толико леће, један литар уља и то је све. Срби ништа друго и не добију. Муслимани имају "Мерхамет", Хрвати "Каритас", а нама је храна дељена једино у месној заједници. Постоји велики списак људи који не могу изаћи. Међу онима који су остали има и директора и људи на функцијама. Они се ништа не питају. Само се показују њихова имена, као ту раде Срби или Хрвати. Све је то папир за јавност. Срби су под ужасним психолошким притиском, под претњама, провокацијама и изложени физичким напади. Свако ко би се нечему успротивио завршавао је пребијен, или убијен. Док шутиш и трпиш њихово живљевање, дотле си "миран". Кад престанеш готов си. Мој колега из суда, заменик јавног тужиоца, Драган Радивојевић, убијен је у својој кући, пред децом и женом, за ручком. Он им једноставно није одговарао и ликвидирали су га. Има доста случајева где су људи једноставно нестајали. К. Л., мајка моје колегице, кренула је у Дом здравља и од тада никад није нађена. Упадају у станове и малтретирају. Мени је комшија Сенад Исљами подносио нож под грло говорећи: "Заклаћу те тулим ножем, да се намучиш, али не сада, него ћу доћи по тебе!" Људи са којима смо живели од уселења, јели, свадбовали... ћутали су и смејали се. На сваком кораку можете чути: "Све што је крштено треба протерати. Сви Срби ће преко Дрине, оно што остане треба превести на ислам."

СВЕДОЧЕЊЕ ПОРОДИЦЕ ЂАКОВИЋ

ВИСОКО ЈЕ
МАЛА МЕДИНА

Срби су под ужасним психолошким притиском, под претњама, провокацијама и изложени физичким напади. Свако ко би се нечему успротивио завршавао је пребијен, или убијен. Док шутиш и трпиш њихово живљевање, дотле си "миран".
Кад престанеш готов си.

"Ако би неко од муслимана покушао да заштити Србина", укључује се у разговор Новкин супруг Немања, "долазио би у опасност да и сам буде оптужен, али далеко је више оних који су кренули путем ислама и примају га управо онако како су рачунале њихове вође."

Верски фанатици

"Најрабочорија генерација је генерација средовечних, од 35. до 50. године старости. Они се издвајају и као вође и ходе. На жалост и интелигенција је дозволила да им се наметне фанатизована идеологија, скоро су исти. О тој идеологији све се може видети у емисијама "Хаваз" и "Цума", које се емитују петком. Хоџа, који их припрема, манипулише људима, све што он каже прихваћено је као једино мишљење, жалосно је да је и интелигенција подлегла томе. Такој идеологији изложена је нарочито најмлађа генерација, од 5. до 15. године. Увели су обавезну верско-војну обуку са инструкторима из Кувајта, Јордана, Ирана... Код нас у комшилуку био је Културни центар "Елахт" који је, осим верски, децу обучавао и војно - за диверзанте. Они који се покажу као најекстремнији и "најбољи добију стипендију за школовање на Блиском Истоку. Тај војни део обуке пребацили су сада у Орашац, ван града, на место где је раније био полигон. У хуманитарним организацијама раде странци који имају по пет жена. Један од њих

има жене старе од 12 до 15 година. Они сасвим отворено говоре да је девојчица од 12 до 15 година - девојка, од 15 до 18 година су старе цуре, а од 18 година, по њиховим мерилима, су уседелице. Тако стоји ствар у верској држави коју су замислили, Муџахедини из Ирана, Турске, Пакистана и Авганистана врше обуку војних јединица. Они су дошли да се боре за ислам и такве јединице су најборбеније армијске формације."

"Високо је мала Медина, то је фундаменталистички центар Европе", додаје Новка. "То је изјавио њихов верски поглавар Цериф. Мрзе све што није по њиховом мерилу. Мрзе и Абдића као и Милошевића. Све Абдићеве слике су скинуте са зидова, а ако је са Алијом на слици, онда су Абдићу на челу нацртали кукасти крст. Никада не признају пораз, право стање на бојном пољу се не зна. Крију број погинулих војника. О мртвим Зеничанима, Травничанима, Крајишницима, припадницима тзв. 7. муслиманске бригаде не говоре. Гробља су им препуна. У последње време гробови су без имена, а сахрањују их и у заједничке гробнице. Тако сакривају поразе."

"Џемалудин Латиф, уредник њихове телевизије", каже на крају Немања, "недавно је јавно рекао да у Босни нема места за друге осим за муслимане. Остали ће бити или протерани, или асимилловани. Тако је рекао јавно оно са чиме су муслимани и кренули у рат, што је њихова политика од почетка." □

Љиљана ИКОНИЋ

СУДБИНЕ

СТРАДАЊЕ СРБА У ВИСОЧКОЈ ОПШТИНИ

КРВАВО ПРАСКОЗОРЈЕ

"Малтретирани су нас и на тај начин што су нас тјерали да кроз прозор вичемо "Алаху егбер", затим су нас тјерали да на шињелу по ходнику вучемо један другог, при чему онај који сједи, туче оног што га вуче и виче "и ха четник"

Паљике су биле чисто српско село, у њему су живјели један Хрват и један муслиманска. 20. јуна '92. године, рано ујутро село је блокирала муслиманска војска. Већина мјештана у то вријеме била је на спавању. Радован Топаловић, рођен 1946. године, мјештанин Паљика, свједочи о тешком злочину исламских фанатика над становништвом овог, и осталих села, на територији височке општине.

Напад у зору

"Почела је жестока пуцњава. Представљен нам је ултиматум да се предамо у року од два сата. Ми смо послали три представника из села на разговор. Рекли су нашим људима да нам гарантују, живеће да треба само да одемо у школу у Доње Моштре и дамо неке изјаве. Ми смо последи нашег договора у село, а видјевши дјецу и жене уплашене, одлучили да се предамо. До тада смо већ имали троје погинулих од гранате која је дошла из правца Радовља, сусједног муслиманског села. Били су то Влашко Милановић, Хрват - Игор Стојчић и дјевојчица од десет година Вишња Бајић. Те погубије унијеле су панику међу становништво и одлучили смо да се предамо. Послије тога одведени смо у село Браве, постројени, и тако чекали сат времена. Већ тада било је малтретирања и батина, а онда су нас потрпали у камионе и одвезли у касарну у Високом. Било нас је око 250 до 300. То није коначан број, јер смо затекли Србе приведене са Града и Куле Бањер, а наредних дана доводили су и остале. Жене и дјецу одвели су у мјесни дом у Лначевине, а како их је било пуно једна група је одведена у Б. Махалу. Задржали су их седам дана.

Јединицу која нас је напала, чинили су Височани, највише наше комшије Јамаковићи из Радовља, Омановићи, Зехровићи, Хаџиосмановићи и други, а

човек који је руководио цијелом акцијом, јер тога дана био је напад и на Зимчу, Пушиће и Калотиће, имао је надимак Тара и био је активно војно лице у Бања Луци. Зимчани су успјели да се извуку преко Кисељака, мјештани засвока Коңило извукли су се такође, а Срби из Добриња отишли су преко Ђатића и Краљеве Сутјеске на српску територију.

По Радовановом свједочењу тога дана, 20. јуна 1992. године на подручју Зимче и Паљика погинуло је двадесет људи. Највише је страдала породица Вуковић, стрељано их је шесторо: Бошко, његова жена Драгиња, син Рајко, унук Миодраг, затим Јеленко и Здравко Вуковић. У селу Лапчевић стрељано је петоро. Жика Ристић и његова мајка, затим Славоко Дамјановић и његова жена, а њихов син зоран преживео је стријељање. Тога дана погинули су Лазо Хрвачевић и Небо Војиновић, убијени су код својих кућа.

Чувари и егзекутори

"У почетку смо мислили да неће бити малтретирања", каже Радован.

Илустрација: Зоран КУСМУК

"То нам је обећао и управник логора Зио Кадрић, који је већину нас и познавао. Али како су пролазили дани ситуација је била све тежа. Од мучења у логору страдали су Свето Вујисић (Црногорац), Гогоћ Слободан, Миливоје Бајић, Трифко Глишић, Милија Крунић, Влајко Самарић и Војно Раковић. Најчешће су нас тукли док смо копали траншеје, ту су нас и пљачкали, узимали су новац, накит, па чак и патике са ногу. Други дио батинања изводио се у просторији за то намјењеној, а главни егзекутор био је Хајрудин Халиловић - Мрчо, затим Муртић Амир из села Врела, Ченгић Миралем из Врела, Фејић звани Дајица из Вратнице, а од стражара Диздар из Моштра, Јасмин Ахмић из Тушњића, Гењац са надимком Пинч, Шаћир Бурко, и други. Дрвеним маљевима су нас ударали по кичми. Осим батинања мучили су нас и главу. Све што се дешавало у логору било је под будним оком Асима Хамзић. Тукли су нас и приликом исљеђивања. Исљеђници су били: Атиф Хебић из Илијаша, којег се ја добро сјећам, Кемо Ковачевић, та-

СУДБИНЕ

коће из Илијаша, Винко Бешлић и Мидхат Зубача из Кисељака... Ивица Дуговић, ливац из Ковине био је такође исљеђник. Као најопаснијег исљеђника запамтио сам неког Бајру из Вишеграда, а причало се да је и он прије рата радио у ДБ-у.

Оптужницу против мене подигао је Јавни тужилац Мирко Лечкић, на жалост Србим из Високог. Главна наша "кривица" била је учешће у "непријатељској" армији, што није тачно, ми смо сви били цивили. "Криви" смо били што је погинуо један њихов војник, затим "посједовали" смо артиљерију, што опет ништа није тачно, те да смо пружали отпор, те да је погођена трафо станица у Топузовом Пољу, те да је оштећен дио Витекса...."

Из шире породице Топаловића привремено је једанаест, а из Радованове куће петорица: отац Ђорђе, стар 80 година, брат Рајко (55), син Велибор (21), други син Далибор (16). Затворени су робаци: Влајко, његов син Синиша, два брата Зоран и Гојко и Славоко и Ненад.

Живот у пола квадрата

"У логору у Високом", наставља Радован, "проео сам три мјесеца, а затим пребачен у Зеницу и осуђен на три године. Проео сам тринаест мјесеци у затвору. У јулу 1993. године пуних 12 дана нисмо примали храну. Размијењен сам 9. октобра 1993., у групи од 140 затвореника".

"Од свих јада што смо их преживјели тешко је рећи шта је најгоре. На десет Срба који су копали ровове у кругу касарне у Високом, муслимански војник је испалио тромблон и девет их ранио. Трпјели смо болест, нисмо се смјели јавити љекару. Имали смо случај Војне Раковића, којег је возач ДЗ Високо Дедић-Мусте ударио дршком ножа у главу, исте ноћи Војно је умро у логору, јер је од удараца добио излив крви у мозак. Тешка је била и патња са храном и водом. Тешко је било гледати кад неко устане са мјеста гдје сједи и затим падне, а тога је било и те како. У просторији у којој смо боравили било је 100 квадратних метара, а нас је било 158, што значи да смо имали нешто више од пола квадрата, а била су страшна врућине. Малтретирани су нас и на тај начин што су нас тјерали да кроз прозор вичемо "Алаху егбер", затим су нас тјерали да на шињелу по ходнику вучемо један другог, при чему онај који сједи, туче оног што га вуче и виче "и ха четник". Све је било тешко. Побите од хапшења цијелих села, цијелих породица, од 80-годишњих старца до 16-годишње дјеце, из свега овога види се да им је циљ био да све протјерају и да се ријеше Срба са тих простора". □

Љиљана Иконић

ВНСОКО 1992-1995

† Антуновић (Васо) Стака † Бајић (Лазар) Миливоје
 † Баковић (Данило) Милојка † Билал (Ристо) Јован † Б
 (Симо) Босиљка † Вановац (Лазар) Мара † Војновић
 (Бориша) Светомир † Вуковић (Бошко) Рајко † Вуковић
 (Коста) Бошко † Вуковић (Момчило) Здравко † Вуковић
 Стојан † Гаврић (Лазар) Недељко † Глишић (Богдан) Рај
 † Гргић Ана † Дабић (Данило) Светомир † Дабић (Илија
 (Обрен) Даница † Ђурић (Душан) Коса † Ђурић (Рис
 (Милутин) Драгица † Јошило (Коста) Илија † Јошић (Сем
 (Рајко) Драган † Крајишник (Јово) Остоја † Крсманови
 (Рајко) Финка † Лукић (Сретен) Милутин † Максимовић (М
 (Марко) Савка † Милановић (Радован) Владимир † Ми
 † Мирковић (Урош) Веселка † Парађин (Ђорђо) Рајко
 Радивој † Раковић (Божо) Војно † Раковић (Симо) Рајко
 † Ристић (Неђо) Жељко † Савић (Остоја) Вељко † Сам
 † Стојанчевић (Борко) Бошко † Стојчић (Иво) Игор †
 † Ферзановић (Петар) Љубомир † Хрвачевић (Радован)
 Новица † Чулум (Данило) Благоја † Шаренац (Милан) Р

СПИСАК СМРТНО СТРАДАЛИХ ЦИВИЛА

СПИСАК ЦИВИЛНИХ ЖРТАВА

† Бајић (Недељко) Новица † Бајић (Слободан) Вишња
 Блажевић (Анто) Фрида † Блажевић (Мато) Јуре † Бујак
 (Ђорђе) Неђо † Вујадиновић (Јован) Никола † Вујисић
 (Душан) Јеленко † Вуковић (Илија) Драгиња † Вуковић
 (Рајко) Миодраг † Вукосав (Лазо) Миле † Гаврић (Илија)
 Ко † Глишић (Душан) Трифко † Гогич (Видоја) Слободан
 Данило † Дамјановић (Јеремија) Славко † Дамјановић
 Сто) Никола † Живановић (Крсто) Стојка † Живковић
 Кула) Остоја † Кокоруш (Новица) Миленко † Кокотовић
 ић (Данило) Светозар † Крунић (Дамјан) Милија † Лалић
 Максим) Војин † Милановић (Бошко) Милош † Милановић
 роковић (Дујко) Драгиња † Мирковић (Миладин) Радојка
 † Радивојевић (Душан) Драган † Радуловић (Здравко)
 † Ристановић (Никола) Војин † Ристић (Милош) Душанка
 арџић (Василије) Владимир † Скопљак (Нико) Макивија
 Тодоровић (Саво) Љубомир † Топаловић (Саво) Ђорђе
 Лазар † Цвијетић (Душан) Драган † Цвјетковић (Стојан)
 аде † Шаренац (Ристо) Јован † Шљивић (Ранко) Новица

А) СПИСАК СМРТНО СТРАДАЛИХ ЦИВИЛА

Списак обухвата цивилна лица српске и хрватске националности која су убијена, преминула од посљедица мучења, заклана или смртно старала на друге начине (самоубиство под притиском и сл.). Наведена су **73 лица** (мушкараца **54**, жена **18** и једно женско малољетне дјече). Према националној припадности на списку је **69 Срба** и **четири Хрвата** са релевантним подацима.

1. **Антуновић (Васо) Стака**, цивил. Рођена је 10. јануара 1923. год. у с. Беждеђе, општина Невесиње, ЈМБ 1001923179135. Живица је у граду Високо, у насељу Луке. Погођена је од испаљеног метка 21. септембра 1993. год. на тераси свог стана. Према Изводу из матичне књиге умрлих, преминула је на путу Зеница - Високо. Сахрањена је 22. септембра 1993. год. на градском гробљу у Високом. Полицијска станица Високо је извршила увиђај и догађај уписала у Књигу увиђаја за 1993. годину, под редним бројем 106.

Извор података: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.7.2004. год; Полицијска станица Високо, Подаци о страдалим лицима српске националности на подручју општине Високо, бр. 08-03/8-1-04-2-7710-1/10 од 02.11.2010. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-366/2011 од 03.10.2011. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

2. **Бајић (Лазар) Миливоје Мике**, цивил. Рођен је 7. септембра 1951. год. у с. Мауровићи, општина Високо, ЈМБ 0709951174148. Живио је у Мауровићима. Био је запослен у ТЕ "Какањ", Чатићи. Ухапшен је и одведен у логор у Касарни „Ахмет Фетахагић“ у Високо 20. јуна 1992. год, за вријеме напада припадника ТО Високо и ТО Зеница. Погођен је од испаљеног метка у врат 24. септембра 1992. год, у соби бр. 3, гдје је био затворен са осталим логорашима. Од повреде је одмах преминуо. Сахрањен је 28. септембра 1992. год. на гробљу Голо брдо у Доњој Зимчи.

Извор података: Записник о прикупљању изјаве од лица-свједока, **Чебо (Мило) Бранислав**, бр. 12-02/4-550/07 од 26.11.2007. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; **Момчило Митровић** „Муслимански логор Високо 1992-1993“ (Дневник и казивања логораша), биографије убијених у логору „Високо“; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-367/2011 од 03.10.2011. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

3. **Бајић (Недељко) Новица**, цивил. Рођен је 23. јануара 1924. год. у с. Мауровићи, општина Високо, ЈМБ 2301924192175. Живио је у Какњу. Дана 22. октобра 1992. год. (у Записник и Службени извјештај унесен је датум 6. новембар 1992. год.), припадници војне полиције из Високог опколили су кућу **Вановца Васе** и из ватреног оружја убили **Бајића Новицу**, који је тог јутра дошао у посјету брату **Бајићу Лазару** у с. Мауровићи. Сахрањен је на гробљу у Какњу.

Извор ѿодайџака: Записник о саслушању свједока, **Топаловић (Урош) Миленко**, бр. 26/95 од 23.01.1995. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-247/11 од 04.10.2011. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

4. **Бајић (Слободан) Вишња**, цивил. Рођена је 27. априла 1982. год. у Сарајеву, општина Сарајево-Центар, ЈМБ 2704982175105. Живила је у с. Мауровићи, општина Високо. Рањена је од гелера гранате 20. јуна 1992. год, за вријеме напада јединица ТО Високо и ТО Зеница на село. Превезена је са оцем **Слободаном** у амбуланту у с. Доње Моштре (довезао их је комшија **Стојчић Иво**), одакле је колима хитне помоћи превезена у болницу „Црквице“ у Зеници. По доласку у болницу медицинско особље је, по наређењу **Черкез Нагиба**, одбило да рањеној дјевојчици пружи помоћ, након чега је преминула. Сахрањена је 22. јуна 1992. год. на гробљу у Какњу.

Извор ѿодайџака: Записник о саслушању свједока, **Топаловић (Урош) Миленко**, бр. 26/95 од 23.01.1995. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год; изјава **Даворина Бајића** дата 2.8.2012. год.

5. **Баковић, рођена Мичић (Данило) Милојка**, цивил. Рођена је 24. фебруара 1935. год. у с. Оцак, општина Илијаш, ЈМБ 2402935179139. Живила је у с. Чекрчићи, општина Високо. Погођена је у десну руку и стомак, метком, 22. новембра 1992. год. највјероватније из снајпера, са положаја АБиХ. Преминула је 23/24. новембра 1992. год. у болници „Жица“ у Сарајеву.

Извор ѿодайџака: Записник о прикупљању изјаве од лица, **Баковић (Милош) Сретен**, бр. 12-02/4- од 19.08.2005. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

6. **Блажевић (Мато) Јуре**, цивил. Рођен је 1935. год. у с. Брестовско, општина Кисељак. По националности је Хрват. Живио је у Илијашу. Непосредно прије смрти доселио се у с. Мухашиновиће гдје је био настањен у кући свога брата **Нике Блажевића**. Са њим су били његова супруга **Фрида** и

пуница **Ана Гргић** из Вареша. Дана 13. новембра 1993. год: “**Јуре, Фрида** и **Ана** након мучења су усмрћени”; “лијечник В.М. је изјавио да су уморени класичним клањем” (подаци из књиге **Ивице Мливончића**). Послије злочина кућа је у потпуности опљачкана. Извршиоци овог злочина су идентификовани и поднешена је кривична пријава надлежном тужилаштву. Осумњичени су **Абдулах Маторуга, Рашид Џафић, Намир Мешетовић** и **Рамо Бешлија**, припадници Армије БиХ, поријеклом из Илијаша. **Јуре, Фрида** и **Ана** су сахрањени на католичком гробљу у Доњој Зимчи.

Извор њодаџака: **Ивица Мливончић**, “Злочин с печатом”; свједочења комшија из села Мухашиновићи.

7. **Блажевић (Анто) Фрида**, цивил. Рођен је 1943. год. По националности Хрватица. Супруга **Јуре Блажевића**. Дана 13. новембра 1993. год. заклана у кући **Нике Блажевића** у с. Мухашиновићи.

*Околности сјрадања и извор њодаџака су исти као код **Блажевић Јуре**.*

8. **Бујак (Симо) Босиљка**, цивил. Рођена је 23. марта 1930. год. у с. Зеник, општина Илица, ЈМБ 2303930179132. Живила је у с. Ратковци, општина Високо. У мају мјесецу 1992. год. јединице ТО Високо извршиле су напад на с. Ратковце и том приликом је убијена у својој кући, а затим је кућа запаљена. Била је непокретна. Према изјави њеног сина **Јована**, њени посмртни остаци нису пронађени. Евидентирана је као погинула особа.

Извор њодаџака: Записник о саслушању свједока, **Чакар (Владо) Љепосава**, бр. Кри 506/98 од 10.04.1998. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; изјава **Бујака Јована**, сина **Босиљкиног**, дата ЦЈБ Бијељина 20.7.2010. год, бр. 10-1-5-02-230-580/10; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

9. **Вановац (Лазар) Мара**, цивил. Рођена је 5. априла 1926. год. у с. Десетник, општина Какањ, ЈМБ 0504926197175. Живила је у засеоку Местовци, с. Доња Зимча, општина Високо. Убијена је у дворишту породичне куће (испред штале) 20. јуна 1992. год, у току напада припадника ТО Високо и ТО Зеница. Пронађена је мртва 21. јуна 1992. год, приликом претреса терена који су вршили припадници ТО Зеница. Сахрањена је 25. јуна 1992. год. на градском гробљу у Високом.

Извор њодаџака: Записник о саслушању свједока, **Глишић (Неђо) Саво**, бр. Кри 31/95 од 22.01.1995. год; Записник о прикупљању изјаве од лица, **Кретија Зоран** бр. 12-01/4-1/04 од 29.12.2004. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Списак укупаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

10. **Војновић (Ђорђо) Неђо**, цивил. Рођен је 24. јуна 1941. год. у с. Колошићи, општина Високо, ЈМБ 2406941174136. Живио је у с. Колошићи. Убијен је 20. јуна 1992. год, за вријеме напада припадника ТО Зеница и ТО Високо. Сахрањен је 24. јуна 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумиран је 3. јуна 1999. год, а идентификован 18. јуна 1999. год. Сахрањен је на гробљу у Сокоцу.

Извор њогаџака: Записник о саслушању свједока, **Војновић (Војно) Остоја**, бр. Кри 138/95 од 14.10.1995. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

11. **Вујадиновић (Јован) Никола**, цивил. Рођен је 9. фебруара 1935. год. у Високом, ЈМБ 0902935174132. Живио је у с. Кула Бањер. Убијен је 20. децембра 1993. год. у с. Кула Бањер, приликом принудног обављања тешких физичких послова за потребе јединица АБиХ. Сахрањен је 18. јануара 1994. год. на гробљу у Илијашу.

Извор њогаџака: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-368/2011 од 03.10.2011. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

12. **Вујисић (Бориша) Светомир Свеџо**, цивил. Рођен је 15. марта 1947. год. у с. Кос, општина Колашин, Црна Гора, ЈМБ 1503947174148. Живио је у насељу Луке, општина Високо. Био је запослен у ТП „Велепромет“, ООУР „Агроокоп“. Ухапшен је 3. јуна 1992. год. од стране припадника МУП-а Високо. Преминуо је 6. јуна 1992. год. од посљедица физичког и психичког злостављања у логору касарне у Високом. Сахрањен је 10. јуна 1992. год. у на гробљу у с. Чекрчићи.

Извор њогаџака: Књига **Момчила Митровића** „Муслимански логор Високо 1992-1993“ (Дневник и казивања логораша), изјава **Вујисић Томиславе**, супруге убијеног; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-369/2011 од 03.10.2011. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

13. **Вуковић (Коста) Бошко**, цивил. Рођен је 9. децембра 1927. год. у с. Колошићи, општина Високо, ЈМБ 0912927174145. Живио је у с. Колошићи. Група наоружаних војника са шлемовима и лицима маскираним разним бојама ушла је у двориште његове куће 20. јуна 1992. год. око 14.00 часова, за вријеме напада припадника ТО Високо и ТО Зеница. Том приликом су, из аутоматских пушака, убијени **Вуковић Бошко** и пет чланова његове породице (**Драгиња, Рајко, Миодраг, Јеленко и Здравко**). Сахрањени су 21. јуна 1992. год. на градском гробљу у Високом. Члановима породице **Вуковић** није било дозвољено да присуствују сахрани. Ексхумација је извршена 2. јуна 1999. год. Тијела су идентификована 18. јуна 1999. год. и сахрањена на гробљу Пучиле у Бијељини.

Извор њодаџака: Записник о саслушању свједока, **Вуковић (Бошко) Неђо** бр. Кри 138/95 од 17.10.1995. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-277/2011 од 18.10.2011. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

14. **Вуковић (Илија) Драгиња**, супруга **Вуковића Бошка**, цивил. Рођена је 19. јула 1923. год. у с. Лијешева, општина Високо, ЈМБ 1907923179142. Убијена је 20. јуна 1992. год.

Околности страдања и извор њодаџака су исти као код Вуковића Бошка.

Дојунски извор њодаџака: Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-276/2011 од 18.10.2011. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

15. **Вуковић (Бошко) Рајко**, цивил. Рођен је 19. октобра 1948. год. у Високом, ЈМБ 1910948174138. Живио је у с. Колошићи. Убијен је 20. јуна 1992. год.

Околности страдања и извор њодаџака су исти као код Вуковић Бошка.

Дојунски извор њодаџака: Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-258/11 од 04.10.2011. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

16. **Вуковић (Душан) Јеленко**, цивил. Рођен је 3. октобра 1962. год. у Високом, ЈМБ 0310962174131. Живио је у с. Колошићи. Убијен је 20. јуна 1992. год.

Околности страдања и извор њодаџака су исти као код Вуковић Бошка.

Дојунски извор њодаџака: Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-244/11 од 04.10.2011. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

17. **Вуковић (Момчило) Здравко**, цивил. Рођен је 28. септембра 1946. год. у с. Колошићи, општина Високо, ЈМБ 2809946174131. Живио је у с. Колошићи. Убијен је 20. јуна 1992. год.

Околности страдања и извор података су исти као код Вуковић Бошка.

Дојунски извор података: Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-257/11 од 04.10.2011. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

18. **Вуковић (Рајко) Миодраг**, цивил. Рођен је 9. марта 1970. год. у Сарајеву, општина Сарајево-Центар, ЈМБ 0903970174133. Живио је у с. Колошићи, општина Високо. Убијен је 20. јуна 1992. год.

Околности страдања и извор података су исти као код Вуковић Бошка.

Дојунски извор података: Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-258/11 од 04.10.2011. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

19. **Вукосав (Лазо) Миле**, цивил. Рођен је 2. јануара 1939. год. у Чичеву, општина Коњиц, ЈМБ 0201939172659. Живио је у Високом. Припадници ТО Високо су га убили 4. септембра 1992. год. у с. Озраковићи. Сахрањен је 7. септембра 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумиран 11. септембра 2003. год. Идентификован 26. октобра 2004. год.

Извор података: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-370/2011 од 03.10.2011. год; Списак укупаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

20. **Гаврић (Илија) Стојан**, цивил. Рођен је 25. јула 1936. год. у с. Бискупићи, општина Високо, ЈМБ 2507936174145. Живио је у с. Бискупићи. У јулу 1992. год. у ово село су дошли припадници ТО Високо и физички га злостављали. Насилно су га убацили у комби, којим су и дошли, те га одвели у логор у касарни у Високо. Преминуо је 23. јула 1992. год. од повреда изазваних батинањем, удараца разним предметима и због неуказиване лекарске помоћи. Сахрањен је 25. јула 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумиран је 3. јуна 1999. год, а идентификован 18. јуна 1999. год.

Извор података: Записник о прикупљању изјаве од лица-свједока, **Шербић (Милош) Тодор**, бр. 12-02/4- од 26.06.2005. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004; Списак укупаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

21. **Гаврић (Лазар) Недељко**, цивил. Рођен је 22. јула 1951. год. у с. Бискупићи, општина Високо, гдје је и живио. ЈМБ 2207951174131. Рањен је у врат 20. јуна 1992. год, за вријеме напада припадника ТО Високо и ТО Зеница. Указа-

на му је прва помоћ и упућен је на даљу медицинску обраду у болницу „Црквице“ у Зеници. Преминуо је истог дана због неуказивања помоћи. Сахрањен је 27. јуна 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумиран је 3. јуна 1999. год, а идентификован 18. јуна 1999. год. Сахрањен је на гробљу у Сокоцу.

Извор њогаџака: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

22. **Глишић (Богдан) Рајко**, цивил. Рођен је 16. септембра 1945. год. у с. Колочићи, општина Високо, ЈМБ 1609945174135. Живио је у с. Пучишће. Убијен је 20. јуна 1992. год, приликом напада припадника ТО Високо и ТО Зеница на Пучишће и околна села. Сахрањен је 24. јуна 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумиран је 3. јуна 1999. год. Идентификован 18. јуна 1999. год. Сахрањен је на гробљу у Сокоцу.

Извор њогаџака: Записник о прикупљању изјаве од лица, **Кретија (Вељко) Зоран**, бр. 12-01/4-1- /04 од 29.12.2004. год; Записник о саслушању свједока, **Војновић (Војно) Остоја** бр. Кри 138/95 од 14.10.1995. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

23. **Глишић (Душан) Трифко Триво**, цивил. Рођен је 31. маја 1935. год. у с. Вилењак, општина Високо, ЈМБ 3105935174136. Живио је у с. Калотићи. Био је пензионисани шумар ДП „Шумарство“ Вареш. Ухапшен је приликом напада припадника ТО Високо и ТО Зеница на село 20. јуна 1992. год. и одведен у логор у касарну Високо. Погинуо је 25. септембра 1992. год. од гранате која је експлодирала у соби бр. 4 у логору. Сахрањен је 29. септембра 1992. год. на гробљу Голо брдо у Доњој Зимчи, ексхумиран 18. октобра 2001. год. Идентификован 23. октобра 2001. год. Сахрањен је на гробљу Пучиле у Бијељини.

Извор њогаџака: Записник о прикупљању изјаве од свједока, **Аћимовић (Слободан) Младенко**, бр. 12-02/4- од 10.05.2006. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Књига **Момчила Митровића** „Муслимански логор Високо 1992-1993“ (Дневник и казивања логораша), биографије убијених у логору „Високо“; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

24. **Гогих (Видоја) Слободан**, цивил. Рођен је 6. јуна 1940. год. у с. Грајани, општина Високо, ЈМБ 0606940174134. Живио је у Сарајеву, Нови Град. Ухапшен је 9. јуна 1992. год. у Високом и одведен у логор касарне Високо. Преминуо је 11. јуна 1992. год. у логору у Високом од посљедица физичког злостављања. Сахрањен је на градском гробљу у Високом. Ексхумиран је 3. јуна 1999. год, а идентификован 18. јуна 1999. год. Сахрањен на гробљу у Сокоцу.

Извор њогајџака: Записник о саслушању свједока, **Цветковић (Стојана) Рајко**, бр. Кри 138/95 од 12.11.1995. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-371/2011 од 03.10.2011. год; Списак упоканих лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

25. **Гргих Ана**, цивил. Рођена је 1919. год. По националности Хрватица (пун-ица **Јуре Блажевића**). Дана 13. новембра 1993. год. заклана у кући **Нике Блажевића** у с. Мухашиновићи. Сахрањена је на католичком гробљу у Доњој Зимчи, а послѣје рата ексхумирана и сахрањена у породичној гробници у Варешу.

Околности сїрадања и извор њогајџака су исти као код Блажевић Јуре.

26. **Дабих (Данило) Светомир**, цивил. Рођен је 22. јуна 1945. год. у с. Кула Бањер, општина Високо, ЈМБ 2206945174131. Живио је у с. Кула Бањер. Припадници ТО Високо ухапсили су га 2. јула 1992. год. и одвели у логор у касарни Високо. У логору је малтретиран је и присиљаван да ради тешке физичке послове. Из логора је пуштен 23. децембра 1992. год. и послан у кућни притвор. Одвећен је на присилни рад за потребе АБиХ. Убијен је 22. маја 1993. год. пушчаним метком, највјероватније из снајпера, док се налазио на положају АБиХ, за вријеме присилног рада за потребе АБиХ - на линији према с. Чекрчићи. Сахрањен је 25. маја 1993. год. на градском гробљу у Високом.

Извор њогајџака: МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Списак упоканих лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

27. **Дабих (Илија) Данило**, цивил. Рођен је 10. фебруара 1910. год. у с. Кула Бањер, општина Високо, ЈМБ 1002910174130. Живио је у с. Кула Бањер. Убили су га припадници АБиХ 16. априла 1993. год. у његовом селу. Сахрањен је 19. априла 1993. год. на градском гробљу у Високом.

Извор њогаџака: Записник о саслушању свједока, **Дабић (Љубомир) Љубиша**, бр. Кри 507/98 од 10.04.1998. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-372/2011 од 03.10.2011. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

28. Дамјановић (Јеремија) Славко, цивил. Рођен је 15. новембра 1935. год. у с. Мирошевићи, општина Кисељак, ЈМБ 1511935174137. Живио је у с. Хлапчевићи, општина Високо. Ухапшен је са још пет цивила 20. јуна 1992. год. приликом напада припадника ТО Високо и ТО Зеница. Истог дана је тешко рањен у центру села Хлапчевићи, поред куће **Капе Суада**. Преминуо је 20. јуна 1992. год. на путу до болнице у Зеници. Сахрањен је 27. јуна 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумиран је 3. јуна 1999. год, а идентификован 18. јуна 1999. год. Сахрањен је на гробљу у Сокоцу.

Суд БиХ је 17. јула 2007. год. осудио Рамића Нисеџа - за убиство Славка и Данице Дамјановић, Жељка и Душанке Рисџић, као и за nanoшење џешких џјелесних џовреда Зорану Дамјановићу и Срејџку Масалу - на казну зајџвора у џрајању од 30 џодина.

Извор њогаџака: Записник о саслушању свједока, **Дамјановић (Славко) Зоран**, бр. Кри 69/95 од 03.03.1995. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; пресуда суда БиХ бр. Х-КР-06/197 од 17.7.2007. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

29. Дамјановић (Обрен) Даница, супруга **Дамјановића Славка**, цивил. Рођена је 15. новембра 1940. год. у с. Хлапчевићи, општина Високо, ЈМБ 1511940179155. Живила је у с. Хлапчевићи. Ухапшена је са још пет цивила 20. јуна 1992. год, приликом напада припадника ТО Високо и ТО Зеница. Истог дана је у центру села Хлапчевићи, поред куће **Капе Суада**, убијена. Убиство је извршио **Рамић Нисет**. Сахрањена је 27. јуна 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумирана је 3. јуна 1999. год, а идентификована 18. јуна 1999. год. Сахрањена је на гробљу у Сокоцу.

Околности сџрадања и извор њогаџака су исти као код Дамјановић Славка.

30. Ђурић (Душан) Коса, цивил. Рођена је 1. августа 1922. год. у с. Ораховци, општина Кисељак, ЈМБ 0108922179137. Живила је у с. Кралупи, засеок Двор, општина Високо. Током напада на ово село, припадници ТО Високо убили

су је 10. јуна 1992. год. у породичној кући. Убијена је из непосредне близине са два пушчана метка, испаљена у груди. Сутрадан ју је мртву пронашао син **Реља Ђурић**. Сахрањена је на гробљу у Илијашу.

Извор њогаџака: Изјава Т.Н, од 13.07.1992. СЈБ Илијаш 12.7.1992; свједочење **Споменке Ђурић**, снаје Косине, непосредно дато приређивачу; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

31. **Ђурић (Ристо) Никола**, цивил. Рођен је 1. октобра 1921. год. у с. Кралупи, општина Високо, ЈМБ 0110921174136. Живио је у с. Кралупи, засеок Двор. Током напада на ово село, припадници ТО Високо убили су га 10. јуна 1992. год. у породичној кући. Убијен је из непосредне близине једним пушчаним метком, испаљеним у главу. Сутрадан га је мртвог пронашао син **Реља Ђурић**. Сахрањен је на гробљу у Илијашу.

Извор њогаџака: Изјава Т.Н, од 13.07.1992. СЈБ Илијаш 12.7.1992; свједочење **Споменке Ђурић**, снаје **Николине**, непосредно дато приређивачу; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

32. **Живановић (Крсто) Стојка**, цивил. Рођена је 1. септембра 1925. год. у с. Колошићи, општина Високо, ЈМБ 0109925179142. Живила је у Бузић Махали. Убили су је припадници јединица ТО Високо у њеној кући 24. фебруара 1993. год. Сахрањена је 26. фебруара 1993. год. на гробљу Голо брдо у Доњој Зимчи.

Извор њогаџака: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-259/11 од 04.10.2011. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

33. **Живковић (Милутин) Драгица**, цивил. Рођена је 15. јануара 1948. год. на Палама, општина Пале, ЈМБ 1501948179140. Живила је у с. Кута, општина Високо. Убили су је припадници јединица ТО Високо метком из снајпера у њеној башти у с. Чекрчићи 30. јуна 1992. год. Сахрањена је 1. јула 1992. год. на гробљу у с. Чекрчићи, а касније тијело је пренесено на гробље у с. Булози код Пала.

Извор њогаџака: Записник о прикупљању изјаве од лица, **Баковић (Милош) Сретен**, бр. 12-02/4- од 19.08.2005. год; Ж.Н, од 2008. год, непосредно дата приређивачу; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

34. **Јошило (Коста) Илија**, цивил. Рођен је 11. јуна 1912. год. у с. Ратковци, општина Високо, ЈМБ 1106912174138. Живио је у с. Ратковци. Заробљен је

у Ратковцима 3. јуна 1992. год. Одведен је у логор касарне Високо, гдје је био заточен до 3. септембра 1992. год. Умро је 9. октобра 2003. год. од последица физичког злостављања у логору.

Извор њодаџака: Савез логораша РС, Регионални одбор Бирач, Списак логораша регије Бирач (општине Власеница, Шековићи и Милићи) бр. _Сл_ од 16.09.2004. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

35. **Јошић (Секула) Остоја**, цивил. Рођен је 13. јула 1924. год. у с. Лисово, општина Високо, ЈМБ 1307924174139. Радио је као чувар на Радио-предајнику у Доњем Моштру, гдје је и становао. Избјегао је у с. Лисово, гдје је убијен 5. јануара 1993. год. Околности страдања нису познате. Сахрањен је на гробљу у с. Лисову.

Извор њодаџака: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-257/11 од 04.10.2011. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

36. **Кокоруш (Новица) Миленко**, цивил. Рођен је 17. јануара 1962. год. у Високом, ЈМБ 1701962174150. Живио је у с. Мало Чајно гдје је и убијен 3. маја 1992. год. Сахрањен је на гробљу Мало Чајно.

Извор њодаџака: Записник о саслушању свједока, **Мирић (Срето) Здравко**, број 32/95 од 24.03.1995. год; **Кисић Новица**, записник о саслушању свједока Кри. бр. 122/96, од 13.12.1996. год. дат Суду Зворник; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-965/2011 од 10.10.2011. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

37. **Кокотовић (Рајко) Драган**, цивил. Рођен је 19. фебруара 1957. год. у Високом, ЈМБ 1902957174148. Живио је у с. Доња Зимча. Рањен је 20. јуна 1992. год, приликом напада припадника ТО Високо и ТО Зеница на Доњу Зимчу, те је пребачен у болницу "Црквице" у Зеници. Од задобијених рана преминуо је 21. јуна 1992. год. увој болници. Сахрањен је 27. јуна 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумиран је 3. јуна 1999. год, а идентификован 18. јуна 1999. год. Сахрањен је на гробљу у Сокоцу.

Извор њодаџака: Записник о прикупљању изјаве од лица, **Шљивић (Ранко) Симо**, бр. 12-02/4- од 30.01.2006. год; Записник о саслушању свједока, **Војновић (Војно) Остоја** бр. Кри 138/95 од 14.10.1995. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; МУП

РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Списак од Ж.Н, непосредно дат приређивачу 2008. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

38. **Крајишник (Јово) Остоја**, цивил. Рођен је 25. децембра 1922. год. у с. Бискупићи, општина Високо, ЈМБ 2512922192187. Живио је у с. Бискупићи, нежењен. У току напада јединица ТО Високо и ТО Зеница на Бискупиће и околна села, 20. јуна 1992. год, ухапшен је, жицом везан за столицу у својој кући, и жив запаљен у њој. О околностима смрти свједочили су **Савић Софрен** из с. Бискупићи и **Крајишник Ненад**. Његови посмртни остаци нису пронађени.

Извор њогаџака: Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; изјава **Крајишник Ненада** дата ЦЈБ Бијељина 15.6.2010. год. под бр. 10-1-5/02-230-520/10; изјаве **Савић Софрена** дата МУП-у Зворник 19.2.2007. год. под бр.12-1/02-2-230-218/07, и изјава дата изнова МУП-у Зворник 19.8.2008. год. под бр. 10-1-5/2-230-727/08; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

39. **Крунић (Дамјан) Милија**, цивил. Рођен је 7. новембра 1935. год. у с. Кошутица, општина Соколац, ЈМБ 0711935174140. Живио је у с. Колошићи, општина Високо. Пензионисани шумар ДП "Шумарство" Вареш. Ухапшен је 20. јуна 1992. год. Погинуо је од гранате која је експлодирала у соби бр. 4 у логору у касарни Високо 25. септембра 1992. год. Сахрањен је 30. септембра 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумиран је 30. марта 1994. год. и по захтјеву породице сахрањен је на гробљу Кошутица.

Извор њогаџака: Записник о саслушању свједока, **Топаловић (Ђорђо) Рајко** бр. Кри 138/95 од 13.10.1995. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Књига **Момчила Митровића** "Муслимански логор Високо 1992-1993" (Дневник и казивања логораша); Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-253/11 од 04.10.2011. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

40. **Лалић (Рајко) Финка**, цивил. Рођена је 30. новембра 1947. год. у с. Доња Биоча, општина Илијаш, ЈМБ 3011947179139. Живила је у с. Кута, општина Високо. Убили су је, највјероватније метком из снајпера, припадници муслиманских јединица, у Чекрчићима, 17. фебруара 1993. год.

Извор њогаџака: Записник о прикупљању изјаве од лица, **Баковић (Милош) Сретен**, бр. 12-02/4- од 19.08.2005. год; Ж.Н. од 2008. непосредно дата приређивачу; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

41. **Лукић (Сретен) Милутин**, цивил. Рођен је 23. августа 1938. год. у с. Збиље, општина Високо, ЈМБ 2308938174158. Живио је у с. Збиље. Заробљен је 8. августа 1992. год. и одведен у приватни затвор **Алије Бећировића**, одакле је и пуштен. Убијен је 13. септембра 1992. год. у дворишту породичне куће, приликом напада јединица ТО Високо на с. Збиље. Нападом је командовао **Пурић Ибрахим**. Сахрањен је 15. септембра 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумиран је 9. новембра 1999. год, а потом и идентификован 17. новембра 1999. год.

Извор њогаџака: Изјава, **Лукић (Милутин) Бранислав**, бр. 486/00 од 02.08.2000. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Књига **Момчила Митровића** "Муслимански логор Високо 1992-1993" (Дневник и казивања логораша), биографија убијених у логору „Високо“; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-1138/11 од 06.10.2011. год; Списак упоганих лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

42. **Максимовић (Максим) Војин**, цивил. Рођен је 25. децембра 1928. год. у с. Кралупи, општина Високо. Од 1962. год. живио је у с. Чекрчићи. Убијен је 28. јуна 1992. код своје куће у с. Чекрчићи. Погођен је пушчаним метком у врат, највјероватније из снајпера, са положаја јединица ТО Високо (**Топаловића** куће, с. Кула Бањер).

Извор њогаџака: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; непосредна изјава **Мирка Максимовића**, сина **Војина**, дата приређивачу.

43. **Милановић (Марко) Савка**, цивил. Рођена је 2. марта 1926. год. у с. Сарановићи, општина Какањ, ЈМБ 0203926197175. Живила је у с. Калотићи, општина Високо. Дана 20. јуна 1992. год, током вршења претреса српских кућа од стране припадника ТО Високо, претучена је и затворена у шталу. Послије тога је одведена у кућу **Цвијетића Ђорђа** (с. Калотићи). У исту кућу довели су, везане и претучене, Савкиног мужа **Остоју**, сина **Рељу** и унука **Славишу**. Умрла је крајем септембра 1993. год. од посљедица мучења. Сахрањена је на гробљу Пучиле у Бијељини.

Извор њогаџака: МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; записник о саслушању свједока **Милановић (Војно) Смиља**, бр. Кри. 138/95 од 14.10.1998. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

44. **Милановић (Радован) Владимир Влајиќо**, цивил. Рођен је 29. јуна 1971. год. у Високом, ЈМБ 2906971174141. Живио је у с. Калотићи. Убијен је 20. јуна 1992. год. у с. Калотићи, за вријеме напада припадника ТО Високо и ТО Зеница. Сахрањен је 24. јуна 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумиран је 6. фебруара 1996. год. и на захтјев мајке сахрањен је на гробљу Пучиле у Бијељини.

Извор њодаџака: Записник о саслушању свједока, **Раковић (Рајко) Бранко**, бр. Кри 161/94 од 19.12.1994. год; Записник о прикупљању изјаве од лица у својству свједока, **Милановић (Јово) Лука**, бр. 10-02/1-6/08 од 14.07.2008. год; Записник о саслушању свједока, **Војновић (Војно) Остоја**, бр. Кри 138/95 од 14.10.1995. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

45. **Мирковић (Дујко) Драгиња**, цивил. Рођена је 14. јануара 1936. год. у с. Чемерно, општина Вареш, ЈМБ 1401936179140. Живила је у с. Подвињци, општина Високо. Приликом напада припадника ТО Високо на с. Подвињце 9. јуна 1992. год, мучена је (сексуално злостављана, бодена ножем) и убијена у својој кући. Сахрањена је на градском гробљу у Високом. Ексхумирана 1. јуна 2000. год, а идентификована 25. јуна 2000. год. Сахрањена на гробљу у Сокоцу.

Извор њодаџака: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-966/2011 од 10.10.2011. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

46. **Мирковић (Миладин) Радојка**, цивил. Рођена је 13. јуна 1939. год. у с. Подвињци, општина Високо, ЈМБ 1306939179130. Живила је у с. Подвињци. Убијена је почетком јула 1992. год. у Доњим Моштрима. Околности убиства непознате.

Извор њодаџака: Записник о саслушању свједока, **Дабих (Илија) Љубомир**, бр. Кри 32/95 од 22.03.1995. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

47. **Мирковић (Урош) Веселќа**, цивил. Рођена је 30. марта 1936. год. у с. Малешићи, општина Илијаш, ЈМБ 3003936179355. Живила је у с. Подвињци, општина Високо. При упаду припадника ТО Високо у с. Подвињци, 9. јуна 1992. год, мучена је у својој кући. Имала је повреде по глави и врату,

нанесене ножем и дрвеним цјепаницама. Од посљедица мучења преминала је 3. августа 1992. год. у с. Подвињци. Сахрањена је 5. августа 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумирана је 1. јуна 2000. год. и идентификована.

Извор њодаџака: Изјава, **Радосављевић (Војно) Невенка**, бр. 12-02/4-89/08 од 11.03.2008. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

48. **Парађин (Ђорђо) Рајко**, цивил. Рођен је 5. септембра 1932. год. у с. Бљуштевац, општина Пале, ЈМБ 0509932171775. Ухапшен је заједно са својом супругом 8. септембра 1992. год. у с. Горуша. Одведен је у касарну у Високом, гдје га је испитивао **Халиловић Хајрудин** звани *Мрчо*. Током испитивања физички су га злостављала два полицајца, усљед чега је задобио повреде по глави. Од задобијених повреда преминуо је 9. септембра 1992. год. у логору касарне Високо. Сахрањен је 13. септембра 1992. год. на градском гробљу у Високом.

*Према њодаџама из изјава Шаренца Радомира и Дабића Рајка и њодаџама Савезној комисији за истраживање ратних злочина (Београд), **Парежина Рајко (Парађин Рајко - прим.прир.)** је преминуо у логору касарне у Високом од посљедица физичкој злостављања од стране **Бурке Шаћира** и **Ахмића Алмедина**.*

Извор њодаџака: Записник о саслушању свједока, **Парежина (Дамљан) Марица (Парађин Марица - прим.прир.)**, бр. Кри 127/96 од 14.12.1996. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

49. **Радивојевић (Душан) Драган**, цивил. Рођен је 20. децембра 1954. год. у Зенци, ЈМБ 2012954174137. Живио је у насељу Подвисоки, општина Високо. Био је замјеник јавног тужиоца у Високом. Ранили су га припадници јединица ТО Високо, пред оцем и супругом, 19. јуна 1992. год, у својој кући. Преминуо је истог дана у Дому здравља у Високом. Сахрањен је 23. јуна 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумиран је 3. јуна 1999. год, а идентификован 18. јуна 1999. год. Сахрањен је на гробљу у Котор Варошу.

Извор њодаџака: Записник о саслушању свједока, **Радивојевић (Влајко) Бранка**, бр. Кри 13/95 од 7.9.1995. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Општина Високо, Извод

из МКУ, бр. 05/1-13-3-374/2011 од 03.10.2011. год; Списак укупаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

50. **Радуловић (Здравко) Радивој**, цивил. Рођен је 16. септембра 1967. год. у Високом, ЈМБ 1609967174139. Живио је у с. Мауровићи, гдје су га припадници ТО Високо убили 20. јуна 1992. год. Сахрањен је 1. јула 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумиран је 3. јуна 1999. год, а идентификован 18. јуна 1999. год. Сахрањен је на гробљу у Сокоцу.

Извор њогаџака: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-351/11 од 04.10.2011. год; Списак укупаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

51. **Раковић (Божо) Војно**, цивил. Рођен је 14. маја 1933. год. у с. Мауровићи, општина Високо, ЈМБ 1405933174135. Живио је у с. Мауровићи. Био је пензионер Творнице монтажних кућа Илијаш. Преминуо је у касарни у Високом 1. септембра 1992. год. Претходни дан је био на прегледу у Дому здравља Високо и том приликом га је дршком ножа тукао **Дедић Мустафа** звани *Мусџе*, возач у Дому здравља. Свједок малтретирања је био **Терзић Раде**. Сахрањен је 7. септембра 1992. год. на градском гробљу у Високом.

Извор њогаџака: Записник о саслушању свједока, **Раковић (Божо) Бошко**, бр. Кри 163/94 од 24.12.1994. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Књига **Момчила Митровића** "Муслимански логор Високо 1992-1993" (Дневник и казивања логораша), биографија убијених у логору „Високо“; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-375/2011 од 03.10.2011. год; Списак укупаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

52. **Раковић (Симо) Рајко**, цивил. Рођен је 3. јануара 1935. год. у с. Мауровићи, општина Високо, ЈМБ 0301935174139. Живио је у с. Мауровићи. Страдао је од гелера ручне бомбе 22. јуна 1992. год. Бомба је бачена од стране припадника ТО Високо, у с. Паљике, поред куће **Раковића Боре**. Сахрањен је 24. јуна 1992. год. на градском гробљу у Високом.

Извор њогаџака: Записник о саслушању свједока, **Раковић (Божо) Бошко**, бр. Кри 163/94 од 24.12.1994. год; Записник о саслушању свједока, **Војновић (Војно) Остоја** бр. Кри 138/95 од 14.10.1995. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; МУП

РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

53. **Ристановић (Никола) Војин Војно**, цивил. Рођен је 7. јануара 1926. год. у с. Долипоље, општина Високо, ЈМБ 0701926174132. Живио је у с. Долипоље. Дана 29. јуна 1995. год. рањен је у близини своје породичне куће од гелера гранате испаљене из правца Високог. Пребачен је у болницу "Жица" у Сарајеву, у којој је преминуо 30. јуна 1995. год. Сахрањен је на гробљу у с. Чекрчићи.

Извор њодаџака: Усмена изјава **Ристановића Милорада**, сина страдалог **Војина**, 2012. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

54. **Ристић (Неђо) Жељко**, цивил. Рођен је 13. марта 1966. год. у с. Хлапчевићи, општина Високо, ЈМБ 1303966174133. Живио је у с. Хлапчевићи. Убили су га припадници ТО Високо у јутарњим часовима 20. јуна 1992. год. поред куће **Капе Суада** у Хлапчевићима. Сахрањен је на градском гробљу у Високом. Ексхумиран је 2. јуна 1999. год, а идентификован 18. јуна 1999. год. Сахрањен на гробљу у Сокоцу.

Суд БиХ је 17. јула 2007. год. осудио Рамића Нисеџа - за убиство Славка и Данице Дамјановић, Жељка и Душанке Ристић, као и за наношење њешких њјелесних њоврега Зорану Дамјановићу и Срејћку Масалу - на казну зајвору у џрајању од 30 џодина.

Извор њодаџака: Записник о саслушању свједока, **Дамјановић (Славко) Зоран**, бр. Кри 69/95 од 03.03.1995. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; пресуда суда БиХ бр. Х-КР-06/197 од 17.7.2007. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

55. **Ристић (Милош) Душанка**, мајка **Ристић Жељка**, цивил. Рођена је 26. априла 1945. год. у с. Јелашје, општина Високо, ЈМБ 2604945179147. Живила је у с. Хлапчевићи. Убијена је од стране припадника ТО Високо у јутарњим часовима 20. јуна 1992. год. поред куће **Капе Суада** у Хлапчевићима. Сахрањена је на градском гробљу у Високом. Ексхумирана је 2. јуна 1999. год, а идентификована 18. јуна 1999. год. Сахрањена је на гробљу у Сокоцу.

Околности сџрадања и извор њодаџака су исти као код Ристића Жељка.

56. **Савић (Остоја) Вељко**, цивил. Рођен је 18. јула 1932. год. у с. Бискупићи, општина Високо, ЈМБ 1807932174140. Живио је у с. Мухашиновићи. Дана 19. августа 1992. год, у својој кући у Мухашиновићима, а под притиском и у присуству **Хајрудина Халиловића** који се налазио у пратњи седморице војника ТО Високо, извршио је самоубиство из пиштоља у личном власништву. Самоубиству су претходила дуготрајна и учестала малтретирања од стране **Хајрудина Халиловића**, у периоду од средине јуна до 19. августа 1992. год. Самоубиство се догодило у присуству комшије **Крсмановића Радоја**, доведеног из логора у Високом, који је тражио од **Вељка** да преда наоружање (минобацач и сл.). Неколико дана прије самоубиства написао је опроштајно писмо у коме наводи: „...Збој овакве шешке ситуације и моје неиздржљивости ријешо сам да извршим самоубиство из свој власништвој пиштоља, које ја имам уз дозволу...”. Сахрањен је 20. августа 1992. год. на гробљу Голо брдо у Доњој Зимчи. Ексхумиран је 27. септембра 2002. год, а идентификован 30. септембра 2002. год. Сахрањен је 9. октобра 2002. год. на гробљу Пучиле у Бијељини.

Извор података: Записник о прикупљању изјаве од лица у својству свједока, **Савић (Милош) Милена**, бр. 10-02/1-92/10 од 17.09.2010. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-281/2011 од 21.10.2011. год; опроштајно писмо **Вељка Савића**, запримљено 15.1.2004. год. од Полицијске Управе МУП-а Високо бр. 08-02/5-2-04-2-187/04; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

57. **Самарцић (Василије) Владимир**, цивил. Рођен је 30. априла 1934. год. у с. Горани, општина Високо, ЈМБ 3004934174131. Живио је у с. Горани. Преминуо је 17. септембра 1992. год. у логору касарне у Високом, као тешки болесник, услед лоших услова живота, ускраћивања медицинске помоћи и мучења. Сахрањен је 19. септембра 1992. год. на градском гробљу у Високом.

Извор података: Записник о саслушању свједока, **Војновић (Благоје) Бобан**, бр. Кри 13/97 од 09.03.1997. год; Записник о прикупљању изјаве од лица, **Кувач (Миро) Милан**, бр. 12-1-9/02-230-167/05 од 18.05.2005. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-376/2011 од 03.10.2011. год; Списак укупаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

58. **Скопљак (Нико) Макивија**, цивил. Рођена је 2. августа 1926. год. у с. Љубнићи, општина Илијаш, ЈМБ 0208926179136. Живила је у с. Долипоље, општина Високо. Погинула је од гелера гранате током гранатирања с. Чекрчићи, 7. децембра 1992. год.

Извор њогаџака: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Изјава Ж. Н. 2008 непосредно дата приређивачу; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

59. **Стојанчевић (Борко) Бошко**, цивил. Рођен је 25. децембра 1933. год. у с. Мауровићи, општина Високо, ЈМБ 2512933174148. Живио је у с. Мауровићи. Послије напада припадника ТО Високо и ТО Зеница на с. Мауровиће 20. јуна 1992. остао је код куће. Припадници ТО Високо су често упадали у његову кућу, тукли га и малтретирали. Имао је теже повреде у предјелу грудног коша и ногу услед чега је преминуо 6. јула 1994. год. Сахрањен је 7. јула 1994. год. на гробљу Голо брдо у Доњој Зимчи. Ексхумиран је 10. маја 2006. год. и сахрањен на гробљу у Рогатици.

Извор њогаџака: МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-250/11 од 04.10.2011. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

60. **Стојчић (Иво) Игор**, цивил. Рођен је 26. новембра 1968. год. у Високом, ЈМБ 2611968174130. Живио је у с. Мауровићи. По националности Хрват. Дана 20. јуна 1992. год, у нападу припадника ТО Високо и ТО Зеница на с. Мауровићи, погинуо је од гелера гранате која је експлодирала поред куће **Стојчића Иве**, његовог оца.

Извор њогаџака: Записник о саслушању свједока, **Топаловић (Милан) Ненад**, бр. Кри 138/95 од 18.10.1995. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

61. **Тодоровић (Саво) Љубомир**, цивил. Рођен је 24. јуна 1962. год. у с. Подвињци, општина Високо, ЈМБ 2406962174136. Живио је у с. Подвињци. Убијен је од стране припадника ТО Високо 9. јуна 1992. год. у породичној кући у Подвињцима. Сахрањен је 25. јуна 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумиран је 9. новембра 1999. год. Идентификован је 29. фебруара 2000. год.

Извор њогаџака: Изјава, **Мирковић (Душан) Ђоко** од 08.02.1993. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

62. **Ферзановић (Петар) Љубомир Мишо**, цивил. Рођен је 5. децембра 1930. год. у Високом, ЈМБ 0512930174131. Живио је у насељу Пријеко. Пронађен је мртав 20. јула 1992. год. код „Кожарског моста“ у Високом. Околности страдања нису познате. Сахрањен је 22. јула 1992. год. на градском гробљу у Високом.

Извор њогаџака: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-379/2011 од 03.10.2011. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

63. **Хрвачевић (Радован) Лазар**, цивил. Рођен је 23. априла 1948. год. у с. Мауровићи, општина Високо, ЈМБ 2304948174134. Живио је у с. Мауровићи. Убијен је за вријеме напада припадника ТО Високо и ТО Зеница 20. јуна 1992. год, испред куће свог таста **Лазара Ђулума** у с. Пучишће. Сахрањен је 24. јуна 1992. год. на градском гробљу у Високом. Ексхумиран је 3. јуна 1999. год, а идентификован 18. јуна 1999. год. Сахрањен је на гробљу у Сокоцу.

Извор њогаџака: Записник о саслушању свједока, **Глишић (Неђо) Саво**, бр. Кри 31/95 од 22.01.1995. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

64. **Цвијетић (Душан) Драган Бранко**, цивил. Рођен је 23. јуна 1955. год. у Високом, ЈМБ 2206955174180. Живио је у с. Калотићи. Приликом напада јединица ТО Високо и ТО Зеница на с. Калотиће 20. јуна 1992. год. извршио је самоубиство да не би био заробљен. Сахрањен је у Високом. Ексхумиран је 2. јуна 1999. год, а идентификован 18. јуна 1999. год. Сахрањен је на гробљу у Сокоцу.

Извор њогаџака: Записник о саслушању свједока, **Раковић (Божо) Бошко**, бр. Кри 163/94 од 24.12.1994. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

65. **Цвјетковић (Стојан) Новица**, цивил. Рођен је 9. октобра 1923. год. у с. Буци, општина Високо, ЈМБ 0910923174148. Живио је у с. Буци. Дана 10. јуна 1992. год. убијен је у засеоку Ступарићи, у нападу припадника ТО Високо на с. Буци, у тренутку када је извео овце на пашу, двије стотине метара од своје куће. Сахрањен је 6. јула 1992. год. на градском гробљу у Високом.

Извор њодаџака: Основно јавно тужилаштво Илиџа, Захтјев за спровођење истраге, КТ бр. 100/93 од 20.08.1993. год; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-1137/11 од 06.10.2011. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

66. **Чулум (Данило) Благоја**, цивил. Рођен је 4. марта 1925. год. у с. Колошићи, општина Високо, ЈМБ 0403925174138. Живио је у с. Доња Зимча. Убили су га припадници ТО Високо 18. августа 1992. год, поред његове куће у с. Доња Зимча. Сахрањен је 19. августа 1992. год. на гробљу Голо брдо у Доњој Зимчи. За ово убиство осумњичени су **Рамић Нисет**, **Топаловић Мевлудин** и **Кубат Салих**. Ексхумиран је 9. новембра 1999. год, а идентификован 25. новембра 1999. год. Сахрањен је на гробљу у Јањи, општина Бијељина.

Извор њодаџака: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-254/11 од 04.10.2011. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

67. **Шаренац (Ристо) Јован**, цивил. Рођен је 5. новембра 1919. год. у с. Мухашиновићи, општина Високо, ЈМБ 0511919174131. Живио је у с. Мухашиновићи. Убијен је у свом селу у својој кући, у ноћи између 7. и 8. августа 1992. год. Сахрањен је 10. августа 1992. год. на градском гробљу у Високом.

Испражни судија Основној суда Високо извршио је увиђај на лицу мјеста, о чему је сачинио записник. Свјаница јавне безбједности Високо је 7. октобра 1992. год. за ово дјело њоднијела кривичну њријаву њрошив НН лица Вишем јавном ѡужилашћву Зеница.

Извор њодаџака: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

ИНДИРЕКТНЕ ЖРТВЕ (Преминули од посљедица мучења по изласку из логора)

68. **Билал (Ристо) Јован**, цивил. Рођен је 28. августа 1937. год. у с. Љубнићи, општина Илијаш, ЈМБ 2808937174130. Живио је у насељу Луке, општина Високо. Био је радник СЈБ Високо. Ухапшен је 3. маја 1992. год. и одведен у логор у Касарни „Ахмет Фетахагић“ у Високом. У логору је физички и психички злостављан, нарочито од стране **Халиловић Хајрудина** и **Хамзић Асима**. Од посљедица дуготрајног мучења преминуо је 9. јула 1996. год. Сахрањен је на градском гробљу у Високом.

Извор података: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; усмено свједочење **Цвијетић Дивне**, сестре **Јованове**, дато Републичком центру за истраживање злочина на дан 25. маја 2012. год; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

69. **Крсмановић (Данило) Светозар**, цивил. Рођен је 3. фебруара 1919. год. у с. Вилењак, општина Високо, ЈМБ 0302919174168. Живио је у с. Вилењак. Дана 20. јуна 1992. год. ухапшен је од стране припадника ТО Високо и одведен у логор у касарни Високо. У логору је злостављан и мучен. Пуштен је из логора 14. јула 1992. год. Преминуо је од посљедица мучења 23. јула 1992. год. Сахрањен је 24. јула 1992. год. на гробљу Голо брдо у Доњој Зимчи.

Извор података: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-256/11 од 04.10.2011. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

70. **Милановић (Бошко) Милош**, цивил. Рођен је 27. априла 1934. год. у с. Калотићи, општина Високо, гдје је и живио, ЈМБ 2704934174148. Био је професор руског, српског и француског језика. Припадници јединица ТО Високо ухапсили су га 20. јуна 1992. год. и одвели у логор у касарни. Физички и психички злостављан од стране стражара логора. Тукли су га држалицама од крампа и другим предметима. У логору је провео 25 дана након чега је пуштен кући. Од посљедица мучења преминуо је 13. марта 1999. год. Сахрањен је на гробљу Голо брдо у Доњој Зимчи.

Извор података: Књига **Момчила Митровића** „Муслимански логор Високо 1992-1993“ (Дневник и казивања логораша), биографија убијених у логору „Високо“; Усмено свједочење **Саве Милановића, Милошевог брата**, дата припређивачу 19. септембра 2012. год; аза ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

71. **Топаловић (Саво) Ђорђо**, цивил. Рођен је 1. априла 1913. год. у с. Мауровићи, општина Високо, ЈМБ 0104913174135. Живио је у с. Мауровићи. Ухапшен 21. јуна 1992. год. од стране припадника ТО Високо, одведен је у логор у касарни „Ахмет Фехатагић“ у Високом, гдје је мучен и малтретиран. У логору је провео 40 дана. Послије изласка из логора умро је 21. маја 1993. год. од посљедица мучења у Мауровићима. Сахрањен је на гробљу Голо брдо у Доњој Зимчи, а послије рата ексхумиран 30. септембра 2005. год. и сахрањен на гробљу у Дворовима, код Бијељине.

Извор њогаџака: По свједочењу мјештана српских села Високог и његовог сина **Рајка Топаловића**; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-249/11 од 04.10.2011. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

72. **Шаренац (Милан) Раде**, цивил. Рођен је 26. јула 1917. год. у с. Мухашиновићи, општина Високо, ЈМБ 2607917174139. Живио је на Жељезничкој станици у Високом. Априла 1993. год. умро је од можданог удара у болници “Црквице” у Зеници, као посљедице физичког и психичког малтретирања од стране припадника ТО Високо. Сахрањен на градском гробљу у Високом.

Извор њогаџака: ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год; Изјаве В.Р, Д.С. и Ш.Б; усмена изјава **Шаренац Бојане** - снаје страдалог **Радоја**; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

73. **Шљивић (Ранко) Новица**, цивил. Рођен је 20. новембра 1922. год. у с. Мирошевићи, општина Кисељак, ЈМБ 2011922174139. Живио је у с. Мауровићи, општина Високо. Био је срчани болесник. Ухапшен је и одведен у логор у Касарни у Високом гдје је физички злостављан. Преминуо од повреда задобијених у логору након пуштања кући, 19. новембра 1992. Сахрањен је 20. новембра 1992. год. на гробљу Голо брдо у Доњој Зимчи.

Извор њогаџака: Записник о прикупљању изјаве од лица, **Шљивић (Ранко) Симо**, бр. 12-02/4- од 30.01.2006. год; МУП РС, ЦЈБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год; Општина Високо, Извод из МКУ, бр. 05/1-13-3-246/11 од 04.10.2011. год; Списак укопаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо; База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012. год.

* * *

СМРТНО СТРАДАЛИ ЦИВИЛИ	
У логору	9
Од посљедица мучења по изласку из логора	6
На другим локацијама до 19. јуна 1992. год	9
На дан 20. јун 1992. год.	20
На другим локацијама од 21. јуна 1992. год.	29
УКУПНО	73

* * *

Најомена

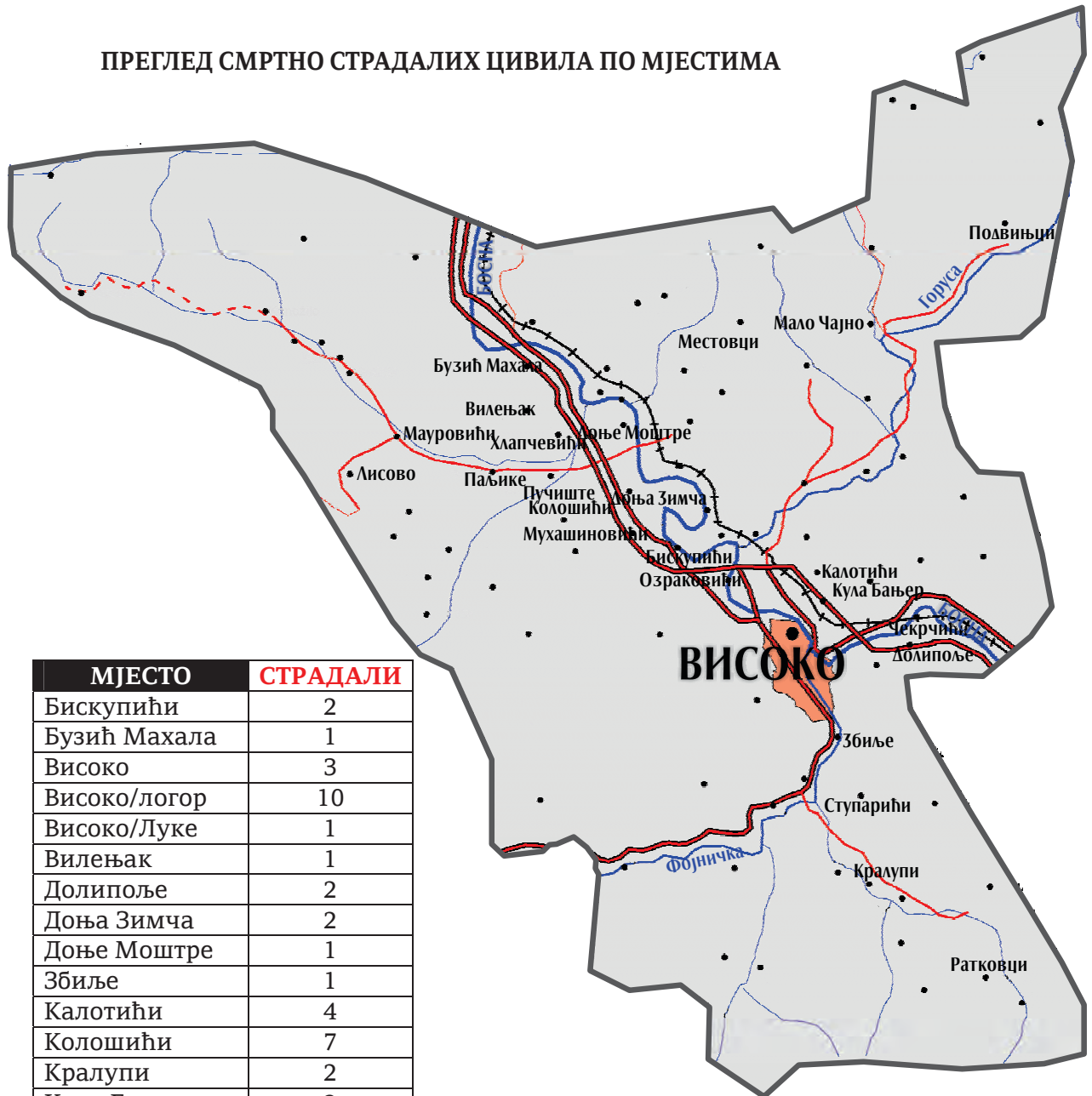
Списак убијених Срба на простору општине Високо у периоду од 1992. до 1995. год. није коначан. Републички центар за истраживање ратних злочина, у сарадњи са МУП-ом Републике Српске, и даље врши истраживања, као и провјере и допуне података.

ПРЕГЛЕД СМРТНО СТРАДАЛИХ ЦИВИЛА ПО МЈЕСТИМА

МЈЕСТО	СТРАДАЛИ
Бискупићи	2
Бузић Махала	1
Високо	3
Високо/логор	10
Високо/Луке	1
Вилењак	1
Долипоље	2
Доња Зимча	2
Доње Моштре	1
Збиље	1
Калотићи	4
Колошићи	7
Кралупи	2
Кула Бањер	2
Лисово	1
Мало Чајно	1
Мауровићи	7
Местовци	1
Мухашиновићи	5
Озраковићи	1
Паљике	1
Подвињци	3
Пућиште	2
Ратковци	2
Ступарићи	1
Хлапчевићи	4
Чекрчићи	5
УКУПНО	73

Б) СПИСАК НЕСТАЛИХ ЛИЦА

Закон о несталим лицима¹⁸³ дефинише да „нестало лице је лице о којем породица нема никаквих вијести и/или је пријављено на основу поузданих информација као нестало лице усљед оружаног сукоба који се десио на територији бивше СФРЈ“.¹⁸⁴

По завршетку трагичног сукоба у БиХ, са подручја општине Високо надлежним органима Републике Српске пријављено је укупно 30 лица са статусом несталога лица. Након напуштања подручја Високог родбина је пријављивала нестанак појединих чланова, јер нису знали њихову судбину, осим да су остали у својим мјестима становања. Тако су и чланове породица **Вуковић**, **Дамјановић** и **Ристић** водили као нестале све до тренутка њихове ексхумације и идентификације.

Предузеће „Градска гробља“ из Високог највећим дијелом је вршило сахране убијених Срба на градском гробљу у Високом, а мањи број на сеоским гробљима. Сахране су најчешће обављане у присуству православног свештеника, кога су за ту прилику доводили из кућног притвора. Дешавало се да се сахрана обавља само у присуству православног свештеника и радника запослених у поменутом предузећу, а да при томе свештеник понекада није знао ни име ни презиме покојника.

Већина српских цивила који су погинули приликом општег напада 20. јуна 1992. године или непосредно прије, односно последице овог датума, сахрањена је на градском гробљу Високо под својим именом или ознаком НН. Сви страдали су имали статус цивила.

Надлежне институције РС у послеријатном периоду извршиле су проналажење и идентификацију несталих лица са подручја општине Високо. Тијела ексхумираних лица су последице тога сахрањивана на гробљима према жељама њихових породица.

Према евиденцији Оперативног тима Републике Српске за тражење несталих лица, до 31. августа 2012. године, **три лица** се сматрају несталим, а то су:

1. **Скопљак (Душан) Ранко**, рођен 23. марта 1930. године у Зенику, општина Илића. Према доступним подацима погинуо је као војник у селу Чекрчићи 1992. године. (*Налази се у сџиску поинулих бораца МЗ Чекрчићи*).
2. **Бујак (Симо) Босиљка**, из села Ратковци. Према изјави њеног сина **Јована, Босиљка** је била непокретна и запаљена је у својој кући у селу Ратковци, маја 1992. године. (*Налази се у сџиску убијених цивила*).
3. **Крајишник (Јово) Остоја**, из села Бискупићи. Према изјавама **Крајишника Ненада** и **Савића Софрена, Остоја** је запаљен у својој кући у селу Бискупићи у току напада јединица ТО Високо на ово село. (*Налази се у сџиску убијених цивила*).

За ово лице помиње се и име **Којић (Којо) Косџагин**, из села Бискупићи, али је утврђено да име није тачно наведено.

Посмртни остаци наведених лица нису пронађени.

183 „Сл. гласник БиХ“ бр. 50 од 9. новембра 2004. године

184 Римски статут Међународног кривичног суда од 17 јула 1998. год, „Службени гласник БиХ“, бр. 2, од 6. марта 2002. год: “ Нестанак особа (присилни нестанак) значи хапшење, притвор или отмицу особа од стране или с допуштењем, потпором или пристанком државе или политичке организације, као дио широког или систематског напада усмјереног против цивилног становништва пропраћеног одбијањем признања таквог одузимања слободе или одбијањем пружања информација о судбини или смјештају тих особа, с намјером да их се уклони од правне заштите”.

В) СПИСАК ЛОГОРАША

Републички центар за истраживање ратних злочина је на основу сопствених података и провјере на терену, те података из књиге **Момчила Митровића** „Муслимански логор *Високо* 1992–1993“, као и података Савеза логораша РС, МУП-а РС и података из књиге **Митра Вељка Мијавеле** “Зашто не рећи истину о рату у Сарајеву” - утврдио да је у логору у Касарни “Ахмет Фетахагић” у Високом, у периоду од 1992. године до краја рата, било заточено **укупно 578 лојораша** (526 мушкараца, 43 жене и деветеро малољетне дјеце).

Овај списак није коначан.

МУШКАРЦИ

1. Аксић Добро	26. Благојевић Брано
2. Аксић Душко	27. Благојевић Јово
3. Аксић Милош	28. Благојевић Радослав
4. Аксић Ненад	29. Благојевић Саво
5. Аксић Рајко	30. Бодирога Душан
6. Аксић Ратко	31. Бодирога Павле
7. Аксић Страхуња	32. Бодирога Симо
8. Андрић Владимир	33. Божић Мило
9. Андрић Слободан	34. Божић Славиша
10. Антуновић Ђорђо	35. Босиљчић Самојко
11. Аћимовић Младенко	36. Бујак Здравко
12. Аћимовић Слободан	37. Вановац Бобан
13. Бабић Михајло	38. Вановац Бранко
14. Бајић Влајко	39. Вановац Васо
15. Бајић Ђорђо	40. Вановац Драго
16. Бајић Жељко	41. Вановац Драгомир
17. Бајић Зоран	42. Вановац Ђорђо
18. Бајић Лазо	43. Вановац Илија
19. Бајић Миливој	44. Вановац Ј. Ненад
20. Бајић Слободан	45. Вановац Јово
21. Билал Јован	46. Вановац Лазар
22. Бјелош Бранислав	47. Вановац Манојло
23. Бјелош Бранислав <i>Бранко</i>	48. Вановац Милорад
24. Бјелош Мило	49. Вановац Небојша
25. Бјелош Момир	50. Вановац Невенко

51. Вановац Неђо
52. Вановац О. Ненад
53. Вановац Предраг
54. Вановац Раденко
55. Вановац Ратко
56. Вановац Ристо
57. Вановац Славиша
58. Вановац Урош *Бобан*
59. Видаковић Вељко
60. Видичевић Владимир *Влаго*
61. Видичевић Ристо
62. Војводић Благоја
63. Војводић Новица
64. Војновић Благоја
65. Војновић Бобан
66. Војновић Душан
67. Вујадиновић Борислав
68. Вујадиновић Брано
69. Вујадиновић Драго
70. Вујадиновић Јакша
71. Вујадиновић Миленко
72. Вујадиновић Ратко
73. Вујадиновић Слободан
74. Вујисић Светомир
75. Вујић Никола
76. Вукичевић Зоран
77. Вуковић Душан
78. Вуковић Ђорђо
79. Вуковић Јово
80. Вуковић Милован
81. Вукчевић Чича
82. Вуловић Машо
83. Вученовић Ђорђо
84. Вученовић Синиша
85. Гаврић Жељко
86. Гаврић Милорад
87. Гаврић Петар
88. Гаврић Ристо
89. Гаврић Стево
90. Гаврић Стојан
91. Глишић Давор
92. Глишић Добрица
93. Глишић Ђорђо
94. Глишић Жељко
95. Глишић Недо
96. Глишић Радомир
97. Глишић Ратко
98. Глишић Саво
99. Глишић Трифко
100. Глухић Љубо
101. Говедарица Момчило
102. Гогић Слободан
103. Голубовић Здравко
104. Голубовић Сретен
105. Дабић Александар
106. Дабић Васо
107. Дабић Велимир *Вело*
108. Дабић Јанко
109. Дабић Лазар
110. Дабић Љубиша
111. Дабић Љубомир
112. Дабић Миленко
113. Дабић Мирослав
114. Дабић Михајло
115. Дабић Недељко
116. Дабић Никола
117. Дабић Остоја
118. Дабић Раденко
119. Дабић Радомир
120. Дабић Рајко
121. Дабић Светомир
122. Дамјановић Бранко
123. Дамјановић Вељко
124. Дамјановић Здравко
125. Дамјановић Зоран
126. Дамјановић Марко

127. Дамјановић Миленко
128. Дамјановић Ранко
129. Дамјановић Стјепан
130. Дамјановић Станко
131. Деспотовић Миленко
132. Димић Вељко
133. Долаш Ненад
134. Дувњак Гојко
135. Дувњак Миленко
136. Дунцић Вељко
137. Дунцић Верислав
138. Дунцић Драго
139. Дунцић Новица
140. Дунцић Радојко
141. Дунцић Српко
142. Дунцић Радослав
143. Дунцић Рајко
144. Ђерић Ристо
145. Ђокић Борислав
146. Ђокић Ранко
147. Ђукић Богдан
148. Ђукић Васо
149. Ђукић Јовица
150. Ђукић Милорад
151. Ђукић Момир
152. Ђукић Ратко
153. Ђукић Угљеша
154. Ђурђић Новица
155. Ђурић Борислав
156. Ђурић Васо
157. Ђурић Жељко
158. Ђурић Јово
159. Ђурић Мило
160. Ђурић Остоја
161. Ђурић Раде
162. Ђурић Раденко
163. Ђурић Радомир
164. Ђурић Ристо
165. Ђутић Борислав
166. Живановић Дејан
167. Живановић Драган
168. Живановић Душко
169. Живановић Младен
170. Живановић Новица
171. Живановић Радован
172. Живковић Ненад
173. Зивлак Бошко
174. Јанковић Миленко
175. Јањушић Бранко
176. Јефтић Мило
177. Јефтић Ристо
178. Јовичић Милорад
179. Јосиповић Радован
180. Јошило Илија
181. Јошило Ратко
182. Јошило Сретко
183. Јошић Мирко
184. Какућа Јован
185. Калас Васо
186. Капикул Јован
187. Капур Ђорђо
188. Качар Милан
189. Кешел Максим
190. Кисић Бошко *Борислав*
191. Кисић Брано
192. Кисић Витомир *Вишо*
193. Кисић Душан
194. Кисић Костадин
195. Кисић Миладин
196. Кисић Новица
197. Кисић Петар
198. Кисић Ристо
199. Кисић Томо
200. Кокоруш Бранислав
201. Кокоруш Гојко
202. Кокоруш Жељко

203. Кокоруш Живко
204. Кокоруш Јанко
205. Кокоруш Мило
206. Кокоруш Ранко
207. Кокоруш Ристо
208. Кокоруш Симо
209. Кокоруш Тихомир
210. Кокотовић Жељко
211. Кокотовић Миленко
212. Кољевић Борислав
213. Копрђа Вељко
214. Копривица Неђо
215. Копривица Ранко
216. Копривица Саво
217. Копривица Славко
218. Костић Зоран
219. Крајишник Видоја
220. Крајишник Ђорђо
221. Крајишник Јован
222. Крајишник Сретко
223. Крајишник Томо
224. Кретија Микајло
225. Крсмановић Бошко
226. Крсмановић Влајко
227. Крсмановић Душко
228. Крсмановић Ђорђо
229. Крсмановић Зоран
230. Крсмановић Јово
231. Крсмановић Миленко
232. Крсмановић Милован
233. Крсмановић Остоја
234. Крсмановић Остоја *Сшојко*
235. Крсмановић Раде
236. Крсмановић Радоја
237. Крсмановић Саша
238. Крсмановић Светозар
239. Крсмановић Симо
240. Крсмановић Сретко
241. Крсмановић Стаменко
242. Крсмановић Стојко
243. Крстовић Драган
244. Крстовић Ранко
245. Крунић Милан
246. Крунић Миле
247. Крунић Милија
248. Кубатлија Јово
249. Кувач Велибор
250. Кувач Велимир
251. Кувач Ђоко
252. Кувач Милан
253. Кувач Миленко
254. Кувач Милорад
255. Кувач Мирко
256. Купрешак Вукан
257. Лазић Милан
258. Лазић Радован
259. Лазић Радослав
260. Леро Слободан
261. Лукић Бранислав
262. Лукић Жељко
263. Лукић Милутин
264. Љепић Војислав
265. Љепић Јово
266. Љепић Мило
267. Љепић Ново
268. Љепић Слободан
269. Малеш Миленко
270. Малешевић Драгутин
271. Малешевић Здравко
272. Малешевић Зоран
273. Малешевић Сладо
274. Манојловић Ђорђо
275. Манојловић Ђуро
276. Манојловић Љубиша
277. Манојловић Манојло
278. Манојловић Мико

279. Манојловић Мирко
280. Манојловић Остоја
281. Манојловић Рајко
282. Манојловић Ранко
283. Манојловић Слободан
284. Марић Бошко
285. Марић Јован
286. Марић Младен
287. Марић Радован
288. Марковић Дејан
289. Марковић Драган
290. Марковић Милорад
291. Марковић Милутин
292. Марковић Митар
293. Масал Славко
294. Масал Срето
295. Мијатовић Милош
296. Мијатовић Спасоја
297. Милановић Богдан
298. Милановић В. Јован
299. Милановић Васо
300. Милановић Вељко
301. Милановић Душко
302. Милановић Ђорђо
303. Милановић Жељко
304. Милановић Здравко
305. Милановић Јово
306. Милановић Л. Јован
307. Милановић Лука
308. Милановић Миленко
309. Милановић Милош
310. Милановић Младен
311. Милановић Новица
312. Милановић Остоја
313. Милановић Радован
314. Милановић Рајко
315. Милановић Реља
316. Милановић Саво
317. Милановић Саша
318. Милановић Синиша
319. Милић Добро
320. Милић Славко
321. Милић Слободан
322. Мирић Вељко
323. Мирић Ђоко
324. Мирић Здравко
325. Мирић (Мирко) Здравко
326. Мирић Тодор
327. Мирковић Велибор
328. Мирковић Велимир
329. Мирковић Војко
330. Мирковић Ђоко
331. Мирковић Јован
332. Мирковић Саво
333. Мићановић Васо
334. Мићановић Дејан
335. Мићановић Мирко
336. Мићановић Ратко
337. Михољчић Вељко
338. Михољчић Влајко
339. Михољчић Ранко
340. Михољчић Ристо
341. Мрдић Лазо
342. Мрдић Маден
343. Мрдић Радомир
344. Мрдић Саво
345. Мрдић Срето
346. Мунцић Мишо
347. Мунцић Милан
348. Несторовић Секула
349. Николић Душан
350. Пајић Новица
351. Панић Зоран
352. Панић Илија
353. Панић Јеленко
354. Панић Мило
355. Парација Никола
356. Парађин Рајко

357. Перановић Боро
358. Перановић Милорад
359. Перић Боро
360. Перић Бранко
361. Перовић Боро
362. Попић Јован
363. Попић Ратко
364. Радивојевић Душан
365. Радивојевић Здравко
366. Радивојевић Младен
367. Радивојевић Радивој
368. Радивојевић Слободан
369. Радић Жарко
370. Радовановић Радивоје
371. Радовановић Радован
372. Радосављевић Влајко
373. Радосављевић Јован
374. Радосављевић Саво
375. Радосављевић Светозар
376. Радуловић Бранивој
377. Радуловић Радован
378. Радуловић Радослав
379. Раковић Боро
380. Раковић Бошко
381. Раковић Бранко
382. Раковић Војно
383. Раковић Душко
384. Раковић Милован
385. Раковић Младен
386. Раковић Славиша
387. Рибар Момчило
388. Ристић Недо
389. Савић Новица
390. Самарцић Вељко
391. Самарцић Владимир
392. Самарцић (Комљен) Влајко
393. Самарцић Ђорђо
394. Самарцић Миливој
395. Самарцић Михајло
396. Самарцић Мишо
397. Самарцић Страхиња
398. Симић Зоран
399. Скопљак Живко
400. Спасојевић Богдан
401. Спасојевић Добро
402. Спречо Богосав
403. Спречо Драгутин
404. Стегић Новица
405. Стељић Марко
406. Стојановић Божо
407. Стојанчевић Милорад
408. Стојанчевић Славен
409. Столић Ранко
410. Суботић Душан
411. Суботић Лука
412. Суботић Милош
413. Суботић Радован
414. Танасић Данило
415. Танасић Момчило
416. Терзић Раде
417. Тешановић Љубомир
418. Тодоровић Бранко
419. Тодоровић Јанко
420. Тодоровић Никица
421. Тодоровић Новица
422. Тодоровић Саво
423. Тодоровић Славко
424. Тојчић Новица
425. Токић Богдан
426. Токић Слободан
427. Тољевић Борислав
428. Тољевић Светозар
429. Томић Боро
430. Томић Добро
431. Томић Јован
432. Томић Остоја
433. Топаловић Велибор
434. Топаловић Влајко

435. Топаловић Гојко
436. Топаловић Ђорђо
437. Топаловић Зоран
438. Топаловић Миленко
439. Топаловић Ненад
440. Топаловић Радован
441. Топаловић Рајко
442. Топаловић Синиша
443. Топаловић Славко
444. Тривунић Звјездан
445. Трифковић Борислав
446. Трифковић Боро
447. Трифковић Момчило
448. Трифковић Ранко
449. Трифуновић Здравко
450. Тубин Р. Раденко
451. Чебо Бранислав
452. Ђулум Гордан
453. Ђулум Драгић
454. Ђулум Милорад
455. Ђулум Урош
456. Ђурић Боркан
457. Ђурић Васо
458. Ђурић Жељко
459. Ђурић Златко
460. Ђурић Јован
461. Ђурић Мило
462. Ђурић Остоја
463. Ђурић Раде
464. Ђурић Радомир
465. Ђурић Самојко
466. Ђурић Срђан
467. Удовичић Здравко
468. Удовичић Јован
469. Хрвачевић Милан
470. Цвијетић Видоја
471. Цвијетић Гојко
472. Цвијетић Ђорђо
473. Цвијетић Жељко
474. Цвијетић Милорад
475. Цвијетић Неђо
476. Цвијетић Ненад
477. Цвијетић Предраг
478. Цвијетић Ристо
479. Цвијетић Саво
480. Цвијетић Драго
481. Цвјетковић
482. Цвјетковић Бато
483. Цвјетковић Драган
484. Цвјетковић Радомир
485. Цвјетковић Рајко
486. Цвјетковић Ратко
487. Цвјетковић (Реља) Борислав *Лав*
488. Цвјетковић Ристо
489. Цвјетковић Трифко
490. Цигановић Здравко
491. Чађо Драган
492. Чађо Ненад
493. Чивчић Зоран
494. Чивчић Новица
495. Чорина Владимир
496. Чорина Јово
497. Шавија Богдан
498. Шавија Рајко
499. Шакота Остоја
500. Шанчић Раденко
501. Шаренац Душан
502. Шаренац зв. *Чебаз*
503. Шаренац Здравко
504. Шаренац Јово
505. Шаренац Југослав
506. Шаренац Милан
507. Шаренац Митар
508. Шаренац Недељко
509. Шаренац Ненад
510. Шаренац Никола

- 511. Шаренац Нинослав
- 512. Шаренац Новица
- 513. Шаренац Раде
- 514. Шаренац Рајко
- 515. Шаренац Ратко
- 516. Шаренац Ристо
- 517. Шаренац Славко
- 518. Шаренац Сретко
- 519. Шаренац Станко
- 520. Шаренац Тихомир
- 521. Шљивић Жељко
- 522. Шљивић Милош
- 523. Шљивић Новица
- 524. Шљивић Симо
- 525. Шљивић Слађан
- 526. Шушњевић Милорад

ЖЕНЕ

- 1. Авдагић Пашија
- 2. Бајић Рада
- 3. Бошњак Жељка
- 4. Гаврић Сена
- 5. Голубовић Нада
- 6. Голубовић Радмила
- 7. Дабић Здравка
- 8. Дабић Љепосава
- 9. Дабић Пава
- 10. Дабић Рајка
- 11. Дунцић Вера
- 12. Дунцић Мара
- 13. Ђурић Загорка
- 14. Живановић Драгана
- 15. Капикул Недељка
- 16. Кувач Видосава
- 17. Кувач Винка
- 18. Кувач Жељка

- 19. Кувач Љуба
- 20. Кувач Радојка
- 21. Куљанин Љуба
- 22. Малешевић Даница
- 23. Малешевић Мира
- 24. Малешевић Рада
- 25. Марковић Љубица
- 26. Марковић Рада
- 27. Милановић Сава
- 28. Мирић Дана
- 29. Панић Даница
- 30. Парађин Марица
- 31. Спасојевић Коса
- 32. Стојчић Душанка
- 33. Тодоровић Мира
- 34. Тубин Данка
- 35. Цвитковић Мара
- 36. Цвјетковић Добрила
- 37. Цвјетковић Јованка
- 38. Цвјетковић Милена
- 39. Цвјетковић Милка
- 40. Цвјетковић Мирјана
- 41. Чакар Љепосава
- 42. Шаренац Криста
- 43. Шаренац Славојка

МАЛОЉЕТНА ДЈЕЦА*

- 1. Бајић Даворин (1976)
- 2. Баковић Младен (1976)
- 3. Капикул Даворка (1975)
- 4. Капикул Ерна (1977)
- 5. Капикул Јордан (1983)
- 6. Малешевић Александра (1986)
- 7. Малешевић Жељана (1988)
- 8. Малешевић Дајана (1989)
- 9. Топаловић Далибор (1976)

* Према изјавама свједока 20. јуна 1992. године, у Дом културе у Бузић Махали, зашћочено је 17, а у Друшћивеном дому у Хлајчевићима 23 малољетне дјеце; у овим лоћорима су били зашћочени седам дана; њихова имена нису йознаћа.

ВНСОКО 1992-1995

ЧЕКРЧИЊИ НАКОН РАТА

ЧЕКРЧИЊИ - БЕДЕМ НЕПРОБОЈНИ

ВИСОКО 1992-1995

Мјесну заједницу Чекрчићи чине села: Чекрчићи, Долипоље, Кути, Врела, Крчевине и Копачи. Према административној подјели, ова МЗ припадала је општини Високо. У МЗ Чекрчићи, према попису становништва из 1991. године, живјело је 1.019 становника - од чега 894 Србина, 98 Муслимана, 12 Хрвата, 10 Југословена и пет осталих. Село Чекрчићи је имало 309 становника, од чега 299 Срба, пет Муслимана, четири Хрвата и један Југословен. Ова села су смјештена у троуглу који је узвишење-граница са општином Илијаш, ријеком Босном и вододјелницом између ријека Босна и Фојница.

Ни једном одлуком СО-е Илијаш МЗ Чекрчићи није укључена у састав ове општине, али је од самог почетка ратних дејстава имала статус као да је саставни дио општине Илијаш.

Сусједна села, узводно ријеком Босном од Чекрчића, која су припадала општини Илијаш, али су са селом Чекрчићи представљала једну недјељиву цјелину према попису из 1991. године, претежно су насељена српским становништвом. Тако је у Љубнићима било 675 Срба од 694 становника, у Балибеговићима 217 Срба од 218 становника, у Кадарићима 307 Срба од 445 становника; Бањер је имао 11 Срба од 19 становника, Подлугови 1.185 Срба од 1.448 становника, Соврле 573 Срба од 775 становника. Љешево је имало 249 Срба од 1.045 становника.

МЗ Чекрчићи са селима

Почетком 90-тих година прошлог вијека српско становништво МЗ Чекрчићи дијели судбину осталих Срба на подручју општине Високо. Погоршање међунационалних односа негативно се одражава на укупни живот и рад у селима овог дијела општине Високо. Свјесни ситуације у којој се налазе, а посебно после вишестраначких избора крајем 1990. године, Срби предузимају мјере да се заштите од евентуалних опасности.

Послије формирања Кризног штаба општине Високо (23. децембар 1991. год.) формира се и Кризни штаб МЗ Чекрчићи. Током јануара 1992. године долази до формирања јединица за одбрану становништва МЗ Чекрчићи. Формирано је шест водова, и то пет водова по 21 војни обвезник и један вод око 40 војних обвезника – укупно око 150 људи.

Центар везе се формира 20. јануара 1992. године у Дому културе. Центар је одржавао везу са касарном Високо, са селима Љубнићи, Кралупи, Град и Сочица, Пучишће, Доња Зимча, Радовље, Паљике, Добриње, Лужница, Подвињци, Кула Бањер, Мулићи, Топузово Поље, Бискупићи и Оџак. Нешто касније је успостављена веза и са Илијашом.

Током фебруара 1992. године од већ формираних шест водова образован је Одред „Чекрчићи“ са три пјешадијске чете, који је извршио посједање линије одбране: Добрици – Копачи – мост на аутопуту – Кути – Усијела – Почивала – Чечавка преко Крчевина до 02. априла 1992. године, а од тада Почивала – Вис – Икине равни – Кандића куће. Уз мања помјерања ова линија је остала до краја рата.

Одред је дјеловао самостално до 1. јуна 1992. године, када успоставља чвршће односе сарадње и садејства са командом Ибр ВРС. Командант Одрета прима задатке од команданта Ибр ВРС и извршава га о извршењу задатака.

Реорганизацијом Ибр ВРС, Одред „Чекрчићи“ од 31. августа 1992. године улази у састав 3. пб ове бригаде и остаје у његовом саставу до краја рата.

Тактички положаји за одбрану Одрета ТО „Чекрчићи“ – 3. пб Ибр, у односу на јединице ТО Високо, а усљед постојања узвишења, били су неповољни за јединице Одрета.

„Са Улуковца, изнад Куле Бањера, где је била лоцирана муслиманска артиљерија, шири се поглед на Чекрчиће као на длану. Исто тако, са Височице која је непосредно узнад града Високо види се цела српска линија одбране од Чекрчића до крајњег дела у Кралупима према Ратковићима и Ораовцу, те Стијени, где се завршава линија одбране на левој страни на споју са Илиџанском бригадом. Са ових објеката било је могуће непосредно гађање из муслиманске артиљерије. С обзиром на овакав неповољан распоред објеката за српску страну и њихову близину, сваки део ове територије био је у домету муслиманској артиљерији (минобацачима 82 мм и 120 мм, хау-

бицама, тенковима, вишецевним бацачима ракета, ПАМ-овима, бофорсима), а добар део и снајперима. Само од снајпера је погинуо 41 борац. Муслиманска артиљерија је гађала сваки део српске територије. Осим војних објеката, гађани су и цивилни објекти.

И српска страна је имала изразито повољне објекте, а у рејону одбране 3. пб то је био Стрмац, коме је град Високо и његова дубина у видуку као на длану, а посебно што је врло близу Високог. У случајевима напада муслиманске артиљерије по насељеним местима Срби би је једино могли ућуткати тако што би својом артиљеријом узвратили по градовима Високо и Бреза.

На овом делу зоне одбране Ибр српска одбрана није имала уопште своју дубину. Поред прве линије одбране није било простора за постављање друге и евентуално треће линије ровова. Упркос таквим околностима, добар број становника је остао у Чекрчићима - најугроженијем селу у овом рату. У Чекрчићима није био довољан ни број бораца да би могли правити смене у рововима. Борци су и по два месеца непрекидно били у рову. Борци су због тога своје ровове уређивали облажући их ламперијом, довлачили кауче и телевизоре, од ровова су правили викендице.

Поставља се питање како је оваква територија могла остати одбрањена и како Муслимани нису успевали у бројним нападима да је пробију? Српски борци су тада говорили да је њихово основно гесло: *За крст и часни и слободу златну*. То је дало снагу српским борцима. Бранећи своју земљу и своја огњишта, стали су испред својих породица, деце, старца, болесних и нејаких као чврст и непробојан бедем. У њих је веровало целокупно становништво и остало са њима¹⁸⁵.

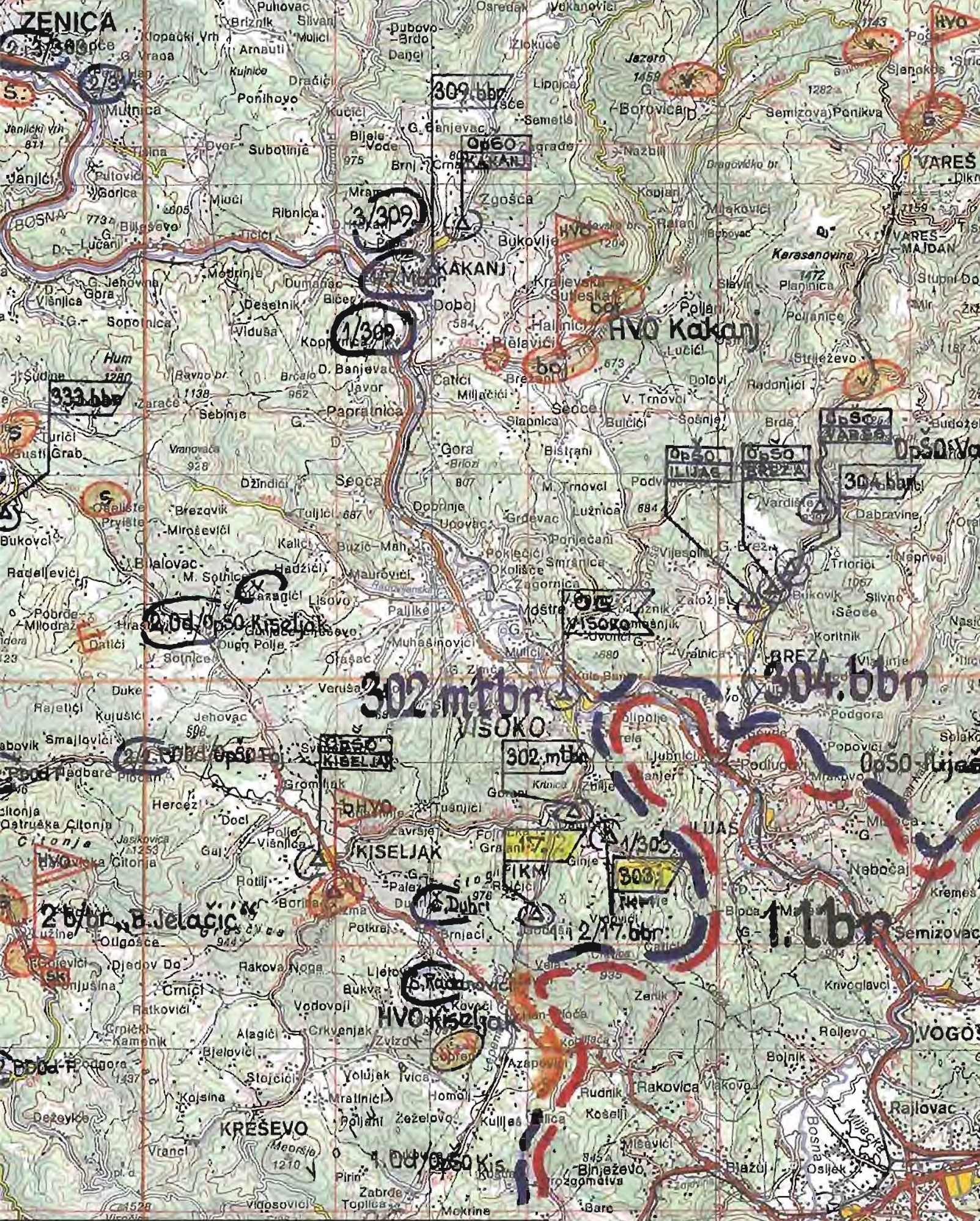
Први напад јединица ТО Високо на територију МЗ Чекрчићи, у оквиру напада на Илијаш и Брезу, извршен је 3. маја 1992. године. Овај датум се узима као почетак рата на простору Високог и Илијаша. Послије тога, па све до краја рата редали су се јачи или слабији напади из правца Високог и Брезе од стране јединица ТО Високо, а касније АБиХ. Према свједочењима учесника одбране Чекрчића, оваквих офанзива је било око 35 од почетка до краја рата.

Линија одбране у Чекрчићима била је удаљена од центра града Високо око 500 метара, док је касарна „Ахмет Фетахагић“, у којој је био логор за Србе, била удаљена ваздушном линијом око 300-400 метара. У 1992. години Муслимани су посебно вршили нападе на сваки српски празник, тако што су гранатирани сат-два, затим давали звучну узбуну и на радију обавјештавали да „*чеџници најагају Високо*“.

Пуне четири године браниоци Чекрчића су одолијевали нападима из правца Високог. Смјењивали су се јуриши за јуришима, повијале су се борбене линије бранилаца, гинули су борци у рововима и на кућним праговима. Смрт је била свакодневна стварност. Браниоци Чекрчића се нису предавали. Село је постало симбол српског отпора. У Чекрчићима није био довољан број бораца да би могли правити смјене у рововима, те су морали често и до два мјесеца непрекидно бити у рову. Сахране погинулих бораца, убијених и умр-

185 Интернет страница SlavicNet.com, Соколац, Томић Жељко.

Извод из обостраног распореда
 снага 3. Корпуса АБиХ
 (крај децембра 1992. - јануар 1993.)

*карта преузета из архиве Хашког трибунала
 (case 14.2 189-1)

лих цивила вршене су на гробљу у Илијашу. Само је на почетку рата у гробљу у Чекрчићима сахрањено шест погинулих бораца, и то по ноћи и без присуства свештеника. Сахрану је, у највећој тишини, обавило неколико бораца.

Прва и једина линија одбране у рејону МЗ Чекрчићи имала је оперативни значај. Пробој ове линије одбране од стране муслиманских снага из Високог значио би заузимање Чекрчића, села до Илијаша и града Илијаша. На тај начин би било извршено спајање муслиманских снага из Зенице преко Високог и Илијаша са Сарајевом. Деблокада Сарајева је био стални и најважнији циљ муслиманског политичког и војног руководства. Један од главних праваца деблокаде водио је преко села МЗ Чекрчићи и Илијаша. Због тога је одбрана подручја МЗ Чекрчићи имала велики значај.

Према Дејтонском мировном споразуму ВРС, тј. Ибр морала је да напусти Илијаш 4. фебруара 1996. године. Грађани Чекрчића и Илијаша остали су без икакве одбране и у потпуној несигурности.

Дана 28. фебруара 1996. године у Илијаш су, послје четири године рата, у складу са Дејтонским мировним споразумом, ушли представници муслиманских власти из Високог, а хиљаде Срба напустило је свој родни крај, од кога су се одвајали само када су морали.

Прва послјератна посјета становника села Чекрчићи била је јуна 2001. године. Тада су посјетили своје куће, помоћне објекте, гробља и земљишне посједе. Констатовано је да је више од 100 кућа и других објеката порушено, а готово сви су опљачкани, иако су на крају рата били сви у исправном и употребљивом стању. Према подацима од августа мјесеца 2012. године, на подручју МЗ Чекрчићи живило је пет Срба.

Послјератно село Чекрчићи (јуна 2001. год.)

* * *

Ибр ВРС формирана је 20. маја 1992. године у саставу Сарајевско-романијског Корпуса ВРС. Бројно стање бригаде, у различитим временским периодима, било је од 3.150 до 6.350 бораца. Бригада је организовала зону одбране са предњим крајем у дужини око 140 километара.

Током рата бригада је имала 531 погинулог борца. Гинули су борци, али и командант бригаде (1), команданти батаљона (4), замјеник команданта батаљона (1), помоћник команданта батаљона (1), командант мјешовитог артиљеријског дивизиона (1), командири чета (9), замјеник командира чете и командири водова (3).

Ова бригада је херојством и храброшћу својих војника и старјешина, и уз помоћ локалног становништва, и поред неповољног тактичког и оперативног распореда у односу на непријатеља, сачувала подручје МЗ Чекрчићи, а тиме и општине Илијаш. За изванредне заслуге у одбрамбено-отаџбинском рату бригада је одликована Орденом Немањића.

Трећи пјешадијски батаљон ове бригаде је претежно формиран од војних обвезника са подручја МЗ Чекрчићи, а дијелом са подручја села Љубнићи и Кадарићи, и војним обвезницима избјеглим са подручја општине Високо. Овај батаљон је имао 106 погинулих бораца, од чега је 49 бораца било настањено на подручју МЗ Чекрчићи.

* * *

О догађајима у селу Чекрчићи у периоду од 1991. године до краја рата свједочи **Драган Мирић**, који је у различитим периодима обављао дужности предсједника Кризног штаба МЗ Чекрчићи, помоћника команданта 3. пб Ибр ВРС (за морал и цивилна питања) и команданта Штаба Цивилне заштите СО Илијаш.

Драган (Богдан) Мирић, с. Чекрчићи

“Рођен сам у Високом – 5. септембра 1953. године. Био сам запослен у предузећу *Велейромет* у Високом. Вријеме од рођења, па до фебруара 1996. године провео сам у мом селу Чекрчићи, општина Високо. За све то вријеме никада нисам имао неких међунационалних проблема у школи, на послу, а поготову у фудбалу, гдје смо мој брат **Вело** и ја играли годинама за ФК *Босна* из Високог. Када сам први пут био у свлачионици ФК *Босне* и сједио обучен за тренинг, у просторију је ушао **Сика Бабић** - људина по свим димензијама и рекао: *Мерхаба, њомоз Бої и хваљен Усус - нека узме коме шиша одјовара*. Нисам могао доћи себи од чуда. Касније је то постало знак препознавања **Сике Бабића**.

Прве промјене међунационалних односа се осјећају 1987. године, тј. доласком на власт **Слободана Милошевића** и покушајем промјене политике ЦК СКЈ, али у тако ситним детаљима да је то било тешко примијетити. Као припадник резервног састава милиције у Високом, током 1991. године, запазио сам територијалне промјене у резервним саставима, као и у руководећим кадровима - тако што су насеља гдје су Срби у већини спојена са муслиманским мјесним заједницама, те су Срби постали мањина и изгубили руководећа мјеста у резервном саставу. Све се некако у толеранцији одвијало до вишестраначких избора, а онда је то лажно братство и јединство експлодирало у невиђен национализам и мржњу. Нисам више могао препознати мој град, нити људе које сам мислио да познајем и схватио сам да то није могло да се деси одједанпут. То је дуго припремано, али смо ми Срби живјели у илузијама. Када сам на оснивачкој скупштини СДА у Високом, одржаној у спортској дворани Гимназије, чуо пјесму, коју је хистерично пјевало неколико хиљада Муслимана, знао сам да ће се нешто страшно десити, али сам често себе увјеравао да ће мудрост височких Муслимана смирити зло које надлази (пјесма: *Дај ми, мајко, шибицу и канисџер бензина - да зајалим Србију, курвиноја сина*).

Схвативши да смо само ми Срби остали нигдје (СКЈ се распао), договорено је да се и у Високом формира Српска демократска странка (СДС) - како бисмо Србима понудили опцију за гласање на предстојећим изборима. Послије избора СДС је у СО Високо имао 5 одборника. То су били: **Павле Илић**, **Витомир Крсмановић**, **Драган Мирић**, **Јован Кувач** (сад покојни) и **Коста Дунцић**. Без обзира на све грешке које је правила, СДС је урадила основну ствар, тј. ујединила је српски корпус, спријечила од уништења у БиХ и формирала јединице од којих је створена Војска Републике Српске.

Такође, треба навести чињеницу да су многи официри ЈНА, из српског народа, стали на чело војних формација Републике Српске (РС), неки одмах по одласку ЈНА из БиХ, а неки мало касније.

МЗ Чекрчићи припадају села: Чекрчићи, Долипоље, Кута, Врела, Крчевине и Копачи. До децембра 1991. године МЗ Чекрчићи била је у саставу општине Високо, те је, схвативши тежину ситуације у којој се нашла и стратешки положај који има, на легално организованом референдуму у децембру 1991. године, једногласно донијела одлуку о издвајању из састава општине Високо и припајању општини Илијаш, а тиме и САО Романији. То је била кључна одлука, која нам је помогла да сачувамо територију до краја рата, јер смо иза себе имали помоћ општине Илијаш, а од 1. септембра 1992. године Одред ТО Чекрчићи улази у састав Ибр.

Без обзира на убјеђење које је владало код људи да ће - у што сам и сам вјеровао - оно најгоре бити избјегнуто мудрошћу височких Муслимана, ситуација на терену није обећавала такво рјешење. Имали смо доказе да милиција МУП-а Високо у височким муслиманским селима и граду масовно дијели оружје, муницију и војну опрему.

Овдје је посебно потребно нагласити да МЗ Чекрчићи НИКАДА - ни прије, ни за вријеме рата - није имала било какве територијалне претензије према општини и граду Високо. Ми смо само бранили своју српску територију, што је доказ и линија коју смо поставили 1992. године, а која је ишла границом МЗ Чекрчићи и општине Високо.

У насељу Крчевине било је неколико кућа у којима су живјели Муслимани, а које је СУП Високо наоружао и снабдио средствима везе, што нам је у прољеће 1992. године потврдило сумњу да ће нас једнога дана напасти. Због свега тога одлучили смо да почетком марта 1992. поставимо резервни састав милиције на прилазима свим јавним путевима који су водили у МЗ Чекрчићи, а страже на граници са општином Високо. У насељу Крчевине страже су биле заједничке са муслиманским становништвом. О томе је било обавијештено и Координационо тијело при СО Високо, које су чинили 1 Хрват, 2 Србина и 19 Муслимана, према функцијама које су обављали на територији општине Високо.

На тим састанцима тражено је да ТО МЗ Чекрчићи пређе под команду Штаба ТО Високо - да се заједнички бранимо. На наше питање од кога да се бранимо - нису имали прецизан одговор, осим да постоји могућност да нас неко са стране нападне. Наравно да нисмо пристали, јер смо знали да нас једино могу напасти јединице ТО Високо. Без обзира на упозорење да постоје наше ноћне страже, да су стражари наоружани, неко из Високог је ипак одлучио да то провјери, па је послао тројицу Муслимана у Крчевине - путем од села Збиље, кроз шуму, у 24 часа ноћу, највјероватније 09. априла 1992. год. (уочи Бајрама). Ту их је сачекала наша патрола и покушала зауставити. У размјени ватре један Муслиман је погинуо, а друга двојица су побјегла. Око 01.00 час послерије поноћи дошли су на увиђај начелник СУП Високо **Мугдим Вранац** и командир **Зоран Глушац**, гдје смо утврдили да је погинули био наоружан пушком и експлозивом.

У периоду март-април 1992. године односи МЗ Чекрчићи и власти у Високом били су на граници рата. На састанку су нам тражили да предамо убицу оног Муслимана или они не гарантују шта ће се десити. Ми нисмо предали никога (ни данас не знам ко је пуцао), али су нас они ипак напали, без обзира на обећање да до тога неће доћи.

Битно је напоменути да смо имали Центар везе који је одржавао сталне контакте са свим МЗ гдје су живјели Срби. Ово је било важно, јер су били упознати са лажима о паду Чекрчића, које су пласирала средства информисања под муслиманском контролом, поготову о дешавањима 3. маја 1992. године.

Дана 3. маја 1992. године у 10 часова и 3 минута пала је прва од 49 минобацачких граната калибра 82 мм на подручје МЗ Чекрчићи, да би послерије тога услиједио пјешадијски напад на с. Кула Бањер и с. Копаче. У то вријеме обављао сам дужност предсједника Кризног штаба МЗ Чекрчићи. Позвао сам телефоном **Кемала Зечевића** - начелник Штаба Народне одбране СО Високо и упитао: *Шта ово радиш?* Правио се као да не зна о чему говорим. Вјеровао сам да је он другачији од својих предака. То је био званичан почетак рата између МЗ Чекрчићи и јединица ТО Високо. Ми смо тог дана одбили све нападе без иједне жртве, а заробили смо двојицу рањених и петорицу живих наоружаних муслиманских војника. Рањеници су превијени и позвали смо МУП Високо да дођу по њих, јер је требала хируршка интервенција. По њих је дошао **Мугдим Вранац** - начелник СУП Високо и преузео их. Надам се да су преживјели. Петорицу заробљених - међу којима је био и син професора **Енвера Прњаворца** и Муслиман са презименом **Челик** из Крчевине - размијенили смо са заробљеним цивилима - Србима из села

Кула Бањер. Наступило је примирје око 16 часова 3. маја 1992. године на основу договора три предсједника - општина Илијаш, Високо и Брежа. Релативно примирје трајало је до почетка јуна 1992. године, а онда су почеле готово свакодневно офанзивне акције јединица ТО Високо на МЗ Чекрчићи.

Ради смиривања ситуације 20. маја 1992. године, на захтјев **Мулe Хоџића** - директора Кожарско-текстилног комбината *Високо* и угледног привредника и човјека, са њим је организован састанак у селу Чекрчићи. Тема разговора је био договор о ненападању између Одрета ТО Чекрчићи и јединица ТО Високо. На састанку, осим госп. **Хоџића**, били су присутни и **Душко Малић** - бивши високи функционер СУП-а БиХ, а у име МЗ Чекрчићи **Вељко Живковић**, **Ненад Живковић** и **Драган Мирић**.

Током дужег разговора испољено је обострано разумијевање о многим питањима, а ми смо остали при ставу да нећемо никада напасти Високо. Истакли смо да је наше основно право да се бранимо ако нас неко нападне, и то свим расположивим средствима и начином који нама одговара. На крају смо питали госп. **Хоџића** колики је његов утицај на власт у Високом да би се испоштовао овај договор. Одговорио је тужно да њега интересује да се ради и производи, а да ови *групи* имају неке сасвим другачије циљеве. Растали смо се пријатељски са овим господином, који, нажалост, није више међу живима.

Током маја, јуна и јула мјесеца 1992. Срби височке општине проживљавали су страхоте које нису могли ни замислити. У Касарни ЈНА *Ахмед Феџахаџић* у Високом формиран је логор за Србе височке општине. Удаљена око 400 м ваздушне линије од наших положаја, ова касарна-логор за Србе није могла сакрити све злочине које су Срби доживјели у њој. За борце у Чекрчићима, који су били на положају *Усијела*, ноћи су биле страшне, јер је тешко било слушати страховите јауке који су долазили из касарне. Били су тако близу, а нису им могли помоћи. Други битан догађај који се десио у мају 1992. године, послије првог напада на Чекрчиће, јесте захтјев муслиманских породица из села Крчевине да им се дозволи колективно исељавање. На разговор су отишли људи који су командовали Одредом ТО Чекрчићи и убјеђивали их да за то нема потребе, да су безбједни и да ће их чувати наша војска. Тај разговор се завршио неуспјешно, јер су Муслимани одлучили да се сви иселе. На састанку Кризног штаба Чекрчићи је договорено да им се омогући несметан излазак и да понесу и повезу све што желе, те да могу доћи поново да повезу оно што нису у првој тури могли понијети. Сачекао сам их на мосту у Чекрчићима и поново замолио да промијене своју одлуку. Били су чврсто убијеђени да је то за њих у овом тренутку најбоље рјешење и ја сам поштовао њихову одлуку. Са свима сам се поздравио, а толико захваљујућа нисам у животу доживио, поготово од старих *нана*. Нажалост, чим су стигли у Високо, кренула је кампања о томе да су Муслимане протјерали *чеџници* из Чекрчића. Сигуран сам да је то искористила структура на власти у Високом, а да то није оно што су им испричали Муслимани који су напустили Крчевине.

Линију одбране према Високом посједали су и упорно *држали* припадници Одрета ТО Чекрчићи - који је био састављен од бораца МЗ Чекрчићи, села Кула Бањер и Пријеко, као и од појединаца који су изашли из Високог у

априлу и мају 1992. године. Такође, у саставу ТО Чекрчићи било је и Срба избјеглих из Зенице, Какња, Травника - који су прешли на српску територију у мају мјесецу 1992. године. Није потребно посебно истицати и Србе са подручја Топузова Поља, Мухашиновића, Мулића, Порјечана, Доње Зимче, Горње Зимче, Добриња, Радовља са околином и других насеља са тога подручја. Овакав састав је био до формирања 3. пб 1. септембра 1992. године - када Одред прелази под команду Ибр ВРС. Тада се линије према Високом појачавају са припадницима Ибр, који су живјели у Илијашу и околним селима. Линија се бранила у рововима, који су били добро утврђени и спојени траншејама. Војска је била наоружана пјешадијским наоружањем, а имала је и подршку артиљерије. И сада желим да напоменем да **војска** - која је била на линији у селу Чекрчићи - **никада од почетка до краја рата није имала ни једну ОФАНЗИВНУ акцију. Искључиво смо се бранили од напада који су долазили са височке општине**, а којих је било толико да их је тешко пребројати. Истина је да смо се ми бранили од агресије муслиманске војске у чијем је саставу увијек било страних држављана (неки су погинули у селу Чекрчићи 3. марта 1993. год. приликом офанзиве), чија су пребивалишта хиљаде километара од БиХ, а не - како Муслимани воле да кажу - да су се они бранили од агресије *чеџника из Чекрчића*.

Током јуна 1992. године офанзиве на Чекрчиће и стални напади су кулминирали, а посебно на велики православни празник Видовдан (28. јун 1992. год.). Тог дана је крсна слава Војске РС, па су Муслимани сматрали да ће се тај дан славити и да ће пажња наших бораца бити смањена. Прије овога напада један догађај је битно утицао на исход ове офанзиве - а то је излазак Срба из Зимче, Радовља, Топузова Поља, Мухашиновића, Добриња и других сусједних села на дан 20. јун 1992. године. Многи од тих избјеглих Срба добровољно су се пријавили да иду на линију у Чекрчиће, што је подигло морал домаћег становништва да, уз њихову велику помоћ, одбију напад који је трајао непрекидно 16 часова (од 05.30 до 21.30 часова 28. јуна 1992. год.). Тога дана нападе су нас снаге око 5.000 Муслимана, на линији од 2 км дужине. На Чекрчиће је пало више од 1.000 граната, али ту се једноставно није могло проћи. Добро укопани и наоружани, са доста муниције и високим моралом, наши борци у рововима су са лакоћом одбили све нападе, наносећи велике губитке непријатељу. Звучи невјероватно да нико није тога дана погинуо од наших бораца, само је **Станојко Дабих** рањен (преминуо је 21. јула 1992. год. - прим. прир.).

Истине ради треба рећи да смо, осим бораца у рову, велику помоћ имали и од артиљерије која је, уз навођење са положаја, гађала готово фантастично.

Остаће упамћено да је ово била највећа побједа Одред ТО Чекрчићи, да су нападачи доживјели стравичне губитке, а они знају колики су били (путем средстава везе чули смо да траже 900 кеса).

Све до 1. септембра 1992. године Одред ТО Чекрчићи био је самостална јединица, а од тада прелази у састав Ибр као њен 3. батаљон. Крајем 1992. године дошло је до мањег помјерања линије у предјелу *Усијела*. До краја рата линија више није помјерена, а Чекрчићи су остали бастион српства и неосвојива тврђава у покушају спајања Високог и Сарајева. Овим путем желим да демантујем пропагандне приче муслиманске војске да су нас бранили руски и неки други војници, јер су на линији Чекрчићи били

искључиво Срби из Чекрчића, Срби избјегли из Високог, Какња, Зенице, Витеза и, наравно, из нашег Илијаша.

Борци на линији у селу Чекрчићи издржали су бројне нападе, јер су бранили куће и породице, од којих су неке становале неколико стотина метара од борбене линије. Били су то надљудски напори уложени у одбрану Чекрчића и Илијаша, које смо оружјем одбранили, а поново изгубили за зеленим столом, тј. Дејтонским споразумом. Нажалост, Дејтонски споразум је однио све оно што смо одбранили у рату, али су Срби из сарајевске долине, напуштајући своје домове, дали велики допринос очувању Републике Српске. И то чине и дан-данас.

Догађаје који су се дешавали 20. јуна 1992. године пратили смо - као и сви остали борци - прије свега посредством нашег центра везе - који је одржавао везу са Србима у селима Бискупићи, Радовље и Горња Зимча. Путем овог центра добијали смо информације шта се дешава у наведеним и околним мјестима. Исто тако, становници ових мјеста били су информисани о томе шта се дешава у МЗ Чекрчићи, а посебно о лажима да је муслиманска војска ушла у наше село, што је презентовано у њиховим медијима. Дана 20. јуна 1992. године непрекидно је одржавана веза са колоном Срба која се извлачила према Кисељаку.

Муслимански извори из Високог често су пласирали информацију да је у ширем рејону Зимче дјеловао *батљон Зимча* као војна формација у саставу Ибр. Ова констатација није тачна, јер у мају и јуну 1992. године није постојала Ибр, већ јединице ТО Илијаш. Послије напада на Чекрчиће 3. маја 1992. године подручје Зимче је било у потпуности одсјечено од Илијаша. Тачно је да су војним обвезницима са овог подручја подијељени мобилизацијски позиви, али у условима тоталног окружења није дошло до формирања војних јединица у пуном обиму.

Није тачна тврдња појединих муслиманских медија да је од Топузовог Поља до Доњег Моштра била проглашена територија општине Илијаш. За тако нешто није било законских ни организационих могућности, јер подручје Зимче није имало физичког контакта са општином Илијаш, нити је постојало организационо тијело које је могло тако нешто да прогласи.

Прва организована посјета селу Чекрчићи од стране његових мјештана била је у јуну 2001. године, када су - уз невиђене мјере обезбјеђења међународних снага и полиције из Високог - Срби аутобусом стигли у свој завичај. Оно што су видјели и доживјели у свом родном крају било је разочаравајуће за њих. Многи више никада тамо нису отишли. То није више био наш завичај, тамо је све било уништено, покрадено, посјечено... гробље и споменици разрушени. Свима је било јасно да тамо више нема живота за Србе и да је то било завршавање започетог етничког чишћења Срба из централне Босне.

Ни један објекат у селу Чекрчићи за вријеме рата није био срушен. Било је оштећења кровова, попуцалих стакала на прозорима од гелера и детонација, као и других ситних оштећења. Главно рушење кућа у селу Чекрчићи почиње фебруара 1996. године - од тренутка кад смо ми напустили наше огњиште. Тада почиње систематско рушење кућа и објеката - да се никада нико од нас не би вратио у свој завичај. Уништено је више од стотину ку-

ћа, од којих је већина изграђена 80-тих година прошлог вијека. Такође су уништаване и помоћне просторије, а грађевински материјал одвезен ван Чекрчића. Тачна процјена материјалне штете никада није урађена, али - према свим грађевинским параметрима - износи приближно 20.000.000,00 КМ.

У селу Чекрчићи данас живи неколико старих породица.”¹⁸⁶

Послијератно село Чекрчићи (јуна 2001. год.)

186 Свједочење Драгана Мирића дато Републичком центру за истраживање ратних злочина 10.4.2012.

* * *

Генерал Младић њосјетио Чекрчиће

Дана 8. августа 1994. године у посјети Ибр био је генерал **Ратко Младић**. Он је са тадашњим командантом Бригаде потпуковником **Милошем Делџићем** и другим старјешинама посјетио линију одбране у рејону с. Чекрчићи. Кад су се налазили у рејону Стрмца и кретали у правцу Виса, почеле су падати муслиманске гранате око линије одбране на том дијелу, као да су Муслимани знали да се ту налази генерал **Младић**.

У поподневним сатима чуле су се експлозије граната и по линији одбране у Копачима, а одмах затим и пуцњава из пјешадијског наоружања. Услиједио је напад Муслимана на ту линију из правца Кула Бањер и Вратница. Генерал **Младић**, посматрајући то, питао је: *Чије је оно доле?* - *Наше* - добио је одговор. - *Оно ће да њадне, али у њоку су њрашњеї дана има да њо враџиџе и да ме извесџиџе*. Генерал **Младић** је отишао, а борба у Копачима је настављена.

И док је падала ноћ, пала је и та линија. Борци са те линије повукли су се и дошли у Команду Чете преко ријеке Босне. Сви су забринути, избезумљени. Настао је тајац, не знају шта да се ради. Не знају ни шта се све догодило! Неки борци су недостајали, и није се знало шта је са њима. Ноћ је била тамна, па се није смјело ићи на враћање линије без потребних информација.

И док су размишљали шта да раде, у Команду дође из тог вода један борац, који је тај дан био слободан. Није знао шта се догодило, па је пошао на ту линију у своју редовну смјену. Ишао је из једног у други ров, али није нашао никога. Био је изненађен и запрепашћен. Ушао у сљедећи ров - нема никога. Све му је то изгледало чудно, па се вратио и дошао у Команду Чете. Тамо је затекао борце из свога вода, па их је зачуђено упитао: - *Шџа је њо, људи, на линији нема никоїа?* Тадашњи командант З. пб **Драган Мирић** звани *Чуџо* одмах се спремио и наредио борцима из тог вода да се припреме. Затим је услиједила команда: *За мном!*

Била је ноћ, нису знали шта ће их дочекати, али су ипак кренули. Прешли су преко и полако запосједали линију, улазећи у сваки ров. Линија је враћена у првобитно стање. Шта се догодило? Муслимани су знали да ту линију не могу задржати, јер је потпуно откривена и изложена директној ватри са друге стране ријеке Босне, из Чекрчића, па су сами повукли. Епилог ове акције био је да је тај вод изгубио пет бораца. Генералу **Младићу** је послат извјештај да је линија враћена, а он је наредбом похвалио ту јединицу.

Оџерација „Муњевиџи скок“

Илијаш, 20. марта 1994. године. У току дана авиони НАТО-а, више него иначе, надлијетали су врло ниско подручје Илијаша, а нарочито у граничним дијеловима Љубнића, Чекрчића и Љешева. Заглушујућа бука слутила је на нешто више од покушаја застрашивања. Становници и војска у овим данима неизвјесности за просторе Илијашке општине, а нарочито најавом пуштања у саобраћај аутопута Сарајево - Високо кр-

оз насељена мјеста, питали су се да ли и даље крваво бранити и гинути за ову територију или је већ све договорено.

Ми смо знали шта непријатељ хоће, али нисмо знали судбину на коју ми својим херојством нисмо могли утицати.

Око 16.00 часова чула се тутњава из правца Високог. То је била инвазија оклопних канадских снага. Насилно су прошли нашу барикаду, сишли са аутопута у Љубниће. Више од 50 механизованих оклопних возила: транспортера, тенкова и тешког наоружања, блокирали су све путеве и прилазе нашим положајима и тако одвојили становништво од њихових бораца. Једни другима нисмо могли помоћи.

Питали смо се шта даље слиједи? Вјероватно продор Зеничког корпуса са једне стране, Тузланског корпуса са друге стране и тако - деблокадом Сарајева - спојити главнину муслиманских снага. Та три, већ тада моћна корпуса, зна се куда би кренула. Руска јединица, која се такође налазила у Високом, одбила је наређење и није хтјела учествовати у овој операцији.

У склопу разноразних комбинација о судбини Илијаша ово је била и представа психолошког притиска на становништво пред пуштање ауто-пута Сарајево - Илијаш - Високо - Зеница. Затим је требало онеспособити наше тешко наоружање, блокирати путеве и изазвати инцидент - као оправдање за даљу ескалацију операције. Назив операције био је *Муњевићи скок*.

Ни на један овако мали комад земље и у јеку највећих војних операција и офанзива није усмјерена и лоцирана већа оклопно-механизована сила и авијација.

Одлучила је хладнокрвност, прибраност и прави потез Ибр. Пред толиком силом - смртном пријетњом нико се није уплашио: од дјетета, старца, жене и војника. Становништво које је све вријеме рата било уз своје борце, синове и мужеве већ је било очеличено.

А само једна испаљена зоља, коју су прижељкивали агресори, била би довољна да остваре своје циљеве. Умјесто тога - становништво: жене, дјеца и старци су голоруки опколили та страшна и убитачна оклопна возила, нудећи са пркосом свој живот за родни крај. Наши борци су хладнокрвно минирали простор око канадских оруђа. Сада су ти силници били наши заробљеници! Када су Канађани схватили да су пред њима неустрашиви народ и борци - сви стопљени у једно тијело - тражили су од наше команде да разминирамо терен да би се, посрамљени, повукли.

Био сам лично са предсједником општине Илијаш **Ратком Аџићем** на Жеровању код једног дијела канадске јединице. Њихови војници су изгледали биједно. Били су испрепадани. Имао сам осјећај да им дрхте и брада и ноге. Чини ми се да су у нама гледали спас. А ту у непосредној близини је била наша минобацачка батерија. Гледају у њу. Пустили смо их.

Упркос овом херојству, продужена је неизвјесност Илијаша. Не могу нам војно ништа, али... Ето, зато нису само борци Ибр *илијашки Немањићи*, него је то цијели народ Илијаша.¹⁸⁷

Митар Вељко Мијавела, Илијаш

Овај рат је показао да једно мјесто може опстати само ако се брани домаћим снагама; ако га бране људи чије су жене и дјеца ту, иза њихових леђа. У свим другим случајевима, док "загусту", "линија" пада.

Илијашани су у Чекрчићима одбранили бедеме Српске. На вријеме је заведен ред у војсци. Толико је народ вјеровао у **Драгана Јосиповића**, да нико никада није ни помишљао на бјежање. Све његове претпоставке како ће и гдје напасти Бошњаци, остваривале су се. Нама су то преносили официри. Мада се свакодневно гинуло, много више по граду и у ходањима, него на линији, били смо убијеђени да Илијаш не може пасти. Сви смо се, и избјеглице и домаћи, и Срби и Хрвати и Бошњаци, који смо ту живјели, били сродили као да смо сви у роду. Мјесецима није било воде или струје, али нама то није превише сметало. Када на некој линији почињу *йагаџи* ровови, у испомоћ иду људи из радне обавезе. И нико се није бунио. Али, зато је Илијаш у Републици, према броју становника, на првом мјесту у погинулим.

А зашто Срби нису остали у Хаџићима, Илици, Вогошћи, Илијашу и Грбавици, када је потписан Дејтонски споразум? Тих дана, када су српске општине требале власт предати бошњачким властима, на Федералној телевизији су се утркивали представници СДА политике са порукама српском народу. **Алија Изетбеговић** је поручивао да ће затворити сваког Србина који је носио пушку, а **Хасан Муратовић** је поручивао да његови сљедбеници снимају све митинге Срба који пропагирајуостанак Срба у Сарајеву и да ће одговарати свако ко присуствује тим митинзима, без обзира на узраст и пол.

И данас сам убијеђен да је реченица **Алије Изетбеговића**: - *Ја до љодне мислим овако, а од љодне мислим да љо није овако, већ онако* - увела нас, у Босни, у четворо-годишњи рат. Та његова *филозофска* реченица настала је када се 1992. године вратио из Лисабона. Појавио се на телевизији и рекао да је донио мир БиХ, јер је потписао **Кушиљеров** план.

Сутрадан се појавио на телевизији и рекао да није потписао **Кушиљеров** план. И тад је рекао да до подне мисли једно, а од подне друго.

У ствари, кажу, да он није смио да саопшти да је разговарао са Вашингтоном (Америци није одговарало да рат престане) и речено му је да ће му Америка гарантовати много више за Муслимане од **Кушиљеровој** плана. И он је послушао. Отуда произилазе тврдње да **Алија**, док је жив, никад неће бити осуђен за ратне злочине.

Зато ми морамо писати истину и нудити је свијету. Свијет ће ту истину почети препознавати. Њој треба ићи у сусрет. Када је сретнете препознат ћете је. Ако је будемо и сами чекали, никад је дочекати нећемо, јер нам је искривљују. Што је чешће будемо изговарали, она ће се више одомаћивати, а када се одомаћи истина ће постати стварност.¹⁸⁸

Бошко (Мирко) Антић,
с. Чекрчићи

И, на крају, обистиниле су се ријечи славног војводе **Живојина Мишића** да - нема рата који српски војник не може добити, ни рата који српски политичари не могу изгубити. Ни готово четири крваве године рата, ни стотине погинулих за слободу, ни неоскрнављена територија српских Чекрчића - нису били довољни да Срби остану на своме огњишту. Свјетски моћници и наша српска неслога допринијели су да се Срби са *завежљајем* - како пјесник рече, по ко зна који пут селе из свог завичаја, остављајући на милост и немилост своје куће да их из освете непријатељ пали и уништава, да скрнави гробове предака, да ремети мир уснулих јунака...

И скупише Срби завичај у завежљај, ставише га преко погнутих рамена и размиљеше се, клецавих кољена, по свијету као ракова дјеча - на Романију, у Подриње, у Семберију, у Србију, у Аустралију, у Канаду... Тамо сада пружају жиле коријења свог стабла и стварају нови живот с тугом у души, понеком са сузом у оку. И са сликом родног краја - и на јави и у сну. Једног дана ће опет порастити стабла из исте шуме, заливана успоменама из завичаја, са новим гранама и новим лишћем. И дуго ће бити увјерени да је свака ријека коју виде - њихова ријека Босна.

Године 1996, 28. фебруара, у Илијаш су, последије четири године рата, ушли Муслимани, а хиљаде Срба напустило свој родни крај, од кога се одвајало само кад се морало. Четири године ти људи бранили су своје огњиште, да би га овог дана напустили без борбе, јер тако су одлучили свјетски моћници и они који су овај рат и поч-

Гробље и црква у с. Чекрчићи (2002. год.)

Дом у с. Чекрчићи (након Дејтонског споразума)

Порушен мост у с. Чекрчићи, на путу Зеница - Сарајево (1993. год.)

ели и увукли у њега и њих. Тужно је данас бити Србин из тих крајева. На овај дан почиње нешто што овај народ није ни сањао – пут у неповрат. Узалуд су наде да ће се једног дана вратити на родну грудну. Ко год је у таквим околностима отишао никада се више није вратио.

И одоше Срби из родног краја. За њима је уништен сваки траг. Оно што није однесено – запаљено је. Тако данас стоје само темељи, бетонски анкери и огорјели рогови кућа на Добрицима. Тако је у цијелом крају. Пристали су Срби да жртвују своја родна огњишта да би спасили Републику Српску и мајку Србију – како су говорили. А како су им се и једна и друга одужиле знају они – постали су избјеглице и сналазили су се како су знали и умјели. Снаћи ће се они, али ране на души за родним крајем никада неће зацијелити, а понос им нико не може погазити (...на 25. сједници Врховног савјета одбране Савезне Републике Југославије, одржане 30. августа 1994. године, предсједник Републике Србије **Слободан Милошевић** први пут говори о замјени територија и каже: „Да би Муслимани извршили размјену са Србима за Војошћу, Илијаш и Хаџиће... Србима треба Озрен, Добој, евеншвално Дервенша“).

Остала им је само пјесма: „У завичај не моћу, а хтио бих да се враћим/у шућини ошћајем заувјек да ћићим“...

А онда, скоро четири године после прогона Срба, и Чекрчићи посташе Чекрекчије. „Дневни аваз“ је објавио 27. априла 2001. год. да су „Срби из Чекрекчија код Високој посјетили своје село... Посјету је обезбјеђивало 250 полицајаца. Испред сваке куће гђе су смјештени поинани из источне Босне била су два полицајца“.¹⁸⁹

189 **Бошко Антић**, из необјављене књиге „Чекрчићи - Бедем непробојни“.

ПОТРЕСНА КАЗИВАЊА (15)

Пише: **Душан Марић**

СЕСТРИ

• **Смиља Антић (75) из Чекрчића код Високој** гинула оба сина, **Ратко (51) и Мирко (34), бра** **Радић (34), сестрићи Зоран Гаврић (49) и Вель** **вић**

Ако има личних трагедија после којих живот постаје казна, онда међу њих спада и трагедија која је задесила **Смиљу Антић (75)** из Чекрчића код Високој. У Другом светском рату Смиља је изгубила мужа, а у овом рату оба сина, два сестрића и једног братића. И све то за само десет месеци.

Први Смиљин муж, **Војо Скопљак** из Љешева код Илијаша, за којег се удала у предвечерје рата, погинуо је 1942. године у Чекрчићи-

Мирко Антић

ма. Убили су га Срби, мештани.

- Не сећам се датума, знам само да је било лето - каже Смиља. - Покојни муж, његов отац и ја кренули смо са коњском запрегом да кући дотерамо неко сено. Пут нас је водио кроз Чекрчиће. По несрећи, док смо пролазили кроз село, Војо, који

је био велики веселањак, мачки, шалио се са маторећи како је нема слично. У повратку, тас нас пресрели на сеоској Воју са запрегом Свекру и мени су наре вимо пут. Од тада га в дели ни живог ни мрт

Сестрић

Кад је остала удова имала двадесет година који је имао годину д година касније, 1957. у Чекрчиће, за **Остоју** у Подлуговима радио. У другој години брака прво и једино дете, си

После завршене вачке школе, по углед ко се прихватио трго Оженио се **Биљаном** сина, **Срђана (1982)** (1984). Живели су у Ратко, који је радио к службеник у Сарајеву. **Милојком**, сином **Дан** и ћерком **Љиљаном (1** у Љешеву.

Почетком овог р су постали прва ли Српског Сарајева из ње Босне. Преко н мирно место у доли претворено је у попр српско-муслиманских

Други чин Смиљ трагедије почео је 1992. године кад је на кади код Рогатице, та зјашњеним околности њене рођене сестре **ран, Гаврић (49)**, стом гатице. По верзији к љини чуо од Смиљин **Рајка Антића, Зоран**

БРАТ ДО БРАТА, МАЈКА ДО СЕСТРИЋА

у рату по-
стиг Ненад
ко Вукиће-

и говорио не-
мештанима го-
чки шпијун и
мештани су
ком путу, ски-
и одвели га.
дили да наста-
ише нисмо ви-
вог.

и

вица Смиља је
а и сина Ратка
ана. Петнаест
удала се баш у
Антића који је
као трговац.
а родило им се
и Мирко.

средње трго-
у на оца, Мир-
вачког заната.
и стекао два
и Владимира
Чекрчићима.
ао поштански
у, са супругом
ијелом (1969)
(1976), живео је

ата Чекрчићи
нија одбране
правца Сред-
оћи, прелепо,
и реке Босне
иште крвавих
битака.

не породичне
почетком маја
српској бари-
кобе под нера-
ма, убијен син
Василије, Зо-
наторолог из Ро-
ју сам у Бије-
ног деверића
је убијен зајед-

**Смиља Антић са сином Рат-
ком**

но са једним својим пријатељем му-
слиманом, доктором из Рогатице,
кад је покушао да га у аутомобилу
извуче из града.

Три месеца касније, 23. августа,
смрт је походила дворе и друге Сми-
љине сестре, Наде, удате за Новицу

Вукићевића. Њен син Жељко поги-
нуо је поред моста у Чекрчићима, од
гелера гранате која је пала недале-
ко од његовог рова. Пре него што се
изгубио у самртном ропцу, саборци
су чули како изговара име своје ћер-
ке Нине, првог детета, која је рође-
на само месец дана пре тога. Болну
обавезу да тетки саопшти ужасну

На Ратковој сахрани у Илијашу,
Смиља је молила локалног свеште-
ника да јој поред синовљевог гроба
остави парцелу на којој ће она почи-
вати. Међутим, судбина је хтела да
на том месту буде сахрањен њен
други син, Мирко, командир чете у
Трећем батаљону Илијашке брига-
де Војске Републике Српске.

Милановићи

Осим за супругом Мирком и девером Ратком, Смиљина снаха
Биљана ојађена је и по другој породичној, девојачкој линији. Мусли-
мани су убили њеног стрица Рајка Милановића (46) и синове њена
друга два стрица, Јове и Радована, вршњаке Срђана и Владимира.
Убијени су у својој двадесет и првој години.

За смрт свог сина Срђана Јово Милановић сазнао је тек када је,
после осмомесечног робијања у Високом и Зеници, размењен и пу-
штен на слободу. Уместо радости сусрет са слободом задао му је бол-
јачи од свих болова претрпљених у муслиманским мучилиштима.

вест о губитку сина јединца преузео
је Ратко Антић. Преседео је код не-
срећне жене неколико часова, при-
чао са њом о свему и свачему, али
није смогао снаге да јој каже оно
због чега је дошао. У сутон, носећи
му мајчине поздраве и молбу да је
обиђе, уз изговор да жури у једини-
цу, Ратко је кренуо на Жељкову са-
храну.

Синови

Због близине непријатељских
положаја, Жељко је сахрањен под
окриљем ноћи, без погребне повор-
ке, говора и почасног плотуна уз
који се сахрањују ратници. Недуго
пошто је на братов гроб бацио по-
следњи грумен земље, погинуо је и
Ратко. Док је идући са сахране сво-
јој кући чамцем прелазио Босну, и
поред међусобног довикивања, ми-
слећи да је у питању муслиманска
замка, српски војници из ровова на
другој обали реке отворили су ватру
и убили га. Ноћ, непажња и страх
исписали су тако још једну страни-
цу дугачке хронике несрећних срп-
ских братоубистава у овом рату.

У зору петог марта 1993. годи-
не, док је на koti Чечавка, од Чекр-
чића према Високом, обилазио по-
ложај своје чете, у једном српском
рову сачекали су га и убили каму-
флирани муслимански војници, који
су под окриљем ноћи практично
ушли у српски борбени распоред. У
жестокој борби која се тог дана раз-
вила на фронту испред Чекрчића
Срби су изгубили још осам војника
и три цивила.

У међувремену, октобра 1992.
године, на положај у Љешеву, од ге-
лера артиљеријске гранате погинуо
је и Смиљин братић Ненад Радић
(34) у рову који је држао са својим
братом близанцем, Предрагом. Сре-
ћом, само неколико часова раније,
први пут од почетка рата, близанци
су послушали очеву молбу и раздо-
вјили се. Предраг је отишао у други
ров, а Ненад остао да сачека смрт.
Да све буде чудније, тог дана на
истом положају погинуо је само још
један војник који се звао - Предраг
Радић.

Смиља Антић сада живи у Бије-
љини, са снахом Биљаном и унуци-
ма. Чекрчићи и Илијаш

СПИСАК ПОГИНУЛИХ БОРАЦА 3. ПЈЕШАДИЈСКОГ БАТАЉОНА ИЛИЈАШКЕ БРИГАДЕ ВРС*

Списак обухвата 106 бораца који су погинули на првој борбеној линији (89 бораца) или на друге начине у дубини територије (17 бораца). Сачињен је на основу података из књиге **Аџић Велимира** „Илијашки немањићи“ и провјером података у бази ЦИПС-а. Од укупног броја погинулих бораца, 49 их је живило на територији МЗ Чекрчићи.

А) Смртно страдали: на првој линији одбране

1. **Авлијаш (Рајко) Грујо**, борац. Рођен је 9. децембра 1955. год. у Високом, ЈМБ 0912955171771. Био је припадник 4/3. пб. Погинуо је 17. јуна 1995. год. у с. Бањер, општина Илијаш. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послје рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 14. ред. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом заслуга за народ*. Од уже породице остали су супруга **Споменка**, син **Милан** и ћерка **Оливера**.
2. **Авлијаш (Слободан) Српко**, борац. Рођен је 24. децембра 1953. год. у Високом, ЈМБ 2412953171779. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 25. новембра 1993. год. у мјесту Мачак, Црна Ријека. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, општина Илијаш, а послје рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 14. ред. Од уже породице остали су супруга **Живана**, ћерке **Тања**, **Зорица** и **Александра**.
3. **Аврамовић (Боро) Живко**, борац. Рођен је 30. јула 1946. год. у Гламочу, ЈМБ 3007946174136. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 29. августа 1995. год. у мјесту Чифлук (Љубнићи), општина Илијаш. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послје рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 2. ред. Од уже породице остали су супруга **Љиљана**, син **Борислав** и ћерка **Данијела**.
4. **Антић (Остоја) Мирко**, борац. Рођен је 26. априла 1958. год. у Високом, ЈМБ 2604958171773. Био је командир 2/3. пб. Погинуо је 5. марта 1993. год. у мјесту Крчевине, Чекрчићи. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послје рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 2. ред. Посмртно одликован 1994. год. *Медаљом заслуга за народ*. Од уже породице остали су супруга **Биљана**, синови **Срђан** (1982) и **Владимир** (1984).

* Одред ТО Чекрчићи, који је био формиран фебруара 1992. год, 31. августа 1992. год. улази у састав 3.пб Ибр. Батаљон је формиран претежно од војних обвезника са подручја МЗ Чекрчићи, а дијелом са подручја села Љубнићи и Кадарићи, као и војним обвезницима избјеглим са подручја општине Високо. Батаљон је бранио положаје у рејону МЗ Чекрчићи, општина Високо.

- 5. Антуновић (Петар) Бошко**, борац. Рођен је 23. марта 1932. год. у селу Јелашје, општина Високо, ЈМБ 2303932174138. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 22. јуна 1992. год. у Пријеком (Високо). Сахрањен је на гробљу у Илијашу. Од чланова уже породице остала је супруга **Ана**.
- 6. Билал (Владимир) Петар**, борац. Рођен је 30. маја 1940. год. у мјесту Љубнићи, општина Илијаш, ЈМБ 3005940171779. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 21. јуна 1995. год. у с. Бањер. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послѣ рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 3. реду. Од уже породице остали су супруга **Милојка**, ћерке **Миланка** и **Јорданка**.
- 7. Билал (Душан) Миленко**, борац. Рођен је 4. јула 1962. год. у Високом, ЈМБ 0407962171772. Био је припадник 3/3. пб. Тешко рањен 17. јуна 1995. год. у с. Бањер, општина Илијаш. Пребачен у болницу „Жица“, Блажуј, а затим на ВМА у Београд, гдје је преминуо 4. јула 1995. год. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, општина Илијаш а послѣ рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 3. реду. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом заслуга за народ*.
- 8. Билал (Илија) Димитрије Рајко**, борац. Рођен је 8. новембра 1941. год. у мјесту Љубнићи, општина Илијаш, ЈМБ 0811941171778. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 19. јуна 1995. год. у с. Бањер. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послѣ рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 18. реду. Од уже породице остали су супруга **Дивна**, син **Саша** и ћерка **Тања**.
- 9. Билал (Илија) Петар**, борац. Рођен је 4. јула 1949. год. у мјесту Љубнићи, општина Илијаш, ЈМБ 0407949171771. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 3. маја 1992. год. у мјесту Влајчићи, Бањер, општина Илијаш. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послѣ рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 18. реду. Посмртно одликован 1993. год. *Медаљом заслуга за народ*. Од уже породице остали су супруга **Драгица**, синови **Горан**, **Слободан** (1976) и ћерка **Наташа** (1976).
- 10. Бјелош (Станко) Драган**, борац. Рођен је 22. августа 1958. год. у Високом, нежењен, ЈМБ 2208958174141. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 3. јула 1995. год. у мјесту Кута, Чекрчићи. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послѣ рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 13. реду. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом мајора Милана Тејића*.

11. **Брајић (Душан) Раденко**, борац. Рођен је 23. марта 1963. год. у Високом, неожењен, ЈМБ 2303963174136. Био је припадник вода „Усијела“ 3. пб. Погинуо је 5. септембра 1992. год. у Чекрчићима. Сахрањен је на гробљу у Илијашу.
12. **Бујак (Рајко) Тихомир**, борац. Рођен је 16. октобра 1965. год. у Високом, неожењен, ЈМБ 1610965171777. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 3. маја 1992. год. у мјесту Влајчићи, Бањер, општина Илијаш. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 3. реду. Посмртно одликован 1993. год. *Медаљом заслуга за народ*.
13. **Букарац (Бошко) Радомир**, борац. Рођен је 27. јуна 1964. год. у мјесту Љубнићи, општина Илијаш, неожењен, ЈМБ 2706964171774. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 3. маја 1992. год. у мјесту Влајчићи, Бањер. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послије рата пренесен у Војничко споменгробље на Сокоцу и сахрањен у 3. реду. Посмртно одликован 1993. год. *Медаљом заслуга за народ*.
14. **Вановац (Перо) Бранко**, борац. Рођен је 6. марта 1953. год. у мјесту Концило, општина Високо, ЈМБ 0603953174134. Био је припадник 2/3. пб. Погинуо је 5. марта 1993. год. у мјесту Крчевине, Чекрчићи. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 3. реду. Посмртно одликован 1994. год. *Медаљом заслуга за народ*. Од уже породице остали су супруга **Босиљка**, ћерке **Биљана** (1981), **Миљана** (1983) и **Јелена** (1989).
15. **Витомир (Здравко) Боро**, борац. Рођен је 21. новембра 1959. год. на Сокоцу, неожењен, ЈМБ 2111959171770. Био је припадник 4/3. пб. Погинуо је 28. јуна 1995. год. у мјесту Крчевине, Чекрчићи, општина Високо. Сахрањен је на градском гробљу Градац у Сокоцу. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом заслуга за народ*.
16. **Вукичевић (Мићо) Ранко**, борац. Рођен је 24. марта 1939. год. у мјесту Чекрчићи, општина Високо, ЈМБ 2403939174138. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 5. јануара 1993. год. у мјесту Цвијановића поток, у Чекрчићима. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послије рата пренесен у Војничко спомен-гробље на Сокоцу. Од уже породице остали су супруга **Славојка** и ћерке **Гордана** и **Биљана**.

- 17. Вукичевић (Новица) Жељко**, борац. Рођен је 11. јуна 1965. год. у Високом, ЈМБ 1106965174164. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 22. августа 1992. год. у Чекрчићима. Сахрањен је на гробљу у Чекрчићима, а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 19. реду. Посмртно одликован 1994. год. *Златном медаљом за храброст*. Од уже породице остали су супруга **Сњежана** и ћерка **Нина** (1992).
- 18. Вуковић (Симо) Витомир**, борац. Рођен је 27. новембра 1949. год. у Високом, ЈМБ 2711949174132. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 8. августа 1994. год. у Копачима. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 13. реду. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом мајора Милана Тејића*. Од уже породице остали су супруга **Ранка**, ћерка **Марина** и син **Срђан**.
- 19. Гаврић (Лука) Боро**, борац. Рођен је 5. фебруара 1966. год. у мјесту Оцак, општина Илијаш, ЈМБ 0502966171788. Био је припадник 5/3. пб. Погинуо је 5. септембра 1994. год. у с. Бањер. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 1. реду. Од уже породице остали су супруга **Весна**, синови **Александар** (1989) и **Предраг** (1991).
- 20. Гаврић (Миленко) Илија**, борац. Рођен је 30. септембра 1947. год. у мјесту Пајтовићи, општина Вареш, ЈМБ 3009947171796. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 3. маја 1992. год. у с. Бањер, општина Илијаш. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 20. реду. Посмртно одликован 1993. год. *Медаљом заслуга за народ*. Од уже породице остали су супруга **Ранка**, син **Младенко** (1970) и ћерка **Младенка** (1976).
- 21. Глишић (Јакша) Радован**, борац. Рођен је 27. октобра 1937. год. у мјесту Чифлук, општина Илијаш, ЈМБ 2710937171778. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 20. маја 1995. год. у Чифлуку. Сахрањен је на гробљу у Илијашу.
- 22. Голубовић (Милисав) Братислав Кале**, борац. Рођен је 15. јануара 1962. год. у Високом, ЈМБ 1501962171780. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 5. марта 1993. год. у мјесту Крчевине, Чекрчићи. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 22. реду. Посмртно одликован 1994. год. *Медаљом заслуга за народ*. Од уже породице остали су супруга **Валентина**, ћерке **Дејана** (1987) и **Ана** (1990).

23. **Голубовић (Сретан) Јован**, борац. Рођен је 30. јула 1939. год. у мјесту Бањер, општина Илијаш, ЈМБ 3007939171792. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 25. новембра 1993. год. у мјесту Мачак, Црна Ријека. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 18. реду. Од уже породице остали су супруга **Сретанка**, син **Бориша** и ћерка **Венка**.
24. **Горанчић (Мирко) Слађан**, борац. Рођен је 31. јануара 1968. год. у Варешу, ЈМБ 3101968173970. Био је припадник 3/3. пб. Дана 16. октобра 1992. год. на Добрањском брду тешко рањен. Преминуо је 17. октобра 1992. год. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 23. реду. Од уже породице остали су супруга **Јасна** и ћерка **Дајана** (1990).
25. **Горанчић (Нико) Брано**, борац. Рођен је 3. септембра 1950. год. у мјесту Жожци, општина Вареш, ЈМБ 0309950174146. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 27. фебруара 1993. год. у Чекрчићима, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 13. реду. Посмртно одликован 1994. год. *Злајном медаљом за храбросћ*. Од уже породице остали су супруга **Гина**, ћерке **Ведрана** (1977) и **Жана** (1979) и син **Дражен** (1987).
26. **Гуњак (Слободан) Предраг**, борац. Рођен је 1. новембра 1959. год. у мјесту Заложје, општина Бреза, ЈМБ 0111959171129. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 16. јуна 1995. год. у мјесту Тук, Чекрчићи, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 8. реду. Од уже породице остала је супруга **Винка** (умрла 2012. год. - прим. прир.), ћерка **Горана** и син **Саша**.
27. **Дабих (Борислав) Петко**, борац. Рођен је 15. септембра 1957. год. у Високом, ЈМБ 1509957174136. Био је припадник 3. пб. Рањен је 18. јула 1992. год. на положају у Чекрчићима. Пребачен у болницу „Коран“ на Пале, гдје је истог дана умро. Сахрањен је на гробљу Репци на Палама.
28. **Дабих (Бошко) Станојко**, борац. Рођен је 27. марта 1942. год. у Сарајеву-Центар, ЈМБ 2703942174134. Био је припадник 3. пб. Рањен је 28. јуна 1992. год. у Чекрчићима. Пребачен у болницу на Пале, а затим на ВМА у Београд гдје је 21. јула 1992. год. преминуо. Сахрањен је на Бежанијском гробљу у Београду. Посмртно одликован 1994. год. *Злајном медаљом за храбросћ*. Од уже породице остали су супруга **Светиславка**, ћерке **Биљана** (1962), **Сњежана** (1978) и **Драгана**.

- 29. Драгичевић (Цвјетко) Ранко**, борац. Рођен је 10. априла 1944. год. у мјесту Мисоча, општина Илијаш, ЈМБ 1004944172660. Био је припадник 4/3. пб. Погинуо је 17. јуна 1995. год. у с. Бањер. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послје рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 22. реду. Од уже породице остали су супруга **Љубица**, син **Дејан** и ћерка **Дана**.
- 30. Ђокић (Алекса) Никола**, борац. Рођен је 1. јануара 1955. год. у Брези, ЈМБ 0101955171137. Био је припадник 5/3. пб. Погинуо је 17. октобра 1992. год. у мјесту Крчевине, Чекрчићи, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послје рата пренесен у Војничко спомен-гробље на Сокоцу. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом заслуга за народ*. Од уже породице остали су супруга **Славица**, синови **Милош** (1979) и **Милан** (1982).
- 31. Ђокић (Радоја) Видоја**, борац. Рођен је 1. јула 1955. год. у с. Доња Биоча, општина Илијаш, ЈМБ 0107955171771. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 12. августа 1992. год. у Чекрчићима, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Илијашу. Посмртно одликован 1994. год. *Сребрном медаљом за храброст*.
- 32. Ђуза (Светко) Славко**, борац. Рођен је 21. јануара 1965. год. у Варешу, ЈМБ 2101965173976. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 20. априла 1995. год. у мјесту Крчевине, Чекрчићи, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Илијашу.
- 33. Ескић (Стојан) Радоја**, борац. Рођен је 4. марта 1947. год. у мјесту Суљетина, општина Илијаш, ЈМБ 0403947174158. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 28. септембра 1995. год. у с. Копачи, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послје рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 23. реду. Од уже породице остали су супруга **Јованка**, син **Саша** и ћерка **Василија**.
- 34. Живковић (Вељко) Михајло**, борац. Рођен је 13. августа 1957. год. у Висок-ом, ЈМБ 1308957174130. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 19. јануара 1994. год. у мјесту Тук, Чекрчићи. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послје рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 13. реду. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом заслуга за народ*. Од уже породице остали су супруга **Сњежана**, синови **Велибор** и **Славиша**.
- 35. Живковић (Никола) Ранко**, борац. Рођен је 14. октобра 1935. год. у мјесту Чекрчићи, општина Високо, ЈМБ 1410935174144. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 21. априла 1993. год. у мјесту Врела, Чекрчићи. Сахрањен је на

гробљу у Илијашу, а последије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 25. реду. Од уже породице остали су супруга **Танкосава**.

36. **Живковић (Остоја) Василије**, борац. Рођен је 12. маја 1944. год. у с. Кути, општина Високо, ЈМБ 1205944174138. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 28. августа 1992. год. у Чекрчићима. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а последије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 2. реду. Од уже породице остали су супруга **Душанка** и син **Младен** (умро 2011. год. - прим. прир.).
37. **Зец (Бранко) Гојко**, борац. Рођен је 18. априла 1948. год. у мјесту Балибеговићи, општина Илијаш, ЈМБ 1804948171770. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 28. јуна 1992. год. у с. Бањер. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а последије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 6. реду. Посмртно одликован 1993. год. *Злајном медаљом за храброст*. Од уже породице остали су супруга **Драгица** и син **Миљан** (1973).
38. **Золотић (Манојло) Обрад**, борац. Рођен је 28. јануара 1966. год. у Зеници, нежењен, ЈМБ 2801966190019. Био је припадник 2/3. пб. Погинуо је 30. августа 1992. год. у мјесту Почивала, Чекрчићи, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а последије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 29. реду.
39. **Зупур (Илија) Недјељко**, борац. Рођен је 15. марта 1936. год. у мјесту Љубнићи, општина Илијаш, ЈМБ 1503936171775. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 17. јуна 1995. год. у с. Бањер. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а последије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 12. реду. Од уже породице остали су супруга **Лела** и ћерка **Верослава**.
40. **Зупур (Лука) Станко**, борац. Рођен је 23. септембра 1946. год. у мјесту Љубнићи, општина Илијаш, ЈМБ 2309946171776. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 5. марта 1993. год. у мјесту Барјак, Љубнићи. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а последије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 18. реду. Посмртно одликован 1994. год. *Злајном медаљом за храброст*. Од уже породице остали су супруга **Госпава**, син **Бориша** (1971) и ћерка **Борјана** (1976).
41. **Зупур (Недељко) Омиљ**, борац. Рођен је 9. децембра 1963. год. у Високом, ЈМБ 0912963171772. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 17. јуна 1995. год. у с. Бањер, општина Илијаш. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а последије

рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 12. реду. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом заслуга за народ*. Од уже породице остали су супруга **Бранка**, ћерка **Сара** и син **Олег**.

42. Илић (Перо) Драго, Хрват, борац. Рођен је 9. октобра 1962. год. у Високом, неожењен, ЈМБ 0910962174139. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 22. децембра 1993. год. у Чекрчићима. Сахрањен је у католичком гробљу у Подлуговима, општина Илијаш.

43. Јевтић (Страјо) Петар, борац. Рођен је 18. јула 1960. год. у мјесту Куносићи, општина Вареш, ЈМБ 1807960173974. Био је припадник 2/3. пб. Погинуо је 5. марта 1993. год. као командир чете у мјесту Крчевине, Чекрчићи, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Илијашу. Посмртно одликован 1994. год. *Медаљом заслуга за народ*. Од уже породице остали су супруга **Мирјана** и син **Александар** (1985).

44. Јефтић (Војислав) Тодо, борац. Рођен је 23. марта 1948. год. у селу Кадарићи, општина Илијаш, ЈМБ 2303948171783. Био је припадник 4/3. пб. Погинуо је 12. октобра 1992. год. у рејону с. Кралупи, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 7. реду. Од уже породице остали су супруга **Јефа** и син **Радослав** (1977).

45. Јовановић (Млађен) Радомир Дуњо, борац. Рођен је 5. априла 1959. год. у Високом, ЈМБ 0504959171783. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 5. марта 1993. год. у мјесту Крчевине, Чекрчићи. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, општина Илијаш а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 22. реду. Посмртно одликован 1994. год. *Медаљом заслуга за народ*.

46. Какућа (Драгутин) Војо, борац. Рођен је 30. марта 1950. год. у мјесту Врела, општина Илијаш, ЈМБ 3003950171138. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 17. јуна 1995. год. у с. Бањер. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 30. реду. Од уже породице остали су супруга **Славица**, син **Зоран** и ћерка **Драгана**.

47. Кисић (Никола) Борислав, борац. Рођен је 13. октобра 1957. год. у Високом, ЈМБ 1310957174135. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 8. новембра 1994. год. у мјесту Тук, Чекрчићи. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 2. реду.

Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом заслуга за народ*. Од уже породице остали су супруга **Вера**, ћерке **Санела** и **Сања**.

- 48. Ковачевић (Рајко) Стојан**, борац. Рођен је 15. фебруара 1943. год. у мјесту Закмур, општина Фоча, ЈМБ 1502943192188. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 8. августа 1994. год. у Копачима, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 19. реду. Од уже породице остали су супруга **Винка**, ћерке **Тања** и **Маја**.
- 49. Кокоруш (Јово) Бранко**, борац. Рођен је 9. августа 1934. год. у мјесту Копачи, општина Високо, ЈМБ 0908934174145. Био је припадник 1/3. пб. Нестао је 8. августа 1994. год. у Копачима. Дана 5. септембра 1994. год. размијењен мртав у Чекрчићима. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 19. реду. Посмртно одликован *Медаљом заслуга за народ* 1995. год. Од уже породице остали су супруга **Олга**, син **Ратко** и ћерка **Равијојла**.
- 50. Кокоруш (Лазар) Властимир**, борац. Рођен је 2. јануара 1955. год. у мјесту Копачи, општина Високо, ЈМБ 0201955174165. Био је припадник 3. пб. Тешко рањен у Врелима 24. априла 1995. год. Пребачен је у болницу „Жица“ у Блажуј, гдје је преминуо истог дана. Сахрањен је на гробљу у Илијашу. Од уже породице остали су супруга **Лепа**, синови **Бојан** и **Никола**.
- 51. Кокоруш (Новица) Љубомир**, борац. Рођен је 25. октобра 1963. год. у Високом, неожењен, ЈМБ 2510963174131. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 8. августа 1994. год. у Копачима. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 3. реду. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом заслуга за народ*.
- 52. Кокоруш (Рајко) Војо**, борац. Рођен је 21. априла 1963. год. у Високом, неожењен, ЈМБ 2104963174133. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 1. фебруара 1993. год. у Чекрчићима. Сахрањен је на гробљу у Илијашу. Посмртно одликован 1994. год. *Медаљом заслуга за народ*.
- 53. Костић (Аћим) Зоран**, борац. Рођен је 15. маја 1952. год. у мјесту Горани, општина Високо, ЈМБ 1505952174140. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 21. јуна 1995. год. у с. Бањер, општина Илијаш. Сахрањен је на гробљу у Подлуговима, општина Илијаш а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 24. реду. Од уже породице остали су супруга **Зорка**, синови **Родољуб** и **Аћим**.

- 54. Лалић (Млађен) Миодраг**, борац. Рођен је 22. јануара 1976. год. у Високом, нежењен, ЈМБ 2201976174138. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 22. августа 1992. год. у Чекрчићима. Сахрањен је на гробљу у Чекрчићима, а послје рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 19. реду. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом заслуга за народ*.
- 55. Лалић (Саво) Живко**, борац. Рођен је 21. октобра 1946. год. у мјесту Чекрчићи, општина Високо, нежењен, ЈМБ 2110946174146. Био је припадник 3. пб. Рањен је 3. фебруара 1993. год. у Чекрчићима. Пребачен у болницу „Жица“ у Блажуј, гдје је истог дана преминуо. Сахрањен на гробљу у Илијашу, а послје рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 29. реду. Посмртно одликован 1994. год. *Медаљом заслуга за народ*.
- 56. Малишановић (Давид) Ђорђија**, борац. Рођен је 12. маја 1952. год. у мјесту Бакотић, општина Маглај, ЈМБ 1205952174139. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 21. августа 1992. год. у мјесту Усијела, Чекрчићи, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послје рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 7. реду. Посмртно одликован 1994. год. *Златном медаљом за храброст*. Од уже породице остали су супруга **Веруша**, синови **Младен** (1978) и **Бојан** (1980).
- 57. Милановић (Веселин) Драго**, борац. Рођен је 28. фебруара 1943. год. у мјесту Калотићи, општина Високо, ЈМБ 2802943174144. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 5. марта 1993. год. у мјесту Крчевине, Чекрчићи. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, општина Илијаш а послје рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 11. реду. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом заслуга за народ*. Од уже породице остали су супруга **Анђелија** и син **Драган**.
- 58. Мирић (Василије) Тихомир**, борац. Рођен је 15. септембра 1939. год. у мјесту Чекрчићи, општина Високо, ЈМБ 1509939174145. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 22. августа 1992. год. у Чекрчићима. Сахрањен је на гробљу у Чекрчићима. Од уже породице остали су супруга **Анђелија**.
- 59. Мирић (Драгољуб) Добрица**, борац. Рођен је 28. априла 1954. год. у Високом, ЈМБ 2804954174130. Био је припадник 3. пб. Рањен је 23. децембра 1992. год. у мјесту Кута, Чекрчићи. Упућен у болницу „Жица“ Блажуј, а одатле у болницу на Соколац, гдје је умро 25. децембра 1992. год. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послје рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 19. реду. Од уже породице остали су супруга **Новка**, ћерке **Драгана** (1982) и **Мирјана** (1986).

60. **Мирић (Душан) Зоран**, борац. Рођен је 4. августа 1958. год. у Високом, ЈМБ 0408958174143. Био је припадник 6/3. пб. Дана 19. јануара 1993. год. у рејону Почивала, Чекрчићи, тешко рањен, па је хитно пребачен у болницу „Жица“ у Блажуј, гдје је преминуо истог дана. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послѣ рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 4. реду. Посмртно одликован 1993. год. *Ордемом Милоша Обилића*. Од уже породице остали су супруга **Сњежана**, ћерка **Жељка** и син **Владимир** (1986).
61. **Мирић (Јанко) Добрица**, борац. Рођен је 12. јула 1947. год. у мјесту Чекрчићи, општина Високо, ЈМБ 1207947174131. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 26. септембра 1992. год. у Чимену (центар Чекрчића). Сахрањен је на гробљу у Чекрчићима, а послѣ рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 30. реду. Од уже породице остали су супруга **Славојка**, син **Горан** (1980) и ћерка **Јелена** (1984).
62. **Мирић (Миленко) Раде**, борац. Рођен је 5. септембра 1956. год. у Високом, ЈМБ 0509956174139. Био је припадник 1/3. пб. За вријеме напада на с. Копачи 8. августа 1994. год. је нестао. Размијењен је мртав 5. септембра 1994. год. у Чекрчићима. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послѣ рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 25. реду.
63. **Мирић (Момчило) Милош**, борац. Рођен је 13. марта 1953. год. у мјесту Збиље, општина Високо, ЈМБ 1303953174134. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 22. августа 1992. год. у мјесту Кута, Чекрчићи. Сахрањен је на гробљу у Илијашу.
64. **Мирић (Славко) Милорад Мишо**, борац. Рођен је 12. октобра 1950. год. у мјесту Чекрчићи, општина Високо, ЈМБ 1210950174135. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 4. августа 1992. год. у мјесту Парин бријег, Чекрчићи. Сахрањен је на гробљу у Чекрчићима, а послѣ рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 30. реду. Посмртно одликован 1994. год. *Медаљом заслуга за народ*. Од уже породице остали су супруга **Споменка**, синови **Александар** (1976) и **Миљан** (1979).
65. **Митровић (Саво) Александар Ацо**, борац. Рођен је 17. септембра 1971. год. у Сарајеву-Центар, нежењен, ЈМБ 1709971171777. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 5. марта 1993. год. у мјесту Барјак, Љубнићи, општина Илијаш. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послѣ рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 19. реду. Посмртно одликован 1994. год. *Медаљом заслуга за народ*.

- 66. Михајловић (Божана) Ратко**, борац. Рођен је 17. јуна 1957. год. у Варешу, ЈМБ 1706957173989. Био је припадник 2/3. пб. Погинуо је 21. јуна 1995. год. у мјесту Крчевине, Чекрчићи, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Подлуговима, општина Илијаш.
- 67. Мојсиловић (Јанко) Цано**, борац. Рођен је 2. маја 1969. год. у мјесту Љубнићи, општина Илијаш, нежењен. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 1. јула 1992. год. на положају у Љубнићима. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 12. реду. Посмртно одликован 1993. год. *Златном медаљом за храброст*.
- 68. Мотика (Ново) Бошко**, борац. Рођен је 5. јануара 1959. год. у Олову, ЈМБ 0501959174376. Био је припадник 2/3. пб. Погинуо је 13. септембра 1992. год. у с. Кривајевићи, општина Кладањ. Сахрањен је на гробљу у Кривајевићима, а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 2. реду. Посмртно одликован 1994. год. *Орденом Њејоша III реда*. Од уже породице остали су супруга **Сретана**, ћерка **Зорица** (1987) и син **Новица** (1991).
- 69. Николић (Перо) Томислав**, борац. Рођен је 13. октобра 1931. год. у мјесту Мисоча, општина Илијаш, ЈМБ 1310931174137. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 2. јула 1995. год. у Чекрчићима, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 1. реду. Од уже породице остали су супруга **Ружа**, син **Српко** и ћерка **Славица**.
- 70. Панић (Милан) Никица**, борац. Рођен је 1. јануара 1950. год. у мјесту Мисоча, општина Илијаш, ЈМБ 0101950171775. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 15. јуна 1995. год. на Набожићу. Сахрањен је на гробљу у Илијашу. Од уже породице остали су супруга **Недељка**, синови **Срђан** и **Немања**.
- 71. Попић (Милош) Живко**, борац. Рођен је 16. марта 1954. год. у мјесту Балибеговићи, општина Илијаш, нежењен, ЈМБ 1603954171779. Био је командир 4/3. пб. Тешко је рањен 27. јануара 1993. год. у мјесту Жуч, општина Сарајево. Пребачен у болницу „Жица“ у Блажују гдје је умро 28. јануара 1993. год. Сахрањен је на гробљу Градина у Балибеговићима, а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 28. реду. Посмртно одликован 1994. год. *Медаљом заслуга за народ*.

72. **Пртвар (Јово) Радивоје**, борац. Рођен је 14. октобра 1946. год. у с. Бањер, општина Илијаш, ЈМБ 1410946171120. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 17. јуна 1995. год. у с. Бањер. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 14. реду. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом заслуга за народ*. Од уже породице остали су супруга **Ђурђа**, син **Горан** и ћерка **Гордана**.
73. **Радић (Мирко) Срђан**, борац. Рођен је 12. маја 1960. год. у Високом, неожењен, ЈМБ 1205960174156. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 3. маја 1992. год. у с. Бањер, (Влајчићи), општина Илијаш. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 3. реду.
74. **Савић (Јован) Влајко**, борац. Рођен је 16. јуна 1949. год. у с. Бањер, општина Илијаш, ЈМБ 1606949171778. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 17. јуна 1995. год. у с. Бањер. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 14. реду. Од уже породице остали су супруга **Здравка**, синови **Братислав** и **Миљан**.
75. **Самарцић (Ненад) Јадранка**, борац. Рођена је 15. јула 1976. год. у Високом, неувдата, ЈМБ 1507976176775. Била је припадник 3/3. пб. Погинула је 5. августа 1992. год. у Љубнићима, општина Илијаш. Сахрањена је на гробљу у Љубнићима, а послије рата пренесена на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањена у 20. реду.
76. **Скопљак (Костадин) Новица**, борац. Рођен је 5. априла 1940. год. у мјесту Долипоље, општина Високо, ЈМБ 0504940174145. Био је припадник 2/3. пб. Погинуо је 4. марта 1993. год. у мјесту Крчевине, Чекарчићи. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 4. реду. Посмртно одликован 1994. год. *Златном медаљом за храброст*. Од уже породице остали су супруга **Душанка** и син **Жељко** (1967).
77. **Скопљак (Саво) Миливој**, борац. Рођен је 27. априла 1953. год. у мјесту Долипоље, општина Високо, ЈМБ 2704953171788. Био је припадник 3. пб. Тешко је рањен 17. јуна 1995. год. у рејону с. Бањер, општина Илијаш. Преминуо на ВМА у Београду 24. новембра 1995. год. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима.

- 78. Станковић (Војин) Борко**, борац. Рођен је 10. априла 1954. год. у мјесту Горња Папратница, општина Какањ, ЈМБ 1004954174157. Био је припадник 4/3. пб. Тешко је рањен 27. августа 1992. год. на положају Мандино брдо, општина Високо. Након краћег лијечења на Палама пребачен на ВМА у Београд, гдје је преминуо 19. септембра 1992. год. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 3. реду. Од уже породице остали су супруга **Верица**, син **Звјездан** (1976) и ћерка **Милијана** (1980).
- 79. Стевановић (Петар) Драго**, борац. Рођен је 30. марта 1970. год. у Какњу, неожењен, ЈМБ 3003970192174. Био је припадник 2/3. пб. Погинуо је 23. децембра 1992. год. у Чекрчићима, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Илијашу. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом заслуга за народ*.
- 80. Стојановић (Бранко) Рајко**, борац. Рођен је 11. фебруара 1953. год. у мјесту Подвиње, општина Високо, ЈМБ 1102953174139. Погинуо је 30. јуна 1992. год. у мјесту Барјак, Љубнићи, општина Илијаш. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 22. реду. Посмртно одликован 1993. год. *Златном медаљом за храброст*. Од уже породице остали су супруга **Стана**, ћерке **Драгана** (1981) и **Драженка** (1983).
- 81. Суботић (Славко) Синиша**, борац. Рођен је 26. децембра 1967. год. у Сарајеву-Центар, ЈМБ 2612967171134. Био је припадник 4/3. пб. Погинуо је 25. августа 1992. год. на коси Мандино брдо, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Илијашу. Посмртно одликован 1993. год. *Медаљом заслуга за народ*.
- 82. Тодоровић (Коста) Лука**, борац. Рођен је 17. октобра 1926. год. у мјесту Добро, општина Високо, ЈМБ 1710926174135. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 3. маја 1992. год. у мјесту Добро брдо, Љубнићи, општина Илијаш. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима. Од уже породице остала је супруга **Пава**.
- 83. Тодоровић (Љубомир) Велимир**, борац. Рођен је 27. септембра 1967. год. у мјесту Добро, општина Високо, неожењен, ЈМБ 2709967174137. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 3. маја 1992. год. у с. Бањер, општина Илијаш. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 3. реду.

- 84. Тодоровић (Недељко) Тодор**, борац. Рођен је 20. марта 1938. год. у с. Добро, општина Високо, ЈМБ 2003938174152. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 3. маја 1992. год. у с. Добро. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, општина Илијаш.
- 85. Трифковић (Миладин) Рајко**, борац. Рођен је 13. октобра 1958. год. у Високом, ЈМБ 1310958174139. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 16. новембра 1992. год. у мјесту Пијесак, с. Бањер, општина Илијаш. Сахрањен је на гробљу у Илијашу. Посмртно одликован 1994. год. *Медаљом мајора Милана Тејића*. Од уже породице остали су супруга **Јадранка**, син **Ведран** (1985) и ћерка **Јелена** (1987).
- 86. Удовичић (Станиша) Радован**, борац. Рођен је 12. августа 1951. год. у мјесту Доњи Лучани, општина Какањ, ЈМБ 1208951190016. Био је припадник 1/3. пб. Погинуо је 21. августа 1992. год. у мјесту Крчевине, Чекрчићи, општина Високо. Сахрањен је на гробљу у Илијашу. Од уже породице остали су супруга **Радојка**, син **Зоран** (1974) и ћерка **Зорица** (1979).
- 87. Цвијановић (Петар) Милинко**, борац. Рођен је 13. фебруара 1953. год. у мјесту Чекрчићи, општина Високо, ЈМБ 1302953174162. Био је припадник 3. пб. Тешко рањен 9. јула 1995. год. у Чекрчићима. Пребачен у болницу „Жица“ у Блажуј, а затим у болницу Соколац. гдје је преминуо 14. јула 1995. год. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 17. реду. Од уже породице остали су супруга **Борка**, син **Огњен** и ћерке **Миланка** и **Милијана**.
- 88. Шурбат (Богдан) Момир**, борац. Рођен је 21. септембра 1950. год. у мјесту Љубнићи, општина Илијаш, ЈМБ 2109950171773. Био је припадник Одрета ТО „Љубнићи“. Погинуо је 9. јуна 1992. год. на коси у с. Бањер. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 3. реду. Посмртно одликован 1993. год. *Златном медаљом за храброси*. Од уже породице остали су супруга **Јорданка**, синови **Драшко** (1983) и **Богдан** (1985).
- 89. Шурбат (Боро) Маринко Марина**, борац. Рођен је 30. јула 1953. год. у мјесту Љубнићи, општина Илијаш, ЈМБ 3007953171770. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 10. марта 1994. год. у с. Бањер на положају Крчевине. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 22. реду. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом заслуга за народ*. Од уже породице остали су супруга **Рада**, син **Горан** и ћерка **Горица**.

Б) Смртно сѐрадали: ван њрве линије одбране

- 90. Андрић (Перо) Миладин**, борац. Рођен је 23. фебруара 1950. год. у Високом, ЈМБ 2302950174130. Био је припадник 3. пб. Дана 7. новембра 1993. год. пронађен је мртав у с. Каљина, општина Соколац. Сахрањен је на гробљу у Подлуговима, општина Илијаш. Од уже породице остали су супруга **Јелка**, син **Оливер** и ћерка **Валентина**.
- 91. Билал (Петар) Раденка Лала**, борац. Рођена је 9. октобра 1969. год. у Високом, неудата, ЈМБ 0910969176773. Била је припадник 3. пб. Погинула је у саобраћајној незгоди 27. јуна 1993. год. у Подлуговима, општина Илијаш. Сахрањена је на гробљу у Љубнићима, а послије рата пренесена на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањена у 3. реду.
- 92. Брајић (Миленко) Деспо**, борац. Рођен је 9. фебруара 1960. год. у с. Чатићи, општина Високо, ЈМБ 0902960174147. Био је припадник 3. пб. Услед тешке прехладе и упале плућа преминуо је 19. новембра 1992. год. на ВМА у Београду. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 3. реду. Од уже породице остали су супруга **Нада** и син **Слободан** (1989).
- 93. Дабић (Новица) Мирко**, борац. Рођен је 12. новембра 1936. год. у с. Кула Бањер, општина Високо, ЈМБ 1211936174145. Био је припадник 3. пб. Погинуо је 26. септембра 1992. год. у селу Кадарићи, општина Илијаш, на аутопуту од гелера гранате. Сахрањен је на гробљу у Илијашу. Од уже породице није нико остао.
- 94. Драгутиновић (Саво) Младен**, борац. Рођен је 28. октобра 1949. год. у Високом, ЈМБ 2810949171778. Био је припадник 3. пб. Услед јаких болова у грудима преминуо је 14. маја 1995. год. Сахрањен је на гробљу у Подлуговима, општина Илијаш. Од уже породице остали су супруга **Стојанка**, син **Дарко**, ћерке **Наташа** и **Сања**.
- 95. Ђурић (Ристо) Трифко**, борац. Рођен је 12. јануара 1941. год. у селу Двор, општина Високо, ЈМБ 1201941174166. Био је припадник 3. пб. Преминуо на ВМА у Београду 1. августа 1994. год. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послије рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 25. реду. Од уже породице остали су супруга **Милевка**, синови **Вељко** и **Драган** и ћерка **Споменка**.

96. **Зупур (Лазар) Живорад**, борац. Рођен је 25. септембра 1967. год. у мјесту Љубнићи, општина Илијаш, неожењен, ЈМБ 2509967171775. Био је припадник 3/3. пб. Погинуо је 5. јуна 1992. год. у кругу „Жељезаре“ у Илијашу од гелера гранате. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а послѣ рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 12. реду. Посмртно одликован 1993. год. *Медаљом заслуга за народ*.
97. **Крсмановић (Млађен) Остоја**, борац. Рођен је 27. децембра 1949. год. у мјесту Вилењак, општина Високо, ЈМБ 2712949174139. Био је припадник 4/3. пб. Услѣд обољења плућа преминуо је 10. септембра 1995. год. у Јањи, општина Бијељина. Сахрањен је на гробљу у Јањи.
98. **Мијић (Илија) Лазар**, борац. Рођен је 25. фебруара 1935. год. у мјесту Влашково, општина Илијаш, ЈМБ 2502935171779. Био је припадник 4/3. пб. Погинуо је 31. јула 1992. год. у непосредној близини своје куће у Кадарићима од гелера гранате. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послѣ рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 6. реду. Од уже породице остали су супруга **Нада**, син **Зоран** и ћерка **Зорица**.
99. **Обрадовић (Ратко) Илија**, борац. Рођен је 13. маја 1962. год. у Брзи, ЈМБ 1305962171132. Био је припадник 5/3. пб. Дана 18. новембра 1993. год. позлило му је, превезен је у болницу „Жица“ у Блажуј, гдје је преминуо истог дана. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послѣ рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 1. реду. Од уже породице остали су супруга **Данијела** и син **Борис** (1993).
100. **Попић (Јанко) Радомир Лала**, борац. Рођен је 22. априла 1957. год. у Високом, ЈМБ 2204957171771. Био је припадник 4/3. пб. Дана 14. априла 1992. год, преминуо је од последица можданог удара. Сахрањен је на гробљу Градина у Балибеговићима, општина Илијаш. Од уже породице остали су супруга **Младенка**, ћерка **Јелена** (1985) и син **Ђорђо** (1990).
101. **Радосављевић (Никола) Мирко**, борац. Рођен је 23. јуна 1970. год. у Високом, неожењен, ЈМБ 2306970174132. Био је припадник 6/3. пб. Погинуо је 6. новембра 1992. год. у Млинима, општина Илијаш. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а послѣ рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 17. реду. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом заслуга за народ*.

- 102. Радосављевић (Новица) Лазар**, борац. Рођен је 11. јуна 1969. год. у Високом, ЈМБ 1106969174134. Био је припадник 6/3. пб. Погинуо је 6. новембра 1992. год. у Млинима, општина Илијаш. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 17. реду. Посмртно одликован 1995. год. *Медаљом заслуга за народ*.
- 103. Рајић (Миливој) Миланко**, борац. Рођен је 16. јануара 1953. год. у мјесту Врховине, општина Соколац, ЈМБ 1601953171772. Био је припадник 3. пб. Дана 4. новембра 1992. год. од повишеног крвног притиска, преминуо је у болници „Свети Сава“ у Београду. Сахрањен је на гробљу у Илијашу, а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 13. реду. Од уже породице остали су супруга **Видосава**, син **Борко** (1978) и ћерка **Борјана** (1983).
- 104. Скопљак (Душан) Ранко**, борац. Рођен је 28. фебруара 1959. год. у Брези, ЈМБ 2802959174152. Био је припадник 3. пб. Нестао је 31. августа 1992. год. између линија раздвајања у Чекрчићима, општина Високо под непознатим околностима. Његови посмртни остаци нису пронађени.
- 105. Тучић (Никола) Здравко**, борац. Рођен је 3. августа 1966. год. у Илијашу, неожењен, ЈМБ 0308966171779. Био је припадник 3/3. пб. Након краће међусобне свађе, у хотелу у Илијашу 27. марта 1993. год. убио га је војник **Миро Вановац**. Сахрањен је на гробљу у Илијашу.
- 106. Шурбат (Велемир) Саво**, борац. Рођен је 24. јануара 1937. год. у мјесту Љубнићи, општина Илијаш, ЈМБ 2401937171783. Био је припадник 3. пб. Преминуо од срчаног удара 16. маја 1995. год. у Љубнићима. Сахрањен је на гробљу у Љубнићима, а после рата пренесен на Војничко спомен-гробље у Сокоцу и сахрањен у 3. реду. Од уже породице остали су супруга **Јања**, синови **Мирослав** и **Доброслав**.

ВИСОКО 1992-1995

Ексхумација 20 мртвих тијела са градског гробља у граду ВИСОКО

ЕКСХУМАЦИЈА НА ГРАДСКОМ ГРОБЉУ У ВИСОКОМ

2./3. јун 1999. године, градско гробље, ВИСОКО

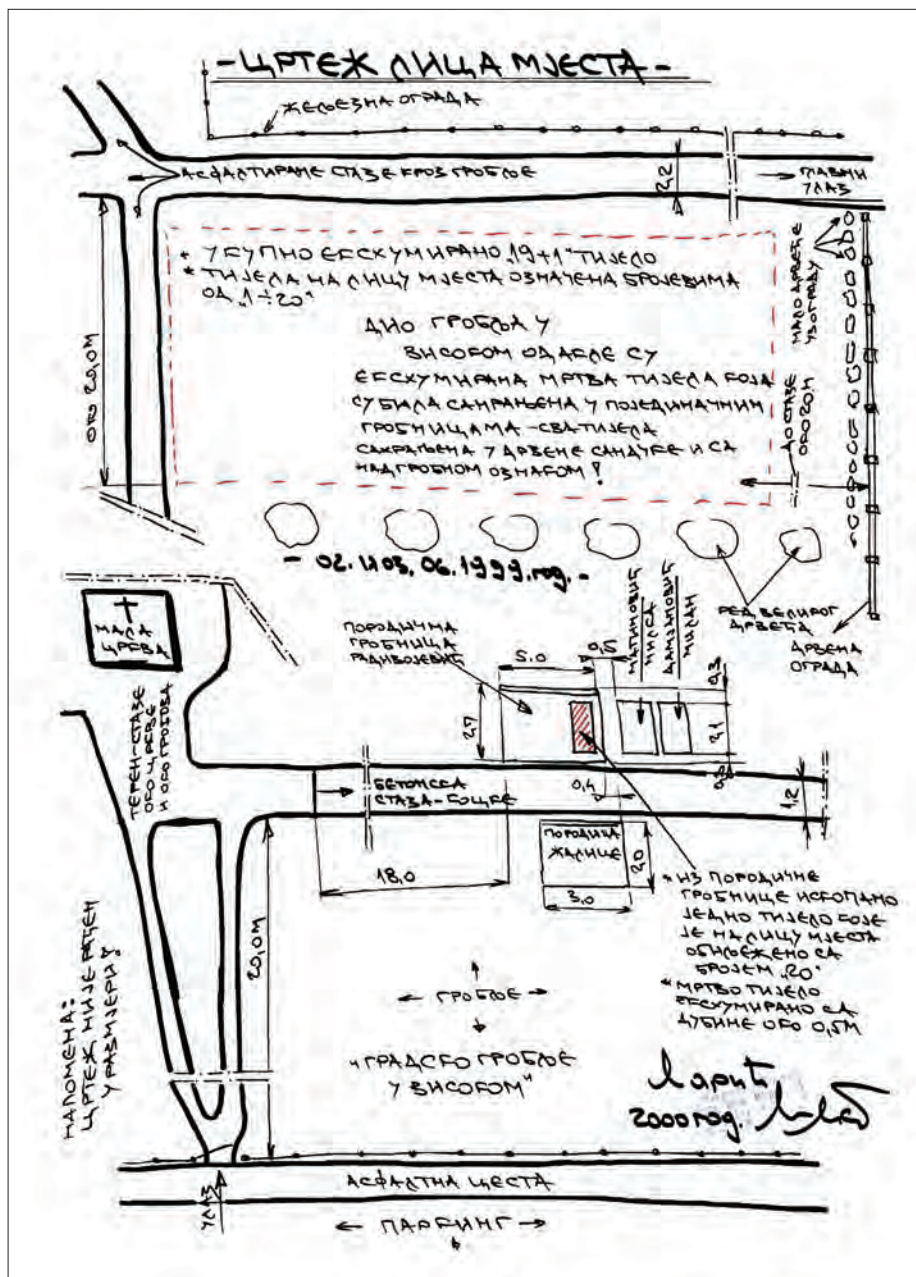
ВИСОКО 1992-1995

Током рата вршене су ексхумације посмртних остатака смртно страдалих цивила и војника српске националности, који су били сахрањено на градском гробљу у Високом као и на другим гробљима. Њихова размјена обављана је у организацији Комисија Црвеног Крста из Илијаша и Високог у присуству МКЦК.

Ексхумација већег броја смртно страдалих извршена је 2. и 3. јуна 1999. године. Тада је ексхумирано двадесет тијела из двадесет појединачних гробница на градском гробљу у Високом. Пренесена су у халу у кругу касарне у Лукавици, те је 18. јуна 1999. године извршена идентификација посмртних остатака.

Ексхумацијом је руководио Дане Јамина - истражни судија Окружног суда у Српском Сарајеву, са члановима Комисије. О ексхумацији је сачињен записник са пратећом текстуалном и фото-документацијом. Тијела ексхумираних препознавањем идентификовала је њихова родбина.

OKRUŽNI SUD U SRPSKOM SARAJEVU
 Broj: KRI 15/99
 Srpsko Sarajevo, 03.06.1999.godine

Z A P I S N I K

sastavljen dana 02. i 03.06.1999.godine u Visokom , Federacija BiH, od strane istražnog sudije Okružnog suda u Srpskom Sarajevu povodom ekshumacije mrtvih tijela iz pojedinačnih grobnica u gradskom groblju Visoko u kojima su, prema podacima sa kojima se raspolaže, sahranjeni građani Srpske nacionalnosti ubijeni u mjesecu junu 1992.godine u Visokom i selima Zimča, Kalotići, Kološići, Hlapčevići, i Biskupići.

PRISTUTNI: Dane Jamina, istražni sudija Okružnog suda u S.Sarajevu
 Ranka Mršić, zamjenik Okružnog Javnog tužioca u S.Sarajevu
 Milan Bogdanić, član komisije Republike Srpske za nestala i zarobljena lica
 Željko Dr. Karan, specijalista sudske medicine
 Milko Marić, dipl.ing. , balistički stručnjak
 Predstavnici IPTF, PHR sa prevodiocima , te predstavnici drugih Medjunarodnih organizacija kao i predstavnici policije i pravosudja Federacije BiH.

Lice mjesta obezbjedjuje policija Federacije BiH.

Za vrijeme vršenja ekshumacije vrijeme je sunčano i veoma toplo, vidljivost dobra.

Započeta 02.06.1999.godine u 10,00 časova.

ŠIRI OPIS LICA MJESTA

Grad Visoko nalazi se na teritoriji Federacije BiH, smješten na magistralnom putu koji iz Sarajeva vodi prema Doboju pored Ilijaša , na 30 km. od Sarajeva. Grad je smješten u plodnoj ravnici u dolini rijeke Bosne, okružen livadama, brdima i prostranim livadama.

BLIŽI OPIS LICA MJESTA

Nakon prolaska kroz Visoko, kroz centralnu gradsku ulicu , dolazi se na periferiju grada na kojoj je smješteno gradsko groblje kojim upravlja JKP "GRADSKA GROBLJA" Visoko. Groblje predstavlja funkcionalnu cjelinu smještenu na blagoj padini, ogradjeno a okolo groblja se nalaze privatne stambene kuće, dok se na sjevernoj strani čitavom dužinom groblja proteže asfaltni put koji vodi ka centru grada. Južno iznad groblja je veće brdo obraslo grmljem i listopadnim drvećem. Groblje je uređeno, održavano , zasadjeno cvijećem i drvećem a betonskim stazama podijeljeno na konfesionalne parcele.

U groblju, na sjevernoj strani do asfaltnog puta nalazi se stara pravoslavna parcela na kojoj je smješteno staro pravoslavno groblje na kome se nalaze uređeni pojedinačni grobovi i pojedinačne grobnice. Na kraju parcele nalazi se kapela pravoslavne crkve. Iznad starog pravoslavnog groblja nalazi se nova pravoslavna parcela (označena kao parcela br. P1) na blagoj kosini i na kojoj se uočavaju zemljene grobnice pravilno rasporedjene jedna do druge u redove, sa nadgrobnim oznakama u vidu krstova na kojima se nalaze natpisi imena i prezimena sahranjenim i godinom smrti.

OTVARANJE POJEDINIH GROBNICA

Grobnice se pojedinačno obilježavaju brojevima po redovima, gledano sa lijeve strane od betonske staze prema udesno, a zatim se iz grobova vade nadgrobne oznake - krstovi i polažu iznad grobnica iz kojih su izvadjeni.

Nakon toga radnici sa krampama i lopatama redom po brojevima iskopavaju grobnice skidajući slojeve zemlje a nakon iskopavanja, na prosječnoj dubini od oko 80 cm. ukazuju drveni mrtvački sanduci u kojima se nalaze leševi koji predstavljaju skeletne ostatke. Jedna za drugom otvara se 19 grobnica a zatim se pristupa vadjenju leševa. Svi leševi su prije vadjenja obilježeni identifikacionim brojevima i fotografisani a zatim su sa istim identifikacionim brojevima nakon vadjenja fotografisani, poredjani jedan do drugog.

Iz ove parcele ekshumirano je ukupno 19 leševa iz sljedećih pojedinačnih grobnica:

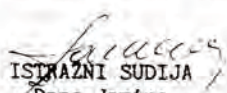
- Iz grobnice br. 1. sa natpisom ŽIKA RISTIĆ '92
- Iz grobnice br. 2. sa natpisom DUŠANKA RISTIĆ'92
- Iz grobnice br. 3. sa natpisom DANICA DAMJANOVIĆ'92
- Iz grobnice br. 4. sa natpisom NEDJO VOJNOVIĆ '92
- Iz grobnice br. 5. sa natpisom SLAVKO DAMJANOVIĆ'92
- Iz grobnice br.6. sa natpisom STOJAN GAVRIĆ'92
- Iz grobnice br.7. sa natpisom MILE VUKOVIĆ'92
- Iz grobnice br.8. sa natpisom DRAGINJA VUKOVIĆ'92
- Iz grobnice br.9. sa natpisom ZDRAVKO VUKOVIĆ'92
- Iz grobnice br.10. sa natpisom LAZAR HRVAČEVIĆ'92
- Iz grobnice br.11. sa natpisom JELENKO VUKOVIĆ'92
- Iz grobnice br.12. sa natpisom RAJKO VUKOVIĆ'92
- Iz grobnice br.13. sa natpisom NEDELJKO GAVRIĆ'92
- Iz grobnice br.14. sa natpisom RADIVOJE RADULOVIĆ'92
- Iz grobnice br.15. sa natpisom DRAGAN KOKOTOVIĆ'92
- Iz grobnice br.16. sa natpisom BOŠKO VUKOVIĆ'92
- Iz grobnice br.17. sa natpisom BRANKO CVJETIĆ'92
- Iz grobnice br.18. sa natpisom RAJKO GLIŠIĆ'92
- Iz grobnice br.19. sa natpisom SLOBODAN GOGIĆ'92

Leševi izvadjeni iz grobnica br. 5, 15. i 18. nisu bili u kesama u mrtvačkim sanducima, dok su se svi ostali leševi nalazili u kesama. Svaki izvadjeni leš je sa nadgrobnom oznakom stavljen u novu specijalnu kesu a zatim su utovareni u terensko vozilo i preveženi u odgovarajuće prostorije u bivšoj kasarni "Slaviša Vajner Čiča" u Lukavici radi sudsko medicinskog pregleda i identifikacije.

Osim ovih leševa, iz porodine grobnice porodice Radivojević u Staroj pravoslavnoj parceli izvadjen je leš sa natpisom na nadgrobnoj oznaci Dragan Radivojević'92, sahranjen u drvenom sanduku obloženom crvenom čojom.

Prema svemu navedenom iz pojedinačnih grobnica na novoj pravoslavnoj parceli i staroj pravoslavnoj parceli u Gradskom groblju Visoko ekshumirano je ukupno 20 leševa koji su predati ekspertskom timu radi sudsko medicinskog pregleda i identifikacije.

Završeno 03.06.1999.godine u 13,00 časova,

ISTRAŽNI SUDIJA
Dane Jamina

Ред. Бр.	Датум ексхумације	Датум обраде	Градско гробље "Високо" - Високо	Име и презиме идентификованог
6.	06.02.1999. и 06.03.1999.	06.25.1999.	Ексхумација двадесет тијела са градског гробља у граду Високо - ексхумација трајала два дана (02. и 03.06.1999. год.) Окружни суд у Српском Сарајеву - Кри: 15/99 од 03.06.1999. год. Сви Записници о идентификацији тијела заведени су под: Окружни суд у Српском Сарајеву Кри: 15/99 од 18.06.1999. год.	<p>бр. 1 - Ристић (Небо) Жељко рођ. 13.03.1966. год. ил. 18.06.1999. год. (М; В)</p> <p>бр. 2 - Ристић (Милош) Душанка рођ. 1945. год. ил. 18.06.1999. год. (Ж; П)</p> <p>бр. 3 - Дамјановић (Обрен) Даница рођ. 1940. год. ил. 18.06.1999. год. (Ж; П)</p> <p>бр. 4 - Војновић (Борње) Небо рођ. 1941. год. ил. 18.06.1999. год. (М; В)</p> <p>бр. 5 - Дамјановић (Дермеија) Славко рођ. 1935. год. ил. 18.06.1999. год. (М; П)</p> <p>бр. 6 - Гаврић (Илија) Стојан рођ. 12.07.1937. год. ил. 18.06.1999. год. (М; П)</p> <p>бр. 7 - Вуковић (Рајко) Миодраг рођ. 1970. год. ил. 18.06.1999. год. (М; П)</p> <p>бр. 8 - Вуковић (Илија) Драгиња рођ. 1924. год. ил. 18.06.1999. год. (Ж; П)</p> <p>бр. 9 - Вуковић (Момчило) Здравко рођ. 1946. год. ил. 18.06.1999. год. (М; П)</p> <p>бр. 10 - Хрвачевић (Радован) Лазар рођ. 23.04.1945. год. ил. 18.06.1999. год. (М; В)</p> <p>бр. 11 - Вуковић (Лушан) Јеленко, рођ. 1961. год. ил. 18.06.1999. год. (М; П)</p> <p>бр. 12 - Вуковић (Бошко) Рајко, рођ. 1948. год. ил. 18.06.1999. год. (М; П)</p> <p>бр. 13 - Гаврић (Лазар) Недељко, рођ. 1951. год. ил. 18.06.1999. год. (М; П)</p> <p>бр. 14 - Радуловић (Здравко) Радивоје, рођ. 1967. год. ил. 18.06.1999. год. (М; В)</p> <p>бр. 15 - Кокотовић (Рајко) Драган, рођ. 1957. год. ил. 18.06.1999. год. (М; В)</p> <p>бр. 16 - Вуковић (Коста) Бошко, рођ. 1927. год. ил. 18.06.1999. год. (М; П)</p> <p>бр. 17 - Цвијетић Драган, рођ. 23.06.1955. год. ил. 18.06.1999. год. (М; В)</p> <p>бр. 18 - Глишић (Богдан) Рајко, рођ. 1945. год. ил. 18.06.1999. год. (М; В)</p> <p>бр. 19 - Гогин (Видоје) Слободан, рођ. 1940. год. ил. 18.06.1999. год. (М; В)</p> <p>бр. 20 - Радивојевић Драган, рођ. 20.12.1954. год. ил. 18.06.1999. год. (М; В)</p>
7.	06.02.1999. и 06.03.1999.	06.25.1999.	Ексхумација двадесет тијела са градског гробља у граду Високо - ексхумација трајала два дана (02. и 03.06.1999. год.) Окружни суд у Српском Сарајеву - Кри: 15/99 од 03.06.1999. год. Сви Записници о идентификацији тијела заведени су под: Окружни суд у Српском Сарајеву Кри: 15/99 од 18.06.1999. год.	<p>бр. 14 - Радуловић (Здравко) Радивоје, рођ. 1967. год. ил. 18.06.1999. год. (М; В)</p> <p>бр. 15 - Кокотовић (Рајко) Драган, рођ. 1957. год. ил. 18.06.1999. год. (М; В)</p> <p>бр. 16 - Вуковић (Коста) Бошко, рођ. 1927. год. ил. 18.06.1999. год. (М; П)</p> <p>бр. 17 - Цвијетић Драган, рођ. 23.06.1955. год. ил. 18.06.1999. год. (М; В)</p> <p>бр. 18 - Глишић (Богдан) Рајко, рођ. 1945. год. ил. 18.06.1999. год. (М; В)</p> <p>бр. 19 - Гогин (Видоје) Слободан, рођ. 1940. год. ил. 18.06.1999. год. (М; В)</p> <p>бр. 20 - Радивојевић Драган, рођ. 20.12.1954. год. ил. 18.06.1999. год. (М; В)</p>

ВНСОКО 1992-1995

ОДГОВОРНОСТ ЗА ИЗВРШЕНЕ РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ

ВИСОКО 1992-1995

ПОВРЕДА МЕЂУНАРОДНОГ ХУМАНИТАРНОГ ПРАВА

Међународно хуманитарно право или право оружаних сукоба, како се још у теорији Међународног права назива, је дио Међународног јавног права. Међународно хуманитарно право представља систем правних правила регулисаних многобројним међународним конвенцијама којима се уређују односи између држава у оружаном сукобу и поводом оружаног сукоба. Представља нужан компромис између војне потребе и захтјева хуманости.

Примјена Међународног хуманитарног права не спречава војничку побједу, само захтјева да се не наносе велике патње и разарања.

Најважнија међународна акта која предвиђају повреду Међународног хуманитарног права и обавезују државе потписнице тих конвенција да их поштују и примјене у свом унутрашњем законодавству су:

1. Женевске конвенције од 12. августа 1949. године а то су:

- Конвенција за побољшање положаја рањеника и болесника у оружаним снагама у рату (I Женевска конвенција).
- Конвенција за побољшање положаја рањеника, болесника и бродолоника оружаних снага на мору (II Женевска конвенција).
- Конвенција о поступању са ратним заробљеницима (III Женевска конвенција).
- Конвенција о заштити грађанских лица за вријеме рата (IV Женевска конвенција) и два допунска протокола уз Женевске конвенције из 1977. године.

Допунски протокол I – о заштити жртава међународних оружаних сукоба.

Допунски протокол II – о заштити жртава немеђународних оружаних сукоба.

2. Конвенција о спречавању и кажњавању злочина геноцида из 1948. године.

3. Конвенција о заштити културних добара у случају оружаног сукоба из 1954. године.

4. Конвенција о сузбијању и кажњавању злочина апартхејда из 1973. године.

5. Конвенција о спречавању и кажњавању кривичних дјела против лица под међународном заштитом из 1976. године.

6. Конвенција о забрани или ограничавању употребе одређених врста класичног оружја које има прекомјерне трауматске ефекте или дјелује без разлике у погледу циљева из 1980. године са пет протокола.

Постоје и многе друге међународне конвенције и декларације које се односе на ограничења и забрану средстава и метода ратовања.

Међународно хуманитарно право у основи садржи двије групе правила. У првој групи су правила о заштити оних који не учествују или више не учествују у борби – заштићена лица (рањеници и болесници, ратни заробљеници, цивилна лица, те медицинско и вјерско особље, припадници оружаних снага). Друга група обухвата правила која се односе на ограничавање средстава и метода ратовања, а која изазивају сувишне патње и разарања или оштећују околину.

Правна правила Међународног хуманитарног права су примарна правна правила о понашању за вријеме рата, оружаног сукоба или окупације, а њихова повреда представља ратне злочине у најширем смислу као секундарна правна правила (злочин агресије, геноцид, злочин против човјечности, ратни злочин против цивилног становништва, ратни злочин против рањеника и болесника, ратни злочин против ратних заробљеника итд.).

Основни Кривични закон СФРЈ¹⁹⁰ и Кривични закон БиХ¹⁹¹ садрже одредбе наведених међународних конвенција.

* * *

Злочини извршени 20. јуна 1992. године, као и **непосредно** прије и послије, над Србима општине Високо правно се могу оквалификовати као **злочин против човјечности**.¹⁹²

190 Кривични закон СФРЈ, донесен је 28. септембра 1976. год. и објављен је у "Сл. листу СФРЈ" бр. 44/76, а ступио је на снагу 1. јула 1977. год.

191 Кривични закон БиХ, "Сл. гласник БиХ" бр. 3/03. од 1. марта 2003. год.

192 Кривични закон БиХ члан 172:

„Ко, као дио распрострањеног или систематског напада усмјереног било против којег цивилног становништва, знајући за такав напад“, учини које од ових дјела:

- а) лишење друге особе живота (убиство);
- б) истребљење;
- ц) одвођење у ропство;
- д) депортација или присилно пресељење становништва;
- е) затварање или друго тешко одузимање физичке слободе супротно основним правилима Међународног права;
- ф) мучење;
- г) присиљавање друге особе употребом силе или пријетње директним нападом на њен живот или тијело или на живот или тијело њој блиске особе, на сексуални однос или с њим изједначену сексуалну радњу (силовање), сексуално ропство, присилну проституцију, присилну трудноћу, присилну стерелизацију или било који други облик тешког сексуалног насиља;
- х) прогон било које групе људи или колектива на политичкој, расној, националној, етничкој, културној, вјерској, полној или другој основи која је универзално прихваћена као недопустива по међународном праву, у вези с било којим кривичним дјелом из овог става овог члана, било којим кривичним дјелом прописаним у овом закону или било којим кривичним дјелом у надлежности Суда БиХ;
- и) присилни нестанак особа;
- ј) злочин апартхејда;
- к) друга нечовјечна дјела сличне природе, учињена у намјери доношења велике патње или озбиљне физичке или психичке повреде или нарушења здравља,

казнит ће се казном затвора најмање десет година или казном дуготрајног затвора.”

Обиљежја овог злочина могу се сагледати анализом елемената овог дјела:

Први елеменат овог дјела је чињеница да је напад јединица ТО Зеница и ТО Високо дана 20. јуна 1992. године био дио широког (распрострањеног) или систематског напада. Тога дана је била масовна оружана акција, чиме се искључују насумична и изолована кривична дјела против појединаца као индивидуе. Напад је био усмјерен против велике групе српског становништва. Према расположивим документима (документа Штаба ТО Високо и друга) може се закључити да је постојала унапријед утврђена политика и план организованог напада против српског цивилног становништва на територији општине Високо.

Ово је заједничка основа извршених инкримисаних дјела која је била присутна тог дана. Објекат злочина је било цивилно становништво.

Напад ујерен против било којег цивилног становништва значи понашање које обухвата вишеструко извршење неке од радњи које је прописано за ово кривично дјело а против цивилног становништва. При томе је битно да је то понашање у складу са државном или организацијском политиком да се изврши такав напад или у циљу помагања тој политици, о чему свједоче бројни документи.

Ово дјело није изолован случај или спорадични догађај, већ представља дио политике власти у Високом те представља широку или систематску праксу вршења злочина која се толерише, прашта или на њу пристаје.

Други елеменат овог дјела говори о томе да није неопходно да учинилац (јединице ТО Високо и ТО Зеница) буде упознат о криминалној политици или плану којим су осмишљени распрострањени или систематски оружани напади већ да има знања да су његове радње извршења дио тих напада на цивилно становништво и у складу са том политиком или планом. Од учиниоца се не захтијева постојање намјере за уништењем неке националне, етничке, расне или вјерске групе - довољно је сазнање о широко припреманом нападу.

Трећи елеменат говори о доказу да се прогон Срба са територије општине Високо десио 20. јуна 1992. године. Доказ је прогнано српско становништво (око 3.000). Овај доказ потврђује да је постојала дискриминаторска појава по етничкој и вјерској основи у погледу српског народа као препознатљиве етничке, националне и вјерске групе.

Бројни су примјери злочина у којима су смртно страдала цивилна лица, вршења мучења, заточења у логоре, силовања, разарања објеката и друго, којима се доказује **ратни злочин против цивилног становништва**.

Инкриминисана дјела која су се дешавала прије и после 20. јуна 1992. године могу се оквалификовати као **ратни злочин против цивилног становништва**.¹⁹³ За постојање обиљежја овог кривичног дјела потребно је да је испуњено кумулативно више услова, а то је да је постојао оружани сукоб, да се ради о жртвама цивилног становништва, да су извршиоци припадници војне формације као организоване и да постоји узрочна веза између оружаног сукоба, цивила, војног лица и посљедице, које се у конкретном случају огледају у нечовјечном поступању и примјењивањем мјера застрашивања.

Убивства и нечовјечна поступања припадника јединица ТО Високо и ТО Зеница, као и МУП-а Високо, прије и после 20. јуна 1992. године, над цивилним српским становништвом општине Високо, потврђују обиљежја кривичног дјела **ратни злочин против цивилног становништва**.

---

193 Кривични закон СФРЈ члан 142:

“Ко кршећи правила међународног права за време рата, оружаног сукоба или окупације нареди да се према цивилном становништву врше убиства, мучења, нечовјечна поступања, биолошки експерименти, наносење великих патњи или повреда телесног интегритета или здравља; расељавање или пресељавање или присилно одајност или превођење на другу веру; присиљавање на проституцију или силовања; примењивање мера застрашивања и терора, узимање талаци, колективно кажњавање, противзаконито одвођење у концентрационе логоре и друга противзаконита затварања, лишавање права на правилно и непристрасно суђење; присиљавање на службу у оружаним снагама непријатељске силе или у њеној обавештајној служби или администрацији; присиљавање на принудни рад, изгладњавање становништва, конфисковање имовине, пљачкање имовине становништва, противзаконито и самовољно уништавање или присвајање у великим размерама имовине које није оправдано војним потребама, узимање незаконите и несразмерно велике контрибуције и реквизиције, смањење, вредности домаћег новца или противзаконито издавање новца, или ко изврши неко од наведених дела, казниће се затвором најмање пет година или смртном казном.”

КРИВИЧНЕ ПРИЈАВЕ – ИЗВЈЕШТАЈИ О ИЗВРШЕНИМ РАТНИМ ЗЛОЧИНИМА

Бројни докази (изјаве свједока, документа, видео-записи, аудио-записи и друго) потврђују да су у граду Високо и околним селима, од априла 1992. до краја рата, извршени је **ратни злочин против човјечности и ратни злочин против цивилног становништва**.

Јединице ТО Високо, а од 10. октобра 1992. године и јединице Армије БиХ, припадници МУП-а Високо и паравојне групе вршиле су нападе на цивилно становништво, при чему су мучили, противправно лишавали слободе, разара-ли имовину, пљачкали, прогонили и вршили друге нељудске радње грубо кр-шећи међународно право и законе и обичаје ратовања. Током рата на подручју општине Високо, осим у селу МЗ Чекрчићи, није постојала ниједна јединица ВРС, него је искључиво ријеч о цивилном становништву о чему говори и пресуда Суда БиХ **Нисету Рамићу**.¹⁹⁴

Међународним конвенцијама и релевантним законима јасно се поставља граница између бораца и цивила, при чему је цивилно становништво заштиће-но у свим ситуацијама.

Срби који су постали жртве на подручју општине Високо, као и извршиоци и наредбодавци њиховог убиства, до избијања ратног сукоба живјели су заједно - у толеранцији и уз међусобно уважавање и његовање комшијских односа. Добро су се међусобно познавали, те жртвама није било тешко препознати и идентификовати оне који су наређивали и оне који су чинили злочине. Због тога је списак осумњичених за злочине обиман са конкретним доказима о учињеним дјелима.

Надлежни органи Републике Српске су од 1992. године почели прикупљати релевантну документацију о ратним злочинима почињеним над Србима на подручју општине Високо.

МУП РС-а је 14. октобра 1992. године поднио прву кривичну пријаву Вој-ном тужилаштву Сарајево-Пале против **Халиловић Хајрудина** званог *Мрчо* и **Хамзић Асима** због основане сумње да су извршили ратни злочин силовања.

МУП РС, ЦСБ Сарајево је 5. априла 1993. године поднио кривичну пријаву Војном јавном тужилаштву Соколац против **Мушинбеговића Јусуфа, Рамића Нисета, Халиловића Хајрудина, Јусића Кадра, Селимовића Самира, Хам-зића Асима, Кадрића Зијада, Зукана Идриза, Суљагића Закира, Ченгића Мугдима, Јамаковића Ахмеда, Фишека Ибре, Имамовића Хамде, Жигића Фадила, Бурко Шаћира, Бурко Вехида, Чебира Енвера** и НН лица са

194 Суд БиХ, Пресуда **Нисету Рамићу** бр. X-KR-06/197, од 17. 7. 2007.

надимком **Швабо** због постојања основане сумње да су - у току јуна, јула и августа 1992. године - у градском насељу Високо и у српским селима височке општине: Подвињци, Буци, Вилењак, Мауровићи, Хлапчевићи, Колошићи, Мулићи, Кралупи, Калотићи, Подвисиоки, Бањер Махала, Зимча и др. вршили масовне прогоне, хапшење и привођење српског народа, мучење и сакаћење у затворима и логорима, силовање дјевојака и жена и убијање недужних људи и жена српске националности, као и пљачкање и уништавање њихове имовине.

Од 29. јула 1993. године до 15. августа 1993. године МУП РС, ЦСБ Сарајево и СЈБ Илијаш поднијели су Основном јавном тужилаштву Илиџа још пет кривичних пријава, у којима су осумњичени **Хамзић Асим, Халиловић Хајрудин, Селимовић Самир, Ченгић Миралем, Куртић Адмира, Дедић Мустафа, Бурко Шаћир и Ахмић Елвир** за **ратне злочине против цивилног становништва**.

Подаци о злочинима на подручју општине Високо су допуњавани и доказни материјали комплетирани, те су МУП РС и ЦЈБ Источно Сарајево 27. фебруара 2006. године Окружном тужилаштву Источно Сарајево поднијели *Извјештај о учињеном кривичном дјелу над цивилима српске националности на подручју општине Високо* од стране припадника Армије БиХ. У Извјештају је наведено 118 лица, као оптужени, а међу њима су **Делић Расим, Јусић Кадир, Вранац Мугдим, Мушинбеговић Јусуф, Мушинбеговић Хасиб, Пурић Ибрахим, Кадрић Зијад, Смаиловић Кемал, Халиловић Хајрудин, Хамзић Асим, Рамић Нисвет, Провалић Амир** и други због постојања основа сумње да су:

„...кршећи правила међународног хуманитарног права за вријеме грађанског рата у БиХ у току 1992-1993. године у оквиру тзв. Армије БиХ заједнички планирали, покренули, организовали и извршили напад на насеља општине Високо, те формирали логор за Србе у касарни бивше ЈНА *Ахмеди Феџахаџић* у Високом; затим наређивали, подстицали и доприносили прогону, противправном хапшењу и затварању српских цивила у Друштвени дом у селу Хлапчевићи, Друштвени дом у селу Бузић Махала и приватним кућама; као и паљењу и пљачкању њихове имовине; те мучењу, силовању и убијању цивила српске националности на подручју општине Високо, што је водило прогону и етничком чишћењу српског становништва, чиме су учинили кривична дјела:

злочин против човјечности из члана 172 став 1, **ратни злочин против цивилног становништва** из члана 173 став 1, и **повреде закона или обичаја рата** из члана 179 став 1. КЗ БиХ, а све у вези са чланом 180 став 1 и 2 Кривичног закона БиХ¹⁹⁵.

За сваког осумњиченог наведена су кривична дјела која је извршио.

195 Службени извјештај МУП-а РС, ЦЈБ И. Сарајево, бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006.

МУП РС-а је наставио са истражним радњама о извршеним ратним злочинима на подручју општине Високо, те релевантне податке доставља надлежним Тужилаштвима.

ОБА БиХ, након обављених истражних радњи у јулу 2004. године, урадила је Анализу прикупљених доказа о страдању Срба на подручју општине Високо са релевантним подацима о извршеним злочинима над српским цивилним становништвом. Анализа је достављена надлежном Тужилаштву.

Према мјесној надлежности, Кантонално тужилаштво Зеничко-добојског кантона у Зеници води кривични поступак против више лица због основа сумње да су починили кривично дјело **ратног злочина против цивилног становништва** на подручју општине Високо.

Ово Тужилаштво такође је започело вођење новог кривичног поступка против раније осуђеног лица због страдања цивилног становништва на подручју општине Високо.

ПРЕСУДА СУДА БиХ НИСЕТУ РАМИЋУ

За кривично дјело **ратни злочин против цивилног становништва** у селу Хлапчевићи на дан 20. јуни 1992. године Суд БиХ је, пресудом од 17. јула 2007. године, **Нисету Рамићу**, припаднику Диверзантске чете у саставу 2. одреда Општинског штаба ТО Високо, изрекао казну дуготрајног затвора у трајању од 30 година. Апелационо одјељење Одјела 1 за ратне злочине Суда БиХ је 21. новембра 2007. године потврдило првостепену пресуду овог Суда.

У првостепеној пресуди се наводи:

Осуђени Рамић Нисет

„За вријеме оружаног сукоба између ТО РБиХ и Војске Српске Републике Босне и Херцеговине, као припадник Диверзантске чете у саставу 2. одреда Општинског штаба Територијалне обране Високо из Високог, поступао противно правилима међународног хуманитарног права, при томе кршећи одредбе члана 3. став 1. тачка а) Женевске конвенције о заштити цивилних особа за вријеме рата од 12. августа 1949. године, тако што је дана 20. јуна 1992. године, у раним јутарњим сатима, проводећи акцију ОпШТО Високо одузимања наоружања у насељима у околини Високог, укључујући и насеље Хлапчевићи опћина Високо, наоружан аутоматском пушком дошао у на-

сеље Хлапчевићи и наредио групи од око 8 војника које је предводио, међу којима су били **Мухамед Узуналић** зв. *Муха* и **Мевлудин Топаловић** зв. *Тоџ* да опколе куће мјештана српске националности, и то куће **Дамјановића Славка**, **Сретка Масала** и **Ристића Неђе**, а потом заједно са војницима из кућа извео **Славка**, **Даницу** и **Зорана Дамјановића**, **Душанку Ристић** и **Жељка** зв. *Жика* и **Сретка Масала**, те војницима наредио да им ужетом повежу руке и да изврше претрес наведених кућа, а заробљеним цивилима да се постројени у врсту упуте у правцу Омладинског дома у мјесту Хлапчевићи, а затим да се зауставе и построје уза зид куће власништво **Суада Капе**, што су заробљени цивили и учинили, да би потом прозвао **Жељка Ристића** да изађе из врсте и да информације гдје се налазе сакривено оружје и минска поља, па након што овај није дао одговор, оптужени је пуцао у њега рафалном палбом, након чега је усљед задобивених повреда **Жељко Ристић** пао на тло, а оптужени се затим окренуо према осталим заробљеним цивилима и наставио рафалну палбу у њиховом правцу, а потом још једном отворио рафалну палбу по цивилима који су лежали на земљи, након чега се, заједно са присутним војницима, удаљио у правцу мјеста Калотићи. Од посљедица нанесених простијелних рана код **Жељка Ристића**, **Душанке Ристић** и **Данице Дамјановић** наступила је тренутна смрт, а тешке тјелесне повреде код **Дамјановића Зорана** и **Дамјановића Славке**, усљед којих је **Дамјановић Славко** на путу до болнице преминуо, те тјелесне повреде код **Масала Сретка**.¹⁹⁶

Свједочење **Зорана Дамјановића**, сина **Данице** и **Славка Дамјановића**, наведено је у пресуди Суда:

“Свједок Тужилаштва **Зоран Дамјановић** током свједочења на главном претресу наводи да познаје оптуженог од 1992. године, до тада га није познавао. Свједок је до 1992. године живио у селу Хлапчевићи, општина Високо. Тог јутра, 20. јуна 1992. године, с њим у кући су били његова мајка **Даница** и отац **Славко**. Негдје око 6 сати свједок наводи да је неко почео лупати на врата куће и да је, отворивши врата, угледао групу наоружаних војника у маскирним униформама. Војници су им наредили да изађу и тражили су наоружање од њих. Извели су њега, мајку и оца из куће и повезали им руке конопцем за чишћење наоружања. Након тога су их повели у сусједну кућу - комшија **Сретке Масала** и **Ристића Неђе**. Свједока су заједно са мајком и оцем спровели до куће **Ристића Неђе**, одакле су извели **Жељка Ристића** и његову мајку **Душанку**, а из куће **Сретка Масала** само њега. Након тога су их упутили да крену ка центру села, односно према Омладинском дому у селу. Кретали су се у колони једни за другим, а војници су били са страна, њих до 15 укупно. Након тога су скренули према породичним кућама **Капа**. То наређење је издао **Рамић**. Наређено им је да стану уз зид куће **Суада Капе**. Свједок је стајао задњи у реду. До њега је била његова мајка, затим **Сретко** и **Душанка**, отац и **Жељко**. Свједок је видио када је **Жељка Ристића** извело лице које су остали војници оловљавали надимком **Минђуша**. Тражио је од **Жељка** да изађе испред и да му каже гдје је наоружање и гдје се налазе минска поља према сусједним селима. **Жељко** је, крећући према њему, одговорио да не зна ништа о томе. У том моменту **Минђуша** је запуцао у њега и убио га на лицу мјеста, у рафалима је пуцао.

196 Суд БиХ, Пресуда **Нисету Рамићу** бр. X-KR-06/197, од 17. 7. 2007.

Жељко је пао и овај **Минђуша** је потом наставио пуцати по њима осталима. Свједок наводи да је тада погођен и пао је напријед, а мајка је пала крај њега, за кратко вријеме није давала знакове живота. Отац је тражио помоћ, чуо је његово дозивање. Покушао се помјерити, имао је повреде на ногама и на врату. Након првог рафала свједок наводи да је чуо како неко од присутних војника говори да их је само израњавао, након чега је чуо да се поново пуни оквир и пуцњава је поновљена по њима који су лежали на тлу. Од првог рафала свједок је погођен у десну наткољеницу, а од другог рафала у предјелу врата. Свједок је потврдио да је по њима пуцала иста особа која је испалила и први рафал. Након тога чуо је да се војници удаљавају у правцу села Калотићи. Свједок се, пузећи, помјерио иза зида, а са претходне позиције могао је видјети тијела мајке и оца, видио је и **Душанку**. Тијело **Жељка** било је испред њих. **Сретка Масала** је видио кад је устао након што су војници отишли и упутио се у правцу поља, напријед 100 м. Ту су се одмах појавили **Осман Капо**, његов син **Абид** и **Капо Суад**. Донијели су ћебад и воду, а дошло је и неко возило које је свједока и оца одвезло у Дом здравља Високо. Након што су дошли до Дома здравља у Високом свједока и оца су превили и пребацили у зеничку болницу. Свједок је навео да је у болници у Зеници провео шест дана, а отац је подлегао повредама на путу до болнице. Свједок је након тога пребачен у КП Дом у Зеници, гдје је остао до 31. октобра 1992. године. Свједок **Дамјановић** је препознао у судници оптуженог **Рамића** као лице које је пуцало у њих.¹⁹⁷

Током овог судског поступка, као свједок Тужилаштва, свједочио је и **Сретко Масал**:

„Вијеће је саслушало и свједока Тужилаштва **Сретка Масала**, који у свом исказу на главном претресу наводи да је у прољеће 1992. године живио у Хлапчевићима. Тог дана у јутарњим сатима, 20. јуна 1992, свједок наводи да је био у својој кући, спавао, те да су га пробудили војници који су му дошли на врата. Било их је 10-так пред његовом кућом. Ушли су у кућу и везали га канапом са рукама на леђима, након чега је истјеран из куће. Излазећи видио је и **Дамјановића Славка**. Довели су га пред његову кућу. Ту су још довели **Славкову** жену **Даницу** и сина **Зорана**, њих је троје било у кући и сви су били везани, са рукама на леђима. Видио је још **Ристић Душанку** и **Ристића Жељка**, који су такођер имали везане руке, на леђима. Наредили су им да крену с њима. Док су се кретали, гурали су их пушкама, ударали у леђа. Кретавши се према центру, дошли су до Грлица засеока, до кућа комшија **Капа**. Ту су затекли комшију **Суада Капу**, који је стајао пред својом кућом. Зауоставили су их и наредили да стану уз зид. Затим је издвојен његов братић **Жељко Ристић**, а издвојило га је лице које је касније пуцало по њима. Лице је имало војну униформу на себи, маскирну, а наоружано је било аутоматском пушком. Обратило се **Жељку**, питавши га за минско поље. Жељко је рекао да не зна ни за каква минска поља, да би му ово лице потом пуцало у прса. Свједок даље наводи да се то лице, након што је запуцало према **Жељку**, окренуло и наставило пуцати по њима осталим, који су стајали уза зид. Након испалења ово лице је псовало *чейничку мајку*. Свједок наводи да је пао на леђа. Неко од војника је затим рекао: *Ено онај се врши!* и лице је поновило пуцањ по њима. Након тога су

197 Суд БиХ, Пресуда **Нисету Рамићу** бр. X-KR-06/197, од 17. 7. 2007

се удаљили. Свједок наводи да је устао и побјегао према шуми. Међутим, чуо је да га дозива комшија **Незир Мушинбеговић**. Затим су дошли и **Мухарем Карахоџа** и **Кемо Карахоџа**, превили су му рану коју је задобио и одвезали га. У вријеме кад је рањен, свједок наводи да није знао ко је особа која пуца у њих. Касније након мјесец дана је из интервјуа, који је **Зоран Дамјановић** дао београдским новинама, сазнао да је то био оптужени **Рамић**. Свједок наводи да је оптужени и сам говорио у новинама, да је за неких пар *шаузенџи* убио неколико Срба, а и за вријеме свједочења свједок је **Рамића** препознао у судници као особу која је тог критичног дана пуцала у њих.¹⁹⁸

Суад Капо из села Хлапчевићи је такође свједочио у предмету против **Нисета Рамића**:

„Свједок **Суад Капо** који је такођер свједочио током главног претреса, као свједок Тужилаштва, навео је да је рођен у Високом и да је почетком рата живио у селу Хлапчевићи. Критичног јутра започела је акција *чишћења* терена. То јутро око 6.00 или пола 7.00 супруга га је пробудила, рекавши да воде српско становништво. Видио је испред своје куће **Рамића** како доводи групу српских цивила пред његову кућу. Водио је двије жене и четири мушкарца, а свједок их је све познавао, јер су били његове комшије. То су били **Дамјановић Даница** и **Ристић Душанка**, **Дамјановић Славко**, **Масал Сретко**, **Ристић Жељко** и **Дамјановић Зоран**. Ишли су у колони, а **Рамић** је ишао поред њих, био је у маскирној униформи и имао је шлем на глави. С њим су била још двојица припадника ТО-а. Оптуженог **Рамића** познаје сада, у том периоду га није познавао по имену. Знао га је по надимку *Минђуша*. Након што је **Рамић** довео групу у двориште, постројио их је уз кућу свједока. Слијева надесно стајали су **Дамјановић Даница**, **Ристић Душанка**, **Дамјановић Славко**, **Масал Сreto**, **Ристић Жељко** и **Дамјановић Зоран**. Руке су им биле завезане конопцем. **Рамић** је потом питао **Жељка Ристића**: *Гдје је наоружање, игје су минобацачи?* **Жељко** је изашао из строја и рекао: *Људи, ја немам ништа*. У том тренутку свједок са удаљености од 5-6 м наводи како је видио да **Рамић** отвара ватру по њему, а он пада. Након тога **Рамић** се окреће и пуца по осталима и искључиво је он пуцао. Потом су пришла два војника, узели неки сандук и отишли. Видио је да су **Славко Дамјановић** и **Зоран Дамјановић**, као и **Сретко Масал** - живи. Дошла је хитна помоћ за пола сата и свједок наводи да је помогао да се превије **Зоран**. Затим су их убацили у возило санитета, а по преостала тијела је дошао камион Градских гробаља“.¹⁹⁹

У току главног претреса 4. априла 2007. године, саслушани су и сљедећи свједоци Тужилаштва: **Дамјановић Зоран**, **Масал Сreto**, **Капо Суад**, **Капо Смајо**, **Капо Абид**, **Карахоџић Кемал** и **Карахоџић Мухарем**. Суд је такође на главном претресу саслушао др **Жују Хамзу** (у својству вјештака специјалисте судске медицине на околности повређивања **Дамјановић Зорана**) и др **Кучукалић Абдулаха** (у својству вјештака специјалисте неуропсихијатра на околности урачунљивости оптуженог у вријеме извршења кривичног дјела).

198 Ibid.

199 Ibid.

Такође, Одбрана је извела доказе саслушањем свједока **Топаловић Мевлудина**, **Мушинбеговић Незира**, **Хечић Захида**, **Хаџиосмановић Хасана**, **Филиповић Зденка**, **Зубаче Мидхата**, **Хасечић Мустафе**, **Јусић Кадира**, **Куловић Хамдије** и **Јамаковић Реуфа**.

Суд БиХ је неспорно утврдио да је у случају овог ратног злочина ријеч о жртвама које су били цивили под заштитом међународних конвенција. У пресуди Суда се истиче:

„Дакле, ако се узме у обзир дефиниција појма **цивил** која изричито наводи да су то све оне особе које не узимају учешћа у непријатељствима (заробљене и ликвидирани особе у конкретном случају нису узеле учешћа у непријатељствима тог дана), јасно је да су ова лица били цивили. Евидентно је да је ових шест лица из својих кућа изведено у раним јутарњим сатима, када су неки од њих и спавали. Дакле, искључена је могућност дјеловања у борбеном окружењу. Том приликом ни једно од ових лица није имало оружје. Они нису били у ситуацији и могућности да се боре, а инкриминирана радња која се оптуженом ставља на терет била је усмјерена против цивила супротне националности од националности стране која је држала под контролом територију на којој су се они налазили. Категорија цивилног становништва посебно је заштићена међународним правом, и према тој категорији посебно су забрањене повреде које се наносе животу и тјелесном интегритету, нарочито све врсте убиства, осакаћења, свирепости и мучења, тако да је евидентно да је радња кривичног дјела из оптужнице, за коју је утврђено да је починио оптужени, била противна правилима међународног права, и то члану 3, став 1, тачка а) Женевске конвенције“.²⁰⁰

Видео материјал: 20. година оштора апресуји, РТВ Високо, 2012. год.

200 Ibid.

АКТИВНОСТИ МУП-а ЗЕНИЦА И МУП-а ВИСОКО

Према доступним подацима, припадници ЦСБ Зеница и СЈБ Високо у појединим случајевима су вршили увиђаје о извршеним злочинима над српским становништвом и те догађаје документовали.

ЦСБ Зеница, у акту упућеном Вишем јавном тужилаштву Зеница, 20. новембра 1992. године, о убиству **Чулум Благоја** из Доње Зимче, наводи:

„Пријављени **Рамић Нисет**, **Топаловић Мевлудин** и **Кубат Салих**, дана 17. августа 1992. године око 19.00 часова сједили су у угоститељском објекту *Бабилон* у мјесту Д. Моштре, општина Високо, гдје су сазнали да је **Чулум Благоје** из Зимче, општина Високо, продао краву. **Рамић Нисет** и **Кубат Салих** су ушли у кућу **Чулум Благоја**, те га извели држећи га за руку, до потока, гдје су га изболи ножем, тако што му је **Кубат Салих** држао руку на устима, како се не би чуо, а **Рамић Нисет** га је ударио више пута кухињским ножем у предјелу грудног коша. Новац који су узели од **Чулума Благоја**, у висини од 320 ДМ, подијелили су између себе“.

Благоје Чулум

За ово кривично дјело СЈБ Високо је 13. октобра 1992. године поднијела кривичну пријаву против непознатог извршиоца. Кривична пријава обухвата детаљан опис овог убиства, које је учињено на подмукао и свиреп начин.

СЈБ Високо је 7. октобра 1992. године поднијела кривичну пријаву против непознатог извршиоца за убиство **Шаренац Јована** из села Мухашиновићи извршеног између 7. и 8. августа 1992. године у његовој породичној кући.

Истражни судија Основног суда Високо је установио да је убиство извршено, уз употребу оштрог предмета, убодима у предјелу груди и главе.

Видео материјал: 20. јодина ошћора аирецију, РТВ Високо, 2012. год.

SUD BOSNE I HERCEGOVINE

СУД БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Broj: X-KR-06/197
Sarajevo, 17.07.2007. godine

Кривично одељење за ратне злочине	Суд
Кривично одељење за ратне злочине	Суд
Суд за ратне злочине	Суд
X - KR / 06 / 197	406
36. ст.	
28-08-2007	(Str. C. 1)
M. Talbot	15:03

U IME BOSNE I HERCEGOVINE!

Sud Bosne i Hercegovine, Odjel I za ratne zločine, u vijeću sastavljenom od sudija Hilme Vučinića, kao predsjednika vijeća, sudija Paul M. Brilmana i Shireen Avis Fisher, kao članova vijeća, uz sudjelovanje pravne savjetnice Dženane Deljić Blagojević u svojstvu zapisničara, u krivičnom predmetu protiv optuženog Niseta Ramića, zv. Minduša, zbog krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačke a) i c) u vezi sa članom 180. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: KZ BiH), povodom optužnice Tužilaštva BiH broj KT – RZ 88/06 od 10.10.2006. godine, koja je potvrđena 12.10.2006. godine, nakon održanog javnog i glavnog pretresa u prisutnosti tužioca Tužilaštva BiH, Slavice Terzić, te lično optuženog Niseta Ramića i branioca optuženog, advokata Izeta Baždarevića iz Sarajeva, dana 17.07.2007. godine, donio je i javno objavio, slijedeću:

PRESUDA**OPTUŽENI:**

NISET RAMIĆ zv. „Minduša“, sin Hasana i majke Fate rođene Sejdić, rođen 18.10.1970. godine u selu Gornja Seoča, općina Visoko, gdje je i nastanjen, Bošnjak, državljanin BiH, SSS, nezaposlen, neoženjen, ranije osuđivan presudom Vojnog suda u Ljubljani broj: LK-17/90 od 28.03.1990. godine, kaznu izrekao Vojni sud u Ljubljani za djelo iz člana 165. KZ SR Slovenije, kaznu zatvora od 3 mjeseca, uslovno 1 godina, K-5/96 od 24.07.1996. godine, kaznu izrekao Viši sud u Zenici za djelo iz člana 151. stav 2., člana 151. stav 1. i člana 36. stav 2. KZ-a, kazna zatvora u trajanju od 20 godina; K-267/98 od 30.07.2001. godine, kaznu izrekao Općinski sud Vitez za djelo iz člana 36. stav 1. u vezi sa članom 19. KZ SFRJ, kazna zatvora u trajanju od 4 godine; K-70/97 od 16.01.2003. godine, kaznu izrekao Kantonalni sud Zenica za djelo iz člana 151. stav 1. KZ F BiH, kazna zatvora u trajanju od 1 godine, u pritvoru po rješenju Suda BiH od 16.10.2006. godine,

KRIV JE**Što je:**

Za vrijeme oružanog sukoba između Teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine i Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine, kao pripadnik diverzantske čete u sastavu 2. odreda Općinskog štaba Teritorijalne obrane

Visoko iz Visokog, postupao protivno pravilima međunarodnog humanitarnog prava, pri tome kršeći odredbe člana 3. stav 1. tačka a) Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata od 12.08.1949. godine, tako što je dana 20.06.1992. godine, u ranim jutarnjim satima provodeći akciju Općinskog štaba Teritorijalne obrane Visoko oduzimanja naoružanja u naseljima u okolini Visokog, uključujući i naselje Hlapčevići općina Visoko, naoružan automatskom puškom došao u naselje Hlapčevići i naredio grupi od oko 8 vojnika koje je predvodio, među kojima su bili Muhamed Uzunalić zv. "Muha" i Mevludin Topalović zv. „Top" da opkole kuće mještana srpske nacionalnosti i to kuće Damjanović Slavka, Sretka Masala i Ristić Neđe, a potom zajedno sa vojnicima iz kuća izveo Slavka, Danicu i Zorana Damjanovića, Dušanku Ristić i Željka zv. „Žika" i Sretka Masala, te vojnicima naredio da im uže tom povežu ruke i da izvrše pretres navedenih kuća, a zarobljenim civilima da se postrojenu u vrstu upute u pravcu Omladinskog doma u mjestu Hlapčevići, a zatim da se zaustave i postroje uza zid kuće vlasništvo Suada Kape, što su zarobljeni civili i učinili, da bi potom prozvao Željka Ristića da izađe iz vrste i da informacije gdje se nalazi sakriveno oružje i minska polja, pa nakon što ovaj nije dao odgovor, optuženi je pucao u njega rafalnom paljbom, nakon čega je usljed zadobivenih povreda Željko Ristić pao na tlo, a optuženi se zatim okrenuo prema ostalim zarobljenim civilima i nastavio rafalnu paljbu u njihovom pravcu, a potom još jednom otvorio rafalnu paljbu po civilima koji su ležali na zemlji, nakon čega ga se zajedno sa prisutnim vojnicima udaljio u pravcu mjesta Kalotići. Od posljedica nanesenih prostrijelnih rana je kod Željka Ristića, Dušanke Ristić i Danice Damjanović nastupila trenutna smrt, a teške tjelesne povrede kod Damjanović Zorana i Damjanović Slavke, usljed kojih je Damjanović Slavko na putu do bolnice preminuo, te tjelesne povrede kod Masal Sretka.

Dakle, kršeći odredbe člana 3. stav 1. tačka a) Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata od 12.08.1949. godine u vrijeme oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini između Teritorijalne obrane Republike Bosne i Hercegovine i Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine, optuženi je izvršio ubijanja civila, odnosno nanošenje povreda tjelesnog integriteta, čime je počinio krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka c) u vezi sa članom 180. stav 1. KZ BiH.

Stoga, Vijeće Suda BiH na osnovu navedene odredbe i uz primjenu čl. 39, 42., 48. KZ BiH optuženom Nisetu Ramiću:

za krivično djelo Ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka c) u vezi sa članom 180. stav 1. KZ BiH,

utvrđuje kaznu dugotrajnog zatvora u trajanju od 30 godina,

НОВОСТИ

17. и 18. март 2007.

ИСПОВИЈЕСТ ВИСОЧКОГ ПРАВНИКА СЕНАДА МАСНОПИТЕ
О ЗЛОЧИНИМА БОШЊАЧКИХ РАТНИХ ВОЂА

У ГРОТЛУ ПАКЛА

ВИСОКО - Дипломирани правник из Високог, четрдесет-четворогодишњи Сенад Маснопита, на почетку рата није ни слутно да ће га ратно босанско-херцеговачко гротло одвести тамо гдје се жив човек тешко може наћи.

Већ на почетку рата родитељи су му избјегли из Љешева у Доњу Зимчу и уселили се у кућу Миливоја Томића, у којој је боравила његова мајка Милка Томић. Сенад бјежи у Вареш и прикључује се ХВО-у. Док је био ангажован у ХВО-у, родитељи су му, прича, свакодневно трпјели пакао и малтретирања због тога што им је син „био са усташама“.

- Крајем септембра и ја долазим у кућу Томића да заштитим родитеље и придружујем се бошњачкој војсци. Са нама је живјела и старица Милка, којој смо помагали колико смо могли. Послије неколико дана у кућу нам долази локални повјереник Авдија Алибеговић и наређује ми да идем код шефа повјереника Беге Агића. Повјереници, са Агићем на челу, вердили су и облачили по мјесним заједницама у Високом. Они су одлучивали које Србе треба истјерати из Високог и колико чији стан или кућа

Сенад проговара о томе како су га малтретирани височки „босови“ рата због „дружења са усташама“, одбијања да ликвидира виђеније Србе из овог града, пријетњама, притисцима... Направили су му, каже, сачекушу 1996. године, у којој је двојицу, у самоодбрани, убио и због тога одробијао десет година

(ГЛОЦ) да овај саопшти шта треба да уради.

- Сенате, ти си наш човек и треба да „одрадиш“ једног Србина у твој комшилук. „Одради“ му и матер ако буде ту, а ако не буде, ником ништа. То је, вели ми Хаџија Ченгић, твој комшија, правник Славко Перић, који је имао најбољу кућу у Зимчи. Перић је у то доба помагао избјеглицима, па и мојим родитељима да се смјесте. Сматрао им је јер није био у њиховом клану и није хтио да легне на руду. Што да га уклоним, шта је згријешио, питам сав у чуду. Тренутно нам је сметња да довршимо посао у високом - вели ми Хаџија и вади свежањ новчаница. Овдје ти је 10 хиљада њемачких марака, а кад обавиш посао, добићеш још 15 хиљада. О овоме ником не смијеш да зучнеш, рече ми Хаџија. Не узех новац, него му ре-

ножем пошли и на мене. Сачекали су је ниже штале и премлатили да 15 дана није могла маћи из кревета - каже Маснопита.

Прича да се жалио и тадашњем командирџији полиције Митхату Зубачки, који је тренутно министар полиције Средњобосанског кантона, али да му ни он није хтио помоћи, него је само одмахнуо руком и рекао: „Четник је и она као и сви други!“

- Крајем 1993. године, у јеку сукоба Хрвата и Бошњака, војна полиција ме поново одвела у ГЛОЦ код Хаџије Ченгића. Ту затичем и Кенана Јусуфпашаћа. „Ево ти“, вели ми Хаџија, „прилике да исправиш грешку. Знаш ти шта ниси урадио!“ Репетира пиштољ и прислони ми га уз чело понављајући: „Ево ти прилике, требаш ликвидирати једног усташу!“ Кога сад, питам ја. Убиј Срећка Китића, рече ми кратко.

Китић је, иначе, адвокат и дуго је био предсједник Општинског суда у Високом. Добро ће ме те наградити, вели ми Хаџија и вади из стола новац. Овдје ти је, каже, 10 хиљада марака, а кад га одрадиш, добићеш још толико. Потом из стола извади кутију, у којој се налазио никловани пиштољ са пригушивачем, и рече ми да га након употребе бацам. Видим да су ме сатјерали у хошак и онако беспомоћно, мислећи се са судбином, кажем им да видим да ће ме убити као кера и да нећу то да радим за њих. Тада ми Кенан запријети да ће ме сатрати и то не само мене, него и родитеље, и жену и дјецу, уколико их икада будем имао. Те му ријечи никада нећу заборавити. Очито им је требао неко мимом њиховог клана и ланца да уради посао за њих - прича Маснопита.

Долаје да су му спремали ликвидацију 1994. године на Чемерској планини и да им је умакао у пола сата. Након истиче да му је Јусуфпашаћ и након тога запријетио да ће „кад-тад бити убијен и да га његов метак чека“.

Маснопита прича да се почетком 1996. године вратио на

Сенад Маснопита: Нисам прихватио игру коју су ми намјестили

посао правника, у Рудник мрког угља у Брезу. Знао је, каже, да га прате и да му никада нису опростили што није прихватио игру коју су му намјестили. Вели да су му у априлу 1996. године направили сачекушу и послали тројицу послешника да га „одраде“. У самоодбрани је, тврди Маснопита, двојицу убио, а једног ранио, а због убиства које је починио у самоодбрани осуђен је на 12 година и осам мјесеци затвора.

Из зеничког затвора је, како каже, изашао 31. марта прошле године. Због примјерног понашања помилован је четири и по године. Маснопита тренутно живи у Високом, са примањима од 200 марака, што му као седамдесетпроцентном инвалиду није довољно ни за лијекове.

- Посла за мене нема, јер нисам у њиховом клану. Сва врата на која закуцам за мене су затворена. Узнемиравање не престаје. И даље ме прате људи у цивилу, припадници АИД-а, који је само формално укинута. Када бих могао било гдје да се иселим и да нађем свој мир или било каква посао, не бих чекао ни тренутка. Још ми се живи, а живота са њима оваквима какви су нема. Они и даље владају иза сцене и питају се о свему - завршава своју причу Сенад Маснопита и долаје да је своју голготу испричао јер се једино не боји истине и што жели да се сазна ко су главни играчи у ратном и поратном Високом.

■ Ж. ДОМАЗЕТ

СЛУЧАЈ НИСЕТА РАМИЋА

- У зеничком затвору сам срео и Нисета Рамића коме се суди за ратне злочине почињене против цивилног српског становништва у Високом. Знао сам га и прије рата. Не желим да се мијешам у то како и колико је Срба ликвидирао, али то није урадио самоиницијативно. И сам ми је рекао да је то учинио по налогу Хаџије Ченгића Млинара, оца Хасана Ченгића. Од Хаџије је добио налог да ликвидира Србе из Високог да би се остали иселили. За ликвидацију тих људи од Хаџије је добио 10 хиљада марака, које му је уручио садашњи министар унутрашњих послова Зеничко-добојског кантона Азиз Бродлија, који је био министар за борачко-инвалидску заштиту.

Ријеч је о локалном кадру СДА, који је у Високом сплео ланац и налазио играче који су за њих одрађивали прљав посао. Нисет Рамић, који потиче из сиромашне породице, био је погодан за тако нешто. Рамић ми је причао како су га након злочина које је урадио за њих тапшали по рамену и говорили му: „Мали, добро си то одрадио“ - прича Сенад Маснопита.

вриједи, те колико новца треба дати да би се добили. Агић ми тада каже: „За тебе као доброг и искусног муслимана и ратника имамо специјални задатак“, и води ме код начелника општине Високо Кенана Јусуфпашаћа, који ми саопштава: „Ти би требао, у општем интересу муслиманског народа, да склониш неке људе јер нам сметају!“ Не знајући о чему се ради и шта ми то дају у задатак, питам га о којим људима се ради и шта треба да учиним с њима. То неш, вели ми, сазнати од Мунира Чабарабдића Чабе, који је тада високо котирао у Министарству одбране. Ако све урадиш како треба, бићеш награђен у Министарству одбране - прича Маснопита.

Сутрадан га, каже, Чабарабдић води код „главног хаџије“ Високог, Хаџије Ченгића Млинара у Главни логистички центар

кох да ћу о свему размислити. Размисли, рече, али немој дуго јер знаш да си био у ХВО-у, а теби је, вели, Сенате, овдје живијети. Јави се сутра, рече ми кратко и тако се растасмо - прича Маснопита.

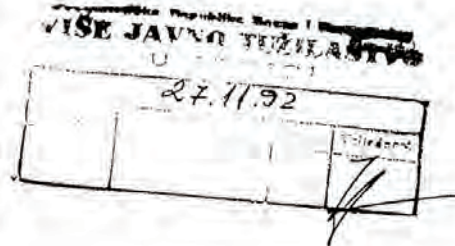
Након тог сусрета Сенад је побјегао у Вареш, гдје се склонио седам-осам дана. Међутим, по повратку из Вареша настављају малтретирања и пријетње да ће га избацили на улицу. Тражили су му чак новац за останак у кући.

- Да сам имао, дао бих. У кућу нам усељавају Хуснију Швраку са женом, свастиком и пуницом. Тек тада је почео пакао. У два наврата су седамдесетогодишњу Милку Томић покушавали заклати. Успијевао сам да је одбраним. Био сам присиљен да употребљавам оружје јер су

Republika Bosna i Hercegovina
 MINISTARSTVO ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
 CENTAR SLUŽBI BEZBJEDNOSTI SARAJEVO
 Stanica javne bezbjednosti
 V I S O K O

Broj: 17-23/02-KU:248/92.
 Dana: 07.10.1992..godine

V I Š E JAVNO TUŽILAŠTVO

Z E N I C A

Na osnovu člana 150. i 151. Zakona o krivičnom postupku, p o d n o s i s e:

K R I V I Č N A P R I J A V A

PROTIV : NEPOZNATOG IZVRŠIOCA

Z B O G: postojanja osnovane sumnje da je izvršio krivično djelo iz člana 36. stav 2. tačka 1. Krivičnog zakona R BiH (ubistvo), nad Šarenac Jovanom.

O p i s d j e l a

Noću 07/08.08.1992. godine, u porodičnoj kući, u selu Muhašinovići, opština Visoko, od strane nepoznatog izvršioca, izvršeno je ubistvo nad SARENAC JOVANOM, sin Riste i majke Petre, rođene Samardić, rođen 05.11.1979. godine u Muhašinovićima, opština Visoko, gdje je i nastanjen.

Ubistvo je izvršeno na taj način što je nepoznat izvršilac uz upotrebu oštrog predmeta, nanjio tjelesne povrede sa lijeve i desne strane ispod završnog luka 12 rebra, kao i povrede glave. Od napred navedenih zadobijenih povreda Šarenac Jovan je preminuo.

Na licu mjesta uvidjaj izvršen od strane istražnog sudije Osnovnog suda Visoko, tužioca OJT Visoko i krim radnika SJB Visoko.

PRILOGA:

- Foto dokumentacija.
- Obdukcioni nalaz i
- Službena zabilješka.

RvN

K 9 SJB

ВНСОКО 1992-1995

СТАЊЕ ПОСЛЈЕ РАТА

ВИСОКО 1992-1995

СТАНОВНИШТВО

Демографска слика на подручју општине Високо битно се промијенила након прогона српског становништва током рата, његовим исељавањем послије потписивања Дејтонског споразума, те насељавањем бошњачког становништва.

Послије рата преостало српско и дијелом хрватско становништво, у потрази за сигурнијим и безбједнијим амбијентом за живот и рад, у већем броју наставило је са исељавањем, претежно у Републику Српску, Републику Србију, као и у стране земље. Тешко је доћи до тачних података о томе колико је српског становништва прогнано и исељено са подручја општине Високо, али је сигурно ријеч о знатном броју.

Према попису становништва из 1991. године, општина Високо је бројала 46.130 становника, од чега је: Муслимана – Бошњака 34.385 или 74,5%, **Срба 7.377 или 16%**, Хрвата 1.973 или 4,3%, Југословена 1.456 или 3,2%, и осталих 939 или 2%.

Становништво општине Високо живило је у 88 насеља укључујући и град Високо. Од овог броја насеља у 67 насеља живјели су Срби у мањем или већем броју, према попису из 1991. године. Према стању насељености Срба на подручју општине Високо у августу 2012. године Срби су живјели само у 18 насеља, укључујући и град Високо, у укупном броју **246 лица (0,5%** у односу на попис из 1991), **од чега у граду Високо 129 лица.**

На основу ових података може се закључити да се број српског становништва на подручју општине Високо, у односу на попис из 1991. године, битно смањило: **од 7.377 (16%) на 246 (0,5%)**. Тиме је **број српског становништва смањен за 7.131 становник.**

У мјестима у којима су Срби били у апсолутној већини (с. Чекрчићи, с. Бискупићи, с. Долипоље, с. Доња Зимча, с. Мухашиновићи и др.) Срби су заступљени у минималном броју или их уопште нема. Будући да је ријеч о старијим особама, можемо претпоставити да ће се број Срба и даље смањивати те да их на подручју општине Високо у будућности уопште неће бити.

Веома је мали број српских породица и појединаца који су успјели преживјети ратне тортуре и остати код својих кућа. То су претежно старије особе, чији се број природним путем смањује. У град Високо, као и у остала насеља на подручју општине, дошле су многе муслиманско-бошњачке избјеглице - претежно из источне Босне, Крајине и других подручја. Послије рата куповали су имања од Срба и на тај начин настанили се на овом подручју.

Др **Стево Пашалић** у књизи Демографски губици у БиХ (1991-2011) презентује податке о избјеглим и расељеним лицима са територије општине Високо

Насељено мјесто	1991.	2012.
Арнаутовићи	5	0
Бискупићи	212	0
Брадве	114	0
Буци	34	0
Бузић Махала	26	0
Чекрчићи	299	5
Чифлук	68	0
Ћатићи	16	0
Даутовци	3	0
Добриње	161	6
Добро	18	0
Дол	6	0
Долипоље	216	0
Доња Вратница	113	0
Доња Зимча	422	14
Двор	59	0
Џиндићи	4	0
Годуша	21	0
Горани	100	0
Горња Зимча	124	0
Горње Моштре	137	0
Град	73	0
Грајани	46	0
Грђевац	21	0
Хаџићи	8	0
Хлапчевићи	19	0
Јелашје	12	0
Калићи	10	0
Калотићи	109	8
Коложићи	169	0
Конџило	22	0
Копачи	74	0
Кула Бањер	348	5

Лијешево	1	0
Лисово	73	1
Лужница	77	0
Мало Чајно	202	0
Мауровићи	203	10
Мухашиновићи	317	8
Мулићи	65	2
Орашац	37	0
Озраковићи	54	7
Паљике	8	3
Подвињци	184	0
Подвиње	106	0
Поријечани	-	14
Радиновићи	1	0
Рајчићи	1	0
Рамадановци	1	0
Ратковци	52	0
Соча	33	1
Смршница	11	0
Срхиње	280	0
Ступарићи	4	0
Таукчићи	50	0
Топузово Поље	153	14
Тујлићи	61	0
Тушњићи	123	0
Уворићи	4	0
Велико Чајно	31	0
Видовићи	4	0
Вилењак	56	5
Високо	1.641	129
Врела	305	0
Загорице	52	7
Загорница	109	0
Збиље	103	7
УКУПНО	7.471	246

Број српског становништва на подручју општине
Високо 2012. године - у односу на попис из 1991. године.

која су се настанила у другим општинама. Подаци су дјелимични и односе се на 1.500 лица која су расељена у Републици Српској. Највећи број ових лица настањен је у општинама Бијељина (448), Зворник (228), Брчко (241), Сребреница (87), Бања Лука (84), Вишеград (66), Братунац (43), Пале (28), Градишка (24), Власеница (18), Приједор (17), Козарска Дубица (17) итд. За остала расељена лица подаци су непознати (**Пашалић др Стево**, *Демографски губици у БиХ (1991-2011)*, допуњени подаци за општину Високо - прим. прир.).

Бошњачки политичари су се декларативно изјашњавали за мултиетничку БиХ, али практичним поступцима то нису показивали ни у прошлости, а ни данас. Није познато да је неко од бошњачких политичара, послије потписивања Дејтонског споразума, констатовао промјену демографске структуре на подручју општине Високо. Такође, ниједан бошњачки политичар није позвао Србе протјеране из Високог и околних села да се врате на своја огњишта. Овакав позив се посебно очекивао од бошњачких руководиоца из Високог. На овај начин се у једној локалној заједници, као што је општина Високо, манифестује укупна бошњачка политика у стварању унитарне једнонационалне - (бошњачке) државе.

НЕПОКРЕТНА И ПОКРЕТНА ИМОВИНА

Послије прогона српског становништва 20. јуна 1992. године наступила је пљачка њихове покретне и непокретне имовине готово у свим селима височке општине у којима су до тада Срби живјели. Муслиманско становништво, припадници јединица ТО Високо и МУП-а Високо и друге паравојне формације извршили су пљачку српске имовине у њиховим кућама, шталама, двориштима и на другим мјестима. Камионима и тракторима су одвозили намјештај, бијелу технику, стоку и све друго. Пољопривредне машине и храна за стоку у двориштима су такође биле мета пљачкаша. Са кућа су скидана врата, прозори, црепови, око кућа ограде и све друго што се могло употријебити на другој локацији.

Један дио кућа остао је нетакнут. То су оне куће у које су се одмах уселиле муслиманске избјегличке породице.

Процес пљачке и девастирања српских домаћинстава настављен је и послје потписивања Дејтонског споразума. Посебно је то карактеристично за с. Чекрчићи, које је Дејтонским споразумом припало Федерацији БиХ. Српске куће у овом селу дочекале су крај рата готово нетакнуте. Међутим, послје исељавања Срба из овог села наступила је пљачка покретне имовине, те је село потпуно опљачкано и девастирано. Малобројни Срби који су остали у овом селу имали су прилику да посматрају камионе и тракторе који су одвозили намјештај, пољопривредне машине и сл. одмах по одласку Срба из овог села. Власти општине Високо нису ништа предузимале да то спријече.

Непокретна имовина (куће, штале, шума и сл.) у многим селима (с. Бискупићи, с. Горња Зимча) у потпуности је опљачкана, а затим спаљена и уништена. У мањем броју села муслиманско руководство је спријечило пљачку и уништење објеката, јер их је чувало за усељење избјеглица. Шумско богатство је уништено у знатној мјери, јер је у току рата и непосредно послје сукоба вршена неконтролисана сјеча шуме, тако да данас постоје велики комплекси земљишта које је потпуно огољено, а на којем је некада била шума.

Не постоје поуздани подаци о томе колика је штета учињена Србима одузимањем и пљачком покретне и непокретне имовине. Познато је да органи власти општине Високо нису формирали никакве комисије које би процијениле висину те штете. Сигурно је да истраживање материјалних штета на подручју општине Високо заслужује значајнију пажњу.

Послије рата Срби су продали највећи дио преосталих непокретности, тако да је до августа 2012. године више од 90% њихових имања продато локалним Бошњацима или досељенима са других подручја. Срби су продавали имања испод стварне цијене и тако претрпјели још већу штету.

Девастирана кућа Дабић Богдана, с.Бискупићи

Девастирана кућа Савић Боре, с.Бискупићи

Девастирана кућа Јокић Љубомира, с.Д.Зимча

Девастирана кућа Радовановић Миће, с.Бискупићи

Мјесто гдје је била кућа Савић Софрена, с.Бискупићи

Девастирана кућа Савић Јефте, с.Козарци

Девастирана кућа Савић Милоша, с.Бискупићи

Девастирана кућа Мирић Драгана, Чекрчићи

Девастиране куће у ЧЕКРЧИЋИМА

ВЈЕРСКИ ОБЈЕКТИ

На подручју општине Високо православна гробља, цркве, капеле и сл. у ратном и послеријатном периоду били су на мети рушитеља и пљачкаша. Поједина гробља претрпела су штету у већем обиму, тако да се гробови и споменици тешко могу препознати, а један дио споменика је украден. Црква на Голом брду и црква у селу Чекрчићи биле су спаљене, а послије рата су обновљене. На неким од гробаља су уништене капеле.

Храм Светог великомученика Прокопија у Високом је, током рата и послије оружаног сукоба, више пута оштећен и демолиран. Обновљен је 1998. године, али је послије тога у неколико наврата скрнављен и пљачкан.

Храм Зачећа светог Јована Крститеља у Доњој Зимчи запаљен је 20. јуна 1992. године. Црквено звоно је скинуто и продато. Храм је обновљен и освештан 2007. године.

У предратном периоду, на подручју општине Високо, Српска православна црква имала је двије парохије - Високо и Голо брдо - у којима је вршена вјерска служба са најмање два свештеника. Послије рата вјерску службу у цркви у Високом и у цркви на Голом брду врши свештеник чије је сједиште у Какњу. Осим у ове двије парохије, исти свештеник обавља службу и у предратним парохијама - у Какњу, у Биљешеву и у Бусовачи. Српска православна црква је послије рата наставила вјерску службу у ових пет предратних парохија, које данас чине једну парохију. У садашњој парохији живи 212 домаћинстава (2012. година).

Запаљена православна црква у кругу православног гробља Голо брдо, Доња Зимча, Високо (снимљено 9. новембра 1999. год.)

Вјерски живот вјерника прије, током и послије рата, као и стање црквене имовине општине Високо, описује православни свештеник **Милорад Вујић** у своме свједочењу.

Милорад (Ђорђо) Вујић, свештеник, Источно Сарајево

ВИСОКО – ВЈЕРСКИ ЖИВОТ ПРАВОСЛАВНИХ СРБА

Ми који смо деведесетих година двадесетог вијека имали 20, 30, 40... година, са сјетом се сјећамо времена када смо живили на својим огњиштима, имали на окупу сроднике, имали социјалну и многу другу сигурност. Но, рат и оно што је пратило исти доноси сјећања за које многи од нас кажу: - Поменуло се, а не поновило се.

Мени је као савременику и учеснику тешко донијети праведан суд ако укључим емоције, па ћу времену, људима, идеалима... судити приказом догађаја, услова, стања итд. итд. у којем се одвија вјерски живот православних Срба у СФРЈ, БиХ и Високом.

Осамдесетих година двадесетог вијека почеле су да попуштају стеге које су у многоме спречавале неометан вјерски живот становника СФРЈ. Данас има оних који тврде да је исповједање вјере било слободно, како су норме Закона гарантовале. Но, заборављају да слово Закона није било проведено у пракси. Тако је двије-три деценије по завршетку Другог свјетског рата трајао застој у изградњи вјерских објеката, а у исто вријеме су вјера, вјерници и вјерски службеници били лишени многих права, нападани, изругивани...

Атеизам је промовисан и примјењиван у школама, штампи, медијима... Та идеологија је имала великог утицаја на Србе, па је многе одвојила од православне вјере. Може се рећи да је црквени и вјерски живот православних Срба био израженији или активнији у срединама које су мјешовите, тј. оне које су имале припаднике исламске вјере и римокатоличке цркве. Високо је једна од таквих средина. Гледајући како се понашају припадници других вјера, ни православни нису запостављали своју вјеру. Тако су градили и обнављали храмове, капеле и друге црквене објекте, прослављали празнике и свете, вршили свете тајне и обреде, бринули о одржавању гробаља.

Српска православна црква на подручју општине Високо има двије Црквене општине и парохије:

- Височку, са сједиштем при храму Св. великомуч Прокопија у Високом и
- Голобрдску, са сједиштем при храму Зачећа св. Јована Крститеља у Зимчи.

Нека насеља су прије рата припадала парохијама које имају сједиште у другим општинама (Добриња, Поријечани и Мулићи – какањској, а Грачаница, Подвинци и Годуша – брезанској).

Подручје општине Високо је почетком 1992. год. имало преко 2.000 православних домаћинстава. Данас је тај број сведен на мање од 70, а то је 3,5 % од предратног стања.

ЦРКВЕНА ИМОВИНА**ХРАМОВИ:**

1. Храм Светог великомученика Прокопија у Високом,
2. Храм Зачећа светог Јована Крститеља у Зимчи

ДРУГИ ЦРКВЕНИ ОБЈЕКТИ:

1. Парохијски дом у Високом,
2. Дом Светог Саве у Високом,
3. Црквена сала у Зимчи (Голо брдо),
4. Соколски дом у Високом.

ГРОБЉА И КАПЕЛЕ

Православни Срби су сахрањивани у градско гробље у Високом, као и у мјесна гробља у насељима: Бузићи, Вратница, Горани, Горуша, Град, Грајани, Добро, Загорице, Доња Зимча, Кралупи (Резаковина), Кула Бањер, Лисово, Лужница, Мауровићи (Паљике), Мулићи, Боснићи, Мухашиновићи, Радовље, Ратковци, Сеоча, Топузово поље, Тушњићи, Чекрчићи, Чифлук и Вела.

На градском гробљу у Високом, као и на мјесним гробљима у Кула Бањеру, Вратници, Чекрчићима, Топузову пољу, Мауровићима (Паљике), Доњој Зимчи (Голо брдо), Радовљу, Лужници, Бузићима, и Кралупима (Резаковина) постојале су гробљанске капеле. Већина њих је изграђена осамдесетих година прошлог вијека. За то вријеме је везана обнова или установа гробљанских молитава. Молитве и народни скупови су одржавани у одређени дан у години тј. по сљедећем распореду:

Доња Зимча (Голо брдо) – недјеља по Вазнесењу Господњем,
 Кула Бањер – недјеља по Духовима,
 Мауровићи – недјеља по Петровдану,
 Топузово поље – недјеља по Илиндану,
 Радовље – недјеља по Вел. Госпојини,
 Бузићи – недјеља по Преображењу,
 Лужница – недјеља по Петровдану,
 Горуша – недјеља по Пантелијевдану.

ГРОБЉА БЕЗ КАПЕЛА

На гробљима Лисово, Град, Горани, Тушњићи, Загорице и Кралупи (два гробља) није било капела.

СТАЊЕ У КОЈЕМ СУ ОБЈЕКТИ БИЛИ ПРЕД РАТ, КАО И СТАЊЕ У ПОРАТНО ВРИЈЕМЕ

1. Храм Светог великомученика Прокопија у Високом изграђен је 1857. год. Звоник је дозидан 1903. године. Храм је предратно вријеме био у добром стању. Екстремисти су 1991. год. у исти убацили двије ручне бомбе, које су причиниле штету у истом. Током рата у храму су вршене преметачине и насилни упади. Из храма је нестало или уништено неколико икона, дио богослужбеног и другог инвентара.

2. Храм Зачећа светог Јована Крститеља у Зимчи изграђен је 1976. год, а од 1985. год. био је парохијски храм (тада формиране) голобрдске парохије. Храм је у предратним годинама уређен (фасада, молерај, патос итд.), а у јесен 1991. год. дограђене су уз звоник просторије за продају и прислуживање свијећа. Током 1991. год. црквена имовина је на мети екстремиста. Разбијање стакла на прозорима црквене сале, ломљење и паљење борових садница, нека штета на надгробном споменику... нису унијели непокојство колико је био случај приликом разбијања свих стакала на прозору звоника, које је извршено на Бадњи дан – у навечерје Божића. Храм је 20. јуна 1992. године запаљен гранатом коју су муслиманске снаге испалиле из правца Поријечана. Изгорела је кровна конструкција и инвентар у истом. Црквено звоно је скинуто и продано у Кисељаку. Храм је обновљен 2007. год. и освјештан.
3. Парохијски дом у Високом изграђен је тридесетих година двадесетог вијека...
4. Дом Светог Саве у Високом изграђен је 1980. год. на темељима српске школе из 1857. године. Током рата је претрпио оштећења и остао без инвентара. Дом је стална мета шовинистима који наносе штету на кровној конструкцији.
5. Црквена сала у Зимчи (Голо брдо) изграђена је 1987. године. Са исте је 1995. год. скинута кровна конструкција, тако да је грађевина била изложена киши и другим временским утицајима. Из исте је нестао инвентар. Сала је послје рата прекривена и уређена.
6. Гробљанска капела у Мауровићима изграђена је 1988. године. Током рата је трајала активност на изградњи аеродрома на локацији *Паљике*. Капела је 1994. године срушена, а посмртни остаци сахрањених су измјештени у гробље на Голом брду у Доњој Зимчи.
7. Гробљанска капела у Местовцима изграђена је 1988. год. Девастирана.
8. Гробљанска капела у Радовљу изграђена је 1981. год. Девастирана.
9. Гробљанска капела у Вратници изграђена је осамдесетих година двадесетог вијека. Током рата је девастирана - порушена.
10. Гробљанска капела у Чекрчићима изграђена је осамдесетих година двадесетог вијека. Послије рата је девастирана. Дјелимично је обновљена.
11. Соколски дом у Високом изграђен је између два свјетска рата. Послије Другог свјетског рата национализован је и у њему је смјештено предузеће за прераду коже (КТК Галантерија). О одржавању зграде нико не води рачуна, па је у веома лошем стању. Власти не желе вратити зграду цркви до доношења закона о реституцији.

СВЕШТЕНИЦИ – ПАРОСИ

Парохије у предратно вријеме опслужују свештеници **Миломир Ковач** – височку и **Милорад Вујић** – голобрдску.

Свештеник **Миломир Ковач** је 22. јуна 1992. год. захваљујући разумјевању управника градског гробља, колима *Покоја* стигао до пункта у засеоку Копачи, како би у Чекрчићима извршио сахрану. Његова породица је била

код родбине у Србији и пошто их је посјетио, вратио се и вријеме до марта 1996. год. провео опслужујући парохије у Блажују и Хаџићима.

Свештеник **Милорад Вујић** је становао у породичној кући у Љешеву општина Илијаш, јер Црквена Општина голобрдска није имала стан. Крајем маја 1992. год. путнички и сваки други саобраћај између Љешева и Високог је прекинут. До краја јуна 1993. год. помаже паросима у Илијашу, а потом је постављен за пароха которачког у Источном Сарајеву.

Јуна 1992. год. завршава вријеме када су парохије на подручју Високог имале своје парохе. Од тог времена почиње опслуживање истих од стране пароха из Зенице или пароха из Какња. Ратно вријеме није пружало могућности за активан вјерски живот, па чак ни за вршење основних вјерских обреда. Митрополија дабробосанска је на цијелом простору који су контролисале муслиманске снаге имала свештенике у Сарајеву и Зеници. Прота **Мирослав Дринчић**, парох зенички опслужује простор од Високог до Завидовића и Бугојна. Наравно, било би сулудо захтјевати од једног човјека да у том времену и на толиком простору задовољи потребе вјерних. Но, он је то чинио у мјери могућности. Гријех је не поменути оно што је он чинио за оне који су са простора Височке и других општина завршавали у затвору у Зеници. Посјећивао их је и хранио храном која храни тјелесне моћи, али још више храном која храни душу и психу. Зло које их је снашло у логору касарне *Ахмеџ Феџахаџић* у Високом и КПЗ Зеници је било психички и физички тешко. Међу њима није било злочинаца и криминалаца. Једини њихов *џријех* је било име, по којем су их, они који су их *џужили* и *осудили*, убројали у Србе православне вјере, занемарујући чињеницу да су се многи од осуђених на посљедњем попису изјаснили као Југословени и безвјерници-атеисти. Прота **Мирослав** је некада био веза између затвореника и породице, а и вијест у тим тренутцима значи много. Организација *Доброшвора* и сарадња са другим добротворним организацијама помогла је да у неким тренутцима неко не умре од глади. Током рата на простору Високог није било богослужења.

Од октобра 1999. год. какањски пароси опслужују парохије на подручју Високог, као и парохије у Биљешеву и Бусовачи. На простору тих пет парохија (Какањ, Високо, Зимча, Биљешево и Бусовача) данас има око 220 православних домаћинстава.

ВЈЕРНИЦИ

Велики број православних се 20. јуна 1992. год. пребацио на територију под контролом српских снага. Већина њих се задржала на подручју које је обухватала заједница општина Сарајево. Разлози њиховог задржавања на том простору је чињеница да је Високо било близу, као и нада да ће рат брзо престати. Ту су током рата из Високог пристизали њихови сродници (размјењени логораши или они који су побјегли). Послије рата су кренули даље ка Зворнику, Бијељини, Брчком и другим мјестима. Данас их има скоро на свим континентима. Већина њих је у бесцјење дала (намјерно изостављам ријеч - продала) своја имања како би спријечили да њихова дјеца носе епитет *дјеце злочинаца*, а у неком моменту буду угњетавани као височки логораши.

Данас на подручју општине Високо живи мали број православних домаћинстава. Мали број није једини проблем. Проблем представља

чињеница да су то старија лица, често старији чланови породице, који би се придружили дјечи и унуцима у РС или широм свијета ако би им неко понудио пристојну надокнаду за непокретну имовину. Та мала група вјерника брине о црквеној имовини, а богослужења и црквени скупови су прилика да се виде, радују и охрабре. Већина оних који су отишли широм свијета граде и помажу храмове у мјестима садашњег боравка, али не заборављају гробља и објекте у мјестима гдје су живили прије грађанског рата у БиХ. Одазову се позиву и пошаљу прилог. Овај кратки приказ стања и догађаја кроз које је Црква прошла у посљедњих неколико деценија, на простору општине Високо, није довољан да се обраде све теме. Једна од њих би обрадила однос локалне власти и појединаца према СПЦ, свештеницима и вјерницима. Посебно мјесто припада теми моје парохијске службе у периоду од јуна 1992. до јуна 1993. године када смо се нашли у ратном вихору, другом мјесту и приликама. Велики број обреда је био везан за сахране. Тешки су били и сусрети са домаћинима, који осим мало одјеће на себи нису из Високог понијели ништа, а смјестили су се у неку празну собу. Хране и свега им је било потребно, а нисам много могао помоћи. То би била тема за роман, а стварао бих га емоцијама. То већ излази из оквира реченог на почетку, па ту тему с разлогом изостављам.

Вјероватно ће ми неки приговорити што нисам овде поменуо казну за злочинце који су уништавали црквену имовину, зостављали чланове Црквеноопштинског управног одбора и вјернике. Казне није било ни за познате извршиоце кривичних дјела, а понекада није било интереса да се извршиоци пронађу. У предратно вријеме је била изражена жеља да се Високо прикаже као средина са толерантним примјерним мултиетничким и мултиконфесионалним животом. Тако су проблеми скривани и заташкавани, а повика је била на оне који су указивали на исте и захтјевали да се кривци пронађу и казне.

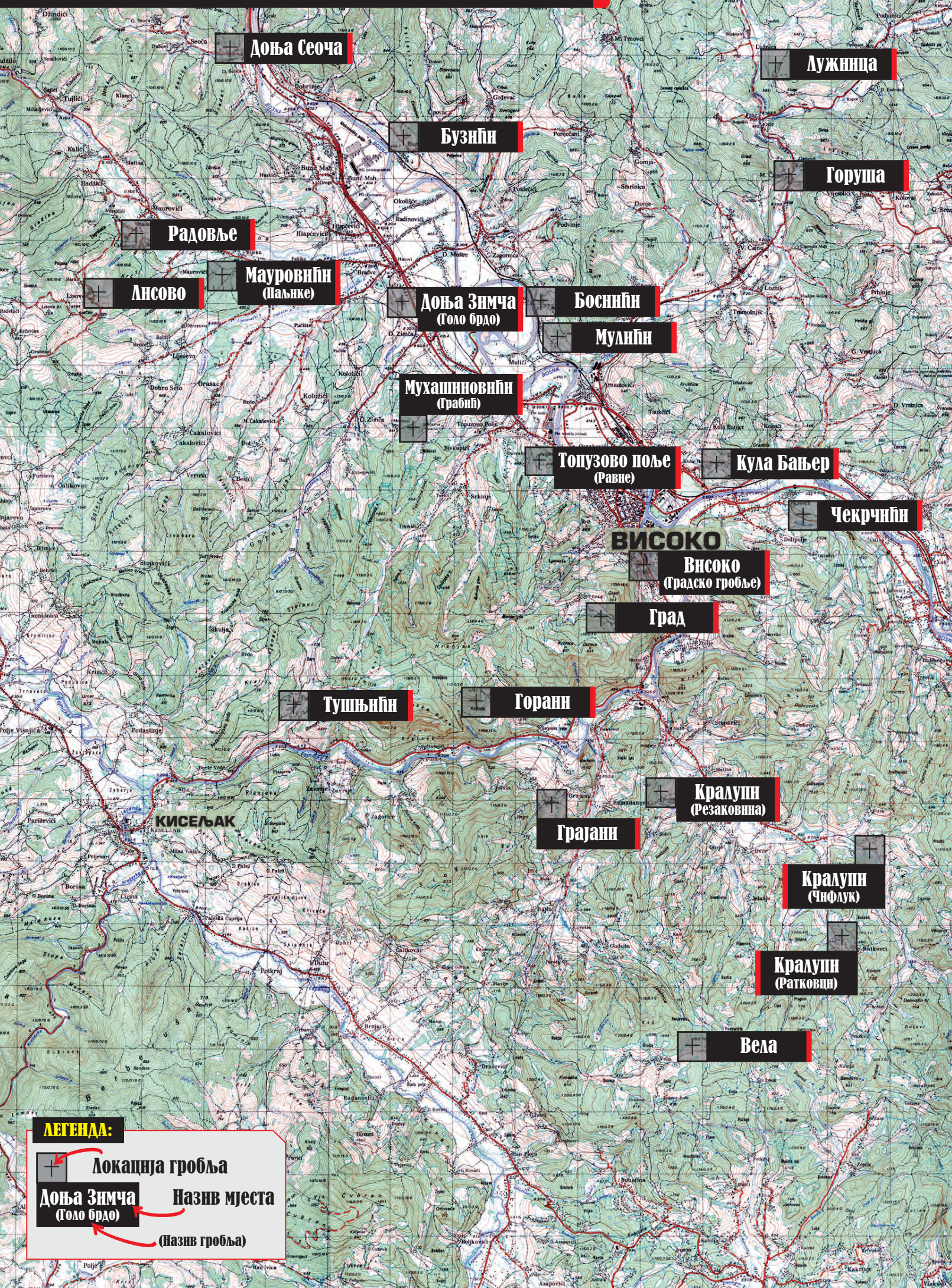
Црква Зачећа Св. Јована
Крститеља, Голо Брдо

* * *

Скоро свака наша прича је свједочење. Када се казано односи на конкретно вријеме, ствари, догађаје, или личности, а добије писану форму, тада је свједочанство савременицима и будућим генерацијама. Свјестан одговорности пред Богом и пред људима, свједочим истином, која ће нас по свједочанству Спаситеља ослободити (Јн 8, 32).²⁰¹

ПРАВОСЛАВНА ГРОБЉА ОПШТИНЕ ВИСОКО (1992 ГОД.)

Доња Сеоча

Лужница

Бузићи

Горуша

Радовље

Мауровићи
(Паљике)

Доња Зимча
(Голо брдо)

Боснићи

Лисово

Мулићи

Мухашиновићи
(Грабић)

Топузово поље
(Равне)

Кула Баџер

Чекрићи

ВИСОКО

Високо
(Градско гробље)

Град

Тушњићи

Горани

Кралупи
(Резаковина)

Грајани

Кралупи
(Чифлук)

КИСЕЉАК

Кралупи
(Ратковци)

Вела

ЛЕГЕНДА:

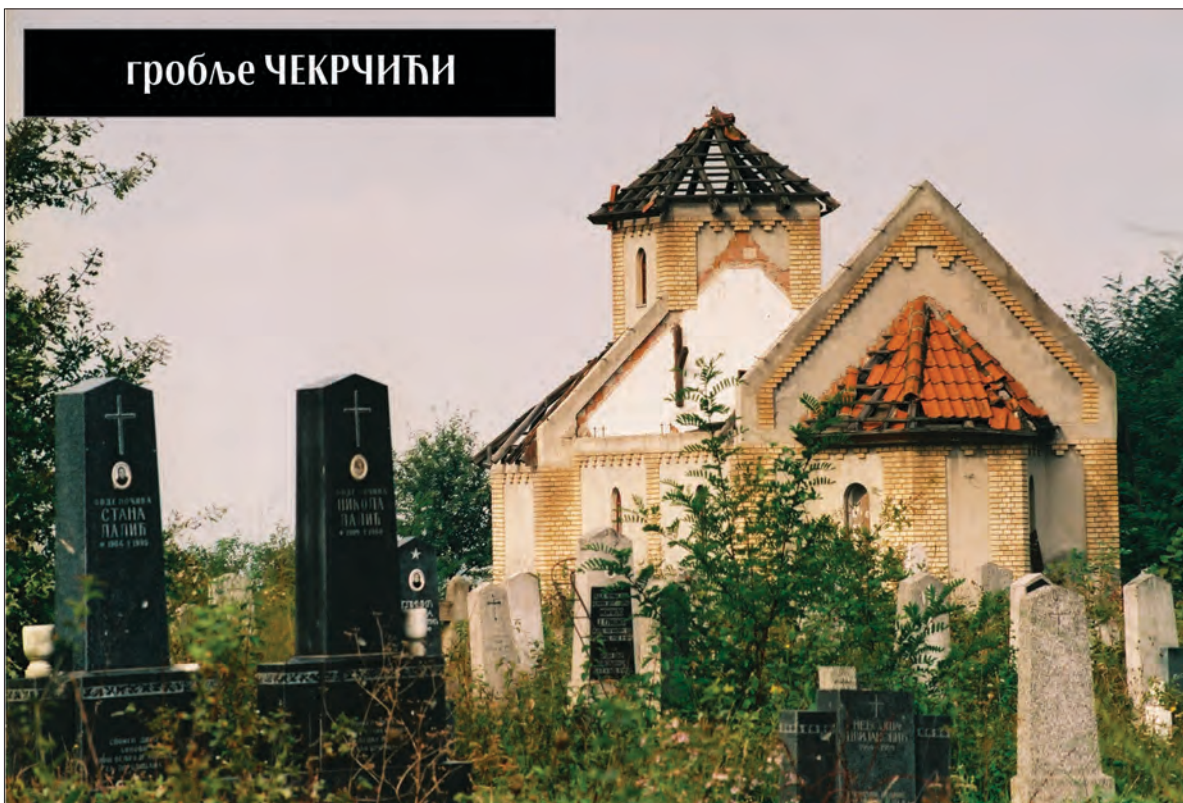
- Локација гробља
- Доња Зимча (Голо брдо) Назив мјеста
- (Назив гробља)

гробље ЧЕКРЧИЋИ

гробље БУЗИЋИ

гробље ГРАД

гробље БОСНИЋИ

гробље ГИЊЕ

гробље КУЛА БАЊЕР

гробље ЛИСОВО

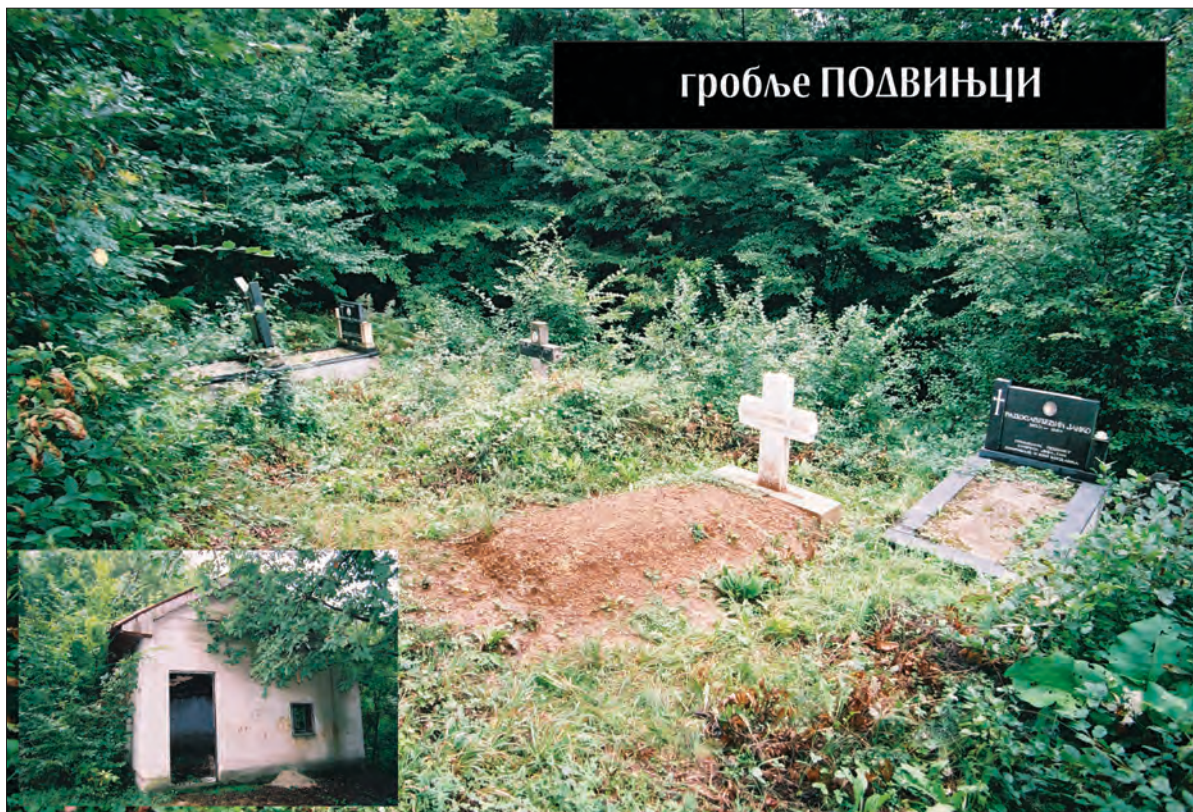
гробље РАВНЕ

гробље СЕОЧА

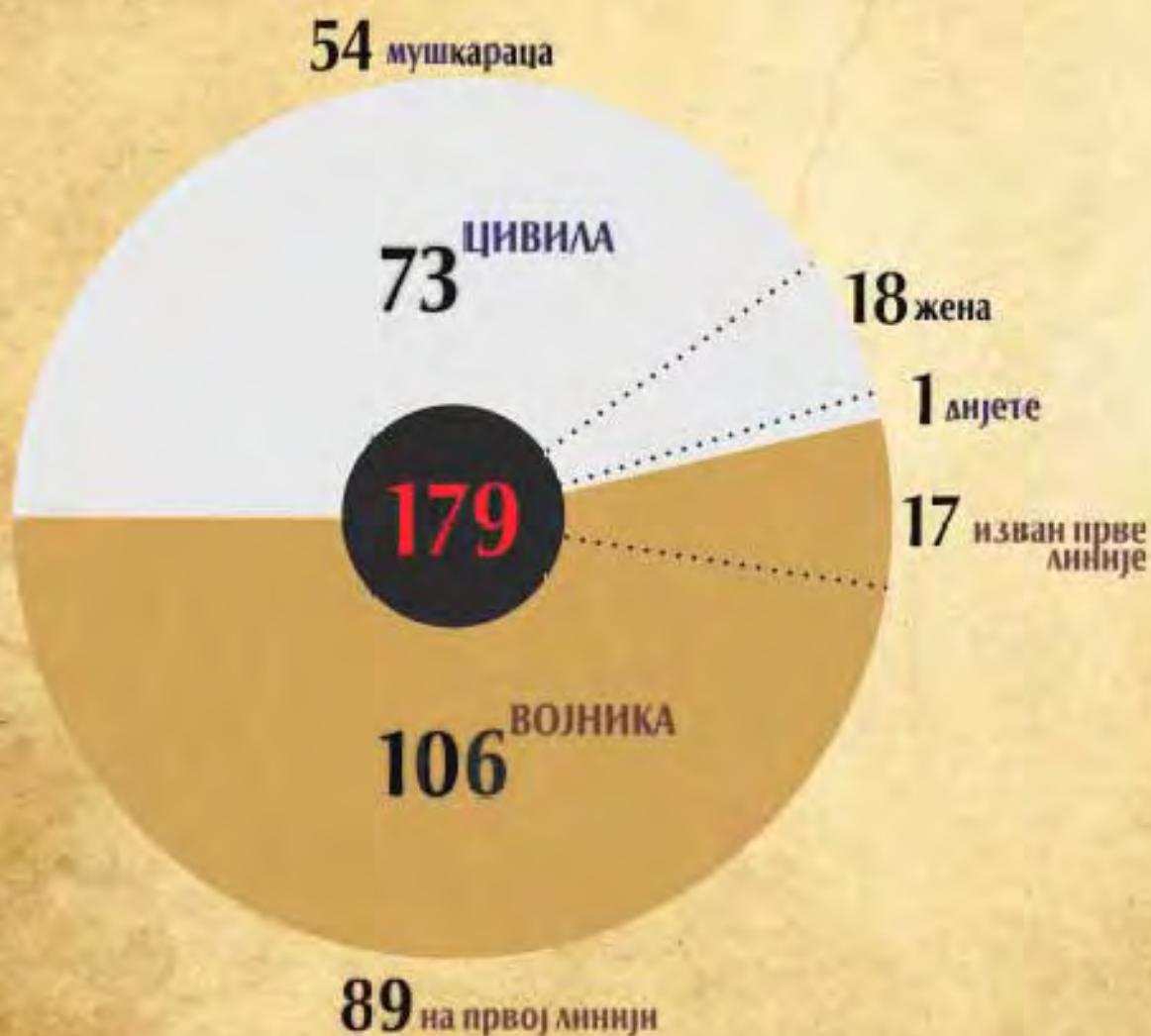

ВНСОКО 1992-1995

Укупан број смртно страдалих цивила и војника
на територији општине Високо

ЗАКЪУЧАК

CONCLUSION

ВИСОКО 1992-1995

Вијековима су народи у БиХ живили заједно са свим својим националним и другим обиљежјима. Јединство различитости је била кохезиона снага и гаранција њиховог заједничког живота. Међусобна толеранција и уважавање су били основа *брајсџива* и *јединсџива*, једне од тековина Другог свјетског рата. Послије овог рата, Срби су брзо опростили злочине које су претрпјели, са жељом да се никада не понове. Настављен је заједнички живот Срба, Хрвата, Муслимана и других народа и народности, у циљу боље будућности.

Према попису становништва из 1991. године, на подручју општине Високо живјело је 7.471 лице српске националности или 16,18% од укупног броја становника општине Високо. Срби су живјели у 67 насеља, у мањини или већински, од укупно 88 насеља, укључујући и град Високо.

Распадом СФРЈ по националним шавовима, мијењала се слика међунационалних односа и у БиХ што је било и на подручју општине Високо. Након вишестраначких избора одржаних 18. новембра 1990, Муслимани су свој однос према Србима веома брзо почели испољавати пријетњама и малтретирањима. Током 1991. и почетком 1992. године, осјећала се напетост у свим сферама живота у општини Високо. Побједом СДА на општинским изборима у Високом, растао је муслимански национализам, што је за посљедицу имало захлађење међунационалних односа и повећање међунационалне нетрпељивости.

Поред обећања војних и цивилних муслиманских власти датих локалном српском становништву да неће бити нападано, ипак су јединице ТО и МУП-а Високо, као и паравојне групе током маја и јуна 1992. године планирале и организовале оружане нападе на села са српским становништвом. Највећи напад, према броју ангажовања војних јединица, на српско становништво, извршиле су јединице ТО Високо и ТО Зеница 20. јуна 1992. године. Главне снаге ових јединица су биле ангажоване на правцу с. Добриње - с. Доње Моштре - с. Горња Зимча, а помоћне снаге на правцу с. Доње Моштре - с. Паљике - с. Мауровићи, и на правцу Високо - с. Срхиње - с. Бискупићи - с. Мухашиновићи - с. Горња Зимча. Циљ напада јединица ТО Високо и ТО Зеница био је да се изврши прогон највећег дијела српског становништва са простора општине Високо, а да преостало српско становништво буде ухапшено и одведено у логоре, те мањи дио да буде побијен.

Напад јединица ТО Високо и ТО Зеница на с. Паљике, с. Мауровиће, с. Виленак и околна села у којима су живили Срби започео је у 06.00 часова 20. јуна 1992. године. Браниоци ових села су организовали одбрану и пружили оружани отпор. Отпор је трајао до 09.30 часова. Услјед велике надмоћи непријатеља у живој сили и ватреним средствима, браниоци су одлучили да се предају. Готово цјелокупно становништво ових села је ухапшено, осим мањег дијела изнемоглих и старијих особа. Мушкарце старије од 14 година транспортовали су у логор

у касарни Високо, а жене и дјеца до 14. година затворени су у Друштвени дом у с. Хлапчевићи и Дом културе у с. Бузић Махала.

Вијест о овом нападу брзо се проширила међу српским становништвом с. Колошићи, с. Горња и Доња Зимча, с. Мухашиновићи, с. Бискупићи и околних села. Браниоци ових села су организовали покретну одбрану, и током дана, готово цјелокупно становништво ових села постепено се повлачило према шуми и увалама између с. Козарци и с. Мухашиновићи. Формирао се збјег од око 3.000 мушкараца, жена и дјеце. Поподне око 17.00 часова, по престанку дејстава муслиманске артиљерије, започет је пробој и извлачење српског становништва правцем с. Мухашиновићи - с. Местовци - Топузова Коса - с. Подастиње (Кисељак). Одмах на почетку пробоја колона је неутралисала муслиманску засједу у рејону с. Местовци, а нешто касније и на Топузовој Коси. У јутарњим сатима 21. јуна 1992. године колона прогнаног српског становништва пристигла је у с. Подастиње. Српско становништво је прихваћено од стране Хрвата овог села, а команда ХВО-а у Кисељаку је обезбједила превоз са два теретна камиона до с. Раковица. Одатле су, у организацији команде Ибр и општине Илијаш, превезени аутобусима и другим превозним средствима до Илијаша.

Српско становништво с. Добриње и околних мјеста, на вријеме је сазнало да се на њих припрема напад муслиманских снага. Уз помоћ Хрвата из с. Гора, склоњени су у ово село и ту су провели ноћ 20/21. јуни 1992. године. Команда ХВО-а у Какњу, 21. јуна 1992. год., обезбједила је превозна средства како би се прогнани Срби из с. Добриње превезли до с. Пољина, а одатле у с. Славин и с. Планиницу. Даље их је пут водио до Вареша, а затим преко с. Бргуле и с. Округлица, па све до с. Нишићи. Претпоставља се да је у овој колони било око 400 прогнаних лица.

Послије 20. јуна 1992. године јединице ТО Високо и МУП-а Високо наставиле су са нападима на преостало српско цивилно становништво. Вршена су појединачна убиства, хапшења и одвођења у логоре, и сличне активности. Оружани напади су били мањег интензитета, са ограниченим циљевима, и трајали су све до краја рата. Наведено је довело до наставка исељавања преосталог српског становништва. Број Срба се свакодневно смањивао.

Са простора општине Високо је прогнано преко 7.000 Срба, од чега је највећи број - преко 3.000 - прогнан 20. јуна 1992. године приликом општег напада јединица ТО Високо и ТО Зеница на српска села општине Високо.

Прогнано српско становништво ће вјечно памтити дан прогона када су били присиљени да оставе своја вјековна огњишта, покретну и непокретну имовину. Током прогона су гледали како ватра уништава њихова имања и богомоље, а они одлазе у неизвјесност.

Према подацима прикупљеним до августа 2012. године, на простору општине Високо живило је 246 лица српске националности или 0,5% у односу на попис из 1991. године. Од овог броја у граду Високо живило је 129 Срба, а преосталих 117 у 17 насеља на територији општине Високо. Највећи број ових лица су старије особе те можемо претпоставити да ће се број Срба и даље смањивати и да их на подручју општине Високо у будућности неће ни бити.

На основу презентованих чињеница број Срба на простору Високог смањен је за 7.131 становник у односу на попис из 1991. године, што је један од показатеља **етничког чишћења** Срба са подручја општине Високо, као посљедица **ратног злочина против човјечности и ратног злочина против цивилног становништва**.

* * *

У периоду од маја 1992. године до краја рата, на простору општине Високо, **смртно је страдало 73 лица** српске и хрватске националности (убијена, преминула од посљедица мучења, заклана или смртно страдала на друге начине - самоубиство под притиском и сл.). Од овог броја **смртно страдалих лица, 54 су мушкарци, 18 жена и једно малољетно дијете**. Према националној припадности **смртно је страдало 69 Срба и четири Хрвата**.

Само 20. јуна 1992. године, током општег напада јединица ТО Високо и ТО Зеница, убијено је 20 цивила српске националности, и сутрадан је преминуло још једно лице од посљедица тешког рањавања.

Током цијелог рата на територији општине Високо није било јединица ВРС осим на подручју МЗ Чекрчићи. Одбрану положаја у рејону МЗ Чекрчићи организовао је **3. пб Ибр, који је имао 106 погинулих бораца, од чега је 49 бораца било настањено на подручју МЗ Чекрчићи**.

Према евиденцији Оперативног тима Републике Српске за тражење несталих лица, 31. августа 2012. године, **три лица се сматрају несталим**. На основу изјава свједока утврђено је да се ради о **једном погинулом војнику и два убијена цивила** чији посмртни остаци нису пронађени.

Укупан број смртно страдалих цивила и војника на територији општине Високо је 179 лица.²⁰²

На подручју општине Високо формирано је девет логора за Србе, од којих се највећи налазио у граду Високо - бившој касарни ЈНА „Ахмет Фетахагић“. У њему је **заточено и мучено 578 логораша, од чега 526 мушкараца, 43 жене и деветеро малољетне дјеце**. Убијено је или на друге начине смртно страдало

202 Истраживачко документациони центар Сарајево, 10. марта 2011. год. наводи списак од 132 погинула војника и 43 смртно страдала цивила.

укупно 15 логораша, а од тога у логору девет, а од посљедица мучења преминуло је шест логораша, послије изласка из логора.

Српско становништво је било заточено и мучено, и у сљедећим логорима: у граду Високо - бивша касарна ЈНА „Мајевица“ и тоалет Спортске дворане; Гиње - подрум куће и штала Сакиба Суџуке (*Пошћара*); Буци - кућа Цеме Цафића; Бузић Махала - Дом Културе; Хлапчевићи - Друштвени дом; Збиље - подруми кућа Миленка Ферзановића, Младена Марића и Ћамила Шахиновића; и Срхиње - подрум куће Енвера Башића. Не постоје у потпуности провјерени подаци о броју логораша у овим логорима.

* * *

МУП РС је од 14. октобра 1992. до 27. фебруара 2006. године поднио осам кривичних пријава за извршене **ратне злочине против цивилног српског становништва** на територији општине Високо у периоду од 1992. године до краја рата. У првих седам кривичних пријава-извјештаја злочини су оквалификовани као **ратни злочини против цивилног српског становништва**. У осмом извјештају од 27. фебруара 2006. године, извршена кривична дјела су наведена као **злочин против човјечности, ратни злочин против цивилног српског становништва, и повреде закона или обичаја рата**. МУП РС је наставио са истражним радњама о извршеним ратним злочинима на подручју општине Високо, те релевантне податке доставља надлежним Тужилаштвима.

У кривичним пријавама-извјештајима је наведен велики број наредбодаваца и извршилаца због постојања основа сумње да су извршили **злочин против човјечности, ратни злочин против цивилног српског становништва, и повреде закона и обичаја рата**.

Наредбодавци и извршиоци злочина над Србима су били добро познати жртвама, јер су то били њихове дојучерашње комшије и пријатељи. Надлежни правосудни органи нису утврдили ко је одговоран за све учињене **ратне злочине против цивилног становништва** на територији општине Високо, иако постоје бројни докази да су јединице ТО Високо и ТО Зеница, Армије БиХ, као и припадници МУП-а Високо учинили исте. Само у предмету **Нисету Рамићу**, Суд БиХ је (*го септембра 2012. године*) донио пресуду за **ратни злочин против цивилног становништва**.

Кантонално тужилаштво Зеничко-добојског кантона Зеница води поступак против више лица, због основа сумње да су **починили кривично дјело ратног злочина против цивилног становништва** српске националности у општини Високо током 1992. године. Исто Тужилаштво је започело вођење новог кривичног поступка против већ осуђеног лица због страдања цивилног становништва на подручју општине Високо.

* * *

Ова публикација је обухватила, у дјелимичном или потпуном обиму - 120 свједочења која представљају незаобилазну документацију за утврђивање чињеница о злочинима над Србима у општини Високо.

Аутентичне изјаве свједока у овој књизи, као и друга релевантна документа, потврђују убиства цивила, истребљење, одвођење у ропство, прогон становништва, мучење и нечовјечно поступање у и ван логора, силовање, присиљавање на принудни рад, малтретирање, нападе на цивилне објекте, пљачкање имовине и сл. **Напади на цивилно српско становништво у основи су били национално, етнички и вјерски мотивисани што је довело до прогона и етничког чишћења српског становништва. Извршени прогон и етничко чишћење српског становништва са простора општине Високо има обиљежја кривичног дјела геноцида**²⁰³.

Одређена област – општина Високо – постала је етнички хомогена употребом силе или застрашивањем, што је за посљедицу имало протјеривање лица српске националности. Оваквим нападима, припадници ТО Високо, ТО Зеница, Армије БиХ и МУП-а Високо, у периоду од 1992. године до краја рата, извршили су злочин против човјечности, ратни злочин против цивилног српског становништва, и повреде закона или обичаја рата, у потпуности игноришући одредбе Женевских конвенција и важећих Закона о заштићеним лицима и заштићеним објектима.

Одговорност војних и цивилних органа муслиманских власти у Високом за догађаје на подручју општине, у периоду од 1992. године до краја рата, је евидентна. Цјелокупна територија општине Високо, осим подручја МЗ Чекрчићи, била је под контролом муслиманских формација. На овој територији страдало је цивилно српско становништво. Суд БиХ је у пресуди **Нисету Рамићу** за извршени **ратни злочин против цивилног становништва** у селу Хлапчевићи дана 20. јуна 1992. године потврдио да су жртве били цивили под заштитом међународних конвенција.

Поред тога, опљачкана и спаљена је имовина Срба, а њихови вјерски објекти су девастирани у великој мјери.

Породице смртно страдалих и преживјеле жртве злочина очекују од надлежних правосудних органа да извршиоци и наредбодавци **ратних злочина против цивилног српског становништва** на територији општине Високо, у периоду 1992-1995. године, буду коначно процесуирани. На тај начин би правда и правичност били *дјелимично* задовољени.

203 Пресуда Претресног вијећа МКСЈ у Хагу, у предмету Тужилац против **Радислава Крстића** од 2. августа 2001. год. у тачци 578 наводи се: "Године 1992, Генерална скупштина УН-а етничко чишћење је оквалификовала као облик геноцида" (UN Doc. AG/Res./47/121 од 18. децембра 1992. год.).

For centuries, peoples in Bosnia and Herzegovina (BiH) lived together cherishing all their national and other features. The unity of differences was a cohesive factor and a guarantee of their coexistence. The mutual tolerance and respect were the foundation of the "brotherhood and unity" – one of the legacies of the WWII. In the aftermath of the war, the Serbs promptly forgave the crimes they had suffered, wishing that they never repeat. The coexistence of Serbs, Croats, Muslims, other peoples and nationalities continued – for the sake of their better future.

According to the 1991 census, 7,471 Serbs (16.8%) lived in the area of Visoko municipality. The Serbs lived in 67 villages and hamlets, out of the total 88, including the town Visoko.

The disintegration of the Socialist Federative Republic of Yugoslavia (SFRY) along the national borders changed the picture of the internal national relations in BiH. The same happened in the area of Visoko municipality. In the late 1991 and early 1992, the tension was felt in all spheres of life in Visoko municipality. The victory of the Party of the Democratic Action (SDA) in the municipal election in Visoko fed the Muslim nationalism, the consequence of which was the cooling of the internal ethnic relations and the increase of the ethnic intolerance.

Even though the Muslim military and civilian authorities assured the local Serbs that they wouldn't come under attack, the units of the Territorial defense (TO) and Ministry of Internal Affairs (MUP) Visoko, accompanied by the paramilitary units, planned and organized armed attacks against villages with Serb population in May and June 1992. The major attack against the Serb civilians was launched by the TO Visoko and TO Zenica on 20 June 1992. Main troops were deployed along the line of villages Dobrinje – Paljike – Donje Mostre – Gornja Zimca. The supporting troops were deployed along villages Donje Mostre – Paljike – Maurovici, and Visoko – Srhinje – Biskupici – Muhasinovici – Gornja Zimca. The main goal of TO Visoko and TO Zenica's attack was to expel most of the Serbs from the municipality of Visoko, as well as to arrest, send to camps or kill the remaining Serbs.

The attack of TO Visoko and TO Zenica against villages Paljike, Maurovici, Vilenjak and surrounding villages with Serb population began on 20 June 1992 at 06:00 hrs. The defenders organized a defense line and mounted armed resistance which lasted until 09:00 hrs. The defenders were overwhelmed and decided to surrender. Nearly all population was arrested, only the old and exhausted were spared. Men over 14 years of age were transported to a camp in a military barrack in Visoko. Women and children under 14 years of age were imprisoned in a community center in Hlapcevic and in Culture hall in Buzic Mahala.

The news spread fast among the Serb population in villages Kolosici, Gornja and Donja Zimča, Muhasinovici, Biskupici and surrounding villages. The defend-

ers mounted a mobile defense so that during the day the entire population was able to gradually withdraw towards the forest and ravines between villages Kozarci and Muhasinovici. A column consisting of 3000 men, women and children was created. In the afternoon, around 17:00 hrs, when the Muslim artillery ceased firing, the breakthrough was launched and the Serb population escaped in the direction: Muhasinovici – Mestovci – Topuzova Kosa – Podastinje (Kiseljak). At the very beginning, the column neutralized a Muslim ambush near village Mestovci, and later in Topuzova Kosa. In the morning of 21 June 1992, the column of the expelled Serb population arrived in Podastinje. The Croatian population in the village took the Serbs. Croatian Defense Council (HVO) in Kiseljak provided transportation to Rakovica. From there, the Serbs were transported on buses and in other vehicles to Ilijas.

The Serb population in Dobrinje village and surrounding places learned just in time about the attack planned by the Muslim forces. With the help of the Croats from Gora village, they took shelter in this village where they spent the night of 20/21 June 1992. On 21 June 1992, the HVO from Kakanj provided transportation for them to Poljine village, and from there to villages Slavin and Planinica. From there, the Serbs went to Vares, and further to villages Brgule and Okruglica to village Nisici. We assume that approx 400 people were in that column.

TO Visoko and MUP Visoko units continued the attacks against the remaining Serb civilians after 20 June 1992. They killed, arrested or took Serb civilians to camps. Low intensity attacks with limited goals continued until the end of the war. The remaining Serb population moved out. Their number decreased.

Over 7,000 Serbs were expelled from Visoko municipality. Most of them, namely 3000 Serbs, were expelled on 20 June 1992, during the general attack of TO Visoko and TO Zenica units. The expelled Serb population will always remember the day of their exodus, when they were forced to leave their homes, movable and immovable property. Along the way, they could see their homes and churches being gutted by the fire.

According to the data collected by August 2012, 246 Serbs lived in the area of Visoko municipality, which is 0.5% compared to the 1991 census. 129 Serbs lived in the town of Visoko, and the remaining 117 lived in 17 villages in Visoko municipality. Most of them are elderly people; therefore we can assume that the number of inhabitants will continue to decline and that eventually there won't be any Serbs in Visoko.

Based on the presented facts, one can conclude that the number of Serbs in the Visoko area has decreased by 7,129 inhabitants compared to the 1991 census, that being an indicator of the ethnic cleansing of Serbs from the Visoko municipality as the consequence of the war crime against the humanity and war crime against civilians.

* * *

According to the collected data, 73 Serbs and Croats were killed (shot to death, died of torture, slaughtered or killed in other way - suicide committed under duress) in Visoko municipality in the period from May 1992 until the end of the war. 54 victims were men, 18 women and one child. 69 victims were Serbs, 4 were Croats.

Over the course of only one day, on 20 June 1992, in the general attack launched by the TO Zenica and TO Visoko, 20 Serb civilians were killed, and the next day another person died of severe injuries.

During the war, no military unit operated in the area of Visoko municipality, except in the area of the local community Čekrcići. The defense line in Cekrcici was mounted by the 3rd Infantry Battalion of the Ilijas Brigade VRS, whose 106 soldiers were killed. 49 soldiers were from Cekrcici.

As of 31 August 2012, 3 persons are still missing, according to the data of the RS Operational Team for the Search for Missing Persons. Based on the witnesses' statements, it has been established that those missing persons are two killed civilians and one killed soldier.

179 civilians and soldiers were killed in Visoko municipality.²⁰⁴

Nine camps for the Serbs were established in Visoko municipality. The largest camp was in the former Yugoslav People's Army (JNA) military barrack "Ahmet Fetahagic". In this camp, 578 persons were held and tortured, 526 of whom were men, 43 women and 9 children. 15 detainees were killed, 9 of them in a camp and 6 detainees died of torture after their departure.

Serb civilians were kept and tortured in the following camps: in Visoko – former JNA military barrack "Majevica" and toilette of the Sports hall; in Ginje – Sakib Sudzuk's ("Postman") house cellar and barn; Buci – Dzemo Dzafic's house; Buzic Mahala – Culture hall; Hlapcevic – Community hall; Zbilje – Milenko Ferzanovic's, Mladen Maric's and Camil Sahinovic's house and cellar; Srhinje – Enver Basic's house cellar. There are no data about the accurate number of people held in these camps.

* * *

Between 14 October 1992 and 27 February 2006, MUP RS filed eight criminal charges for the war crimes committed against the civilian population in Visoko municipality from 1992 until the end of the war. In the first seven criminal charges-reports, the crimes were deemed as war crimes against civilians. In the eighth report from 27/02/2006, the criminal acts were named as a crime against humanity, war crime against the civilians and violations of the laws and customs of war. MUP RS

²⁰⁴ On 10/03/2011, the Research and Documentation Centre Sarajevo produced a list of 132 killed soldiers and 43 killed civilians.

continued the investigations about war crimes in Visoko municipality, and has delivered the relevant data to the competent prosecutors.

The criminal charges-reports provide names of a large number of commanders and executors due to reasonable doubt that they had committed a war crime against civilian population, violation of laws and customs of war.

The victims knew the commanders and executioners because they were victims' neighbours and friends. The relevant judicial institutions have not yet found those responsible for war crimes committed against civilian population in Visoko municipality, even though there is a lot of evidence that TO Visoko, TO Zenica, ABiH and MUP Visoko units committed numerous crimes against the civilian Serb population. In only one case, namely in Niset Ramic case, the BiH Court has delivered a verdict (until September 2012) for a war crime against civilian population.

The Prosecutor's office of the Zenica-Doboj canton is processing charges against several persons, due to reasonable doubt that they had committed a war crime against civilian Serb population in Visoko municipality during 1992. The same Prosecutor's office has started criminal proceedings against the formerly convicted person for the sufferings of the civilian population in Visoko municipality.

* * *

This publication has covered, partially or fully, 120 testimonies which are the basis for the establishment of facts about crimes committed against Serbs in Visoko.

Witnesses' statements presented in this book, as well as other relevant documents, confirm murders of civilians, extermination, enslavement, expulsion, torture and inhumane treatment inside and outside camps, rapes, coercion to forced labour, abuse, attacks on civilian facilities, looting, etc. The national, ethnic and religious motifs of the attacks launched against the Serbs resulted in the expulsion and ethnic cleansing. The expulsion and ethnic cleansing of the Serb population from the Visoko municipality has elements of the genocide.²⁰⁵

The specific area - Visoko municipality - became ethnically homogenous by force and intimidation, the result of which was the expulsion of Serbs. From 1992 until the end of the war, TO Visoko, TO Zenica and MUP units committed a war crime against civilian population, a war crime against civilian Serb population, and violations of the laws and customs of war, thus fully ignoring the international humanitarian law and the provisions of the Geneva conventions and additional protocols about protected persons and protected facilities.

205 Verdict of the Trial Chamber of the ICTY, in case Prosecutor vs Radislav Krstic from 02/08/2001, in Point 578 states: "In 1992, the General Assembly of UN deemed ethnic cleansing as a form of genocide" (UN Doc. AG/Res.47/121 from 18/12/1992).

The accountability of the military and civilian bodies of the Muslim authorities in Visoko for the events from 1992 until the end of the war is evident. The entire territory of the Visoko municipality, except for the local community Cekrcici, was under control by the named Muslim units. The whole area was inhabited exclusively by the Serb civilians. Only civilian population lived in this area, and the only killed were civilians. The BiH Court, which sentenced Niset Ramic for the war crimes he had committed in village Hlapceveci on 20 June 1992, confirmed the fact that the victims were civilians protected by the international conventions.

Furthermore, the Serb property was looted and set to fire and houses of worship sustained extensive damage.

Victims' families and survivors expect the relevant courts to charge commanders and executors of the war crime against civilian population in Visoko municipality from 1992-1995. This is how justice and fairness could be partially done.

ВНСОКО 1992-1995

РЕЦЕНЗИЈЕ

ВНСОКО 1992-1995

Антић Бошко, контраадмирал у пензији

Рукопис књиге “**Ратни злочини над Србима општине Високо (1992-1995) – свјedoци говоре**”, чији је приређивач Цвјетко Савић, уз ангажовање више сарадника, обухватио је основне елементе који обрађују злочине почињене над Србима у општини Високо. Садржај је усклађен са насловом, са доста наведених докумената, изјава, карата и фотографија, који дају пуну вредност овом делу, оправдавају његово објављивање и подстичу да се настави са радом на овој проблематици у осталим деловима Босне и Херцеговине, где је страдао српски народ.

Приређивач је прихватио сугестије и учинио максималан напор да ни једна жртва не буде заборављена, као и непобитну чињеницу да су и борци Илијашке бригаде, који су погинули, жртве - јер су изгинули бранећи родни праг и ни један није погинуо на подручју где претежно живи муслиманско становништво, а сами нису починили ни један злочин.

Српско становништво општине Високо, посебно оно у подвисочким селима, доживело је страховите злочине које су починили домаћи муслимани користећи веру српског становништва у могућност заједничког живота какав је био пре нарастања националних сукоба. Догађаји су дочекани неспремно и с неверицом. Целокупно становништво ових села било је приморано да напусти своје домове бежећи најчешће према Кисељаку. Многи нису успели, много их је побијено, чак и целе породице, а већи део је завршио у муслиманском логору у Високом и над њима је вршена тортура. Многи нису дочекали слободу. Њихова сведочења најдирљивији су део ове књиге и указују на све злочине који су почињени над српским народом овог краја.

Један део становника подвисочких села уточиште је нашао на подручју Месне заједнице Чекрчићи и, заједно са житељима овог села, представљали су несавладив бедем, не дозвољавајући да непријатељ заузме ни педаљ српске земље. При том су многи дали своје животе, уградивши их у темеље Републике Српске.

Пуне четири године Чекрчићи су одолевали нападима. Смењивали су се јуриши за јуришима, повијале су се борбене линије, гинули су борци у рововима и на кућним праговима. Смрт је харала долином Босне и падинама брда на њеној левој обали. Јунаци се нису предавали. Село је постало симбол српског отпора - иако стално на удару граната и снајпера муслиманских снага, које су положаје српских бранилаца имали као на длану. Побијене су и све животиње с околних висова са десне обале реке Босне, али живот ових људи нико није могао уништити.

Трећи пешадијски батаљон Илијашке бригаде, састављен од бораца са подручја Месне заједнице Чекрчићи и бораца који су избегли са других подручја општине Високо и укључили су у његов састав, изгубио је 106 бораца (у бригади - укупно 531). Гинуло се у борбама, од снајпера или гелера граната и у саобраћајној несрећи (1), умирало од болести.

Губици показују праву слику рата, посебно слику рата на овом подручју. Ово је црна страна рата, најцрња стварност крвавог рата. Многе мајке су остале без својих синова и мужева, сестре без браће, деца без очев. Бранећи своју земљу, своја огњишта и имовину, чувајући своју породицу, спашавајући српски народ од уништења српски јунаци су дали своје животе.

Требало је да прође пуних двадесет година и чинило се да ће жртве бити заборављене. То се није десило, јер су два српска генерала, рођена у овим крајевима, одлучила да не дозволе да све оде у заборав, свесни да није умро онај ко није заборављен. Међу корице ове књиге - својеврсног споменика жртвама које су побили злочинци и онима који су пали бранећи свој родни крај, осим оних на гробљима широм српске земље, "постројили" су оне који су дали живот на родној грудни, тако да подсећају покољења која долазе на још једну трагедију српског народа на овим просторима.

Спискове жртава, који представљају највећу вредност овог дела, прегледали су и допунили људи који су учествовали у догађајима и зато су им најбоље познати наведени подаци. То се односи на имена жртава и погинулих, на податке о њиховом страдању, као и на места живљења оних за које је наведено да су рођени у Високом, а погинули су у саставима јединица Илијашке бригаде.

Сви учесници у овом подухвату заслужују пуно признање, а њихово дело ће заузети своје место у историји страдања српског народа и бити радо чуван подсетник на оне које злочинци убише или су погинули у борби - бранећи свој кућни праг, своје најмилије.

Београд, 25. јуна 2012.

Бошко Антић, *контраадмирал у пензији*

Владо Симеуновић Проф. др

Рукопис књиге “Ратни злочини над Србима општине Високо (1992-1995) - свјedoци говоре” још је једно свједочанство о страдању српског народа у Босни и Херцеговини. Шарл Коста, познати француски писац, забиљежио је да се рат и страдање не могу разумјети уколико се не посматра ‘изнутра’. Овдје је то свакако случај, јер су приређивачи ове књиге - Цвјетко Савић и чланови његовог тима - искусни аналитичари. Израдити овако обимно дјело било би немогуће без ангажовања великог броја сарадника и свих оних који су осјећали патриотску дужност да дају свој допринос у борби против људског заборавља.

Структура дјела показује присуство свих елемената неопходних за разумијевање догађаја у одређеном историјском контексту. Обухваћено је објашњење узрока ратних сукоба на подручју Босне и Херцеговине као наставка сукоба у процесу распада бивше СФРЈ. Овај дио рада обогаћен је изворним документима, што у методолошком смислу има посебну вриједност, јер су закључци плод анализе емпиријских чињеница, а не производ појединачних перцепција које могу некада осиромашити вриједност дјела.

На примјеру страдања Срба у општини Високо јасно се види уобичајни рецепт укупног страдања Срба у Босни и Херцеговини, гдје су били мањински народ. Аутори су то зналачки показали са доста наведених докумената, изјава, карата и фотографија - који дају пуну вриједност овом дјелу, оправдавају његово објављивање. Приказано дјело говори да се без вјеродостојних извора и докумената не може постићи циљ у освјетљавању појединих злочина, због чега ово може послужити као путоказ за све оне који желе да страдање српског народа у трагичном сукобу у Босни и Херцеговини отргну од заборавља.

Књига страдања није дата у форми статистичког извјештаја, него се свакој жртви прилазило са уважавањем и респектом, а злочину над њом дато право име. Аутори очигледно свјесно нису раздвајали жртве на цивиле и војнике. Жртва има само једно ‘име’. Војник је бранио свој праг, своју породицу, груду земље прадједовске. Српски борци општине Високо нису гинули на туђој земљи у освајачком походу, него у одсудној борби за голи опстанак.

Ова књига представља још једно свједочанство о карактеру српског народа - склоност ка заборавању. Најстарији становници Високог још се сјећају усташких логора из Другог свјетског рата и страховитих жртава и разарања, али као да им је глас утихнуо, као да их је педесет година живота у једном систему ‘чудних’ вриједности уљуљкало, те нису препознали надолазећу опасност и могућност поновног страдања. На жалост, за многе српске породице историја се поновила.

Облици злочина над српским становништвом били су различити - од застрашивања, хапшења, затварања, тортуре, понижења, па до убистава. Преживјели свједоци о томе говоре са емоцијама. Можда те емоције понекад и њих саме спутавају да представе сву трагедију у правом свјетлу. А мртви ћуте, они само из својих гробница опомињу генерације које долазе да се окрену вриједностима свога народа.

Књига говори и о херојству појединаца, али и цјелокупног становништва. Нема тог човјека у Републици Српској који није чуо неку причу о јунаштву на острву смрти у Чекрчићима. Хероји Илијашке бригаде показали су како се организује одсудна одбрана и до краја рата нису изгубили ни стопу своје земље.

Ова књига представља велики подухват и ентузијазам појединаца који заслужују све похвале, али је и утјеха свим породицама и жртвама, јер је њихово страдање добило легитимацију.

Бијељина, 11. јуна 2012.

Проф. др **Владо Симеуновић**

Зоран Мидановић, историчар - кустос

ОД ЕГЗОДУСА ДО ВАСКРСЕЊА

“Ратни злочини над Србима општине Високо 1992-1995 – СВЈЕДОЦИ ГОВОРЕ“

“Нема ти од човека ништа грђе на свету.

Грђи од човека је, опет, једино човек.“

(Драгослав Михаиловић: Чизмаши)

Као што ван поезије скоро да нема истине, и ван сјећања појединца нема историје. Што је субјективнија, парадоксално, истинитија је. Ако је нација проширена породица, национална историја је скуп појединачних сторија. Има ли бољег доказа од српске народне поезије? Тражити од историје “тачност” исто је као искати од живота да буде праведан. Апсурдно.

Људски гробови су колијевке богова - каже Имануел Кант. Људска сјећања су колијевка будућности. Што су тежа, плодноснија су. Ова књига је пуна таквих. На нељудскост, лаж, мимикрију. На смрт.

Све идеологије овог свијета нису вриједне једне дјечје сузе, рече Достојевски. Шта је национални циљ наспрам смрти дјетета? Ништа. Кад можеш да бираш. Кад ти омогуће да бираш. Можда је то основни услов људскости? Србима из Високог 1992. године комшије муслимани нису оставиле избор.

Један од највећих српских интелектуалаца 20. вијека - Живојин Павловић западну и источну цивилизацију подијелио је на камен и кристал. Камен је ружан - али траје, кристал је лијеп и сјајан - али лако пуца. И буквално.

Академик Милорад Екмечић - највећи живи српски историчар каже да све нације и “нације” на Балкану карактерише тзв. миленијумско схватање историје, односно “национализам судњег дана”. Другим ријечима, све или ништа. Увијек. Опет и изнова. Због тога, ваљда, стални сукоби?

Као што су Хрвати у Другом свјетком рату убијањем Срба себе одређивали као “нацију”, а Срби нису инсистирали на заслуженој казни због једноставног разлога - било их је срамота њихове срамоте. Исто су чинили муслимани у Босни и Херцеговини у рату од 1992. до 1995. године. Они увијек касне. Хроника патње височких Срба показује исту шему. “Нација” која мијења име крајем 20. вијека у Европи не може бити схваћена озбиљно. Уосталом, већина припадника

те новотарије старија је од најновијег имена своје “нације”! Да није трагично, било би смијешно. Срби, срећом, немају ту врсту проблема!

Било би интересантно промислити шта је егзодус 2.500-3.000 Височана значио за стварање Републике Српске. Чини ми се да је том догађају дато премало пажње. Њихов прелазак на српску територију значио је поставку темеља одбране сарајевских Срба.

У височком селу Чекрчићи зубе је поломио Први корпус муслиманске војске, без еуфемизма да га називам “Армијом БиХ”. Довољно за понос. И вјеру. Јер, шта је човјеку Свето тројство? Срце, мозак и петља!

Било би неукусно овдје понављати патње височких Срба - до детаља описане у књизи. Због пијетета према жртвама нећу то чинити. Они најбоље знају како им је било, како им је сада и како ће им бити. Што је најважније, Срби избјегли из Високог немају чега да се стиде. И то је више него довољно. За наставак живота.

И, на крају... “Сеоба има. Смрти нема.” (Милош Црњански: Сеобе)

Бијељина, 14. јуна 2012.

Зоран Мидановић, историчар - кустос

ВИСОКО 1992-1995

1991

1992

1993

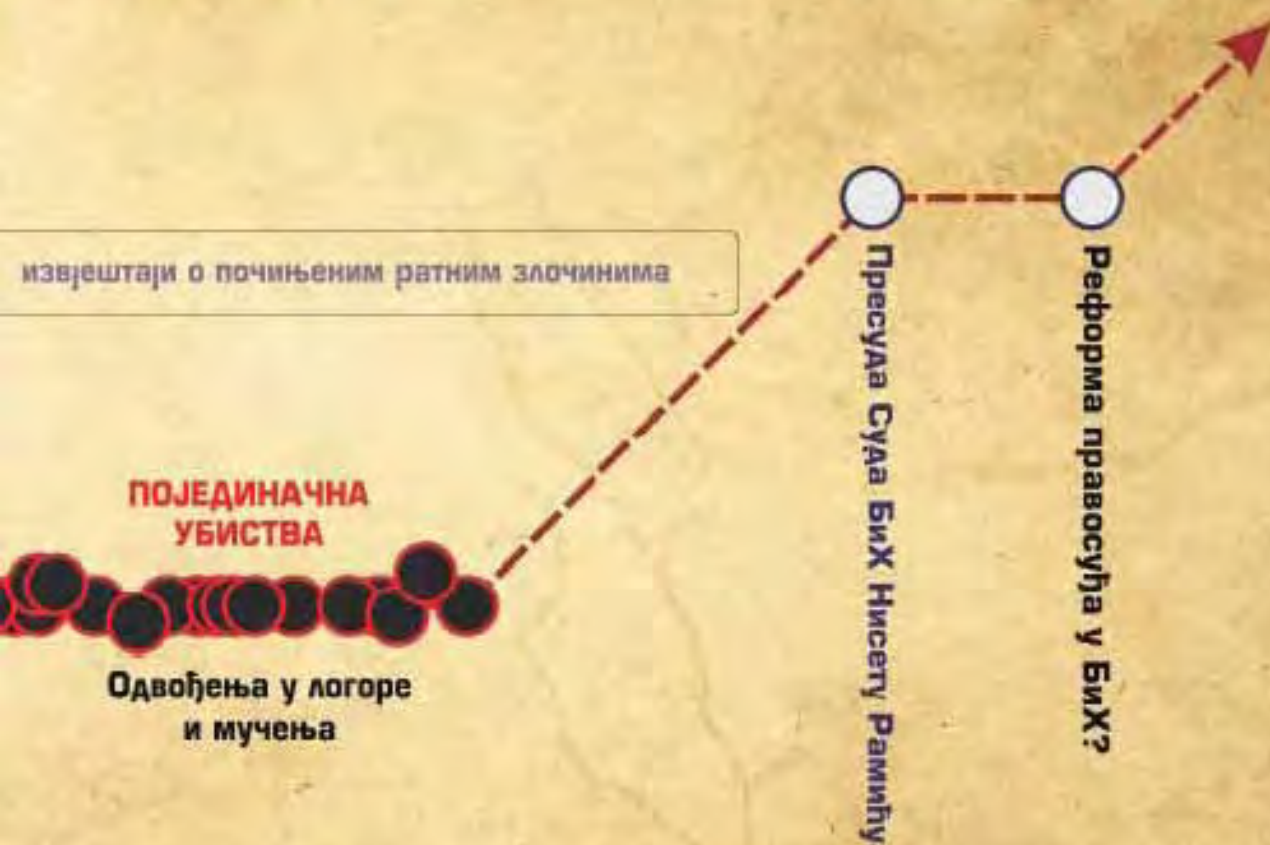

КАЛЕНДАР ДОГАЂАЈА

1994 1995

2007

2012/2013

ВИСОКО 1992-1995

9.5.1990.

Предсједништво СР БиХ је констатовало да се *настављају наспрјаци на интeријeт, суверeнијeт и цјeлoвијoст тeријoријe СР БиХ*. Поново је истакнуто да *рeпубличкe тpаницe у оквиру Југoслaвијe смaтpamo ријeшeним тпшaњeм и гa ћe СР БиХ ујoтpијeбити свa средствa тpавнe државe у заштити интeријeтa Рeпубликe, њeнo тoлoжaja и рaвнoтpавнe улогe у нaшoј фeдeрaцији*.

12.7.1990.

На хришћански православни празник Светог Петра и Павла у Сарајеву основана је Српска демократска странка (СДС) БиХ. За предсједника странке изабран је др **Радован Караџић**. Обраћајући се присутним делегатима и гостима **Караџић** је између осталог рекао: *Неће бити реваншизма нишe антпшeкoмунизма, стpанкa никoмe нe oстoрaвa тpавo нa тoлијeтчки живoт, изборну тpкy и учeштe у влaстпшe. Oсновни циљ стpанкe је тпунa и безусловнa тpaћанскa, националнa, култпурнa, вјерскa и eкoнoмскa рaвнoтpавнoст Србa у БиХ. Oвдјe нe мoжe бити вoдeћпх и тpaштeћпх нaрoдa, тpвoрaзрeднпх и гpупoрaзрeднпх тpaћанa, државoтвoрнпх и нeдржавoтвoрнпх eнтпштeтa*. Скупштини су, између осталих, присуствовали и скуп поздравили предсједник СДС-а **Јован Рашковић** и предсједник СДА **Алија Изетбеговић**.

18.8.1990.

У Сарајеву је одржан први сабор ХДЗ-а БиХ. Присутнима се обратио предсједник Иницијативног одбора др **Даворин Периновић** рекавши да *нeтpијaштeљи Хрвaтa и Муслимaнa никaд нe мпрују, али да им се поручује да Бoснy нe гaмo*. Сабор странке усвојио је два документа: Програмска декларација утемељивачке скупштине ХДЗ БиХ и Статут ХДЗ БиХ.

19.10.1990.

Предсједништво СРБиХ је донијело Одлуку о повлачењу наоружања и опреме ТО у војне магацине.

18.11.1990.

Одржани су вишестраначки избори у БиХ за чланове Предсједништва републике, посланике у оба Вијећа скупштине, одборнике за 109 општинских скупштина и Скупштину Града Сарајева. Највише посланичких мјеста у Парламенту добили су:

СДА (основана 26.05.1990) 37,8 % (86 посланичких мјеста),

СДС (основана 12.07.1990) 26,5 % (72 мјеста),

ХДЗ (основана 18.08.1990) 14,7% (44 мјеста),

Реформирани комунисти 6% (20 мјеста),

Савез реформских снага Анте Марковића 5,6% (13 мјеста).

20.12.1990.

Засједањем прве вишестраначке Скупштине СРБиХ у Сарајеву званично је успостављена нова власт. Коалиција три националне странке – СДА, СДС и ХДЗ међусобно је подијелила сва кључна мјеста у државној власти. Предсједник Предсједништва БиХ је **Алија Изетбеговић**, предсједник Скупштине мр **Момчило Крајишник**, предсједник Владе **Јуре Пеливан**, генерални секретар Скупштине **Авдо Чампара**, предсједник

Вијећа грађана **Абдулах Коњиџија**, Вијећа општина **Петко Чанчар** и потпредсједник Скупштине **Мариофил Љубић**.

8.1.1991.

Предсједништво СРБиХ на сједници у Сарајеву под предсједништвом **Алије Изетбеговића**, прихватило је иницијативу да се на првој наредној сједници Предсједништва СФРЈ расправља о будућности земље. Такође, извршена су следећа именовања: за предсједника Савјета за општенародну одбрану именован је **Алија Изетбеговић**, а Савјета за заштиту уставног поретка др **Биљана Плавшић**. Предсједник Комисије за организационо-кадровска питања је др **Ејуп Ганић**, за одликовања **Стјепан Кљујић**, за помиловања мр **Фрањо Борас**, а за представке и приједлоге др **Никола Кољевић**. Утврђен је и договор о усмјеравању чланова Предсједништва за поједине области рада. За економски систем задужени су **Фикрет Абдић** и мр **Фрањо Борас**, за политички систем и друштвене дјелатности др **Биљана Плавшић** и **Стјепан Кљујић**, а за спољну политику и међународне односе др **Ејуп Ганић** и др **Никола Кољевић**.

27.2.1991.

Српски члан Предсједништва БиХ **Никола Кољевић** је изјавио да је запањен ријечима **Изетбеговића** да му је суверенитет БиХ пречи од мира.

У Сарајеву је одржана сједница Скупштине БиХ, на којој су посланици расправљали о приједлогу СДА да се усвоји Декларација о државној суверености и недељивости РБиХ. За ову декларацију су гласале странке СДА и ХДЗ. Против ове декларације гласао је СДС и тиме ова декларација није била усвојена. Предсједник Предсједништва РБиХ **Алија Изетбеговић** је, у свом обраћању посланицима Скупштине БиХ, између осталог рекао: *Због суверене БиХ ја бих жрџивоао мир, а за ѿај мир у БиХ не бих жрџивоао њену сувереност. Јуѿословенску заједницу видим као државу суверених реѿублика. То је једини ѿуѿ за излазак из кризе, с обзиром на неѿоѿустѿљивостѿ федералистѿа и конфедералистѿа.*

6.4.1991.

Извршено формирање Ратног предсједништва општине Високо (чланови: **Нусрет Шахиновић**, **Рашид Калота**, **Мерсед Шахиновић**, **Нерзад Сирчо...**).

25.6.1991.

Словенија и Хрватска прогласиле независност и отцепљење од СФРЈ.

19.9.1991.

Станица јавне безбједности Високо извршила је мобилизацију резервног састава милиције (око 660 припадника), претежно муслиманске националности.

24.10.1991.

Посланици Клуба Српске демократске странке и Клуба Српског покрета обнове у Скупштини БиХ као легитимни представници српског народа у Босни и Херцеговини, на основу уставом утврђеног права на самоопредјељење, укључујући и право на отцѣпљење, на сједници одржаној у Сарајеву донијели су Одлуку о оснивању Скупштине српског народа у Босни и Херцеговини.

10.11.1991.

Одржан је други дан плебисцита српског народа у БиХ за остајање у Југославији. Више од 1.550.000 држављана БиХ изјаснило се, током два дана одржавања плебисцита, за живот у заједничкој држави Југославији. Према коначним резултатима на плебисциту, за Југославију се изјаснило 1.161.146 Срба, и 48.845 грађана осталих народа у БиХ.

18.11.1991.

Представници хрватског народа у БиХ, на сједници одржаној у Грудама, донијели су: Одлуку о успостави хрватске заједнице Херцег-Босна.

9.1.1992.

Скупштина српског народа БиХ је у Сарајеву прогласила Српску Републику БиХ.

28.2.1992.

У сарајевском хотелу *Холидеј ин* засједао је Клуб посланика српске Скупштине БиХ заједно са Министарским савјетом, а у вечерњим сатима засједала је Скупштина српског народа. Посланици Скупштине усвојили су Устав Српске Републике БиХ, као и Уставни закон.

29.2. - 1.3.1992.

У БиХ је одржан референдум о издвајању Босне и Херцеговине из СФРЈ. На референдум су изашли Хрвати и Муслимани, а Срби су исти бојкотовали.

МАРТ 1992.

Услед нарушених међунационалних односа у општини Високо, који су праћени притисцима и пријетњама муслимана на грађане српске националности у селима Радовље, Зимча, Бискупићи са претежно српским становништвом, успостављена су стална дежурства (сеоске страже).

3.3.1992.

Предсједник Републичке изборне комисије БиХ **Мирко Бошковић** саопштио је у Сарајеву резултате одржаног референдума у 107 општина БиХ. Од укупног броја уписаних бирача у бирачке спискове БиХ, који износи 3.199.031, на референдум је изишло 1.997.644 бирача или 63,4%, ЗА је гласало 1.988.202 бирача или 62,68%, против је било 5.997 гласова или 0,19%. Референдум није одржан у општинама Титов Дрвар и Грахово.

4.4.1992.

Предсједник Предсједништва СР БиХ **Алија Изетбеговић** предсједавао је сједницом Предсједништва СР БиХ, која је одржана у Сарајеву. Предсједништво је на овој сједници усвојило закључак да се, у складу са одлуком Предсједништва СР БиХ од 3. априла 1992. године и властитом процјеном, изврши мобилизација јединица Територијалне одбране свих општина и града Сарајева у Социјалистичкој Републици Босни и Херцеговини, укључујући и јединице везе.

6.4.1992.

Предсједник министарског савјета ЕЗ, шеф португалске дипломатије **Жозе Кутиљеро**, изјавио је у Луксембургу: *Владе европске 'гванаесџорице' одлучиле су да признају БиХ за независну државу.*

7.4.1992.

САД су признале независност БиХ, Словеније и Хрватске.

Хрватска је признала независност и сувереност БиХ.

Скупштина српског народа у БиХ прогласила је, у Бањој Луци, независност СР БиХ, која *може сшуйаиши у заједнице са друим субјективийеиима у Јуиославији*. Према саопштењу са потписом **Момчила Крајишника**, Скупштина је обавијештена да су др **Биљана Плавшић** и проф. др **Никола Кољевић** дали оставке на положај чланова Предсједништва БиХ, у коме послије тога остају само три муслиманска и два хрватска представника.

8.4.1992.

У складу са одредбама Устава СР БиХ, а на приједлог Скупштине СР БиХ, Предсједништво РБиХ на сједници одржаној у Сарајеву донијело је Одлуку о проглашењу непосредне ратне опасности.

На основу тачке (3) Одлуке о проглашењу непосредне ратне опасности, Предсједништво Републике БиХ, на одржаној сједници у Сарајеву, донијело је Уредбу о укидању досадашњег Републичког штаба територијалне одбране и образовању Штаба територијалне одбране републике БиХ.

У Мостару, на ванредној сједници Хрватске заједнице Херцег-Босна (ХЗ ХБ), донијета је одлука о формирању Хрватског вијећа обране (ХВО).

15.4.1992.

Предсједништво РБиХ донијело је Одлуку о организацији оружаних снага Републике Босне и Херцеговине.

19.4.1992.

Општински штаб ТО Високо формирао је Рејонски штаб ТО Грачаница.

20.4.1992.

Општински штаб ТО Високо формирао је Рејонски штаб ТО града Високо.

23.0.1992.

Општински штаб ТО Високо формирао је Рејонски штаб ТО Буци.

24.4.1992.

Општински штаб ТО Високо формирао је Рејонски штаб ТО Доње Моштре.

25.4.1992.

Јединица ЈНА стационарирана у касарни *Ахмети Феџахаић* у Високом напустила је касарну.

Муслиманске власти у Високом формирале су Мјешовити артиљеријски дивизион и Први одред ТО Високо.

26.4.1992.

У Скопљу је одржан састанак на којем су учествовали, у име Врховне команде ОС СФРЈ, потпредсједник крњег Предсједништва **Бранко Костић** и вршилац дужности савезног секретара за НО генерал-пуковник **Благоје Аџић**, а у име Предсједништва БиХ **Алија Изетбеговић**. Постигнут је договор о мирном изласку јединица ЈНА с подручја цијеле БиХ.

3.5.1992.

Формације ТО БиХ, МУП-а БиХ, Патриотске лиге, зелених беретки и дијела грађана Сарајева, у Добровољачкој улици извршиле су напад на колону ЈНА која се, према договору, мирно извлачила из зграде Команде 2. војне области према касарни Лукавица. Овом приликом почињени су злочини против ратних заробљеника.

Јединице ТО Високо, у јутарњим сатима, извршиле су први комбиновани артиљеријско-пјешадијски напад на територију МЗ Чекрчићи, у оквиру напада на Илијаш и Брезу. Муслиманска артиљерија из Високог и Брезе дејствовала је по граду Илијашу, селима Мраково, Соврле, Љубнићи и Чекрчићи. Након артиљеријске припреме усљедио је пјешадијски напад на с. Чекрчиће, Љубниће и Оцак. У овом нападу код села Љубнићи погинуло је девет српских бораца, а с. Добро је опљачкано и запаљено. На иницијативу муслиманске стране, око 18,00 часова, постигнут је споразум да се обуставе сва непријатељства. Овај датум се узима као почетак рата на простору Високог и Илијаша.

11.5.1992.

Формиран је Други одред ТО Високо, у оквиру припрема за извођење оружаних акција на широј територији општине Високо.

12.5.1992.

Скупштина српског народа у БиХ на засједању у Бањој Луци, изабрала је Владу СР БиХ. За предсједника Владе именован је проф. др **Бранко Ђерић**.

На основу Чл. 70, тачка 2. Устава Српске Републике БиХ и Амандмана II на Устав Српске Републике БиХ, Скупштина српског народа у БиХ, на одржаној сједници у Бањој Луци донијела је Одлуку о формирању Војске Српске Републике БиХ.

18.5.1992.

Припадници ТО Високо (маневарска чета МУП-а Високо) на путу Какањ-Високо у рејону Мачух између села Доња Папратница и Добриње, напали су колону припадника ЈНА, која се повлачила из Зенице. У том нападу је отета већа количина тешког и лаког наоружања и муниције (двје хаубице 105 мм, око 1.000 ком; гранате 105 мм, 5 ком; противавионски топови 20/3 и друго наоружање, муниција и опрема).

3.6.1992.

Припадници ТО Високо ухапсили су у Високом угледне грађане, припаднике српског народа: **Билал Јована**, **Чебо Бранислава**, **Вујисић Светомира** и **Николић Душка**. Након хапшења они су спроведени у полицијску станицу Високо а затим у бившу касарну ЈНА *Ахмет Шейхаић*. Током хапшења, спровођења и испитивања над њима је почињена тортура.

8.6.1992.

Припадници ТО Високо у селу Буци претежно насељеном муслиманским становништвом (према попису из 1991. муслимана 293, Срба 34) малтретирани су, а потом ухапсили војно способне мушкарце српске националности.

9.6.1992.

У селу Подвињци, које је настањено већинским муслиманским становништвом (према попису из 1991. године муслимана 580, Срба 184, Југословена 9), група од шест припадника јединице ТО Високо, предвођена **Зукан Идризом** и **Селимовић Самиром** убила је **Тодоровић Љубомира**, а ухапсила **Тодоровић Новицу**, **Тодоровић Никицу**, **Тодоровић Јанка**, **Тодоровић Славка**, **Мирковић Сава**, **Радосављевић Јова** и **Радосављевић Нова**. Ухапшени Срби су потом камионима транспортовани у логор у касарну *Ахмеи Феџахаић* у Високом.

16.6.1992.

Јединице ТО Високо извршиле су артиљеријско-пјешадијски напад на села Чекрчићи и Кралупи, која су насељена већински српским становништвом.

Представници ТО Високо и ТО Зеница упутили су захтјев окупљеном српском становништву на фудбалском стадиону у селу Паљике да одмах предају сво војно наоружање које посједују.

19.6.1992.

Одржан је последњи састанак (у кући **Новице Чебе** у Доњој Зимчи) српске и муслиманске стране на коме се преговарало о ненападању и другим релевантним питањима. Састанку су присуствовали: **Кадир Јусић**, **Хасан Хаџиосмановић**, **Џевад Длакић**, **Кеко Длакић** и **Дине Фрљак** - а српске стране, **Чебо Новица** из Доње Зимче, **Ненад Вановац** из Радовља, **Драгомир Капур** из Горње Зимче и **Јован Кувач** из Топузовог Поља. Састанак је завршен око 17.00 часова и договорје био као и раније да се међусобно Срби и Муслимани ненападају. **Хасан Хаџиосмановић**, командант Рејонског штаба ТО Доње Моштре, рекао је **Новици Чеби** да се Србима спрема нешто што није добро, не прецизирајући о чему је ријеч.

20.6.1992.

Јединице ТО Високо и ТО Зеница извршиле су општи напад на српско становништво у селима Добриње, Вилењак, Радовље, Пучишће, Колошићи, Мухашиновићи, Доња и Горња Зимча, Бискупићи и друга околна села и насеља. Напад је почео у јутарњим часовима артиљеријским дејствима. У овом нападу почињена су појединачна и масовна убиства, као и пљачка покретне и непокретне имовине српског становништва. У логоре је одведено преко 200 мјештана, претежно мушкараца, а жене и дјеца свих узраста су затварани у друштвене домове и школе. Протјерано је око 2.500 припадника српске националности који су око 17.00 часова отпочели пробој путем Горња Зимча (Местовци) - с. Подастиње - Кисељак и даље за Раковицу и Илијаш.

21.6.1992.

Јединице ТО Зеница под командом **Мушинбеговић Хасиба** извршиле су војну акцију чишћења терена од аутопута Високо-Зеница (на дијелу села Бијеле Воде -

Доње Моштре преко Горње Зимче) до границе са општином Кисељак. Приликом извођења ове муслиманске офанзиве ухапшени Србин **Кретија Зоран** из села Доња Зимча коришћен је као водич. У селу Местовци пронађено је беживотно тијело **Маре Вановац**, која је убијена из непосредне близине. У овој акцији снага ТО Зеница учињена је и велика материјална штета над покретном и непокретном имовином српског становништва. У селу Доња Зимча запаљене су куће **Чулум Вида** и **Крсмановић Рајка**, а у засеоку Козарци запаљена је кућа **Савић Јефте**. Паљевина и уништавање српске имовине извршена је и у селима Горња Зимча, Бискупићи, Пучишће и у другим селима.

26.6.1992.

Предсједништво РБиХ донијело је платформу за *дјеловање Предсједништва РБиХ у ратним условима*. У тачки 4. платформе, која се односи на прекид рата и успостављање мира у БиХ, каже се:

- а) Прекид ратних дејстава
- б) Успостављање политичког стања прије почетка агресије
- в) Накнада за ратне штете и кажњавање криваца за ратне злочине у сагласности са међународним прописима.

БиХ неће прихватити преговоре који за основу имају етнички чисте територије или регионалну подјелу БиХ на искључиво етничкој основи.

БиХ такођер неће никад прихватити било какве територијалне и демографске промјене и предности издејствоване ратом и насиљем.

30.6.1992.

Припадници ТО Високо под командом **Халиловић Хајрудина**, у селу Мулићи које је насељено већинским муслиманским становништвом (према попису из 1991: Муслимана 436, Срба 65), ухапсили су знатан број Срба, мјештана овог села, које су потом транспортовали у логор у Високом. Ухапшени Срби су приликом привођења и исљеђивања били изложени тортури и мучењу. У групи заробљених Срба налазила се и једна жена²⁰⁶ српске националности коју је силовао **Хајрудин Халиловић**.

2.7.1992.

Припадници ТО Високо под командом **Миралема Ченгића** у селу Кула Бањер насељеним мјешовитим становништвом (према попису из 1991: Срба 348, Муслимана 331, Хрвата 20), извршили су претрес српских кућа под сумњом скривања оружја. Током ове акције која је праћена тортуром над мјештанима села, у логор Високо (некадашња касарна ЈНА *Ахметџи Феџахаџић*) одведено је осам лица српске националности.

7.7.1992.

Припадници ТО Високо под командом **Халиловић Хајрудина** ухапсили су 11 чланова српске породице **Шаренац** у селу Мулићи.

27.7.1992.

Преко таласа Радио Високог, у 11.45 часова, упућен је позив српском становништву села Љешеву, Крчевине, Копачи и Чекрчићи да предају наоружање и потпишу ло-

јалност муслиманским властима у Високом. У противном, муслиманске власти не гарантују за њихове животе. Српско становништво није предало наоружање.

6.8.1992.

Делегација МКЦК посјетила је логор за Србе у Високом (некадашња касарна ЈНА *Ахмет Фейзахић*). Том приликом представници МКЦК извршили су регистрацију српских логораша.

11.8.1992.

Делегација МКЦК посјетила је други пут логор за Србе у Високом. Овом приликом представници МКЦК подјелили су српским логорашима хигијенске пакете у виду сапуна за купање и прање веша.

15.9.1992.

Посланици Скупштине Српске Републике, на сједници у Бијељини, донијели су одлуку о промјени назива Српске Републике у Република Српска (РС).

7.10.1992.

Делегација МКЦК посјетила је трећи пут логор за Србе у Високом. Провјером регистрације логораша утврђено је да се у том тренутку у логору налазило 69 Срба.

10.10.1992.

У Високом је формирана 4. брдска бригада (ббр) – *Височка*, у чији састав улазе: 1, 2. и 3. одред ТО Високо, Ударни одред, МАД, Противоклопни вод, лаб ПВО, и друге мање формацијске јединице. Остале јединице су и даље остале под непосредном командом Штаба ТО Високо.

Бригада је дјеловала у саставу Првог корпуса Армије БиХ.

15.12.1992.

Делегација МКЦК посјетила је четврти пут логор за Србе у Високом.

14.1.1993.

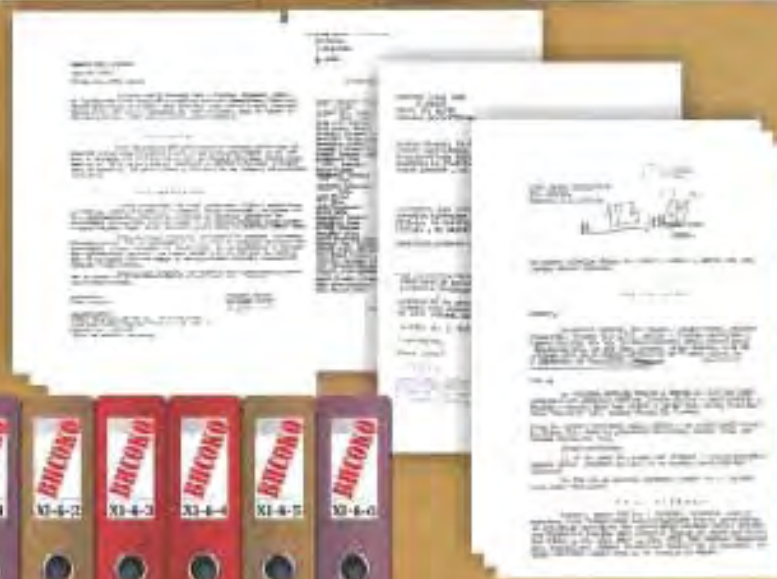
Делегација МКЦК посјетила је пети пут логор за Србе у Високом.

ДЕЦЕМБАР 1994.

Посљедњи логораша из касарне у логору у Високом, пребачени су у КПЗ Зеница.

ВИСОКО 1992-1995

СЛУЖБЕНА ДОКУМЕНТАЦИЈА

БАЗЕ ПОДАТАКА

НОВИНЕ

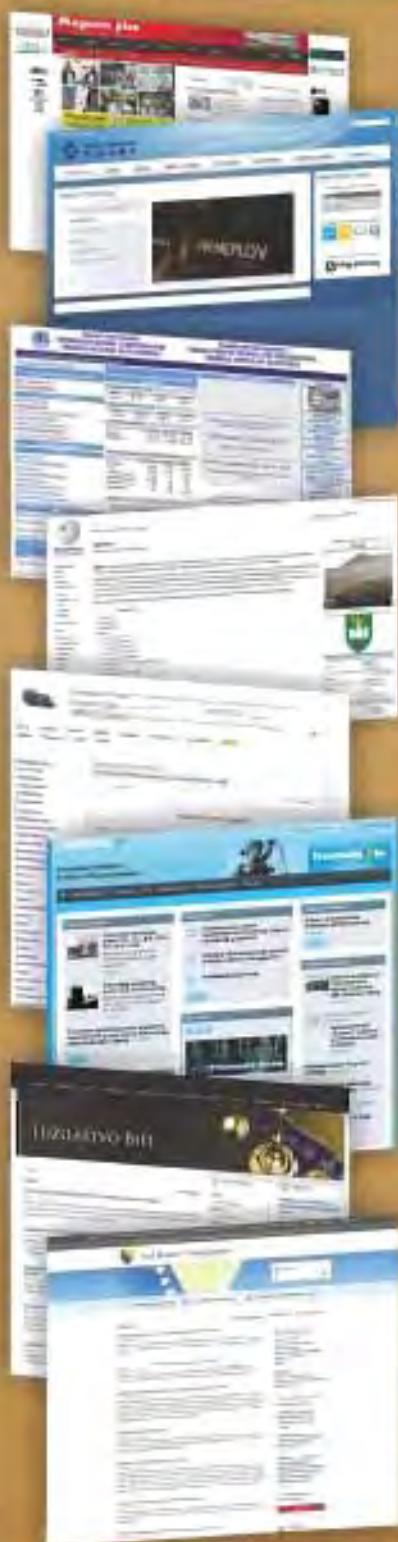
КЊИГЕ И ПУБЛИКАЦИЈЕ

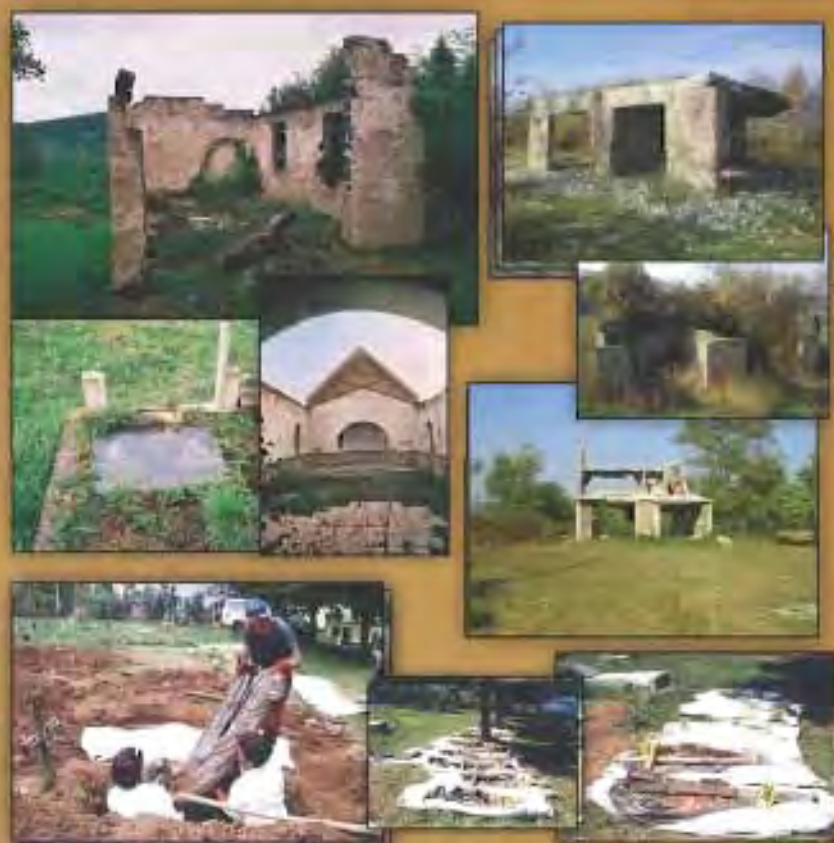

БИБЛИОГРАФИЈА

ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦЕ

ФОТОГРАФИЈЕ

ВИДЕО МАТЕРИЈАЛИ

ВИСОКО 1992-1995

СЛУЖБЕНА ДОКУМЕНТАЦИЈА

РС МУП ЦЈБ Источно Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006;

Суд БиХ, Одјел I за ратне злочине, Пресуда **Рамић Нисету**, бр. X-KR-06/197 од 17.7.2007;

Суд БиХ, Вијеће Апелационог одјељења Одјела I за ратне злочине, Пресуда **Рамић Нисету**, бр. X-KRŽ-06/197 од 21.11.2007;

БиХ, Федерација БиХ, Зеничко-добојски кантон, Кантонално тужилаштво Зеница, Обавијест бр. А-VII-294/10 од 28.09.2010;

БиХ, ОБА Сарајево, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, јули 2004;

РС МУП ЦЈБ Источно Сарајево, Извјештај о учињеном кривичном дјелу бр. 13-02/230-7-КУ-7/06 од 27.02.2006;

РБиХ, ОШ ТО Високо, Логор ТО Високо, Рјешење о укидању заштитне мјере привремене изолације, бр. 4/92 од 22.06.1992;

РБиХ, ОШ ТО Високо, Логор ТО Високо, Рјешење о укидању заштитне мјере привремене изолације, бр. 10/92 од 07.07.1992;

РБиХ, Министарство за народну одбрану, ШТО Сарајево, Наређење бр. 02-81-1 од 21.04.1992;

Команда 4. корпуса ЈНА, Извјештај стр. пов. бр. 75-1 од 07.05.1992;

МУП РБиХ, Наређење о спровођењу одлуке Предсједништва РБиХ бр. 10-70 од 29.04.1992;

РБиХ, Министарство за народну одбрану, ШТО Сарајево, Овлаштење бр. 02/217-1 од 12.05.1992;

РБиХ МУП ЦСБ Сарајево, СЈБ Високо, Кривична пријава бр. 17-23/02-КУ: 248/92 од 07.10.1992;

СРБиХ, Р СУП, ЦСБ Сарајево, СЈБ Високо, Кривична пријава бр. 17-23/02- КУ-249/92 од 13.10.1992;

РБиХ МУП, ЦСБ Зеница, Извјештај о откривању учиниоца кривичног дјела, веза бр. 124/92 од 20.11.1992;

Више јавно тужилаштво Зеница, Оптужница бр. КТ.353/92 од 02.09.1992;

Основни суд у Високом, Рјешење бр. Ки: 69/92 од 10.08.1992;

Фонобелешке са разговора **Бранка Костића** и **Благоја Ацића** са **Алијом Изетбеговићем** у Скопљу, 26. априла 1992. године;

БиХ, ФБиХ, МУП Зеница, Управа Полиције ПУ II, Подаци у вези страдалих лица српске националности на подручју општине Високо бр. 08-03/8-1-04-2-7710-1/10 од 02.11.2010;

БиХ, ФБиХ, МУП Зеница, ПУ Високо, Одјел крим. полиције, *Ойрошшајно њисмо Савић Вељка*, бр. 08-02/5-2-04-2-187/04 од 15.01.2004;

Окружни суд у Српском Сарајеву, Записник бр. КРИ 15/99 од 03.06.1999. год. о ексхумацији тијела на гробљу у Високом са фото-документацијом;

Пресуда Претресног вијећа МКСЈ у Хагу, у предмету Тужилац против **Радислава Крстића** од 2. августа 2001. год;

Шербић (Милош) Тодор, Високо, записник о прикупљању изјаве од лица-свједока, бр. 12-02/4 од 26.06.2005. год.;

Кисић (Бошко) Новица, с. Горуша, записник о саслушању свједока, бр. Кри 122/96 од 13.12.1996. год.;

Малешевих (Васо) Рада, с. Годуша, записник о саслушању свједока, бр. 125/96 од 14.12.1996. год.;

Вановац (Остоја) Васо, с. Мауровићи, записник о саслушању свједока, бр. Кри 222/98 од 10.12.1998. год.;

Мићановић (Симо) Митра, с. Калотићи, записник о саслушању свједока, бр. Кри 14/97 од 09.03.1997. год.;

Ђурић (Јован) Васо, Високо, записник о саслушању свједока, бр. Кри 35/95 од 20.01.1995. год.;

Вановац (Васо) Урош, с. Мауровићи, записник о саслушању свједока, бр. Кри 12/97 од 09.03.1997. год.;

Крсмановић (Константин) Радоја, Високо, записник о саслушању свједока, бр. Кри 36/95 од 20.01.1994. год.;

Војновић (Благоје) Бобан, с. Мауровићи, записник о саслушању свједока, бр. Кри 13/97 од 09.03.1997. год.;

Николић (Реља) Душан, Високо, изјава од 14.08.1994. год.;

Раковић (Божо) Бошко, с. Паљике, записник о саслушању свједока, бр. Кри 163/94 од 24.12.1994. год.;

Вујадиновић (Вељко) Миленко, Високо, записник о саслушању свједока, бр. Кри 189/98-5 од 12.05.1998. год.;

Грујић (Данило) Вељко, Високо, записник о саслушању свједока, бр. Кри 186/97 од 26.09.1997. год.;

Глишић (Неђо) Саво, с. Д. Зимча, записник о саслушању свједока, бр. Кри 31/95 од 22.01.1995. год.;

Ацић (Миле) Благоје, Београд, записник о саслушању свједока, бр. Кри 419/97 од 24.04.1997. год.;

Купрешак (Богдан) Вукан, с. Калотићи, записник о саслушању свједока, бр. Кри 15/97 од 09.03.1997. год.;

Панић (Илија) Јеленко, с. Лијешево, изјава од 02.08.1995. год.;

Вујадиновић (Душан) Нада, Високо, записник о узимању изјаве од свједока, бр. 372/05 од 06.07.2005. год.;

Вановац (Душан) Драгомир, с. Мауровићи, записник о саслушању свједока, бр. Кри 123/96 од 13.12.1996. год.;

Вујадиновић (Новица) Бранко, Високо, записник о саслушању свједока, бр. Кри 69/95 од 08.03.1995. год.;

Масал (Милош) Сретко, с. Хлапчевићи, изјава од 04.11.1992. год.;

Дабић (Благоје) Живорад, с. Бискупићи, изјава од 05.03.2010. год.;

Кисић (Саво) Бранислав, с. Горуша, записник о саслушању свједока, бр. Кри 12/96 од 27.08.1996. год.;

Мирковић (Душан) Ђоко, с. Подвинци, изјава од 08.02.1993. год.;

Дабић (Марко) Васо, с. Град, записник о прикупљању изјаве од лица, бр. 12-1-9/02-230-34/05 од 26.01.2005. год.;

Радосављевић (Војно) Невенка, с. Подвинци, записник о прикупљању изјаве од лица-свједока, бр. 12-02/4-89/08 од 11.03.2008. год.;

Радивојевић (Влајко) Бранка, Високо, записник о саслушању свједока, бр. Кри 13/95 од 07.09.1995. год.;

Глишић (Миливоје) Радомир, с. Паљике, записник о узимању изјаве од свједока, бр. 10-02/2-149/08 од 13.03.2008. год.;

Шљивић (Ранко) Симо, с. Паљике, записник о прикупљању изјаве од лица, бр. 12-02/4 од 30.01.2006. год.;

Гаврић (Воислав) Стеван, с. Бузић Махала, изјава, бр. 131/92 од 10.11.1992. год.;

Војиновић (Војно) Остоја, с. Пућишће, записник о саслушању свједока, бр. Кри 138/95 од 14.10.1995. год.;

Милановић (Јово) Лука, с. Калотићи, записник о прикупљању изјаве од лица у својству свједока, бр. 10-02/1-6/08 од 14.07.2008. год.;

Милановић (Вељко) Јован, с. Калотићи, записник о прикупљању изјаве од лица, бр. 10-01-5/02-230-609/08 од 14.07.2008. год.;

Попић Јасна, с. Мухашиновићи, изјава од 12.02.2011. год.;

Кретија (Вељко) Зоран, с. Д. Зимча, записник о прикупљању изјаве од лица, бр. 12-01/4-1 /04 од 29.12.2004. год.;

Вуковић (Бошко) Неђо, с. Колошићи, записник о саслушању свједока, бр. Кри 138/95 од 17.10.1995. год.;

Дамјановић (Славко) Зоран, с. Хлапчевићи, записник о саслушању свједока, бр. Кри 69/95 од 03.03.1995. год.;

Шаренац (Јово) Радомир, с. Мулићи, записник о саслушању свједока, бр. Кри 66/94 од 06.11.1995. год.;

Ђулум (Благоје) Драгић, с. Д. Зимча, записник о саслушању свједока, бр. Кри 76/95 од 11.03.1995. год.;

Дабић (Илија) Јанко, с. Кула Бањер, записник о прикупљању изјаве од лица, бр. 12-1-8/02-230-265/06 од 27.07.2006. год.;

Дабић (Рајко) Рајка, с. Кула Бањер, записник о прикупљању изјаве од лица, бр. 12-1-9/02-230-144/05 од 30.03.2005. год.;

Суботић (Бошко) Радивоје, с. Поријечани, записник о саслушању свједока, бр. Кри 120/96 од 28.08.1996. год.;

Шаренац (Јован) Душко, с. Мухашиновићи, изјава бр. 358/99 од 08.11.1999. год.;

Савић (Милош) Милена, с. Мухашиновићи, записник о прикупљању изјаве од лица у својству свједока, бр. 10-02/1-92/10 од 17.09.2010. год.;

Лукић (Милутин) Бранислав, с. Збиље, изјава, бр. 486/00 од 02.08.2000. год.;

Лукић (Милутин) Жељко, с. Збиље, изјава од 11.06.1993. год.;

Ђулум (Остоја) Лазар, с. Д. Зимча, изјава од 09.09.1992. год.;

Глишић (Милан) Милена, с. Вилењак, записник о саслушању свједока, бр. Кри 138/95 од 18.10.1995. год.;

Баковић (Милош) Сретен, с. Чекрчићи, записник о прикупљању изјаве од лица, бр. 12-02/4 од 19.08.2005. год.;

Чебо (Миле) Бранислав, с. Д. Зимча, записник о прикупљању изјаве од лица-свједока, бр. 12-02/4-550/07 од 26.11.2007. год.;

Капикул (Тодор) Јован, с. Годуша, изјава од 10.03.1993. год.;

Кувач (Милан) Миленко, Високо, записник о прикупљању изјаве од лица, бр. 12-1-9/02-230-156/05 од 11.04.2005. год.;

Марић (Милован) Радован, с. Буци, изјава, бр. 437/00 од 17.07.2000. год.;

Цветковић (Стојан) Рајко, с. Буци, записник о саслушању свједока, бр. Кри 138/95 од 12.11.1995. год.;

Копривица (Бошко) Саво, с. Тушњићи, записник о саслушању свједока, бр. Кри 128/96 од 14.12.1996. год.;

Савић (Богдан) Софрен, с. Бискупићи, записник о прикупљању изјаве од лица, бр. 12-1/02-2-230-218/07 од 19.02.2007. год.;

Радивојевић (Момчило) Младен, насеље Подвисоко, записник о саслушању свједока, бр. 11-3/02-1685/06 од 02.11.2006. год.;

Милановић (Вељко) Жељко, с. Калотићи, записник о прикупљању изјаве од лица, бр. 10-01-5/02-230-617/08 од 15.07.2008. год.;

Перичић (Веселко) Добрица, с. Збиље, записник о саслушању свједока, бр. Кри 120/96 од 29.08.1996. год.;

Марковић (Милорад) Драган, насеље Моштре, изјава од 06.03.2007. год.;

Попић (Млађен) Ратко, с. Бискупићи, изјава; архив Републичког центра за истраживање ратних злочина, Бања Лука, 2012.;

Масал (Обрен) Славко, с. Калотићи, изјава; архив Републичког центра за истраживање ратних злочина, Бања Лука, 2012.;

Босиљчић (Никола) Самојко, с. Подвинци, изјава од 05.04.2006. год.;

Чорина (Владимир) Јово, с. Кула Бањер, записник о прикупљању изјаве од лица, бр. 12-1-8/02-230-156/05 од 04.05.2005. год.;

Дабић (Илија) Љубомир, с. Кула Бањер, записник о саслушању свједока, бр. Кри 32/95 од 22.03.1995. год.;

Дабић (Томо) Пава, с. Град, записник о прикупљању изјаве од лица, бр. 12-1-9/02-230-151/05 од 04.04.2005. год.;

Цвијетковић (Слободан) Мирјана, с. Кралупе, записник о саслушању свједока, бр. Кри 26/98 од 22.02.1998. год.;

Марковић (Богдан) Љубица, Високо, записник о саслушању свједока, бр. Кри 138/95 од 16.10.1995. год.;

Вукичевић (Васо) Зоран, Високо, изјава дата Документационом центру за истраживање ратних злочина, Сарајево;

Парежина (Дамљан) Марица, с. Грачаница, записник о саслушању свједока, бр. Кри 127/96 од 14.12.1996. год.;

Списак укупаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градска гробља д.о.о. Високо, 2012. год.;

Кривична пријава, бр. 01-6/02-2-KU-96/92 од 14.10.1992. год.;

Кривична пријава, бр. KU-25/93 од 05.04.1993. год.;

Кривична пријава, бр. 15-5/02-KU-68/93 од 29.07.1993. год.;

Кривична пријава, бр. 15-5/02-KU-69/93 од 29.07.1993. год.;

Кривична пријава, бр. 15-5/02-KU-70/93 од 29.07.1993. год.;

Кривична пријава, бр. 15-5/02-KU-74/93 од 05.08.1993. год.;

Кривична пријава, бр. 15-5/02-KU-75/93 од 15.08.1993. год.;

Службени извјештај МУП-а РС, ЦЈБ И. Сарајево, бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год.;

Шљивић Радивоје, свједочење дато Републичком центру за истраживање ратних злочина дана 24. априла 2012. год.;

Мирић Драган, свједочење дато Републичком центру за истраживање ратних злочина дана 10. априла 2012. год.;

Службени лист РБиХ, Сарајево, бројеви: 1. (9.4.1992), 7. (20.6.1992);

Друга војна област, разни документи, архив Републичког центра за истраживање ратних злочина, Бања Лука, 2012;

Документи разни (факсимили), архив Републичког центра за истраживање ратних злочина, Бања Лука, 2012;

Изводи из Матичне књиге умрлих, Мјесни уреди са територије општине Високо, 2012. год.;

Чебо (Ранко) Новица, с. Доња Зимча, изјава дата Републичком центру за истраживање ратних злочина 4.8.2012. год.;

Бајић (Слободан) Даворин, с. Паљике, изјава дата Републичком центру за истраживање ратних злочина 2.8.2012. год.;

Малешевић (Остоја) Мира, с. Годуша, изјава дата Републичком центру за истраживање ратних злочина 19.8.2012. год.;

Капикул (Секула) Недељка, с. Годуша, изјава дата Документационом центру за истраживање ратних злочина, Српско Сарајево, 10.3.1993.год.;

Вујић Милорад, с. Љешево, писано свједочење дато Републичком центру за истраживање ратних злочина 25.8.2012. год.;

Ковачевић (Весна) Мирослав, с. Добриње... Свједочење дато Републичком центру за истраживање ратних злочина, у електронској форми, 1.8.2012.

КЊИГЕ И ПУБЛИКАЦИЈЕ

Ацић Велимир, *Илијашки Немањићи*, ПП Контакт М, Бијељина, 1998.; *Илијашки Немањићи*, ново допуњено издање, Бијељина, 2012.;

Блажановић Јово, *Прећушани злочини*, Графид, Бања Лука, 2003;

Вељко Митар Мијавела, *Зашто не рећи истину о рату у Сарајеву (1992-1995)*, Графосемберија, Бијељина, 2004;

Војни Лексикон, Војноиздавачки завод, Београд, 1981;

Гаврић Реља, *ДОБРИЊЕ, Незаборав њосијања*, Социјална мисао, Београд, 2002.;

Гифард Камил, *Приручник за извјештавање о случајевима мучења*, Центар за људска права универзитета у Есексу, 2000, Превод Народне библиотеке Србије, 2003.;

Ефендић Хасан, *Ко је бранио Босну, Око*, Сарајево, 1998.;

Изетбеговић Алија, *Исламска декларација*, Босна, Сарајево, 1990.;

Илинчић Бранко, *Југословенска криза и рат 1991-1995*, I књига: *Токови настанка и анализа узрока*, Београд 2000.;

Књига несталих особа на територији БиХ, Међународни црвени крст, Женева, 15.01.2009.;

Митровић Момчило, *Муслимански Лојор Високо 1992-1993 (Дневник и казивања)*, Беокњига, треће допуњено издање, 2007;

Мливончић Ивица, *Злочин с њечашом*, Центар за прикупљање документације и обраду података о Домовинском рату, Загреб, 2004;

Пашалић др Стево, *Демографски губици у БиХ (1991-2011)*, Републички центар за истраживање ратних злочина, Бања Лука, 2012;

Пашалић др Стево, *Сјрадање Срба и српских насеља у бившој БиХ 1992-1995*, Графид, Бањалука, 1996;

Пашалић Енес, *Трајови 1990-2000*, Брчко дистрикт, 2001;

Полис сјановништва БиХ 1991. године, интернет страница sr.wikipedia.org/wiki, 2012;

Радишић мр Драган, *Хронологија догађања на њросјору ѡрејходне Јујославије 1990 -1995*, Универзитет Бања Лука, 2002;

Тохол Мирослав, *Црна Књиа*, књиге I и II, Светигора, Цетиње, 2000.;

Халиловић Сефер, *Лукава сјрашеија*, Матица, Сарајево 1998;

Хећо Вахид, *Високо у рају 1991-1995*, Високо - Привредно-културни информатор, друго издање, Високо, 1998.;

Хронологија сјварања Рејублике Срјске 1989-1995, Републички центар за истраживање ратних злочина, Бања Лука, 2012.

НОВИНЕ

СРПСКА ВОЈСКА, Бања Лука: 20.5.1993, 15.7.1993, 30.3.1994, 15.8.1994;

ОСЛОБОЂЕЊЕ, Српско Сарајево: 14.8.1997, 6.12.2006;

СЛОБОДНА БОСНА, Сарајево: 24.10.2002;

ГЛАС СРПСКЕ, Бања Лука: 17/18.3.2007, 4.12.2007;

РЕВИЈА 92, Београд.

ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦЕ

<http://www.sudbih.gov.ba/>

<http://www.tuzilastvobih.gov.ba/>

<http://kt-zenica.pravosudje.ba/>

<http://sokolac.slavicnet.com/>

<http://sr.wikipedia.org/>

<http://visoko.co.ba>

<http://www.fzs.ba/>

<http://www.rtv-visoko.ba/>

<http://www.facetv.ba/>

<http://magazinplus.eu/>

ФОТОГРАФИЈЕ

Драгутин Радан, фотографије гробаља у Високом, колекције 1-10;
Неђо Вуковић, приватне фотографије;
Зоран Дамјановић, приватне фотографије;
Милан Кокоруш, приватне фотографије;
Бошко Антић, фотографије из разних извора;
Даворин Бајић, шеме и фотографије;
Архив Републичког центра за истраживање ратних злочина, Бања Лука, 2012. године.

ВИДЕО МАТЕРИЈАЛИ

Винко Шкоро (*снимаџељ*), видео снимак колоне избјеглих Срба из Високог, снимљен у с. Подастиње, Кисељак, 21. јун.1992. године;
20. јодина ошјора ајресији, РТВ Високо, 2012. године;
Рајни видео снимци 1-3, и друји снимци, РТВ Високо, 1992. године;
Високо у рају 1992-1995, Magazin Plus.eu, емисија 597, мај 2012. године.;
Интервју са Вехбијом Карићем, FaceTV, април 2012. године.

БАЗЕ ПОДАТАКА

База РЦИРЗ, Републички центар за истраживање ратних злочина, Бања Лука, 2012;
База ЦИПС-а БиХ, МУП РС, Бијељина, 2012.

Дамјановић (Јеремија) Славко, цивил. Рођен је 15. новембра 1935. године у селу Мирошевићи, општина Кисељак, ЈМБ 1511935174137. Живео је у селу Хлапчевићи. Ухапшен је са још пет цивила 20. јуна 1992. године приликом напада припадника ТО Високо и ТО Зеница. Истог дана је тешко је рањен у центру села Хлапчевићи, поред куће **Капе Суада**. Преминуо је 20. јуна 1992. године на путу до болнице у Зеници. Сахрањен је на градском гробљу Високо дана 27. јуна 1992. године. Екхумиран је 3. јуна 1999. године, а идентификован 18. јуна 1999. године. Поново је сахрањен на гробљу у Сокоцу.

Суд БиХ је 17. јула 2007. године осудио **Рамића Нисета** за убиство **Славка и Данице Дамјановић**, **Жељка и Душанке Ристић** као и за доношење тешких тјелесних повреда **Зорану Дамјановићу и Сретку Масалу** на казну затвора у трајању од 30 година.

Извор података: Записник о саслушању свједока **Дамјановић (Славко)** **Зоран**, бр. Кри-69/95 од 03.03.1995. год.; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год.; МУП РС, ШБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год.; Списак укупаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градско гробља д.о.о. Високо.

Дамјановић (Обрен) Даница супруга **Дамјановића Славка**, цивил. Рођена је 15. новембра 1940. године у селу Хлапчевићи, општина Високо, ЈМБ 1511940179155. Живјела је у селу Хлапчевићи. Ухапшена је са још пет цивила 20. јуна 1992. године, приликом напада припадника ТО Високо и ТО Зеница. Истог дана је у центру села Хлапчевићи, поред куће **Капе Суада** убијена. Убиство је извршио **Рамић Нисет**. Сахрањена је на градском гробљу Високо дана 27. јуна 1992. године. Екхумирана је 3. јуна 1999. године, а идентификована 18. јуна 1999. године. Поново је сахрањена на гробљу у Сокоцу.

Извор података: Записник о саслушању свједока **Дамјановић (Славка)** **Зоран**, бр. Кри-69/95 од 03.03.1995. год.; ОБА БиХ, Сарајево, Канцеларија Б. Лука, Анализа прикупљених података о страдању Срба на подручју општине Високо, бр. 10-01-69/04 од 06.07.2004. год.; МУП РС, ШБ И. Сарајево, Службени извјештај бр. 13-02/2-15/06 од 27.02.2006. год.; Списак укупаних лица православне конфесије на подручју општине Високо, ЈКП Градско гробља д.о.о. Високо.

ИДЕКС ИМЕНА

Д

Дамјановић 189, 204

Дамјановић Јеремија 90

● Дамјановић (Јеремија) Славо 39, 67, 90, 91, 92, 93,
94, 124, 149, 189, 220

Дамјановић Марко 193

Дамјановић Миленко 199

● Дамјановић (Обрен) Даница 90, 124

Дамјановић Ранко 193

● Дамјановић (Славо) Зоран 89, 124, 132

Дамјановић Сљепан 193

Дамјановић Станко 39, 149, 193

Дамјановић Стјепан 39, 149

Дедић 183

Дедић Мустафа 131, 219

Дејан 178

Делић Расим 58, 219

Деспотовић Миленко 193

Диздар 158, 180, 181

Димић Вељко 193

Длакић Цевад 40

Доксо Алмир 146

Долаш Ненад 193

Домац 179

Драган 88

Драпо Салих 135

Дринчић Мирослав 158

Дубовчанин Синиша 110

Дувњак Гојко 71, 144, 193

Дувњак Даница 71, 72

Дувњак Миленко 193

Дундић Вељко 193

Дундић Верислав 193

Дундић Драго 193

Дундић Новица 193

Дундић Радојко 193

Дундић Српко 193

Дунцић Борислав 56

Дунцић Вера 200

Дунцић Мара 200

Дунцић Радолав 200

Дунцић Рајко 199

Дуци 179

- Абдић Фикрет 361
 Авдагић Пашија 165, 249
 Авдагић Ферид 162, 188
 Авдагић Халим 33, 66
 Авдо Чампара 360
 Авлијаш (Грујо) Милан 270
 Авлијаш (Грујо) Оливера 270
 Авлијаш Живана 270
 Авлијаш (Рајко) Грујо 270
 Авлијаш (Слободан) Српко 270
 Авлијаш Споменка 270
 Авлијаш (Српко) Александра 270
 Авлијаш (Српко) Зорица 270
 Авлијаш (Српко) Тања 270
 Аврамовић (Боро) Живко 132, 270
 Аврамовић (Живко) Борислав 270
 Аврамовић (Живко) Данијела 270
 Аврамовић Ковиљка 132
 Аврамовић Љиљана 270
 Аксић Добро 242
 Аксић Душко 242
 Аксић Милош 242
 Аксић Ненад 242
 Аксић Рајко 193, 194, 242
 Аксић Ратко 242
 Аксић Страхиња 242
 Алибеговић Нихад 90
Алме види Ахмић Алмедин Алме
 Андрић (Блашке) Мијо 91
 Андрић Владимир 242
 Андрић Јелка 285
 Андрић (Миладин) Валентина 285
 Андрић (Миладин) Оливер 285
 Андрић (Перо) Миладин 285
 Андрић Слободан 242
 Антић Биљана 270
 Антић (Мирко) Бошко 267, 268
 Антић (Мирко) Владимир 270
 Антић (Мирко) Срђан 270
 Антић (Остоја) Мирко 270
 Антуновић Ана 271
 Антуновић (Васо) Стака 216
 Антуновић Ђорђо 242
 Антуновић (Петар) Бошко 271
 Асим 137
 Аћимовић Слободан 242
 Аћимовић (Слободан) Младенко 222, 242
 Ахић Митхат 187
 Ахмић Алмедин *Алме* 85, 192, 194, 230
 Ахмић Елвир 301
 Ахмић Елмедин *види Ахмић Алмедин Алме*
 Ахмић Осман 138, 156, 164
 Ацић (Грујо) Велимир 54, 55, 64, 270
 Ацић (Миле) Благоје 35, 36, 364
 Ацић Ратко 54, 210, 265
 Баберовић Бехад 146
 Баберовић Енвер 146
 Баберовић Касим 146
 Бабић Михајло 242
 Бабић Сика 257
Бајер види Раковић Бранко Бајер
 Бајић Бобан 192
 Бајић Велимир 211
 Бајић Влајко 242
 Бајић Даворин 167, 217, 249
 Бајић Драгица 78
 Бајић Ђорђо 242
 Бајић Жељко 138, 242
 Бајић Зоран 242
 Бајић Лазар 217
 Бајић (Лазар) Миливоје *Мике* 183, 216
 Бајић Лазо 242
 Бајић Мико 138
 Бајић Миливоје 157, 242
 Бајић (Недељко) Новица 217
 Бајић Оливера 78, 79
 Бајић Рада 249
 Бајић Слободан 78, 82, 217, 242
 Бајић (Слободан) Вишња 78, 79, 82, 83, 84, 105, 108, 140, 191, 192, 217
 Бајић (Слободан) Даворин 78
 Баковић Илија 96
 Баковић Милојка 132
 Баковић (Милош) Сретен 132, 217, 225, 227
 Баковић Младен 249
 Баковић, *рођ.* Мичић (Данило) Милојка 217
 Башић Енвер 190, 343
 Бегић Шефко 117
 Бећировић Алија 228
 Бечић Амир 131, 147, 148, 155
 Бечић Суад 131
 Бешлија Рамо 218
 Билал (Владимир) Петар 271
 Билал Дивна 271
 Билал (Димитрије) Саша 271
 Билал (Димитрије) Тања 271
 Билал Драгица 271
 Билал (Душан) Миленко 271
 Билал (Илија) Димитрије *Рајко* 271
 Билал (Илија) Петар 271
 Билал Јован 137, 138, 151, 242, 364
 Билал Милојка 271
 Билал (Петар) Горан 271
 Билал (Петар) Јорданка 271
 Билал (Петар) Миланка 271
 Билал (Петар) Наташа 271
 Билал (Петар) Раденка *Лала* 285
 Билал (Петар) Слободан 271
 Билал (Ристо) Јован 183, 237
 Биоградлија Назиф 182
 Бирно Енес 116
 Бјелош Бранислав 242
 Бјелош Бранислав *Бранко* 242
 Бјелош Мило 242
 Бјелош Момир 242
 Бјелош (Станко) Драган 271
 Благојевић Брано 242
 Благојевић Јово 194, 242
 Благојевић Радослав 242
 Благојевић Саво 242
 Блажевић (Анто) Фрида 108, 217, 218
 Блажевић (Мато) Јуре 108, 217, 218, 223, 224, 232
 Блажевић (Мато) Нико 108, 217, 218, 223
 Блашкић Тихомир 75
 Бодирога Душан 242
 Бодирога Павле 242
 Бодирога Симо 242
 Божић Борка 103
 Божић Витомир 96
 Божић Мило 242
 Божић Славиша 242
 Борас Фрањо 361
 Босиљчић (Никола) Самојко 150, 242
 Ботић Милан 19
 Ботић Цвјетко 19
 Бошковић Мирко 362
 Бошњак Жељка 249
 Брадара Мато 43
 Брајић (Деспо) Слободан 285
 Брајић (Душан) Раденко 272
 Брајић (Миленко) Деспо 285
 Брајић Нада 285
 Братић Неђо 98
 Братић Рава 98
 Будеша Станимир 99
 Буза 36, 37
 Буза Мустафа 33, 41
 Буза Теуфик 26, 43
 Бујак Здравко 141, 186, 242
 Бујак Јован 218, 241
 Бујак (Рајко) Тихомир 272
 Бујак (Симо) Босиљка 218, 241
 Бујица Нико 109
 Букарац (Бошко) Радомир 272
 Буква Ремзија 162
 Буљубашић Муниб 147
 Бурко Вехид 300
 Бурко Суљо 85, 132, 152, 182, 192
 Бурко Шаћир 85, 158, 192, 230, 300, 301
 Бућук 94
Вамјо 37
 Вановац Бобан 242
 Вановац Босиљка 272
 Вановац Бранко 242
 Вановац (Бранко) Биљана 272
 Вановац (Бранко) Јелена 272
 Вановац (Бранко) Миљана 272
 Вановац Васо 217, 242
 Вановац (Васо) Урош 21
 Вановац Десанка 85
 Вановац Драго 155, 195, 242
 Вановац Драгомир 197, 242
 Вановац (Душан) Драгомир 85, 157
 Вановац Ђорђо 242
 Вановац Илија 242
 Вановац Ј. Ненад *види Вановац (Јово) Ненад*
 Вановац (Јове) Мило 191
 Вановац Јово 242
 Вановац (Јово) Ненад 148, 152, 242
 Вановац Лазар 242
 Вановац (Лазар) Мара 95, 105, 218, 366
 Вановац Манојло 242
 Вановац Милорад 242
 Вановац Миро 287
 Вановац Небојша 242
 Вановац Невенко 242
 Вановац Неђо 243
 Вановац Ненад 41, 42, 44, 45, 74, 365
 Вановац О. Ненад 243
 Вановац (Остоја) Васо 20, 188
 Вановац (Перо) Бранко 272
 Вановац Предраг 243
 Вановац Раденко 243
 Вановац Ратко 243
 Вановац Ристо 243
 Вановац Славиша 243
 Вановац Стефанка 132

- Вановац Урош *Бобан* 243
 Вановци 192
Vase (Vaseša) 193, 194
 Васиљевић Драган 45, 84, 142
 Вело 196, 197
 Вељко Митар *Мијавела*
     89, 91, 185, 208, 209, 210,
     242, 266
 Веселка 62
 Видаковић Беба 101
 Видаковић Вељко 243
 Видаковић Радојка 101
 Видичевић Владимир *Влаго* 208, 243
 Видичевић Ристо 243
 Видовић Јозо 54
 Вито 209
 Витомир (Здравко) Боро 272
 В. Ненад 194
 Војводић Благоја 243
 Војводић Новица 243
 Војновић Благоја 243
 Војновић (Благоје) Бобан 22, 233, 243
 Војновић (Војно) Остоја
     86, 219, 222, 226, 229, 231
 Војновић Драган 100
 Војновић Душан 243
 Војновић (Ђорђо) Неђо
     74, 84, 105, 219
 Војновић Јово 77, 98
 Војновић Милутин 98
 В. Раденко 194
 Вранац Мугдим 33, 259, 301
 Вранићи 90
 Вујадиновић Борислав 243
 Вујадиновић Боркан 144, 145, 190
 Вујадиновић Бранка 159
 Вујадиновић Бранко 158, 159
 Вујадиновић Брано 145, 243
 Вујадиновић (Вељко) Миленко
     24, 144, 243
 Вујадиновић Драго 145, 243
 Вујадиновић (Душан) Нада 145, 158
 Вујадиновићи 190
 Вујадиновић Јакша 243
 Вујадиновић (Јован) Никола 219
 Вујадиновић Љепосава 144
 Вујадиновић Миро 96
 Вујадиновић (Новица) Бранко
     190, 206
 Вујадиновић Ратко 243
 Вујадиновић Слободан 243
 Вујисић (Бориша) Светомир Свето
     137, 138, 183, 219, 243, 364
 Вујисић Томислава 219
 Вујић (Ђорђо) Милорад 323, 325
 Вујићи 76
 Вујић Никола 243
 Вујица Јозо 76, 88
 Вујица Нико 108, 109
 Вукан 194
 Вукичевић (Васо) Зоран 138, 165, 243
 Вукичевић Добро 36, 37
 Вукичевић (Жељко) Нина 273
 Вукичевић (Мића) Ранко 132
 Вукичевић (Мићо) Ранко 272
 Вукичевић Младен Циле 36
 Вукичевић (Новица) Жељко 273
 Вукичевић (Ранко) Биљана 272
 Вукичевић (Ранко) Гордана 272
 Вукичевић Славојка 272
 Вукичевић Снежана 273
 Вуковић Биљана 117
 Вуковић (Бошко) Неђо 111, 115, 111
 Вуковић (Бошко) Рајко
     84, 105, 111, 113, 114, 220
 Вуковић Витомир 208, 209
 Вуковић (Витомир) Марина 273
 Вуковић (Витомир) Срђан 273
 Вуковић Гојко 111, 113, 117
 Вуковић Госпава 99
 Вуковић Душан 84, 116, 117, 243
 Вуковић (Душан) Јеленко
     84, 105, 111, 114, 117, 220
 Вуковић Душанка 208
 Вуковић Ђорђо 84, 243
 Вуковићи
     111, 113, 117, 118, 144,
     220, 241
 Вуковић Илија 101
 Вуковић (Илија) Драгиња
     84, 105, 111, 114, 220
 Вуковић Јово 138, 163, 186, 187, 243
 Вуковић Коса 101
 Вуковић (Коста) Бошко
     84, 105, 111, 220, 221
 Вуковић Марина 208, 209
 Вуковић Милан 116
 Вуковић Миле 84
 Вуковић Миливоје 101
 Вуковић Милован 243
 Вуковић (Момчило) Здравко *Цицо*
     84, 105, 111, 112, 113, 114,
     117, 220
 Вуковић Ненад 111
 Вуковић Новка 117
 Вуковић (Рајко) Миодраг
     105, 113, 114, 220, 221
 Вуковић Ранка 209, 273
 Вуковић (Симо) Витомир 273
 Вуковић Срђан 208
 Вуковић Урош 111, 112, 114, 117
 Вукосав (Лазо) Миле 221
 Вукчевић Чича 243
 Вуловић Машо 243
 Вученовић Ђорђо 243
 Вученовић Синиша 155, 243
 Вучковић Драгана, *рођ.* Бошковић
     118
 Вучковић Мишо 118
 Гаврић (Боро) Александар 273
 Гаврић (Боро) Предраг 273
 Гаврић Весна 273
 Гаврић (Војислав) Стеван 85, 156
 Гаврић Жељко 243
 Гаврић Живко 90
 Гаврић (Илија) Младенка 273
 Гаврић (Илија) Младенко 273
 Гаврић (Илија) Стојан 183, 221
 Гаврић (Јован) Реља 18, 20, 25, 26, 91
 Гаврић (Лазар) Недељко
     74, 90, 105, 221
 Гаврић (Лука) Боро 273
 Гаврић Мара 98
 Гаврић (Миленко) Илија 273
 Гаврић Милорад 243
 Гаврић Петар 243
 Гаврић Ранка 273
 Гаврић Ристо 243
 Гаврић Сена 249
 Гаврић Стево 243
 Гаврић Стојан 142, 144, 157, 243
 Газибара 208, 209
 Ганић Ејуп 361
 Гачан Ђамил 150
 Гењац Есо *Пинч* 156, 182, 194
 Главан Станоје 111, 113
 Глигоров Киро 35
 Глишић (Богдан) Рајко 84, 105, 222
 Глишић Борка 24
 Глишић Вито 100
 Глишић Давор 243
 Глишић Добрица 243
 Глишић (Душан) Трифко *Триво*
     57, 77, 132, 151, 152, 183,
     194, 222, 243
 Глишић Ђорђо 243
 Глишић Жељко 243
 Глишић (Јакша) Радован 273
 Глишић Лала 101
 Глишић (Милан) Милена 132
 Глишић (Миливој) Радомир
     83, 141, 151, 243
 Глишић Милица 24
 Глишић Недо 243
 Глишић (Неђо) Саво
     24, 102, 130, 218, 235, 243
 Глишић Ранко 97
 Глишић Ратко 243
 Глувић Љубомир 142
 Глухић Љубо 243
 Глушац Зоран 259
 Говедарица Момчило 243
 Гогић (Видоја) Слободан
     138, 151, 183, 223, 243
 Голубовић (Братислав) Ана 273
 Голубовић (Братислав) Дејана 273
 Голубовић Валентина 273
 Голубовић Здравко 243
 Голубовићи 42
 Голубовић (Јован) Бориша 274
 Голубовић (Јован) Венка 274
 Голубовић Јово 130, 185
 Голубовић (Милисав) Братислав *Кале*
     273
 Голубовић Нада 185, 249
 Голубовић Рада 185
 Голубовић Радмила 249
 Голубовић Рајко 185
 Голубовић (Сретан) Јован 274
 Голубовић Сретанка 274
 Голубовић Сретан 243
 Голубовић Срето 185
 Горанчић (Брано) Ведрана 274
 Горанчић (Брано) Дражен 274
 Горанчић (Брано) Жана 274
 Горанчић Гина 274
 Горанчић Жарко 111, 113, 117
 Горанчић Јасна 274
 Горанчић (Мирко) Слађан 274
 Горанчић (Нико) Брано 274
 Горанчић Радојка 113, 117
 Горанчић (Слађан) Дајана 274
 Грахо Нецад 143, 195
 Гргић Ана 108, 218, 223
 Грујић (Данило) Вељко 24, 36, 37
 Гуњак Винка 274
 Гуњак (Предраг) Горана 274
 Гуњак (Предраг) Саша 274
 Гуњак (Слободан) Предраг 274
 Дабић Александар 243

- Дабић (Благоје) Живорад
 41, 42, 43, 72, 74, 77
 Дабић Богдан 318
 Дабић (Борислав) Петко 274
 Дабић (Бошко) Станојко 274
 Дабић Васо 139, 154, 243
 Дабић Велимир *Вело* 243
 Дабић Данило 125
 Дабић (Данило) Светомир 183, 223
 Дабић (Ђорђе) Душан 72, 97, 105, 107
 Дабић Здравка 249
 Дабићи 152
 Дабић (Илија) Данило 223
 Дабић (Илија) Јанко 124, 125
 Дабић (Илија) Љубомир 153, 229
 Дабић Јанко 152, 153, 243
 Дабић Лазар 243
 Дабић Љепосава 249
 Дабић Љубо 124, 125, 152
 Дабић Љубомир 243
 Дабић (Љубомир) Љубиша
 124, 125, 152, 153, 224, 243
 Дабић (Марко) Васо 59
 Дабић Миленко 243
 Дабић Милка 125
 Дабић Миро 125, 152
 Дабић Мирослав 243
 Дабић Михајло 243
 Дабић Недељко 153, 243
 Дабић Неђо 124, 125, 152
 Дабић Никола 243
 Дабић (Новица) Мирко 285
 Дабић Оливера 75, 96
 Дабић Остоја 243
 Дабић Пава 139, 249
 Дабић Раденко 139, 154, 243
 Дабић Радомир 243
 Дабић Рајка
види Дабић (Рајко) Рајка
 Дабић Рајко 151, 230, 243
 Дабић (Рајко) Рајка 125, 249
 Дабић Савета 125
 Дабић Светиславка 274
 Дабић Светомир 243
 Дабић Свјетлана 101
 Дабић Срето 124, 152
 Дабић Станојко 261
 Дабић (Станојко) Биљана 274
 Дабић (Станојко) Драгана 274
 Дабић (Станојко) Сњежана 274
 Даица 156, 194
 Дамјановић 111
 Дамјановић Боро 159
 Дамјановић Бранко 243
 Дамјановић Вељко 243
 Дамјановић Вило 145
 Дамјановић Војка 103
 Дамјановић Гордана 119
 Дамјановић Здравко 243
 Дамјановићи 190, 241
 Дамјановић Јеремија 119
 Дамјановић (Јеремија) Славко
 84, 105, 119, 121, 122, 145, 149,
 150, 159, 190, 224, 232, 303,
 304, 305
 Дамјановић Марко 243
 Дамјановић Миленко 244
 Дамјановић (Обрен) Даница *Дана*
 84, 105, 119, 121, 122, 149, 150,
 224, 232, 303, 304, 305
 Дамјановић Ранко 244
 Дамјановић (Славко) Зоран
 45, 84, 119, 122, 224, 232, 243,
 304, 305
 Дамјановић Станко 145, 159, 244
 Дамјановић Стјепан 145, 159, 244
 Дамњановић Дана
види Дамјановић (Обрен)
 Даница *Дана*
 Дамњановић Славко
види Дамјановић (Јеремија)
 Славко
 Дедић 196, 208
 Дедић Един 182
 Дедић Мустафа *Мусџе* 231, 301
 Дедић Мухамед 182
 Дедић Сенад 182
 Дедић Цемаил 164
 Делић Милош 264
 Делић Расим 58, 59, 64, 112, 301
 Деспотовић Миленко 244
 Диздар 156, 192, 194, 195
 Дијаковић Златко 210
 Димић Вељко 244
 Длакић Фаик 57
 Длакић Фарук *Кеко*
 41, 43, 44, 63, 94, 365
 Длакић Цевад 43, 44, 45, 57, 365
 Доксо Алмир 142
 Долаш Ненад 244
 Домац 193
види Домац Асмир, Домац
 Самир, Селимовић Самир
Домац
 Домац Асмир 157
види Домац, Домац Самир,
 Селимовић Самир *Домац*
 Домац Самир 195
види Домац, Домац Асмир,
 Селимовић Самир *Домац*
 Драган 117, 164
 Драгичевић Љубица 275
 Драгичевић (Ранко) Дана 275
 Драгичевић (Ранко) Дејан 275
 Драгичевић (Цвјетко) Ранко 275
 Драгутиновић (Младен) Дарко 285
 Драгутиновић (Младен) Наташа 285
 Драгутиновић (Младен) Сања 285
 Драгутиновић (Саво) Младен 285
 Драгутиновић Стојанка 285
 Дринчић Бранко 98
 Дринчић Мирослав 155, 326
 Дубочанин Сениша 127
 Дувњак Гојко 86, 140, 244
 Дувњак Даница *рођ.* Ђурић 86, 87
 Дувњак Миленко 244
 Дунџић 37
 Дунџић Борислав 57
 Дунџић Вељко 244
 Дунџић Вера 249
 Дунџић Верислав 244
 Дунџић Драго 244
 Дунџић Коста 258
 Дунџић Мара 249
 Дунџић Новица 244
 Дунџић Радојко 244
 Дунџић Радослав 244
 Дунџић Рајко 244
 Дунџић Српко 244
 Дураковић Сеад 162, 164, 188
 Душанка 78
 Ђезаир Гаши 142
 Ђезаир Мухамед 142
 Ђезаир Хамза 142
 Ђерић Бранко 364
 Ђерић Ристо 244
 Ђокић (Алекса) Никола 275
 Ђокић Борислав 244
 Ђокић (Никола) Милан 275
 Ђокић (Никола) Милош 275
 Ђокић (Радоја) Видоја 275
 Ђокић Ранко 244
 Ђокић Славица 275
 Ђуза (Светко) Славко 275
 Ђукић Богдан 244
 Ђукић Васо 244
 Ђукић Јовица 151, 244
 Ђукић Милорад 244
 Ђукић Момир 244
 Ђукић Ратко 244
 Ђукић Уљеша 244
 Ђурђић Новица 244
 Ђурић Борислав 244
 Ђурић Васо 244
 Ђурић (Душан) Коса 224
 Ђурић Жељко 244
 Ђурић Загорка 249
 Ђурић Јово 244
 Ђурић Милевка 285
 Ђурић Мило 244
 Ђурић Остоја 244
 Ђурић Раде 244
 Ђурић Раденко 244
 Ђурић Радомир 244
 Ђурић Реља 225
 Ђурић Ристо 86, 244
 Ђурић (Ристо) Никола 225
 Ђурић (Ристо) Трифко 285
 Ђурић Споменка 225
 Ђурић (Трифко) Вељко 285
 Ђурић (Трифко) Драган 285
 Ђурић (Трифко) Споменка 285
 Ђутић Борислав 244
 Ескић Јованка 275
 Ескић (Радоја) Василија 275
 Ескић (Радоја) Саша 275
 Ескић (Стојан) Радоја 275
 Есно 195
види Пулић Еснаф *Есно*
 Ефендић Хасан 30, 31, 58, 59
 Живановић Дејан 244
 Живановић Драган 193, 244
 Живановић Драгана 249
 Живановић Душко 244
 Живановић (Крсто) Стојка 225
 Живановић Младен 244
 Живановић Новица 244
 Живановић Радован 244
 Живковић (Василије) Младен 276
 Живковић Вељко 260
 Живковић (Вељко) Михајло 275
 Живковић Драгица 132
 Живковић Душанка 276
 Живковић (Милутин) Драгица 225
 Живковић (Михајло) Велибор 275
 Живковић (Михајло) Славиша 275
 Живковић Ненад 132, 244, 260
 Живковић (Никола) Ранко 275
 Живковић (Остоја) Василије 276
 Живковић Сњежана 275

- Живковић Танкосава 276
 Жигић Фадил 300
 Жујо Хамза 305
Жуји 151
 Захировић Махмут 150
 Зеко 156
 Зелен Благоја 99, 102
 Зердо Авдо 164
 Зец (Бранко) Гојко 276
 Зец (Гојко) Миљан 276
 Зец Драгица 276
 Зечевић Кемал 259
 Зивлак Бошко 244
 Зилић Салко 19
 Золотић (Манојло) Обрад 276
 Зоран 56, 57
 Зорана 89
 Зубача Мидхат 306
 Зукан (Вехбија) Идриз
 132, 150, 157, 300, 365
 Зукан Идриз
види Зукан (Вехбија) Идриз
 Зукић Мухамед 182
 Зупур Бранка 277
 Зупур Госпава 276
 Зупур (Илија) Недјељко 276
 Зупур (Лазар) Живорад 286
 Зупур Лела 276
 Зупур (Лука) Станко 276
 Зупур (Недељко) Омиљ 276
 Зупур (Недељко) Верослава 276
 Зупур (Омиљ) Олег 277
 Зупур (Омиљ) Сара 277
 Зупур (Станко) Бориша 276
 Зупур (Станко) Борјана 276
 Изетбеговић Алија
 35, 58, 77, 205, 266, 360, 361,
 362, 364
 Илић Павле 258
 Илић (Перо) Драго 277
 Имамовић Хамдо *Хамга* 56, 300
 Исмић Авдо 147
 Јавораш Есма 144
 Јамаковић Ахмед 300
 Јамаковић Реуф 26, 44, 306
 Јамина Дане 290
 Јанковић Миленко 244
 Јањка 129
 Јањушић Бранко 244
 Јевтић Мирјана 277
 Јевтић (Петар) Александар 277
 Јевтић (Страјо) Петар 277
 Јефтић (Војислав) Тодо 277
 Јефтић Јефа 277
 Јефтић Мило 244
 Јефтић Ристо 244
 Јефтић (Тодо) Радослав 277
 Јешић Миленка 91
 Јешић Петар 91
 Јовановић Бранкица 45, 84, 142
 Јовановић (Млађен) Радомир *Дуњо*
 277
 Јовашевић Драгиња 96, 99
 Јовашевић Јеленко 96
 Јовашевић Митар 96
 Јовашевић Самојко 96
 Јовашевић Стана 96
 Јовић Аника 94, 110
 Јовић Милан 94, 110
 Јовичић (Станоје) Милорад
 139, 140, 244
 Јокић Љубомир 319
 Јокић Љупко 103
 Јокић Невенка 103
 Јосиповић Драган 266
 Јосиповић Радован 244
 Јошило (Коста) Илија 244, 225
 Јошило Ратко 244
 Јошило Сретко 244
 Јошић Анђелко 101
 Јошић Илија 141, 186
 Јошић Миле 141
 Јошић Мирко 194, 244
 Јошић Недељко 99
 Јошић (Секула) Остоја 226
 Јошић Спаса 102
 Јошић Стана 97, 99
 Јуре 195
 Јуришић (Јозо) Марко 91
 Јусић Енвер 91
 Јусић *Швабо* 142
види *Швабо*
 Јусић Кадир
 33, 41, 43, 44, 66, 67, 68, 74,
 181, 300, 301, 306, 365
 Јусуфбашић Кенан 33, 54, 210
 Кадрић Асим 167
 Кадрић Зијад
 59, 85, 132, 149, 159, 181, 182,
 192, 196, 300, 301
 Кадрић Сеад *Шицко* 85, 182, 192
 Какућа (Војо) Драгана 277
 Какућа (Војо) Зоран 277
 Какућа (Драгутин) Војо 277
 Какућа Илија 131, 147, 155
 Какућа Јован 156, 244
 Какућа Славица 277
 Какућ Илија
види Какућа Илија
 Калас Васо 244
 Калота Рашид 33, 361
 Капикул Даворка
 138, 161, 163, 164, 186,
 187, 249
 Капикул Ерна
 138, 161, 163, 164, 186,
 187, 249
 Капикул Јован 163, 186, 187, 190, 244
 Капикул Јордан
 138, 161, 163, 164, 186, 187,
 188, 249
 Капикул (Секула) Недељка
 138, 161, 163, 167, 186, 187,
 188, 249
 Капикул (Тодор) Јован 138
 Капо Абид 121, 304, 305
 Капо Осман 121, 304
 Капо Смајо 305
 Капо Суад 119, 224, 232, 304, 305
 Капур Вукашин 105
 Капур Драгомир 41, 44, 77, 365
 Капур Ђорђо 244
 Каравелић Есмо 157
 Каралић Салем 116
 Карахоџа Мухарем
види Карахоџић Мухарем
 Карахоџић Кемал 305
 Карахоџић Мухарем 305
 Караџић Радован 43, 44, 360
 Качар Милан 244
 Кемо *Ролейна* 90
 Кечић Заим 45
 Кечић Захид 67
 Кешель Максим 244
Кизе 137
 Кисић (Борислав) Санела 278
 Кисић (Борислав) Сања 278
 Кисић Бошко *Борислав* 244
 Кисић (Бошко) Новица 20, 56
 Кисић Брано 244
 Кисић Вера 278
 Кисић Витомир *Вишо* 244
 Кисић Далиборка 56
 Кисић Душан 244
 Кисић Костадин 244
 Кисић Миладин 244
 Кисић (Никола) Борислав 277
 Кисић Новица 150, 226, 244
 Кисић Новка 56
 Кисић Петар 185, 244
 Кисић Ристо 244
 Кисић (Саво) Бранислав 56, 124
 Кисић Томислав 56
 Кисић Томо 244
 Китић Срећко 210
 Кљујић Стјепан 361
 Ковачевић (Весна) Мирослав 36
 Ковачевић Винка 278
 Ковачевић (Рајко) Стојан 278
 Ковачевић (Стојан) Маја 278
 Ковачевић (Стојан) Тања 278
 Ковач Миломир 325
 Којић (Којо) Костадин
види Крајишник (Јово) Остоја
 Кокоруш Бане 196
 Кокоруш Бране 195
 Кокоруш Бранислав 244
 Кокоруш (Бранко) Равијојла 278
 Кокоруш (Бранко) Ратко 278
 Кокоруш (Властимир) Бојан 278
 Кокоруш (Властимир) Никола 278
 Кокоруш Гојко 244
 Кокоруш Жељко 244
 Кокоруш Живко 245
 Кокоруш Јанко 245
 Кокоруш (Јово) Бранко 278
 Кокоруш (Лазар) Властимир 278
 Кокоруш (Лазар) Власто 132
 Кокоруш Лепа 278
 Кокоруш Миленко 56, 57
 Кокоруш Мило 245
 Кокоруш Недељко 56, 57
 Кокоруш Новица 56
 Кокоруш (Новица) Љубомир 278
 Кокоруш (Новица) Миленко 226
 Кокоруш Олга 278
 Кокоруш (Рајко) Војо 132, 278
 Кокоруш Ранко 245
 Кокоруш Ристо 57, 245
 Кокоруш Симо 245
 Кокоруш Тихомир 245
 Кокоруш Цвијо 56
 Кокотовић Жељко 245
 Кокотовић Миленко 245
 Кокотовић (Рајко) Драган
 74, 84, 105, 226
 Кољевић Борислав 245

- Кољевић Никола 192, 361, 363
 Коњиција Абдулах 361
 Копрђа Вељко 245
 Копривица (Бошко) Саво 142, 245
 Копривица Неђо 245
 Копривица Ранко 142, 245
 Копривица Славко 192, 245
 Костић (Аћим) Зоран 278
 Костић Бранко 35, 364
 Костић Зоран 245
 Костић (Зоран) Аћим 278
 Костић (Зоран) Родољуб 278
 Костић Зорка 278
 Крајишник Божица 99
 Крајишник Видоја 245
 Крајишник Влајко 103
 Крајишник Војислав 103
 Крајишник Драгица 101
 Крајишник Ђорђо 245
 Крајишник Живко 96
 Крајишник Јован 245
 Крајишник (Јово) Остоја 105, 227, 241
     vigi Којић (Којо) Костадин
 Крајишник Миливоје 100
 Крајишник Мило 99
 Крајишник Милован 96
 Крајишник Милосава 99, 101
 Крајишник Момчило 360, 363
 Крајишник Ненад 227, 241
 Крајишник Перо 101
 Крајишник Рада 98, 99
 Крајишник Раде 102
 Крајишник Рајко 101
 Крајишник Саша 97
 Крајишник Сретко 245
 Крајишник Томо 245
 Кретија (Вељко) Зоран
     94, 218, 222, 366
 Кретија Вито 100
 Кретија Микајло 142, 245
 Кретија Милојка 97
 Кретија Митар 100
 Кретија Младен 102
 Кретија Раде 97
 Кријешталица Нурија 151
 Крсмановић Ана 85
 Крсмановић Анђелко 102
 Крсмановић Бошко 192, 245
 Крсмановић (Бошко) Саша 192, 194
 Крсмановић Бранислав 97
 Крсмановић Витомир 258
 Крсмановић Влајко 245
 Крсмановић Данијела 96
 Крсмановић (Данило) Светозар
     183, 237
 Крсмановић Драгић 77
 Крсмановић Драго 97, 99
 Крсмановић Душко 245
 Крсмановић Ђорђо 245
 Крсмановић Загорка 103
 Крсмановић Зока 196
 Крсмановић Зоран 245
 Крсмановићи 192
 Крсмановић Јеленко 97
 Крсмановић Јово 245
 Крсмановић (Константин) Радоја 21
 Крсмановић Костадин 98
 Крсмановић Милан 100
 Крсмановић Миленко 245
 Крсмановић Милован 245
 Крсмановић (Млађен) Остоја 286
 Крсмановић Остоја 245
 Крсмановић Остоја *Сшојко* 245
 Крсмановић Предраг 97
 Крсмановић Раде 245
 Крсмановић Радоја 130, 197, 233, 245
 Крсмановић Рајко 95, 366
 Крсмановић Савка 99
 Крсмановић Саша 148, 152, 245
 Крсмановић Светозар 245
 Крсмановић Симо 245
 Крсмановић (Симо) Стаменко 193
 Крсмановић Сретко 245
 Крсмановић Срето 192
 Крсмановић Стаменко 245
 Крсмановић Стојко 85, 245
 Крсмановић Страхинја *Цајка* 98
 Крстић Радислав 344
 Крстовић Драган 245
 Крстовић Ранко 245
 Крунић (Дамјан) Милија 183, 227, 245
 Крунић Милан 245
 Крунић Миле 245
 Крунић Мило 151, 194
 Кубатлија Јово 245
 Кубат Салих 236, 307
 Кувач Велибор 245
 Кувач Велимир 139, 245
 Кувач Видосава 139, 249
 Кувач Винка 249
 Кувач Ђоко 245
 Кувач Жељка 139, 249
 Кувач Јован 41, 44, 258, 365
 Кувач Љуба 249
 Кувач Милан 139, 156, 245
 Кувач (Милан) Миленко 139, 156
 Кувач Миленко 245
 Кувач Милорад 138, 139, 245
 Кувач Мирко 245
 Кувач (Миро) Милан 233
 Кувач Нада 101
 Кувач Радојка 139, 249
 Кувач Славко 98
 Кујунџић Адела 77
 Куловић Бесим *Кула* 85, 182, 192
 Куловић Хамдија 306
 Куљанин Љуба 249
 Купрешак (Богдан) Вукан
     45, 140, 148, 152, 158, 191,
     193, 245
 Куртић Адмир 301
 Кутиљеро Жозе 266, 363
 Кучар Милан 193
 Кучукалић Абдулах 305
Лав
     vigi Цвјетковић (Реља)
     Борислав *Лав*
 Лазаревић Недељко 94, 110
 Лазић Милан 245
 Лазић Радован 245
 Лазић Радослав 245
 Лазић Стана 141, 186
 Лалић Винка 132
 Лалић (Млађен) Миодраг 279
 Лалић (Рајко) Финка 227
 Лалић (Саво) Живко 279
 Лалић Срето 132
 Лемеш Салих 210
 Леро Рада 97
 Леро Слободан 245
 Легић Драган 162, 188
 Лопо Незир 192
 Лукић Божица 130
 Лукић Бранислав 245
 Лукић Брано 147, 197
 Лукић Жељко 245
 Лукић Милутин
     130, 131, 147, 155, 245
 Лукић (Милутин) Бранислав
     130, 156, 228
 Лукић (Милутин) Жељко
     131, 147, 148, 156
 Лукић (Сретен) Милутин 228
 Љеџић Војислав 151, 245
 Љеџић Јадранко 94
 Љеџић Јово 245
 Љеџић Мило 245
 Љеџић Ново 245
 Љеџић Слободан 245
 Љубић Мариофил 361
 Максимовић (Војин) Мирко 228
 Максимовић (Максим) Војин 228
 Максимовић Маринко 75
 Малешевић Александра
     160, 161, 163, 164, 186,
     187, 249
 Малешевић (Васо) Рада
     20, 161, 163, 167, 186, 187, 188
 Малешевић Дајана
     160, 161, 163, 164, 186,
     187, 249
 Малешевић Даница
     160, 161, 162, 163, 164, 186,
     187, 249
 Малешевић Драгутин
     160, 162, 186, 187, 245
 Малешевић Жељана
     160, 161, 163, 164, 186,
     187, 249
 Малешевић Даница
     160, 161, 162, 163, 164, 186,
     187, 249
 Малешевић Драгутин
     160, 162, 186, 187, 245
 Малешевић Жељана
     160, 161, 163, 164, 186,
     187, 249
 Малешевић Здравко
     160, 162, 163, 186, 187, 245
 Малешевић Зоран
     160, 163, 186, 187, 245
 Малешевићи 138, 160, 164
 Малешевић Мира
     164, 186, 187, 188, 249
 Малешевић Млађо 98
 Малешевић (Остоја) Мира
     160, 163, 164, 167
 Малешевић Рада 160, 161, 164, 249
 Малешевић Сладо
     160, 163, 186, 187, 245
 Малеш Миленко 245
 Малић Душко 260
 Малишановић Веруша 279
 Малишановић (Давид) Ђорђија 279
 Малишановић (Ђорђија) Бојан 279
 Малишановић (Ђорђија) Младен 279
 Манојловић Ђорђо 245
 Манојловић Ђуро 245
 Манојловић Љубиша 245
 Манојловић Манојло 245
 Манојловић Мико 245
 Манојловић Мирко 246
 Манојловић Остоја 246
 Манојловић Рајко 246
 Манојловић Ранко 246

- Манојловић Слободан 246
 Мара 150
 Маријан 137
 Марић Бошко 131, 147, 156, 190, 246
 Марић Вељко 131, 156
 Марић Добрила 139, 141
 Марић (Драгутин) Младен 147, 154
 Марић Јован 139, 246
 Марић Јово 141, 186, 197
 Марић (Милован) Радован 139
 Марић Младен 131, 156, 190, 246, 343
 Марић Нада 131
 Марић Раде 141, 186
 Марић Радован 246
 Маркановић Радомир 94
 Марковић Ана 132
 Марковић (Богдан) Љубица 165
 Марковић Гавро 165
 Марковић Дејан 192, 246
 Марковић Драган 192, 246
 Марковић Љубица 249
 Марковић Милорад 192, 246
 Марковић (Милорад) Драган 148
 Марковић Милутин 246
 Марковић Митар 192, 246
 Марковић Новица 132
 Марковић Рада 249
 Масал Даница 149
 Масал Милош 119
 Масал (Милош) Сретко 45, 119, 121, 122, 224, 232, 246, 303, 304, 305
 Масал (Обрен) Славко 149, 246
 Масал Славица 45
 Масал Софија 119
 Масал Срето
види Масал (Милош) Сретко
 Маторуга Абдулах 218
 Мемагић Исмет 63
 Мешетовић Намир 218
 Мешетовић Фехим 54
 Мијатовић Милош 246
 Мијатовић Спасоја 246
 Мијић (Илија) Лазар 286
 Мијић (Лазар) Зоран 286
 Мијић (Лазар) Зорица 286
 Мијић Нада 286
 Милановић Анђелија 279
 Милановић Богдан 246
 Милановић (Бошко) Милош 183, 192, 237
 Милановић (Бошко) Саво 237
 Милановић Васо 246
 Милановић Вељко 86, 246
 Милановић (Вељко) Жељко Жељац 143, 193
 Милановић (Вељко) Јован 86, 246
 Милановић (Веселин) Драго 279
 Милановић В. Јован
види Милановић (Вељко) Јован
 Милановић Влатко 83, 140
 Милановић (Војно) Смиља 228
 Милановић (Драго) Драган 279
 Милановић Душко 246
 Милановић Ђорђе 192, 246
 Милановић Жељко 246
 Милановић Здравко 195, 196, 246
 Милановићи 192
 Милановић Изабела 193
 Милановић Јово 151, 246
 Милановић (Јово) Лука 86, 229
 Милановић Л. Јован 246
 Милановић Лука 195, 196, 246
 Милановић (Марко) Савка 228
 Милановић Миленко 191, 246
 Милановић Милош 148, 152, 246
 Милановић Младен 246
 Милановић Новица 246
 Милановић Остоја 192, 228, 246
 Милановић (Остоја) Богдан *Бобан* 191
 Милановић Радован 143, 144, 246
 Милановић (Радован) Владимир *Влајко* 84, 86, 87, 105, 140, 191, 229
 Милановић Рајко 246
 Милановић Реља 228, 246
 Милановић Сава 249
 Милановић Саво 86, 246
 Милановић Саша 246
 Милановић Сениша 192, 246
 Милановић Славиша 228
 Милена 141, 187
 Милић Добро 246
 Милић Славко 246
 Милић Слободан 246
 Милка 78
 Миловановић Манојло 44
 Милошевић Слободан 258, 268
Минђуша
види Рамић Нисет *Минђуша*
 Миралем 195
 Мирић Анђелија 279
 Мирић (Богдан) Вело 257
 Мирић (Богдан) Драган *Чујло* 257, 258, 260, 263, 264
 Мирић (Василије) Тихомир 279
 Мирић Вељко 147, 246
 Мирић Дана 249
 Мирић (Добрица) Горан 280
 Мирић (Добрица) Драгана 279
 Мирић (Добрица) Јелена 280
 Мирић (Добрица) Мирјана 279
 Мирић Драган 321
 Мирић (Драгољуб) Добрица 279
 Мирић (Душан) Зоран 280
 Мирић Ђоко 156, 246
 Мирић Здравко 156, 246
 Мирић (Зоран) Владимир 280
 Мирић (Зоран) Жељка 280
 Мирић (Јанко) Добрица 132, 280
 Мирић (Миленко) Раде 280
 Мирић (Милорад) Александар 280
 Мирић (Милорад) Миљан 280
 Мирић (Мирко) Здравко 246
 Мирић (Момчило) Милош 280
 Мирић Новка 279
 Мирић (Славко) Милорад Мишо 280
 Мирић Славојка 280
 Мирић Сњежана 280
 Мирић Споменка 280, 281
 Мирић (Срето) Здравко 226
 Мирић Тодор 246
 Мирковић Велибор 246
 Мирковић Велимир 246
 Мирковић Војко 246
 Мирковић Госпа 59
 Мирковић (Дујко) Драгиња 229
 Мирковић (Душан) Ђоко 57, 157, 165, 234, 246
 Мирковићи 62
 Мирковић Јован 246
 Мирковић (Миладин) Радојка 229
 Мирковић Новица 150
 Мирковић Саво 246, 365
 Мирковић (Урош) Веселка 229
 Митровић Момчило 140, 185, 191, 216, 219, 222, 227, 228, 231, 242
 Митровић (Саво) Александар *Ацо* 280
 Мићановић Васо 191, 246
 Мићановић Дејан 140, 246
 Мићановић Јела 191
 Мићановић Мирко 246
 Мићановић Ратко 246
 Мићановић (Ратко) Дејан 191, 192
 Мићановић (Симо) Митар 21, 25, 189
 Михајловић (Божана) Ратко 281
 Михољчић Вељко 246
 Михољчић Влајко 246
 Михољчић Рајко 42
 Михољчић Ранко 246
 Михољчић Ристо 246
 Мичановић Перо 96
 Мичановић Стана 96
 Мишић Живојин 267
 Младић Ратко 44, 264
 Млађо 196
 Мливончић Ивица 218
 Мојсиловић (Јанко) Цано 281
 Мотика (Бошко) Зорица 281
 Мотика (Бошко) Новица 281
 Мотика (Ново) Бошко 281
 Мотика Сретана 281
 Мрдић Лазо 246
 Мрдић Маден 246
 Мрдић Радомир 246
 Мрдић Саво 196, 246
 Мрдић Срето 246
Мрчо
види Халиловић Хајрудин *Мрчо* (*Санџаклија*)
 Мулалић Зијад 36, 37
 Мунџић Милан 246
 Мунџић Мишо 246
 Муратовић Хасан 266
 Муртић Амир 182, 195
 Мухамед 126
 Мушинбеговић Алија 114
 Мушинбеговић Един 112
 Мушинбеговић Енес 116
 Мушинбеговић Есмер 112
 Мушинбеговићи 111
 Мушинбеговић Изет 112, 116, 117, 118
 Мушинбеговић Јусуф 57, 111, 112, 113, 118, 300, 301
 Мушинбеговић Мирза 112
 Мушинбеговић Мирнес 116
 Мушинбеговић Незир 45, 305, 306
 Мушинбеговић Нисвета 112
 Мушинбеговић Осман 113
 Мушинбеговић Рамиза 114
 Мушинбеговић Рефик 118
 Мушинбеговић Селвета 114

- Мушинбеговић Фата 118
 Мушинбеговић Хајра 114
 Мушинбеговић (Хамдо) Мустафа
Лујко
 113, 116, 118
 Мушинбеговић Хасиб
 41, 43, 63, 94, 95, 111, 112,
 113, 117, 118, 301, 365
 Мушинбеговић Шефик 117
 Неимарлија Хилмо 33
 Неро 151
 Несторовић Љубиша 77, 88, 90, 105
 Несторовић Секула 246
 Нефић Кемо 210
 Николић Душан 197, 246
 Николић Душко 137, 364
 Николић (Перо) Томислав 281
 Николић (Реља) Душан 23
 Николић Ружа 281
 Николић Славојка 102
 Николић (Томислав) Славица 281
 Николић (Томислав) Српко 281
 Нура 156
 Обрадовић Данијела 286
 Обрадовић (Илија) Борис 286
 Обрадовић (Ратко) Илија 286
 Омановић Едхем 117
 Омербеговић Адем 116
 Опачин Салко 54, 210
 Охран Зуфер 84, 141
 Павловић Мишо 94
 Павловић Славиша 97, 102
 Пајић Новица 246
 Панић Даница 249
 Панић Зоран 246
 Панић Илија 84, 246
 Панић (Илија) Јеленко 45, 84, 141
 Панић (Илија) Миле 84
 Панић Јеленко 246
 Панић (Милан) Никица 281
 Панић Миле 141
 Панић Мило 246
 Панић Недељка 281
 Панић (Никица) Немања 281
 Панић (Никица) Срђан 281
 Панић Стефан 94
 Парађин (Дамљан) Марица
 166, 195, 196, 249
 Парађин (Ђорђо) Рајко
 166, 195, 196, 230, 246
 Параџија Никола 246
 Парезина (Дамљан) Марица
види Парађин (Дамљан)
 Марица
 Парезина Рајко
види Парађин (Ђорђо) Рајко
 Пашалић Стево 314, 316
 Пашија
види Авдагић Пашија
 Пејић Новица 99
 Пеливан Јуре 360
 Перановић Боро 247
 Перановић Милорад 247
 Периновић Даворин 360
 Перић Боро 247
 Перић Бранко 142, 247
 Перић Љепосава 97
 Перић Раде 98
 Перић Славко 41, 43
 Перичић (Веселко) Добрица 146, 190
 Петровић Боро 247
 Петровић Јадранка 96
Пинч
види Гењац Есо *Пинч*
 Плавшић Биљана 192, 361, 363
 Планинчић Мухамед 182
 Пољчић Милорад 101
 Попић Ацо 100
 Попић Божана 100
 Попић Видоја 94
 Попић Војо 103
 Попић Ђорђо 99
 Попић (Јанко) Радомир *Лала* 286
 Попић Јасна 87, 88, 105
 Попић Јован 247
 Попић Љубинко 102
 Попић Милка 103
 Попић (Милош) Живко 281
 Попић Младенка 286
 Попић (Млађен) Ратко 149
 Попић Наталија 87, 88
 Попић Небојша 102
 Попић Перо 100
 Попић Радан 42
 Попић (Радомир) Ђорђо 286
 Попић (Радомир) Јелена 286
 Попић Радослав 87, 105
 Попић (Радослав) Дуња 87, 88, 105
 Попић Ратко 247
 Попић Ристо 98
 Попић Роса 102
 Попић Сања 100
 Попић Софија 98
 Попић Срђан 98
 Попић Стана 100
 Попић Широ 77, 87
 Порча Мехо 116
Пошћар
види Суџука Сакиб *Пошћар*
 Прњаворац Енвер 259
 Провалић Амир 301
 Провалић Асим *Брњо* 124, 127
 Провалић Мустафа 90
 Провалић Сејо 124
 Пртвар Ђурђа 282
 Пртвар (Јово) Радивоје 282
 Пртвар (Радивоје) Горан 282
 Пртвар (Радивоје) Гордана 282
 Пртвар Споменко *Боје* 77
 Пулић Еснаф *Есно* 182, 193
 Пурић Ибрахим *Тара*
 69, 146, 155, 228, 301
 Пуришевић Азем 116, 117, 118
 Пуришевић Хасиб 90
 Пурко Мехмед 151, 182
 Радан Драгутин 203, 206
 Радановић Мишо 77
 Радановић Раде 77, 97
 Раделић Анто 76
 Раделићи 76
 Раделић Јозо 76
 Раделић Мато 76
 Радивојевић Бранка 143
 Радивојевић (Влајко) Бранка 207, 230
 Радивојевић Драган 143, 203, 207
 Радивојевић Душан 143, 247
 Радивојевић (Душан) Драган 230
 Радивојевић Здравко 247
 Радивојевић Младен 207, 247
 Радивојевић (Момчило) Младен 143
 Радивојевић Радивој 247
 Радивојевић Слободан 247
 Радивојевић Танкосава 143
 Радић Жарко 247
 Радић (Мирко) Срђан 282
 Радован 141, 187
 Радовановић Мићо 100, 319
 Радовановић Радивоје 102, 247
 Радовановић Радован 247
 Радовановић Синиша 102, 103
 Радосављевић Влајко 247
 Радосављевић (Војно) Невенка
 59, 103, 230
 Радосављевић Јован 247
 Радосављевић Јово 194, 365
 Радосављевић (Никола) Мирко 286
 Радосављевић (Новица) Лазар 287
 Радосављевић Ново 365
 Радосављевић Петра 59
 Радосављевић Саво 62, 247
 Радосављевић Светозар 247
 Радосављевић Славко 132
 Радуловић Бранивој *Зане* 193, 247
 Радуловић *Звиждо* 84
 Радуловић (Здравко) Радивој 231
 Радуловић Милофинка 96
 Радуловић Радован 247
 Радуловић Радослав 247
 Рајић Видосава 287
 Рајић Ивица 75, 76
 Рајић (Миланко) Борјана 287
 Рајић (Миланко) Борко 287
 Рајић (Миљивој) Миланко 287
 Раковић (Божо) Бошко 23, 57, 231, 235
 Раковић (Божо) Војно 183, 231
 Раковић Боро 231, 247
 Раковић Бошко 247
 Раковић (Бошко) Славиша 140
 Раковић Бранко 247
 Раковић Бранко *Бајер* 193, 194
 Раковић Војно 157, 247
 Раковић Душко 247
 Раковић Милован 247
 Раковић Младен 247
 Раковић Рајко 84
 Раковић (Рајко) Бранко 229
 Раковић (Симо) Рајко 231
 Раковић Славиша 24, 140, 247
 Рамић Нисет *Минђуша*
 66, 85, 117, 119, 121, 122, 133,
 138, 142, 144, 150, 224, 232,
 236, 300, 6, 301, 302, 303, 304,
 305, 307, 302, 232
 Рамче Рефик 124, 151
 Рашковић Јован 360
 Рашковић Јото 101
 Рибар Момчило 247
 Ристановић (Војин) Милорад 232
 Ристановић (Никола) Војин *Војно* 232
 Ристићи 111, 241
 Ристић (Милош) Душанка
 84, 105, 119, 122, 150, 224,
 304, 305
 Ристић Недо 247
 Ристић Неђо 119, 303
 Ристић (Неђо) Жељко *Жика*
 45, 84, 105, 119, 122, 150, 224,
 232, 233, 303, 304, 305
 Рожајац (Рашид) 138
 Савић Бобан 100

- Савић Боро 98, 99, 318
Савић Вељко 127, 128, 129, 130
Савић (Влајко) Братислав 282
Савић (Влајко) Миљан 282
Савић Драгослав 99
Савић Здравка 282
Савић Јефто 320, 366
Савић (Јован) Влајко 282
Савић Милан 97, 101
Савић Миленко 77
Савић Милосава 98, 99
Савић Милош 320
Савић (Милош) Милена 127, 233
Савић Младен 99
Савић Нико *Никица* 99
Савић Новица 247
Савић (Остоја) Вељко 233
Савић Рајко 100
Савић Ранко 99
Савић Софрен 227, 241, 320
Самарцић (Василије) Владимир 183, 233
Самарцић Вељко 247
Самарцић Владимир 247
Самарцић Ђорђо 247
Самарцић (Комљен) Влајко 247
Самарцић Миливој 247
Самарцић Михајло 247
Самарцић Мишо 247
Самарцић (Ненад) Јадранка 282
Самарцић Страхиња 247
Санџаклија
види Халиловић Хајрудин
Мрчо (*Санџаклија*)
Свето 138
Сејдић Јасмин 182
Селимовић Рифет 62
Селимовић Самир *Домац* 85, 158, 182, 300, 301, 365
види *Домац*, *Домац Асмир*,
Домац Самир
Семић Едхем 125, 150
Сивац Сафет 151, 158
Симић Зоран 247
Сирајет *Сирач* 162
Сирчо Невзад 33
Сирчо Нерзад 361
Скопљак Душанка 282
Скопљак (Душан) Ранко 241, 287
Скопљак Живко 138, 151, 194, 247
Скопљак (Костадин) Новица 282
Скопљак (Нико) Макивија 233
Скопљак (Новица) Жељко 282
Скопљак (Саво) Миливој 282
Смаиловић Кемал
види Смајловић Кемал
Смајловић Кемал 85, 182, 301
види Смаиловић Кемал
Смајо 156
Софтић Суљо 90, 144, 145
Спасојевић Богдан 247
Спасојевић Добро 247
Спасојевић Коса 249
Спахић Сабахудин *Чазо* 62
Спречо Богосав 247
Спречо Боро 103
Спречо Госпава 102
Спречо Добро 102
Спречо Драган 102
Спречо Драгутин 247
Станковић Богдан 97
Станковић (Борко) Звездан 283
Станковић (Борко) Милијана 283
Станковић Верица 283
Станковић (Војин) Борко 283
Станковић Дражен 74
Стевановић (Петар) Драго 283
Стегић Новица 247
Стелић Марко 247
Стојановић Божо 247
Стојановић (Бранко) Рајко 283
Стојановић (Рајко) Драгана 283
Стојановић (Рајко) Драженка 283
Стојановић Стана 283
Стојанчевић (Борко) Бошко 234
Стојанчевић Милорад 247
Стојанчевић Славен 247
Стојанчевић Слободанка 132
Стојанчев Милорад *Шоја* 191
Стојичић Ивица
види Стојчић Иво
Стојичић Иво
види Стојчић Иво
Стојичић Игор
види Стојчић (Иво) Игор
Стојчић Горан 78
Стојчић Душанка 78, 249
Стојчић Иво 78, 82, 83, 217, 234
Стојчић (Иво) Игор 78, 79, 82, 84, 105, 108, 140, 191, 192, 234
Столић Бранко 98
Столић Глигорије Чико 96, 103
Столић Ранко 247
Суботић (Бошко) Радивоје 125
Суботић Драган 126
Суботић Душан 247
Суботић Душанка 126
Суботић Лука 247
Суботић Милош 247
Суботић Рада 132
Суботић Радован 247
Суботић (Славко) Синиша 283
Суљагић Закир 300
Суљић (Нашид) Рифет 95
Суџука Сакиб *Пошићар* 167, 186, 187, 343
Суша Мустафа 116
Танасић Данило 247
Танасић Момчило 247
Тара
види Пурић Ибрахим Тара
Тарик 117
Терзић Раде 231, 247
Тешановић Љубомир 247
Тодоровић Баја 99
Тодоровић Боро 103
Тодоровић Бранко 247
Тодоровић Драган 98
Тодоровић Драгана 96
Тодоровић Јанко 247, 365
Тодоровић (Коста) Лука 283
Тодоровић Љубо 157
Тодоровић Љубомир 365
Тодоровић (Љубомир) Велимир 283
Тодоровић Мира 249
Тодоровић (Недељко) Тодор 284
Тодоровић Никица 247, 365
Тодоровић Новица 247, 365
Тодоровић Пава 283
Тодоровић Ратка 99
Тодоровић Саво 247
Тодоровић (Саво) Љубомир 234
Тодоровић Славко 247, 365
Тодоровић Станоја 111
Тојчић Новица 247
Токић Богдан 247
Токић Слободан 191, 247
Тољевић Борислав 247
Тољевић Светозар 247
Томић Боро 247
Томић Вељко 103
Томић Добро 247
Томић Жељко 254, 265
Томићи 73
Томић Игор 96
Томић Јован 247
Томић Миленко 123
Томић Новка 103
Томић Остоја 247
Томић Спаса 96, 101
Топаловић 228
Топаловић Велибор 247
Топаловић Влајко 57, 247
Топаловић Гојко 248
Топаловић Далибор 249
Топаловић Ђорђо 248
Топаловић (Ђорђо) Рајко 227, 238
Топаловић Зоран *Дрко* 193, 248
Топаловић Мевлудин 236, 303, 306, 307
Топаловић (Милан) Ненад 234
Топаловић Миленко 248
Топаловић Ненад 152, 248
Топаловић Радован 248
Топаловић Рајко 248
Топаловић (Саво) Ђорђо 238
Топаловић Синиша 248
Топаловић Славко 193, 248
Топаловић (Урош) Миленко 217
Тривунић Звездан 248
Трифковић Борислав 248
Трифковић Боро 248
Трифковић Јадранка 284
Трифковић (Миладин) Рајко 284
Трифковић Момчило 248
Трифковић (Рајко) Ведран 284
Трифковић (Рајко) Јелена 284
Трифковић Ранко 248
Трифуновић Здравко 248
Тубин Даница 139
Тубин Данка 249
Тубин Раденко 139
Тубин Р. Раденко 248
Тучић (Никола) Здравко 287
Ћебо Младен 44
Ћебо Новица
биди Чебо (Ранко) Новица
Ћ. Зока 194
Ћулум Благоја 127, 130
Ћулум (Благоје) Гордан *Брацо* 191, 192
Ћулум Борис
види Чулум (Раденко) Борис
Ћулум Видо 95
Ћулум Гордан 248
Ћулум Драгић 248
Ћулум Драго 101
Ћулум Илија 97, 100
Ћулум Коса 102

- Гулум Лазар 235
 Гулум Мика 77
 Гулум Милорад 248
 Гулум Рада *рођ.* Војновић
     види Чулум Рада
 Гулум Радован 111
 Гулум Урош 248
 Гурић Боркан 248
 Гурић Васо 138, 248
 Гурић Даница 21
 Гурић Жељко 248
 Гурић Златко 248
 Гурић Јован 59, 138, 139, 154, 248
 Гурић (Јован) Васо 21
 Гурић Мило 248
 Гурић Милорад 21
 Гурић Ненад 21
 Гурић Новица 96
 Гурић Остоја 21, 248
 Гурић Раде 248
 Гурић Радомир 248
 Гурић Самојко 248
 Гурић Срђан 248
 Удовичић Здравко 248
 Удовичић Јован 248
 Удовичић (Радован) Зоран 284
 Удовичић (Радован) Зорица 284
 Удовичић Радојка 284
 Удовичић (Станиша) Радован 284
 Узналић Мухамед
     види Узуналић (Химзо)
     Мухамед Муха
 Узуналић (Химзо) Мухамед Муха
     119, 303
 Узуналић Хамдо *Шицер* 125
 Фејзић Фехим 156, 182
 Ферзановић Владимир 147
 Ферзановић Милинко
     131, 146, 148, 190, 343
 Ферзановић (Петар) Љубомир *Мишо*
     235
 Фетахагић Ахмет 24
 Филиповић Зденка 306
 Фишек Ибро 57, 300
Фрка 77
 Фрљак Дино 41, 43, 44, 365
 Фрљак Рамиз 116
 Фрљак Хајрудин 117
 Хајдиновић Нијаз 143
 Хајловац (Рагиб) 150
 Халиловић Вахид 160
 Халиловић Вехаб 20
 Халиловић Мустафа 84, 141
 Халиловић Сефер
     59, 123, 138, 152, 155, 193
 Халиловић Камил 182
 Халиловић Хајрудин *Мрчо*
     (*Санџаклија*) 83, 84, 86, 123,
     127, 129, 132, 133, 138, 150,
     151, 152, 155, 156, 157, 164,
     165, 166, 167, 182, 193, 194,
     195, 196, 230, 233, 237, 300,
     301, 366
 Халиловић Хилмо 164
 Халиловић Шефик 84, 141
 Хамзић
     види Хамзић Асим
- Хамзић Асим
     82, 131, 149, 150, 154, 155, 156,
     158, 161, 182, 195, 196, 237,
     300, 301
 Хасечић Мустафа 306
 Хаџиалић Салих 132
 Хаџиосмановић Хасан
     41, 43, 44, 63, 67, 117, 306, 365
 Хаџић Заим 126
 Хеља Незир 116
 Херцеглија Асим 118
 Хећо Вахид 32, 38, 40, 55, 56, 58, 62
 Хечић Захид 306
 Хиндија Енвер 85
 Хиндија Расим 85
 Хоџић Абдулах 33
 Хоџић Асмир 129
 Хоџић Муло 211, 260
 Хоџић (Хамдо) 150
 Хрвачевић Лазо 74
 Хрвачевић Милан 248
 Хрвачевић Милорад 103
 Хрвачевић Радован 102
 Хрвачевић (Радован) Лазар 105, 235
 Хусић Суљо 56, 125
 Цветковић Јованка 141
 Цветковић Милена 141
 Цветковић Мира 141
 Цветковић Раде 141
 Цветковић Ратко 140
 Цветковић Ристо 140
 Цветковић (Стојана) Рајко 223
 Цвијановић Борка 284
 Цвијановић (Милинко) Миланка 284
 Цвијановић (Милинко) Милијана 284
 Цвијановић (Милинко) Огњен 284
 Цвијановић (Петар) Милинко 284
 Цвијетић Бранко 72
 Цвијетић Видоја 248
 Цвијетић Гојко 248
 Цвијетић Драган 140
 Цвијетић Драго 248
 Цвијетић (Драго) Милорад Мике 191
 Цвијетић (Душан) Драган 84, 105
 Цвијетић (Душан) Драган *Бранко*
     191, 235
 Цвијетић Ђорђо 228, 248
 Цвијетић Жељко 248
 Цвијетићи 192
 Цвијетић Милорад 248
 Цвијетић Неђо 248
 Цвијетић Ненад 248
 Цвијетић Предраг 248
 Цвијетић Ристо 151, 248
 Цвијетић (Ристо) Дивна 237
 Цвијетић Саво 248
 Цвитковић Мара 249
 Цвјетковић 248
 Цвјетковић Бато 248
 Цвјетковић Добрила 186, 249
 Цвјетковић Драган 248
 Цвјетковић Јованка 186, 249
 Цвјетковић Милена 141, 186, 187, 249
 Цвјетковић Милка 249
 Цвјетковић Мира 141, 186
 Цвјетковић Мирјана 249
 Цвјетковић Раде 186
- Цвјетковић Радомир 151, 248
 Цвјетковић Рајко 248
 Цвјетковић Ратко 248
 Цвјетковић (Реља) Борислав *Лав*
     196, 197, 248
 Цвјетковић Ристо 186, 248
 Цвјетковић (Стојан) Новица 235
 Цвјетковић (Стојан) Рајко
     140, 151, 186, 187
 Цвјетковић Трифко 139, 141, 186, 248
 Цигановић Здравко 194, 248
 Цикота 156, 195, 196
 Црногорац Гордана 210
 Чабаравдићка 149
 Чавка Душанка 210
 Чађо Драган 248
 Чађо Ненад 248
 Чакар (Владо) Љепосава 218, 249
 Чакар Слободан 103
 Чанчар Петко 361
 Чебир Енвер 300
 Чебо (Мило) Бранислав
     137, 216, 248, 364
 Чебо (Ранко) Новица
     26, 41, 42, 43, 67, 68, 74,
     77, 365
 Челик 259
 Ченга 196
 Ченгић 195, 196
 Ченгић Миралем
     124, 125, 151, 156, 182,
     301, 366
 Ченгић Мугдим 300
 Ченгић Халид 33
 Черкез Нагиб 217
 Чивчић Зоран 248
 Чивчић Новица 248
 Чизмић
     види Чизмић Хасан
 Чизмић Хасан 182, 192, 194
 Чорда Влајко 125
 Чорда Јово 125
 Чорина Босилка 152
 Чорина Владимир 152, 248
 Чорина (Владимир) Јово 152
 Чорина Влајко 124
 Чорина Јово 124, 248
 Чулум Андријана 105
 Чулум Биљана 210
 Чулум Благоја 307
 Чулум (Благоја) Драгић 123
 Чулум Бошко 123
 Чулум Вида 366
 Чулум (Данило) Благоја 236
 Чулум (Остоја) Лазар 131
 Чулум Рада 100, 107
 Чулум Раденко 105
 Чулум (Раденко) Борис 100, 105, 107
 Џафић Мујо 167
 Џафић Рашид 218
 Џафић Џемо 141, 167, 187, 343
 Шабановић Бего 126
 Шабић Мурис 84
 Шавија 117
 Шавија Богдан 142, 248
 Шавија Бодо 88
 Шавија Далибор 103

- Шавија Зоран 100, 101
 Шавија Остоја 99
 Шавија Рајко 248
 Шавија Стојко 99
 Шакота Остоја 248
 Шанчић Раденко 248
 Шаренац Југослав 248
 Шаренац 366
 Шаренац Бојана 238
 Шаренац Драгица 126
 Шаренац Душан 248
 Шаренац Жељко 151
 Шаренац *Чебаз* 248
 Шаренац Здравко 123, 248
 Шаренац Јован 126, 127, 307
 Шаренац (Јован) Душко 123, 126
 Шаренац Јованка 126
 Шаренац Јово 248
 Шаренац (Јово) Радомир 123
 Шаренац Југослав 123
 Шаренац Криста 249
 Шаренац Милан 248
 Шаренац (Милан) Раде 183, 238
 Шаренац Митар 139, 151, 248
 Шаренац Недељко 248
 Шаренац Ненад 248
 Шаренац Никола 138, 139, 248
 Шаренац Нинослав 249
 Шаренац Новица 249
 Шаренац Ново 123
 Шаренац Раде 151, 196, 249
 Шаренац Радомир 230
 Шаренац Рајко 249
 Шаренац Ратко 123, 249
 Шаренац Ристо 249
 Шаренац (Ристо) Јован 236
 Шаренац Славко 129, 249
 Шаренац Славојка 129, 249
 Шаренац Сретко 249
 Шаренац Станко 123, 129, 249
 Шаренац Тихомир 123, 249
 Шаћир Бурко 182
 Шахинић Ђамил 147
 Шахиновић Вехид 33
 Шахиновић Менсур 147
 Шахиновић Мерсед 33, 361
 Шахиновић Нусрет 33, 361
 Шахиновић Ђамил 190, 343
Швабо 301
     види Јусић *Швабо*
 Шербић Драгица 20, 144
 Шербић (Милош) Тодор
     20, 25, 144, 185, 190, 221
 Шербић Петра 162, 188
 Шибер Стјепан 30
 Шишић Фикрет 114, 116, 117
 Шкоро Винко
     95, 96, 97, 98, 99, 100, 101,
     102, 103, 109
 Шљивић 76
 Шљивић Душко 76, 77
 Шљивић Жељко 249
 Шљивић Милош 249
 Шљивић Новица 249
 Шљивић Паво 91
 Шљивић Раде 77
 Шљивић (Ранко) Новица 183, 238
 Шљивић (Ранко) Симо 84, 226, 238
 Шљивић (Ристо) Радивоје 75
 Шљивић Симо 249
 Шљивић Слађан 249
 Шљивић Танкоса 77
 Шљиво Ферид 131, 155
 Шљиво Џевад 147
 Шукрија Зукан 132
 Шукрија Хилмо 132
 Шурбат (Богдан) Момир 284
 Шурбат (Боро) Маринко *Марина* 284
 Шурбат (Велемир) Саво 287
 Шурбат Драган Шурбо 75
 Шурбат Јања 287
 Шурбат Јорданка 284
 Шурбат (Маринко) Горан 284
 Шурбат (Маринко) Горица 284
 Шурбат (Момир) Богдан 284
 Шурбат (Момир) Драшко 284
 Шурбат Рада 284
 Шурбат (Саво) Доброслав 287
 Шурбат (Саво) Мирослав 287
 Шушњевић Анђа 97
 Шушњевић Гордана 97
 Шушњевић Милорад 249

РЕПУБЛИЧКИ ЦЕНТАР ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ РАТНИХ ЗЛОЧИНА

изражава

ЗАХВАЛНОСТ

За испољену помоћ у прикупљању и провјери података на терену:

Аџић Велимир, Вујић Милорад, Вукичевић Мирослав, Вуковић Неђо, Дамјановић Зоран, Јовановић Чедомир, Капикул Јован, Капур Драгомир, Малеш Марко, Малешевић Мира, Мирић Драган, Пољчић Милорад, Радан Драгутин, Савић Боро, Савић Видосава, Савић Никола, Стојановић Слободан, Топаловић Рајко, Ђебо Новица, Шушњевић Војислав, и свима који су доприњели изради ове публикације.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

341.322.5(497.6
Високо):355-058.65(=163.41)"1992/1995"

РАТНИ злочини над Србима општине Високо :
(1992-1995). Свјedoци говоре / приређивач Цвјетко
Савић. - 1. изд. - Бања Лука : Републички центар
за истраживање ратних злочина, 2012 (Лакташи :
Графомарк). - 390 стр. : факс., фотогр. ; 29 цм. -
(Страдање Срба у БиХ. Свјedoци говоре ; Књ. 1)

Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 376-383. -
Регистар.

ISBN 978-99955-622-5-0

COBISS.BH-ID 3276568